

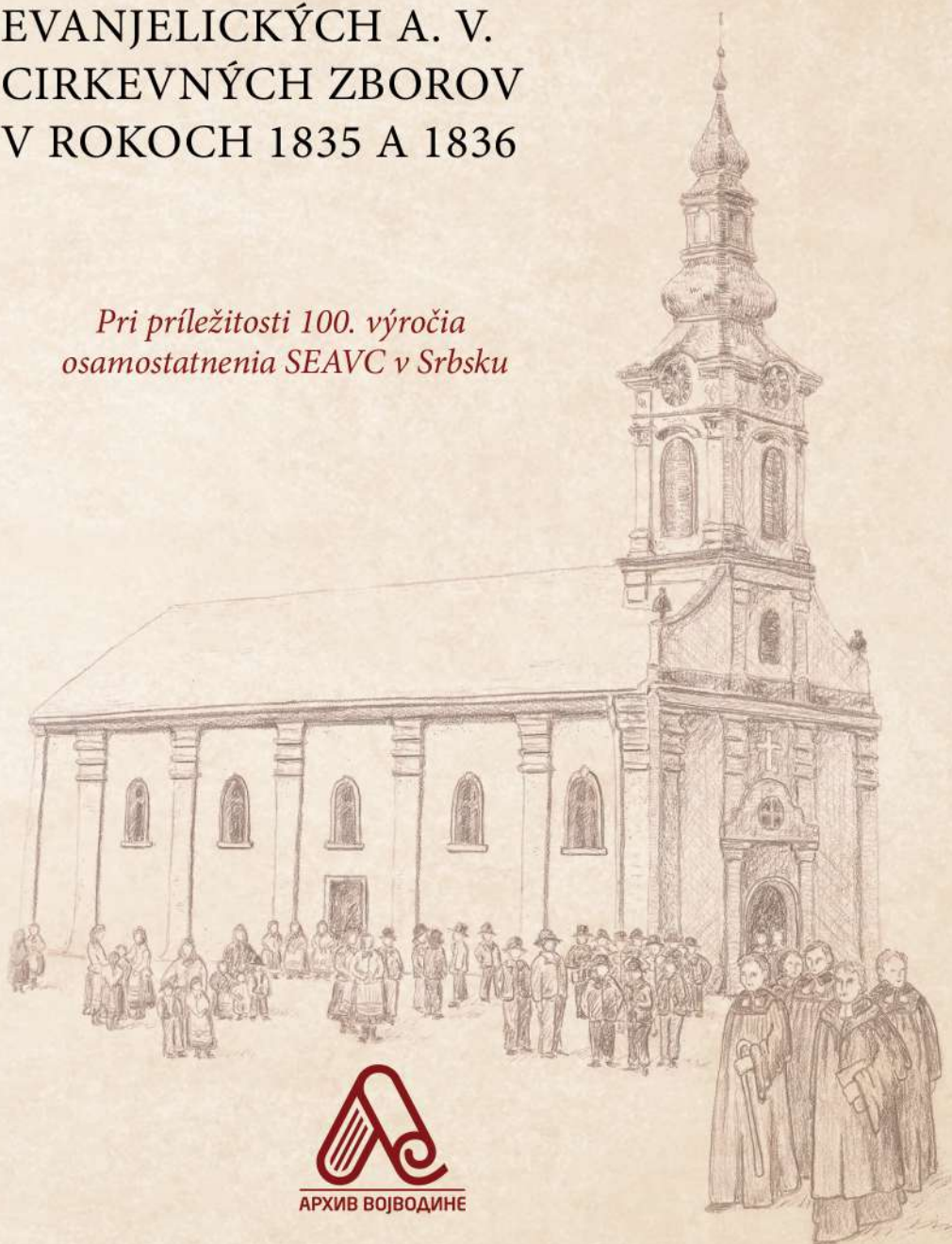
Janko Ramač

Daniela Marčoková

KANONICKÉ VIZITÁCIE

SLOVENSKÝCH VOJVODINSKÝCH
EVANJELICKÝCH A. V.
CIRKEVNÝCH ZBOROV
V ROKOCH 1835 A 1836

*Pri príležitosti 100. výročia
osamostatnenia SEAVC v Srbsku*

АРХИВ ВОЈВОДИНЕ

Janko Ramač

Daniela Marčoková

**KANONICKÉ VIZITÁCIE SLOVENSKÝCH
VOJVODINSKÝCH EVANJELICKÝCH
A. V. CIRKEVNÝCH ZBOROV
V ROKOCH 1835 A 1836**

Pri príležitosti 100. výročia osamostatnenia SEAVC v Srbsku

Nový Sad 2022

Vydavatelja

Archív Vojvodiny, Nový Sad
SEAVC v Srbsku
Centrum pre výskum dejín a kultúry dolnozemsých Slovákov
na FF UMB v Banskej Bystrici

Hlavný a zodpovedný redaktor

Dr. Nebojša Kuzmanović

Recenzenti

Mgr. Jaroslav Javorník, PhD.
Prof. PaedDr. Miroslav Kmeť, PhD.
Doc. Peter Šoltés, PhD.
Mgr. Ondrej Peťkovský

Predná strana obálky

Mgr. art. Zdenka Mária Madacká

Zadná strana obálky

*Protocolla Visitationis Ecclesiarum Eglican A. C. Bacs-Sirmiensem,
institutae anno 1835., mensibus Septembri et Octobri.*
(EOL, Budapest) Dostupné na: <https://library.hungaricana.hu>

OBSAH

Úvod	5
PROTOKOLY KANONICKEJ VIZITÁCIE BÁČSKO-SRIEMSKYCH EVANJELICKÝCH CIRKEVNÝCH ZBOROV A. V. VYKONANEJ V SEPTEMBRI A V OKTÓBRI ROKU 1835	19
Vzor zápisnice z kanonickej vizitácie z roku 1835 vykonanej v ctihodnom Báčsko-sriemskom senioráte	21
Plán uskutočnenia kanonickej vizitácie	31
Bajša	35
Hložany	63
Kulpín	89
Kysáč	109
Laliť	129
NovýSad	147
Petrovec	161
Pivnica	187
Selenča	207
Silbaš	223
Stará Pazova	233
[Ukončenie kanonickej vizitácie v Báčsko-sriemskom senioráte a seniorálny konvent v Novom Vrbase]	263

PROTOKOLY KANONICKEJ VIZITÁCIE EVANJELICKÝCH CIRKEVNÝCH ZBOROV A. V. BANÁTSKEHO SENIORÁTU VYKONANEJ V JÚNI ROKU 1836	271
Aradáč	273
Butín	299
Hajdušica	313
Kovačica	323
Padina	339
Vuková	361
ZALOŽENIE, VÝVOJ A SÚČASNÝ STAV SENIORÁLNEJ GRAMATICKEJ ŠKOLY V NOVOM VRBASE	385
Resumé	423
Rezime	430
Summary	437
Z recenzií	445
Zoznam skratiek	449
Zoznam cirkevnej literatúry	452
Zoznam školskej literatúry	455
Archívne pramene	457
Použitá literatúra	458

Úvod

Zápisnice z kanonických vizitácií¹ ako cirkevné protokoly vznikli primárne pre potreby cirkvi. Vyššie cirkevné vrchnosti vykonávali viac-menej pravidelné kontroly jednotlivých cirkevných spoločenstiev vo svojej oblasti a viedli o tom podrobné zápisnice, ktoré majú nedoceniteľný význam pre cirkevné dejiny. Zápisnice z kanonických vizitácií sú vierohodné dokumenty, v ktorých je zachytený reálny skutkový stav v cirkevných zboroch v určitom historickom čase, a preto majú pre historikov veľkú historicko-poznávacu hodnotu. Sú nevyčerpatelným zdrojom údajov o cirkevno-náboženskom, kultúrno-historickom, osvetovom, umeleckom, spoločenskom živote ľudí, resp. spoločnosti tej doby. Preto ich môžeme považovať za nápomocné hospodárskym dejinám, dejinám školstva, dejinám umenia, historickej štatistike a demografii.

V zápisniciach z kanonických vizitácií sa nachádzajú aj údaje o stave cirkevných objektov, o inventári, pomeroch vo farnosti, o obyvateľstve a veriaciach, o cirkevných služobníkoch, najmä o samotnom kňazovi, o školách a učiteľoch, o cintoríne, cirkevných sviatkoch, ako aj o s nimi súvisiacich obyčajach. Ponúkajú aj údaje o úrodách a cenách obilia, o prácach na niektorých objektoch, často aj o morálnom živote spoločenstva alebo jednotlivcov a o mnohých iných pomeroch a udalostiach.

Zápisnice kanonických vizitácií slovenských cirkevných zborov (ako evanjelickej, tak i katolíckej proveniencie) v Uhorsku na území dnešného Slovenska ako primárny zdroj pri skúmaní dejín cirkevných zborov boli predmetom mnohých výskumov. Zápisnice kanonických vizitácií slovenských evanjelických cirkevných zborov na území dnešnej Vojvodiny (Srbska) sú však málo preskúmané, a preto

¹ V historiografii slovenských cirkevných dejín sa stretávame s nejednotnosťou písania prídavného mena kanonická/kánonická vizitácia. Hoci *Encyclopaedia Beliana* uvádza heslo **kánonická vizitácia**, pod ktorým sa rozumie oficiálna úradná návšteva vyššieho cirkevného predstaveného (dekan, biskup, arcibiskup) v menších administratívnych celkoch patriaciach do jeho právomoci, napr. vo farnosti, cirkevnom zbore (<https://beliana.sav.sk/heslo/kanonicka-vizitacia>) – odvolávame sa na *Krátky slovník slovenského jazyka* (2003) a najnovší *Slovník súčasného slovenského jazyka* (2011), podľa ktorých sa vzťahové prídavné mená odvodené od podstatného mena *kanonik* píšú s krátkym *a*, t. j. **kanonická vizitácia**.

možno konštatovať, že tieto primárne zdroje (písané v latinčine a od polovice 19. storočia v maďarčine) neboli doposiaľ využité v dostatočnej miere.

Kanonické vizitácie evanjelikov v Uhorsku sa prvýkrát začínajú vykonávať začiatkom 17. storočia, keď roku 1610 žilinská synoda, prvé zákonodarné zhromaždenie evanjelikov v Uhorsku, okrem iného nariadila superintendentom² vizitovať cirkevné zbory. Cisár Karol III. vydal roku 1731 prvý dekrét (*Caroline resolutio I*), ktorým sa zriaďujú (obmedzujúce) práva protestantov v Uhorsku. Druhý Karolov dekrét z roku 1734 dovoľuje protestantom teritoriálne rozdelenie na štyri dištrikty, ktoré si volia vlastného superintendenta, najvyššieho cirkevného hodnostára. Funkcia superintendenta bola čestná, bez akejkoľvek právomoci a platu. Formované dištrikty (Preddunajský, Potiský, Banský a Zadunajský) boli rozdelené na senioráty. Podľa Schematizmu Evanjelickej cirkvi a. v. z roku 1891 Banský dištrikt tvorilo 9 (deväť) seniorátov: Báčsko-sriemsky, Banátsky, Tekovský, Békešský, Budapeštiansky, Hontiansky, Novohradský, Peštiansky stoličný a Zvolenský.

Roku 1748 kráľovské nariadenie zakázalo superintendentom vizitovať zbory. Zákaz trval do vydania Tolerančného patentu roku 1781, keď bolo evanjelikom dovolené zakladať cirkevné zbory, fary a školy, pričom nekatolíci, ich viera a spoločenstvo neboli chápané ako rovnoprávne, ale len ako tolerované, povolené ako výnimka. Uhorský snem XXVI. článkom zákona roku 1791 zabezpečil evanjelikom úplnú náboženskú slobodu a školskú autonómiu. Slováci, ktorí sa koncom 18. storočia hromadne sťahovali na Dolnú zem, si pre nedostatok vlastnej inteligencie pozývali do cirkevných zborov kňazov a učiteľov z Hornej zeme. Tieto školy boli v kompetencii cirkvi až do ich zoštátnenia po prvej svetovej vojne.

Prvá kanonická vizitácia evanjelikov v Báčsko-sriemskom a Banátskom senioráte bola vykonaná roku 1798 superintendentom Martinom Hamaliarom.³ Po nej nasledovala vizitácia superintendenta Krištofa Lyciho⁴ v roku 1810, potom vizitácia superintendenta Adama Lovicha⁵ roku 1818. Vizitáciu v rokoch 1835 a 1836 vykonal superintendent Ján Seberíni.⁶ Na zápisnice uvedených kanonických vizitácií odkazuje aj odborná literatúra a niektoré vedecké práce, ale kanonické vizitácie neboli publikované ani kompletne, ani čiastkovo. Zápisnice kanonických vizitácií

² Roku 1883 sa začal používať titul biskup namiesto superintendent.

³ Martin Hamaliar (1750 Bátovce – 1812 Sarvaš), farár vo Veľkom Krtiši, Banskej Štiavnici, Sarvaši; superintendent Banského dištriktu (1796 – 1806).

⁴ Krištof Lyci (Lyczy) (1744 Pusté Úľany – 1814 Banská Bystrica), senior, superintendent.

⁵ Adam Dávid Lovich (1760, Liptovská Sielnica – 1831 Banská Bystrica), senior, superintendent.

⁶ Ján Seberíni (Seberini, Szeberínyi, Szeberényi) (1780 Veličná – 1857 Banská Štiavnica); evanjelický farár, konsenior, senior, superintendent Banského dištriktu v rokoch 1834 – 1850; významný cirkevný činiteľ a literát, autor vlastného životopisu.

v evanjelickom cirkevnom zbore v Petrovci z rokov 1798, 1810, 1818 a 1835 sú celé alebo úryvkovite prepísané v rukopisných *Dejinách evanjelickej cirkvi v Petrovci* autora – kňaza Jána Stehla (1818: 12, 128 – 132, 133 – 135, 137 – 146). Kňaz Ján Čaplovič vo svojich *Dejinách slovenského evanj. a. v. cirkevného sboru v Kovačici* konštatuje, že zápisnice z kanonických vizitácií z rokov 1798 a 1810 nie sú zachované, ale sčasti uvádza a opisuje tie z rokov 1818 a 1836 (Čaplovič, 1928: 96 – 98, 119 – 122). Údaje zo zápisníc uvedených štyroch kanonických vizitácií sú čiastočne použité v historiografii vojvodinských Slovákov a uvádzajú sa v monografiách o slovenských vojvodinských osadách a v inej literatúre (Vereš, 1930; Sirácky, 1980; Čelovský, 1996; Maliak, 2000). Cirkevné vrchnosti pravoslávnej, rímskokatolíckej a gréckokatolíckej cirkvi v južnom Uhorsku tiež vykonávali kanonické vizitácie svojich cirkevných zborov v 18. a 19. storočí. Zápisnice týchto vizitácií boli vo väčšej miere uverejňované pre rímskokatolíkov (Šršan, 2006; 2007), menej pre gréckokatolíkov (Pamač, 2010; 2020) a najmenej pre pravoslávnych.

Zápisnice kanonických vizitácií evanjelických cirkevných zborov Báčsko-sriemského a Banátskeho seniorátu, ktoré vykonal v rokoch 1835 a 1836 superintendent Banského dištriktu Ján Seberíni, sú zachované a sprístupnené v digitalizovanej forme.⁷ V tom období bol v Báčsko-sriemskom senioráte približne rovnaký počet slovenských a nemeckých evanjelických cirkevných zborov (desať slovenských, jedenásť nemeckých a jeden slovensko-nemecký), kým v Banátskom senioráte boli tri slovenské zbory a deväť nemeckých cirkevných zborov. V našej publikácii uvádzame zápisnice slovenských evanjelických cirkevných zborov, a to najprv tých v Báčsko-sriemskom senioráte: Bajša (Bajsa)⁸, Hložany (Glozsán), Kysáč (Kiszács), Kulpín (Kölpény), Lalif (Lality), Petrovec (Petróc), Pivnica (Pivnicza), Selenča (Bács-Újfalu), Silbaš (Szilbás ako filia matkocirkvi Bulkesz) a Stará Pazova (Ó Pázova). Okrem toho sme do tohto výberu zaradili aj slovensko-maďarsko-nemecký cirkevný zbor Nový Sad (Ujvidék). Hoci bol Zreňanin slovensko-maďarsko-nemecký cirkevný zbor, pre nepatrný počet veriacich slovenského pôvodu, pre absenciu katechizácie v slovenskom jazyku a tiež pre absenciu slovenskej školy sme ho sem nezaradili. Súčasťou tohto výberu sú aj zápisnice cirkevných zborov

⁷ Zápisnice Báčsko-sriemského seniorátu: *Protocola visitationis Ecclesiarum E[van]g[e]licarum Bacs-Sirmiensium, instituta anno 1835, mensibus Septembri et Octobri* sú dostupné na internetovej stránke: https://library.hungaricana.hu/en/view/Banyai_04_1835_Bacs_Szerem/?pg=0&layout=s Zápisnice Banátskeho seniorátu: *Protocola Visitationis Canonica Ecclesiarum Eglican A. C. in Seniorata Banatico, institutae anno 1836., mense Junio* sú dostupné na internetovej stránke: https://library.hungaricana.hu/en/view/Banyai_05_1836_Bansag/?pg=0&layout=s Originálne rukopisné zápisnice sa nachádzajú v Evanjelickom štátnom archíve v Budapešti (EOL – Evangélicus Országos Levéltár, Budapest).

⁸ V zátvorke je názov osady uvedený tak, ako sa uvádza v *Protokole kanonických vizitácií*.

v Banátskom senioráte: Slovenský Aradáč (Tót-Aradác), Hajdušica (Istvánfalu), Kovačica (Antalfalva) a Padina (Nagyajosfalva). Do tejto publikácie sme začlenili aj Butín (Temes-Buttyin) a Vukovú (Temes-Vukovár), dva slovenské cirkevné zbory, ktoré sa v súčasnosti nachádzajú na území Rumunska, no v skúmanom období patrili do Banátskeho seniorátu.⁹

Okrem superintendenta stálymi členmi komisie pri vizitáciách slovenských evanjelických cirkevných zborov v Báčsko-sriemskom senioráte boli báčsko-sriemsky senior Ján Stehlo,¹⁰ kaplán Ľudovít Muskuly,¹¹ kráľovský kamerálny revízor Fridrich Koroši a seniorálny zapisovateľ Ján Škultéty.¹² V cirkevných zborech v Banátskom senioráte stálymi členmi komisie boli kňaz cirkevného zboru v Zreňanine¹³ a banátsky senior Matej Ambrózy,¹⁴ ako aj kňaz cirkevného zboru v Aradáči a seniorálny zapisovateľ Daniel Abaffy.¹⁵ Počet členov a zloženie komisie v určitom cirkevnom zbore boli menlivé, pretože v jednotlivých komisiách vizitácie účinkovali aj kňazi z iných slovenských evanjelických zborov, takisto predstavitelia politických a vojenských vrchností, ako aj miestnych úradov.

Už letným porovnaním zápisníc z kanonických vizitácií báčsko-sriemskych a banátskych slovenských evanjelických cirkevných zborov z rokov 1835 a 1836 je možné všimnúť si mnohé podobnosti, pretože vyššia cirkevná vrchnosť pred začiatkom každej kanonickej vizitácie zaslala miestnym kňazom vždy tie isté otázky, na ktoré potom odpovedali v písomnej forme. Všetky zápisnice sú v latinskom jazyku. Niektoré zápisnice mali i prílohy – podpísané zmluvy cirkevného zboru s kňazom či učiteľom, tzv. vokátory.¹⁶ Tieto zmluvy boli v niektorých cirkevných zborech písané v latinčine, v iných biblickou češtinou; v cirkevných zborech na

⁹ Skúmaním zápisníc kanonickej vizitácie v Banátskom senioráte v roku 1836 sa zaoberal Kurucz (2010).

¹⁰ Ján Stehlo (1787 – 1868), kňaz, senior, zakladateľ nedeľnej školy v Báčskom Petrovci. Ochranca slovenskej cirkvi proti maďarizácii na Dolnej zemi (Petrik – Rybár 2001: 350).

¹¹ Ľudovít Muskuly (Ľudevít Muškuly, Lajos Muskuly), (1811 – 1866) bol kaplánom pri svojom otcovi, farárovi v Pliešovciach, vysvätený dňa 15. júna 1835 Jánom Seberínim (Slávik, 1921: 659).

¹² Ján Škultéty (1788 Turá Lúka – ?) bol 33 rokov kňazom cirkevného zboru v Novom Vrbase a inšpektorom novovrbasekej Seniorálnej školy.

¹³ Veľký Bečkerek – od roku 1955 Zrenjanin/Zreňanin (Srbsko).

¹⁴ Matej Ambrózy (Ambrozi, Ambrózi, Ambrósz) (1797 Liptovská Sielnica – 1869 Kovačica, Srbsko) bol levitom v Novom Sade a farárom v Bajši, Zreňanine, Kovačici a prvým banátskym seniorom (Petrik – Rybár, 2001: 14). Samostatný Banátsky seniorát bol vytvorený roku 1836, keď sa banátske cirkevné a. v. zbory oddelili od bekešských cirkevných zborov (Čaplovič, 1928: 128).

¹⁵ Daniel Abaffy (1790 Badon – 1855), učiteľ na seniorálnom gymnáziu v Poľnom Berinčoku, od roku 1818 farár v Padine, od roku 1823 farár v Aradáči; dekan, seniorálny notár.

¹⁶ Povolávací dekrét na nastúpenie do úradu, obsahujúci údaje o plate, povinnostiach a pod.

území Vojenskej hranice boli zmluvy písané v nemčine.¹⁷ Dve krátke pasáže vzťahujúce sa na dosvedčenie stoličného úradníka o dobrovoľne uzavretej zmluve medzi miestnym kňazom a cirkevným zborom v Hložanoch a v Pivnici sú napísané po maďarsky.

Otázky zhrnuté v schéme pod názvom *Vzor zápisnice z kanonickej vizitácie z roku 1835 vykonanej v slávnom a ctihodnom Báčsko-sriemskom senioráte*¹⁸ si vyžadovali odpovede z rôznych oblastí cirkevného života a organizácie cirkevných zborov. Zápisnice sa navzájom odlišujú aj v dĺžke, pretože kňazi formulovali odpovede rozličnými spôsobmi, keďže to boli otázky otvoreného typu.

Pri prvom kontakte s textami zápisníc je nevyhnutné čítanie, dekodovanie a presné prepisovanie textu. Pri prepisovaní sme uplatňovali pravidlá transkripcie, zachovávajúc originálny zdroj so všetkými lingvistickými znakmi typickými pre novoveký latinský jazyk, vrátane praxe jednotlivca a originálnej ortografie (napr. keď autor v zápisnici kanonickej vizitácie používa *w*, ktoré sa v klasickom latinskom jazyku nepoužíva). V tomto výskume sme mali pred sebou takmer dvadsať rozličných rukopisov, z ktorých boli niektoré ľahko čitateľné, no boli aj také, ktoré boli ťažko čitateľné napriek tomu, že boli zapísané kaligraficky. Skúsený čitateľ starých rukopisov si vždy môže všimnúť únavu ruky zapisovateľa, keď sa rukopis stáva čoraz nečitateľnejším a vtedy sa objavuje aj viacej chýb. Na začiatku sme mali problémy pri čítaní niektorých častí alebo slov, no trpezlivou prácou, porovnávaním a analógiou sa nám podarilo prečítať všetko – do posledného slova. Texty zápisníc svedčia o tom, že niektorí autori ovládali latinčinu lepšie, iní o niečo horšie; niektorí mali vycibrenejší štýl, kým pre iných písomné vyjadrovanie nebolo silnou stránkou.

Pri preklade je veľmi dôležitá jeho presnosť, čím sa zachováva a sprostredkúva duch doby. Historik vždy musí mať na zreteli, že ide o novoveký latinský jazyk, ktorý je odlišný od klasickej latinčiny a tiež to, že sa vtedajšia cirkevná terminológia a terminológia kanonických vizitácií často nezhoduje s tou v klasickej latinčine. Na tieto účely sme používali niekoľko slovníkov latinského stredovekého a novovekého jazyka (Bertal, 1901; Du Cange, 1883 – 1887; Kostrenčič 1969 – 1978).

Našou ambíciou nebolo zaoberať sa dôkladnou jazykovou analýzou textov, lebo to nepatrí do našich odborných kompetencií, no napriek tomu sa zmienime o niektorých základných špecifikách týchto textov. Pri písaní jednotlivých slov

¹⁷ Z nemčiny prekladala Danijela Branković, archívna poradkyňa v Archíve Vojvodiny v Novom Sade.

¹⁸ Schema Visitationis Canonicae anno 1835 per Inclytum at Venerabilem Senioratum Bács-Siriensem instituendae sa nachádza prepísaná v knihe protokolov *Protocollum Intimatorum et Currentialium Ecclesiae A. C. Addictorum Vetero-Pazoviensis in Sirmio ab anno 1826. Volumen VIII.* v Ústrednom archíve SEAVC v Srbsku so sídlom v Starej Pazove.

u niektorých autorov existujú určité odchýlky a nezriedka aj ten istý autor často používa alternácie jednotlivých grafém, ako napríklad: i, j (*ius – jus, iuvat – juvat, cuius – cujus*). Vyskytujú sa aj neštandardné tvary, napríklad: *litera* namiesto *littera*; *dissolvere* namiesto *disolvere* a pod. Rozdiely nachádzame aj v písaní osobných mien, priezvisk, toponým atď. Napríklad: *Jano, János, Joannes; Franciscus, Frantisek, Franyo; Paulus, Paulo, Palo; Martin, Martyn, Martinus; Rohonyi, Rohony, Rohoni; Borowsky, Borovszky; Hajnoczy, Hajnotzy; Jeszenszky, Jeszensky; Kollár, Kolar, Spannagel, Spanagel; Szeberinyi, Seberinyi; Palkovits, Palkowics; Hlavács, Hlaváts; Kiszács, Kiszacs, Kiszats, Kisač; Verbász, Verbasz, Verbas; Pivnicza, Pivnitza, Pivnica, Piwnica; Petrovátz, Petrovácz; Glozsan, Glozsán, Glozsány, Hložany; Kulpin, Kolpény atď.*

Názvy miest a iné toponymá sa v texte uvádzajú v latinskom, nemeckom, maďarskom a slovenskom jazyku; v poznámkach pod čiarou uvádzame súčasný názov toponým. Názvy miest, v ktorých boli utvorené slovenské evanjelické cirkevné zbory, uvádzame v latinskej verzii najprv po latinsky a potom v zátvorke tak, ako boli uvedené archivárom na titulnej strane zápisnice konkrétneho cirkevného zboru alebo tak, ako boli uvedené v obsahu oboch zápisníc (Báčsko-sriemského a Banátskeho seniorátu) v digitalizovanej forme.

V slovenskom preklade prameňa sme uvádzali súčasný slovenský úradný názov lokalít, prípadne úradný názov podľa toho, na území ktorého súčasného štátu sa nachádza. V prípade menej známych obcí a miest sme v poznámke pod čiarou uvádzali ich historické názvy a tiež spresňujúce informácie.

Grafiku originálu sme zachovali v úplnosti. Iba vo veľmi zriedkavých prípadoch, keď je chyba v písaní očividná alebo je v origináli porušená textová súvislosť a nie je celkom jasný zmysel vety, slová dekodujeme v hranatých zátvorkách.

Skratky, ktoré sa často objavujú v texte, sme spravidla dekodovali v hranatých zátvorkách iba vtedy, keď sa objavili prvýkrát. Zoznam dekodovaných skratiek uvádzame na konci textu v prílohe. Niekoľko skratiek v nápisoch sa nám nepodarilo rozlúštiť. Chronostichony sme nedekodovali.

Názvy identifikovanej literatúry, ktorá sa v textoch zápisníc uvádza v skrátenom tvare, zapisujeme v poznámkach pod čiarou, často aj s potrebnými komentármi. Pri tejto práci sme používali bibliografické slovníky (Rizner, 1929, 1931, 1932a, 1932b, 1933, 1934). V prílohe na konci knihy je uvedená bibliografia spomínanej cirkevnej, duchovnej a školskej literatúry a učebníc.

V preklade sa objavili aj niektoré historizmy a archaické slová týkajúce sa oslovenia, náboženských úkonov, cirkevných funkcií alebo mier, ako napríklad: *blažeácia, gregorácia, farinácia, hostiácia, osvietený pán, dvojctihodný superintendent, inkvilín, donatisti, vykrajovač hostií, grajciare, prešporská alebo peštianska*

merica, siaha, veka, sedliacka sesia, ktoré sú síce odborníkom známe, no laickej verejnosti ich bližšie vysvetľujeme v poznámkach pod čiarou. V lexikálnej rovine sme sa výberom slov pri preklade snažili zachovať ducha doby a použili sme už dnes archaické slová (napr. uprednostnili sme slovo *žalár* pred slovom *väzenie*; slovo *richtár* pred slovom *starosta*; slovo *pilný* pred slovom *usilovný* ap.). Pre pomenovanie sídelného útvaru sme uprednostnili vo vojvodinskom prostredí zaužívané slovo *dedina*, kým synonymum *obec* používame v kontexte politicko-administratívnej jednotky.

Skúmaný latinský text charakterizovali dlhé, až niekoľkoriadkové vety, málo slovies a chýbajúce interpunkčné znamienka. To si vyžadovalo podrobnú analýzu slov a vetných konštrukcií, lebo len tak bolo možné vetám správne porozumieť a zachovať vernosť prekladu v cieľovom slovenskom jazyku. Do istej miery sme sa usilovali zachovať štylistické osobitosti originálu, no v mnohých prípadoch sme sa rozhodli zložené súvetia transformovať na jednoduchšie vetné konštrukcie. Aby bol obsah textu jasný a zrozumiteľný, slovosled a dĺžku viet sme prispôbovali dnešnému čitateľovi.

Pomenovanie pre farára je v latinčine Verbi Domini Minister (VDM), resp. po slovensky *Slova Božieho kazateľ*, čo je doslovným prekladom. V odbornej literatúre sa uvádza aj ako *minister, sluha, služobník, duchovný pastier, pastor*. Kvôli jednoduchšiemu používaniu tohto slova v rôznych kontextoch sme sa rozhodli pre neutrálne slovo *kňaz* (ctihodný kňaz, kňazská povinnosť, kňazská služba) alebo *kazateľ* (keď sa vzťahovalo na jeho rečnicke schopnosti: dobrý, pobožný, šikovný, schopný, obľúbený), v niektorých prípadoch aj *farár* (veriaci v dolnozemskej cirkevnej zbore aj dnes takto oslovujú kňaza) a iba ojedinele *pastier*. V slovnom spojení *slávna stolica* sme vynechali atribút slávna, ktorý prináleží skúmanej dobe, no v súčasnosti takýto kvetnatý štýl pôsobí vyumelkované. V niektorých prípadoch, keď si to vyžadoval kontext vety, sme ponechali slovné spojenia *slávny muž, slávny seniorát a slávna superintendentúra*.

V zápisniciach sa učiteľská a farárska zmluva označujú pojmom *vokátor a kontrakt*. Ako sa v samotnej zápisnici dozvedáme, superintendent poukazoval na to, že používanie pojmu „Contractus“ uráža česť mužov z duchovného stavu evanjelikov a navrhuje, aby sa namiesto neho viacej uplatňoval už zaužívaný pojem „Vocator“, ktorý sa medzi evanjelikmi v krajine a v zahraničí s úctou používa už vyše tristo rokov. Učiteľ sa v slovenských vokátoroch pomenúval ako rektor, kantor a organizátor, kým v nemeckých *Lehrer und Organist*. V poznámkach pod čiarou sme uvádzali krátke biografické údaje o kňazoch, učiteľoch či autoroch školskej a cirkevnej literatúry, najčastejšie podľa *Evanjelickej encyklopédie Slovenska* (2001). Osobné mená farárov a učiteľov sme uvádzali podľa šesťväzkového *Slovenského biografického*

slovníka (1984 – 1996). V prípade, že ich mená v spomínanom slovníku či encyklopédii absentujú, ich ortografickú podobu uvádzame podľa iných sekundárnych zdrojov (napr. Čelovský, 1996). V tejto súvislosti poukazujeme na problém prepisu historických mien, majúcich v historiografii dolnozemskej vojvodinských Slovákov zaužívanú ortografiu (Abaffy, Ambrózy, Seberíni), ktorá sa líši od ortografie uvedenej v *Slovenskom biografickom slovníku* (Abafi, Ambrozi, Seberini).¹⁹ Mená cirkevníkov a prisažných uvádzame tak, ako sú napísané v origináli vrátane ich domáckej podoby podľa uvedených vlastnoručných podpisov v rukopisných primárnych zdrojoch.²⁰

V niektorých otázkach sme sa okrem tlačených a digitalizovaných slovníkov, encyklopédií a bibliografií spoliehali aj na spoluprácu s odbornými konzultantmi (historikmi, lingvistami, duchovnými osobami), keďže sťažujúcou okolnosťou bola aj absencia prekladov kanonických vizitácií alebo podobných cirkevných zápisov u Slovákov evanjelikov na území Dolnej zeme. V dôsledku tejto skutočnosti sme sa nemohli spoliehať na skúsenosti iných prekladateľov.

Názory na morálny charakter kňaza vpisoval do zápisnice superintendent, čo je v rukopisnej zápisnici očividné, lebo táto časť je písaná iným rukopisom. V texte sme tieto časti vyznačili kurzívou. Aj názvy kníh, nápisy na zvonoch, kostoloch (chronostichony), cirkevných klenotoch, na laviciach v kostole a pod. sú písané kurzívou.

Čo sa týka kapitol, v ktorých išlo o otázky z rôznych oblastí cirkevného života a organizácie cirkevných zborov, tie sú označené rímskymi číslicami I až XI. Číslice sa potom členili na odseky označené arabskými číslicami alebo malými a veľkými písmenami abecedy. Takmer vo všetkých cirkevných zboroch sa dôsledne uplatňovala numerácia v zápisniciach, okrem cirkevného zboru v Kulpíne, kde číslovanie absentuje. Odlišné je aj číslovanie v zápisnici cirkevného zboru v Silbaši, lebo tento zbor bol fíliou, takže absentujú údaje o kňazovi, vnútornom mravno-náboženskom stave cirkevného zboru, o hrobároch, ročných pobožnostiach a pod. Tieto údaje sú zaznamenané v zápisnici matkocirkvi Maglič.

Osobitnou prílohou k zápisniciam z kanonických vizitácií je aj krátky náčrt dejín Seniorálneho gymnázia v Novom Vrbase od roku 1826 do roku 1835, ktorý napísal profesor tejto školy Karol Abaffy. Na slávnosti, ktorá sa konala po ukončení kanonickej vizitácie v Novom Vrbase, K. Abaffy odovzdal tento náčrt superintendentovi J. Seberínimu, aby ho uschoval v archíve superintendentúry.

¹⁹ V niektorých prípadoch sa v *Slovenskom biografickom slovníku* v zátvorke uvádzajú viaceré varianty osobných mien.

²⁰ V tomto období sa úradné podoby mien v matrikách uvádzajú po latinsky.

*

Kanonická vizitácia bola dopredu naplánovaná, pripravené boli aj otázky pre kňaza, tiež bol presne určený deň návštevy komisie v každom cirkevnom zbore. V úvode vizitácie zaznelo motto, ktoré bolo pre každý cirkevný zbor iné – verš z Písma svätého, ktorý bol súčasne tematickým rámcom (propozíciou, hlavnou myšlienkou) kázne na bohoslužbách, ktorými sa začínala vizitácia.

Pre každý cirkevný zbor, vlastne osadu, v ktorej bol zbor založený, sa uvádza obdobie prisťahovania prvých kolonistov, ich počet a mestá či stolice, z ktorých prišli. Ďalej sa píše o procese zakladania cirkevného zboru. Nasledujú aktuálne štatistické údaje o cirkevnom zbore: počet duší, mužských a ženských, konfirmovaných a nekonfirmovaných, ako i údaje z matrik krstených, sobášených a pochovaných v predchádzajúcom roku. Vždy sa uvádzajú údaje o zmiešaných manželstvách, z ktorých sa dá usúdiť, že v tomto období bolo zmiešaných manželstiev evanjelikov s príslušníkmi iných náboženských spoločností veľmi málo, a to iba s reformovanými a príslušníkmi rímskokatolíckeho vierovyznania.

V správach sa dosť obšírne píše o výstavbe chrámov (uvádzajú sa aj rozmery), o ich exteriéri a interiéri, o inventári, prípadných opravách alebo dostavbách, o zvoniciach a zvonoch, o nápisocho vo vnútri chrámu alebo nápisocho z vonkajšej strany chrámu atď. V niektorých správach sa uvádza aj to, s akým nadšením sa veriaci zúčastňovali na výstavbe svojich chrámov.

Osobitne sa vykazujú ekonomické pomery v spoločenstve a uvádza sa, či cirkevný zbor vlastní nejaký majetok alebo či má nejaké fondy. Viac-menej všetky cirkevné zbory dostávali určité plochy pôdy od zemepána na zaopatrenie kňaza (obyčajne celú sesiu) a učiteľa (asi pol sesie). Cirkevné zbory zvyčajne zbierali prostriedky na svoju prevádzku od veriacich nasledovne: na nedeľných bohoslužbách zo „zvončeka“, z dobrovoľných príspevkov (milodarov), z príspevkov počas väčších cirkevných sviatkov, zo zvonenia za zosnulých a na pohreboch, ako i z lektikálnych príjmov (určitá daň vyberaná za manželský pár v peniazoch alebo v naturáliách)²¹ atď. Cirkevné peniaze spravovali kurátor a presbyterstvo, ktoré pozostávalo z vybraných predstaviteľov veriacich. Presbyterstvo spolu s kňazom raz ročne kontrolovalo a schvaľovalo finančnú správu. Kňazovi a učiteľovi sa platilo aj pri vykonávaní určitých cirkevných obradov: krst, sobáš, pohreb, uvádzanie mladej nevesty atď. Okrem toho peniaze dostávali aj pri návštevách veriacich po Novom roku (tzv. koledy), ako aj od katechumenov pri konfirmácii.

²¹ Najčastejší preklad slova *lecticale* do maďarčiny presne vykresľuje charakter lektikálnych príjmov: *párbér*, ktoré je zložené zo slov pár – (manželský) pár a bér – dávka, daň. V slovenčine sa označuje pojmom *ložné*, kým medzi vojvodinskými Slovákmi sa ujal názov *párovo*. Jeho účelom bolo čiastočné hmotné zabezpečenie farára.

V cirkevných zboroch vo Vojenskej hranici (Stará Pazova, Kovačica, Padina) vykonávali kontrolu ich finančného spravovania a fungovania ich konfesionalnej školy hraničiarske vrchnosti.

Vizitátor kontroloval aj cirkevný archív: bohoslužobné knihy a inú duchovnú literatúru, tiež to, či sa riadne vedú matriky a iné knihy protokolov a cirkevných účtov. Vizitátor vo svojej správe, ktorú pre každý cirkevný zbor zapisoval jej kňaz, vyjadril aj svoj názor na miestneho kňaza a jeho prácu. Tieto názory boli rozdielne: niektorí kňazi dostávali za svoju prácu lichotivé slová, iní boli pokarhaní za nesvedomitú prácu, nedbalosť, chamtivosť, samolúbosť, nedostatočnú kompetenciu pre kňazské povolanie a pod.

Miestny kňaz uvádzal údaje o konaní nedeľných a každodenných bohoslužieb a modlitieb, o katechizácii, vyučovaní katechumenov a uskutočňovaní konfirmácie, tiež o tom, ako veriaci navštevujú bohoslužby, o morálnom stave v spoločenstve a pod. Vážnejšie morálne poklesky jednotlivcov sa zvyčajne neuvádzajú (alebo sú ojedinelé), ide o prípady oddelene žijúcich manželov, ktorých sa kňazi usilovali spojiť. Medzi miernejšie prehrešky veriacich sa zaraďujú rôzne povere, ktoré sú prítomné vo všetkých cirkevných spoločenstvách, na ktoré kňazi nenachádzali lieku. Medzi najčastejšie priestupky patrili tieto: nadmerné užívanie alkoholu, nepravidelná dochádzka mládeže na bohoslužby, ako i nekontrolované zábavy mládeže, ktoré niekedy trvali aj celú noc. Často sa hovorí aj o všeobecných zdravotných pomeroch, takmer všade bol prítomný ten istý problém: v dedinách nebolo lekárov a ani ľudia neboli zvyknutí vyhľadávať ich pomoc. Babice²² boli vo všetkých cirkevných zboroch. Často dostali poučenie od lokálneho chirurga alebo od chirurga z bližšieho okolia.²³ Zvyčajne vedeli pokrstiť novorodenca v prípade ohrozenia života.

Čo sa týka gramotnosti veriacich, správy v jednotlivých cirkevných zboroch sa rôznia: niekde sa uvádza, že je väčšina veriacich gramotná a že veriaci používajú náboženské knihy, kým v iných cirkevných zboroch sa uvádza, že značný počet veriacich je negramotný. To, zdá sa, záviselo aj od skutočnosti, či a akým spôsobom fungovala cirkevná škola.

V odsekoch o kňazoch a učiteľoch sa uvádzajú ich krátke biografie. Väčšina vtedajších kňazov a učiteľov pochádzala z Hornej zeme. Všetci kňazi absolvovali gymnáziá a filozoficko-teologické štúdiá, kým učitelia mali ukončené stredné školy alebo gymnáziá a nezriedka aj niektoré kurzy filozofie a teológie. Kňazi vedeli po

²² Dnes pôrodné asistentky.

²³ V dobovej terminológii bol chirurg medikom s nižším vzdelaním a kompetenciou liečiť zranenia, úrazy a povrchové rany. Na liečbu vnútorných orgánov a chorôb nemal právomoc, to mohol robiť len diplomovaný lekár.

latinsky, nemecky, slovensky a často aj po maďarsky; niektorí hovorili aj po francúzsky alebo po rumunsky. Toto všetko svedčí o tom, že evanjelické cirkevné zbory mali vysokovzdelených kňazov a vzdelaných učiteľov, čo bolo veľmi významné pre vývoj náboženského, osvetového a všeobecne kultúrneho a spoločenského života týchto spoločenstiev.

V osobitnom odseku zápisníc sa píše o miestnych konfesiónálnych školách, o tom, kedy boli založené, kto boli prví učители, koľko je školopovinných detí a koľko ich v skutočnosti prichádza na vyučovanie, ako prebieha výučba, ktoré predmety sa vyučujú a ktoré učebnice sa používajú. Sú tu aj údaje o učiteľovi, jeho práci, vzťahu k žiakom a k miestnemu kňazovi ako inšpektorovi školy atď. Hoci vyššie cirkevné vrchnosti a miestni kňazi nepretržite vyžadovali riadnu dochádzku žiakov do školy, zdôrazňujú jej význam pre budúcnosť jednotlivca a celého spoločenstva, určitý počet školopovinných detí v tom období nechodil riadne alebo vôbec do školy. Najmä staršie deti v jarnom období, keď sa začínali poľné práce, namiesto do školy často odchádzali s rodičmi do poľa. Nepravidelná dochádzka žiakov do školy počas zimného obdobia sa ospravedlňovala chudobou rodičov a nedostatkom vhodného odevu a vhodnej obuvi. Na konci školského roka žiaci skladali skúšky. V praxi to bolo bezprostredne po Veľkej noci, hoci školský rok mal trvať do konca júna. Iba tí, ktorí zložili skúšky, mohli v nasledujúcom roku navštevovať vyššie ročníky. V školách menších cirkevných zborov jeden učiteľ vyučoval žiakov všetkých tried. Iba vo väčších cirkevných zboroch (napríklad v Petrovci) mala škola dvoch učiteľov, kde jeden vyučoval chlapcov a druhý dievčatá.

V zápisniciach mohli veriaci v cirkevných zboroch zaznamenávať svoje poznámky alebo sťažnosti na svojich kňazov a učiteľov a opačne. Takéto pripomienky nachádzame iba v niektorých zápisniciach: v Bajši učiteľ a kňaz upozornili rodičov na to, že zanedbávajú povinnosť posilať deti do školy; v Hložanoch veriaci neboli spokojní s kňazom a učiteľom – bratmi Rohoňovcami – Jánom farárom a Jurajom učiteľom, s ktorými boli aj v súdnom spore.

Každý kňaz do záveru svojej správy napísal pripomienky, nedostatky alebo zlozvyky veriacich, ktoré by bolo treba odstrániť. Tu sa väčšinou uvádza ten zvyk, že deti na Štedrý večer spievajú pod oknami vianočné piesne, takisto že sa tri dni počas trvania tohto sviatku v domácnostiach konajú veľké hostiny, čo sa považovalo za neprimeranú obyčaj, ktorá sa prieči kresťanskej skromnosti; taktiež sa usporadúvali štedré hostiny na svadbách, krstínach a pohreboch, čo bolo treba obmedzovať, lebo takéto nadmerné výdavky často privádzali mnohé rodiny do chudoby.

Na konci správy komisia kanonickej vizitácie zapísala pripomienky a postrehy týkajúce sa konkrétneho cirkevného zboru. Tu sa uvádzajú v prvom rade takéto

poznámky: že sa na cirkevné strieborné a zlaté klenoty má vyryť nápis s menom cirkevného zboru, ako i rok kúpy nádoby a že sa majú čisto udržiavať. Kňazom sa doporučuje, aby svedomitejšie vykonávali katechizáciu mládeže, taktiež aby napomínali rodičov, ktorí neposielajú svoje školopovinné deti do školy; aby načas vyučovali katechumenov, častejšie navštevovali školu a kontrolovali jej činnosť. Učiteľom sa prikazuje, aby svedomitejšie vykonávali svoje povinnosti v škole a v chráme, aby viedli morálny život a vyhýbali sa nadmernému požívaniu alkoholu. Iba v zriedkavých prípadoch boli kňazi alebo učitelia vážnejšie pokarhaní a vyžadovalo sa od nich, aby sa zlepšili, lebo v opačnom prípade budú prepustení zo služby.

V skúmaných zápisniciach sa neuvádzajú konkubináty, cudzoložstvá a apostati, takže môžeme iba predpokladať, že takých v týchto cirkevných zboroch ani nebolo alebo sa vyskytovali iba zriedkavo. Tiež nenájdeme zmienky o tom, že by v spomínaných cirkevných zboroch boli založené chudobince či iné dobročinné ústavy.

Vzhľadom na bohatstvo a rôznorodosť informácií v zachovaných zápisniciach môžeme konštatovať, že kanonické vizitácie z rokov 1835 a 1836 boli veľmi dobre pripravené a úspešne vykonané.

Zámerom tejto publikácie nebola analýza obsahu zápisníc kanonickej vizitácie uvedených slovenských evanjelických cirkevných zborov. Cieľom bolo preložiť tento vzácny materiál do slovenčiny a sprístupniť ho vedeckej obci na ďalšie odborné skúmanie. Ide o viac ako 150 strán latinského textu, ktorý uvádzame paralelne so slovenským prekladom. Zápisnice kanonických vizitácií cirkevných zborov v Báčke, Banáte a v Srieme z rokov 1835 a 1836 ako primárne historické zdroje poskytujú množstvo hodnoverných a spoľahlivých údajov predovšetkým o cirkevnom a školskom živote, ako i nepriamo o živote veriacich a ako také predstavujú výzvu na ich vedeckú interpretáciu. Tieto písomnosti by mohli byť zaujímavé aj pre širšiu verejnosť, lebo prinášajú údaje z dolnozemskej cirkevnej zborov, ktoré doteraz v historiografii neboli známe.

**PROCOLLA VISITATIONIS ECCLESIARUM
E[VAN]G[E]LICAR[UM]. A[UGUSTANAE] C[ONFESSIONIS]
BACS-SIRMIENSIUM, INSTITUTAE ANNO 1835., MENSIBUS
SEPTEMBRI ET OCTOBRI**

**PROTOKOLY KANONICKEJ VIZITÁCIE
BÁČSKO-SRIEMSKÝCH EVANJELICKÝCH CIRKEVNÝCH
ZBOROV A. V. VYKONANEJ V SEPTEMBRI
A V OKTÓBRI ROKU 1835¹**

¹ Evangélikus Országos Levéltár, Budapest (ďalej: EOL): *Protocolla Visitationis Ecclesiarum Eglican A. C. Bacs-Sirmiensiium, institutae anno 1835., mensibus Septembri et Octobri.*

Obrázky v zápisniciach cirkevných zborov patriacich do Báčsko-sriemskeho seniorátu sú prebraté z tohto zdroja. Dostupné na: https://library.hungaricana.hu/en/view/Banyai_04_1835_Bacs_Szerem/?p-g=0&layout=s

Shema Visitationis Canonicae Anno 1835 per Inclytum ac Venerabilem Senioratum Bács-Sirmiensem instituendae

Praemisso cultu divino publico, audito sermone ex praescripto Textu et Catechisatione per VDMinistrum instituta, Visitatio ipsa peragitur hoc modo et ordine

I. Ecclesia N. N.

A. Mater

1. Origo Ecclesiae, antiqua, recens.
2. Vicissitudines praesertim a proxima praecedente Visitatione, qui sacris operabantur? Quo tempore?
3. Numerus animarum, sexus masculini, foeminini, confessionis capaces? Paria Conjugum Evangelicorum, mixtorum. Quot nati? Mortui? Copulati? Praeteriti anni quot confirmati pueri, puellae?
4. Templum longitudo, latitudo, quando structum? Descripta ejus interna, externa. Sacra Cathedra, Altare, baptisterium, chori, organum, epitaphia, sella, inscriptiones omnis generis.
5. Clenodia Ecclesiae – Calices, patellae, ciboria, pixides, canthari, patinae, candelabra, mantilia, tegumenta altaris, albae, ferramenta pro hostiis pinsendis, libri usibus templi dicati.
6. Turris Campanae quot? Cujus ponderis? Inscriptiones.
7. Proventus Ecclesiae
 - α. Colligunt[ur] ex[empli] gr[atia] tintinabulo, offertoriis, oblationibus benevolis, pulsu funebri, mola, interusuriis, tenutis Ecclesiae, decima, proventu communitatis, annua solutione Ecclesianorum. Quantum Inclytus Patronatus confert? Nobilitas, cives et coloni? Secundum quam clavim?

Tenutorum quae ad Ecclesiam spectant descriptio, quot orgias quadratas vel jugera continent?

Nonne aliqua mutata? Imminuta? Ademta? Quomodo possent recuperari? Sunt ac metis circumdata?

Activa Capitalia habetne Ecclesia, quantum? Ubi elocata? Quo modo securisata nonne aliqua periverunt, vel periclitantur. Capitalia passiva.

Proventus anni praeteriti in summa? Erogatio, remanentia in cassa. Quomodo possent proventus Ecclesiae augeri?

 - β. Administratio proventuum Ecclesiae fit per quem? Cassa conservatur ubi? An redditus bene specificantur? Estne liber peculiaris rationum? Rationes ritene reddunt[ur] in Conventu?

Vzor zápisnice z kanonickej vizitácie z roku 1835 vykonanej v ctihodnom Báčsko-sriemskom senioráte²

Keď sa skončia verejné služby Božie, keď sa vypočuje kázeň z predpísaného textu a keď kňaz vykoná katechizáciu, táto vizitácia sa má uskutočniť nasledujúcim spôsobom:

I. Cirkevný zbor (meno)

A. Matkocirkev

1. Založenie cirkevného zboru starého a nového.
2. Zmeny od predchádzajúcej vizitácie, kto vykonáva duchovnú službu, odkedy.

3. Počet duší, pohlavie mužské, ženské, konfirmovaní? Manželské páry evanjelikov a zmiešané páry. Koľko narodených? Zomretých? Sobášených? Koľko bolo konfirmovaných chlapcov a dievčat minulého roku?

4. Chrám – dĺžka, šírka, kedy bol vybudovaný? Opis jeho vnútra a vonkajšku. Svätá kazateľnica, oltár, krstiteľnica, chór, organ, epitafy, lavice, nápisy všetkých druhov.

5. Klenoty cirkevného zboru – kalichy, pateny, cibóriá, schránky, kanvice, patiny, svietniky, servítky, oltárne prikrývadlá, alby, vykrajovače hostií, knihy, ktoré sú určené na používanie v chráme.

6. Koľko je zvonov na veži; aké sú ťažké; nápisy.

7. Príjmy cirkevného zboru

α. Príjmy sa získavajú z tzv. zvončeka, z ofier, z dobrovoľných milodarov, z pohrebného zvonenia, mlyna, úrokov, z majetku cirkevného zboru, z desiatku, z príjmov obce, z ročných splátok veriacich. Akou čiastkou prispieva ctihodný patrón? Šľachta, mešťania, sedliaci? Podľa akého kľúča?

Opis majetku, ktorý patrí cirkevnému zboru, koľko štvorcových siah alebo jutár vlastní. Či sa niečo nezmenilo? Zmenšilo? Zväčšilo? Akým spôsobom sa môže zveľadiť? Či sú aj polia označené kolmi?

Či má cirkevný zbor aktívny kapitál? Aký? Kde sa uschováva? Akým spôsobom je poistený, či mu nehrozí nebezpečenstvo, či sa nemôže nejako stratiť? Dlhy.

² Ústredný archív SEAVC v Srbsku so sídlom v Starej Pazove (ďalej: UA SEAVC): Schema Visitationis Canonicae anno 1835 per Inclytum at Venerabilem Senioratum Bács-Sirmiensem instituendae. In: *Protocolium Intimatorum et Currentalium Ecclesiae A. C. Addictorum Vetero-Pazoviensis in Sirmio ab anno 1826. Volumen VIII.*

Influsus VDMinistri ad cassalia quis?

Nonne est Ecclesia in lite cum aliquo respectu crediti vel tenulorum? Et in quo statu est lis?

8. Archivum – Libri Ecclesiae

a. Documenta varia

b. Matriculae

c. Protocolla Intimatorum, Currentalium, Conventuum localium, rationum.

d. Libri

e. Inventarium rerum Ecclesiasticarum in Parochia et Schola reperibilium.

9. Coemeterium ubi, estne cinctum? Eius area, a quo tempore usuatur? Quis usum capit cemeterii? Pecus prohibetur ne?

B. Filialis

Cum oratorio, schola et quae de scholis sequentur?

Sunt ne formaliter affiliatae?

Cultus Divinus soletne per VDMinistrum servari? Quoties?

Mittuntne occasione pro VDMinistro, praestantne praestanda?

Concurrunt ne ad sustentationem Matris Ecclesiae? In quota parte?

II. Directio Ecclesiae Politico-oeconomica.

Inspectoris officium gerit quis? Soletne restaurari? Habet ne instructionem?

Conventus ubi celebrantur? Juribus Ecclesiae invigilatne ac dependit? Rationum censuram peragitne?

Curator estne instructione provisus? Quis nunc? Quae officia? Salarium? Quis inscribit redditus, erogationes?

Aeditus qui? Officia, salarium.

Presbyterium estne constitutum? Ejus officia?

III. Status Ecclesiae internus, moralis, religiosus.

Zelus in frequentando cultu Divino – domi[ni]cali, quotidiano.

Dies Dominicae nonne profanantur laboribus, saltitationibus, heluationibus, durante cultu divino, et nonne aliquae pravae consuetudines a cultu divino abstrahentes? Sunt ne notorii contemtores cultus divini in Ecclesia?

Indifferentes erga Domini Coenam sunt ne aliqui?

Sunt ne multi lecturae, scripturae ignari?

Mittuntur ne liberi diligenter ad Scholam?

Adestne zelus libros sacros comparandi? Habentne Biblia vel Novum Testamentum?

Suma príjmov minulého roku. Výdavky, zostatok v pokladni. Akým spôsobom sa môžu zväčšiť príjmy cirkevného zboru?

β. Kto spravuje príjmy cirkevného zboru? Kde sa uschováva pokladňa? Či sa príjmy presne písomne zaznamenávajú? Či existuje osobitná kniha príjmov? Či sa príjmy riadne predkladajú na konvente?

Aký je vplyv kňaza na pokladňu? Či je cirkevný zbor v súdnom spore s niekým v súvislosti s majetkom alebo pôžičkou? V akom stave je ten spor?

8. Archív – cirkevné knihy

a. Rôzne dokumenty

b. Matriky

c. Zápisy úradných spisov (protokoly) vyšších úradov (tzv. intimáty), obežníkov (cirkulárov), lokálnych konventov, účtov.

d. Knihy

e. Inventár vecí cirkevného zboru, ktoré sa nachádzajú na fare alebo v škole.

9. Kde je cintorín, či je ohradený? Jeho plocha; odkedy sa používa? Kto má zisk z kosenia trávy na cintoríne? Či sa dobytku znemožňuje prístup?

B. Fílie

Ako je to s modlitebňou, školou a s tým, čo k nim patrí? Kolkí žiaci navštevujú školu?

Či sú aj formálne uznané za fíliály?

Či služby Božie koná kňaz? Kolkokrát? Či pri tej príležitosti posielajú [voz] po kňaza?

Či platia povinné poplatky?

Či prispievajú na vydržiavanie matkocirvi? V akej sume?

II. Politicko-ekonomický stav cirkevného zboru

Kto koná službu inšpektora? Či sa táto služba obnovuje. Či má inštrukcie?

Kde sa zhromažďuje konvent? Či dbá o práva cirkevného zboru a či sa ich zastáva? Či sa vykonáva kontrola účtov?

Či je kurátor poučený? Kto je ním teraz? Aké má povinnosti, aký plat? Kto zapisuje príjmy, výdavky? Kto je kostolník? Povinnosti a plat.

Či je zvolený presbyterstvo? Aké sú jeho povinnosti?

III. Vnútorý, morálny a religiózny stav cirkevného zboru

Ochota navštevovať služby Božie – nedeľné a každodenné.

Či sa nezneuctieva nedeľný deň prácou, tancami, nespútanými oslavami počas bohoslužieb, či nie sú nejaké zlozvyky, ktoré odvádzajú záujem veriacich

Adestne zelus bonos mores conservandi? Vitia refrenandi quae maxime grassantur?

Quot spurii annue observantur?

Quomodo obex ponitur vitiis per VDMinistrum, presbyterium?

Notorie peccantes quomodo reducuntur? Magistratus civilis praebetne assistentiam in coercendis?

Sunt ne matrimonia arbitrarie divortiata? Quot?

Sunt ne aliqui in carceribus publicis ex Ecclesia hac? Ob qua crimina?

Superstitionis species maxime conspicuae?

Adestne zelus benefaciendi Ecclesiae e. g. penes testamenta, gymnasia juvandi?

IV. VDMinisterium.

Brevis biographia VDMinistri. Linguas callet quas? A quo tempore fungitur munere? In hac Ecclesia?

A. Muneris Sacri administratio

1. In concionando Sermones. S. scribitne? De fidelitate erga Terrae principem et magistratibus obsequentia testanda dicit ne?

2. Catechisationes instituit, quomodo? Quem sequitur? Frequentanturne diligenter?

Catechumeni tempore Quadragesimae instituuntur ne per VDMinistrum? Quid solet pertractare? Nonne subtrahuntur ab Institutione? Confirmatio sollemnis estne in usu? Quomodo? Neogamorum institutio fit ne?

3. Cultus Divinus diebus dominicis quomodo peragitur mane? Postmeridiem? Nonne semet juvenus in templo indecenter gerit?

In Liturgicis nonne VDMinister arbitrarie mutat?

Quotidianus – estne explicatio Scripture S. in usu?

Tempore Quadragesimae soletne praelegi historia Passionis I. X-ti cum commentatione?

4. Sacramenta baptismus in Templo? Compates veniunt ne? Quot termini S. D. Coenae? Quoties singulo termino?

5. Morbidorum provisio, uturne Medicis? Dantur ne Medici? Vaccinationem quomodo promovet?

6. Scholae visitatio, cura, consilia acceptanturne a docente?

7. In Matrimonialibus secundum B. Patentales proceditne? Trina promulgatio an tribus festis copulam praecedat? In copulandis Matrimoniis formulam jurisjurandi observatne? Immaturae aetatis none copulat? Quid agere solet in conciliandis Matrimoniis suaptae divortiatis?

od služieb Božích? Či sú všeobecne známi protivníci služieb Božích v cirkevnom zbore? Či je niekto lahostajný voči Večeri Pánovej?

Či je mnoho takých, čo nevedia písať a čítať?

Či veriaci ochotne posielajú deti do školy?

Či je ochota kupovať náboženské knihy? Či veriaci majú Bibliu alebo Nový zákon?

Či zachovávajú dobré mravy? Či zamedzujú tie zlozvyky, ktoré sa najviac rozširujú? Koľko nemanželských detí sa ročne narodí? Akým spôsobom kňaz a presbyterstvo zamedzujú zlozvyky?

Akým spôsobom sa všeobecne známi hriešnici prinavracajú k cirkvi? Či civilný magistrát (vedenie obce) dopomáha v tomto prinavracaní?

Či sú svojvoľne oddelene žijúci manželia? Koľko ich je?

Či je niekto z tohto cirkevného zboru vo verejnom žalári? Pre aký zločin?

Aké druhy poverčivosti sa najviac prejavujú?

Či je ochota zo strany ľudí darovať [majetok/finančné dary] cirkevnému zboru formou testamentov a takisto či je ochota pomáhať gymnáziám?

IV. Kňazská služba

Krátky životopis kňaza; ktoré jazyky ovláda? Odkedy vykonáva túto službu? Odkedy slúži v tomto cirkevnom zbore?

A. Vykonávanie bohoslužieb.

1. Či píše kázne? Či v kázňach vyzýva ľudí, aby boli verní panovníkovi a poslušní voči svetskej vrchnosti?

2. Akým spôsobom vykonáva katechizáciu a kedy? Podľa čoho? Či ju [deti] ochotne navštevujú?

Či kňaz vykonáva katechizáciu v čase Veľkého pôstu?³ O čom poučuje? Či sa jej [mládež] nevyhýba? Či sa praktizuje konfirmačná slávnosť? Kedy? Či sa snúbenci poučujú?

3. Ako sa konajú služby Božie v nedeľu? Kedy predpoludním? A poobede? Či sa mládež v chráme nespráva nedôstojne?

Či kňaz v liturgii nemení niečo svojvoľne? Každodenné [bohoslužby] – či sa praktizuje výklad Písma svätého? Či sa v čase Veľkého pôstu číta história utrpenia Ježiša Krista s výkladom?

4. Či sa sviatosť krstu vykonáva v chráme? Či prichádzajú kmotrovia? Ktoré sú termíny svätej Večere Pánovej? Kolkokrát v každom termíne?

³ Je to šesťtyždňové obdobie, šesť nediel pred Veľkou nocou.

8. Funera ducuntur ne ad praescriptum B. Intimatorum omniane cum sermonibus?

9. Matriculas, Protocolla, Rationes scribit ne accurate diligenter?

B. Character moralis /: Ipse Superintendens supplet :/

C. Bibliotheca ejus

D. Habitatio, status aedium Parochialium, quae reparatio nefors necessaria?

E. Proventus VDMINistri Vocatorialibus inscripti in extenso, adhaec copia authentice descripta superintendenti exhibenda in phylera separata. Praestantur ne debita et justo tempore promisua? Vel in restantiis exherent? Quomodo hae praecaveri possent? Nonne in his proventibus aliquid arbitrarie decerptum occasione novae vocationis?

Si parvi proventus, quomodo possent condigni VDMINistro procurari?

Agri Parochiales et prata sunt ne metis distincta? Et quomodo cultivantur?

V. Schola

A. Rector Scholae – brevis biographia

a. Character doctrinalis et moralis, quale ei testimonium de vita privata exhiberi possit? An debitam subordinationem erga VDMINistrum observat?

b. Administratio muneris quails? Testaturne diligentiam? An praesertim amorem religionis et veram pietatem, doctrina et exemplo instillare intendat? Cantus doceturne? Et dicta Scripturae S.?

c. Objecta doctrinae, methodus.

d. Libri quibus in dicendo utitur.

B. Numerus discipulorum, fequant ne scholam, qui per aetatem deberent? Si non, quae impedimenta? Quomodo medela ferri posset?

C. Tempus quo docetur – frequentatne juvenus, usque tempus debitum 12-mum annum? Quomodo inhoatur quovis anno institutio et quamdiu durat?

D. Aedificium scholasticum, habitatio LReactoris – ipsa schola quae reparatio fors necessaria.

E. Proventus LReactoris, quorum authentica copia etiam in separata phylera consignanda, vel in eadem cum VDMINistro. Didactra ritene solvuntur? Et nonne in fixum mutari possent?

Ecne superius de proventibus VDMINistri hic quoque inquirenda et ordinanda, indecentes in magis decentes mutandi.

F. Fundatio pro Schola

5. Či sa pomáha chorým? Či sa používajú lieky? Či je lekár? Akým spôsobom sa odporúča vakcinovať?

6. Navštevovanie školy [kňazom] – či dbá o školu, či učiteľ prijíma jeho rady?

7. Či sa pri sobáši pridržiava milostivého patentu?⁴ Či sobášu predchádzajú tri ohlášky počas troch nediel? Či sa pri uzavretí manželstva používa formula prísahy? Či sobáši ľudí v mladom veku? Čo robí, aby spojil svojvoľne oddelene žijúcich manželov?

8. Či sa zosnulí upravujú podľa predpisov milostivého intimátu?⁵ Či káže všetkým?

9. Či presne a dôkladne vedie matriky, zápisy úradných spisov, účty?

B. Morálny charakter kňaza (to zapisuje superintendent)

C. Jeho knižnica

D. Byt, stav farských budov. Či sú potrebné opravy?

E. Či sú všetky príjmy kňaza zapísané vo vokátore? Jeho kópia, autenticky prepísaná na osobitnom liste, sa má dať superintendentovi. Či sa povinné dane dávajú v presnom čase? Či sú nedoplatky? Akým spôsobom sa tomu možno vyhnúť?

Či sa v novom vokátore niečo svojvoľne nevynechalo vzhľadom na tieto príjmy? Ak sú nízke príjmy, akým spôsobom sa kňaz môže dôstojne zabezpečiť?

Či farská pôda, obrábatelný pozemok a lúky sú označené kolmi? Akým spôsobom sa obrábajú?

V. Škola

A. Učiteľ školy – krátky životopis

a. Pedagogický a morálny charakter, aké svedectvo sa môže dať o jeho súromnom živote? Či preukazuje potrebnú podriadenosť voči kňazovi?

b. Ako vykonáva službu? Či sa zaujíma o cirkevné veci a či [cirkvi] preukazuje lásku a skutočnú horlivosť? Či sa snaží výučbu podporiť vlastným príkladom? Či vyučuje spev, či prednáša Písmo sväté?

c. Vyučovacie predmety a metódy

d. Knihy, ktoré sa používajú vo vyučovaní

⁴ Ide o Patent o manželstve zo 16. januára 1783, ktorým chcel Jozef II. vyňať rodinné právo z kánonického práva, a tak manželstvo už nemalo byť iba cirkevnou, ale aj svetskou zmluvou. Tento patent bol bez zmien zaradený do tzv. Jozefínskeho občianskeho zákonníka z 1. septembra 1786.

⁵ Podľa Dvorského dekrétu týkajúceho sa pochovávaní mŕtvych z 23. augusta a 13. septembra 1784 Jozef II. okrem iného nariadil, aby cintoríny ležali mimo obydli, aby sa mŕtvi prenášali v truhlách a určené boli aj rozmery hrobu: hĺbka 6 stôp, šírka 4 stopy (pozri bližšie Šoltés, 2014: 25).

G. Inspector Scholae et examina

H. Libri scholastici usibus Docentis et discipulorum inservientes, sunt ne?

I. Decani influxus in scholam quis? Quoties visitat? Proscribitne seriam lectionum?

VI. **Obstetrices** quae? Quot? Sunt ne per Chirurgum Comitatum institutae, adjuratae? Superstitiosae? In casu necessitatis modi baptisandi gnarae, quam percipiunt solutionem?

VII. **Vespillones** qui, fodiunt foveas debito ordine et profunditatis secundum benignas ordinationes? Salarium eorum?

VIII. **Instituta** /: pauperum /: charitativa

Cassa pauperum, quails eorum cura? Circa orphanos quails provisio et cura ex parte Ecclesiae? Et circa eorum educationem.

Mendicantes scholastici sunt ne? Eorum cassa?

Hospitia pro viduabus VDMinistrorum et LReceptorum dantur? Est ne in gremio vidua VDMinistri vel Ludirectoris? Habetne modum vivendi? Accipitne ab Ecclesia aliqua beneficia?

IX. **Annuae Devotiones**

Sermo Eucharisticus post messem

Memoria nativitatis regnantis principis cum sermone

Sermo encaenialis

Dominica post 1-am Novembris sermo inauguralis Iudicum et Magistratus.

Sermo peculiaris pro Famulitio, Dominica post novum annum, vel circa festum Georgii commendatur.

X. **Postulata et gravamina**

a. Ex parte Ecclesiae

b. Ex parte VDMinistri

c. Ex parte LReceptoris

XI. **Abusus abrogandi proponuntur**

1. Nocturna festa natalitiorum Jesu Christi sacra.

2. Turpissima bacchanalia ultimis tribus diebus haberi solita, Christianis indigna, multorum malorum praegnantia

3. Balneatio festo Paschatos

4. Commesationes profusae encaeniorum tempore, variorum excessorum feroces, potius liberalitas sacretur ad sustentationem templi, scholae

5. Convivia baptismalia, nuptialia et silicernia minus sumtuosa

B. Počet žiakov, či navštevujú školu tí, ktorí sú školopovinní. Ak nie, čo tomu bráni? Aké sú spôsoby na prekonanie týchto prekážok?

C. Čas, kedy sa vyučuje počas roka. Či mládež navštevuje školu až do povinných 12 rokov? Kedy sa každoročne začína vyučovanie a ako dlho trvá?

D. Školská budova, byt učiteľa – aké sú potrebné opravy?

E. Príjmy učiteľa, ktorých autentická kópia sa má odovzdať na osobitnom liste alebo spolu na tom, ktorý sa odovzdáva o kňazovi.

Či sa školné presne platí? Či sa nemôže premeniť na fixné?

Či aj v príjmoch pre kňaza netreba zameniť neprímerané za to, čo je vhodnejšie?

F. Základina pre školu

G. Inšpektor školy a skúšky

H. Či sú k dispozícii školské knihy, ktoré používajú žiaci a učiteľ?

G. Aký je vplyv dekana na školu, koľkokrát ročne ju navštevuje? Či predpisuje učebnú látku?

VI. Kto sú **babice**? Koľko ich je? Či sú poučené a preskúšané stoličným chirurgom? Či zložili prísahu? Či sú poverčivé? Či vedia v prípade potreby krstiť? Čo dostávajú ako plat?

VII. Kto sú **hrobári**? Či kopú hroby v predpísanom poradí a v predpísanej hĺbke podľa nariadenia milostivého panovníka? Aký je ich plat?

VIII. Či existujú **charitatívne inštitúcie** [pre chudobných]? Či je pokladňa pre chudobných a kto sa o ňu stará? Ako sa cirkevný zbor podieľa na zaopatrení a vzdelávaní sirôt?

Či sú mendíci⁶? Či je pokladňa pre nich? Či sú byty pre kňazské a učiteľské vdovy? Či je v osade vdova po kňazovi alebo učiteľovi? Či má prostriedky na život? Či dostáva podporu od cirkevného zboru?

IX. Ročné pobožnosti

[Koná sa] ďakovná kázeň s Večerou Pánovou po žatve a pripomenutie narodenín panovníka kázňou [?]

Kázeň na deň Pamiatky posvätenia chrámu?

V nedeľu po 1. novembri kázeň s uvedením richtára a civilného vedenia obce do funkcie ?

⁶ Mendík, mendikant – v minulosti chudobný žiak ľudovej školy, ktorý za stravu pomáhal v škole a na fare.

6. Conciones funebres etiam infantibus VDMinistro in majoribus Ecclesiis praegravantes; none aperto sarcophago funera ducuntur?

Ordo

Visitationis Canonicae Ecclesiarum Evangelicarum Aug. Conf. Bács-Sirmiensiū die 20 Sept. 1835 inchoatae et 21-a Oct. terminatae, atque Textus S. pro hoc solenni Actu cuius VDMinistro designati una cum Propositionibus et partitionibus Sermonum S. hac occasione dictorum.

1. Bajscha – pro ARD Joanne Schimschalek Joh. 17, 1-4

Prop: Źe prawá známot Boha a Spas[itela] Kr[ista] Geżisse zblażuge národy země

1. Weđe nás ku wssechněm cnostem křestanským k mrawnj dokonalosti.
2. Chránj nás od bjdy a něsťestj které pocházj ze slepoti lidj Boha a Spas[itela] neznagjčých.
3. Chránj nás od studěnosti w náboženstwj.
4. Poswecuge wsseckj nassé giné dokonalosti.

7. Petrovátz, ubi Pl. Ven. D. Senior Joann Sztehlo – ex: Eph. 5, 25-27

Prop: Z čeho Cyrkew křestanská Bohu a Biskupu swému počet wydáwati má?

1. Ze wssého toho co z milosti Božj w Krystu G. prigala.
2. Z toho, co gj w Krystu poručeno gest.

8. Kulpin – pro ARD Daniele Kolényi: Joh. 14, 1-6

Prop: Proč křestanský wsseobecně prospěsný žiwot neglepssj prjprawa k radostnému odsud wygjtj gestit? – On gest

1. Neygistěgssj rukogmj, že se w Krystu a dobrodinj geho těssiti smjme.
2. Neylepssi w ten čas občerstwenj, když se odsud odbjráme.
3. Neywetssi požehnánj pro milých nassich, gichž zdě pozustávám.
4. Neylepssi se hotowenj k wyžssjmu powolánj a k těm radostěm Gjchžto se pri Krystu wčastnými státi máme.

9. Kiszáts – pro ARD Georgio Jeszensky: Ebr. 12, 5.6.11

Prop: Gak se chowati máme pri oběcnjch tohoto žiwota ssauženjch

1. Abysme na sebe pozorowali.

Či sa koná osobitná kázeň pre sluhov v nedeľu po Novom roku alebo okolo sviatku Juraja?

X. Pripomienky a sťažnosti

- a. zo strany cirkevného zboru
- b. zo strany kňaza
- c. zo strany učiteľa

XI. Navrhuje sa, aby sa zrušili tieto zlovyky:

1. Nočná bohoslužba na sviatok narodenia Ježiša Krista.
2. Nespútané oslavy v posledné tri dni [roka] a hýrenie nedôstojné kresťanov, sprevádzané mnohými zlovykmi a protivenstvami.
3. Oblievačky na Veľkú noc.
4. Bohaté hostiny v období pôstu, sprevádzané rôznymi excesmi. Bolo by lepšie, keby sa tieto financie použili pre potreby školy a cirkvi.
5. Priveľmi štedré hostiny na krstínach, svadbách a pohreboch.
6. Uskutočňovanie pohrebných kázní pre deti pod tlakom laických cirkevných hodnostárov; nosenie nebohého v otvorenej rakve.

Plán uskutočnenia kanonickej vizitácie

báčsko-sriemskych cirkevných zborov a. v., ktorá začala 20. septembra 1835 a skončila 21. októbra [1835] a pre ktorú text Písma svätého na túto slávnostnú bohoslužbu (každému) Slova Božieho kazateľovi bol označený a určený spolu s *propozíciou a participiami*⁷ (svätej) kázne k tejto príležitosti.

1. Bajša – pre kňaza ARD⁸ Jána Šimšáleka J. 17, 1 – 4.

...

7. Petrovec, kde je dvojctihodný pán senior Ján Stehlo – z Ef. 5, 25-27.

...

8. Kulpín – pre ARD Daniela Koléniho: J. 14, 1-6.

...

9. Kysáč – pre ARD Juraja Jesenského: Žid. 12, 5.6.11.

...

⁷ hlavnou myšlienkou a jej jednotlivými motívmi

⁸ ARD (Admodum Reverendum Dominum) – vysoko (veľa) dôstojný (vážený) pán

2. Abychom se P. Bohu modlili.
3. Abychom sobe w trápenj pomocy hledali.

12. Vetus Pazua – pro ARD Stephano Leschka: 1. Thess. 5, 14 seqq

Prop: O rozhogněnj se w dobrém aneb w prawém krestanstwj

1. O samém tomto rozhogněnj.
2. Po čem se poznati může?

14. Glozsan – pro ARD Joanne Rohonyi: 2. Cor. 4, 5,6

Prop: Prawá wážnost Kazatělu gest swedectwj vzdělanosti a nábožnosti poslucháču.

1. Která gest prawá wážnost poslucháču ku kazatělum?
2. Že gest swedectwjwm vzdělanosti a nábožnosti poslucháču.

16. Bács – Újfalu – pro Rev. Daniele Plachy: Fhilipp. 1, 21-26

Prop: Krystus Pán gest život náš a smrt gest náš zysk.

1. Co to gest: Krystus gest náš život?
2. Gak z toho nasleduje, že smrt jest náš zysk.

17. Lality pro ARD Mich. Borovszky: Jac. 2, 10-14

Prop: O prawé wjre w Kr. Gežjssi.

1. W čem ona zaležj?
2. Gaká gest gegj platnost?

18. Pivnicza – pro ARD Sam. Borovszky: 1 Cor., 10, 23.24

Prop: O krestánské swobody.

1. W čem ona zaležj?
2. Gak gj wynakládati máme?

Extrad[at] Joann Scultety m. p.

I. ac. Ven. Senioratus A. C. Bács-Sirmiensis ordinarius atque Canonicae Visitationis constitutus Notarius

12. Stará Pazova pre ARD Štefana Lešku 1. Tes. 5, 14 a nasledujúce [verše]

...

14. Hložany pre ARD Jána Rohoňa: 2. K. 4, 5.6.

...

16. Selenča pre RD Daniela Plachého: F. 1, 21-26.

...

17. Lalič pre ARD Michala Borovského: J. 2, 10-14.

...

18. Pivnica pre ARD Samuela Borovského: 1. K. 10, 23.24.

...

Zapísal Ján Škultéty, stály zapisovateľ Báčsko-sriemskeho seniorátu a zapisovateľ tejto kanonickej vizitácie

BAJSA

Anno 1835-o Die 19-a Sept. peracta est in Ecclesia Bajschensi Canonica Visitatio per Reverendissimum Dnum Superattendentem Joannem Szeberinyi, praesentibus: Plur[imum] RD Seniore Joanne Sztzehlo, ARD Ludovico Masculy, Capellano, Perill[ustrum]. D. Camerali Contra-Agente Friderico Korossy, atque Seniorali Notario Joanne Scultety.

I. Ecclesia Bajschensis

A. Mater

1. Ecclesia haec originem sui maximam partem refert ad Tempora Immortalis Josephi II-di, quo tempore anno 1785 Slavi Evangelici ex Superiore Hungaria horsum descendentes etiam Possessionem Bajscha impopolando hic novam Ecclesiam plantarunt. Fuerunt quidem hic jam ante publicationem Christianae Tolerantiae aliquot Familiae Evangelicae absque tamen spirituali provisione, Cultum S. in privata domo peragentes, pro ratione temporum illorum absque praesentia VDM. Ast oriente phoebo meliorum temporum jam 1786 Joannem Tomka Neogradiensem pro suo VDMinistro Bajschenses evocarunt.

2. Successor ejus fuit Paulus Szlamay ex Kiszats huc vocatus, propter tamen spiritum insubordinationis, quo erga Venerab[ilem] Senioratum ducebatur, proh dolor – brachio seculari Munere Sacro quo apud Bajschenses fungebatur privatus, concessit ad Oram Banaticam, ubi privatam vitam ducens supremum obiit diem. Succesit eidem Paulus Gallovits, qui circa 18 annis cum zelo Ecclesiae huic praefuit, Bajschenses hucdum nempe ad Annum 1820 in exigua Domo Sacra peragere solebant, quod Aedificium ruinae proximum sub Mathia Ambrósy, praefati Pauli Gallovits Successore demoliti, incoeperunt struere Templum, quod accesscentem Fidelium numerum commode capere possit. Vix tamen muri Templi hujus surrexerunt Vir ille vocatur M. Becskerekinum, Munusque Sacrum apud M. Becskerekienses amplectitur, vix unum lustrum in Bajscha commoratus.

3. Numerus Animarum efficit 1245 – S. Dni Coenam accedentium 450. Paria conjugum sunt 295, solummodo duo paria mixta in Allodiis habitantia inveniuntur. Praeterito anno 1834-o Nati sunt 63, mortui 38, Copulati 12, Confirmati pueri 13 Pulae 9.

4. Fundamenta Templi nostril sub. RD Mathia Ambrósy jacta sunt 1820, et quamvis etiam exmissi Collectantes ad alios Vener. Senioratus Charitativa oblata tulerint, et Domini etiam Terrestres hujus Possessionis, Spectab. Dnus Georgius Zako G[raeci] R[itus] non Unitorum 500 fl. Valutalibus, Matheus Vojnits jam satis

BAJŠA

Dňa 19. septembra 1835 bola vykonaná kanonická vizitácia v cirkevnom zbere v Bajši zo strany dvojctihodného pána superintendenta Jána Seberíniho v prítomnosti vznešeného pána seniora Jána Stehlu,⁹ ctihodného pána kaplána Ľudovíta Muskulyho, pána kráľovského kamerálneho revízora Fridricha Korošiho a seniorálneho zapisovateľa Jána Škultétyho.

I. Cirkevný zbor Bajša

A. Matkocirkev

1. Tento cirkevný zbor má svoj začiatok v časoch večnej pamäti Jozefa II., lebo v tom období, v roku 1785, Slováci evanjelici z Horného Uhorska, ktorí sa sem presťahovali a osídlili obec Bajša, tu založili nový cirkevný zbor. Ešte pred vyhlásením náboženskej tolerancie¹⁰ žilo tu niekoľko evanjelických rodín, ale bez duchovnej opatery. Služby Božie sa odbavovali v súkromnom dome bez prítomnosti kazateľa slova Božieho kvôli okolnostiam v tom období. No prišli lepšie časy, keď roku 1786 Bajšania povolali za svojho kazateľa Jána Tomku z Novohradu.¹¹

2. Jeho nástupcom bol Pavel Slamay,¹² povolaný z Kysáča, ale kvôli nepokornému správaniu voči velebnému seniorátu, žiaľbohu, civilná vláda ho vyhnala

⁹ Ján Stehlo (1787 Petrovec – 1868 Petrovec); evanjelický kňaz, báčsko-sriemsky senior.

¹⁰ Tolerančný patent cisára Jozefa II. z roku 1781.

¹¹ Podľa Bierbrunnera Ján Tomka vykonával službu kazateľa v Bajši od roku 1785 do roku 1794, keď bol okradnutý. V zúfalstve odišiel a usadil sa v Novohrade (v dnešnom Maďarsku) ako súkromná osoba, kde čoskoro oslepol. O vdovu po ňom bolo postarané vďaka Pohlovej pomoci (Bierbrunner, 1902: 77). Michal Pohl (1705 – 1778), senior, superintendent Banského dištriktu založil Základinu (12 000 zlatých) na podporu farárskeho vdov a tiež študentov z Banského dištriktu študujúcich na nemeckých univerzitách (Petřík – Rybár 2001: 266). Väčšina cirkevných zborov v Báčsko-sriemskom senioráte nepodporovala finančne vdovy farárov a učiteľov a nemala pre ne ani domy či iné inštitúcie.

¹² Pavel Michal Slamay (Pál Mihály Szlamay) sa narodil v Slovenskom Pravne alebo v Mošovciach. Bol prvým kňazom v Starej Pazove (1785 – 1788), odkiaľ odišiel do Kysáča, kde bol 16. marca 1788 vysvätený. Odtiaľ odišiel do Bajše, kde bol farárom od 25. júla 1793 do roku 1803. Nakoniec kňazskú službu vykonával v obci Mokrá (Mocrea, Rumunsko), v Aradskej stolici, kde aj umrel. Slamay bol mužom veľmi nepokojného charakteru, s ktorým mali cirkevné vrchnosti veľké problémy (Bierbrunner, 1902: 77, 105). Podrobnejšie o ňom písal František Jesenský, druhý kysáčsky farár, vo svojej kronike *Pamätníca historických zápisov, starších a novších, o povstaní a ďalšom zvelaďovaní cirkvi, počnúc od r. 1773* (Archív SEAVC Kysáč). Pozri aj: Maliak, 2000.

M. Slamay sa nachádza v zozname žiakov, ktorí sa v roku 1782 zapisali na štúdiá na Prešovské kolégium, s poznámkou, že sem prišiel z inej školy. Tu sa uvádza, že sa narodil v Slovenskom Pravne, nie v Mošovciach (Durovics – Kónya, 2015: 191).

functus R[oma]no-Catholicus 1000 florenis Bajschensibus in Templo aedificando liberaliter opitulati sint; tamen hucdum Aedes Sacrae consummari non poterant partim novercis supervenientibus Annis partim paupertate Ecclesianorum: aedificationi huic obicem ponente. Templum externe est tegulis tectum, longum 14 orgiarum, latum 5 orgiarum. Interna pars Templi, praeter Sellas, Chorom, Mensulam Altaris loco insevientem aliam Supellectilem Sacram non habet.

5. Habet Ecclesia haec Calicem unum male inauratum, patellam stanneam sine anni, orbiculum stanmeum, 4 Candelabra, Mantile, Tegumentum Mensae, Ferramentum pro hostiis pinsendis, Albam, Libros habet Kreutzbergii, Librum precum Palumbinyi, Biblia, Agenda Plachyana et alios libros asceticos.

6. Turris etiam extracta est anno 1827, Campanas habet tres exiguas.

7. Proventus Ecclesiae.

α. Colliguntur ex Tintinabulo, Offertoriis quae Festis Anniversariis secunda Die institui solent, Oblationibus benevolis, pulsu funebri, annua solutione Ecclesioanorum constante ex 30 xr. a quovis pari conjugato. Patronatus Evangelicus nullus. Tenuta Ecclesiae etiam nulla dantur. Capitalia activa nulla, passivum efficit 1200 fl. quod debitum etiam facile depurari posset si Ecclesiani durae cervicis Symbolas sibi adrepartitas accurate exsolverent. Proventus anni 1833/34 effecerunt 1747 fl. 57 xr. Erogatio vero ejusdem anni 1643 fl. 3xr. Remanentia in cassa effecit 104 fl 54 xr. Proventibus Ecclesiae augendis impedimentum est nimia difficultas et pervicacia in praestandis annuis Solutionibus ad Cassam. Possent Proventus Ecclesiae notabiliter augeri per annue instituendam Consipatiotem tritici vel avenae, cujus officii quotiannis diligenter admonentur.

β. Administratio proventuum Ecclesiae fit per Curatorem et cum Cassa in Parochia conservetur, semper cum praesentia VDMinistri. Reditus prouti ex Libro Rationum videre est usque ad minutias specificantur per VDM, Curatore artis scribendi ignaro, sicque VDMinistro et hac ratione molestiae magis gignuntur.

Rationes quotannis redduntur Festo omnium Sanctorum in praesentia Presbyterii et aliorum. Perceptio atque Erogatio per decursum Anni facta ex Libro Rationum per VDMinistrum prolegitur combinatur et sic per subscriptionem Nominum Presbyterii rationes legalisantur. Influxus VDM ad Cassalia est quod Curatore scribere nescio omnes proventus et expensas Libro Rationum inferre debeat. Influit etiam in tantum in quantum sub Inspectione ejus Curator omnem Administrationem Cassae instituit, si tamen Summa majoris momenti occurrunt, plerumque etiam ex Presbyterio aliqui adsciscuntur.

8. Archivum. Libri Ecclesiae sunt supra jam enumerati.

a. Documenta nulla.

b. Matriculae Natorum, copulatorum mortuorum in duplo scribuntur.

z duchovnej služby, ktorú konal v Bajši. Odišiel do Ory¹³ v Banáte, kde viedol súkromný život a tam aj zomrel. Jeho nástupcom bol Pavel Galovič,¹⁴ ktorý asi 18 rokov s láskou viedol bajšanský cirkevný zbor (do roku 1820), vykonával bohoslužby v maličkom dome, ktorý bol počas pôsobenia Mateja Ambrózyho¹⁵ zbúraný, ale už počas jeho predchodcu, horespomenutého Pavla Galoviča, bol príliš zničený, takže sa začal budovať nový chrám, ktorý mohol bez ťažkostí prijať zväčšujúci sa počet veriacich. Len čo boli múry tohto chrámu postavené, tento muž bol povolaný do Zreňaninu, kde prijal duchovnú službu, ale asi 5 rokov vykonával aj bohoslužby v Bajši.

3. V zbore je 1245 duší. Tých, ktorí pristupujú k svätej Večeri Pánovej, je 450. V zbore je 295 manželských párov a iba dve zmiešané manželstvá tých, ktorí bývajú na alodiálnom majetku.¹⁶ V minulom roku (1834) bolo 63 narodených, 38 zomretých, 12 sobášených, 13 konfirmovaných chlapcov a 9 konfirmovaných dievčat.

4. Základy nášho chrámu sú postavené roku 1820 počas pôsobenia ctihodného pána Mateja Ambrózyho a hneď v tom istom roku boli poslaní členovia cirkevného zboru do susedných velebných seniorátov a doniesli nazbieranú charitatívnu pomoc. Aj zemepáni tohto majetku darovali Bajšanom na budovu cirkvi: ctený pán Georgius Zako, pravoslávneho vierovyznania, 500 zlatých a už nebohý Mateja Vojnič, rímskokatolíckej viery, veľkoryso ponúkol 1000 zlatých na výstavbu budovy chrámu. No výstavba budovy sa doteraz neukončila, čiastočne pre nové časy a čiastočne pre chudobu veriacich. To spomalilo [výstavbu]. Chrám je vybudovaný

¹³ Ora patrila osade Boľovce v Srieme (Markovič, 1966: 137).

¹⁴ Bierbrunner uvádza, že Pavel Galovič (Pál Galovits) pôsobil ako farár v Bajši v rokoch 1804 až 1820 a že jeho biografické údaje nebolo možné nájsť (1902: 77). V archíve EOL v Budapešti nachádzame v katalógu heslo Galovits Pál 1797 G.I//a. 98,3; V. 55-b. 158,3. Jeho obsah sme zatiaľ nepreskúmali.

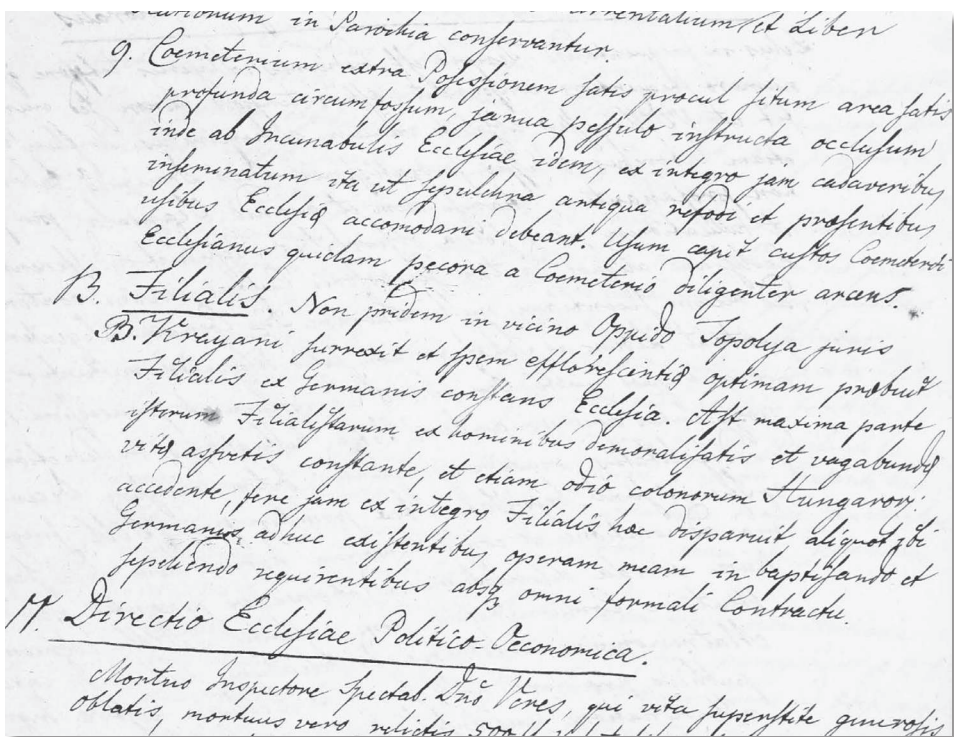
¹⁵ Matej Ambrózy (1797 – 1869) skončil školu v Banskej Štiavnici a v Kežmarku a po skončenej kandidátskej skúške v Šoproni roku 1818 mal v úmysle pokračovať v štúdiách v Nemecku. Na odporúčanie superintendenta Adama Lovicha prišiel však v roku 1818 za levitu do Nového Sadu. Nasledujúceho roku ho vysvätili v Pešti za prvého novosadského farára (Filip, DMF 0000AMBR/7087, rkp.). V schematizme z roku 1820 sa uvádza, že Mathias Ambrózi bol levitom v Járku (dnes Bački Jarak), vo filii novosadského cirkevného zboru (Čaplovič, 1820: 68), ale už v auguste toho roku prijal pozvanie bajšanského cirkevného zboru (Filip, DMF 0000AMBR/7087, rkp.). O živote a účinkovaní Mateja Ambrózyho v kovačickom zbore bližšie pozri: Čaplovič, 1928: 125 – 157.

¹⁶ Alodiálny majetok (lat. *alodium*) – v Uhorsku alód od 14. storočia označoval pôdu, ktorú zemepán obhospodaroval vo vlastnej réžii (alodiálna pôda, dominikál), na rozdiel od zemepanskej pôdy v nájme poddaných (rustikálna pôda, rustikál). Hospodárenie šľachty vo vlastnej réžii na alodiálnej pôde (najmä od 16. storočia nahrádzalo dovtedajšie rentové hospodárenie) sa niekedy nazýva aj alodiálny (majerský) spôsob hospodárenia, rozširovanie alodiálnej pôdy alodizácia. Termínom alód sa až do konca feudalizmu označoval panský majer.

c. Protocollum Intimatorum Currentialium ab anno 1785 et Liber Rationum in Parochia conservantur.

9. Coemeterium extra Possessionem satis procul situm area satis profunda circum fossum, janua pessulo instructa oclusum inde ab Incunabulis Ecclesiae idem, ex integro jam cadaveribus inseminatum ita ut sepulchra antiqua refodi et praesentibus usibus Ecclesiae accomodari debeant. Usam capit custos Coemeterii Ecclesianus quidam pecora a Coemeterio diligenter arcens.

B. Filialis. Non pridem in vicino Oppido Topolya juris B. Krayani surrexit et spem efflorescentiae optimam praebuit Filialis ex Germanis constans Ecclesia. Ast maxima parte istorum Filiasistarum ex hominibus demoralisatis et vagabundae vitae assvetis constante, et etiam odio colonorum Hungarorum accedente, fere jam ex integro Filialis haec disparuit, aliquot ibi Germanis adhuc existentibus, operam meam in baptisando et sepeliendo requirentibus absque omni formali Contractu.

Obr. 1: Časť zápisnice z kanonickej vizitácie v cirkevnom zbere v Bajši roku 1835

z tehál, dlhý je 14 siah¹⁷ a široký 5 siah. Okrem lavíc, chóra a stola oltára, kde sa slúži, nemá vnútorná časť chrámu iný bohoslužobný inventár.

5. Tento cirkevný zbor má zle pozlátený kalich, obetnú cínovú misku bez [vyrytého] roku, cínové orbikulum, štyri svietniky, obrúsky, oltárne prikrývadlo stola, vykrajovač hostií, albu. Má aj Kreutzbergove knihy,¹⁸ Palumbiniho knihu modlitieb,¹⁹ *Bibliu*, agendu Plachého²⁰ a iné pobožné knihy.

6. Veža je vybudovaná roku 1827, má tri malé zvony.

7. Cirkevné príjmy

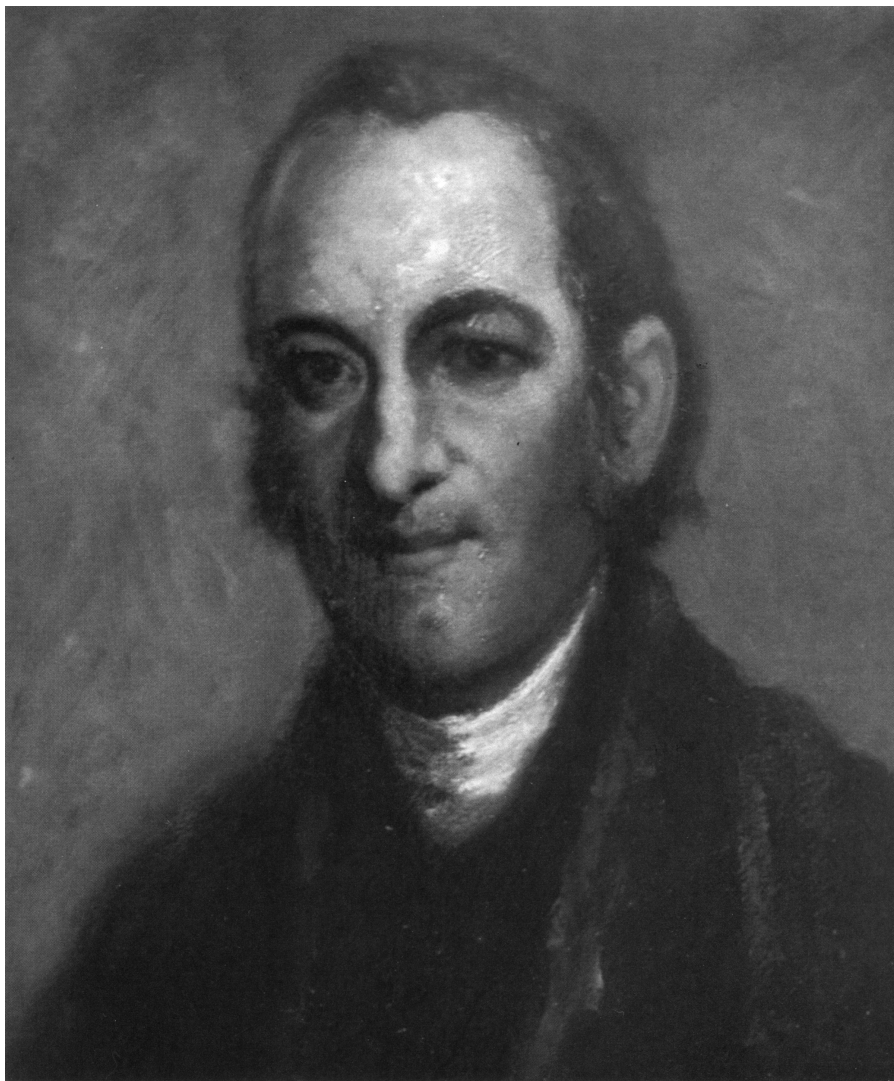
a. Zbiera sa zo zvončeka, z ofier na výročné sviatky, čo sa praktizuje v druhý deň sviatku, z dobrovoľných príspevkov, z pohrebného zvonenia, z ročných splátok veriacich, čo vynáša 30 grajciarov od každého manželského páru. Cirkev nemá evanjelického patróna, nemá ani žiadne majetky, nemá žiadny aktívny kapitál a dlh 1200 zlatých, ktorý by sa ľahko mohol splatiť, keby neústupní veriaci svoje splátky presne splácali. Ročné príjmy roku 1833/34 vynášali 1747 zlatých a 57 grajciarov, výdavky za tento rok boli 1643 zlatých a 3 grajciare. Ostatok v pokladni predstavuje 104 zlatých a 54 grajciarov. Prekážku v zväčšení príjmov predstavujú ťažkosti spojené s konštantnou rozvláčnosťou v platení ročných splátok do pokladne. Cirkevné príjmy by sa mohli značne zväčšiť pomocou zbierky pšenice a ovsu, čo sa veriacim každoročne neustále pripomína.

¹⁷ Staré uhorské miery pre dĺžku: 1 siaha – 1, 896 metra (alebo 6 viedenských stôp); 1 stopa – 32 cm; 1 palec – 2,63 cm.

¹⁸ Kreutzberg Amadeus: *Pobožná Přemyslowánj na každý den celého Roku, w njchž se wěrný Ewanjeličský Křestan skrze nábožné rozgjmánj wybraných Rečj Pjsma Sw. a vraucý Modlitbu probuzuge a potěssuge*. Z Nemeckého Gazyka w Slowenský preložena skrze Balthazare Pongrátz. V Presspurku 1783. V Frant. Aug. Patzko (Rizner, 1931: 461). Filip Baltazar Sinold von Schutz (1657 – 1742), ktorý používal aj mená profesor Amadeus Creutzberg a Irenicus Ehrenkron, napísal roku 1729 meditačnú príručku s modlitbami určenú na každý deň v roku pod názvom *Amadei Creutzbergs Heilige Betrachtungen Auf alle Tage des gantzen Jahrs* (Sväté zamyslenie Amadeia Creutzberga o všetkých dňoch celého roku). Preklad, vydanie a distribúciu mali na starosti peštiansky právnik a spisovateľ Baltazar Pongrác a evanjelický farár a profesor na lýceu v Bratislave Michal Institoris-Mošovský (Kollárová, 2009: 91). Čaplovič toto dielo uvádza ako *Kreutzbergove meditácie* (Čaplovič, 1928: 120).

¹⁹ Palumbini Ondrej: *Nowý Modlitebnj Poklad k službám Chrámowým Wssednjm, Nedělnjm a Swátečnjm, y ke wssem celého roku, a gakowéhokoli losu lidského, potřebám, co neyprjhodněgi, gakož gedenkaždý pastýř wěřjčých, genž mocj pomázánj swěho modlitebnjem gestiř, pořádati může, přiměřený, skrze Dwogjctihodněho . . . wětssjm djlem wypracowaný a na swětlo wydaný*. W Pessti 1823. Pjsemem Jana Tomáse Trattnera z Petróce (Rizner, 1932b: 10 – 11). Palumbini Ondrej (1768 Hliník – 1823 Drážovce); evanjelický farár v Kráľovciach a v Drážovciach v stolici Hont.

²⁰ Plachý Ondrej: *Agenda ecclesiastica Slavonica August. Conf. addictorum In extractu Propter majorem V. D. Ministrosrum harmoniam. Accedit Brevi-Extractus Ritualis Hungarici et Germanici. Neosolii MDCCCLXXXIX. Typis Joannis Jos. Tumleri. (Spísal a vydal A. Plachý, v Banskej Bystrici 1789)*. Ondrej Plachý de Nemesvarbók (1755 Zemiansky Vrbovok – 1810 Nové Mesto nad Váhom); evanjelický farár v Kost. Moravciach, Turčianskom Svätom Martine a v Novom Meste nad Váhom.

*Obr. 2: Superintendent Ján Seberíni (1780 – 1857)**

* Olej F. Šestáka 1985 (Zdroj: Pavlík, O. (Ed.): *Pedagogická encyklopédia Slovenska* 1. vyd. Zväzok 2, P – Ž. Bratislava: Veda. 1985)

β. Spravovanie cirkevných príjmov vykonáva kurátor a keďže sa pokladňa uschováva na fare, vždy je prítomný aj kňaz. Príjmy možno vidieť v knihe účtov. Keďže kurátor je negramotný, farár zapisuje všetko, aj tie najmenšie podrobnosti, no spôsobuje to veľkú protiven.

Účty sa každoročne predkladajú na sviatok Všetechsvätých v prítomnosti presbyterstva a iných zástupcov cirkvi. Farár prečíta príjmy a výdavky za minulý rok, ktoré sú zapísané v knihe účtov a ktoré sa analyzujú. Podpismi presbyterov sa potom účty schvalujú. Vplyv farára na pokladňu je taký, že zapisuje všetky príjmy a výdavky do knihy účtov, lebo kurátor je negramotný. Pod farárovým dozorom kurátor vedie všetku administráciu pokladne, takže má aký-taký vplyv, ale keď ide o väčšiu sumu, o tom sa informuje celé presbyterstvo.

8. Archív. Cirkevné knihy sú už vyššie uvedené.

a. Dokumenty žiadne.

b. Matriky krstených, sobášnych a zosnulých sa vedú dvojmo.

c. Zápisy obežníkov a úradných spisov vyšších úradov, ako aj kniha účtov sa od roku 1785 uschovávajú na fare.

9. Cintorín sa nachádza mimo dediny, je dosť ďaleko. Priestor je rozľahlý, ohradený jarkom, brána má zástrčku. Tu sa pochováva od založenia tohto cirkevného zboru, celá plocha [cintorína] je už posiatá hrobmi, takže sa staré hroby musia rozkopávať a prispôbovať potrebám cirkevného zboru. Zisk z cintorína [trávu] má farník, ktorý ako strážca dozerá na dobytok a nedovoľuje mu vchádzať na cintorín.

B. Fília. Nedávno bola v neďalekom meste Topola, ktoré je vlastníctvom rodiny Krai,²¹ založená filia s očakávaním, že sa táto filia pozostávajúca z Nemcov bude rýchlo rozvíjať. Ale ľudia v nej sú väčšinou demoralizovaní, vedú tulácky život a okrem toho prejavujú nenávisť voči sedliakom Maďarom. Hoci pomery nie sú usporiadané, niekoľkí obyvatelia [Nemci] žiadajú pochovávať [svojich mŕtvych], i keď na to neexistuje žiadna formálna zmluva.

II. Politicko-ekonomická správa cirkevného zboru

Keď umrel ctený pán inšpektor Vereš, po ktorom zostali jeho štedré dary, testamentom zanechal 500 zlatých vo viedenskej mene svojmu cirkevnému zboru v Bajši a tým si zachoval večnú pamiatku. To ešte nie je zrealizované, pretože doteraz nemajú nikoho z evanjelických zemepánov a ani veriacich, ktorí by autoritou a potrebnou múdrosťou mohli povinnosť splniť.

²¹ Šľachtic Pal Krai pre svoje zásluhy roku 1800 dostal Topolu (od roku 1922 Báčska Topola, Srbsko).

II. Directio Ecclesiae Politico-Oeconomica

MortuoInspectore Spectab. Dno. Veres, qui vita superstitie generosis oblatis, mortuus vero relictis 500 fl. Valutalibus testamentaliter memoriam sui in Ecclesia Bajschensi sempiternam reliquit, hucdum nullus est, cum propter defectum Dominorum Terrestrium Evangelicorum, tum etiam Ecclesianorum qui cum auctoritate et necessaria sapientia munere hoc perfungi possent. Curator eligitur in Conventu locali per acclamationem. Instructionem habet dumtaxat vivam. Officii ejus est omnes proventus Ecclesiae administrare, pecuniam ex Tintinabulo et aliam percipere, in incassatione Salarium utriusque cooperari, cultivationem agrorum dirigere et operis omnibus invigilare.

Curator modernus est Paulus Spissák, Salarium ejus exiguum, Immunitas ab omnibus Oneribus Comitatus, Ecclesiasticis et Communitatis. Aedituus vel prouti hic audit Campanator tenetur etiam cum Curatore Ecclesianos ad Operas cultivationis agrorum et alias demandare, pulsum Campanarum omnis generis perficere, Tintinabulum circumferre, pro quibus praestitis officiis habet remunerationem sic dictum Portionem tritici a quovis Pari, quod efficit circiter 30 Posonienes Metretas et etiam Immunitatem ab omnibus oneribus. Presbyterium constat ex 12 Viris, Colonis potentioribus et religionem amantibus. Ad consilia de rebus Ecclesiae bonum concernentibus conferenda, per Curatorem et Aedituum convocantur.

III. Status Ecclesiae internus, religiosus, moralis

Zelus in frequentando Templo est mediocris. Hyemis tempore quotidie numero frequentiori comparent, aestivo tempore minori sed nunquam fit ut VDMinister absolute vacuum a hominibus Templum invenit etiam laboribus Messis ferventissimis. Dies Domenicae laboribus non profanantur, etiamsi dum et quando Scandala per saltum et helluationem fieri solita, observentur. Tepidi et indifferentes Ecclesiani aliquot dantur sed notorii Cultus divini contemtores ad meam scientiam nulli – Sacram Dni Coenam diligenter frequentant. Liberi ad Scholam non satis diligenter mittuntur indeque provenit quod multi Scripturae Sae ignari et paucissimi Biblia possidentes adinveniuntur. Vitia helluationis, maledictionis et prodigalitatis maxime grassantur. Intra decursum Decennii 4 Spurii sunt baptisati. Obex ponitur per VDM frequentissima admonitione et consecratorum horribilium inde scaturientium vivida delineatione. Notorie v[ero] peccantes per Magistratum Communitatis cum influxu VDM coercentur. Matrimonium arbitrarie divortiatum nullum. In carceribus publicis pro nunc nulli sunt

Kurátor sa volí na lokálnom konvente hlasovaním. Inštrukcie o konaní povinnosti sú vyhlásené iba ústne. Jeho úlohou je spravovať všetky cirkevné príjmy, vyberať peniaze zo zvončeka a iné peniaze, pri vkladaní príjmov spolupracovať so všetkými, spravovať práce spojené s obrábaním cirkevnej pôdy a dohliadať na ne. Terajší kurátor je Pavel Spišák, jeho pláca je zanedbateľná. Je oslobodený od platenia všetkých stoličných povinností, cirkevných a obecných. Kostolník, ako aj zvonár s kurátorom cirkvi povolávajú veriacich na obrábanie pôdy, aj na iné práce, pričom zvonár a kurátor majú zvoniť všetky zvonenia a nosiť v kostole zvonček. A potom za tie všetky práce, ktoré vykonávajú, dostávajú plat, tzv. porciu žita od každého manželského páru, čo predstavuje asi 30 prešporských meríc,²² taktiež sú oslobodení od všetkých povinností. Presbyterstvo pozostáva z 12 schopných mužov – sedliakov, ktorí sú veľmi horliví veriaci. Kurátor a kostolník zvolávajú porady o cirkevných záležitostiach a hospodárení.

III. Vnútorný, mravný a náboženský stav cirkevného zboru

Ochota navštevovať kostol je nevelká. V zimnom čase každodenne prichádza veľký počet veriacich, v letnom čase malý počet, no nikdy sa nestáva, ani počas žatvy, aby kazateľ slova Božieho bol v kostole celkom bez ľudí.

Nedeľný deň prácami nezneuctievajú, no pozorujeme, že výtržnosti sa stávajú pri tancovačkách a veseliciach. Lahostajných veriacich je niekoľko, ale všeobecne známych protivníkov služieb Božích, podľa mojej mienky, nemáme. Svätej Večere Pánovej sa radi zúčastňujú. Deti do školy neradi posielajú, preto je aj veľa negramotných, nevedia čítať sväté Slovo Božie, ani písať. Málo je tých, ktorí majú Bibliu. Veľmi sa rozširujú zlozvyky, bujaré oslavy, zlorečenie a márnotratosť. V poslednom desaťročí boli krstené štyri nemanželské deti. Farár sa častým pripomínaním a neustálym poukazovaním usiluje vplývať na zmenšenie zlých následkov, ktoré stadiaľ pramenia. Vedenie obce sa pod vplyvom farára snaží krotiť verejných hriešnikov. Úradne zmierovaných svojvoľne odlúčených manželov nemáme. Vo verejných žalároch teraz nemáme nikoho. Zdá sa, že vďaka šíreniu všeobecnej osvety v tomto období inteligencia vplýva na vykoreňovanie poverčivosti.

²² Prešporská merica (prešporská miera, tzv. metreta) bola používaná hlavne ako objemová miera pre obilie a sypaniny – bolo to 62, 52 litra.

ex Ecclesia nostra. Ingruente illuminatione universali, hoc seculo Inteligentiae etiam superstitio evanescere videtur. Zelus benefaciendi Ecclesiae exultat.

IV. VDMinisterium. Hoc tempore Ecclesiae hujus VDMinister est Joannes Shimschálek oriundus Szobotistino Oppido Cottui Nitriensi ingremiato. Natus 1799 10. Sept. Ibidem ab element[ari] usque Rhetoricam fingeatur per localem Ludimagistrum satis jam functum Georgium Hornyanszky. Anno 1814 Modram concessit ubi ab ore Clarissimi Dni Martinyi triennium pendens evoluto trienio pro consummandis Philosophiae et Theologiae scientiis Posonium abivit. Hic exactis 4 annis superatoque Examine Candidatico semet contulit Rimaszombathinum ad Spect. D. Ludovicum Kubinyi ut progeniem ejus Literis necessariis imbueret. Hic per spatium unius Anni versatus evocabatur Mohoram ad Spect. D. Joannem Plachy pro suscipienda etiam hic provincia privati Docentis. Qua provincia quadriennio defunctus acceptis a Bajschensi Ecclesia Vocatorialiobus properavit Neosolium, ubi per Reverendissimum Adamum Lovich ordinibus sacris insignitus, descendit ad Bajschenses 1825 pro capessenda sacra provincia VDMinistri qua jam per decennium profungitur. Gnarus est 4 linguarum Slavicae, Latinae, Germanicae et Hungaricae.

A. Muneris Sacri Administratio

1. Sermones S. plerumque de verbo ad verbum scriptos habet. Aliquot vicibus per Annum de fidelitate erga Principem et Magistratui obedientia testanda dicere, habet hoc praesertim foecundo culpae seculo pro sanctissimo Officio.

2. Catechisationes instituere solet a Dnica Trinitatis usque Adventum, quae tamen proh dolor! non obstantibus precibus et severissimis admonitionibus et comminationibus per puellas negligenter, per Juvenes vo. absolute non frequentantur. Catechumeni instituuntur tempore Quadragesimae juxta Catechesin Herderi accedente et Manuscripto ex aliis fontibus depromto. Confirmatio fit Die Viridium paucis praesentibus, plurimis pro hoc solenni actu nullum sensum habentibus. Neogamorum Institutio fit excepto fine salutari nempe sanctitatem officiorum matrimonialium inculcandi, etiam in poenam neglectarum Catechisationum.

3. Cultus Divinus Diebus Dominicis decantatione 4 Cantilenarum, Sermone S. et precibus peragitur a 10-a usque duodecimam. Post meridiem praelectione sacra ad aedificationem accommoda. Juvenes in Templo indecenter semet gerentes ante Domum Communitatis baculis propter exemplum pulsari solent. In Liturgicis nihil arbitrarie mutatur – Tempore Quadragesimae solet praelegi Historia Passionis I. Christi.

IV. Toho času je kňazom Ján Šimšálek,²³ ktorý pochádza z mestečka Sobotište²⁴ v Nitrianskej stolici. Narodil sa 10. septembra 1799, v rodisku navštevoval základnú školu až po rétoriku, ktorú skončil pri miestnom učiteľovi, nebohom Jurajovi Hornňanskom. Roku 1814 odišiel do Modry, kde z úst slávneho pána Martiniho²⁵ tri roky počúval prednášky. Potom odišiel na štúdium filozofie a teológie do Bratislavy.²⁶ Tu po štyroch rokoch obhájil kandidátsku skúšku a odišiel do Rimavskej Soboty ku ctenému pánovi Ľudovítovi Kubínyimu, aby sa oboznámil s jeho literárnym dielom. Po jednoročnom zdokonaľovaní sa v Rimavskej Sobote bol povolaný do Mohory²⁷ ku ctenému pánovi Jánovi Plachému, aby tam prijal službu súkromného učiteľa. Po štvorročnom vykonávaní tejto povinnosti, keď prijal pozvanie od cirkevného zboru v Bajši, hneď odišiel do Banskej Bystrice, kde ho ctihodný pán Adam Lovich vysvätil. Roku 1825 odišiel do Bajše, aby tam prevzal službu kňaza, ktorú vykonáva už desať rokov. Ovláda štyri jazyky: slovenský, latinský, nemecký a maďarský.

A. Vykonávanie bohoslužobných povinností

1. Sväté kázne píše od slova do slova. Niekoľkokrát do roka veriacim v kázňach pripomína vernosť vládcovi a poslušnosť voči vrchnosti. To je jeho svätou povinnosťou v tomto storočí plnom hriechov a pokušení.

2. Katechizácie uskutočňuje od nedele Svätej Trojice až do adventu, na ktoré, bohužiaľ, napriek prosbám, vážnym napomínaniam, ba i vyhrážkam dievky chodia dosť nedbalo a mládenci vôbec nechodia. Konfirmandov vyučuje v čase štyridsaťdňového pôstu podľa Herderovho katechizmu a z rukopisov, ktoré sú prevzaté z iných zdrojov. Konfirmácia sa koná na Zelený štvrtok v prítomnosti malého počtu ľudí, pretože mnohí o tomto slávnostnom akte nevedia. Poučenie snúbencov je výlučne kvôli spásu a poskytovaniu ponaučenia o svätosti manželských povinností. Za zanedbávanie katechizácie sa udeľuje pokuta.

3. Nedeľné služby Božie sa začínajú spevom štyroch piesní, potom pokračujú svätou kázňou a modlitbami; to trvá od desiatej do dvanástej hodiny. Popoludní

²³ Bierbrunner uvádza, že Ján Šimšálek (János Simsalek) sa narodil v roku 1800. V Bajši úradoval až do svojej smrti v roku 1846. Počas jeho pôsobenia v Bajši bola dokončená výstavba nového kostola, ktorý bol vybavený oltárom a organom, stará škola bola predaná a pre novú školu pri kostole bol zakúpený nový dom (Bierbrunner, 1902: 78).

²⁴ Sobotište – obec v okrese Senica (Slovensko).

²⁵ Gabriel Kováč-Martini (Kováts-Martiny) (1782 Turie Pole – 1845 Bratislava), pedagóg, riaditeľ modranského gymnázia, profesor botaniky, fyziky a prírodných vied na lýceu v Bratislave.

²⁶ Požún, Prešpork, Pressburg, Pozsony (historické názvy) – dnes Bratislava (Slovensko).

²⁷ Mohora – obec v Maďarsku v Novohradskej župe.

4. Sacramenta. Baptismus semper in Templo peragitur, saepe t[ame]n fit cum primis tempore Messis in absentia Compatri, in quem casum vicaria opera Aeditui aut aliis praesentis utitur. Sacra Dni Coena per Annum tribus terminis peragitur. Primo termino a Dnica 1 Adventus usque F[estum] Trium regum, secundo termino a Dnica Palmarum usque Dnicam Quasimodogeniti, tertio termino F. Pentecostes tribus vicibus.

5. Morbidi fere omnes in articulo mortis S. Dni Coenam expetunt quamvis saepe attenti reddantur, totum vitae cursum virtuti non vo. ultima tantum momenta consecranda esse. Chirurgus non datur sed tonsor vices supplet! Qui etiam sub inspectione Chirurghi Comit. vaccinationem peragit.

6. Schola visitatur et Docens saepe manuducitur et ad fini convenientem Institutionem Juventutis.

7. Trinam promulgationem ante Matrimonium trinis distinctis Dnicis peragi solitam praecedunt Sponsalia, quae in praesentia aliquot Testium ineuntur. Copula fit formulam jurisjurandi essentiam constituyente. Conjuges arbitrarie semet divoriantes ad faciem Parochiae citantur et alterutra pars culpa obnoxia si sponte non ergo mediis coactivis vinculum Matrimonii solutum jungere cogitur.

8. Funera ducuntur ad Praescriptum Intimatorum, adultiorum omnia cum S. Sermonibus.

9. Matriculae, Protocolla, Rationes diligenter scribuntur.

B. Character moralis. Vir bene doctus, probus, mansuetus.

C. Bibliotheca. Habet aliquot opera Klopstokii, horas asceticas, Paedagogiam Niemayeri, Funkii bibliothecam, Sermones S. Blahyanos, Kolarii, Löhrii, Libros Kollarii, Schaffarikii Slaviam concernentes, aliquot Clasicos.

D. Aedes Parochiales ante 12 annos extractae non valde commodae, multis rebus reparationem flagitantibus quotamen ad beatiora tempora differi debet.

E. Proventus VDMinistri

1. In fixo a singulo Pari conjugato 42 xr., a medio Pari 21 xr. ex Cassa solvendi.
2. Cultivatio mediae Sessionis Colonialis, id est aratura, insemminatio, messis falcatio et convectionis procreationis per Ecclesianos praestatur, eo adjecto: quodsi I. Familia Vojnicsiana mediam Sessionem exciderit, eandem quoque Parochiani cultivaturi sunt.
3. Singulus Colonus annue 1. Metretam Poseniensem expurgati tritici, inquilinus mediam Poseniensem praestabit.
4. Lignorum focalium 4 Orgiae.

nasleduje čítanie a výklad Slova Božieho s cieľom duchovného povzdvihnutia. Mládenčov, ktorí sa v kostole správajú nedôstojne, pre výstrahu trestajú palicou pred obecným domom. V liturgii sa nič svojvoľne nemení a v čase Veľkého pôstu sa číta história Kristovho utrpenia.

4. Sviatosti. Krst sa koná vždy v kostole. V mesiacoch žatvy sa často stáva, že sa ho nezúčastnia ani kmotrovia a v tejto situácii ich nahradí kostolník alebo niekto z prítomných. Svätá Večera Pánova sa prijíma v troch termínoch do roka: prvý termín je Prvá nedeľa adventu do sviatku Troch kráľov, druhý termín je Kvetná nedeľa do nedele Quazimodo geniti, prvej nedele po Veľkej noci, a tretí termín je slávnosť Svätodušná – vždy po trikrát.

5. Takmer všetci chorí pred smrťou prijímajú svätú Večeru Pánovu a hoci sú skúpi, vtedy na cirkev prispievajú, aby im bol požehnaný celý život (a nielen tá posledná chvíľa). Chirurga nemajú, nahrádza ho holič, ktorý dáva aj vakcínu. Vakcináciu vykonáva podľa poučenia stoličného chirurga.

6. Navštevuje školu a pomáha učiteľovi, aby vyučovanie mládeže prebiehalo dobre.

7. Tri nedele pred samotným uzavretím manželstva sa konajú ohlášky. Sobáš sa uzatvára v prítomnosti niekoľkých svedkov formulou prísahy. Obaja svojvoľne oddelene žijúci manželia sa pozývajú na faru na konfrontovanie tvárou v tvár, aby si priznali svoju vinu a aby sa snažili obnoviť manželský zväzok.

8. Pochovávanie vykonávajú v súlade s predpisom intimátu a kázne na pohreboch majú iba v prípade, keď ide o dospelého nebožtíka.

9. Matriky a protokoly účtov sa vedú svedomite.

B. Morálny charakter. *Muž dobre vzdelaný, rozumný, kludný.*

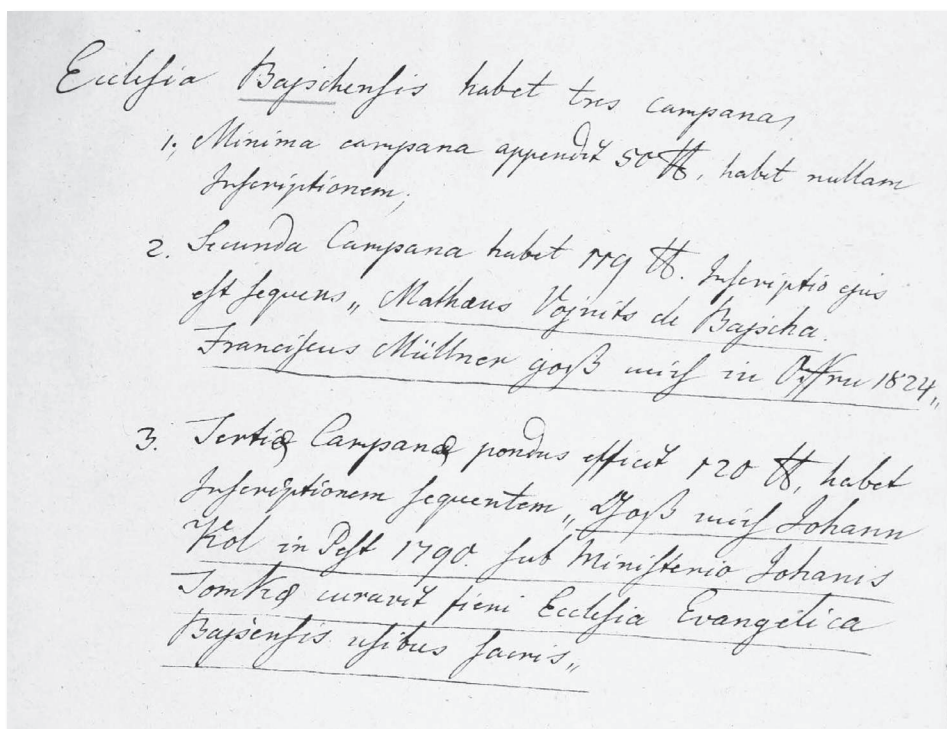
C. Knižnica. *Má niekoľko kníh Klopstocka²⁸, hodiny duchovného povzdvihnutia, pobožné čítanie, pedagogiku od Niemayera,²⁹ Funkeho bibliotéku,³⁰ nábožné*

²⁸ Friedrich Gottlieb Klopstock (1724 – 1803), nemecký básnik píšuci náboženskú poéziu.

²⁹ August Hermann Niemeyer (1754 – 1828), nemecký teológ, učiteľ, básnik, cestopisec. Jeho najznámejšie dielo o princípoch vyučovania a učenia pre rodičov, vychovávateľov a učiteľov *Grundsätze der Erziehung und des Unterrichts für Eltern, Hauslehrer und Erzieher* malo početné vydania a bolo preložené do niekoľkých jazykov.

³⁰ Jan Funke: *Allocutio Ad Neo-baptisatum in Ecclesia Sancti Nicolai Episcopi Dominica 4 post Pascha 1789. facta a - -, dictae Ecclesiae Oppidi S. Nicolai de Lypto Plebano et per Districtum medium Lip-toviensem Surrogato Vice-Archi-Diacono Neosolii*, Typis Joanni Josephi Tumler Anno 1789 (Rizner, 1929: 413)

5. Offertoria tribus Anniversariis Feriis primis diebus Rectori usitata olim tertialitas alias per Ecclesianos bonificatur.
6. Consveta circa Festum N[ovi] Anni Colledae, cujus tertialitas LMagis-
trum tangit.
7. Titulo Stolae:
 - a. A Copula solvetur 1 fl.
 - b. Ab Introductione Neo-Sponsae 17 xr.
 - c. A proclamationibus Neogamorum 7 xr.
 - d. A Funere cum sermone 1 fl. 30 xr.
 - e. Cum cantu 30 xr.
 - f. Cum Parentatione 45 xr.
 - g. A baptisate seu Introductione puerparae 17 xr.
8. Num[m]us Confessarius ex integro est VDM.
9. A singula domo 1 gallus praestatur.

Obr. 3: Nápisy na bajšanských zvonoch

kázne Blahove,³¹ Kollára,³² Löhriho, Kollárove knihy, Šafárikove³³ slavistické práce a niekoľkých klasikov.

D. Budova fary je postavená pred dvanástimi rokmi, nie je dostatočne komfortná. Je veľa toho, čo by sa malo urobiť, no musí sa to nechať na lepšie časy.

E. Príjmy kňaza.

1. V hotovosti fixne od každého manželského páru 42 grajciarov a od pol páru 21 grajciarov, čo sa mu platí z pokladne.
2. Obrábanie polovice sedliackej sesie,³⁴ pod čím sa rozumie, že orbu, sejbu, žatvu, kosenie trávy a dovážanie obilia vykonávajú veriaci. Veriaci budú povinní obrábať aj pol sesie, ktorú by prípadne k tomu pridala rodina Vojnič.
3. Každý sedliak dáva ročne jednu prešporskú mericu očistenej pšenice, želiar³⁵ dáva pol prešporskej merice.
4. Štyri siahly dreva na vykurovanie.
5. Z troch ročných ofier v prvý deň veľkého sviatku učiteľovi patrí tretina z toho, čo darovali veriaci.
6. Zvyčajne na sviatok Nového roka z koledy tretina patrí učiteľovi.
7. Štolárne príjmy:
 - a. za sobáš 1 zlatý
 - b. za úvod nevesty 17 grajciarov
 - c. za ohlásky snúbencov 7 grajciarov
 - d. za pochovávanie s kázaním 1 zlatý 30 grajciarov
 - e. [pohreb] so spievaním 30 grajciarov
 - f. [pohreb] s odobierkou 45 grajciarov
 - g. za krst alebo za úvod šestonedielky³⁶ 17 grajciarov

³¹ Postila, čiže zbierka kázni a výkladov Biblie evanjelického farára v Liptovskom Sv. Mikuláši a liptovského seniora Matúša Blaha (1772 – 1837): *Nábožná Kázanj na wssecky Neděle a ewangelické Swátky celého cýrkewnjho roku, z částky z ewangelických, z částky z epistolických obyčejných Textů wypracowána, a na žádost mnohých ku wsseobecnému wzdelánj wydána. Dwa díly.* W Lewoči 1828. Wytisštěná v Jana Werthmüllera (Rizner, 1929: 145).

³² Ján Kollár: *Nábožné Kázanj při Slawnostech Welikonočnych roku 1826 s připogenau modlitbau, držané we chrámě ewang. Cjrkwe Pesstansko-Budjnské. Wydané od Posluchačů.* W Pessti 1826. Pjsemem Matěge Trattnera z Petroce (Rizner, 1931: 394). J Kollár (1793 – 1852), evanjelický farár v Pešťbudíne, od r. 1849 profesor Viedenskej univerzity, jazykovedec, básnik.

³³ Pavel Jozef Šafárik (1795 – 1861), básnik, historik, etnograf, slavista a univerzitný profesor, zakladateľ vedeckej slavistiky.

³⁴ Sesia v Báč-bodrožskej župe mala 32 jutár ornej pôdy a 22 jutár pasienkov, počítajúc jutro pasienkov a jedno jutro intravilánu a rátajúc, že 1 uhorské jutro pôdy I. triedy v Báčke malo 1100 štvorcových siah.

³⁵ Želiar (inkvilín) – sedliak nevlastniaci pôdu.

³⁶ Šestonedielka – žena, ktorú farár v chráme obradom „uvádza“ do spoločenstva cirkevného zboru v období približne do šiestich týždňov po pôrode.

Salarium hoc non accurate praestatur multis restantiis exhaerentibus quae plerumque mortuo VDMinistro pereunt. Restantiae praecaveri possent si Executio Commitatensis semper praesto esset quod tamen ut experientia testatur, neque Muneri nostro convenit et plerumque animos hominum abalienat et exacerbant. Occasione novae Vocationis Ecclesiani decerpserunt currus VDM quorum praestatio cum exiguo rusticorum horum onere esset conjunctum, cum hic Urbarium per rusticos non praestetur. Proventus augeri possent quodsi Familia Vojnits, in cujus parte plurimi subditi Evangelici habitant, mediam Sessionem excinderet, nam etiam hanc Ecclesiani cultivare deberent, qua ratione notabile proventum VDM augmentum fieret. Agri et prata non optime cultivantur.

V. Scholae

A. Rector Scholae Daniel Martinek natus in Possessione Apostag Cottui Pestiensi ingremiata. In Gymnasio Neoplantensi G.R.N.U. usque Rhetoricam eruditus discessit Schemniczium ubi in philosophicis et theologis scientiis formatus Vocationem accepit Bajscham pro Docente Scholae qua provincia hic in tertium annum defungitur.

- a. Doctrina mediocri praeditus, quod vero adinet vitam moralem et illi naturali nexu cohaerentem justam subodinationem nihil desideratur.
- b. In Administratione Muneris hucdum diligentiam testabatur, solummodo Parentes officio sancto proles ad Scholam mittendi perciti alacrius hoc beneficio uterentur, exercet in Cantu, Dictisque Scripturae Sa[cr]ae.
- c. Doctrinam religionis, Historiam biblicam, Ecclesiasticam, Phisicam, Hist[oriam] Naturalem, Geographiam, Arithmeticam, Caligraphiam, Lecturam slavica[m] et hungaricam.
- d. Libris in docendo utitur Catechesi Herderi, Phisica Michalkii et cae[tera].

B. Numerus Discipulorum Anno praeterito 1834. frequentarunt scholam pueri 70, puellae 45. Scholae capaces sunt 150. Prouti videre licet multi scholae capaces emanent, excusant semel paupertate et inde proveniente defectu vestitus hyemalis, sed est invitem indolentia erga omnem Institutionem. Admonentur in templo, occasione Colledae, absque tamen effectu.

C. Sub initium Septembris in Templo promulgatur velint Paren[tes] diligenter proles suas mittere, conveniunt 10 vel 12, iste numerus dura[t] usque ad Novembrem quo tempore frequentiori numero confluunt et frequentant satis interrupte usque ad veris adventum, tunc vero rursus a Literis avocuntur ad aratra. Vix frequentant ad annum aetatis duodecimum, cum vo. meri agricolae sint vix proles physice parum corroboratur jam ruralibus occupationibus indesinenter admovetur.

D. Aedificium Scholae ruinae proximum, futuro primo vere absque omni dilatione diruetur et novum aedificabitur, in quem finem jam pars materialium comparata est.

8. Všetky peniaze od konfirmandov idú kňazovi.
9. Z každého domu dostáva kohúta.

Tieto poplatky sa nedávajú riadne, je veľa nevyplatených dlhov, na ktoré sa celkom zabudlo po smrti kazateľa Slova Božieho. Nedoplatky by sa mohli zmenšiť, ak by sa načas vykonávala stoličná exekúcia. Ako sa ukazuje v praxi, stoličná vrchnosť to vždy nerobí a ani nám [farárovi] sa to nepatrí. Mnoho duší [ľudí] to odsudzuje a hnevá.

Podľa nového vokátora veriaci zrušili voz kňazovi, hoci dovážanie nepredstavovalo pre sedliakov väčšiu záťaž. Ani podľa urbára sa to od sedliakov nevyžaduje.

Príjmy by sa mohli zväčšiť, ak by rodina Vojnič, na majetku ktorej bývajú mnohí poddaní evanjelici, darovala polovicu sesie, ktorú by títo veriaci boli povinní obrábať. V tom prípade by sa príjmy farára značne zvýšili.

Polia a lúky sa [mu] neobrábajú najlepšie.

V. Škola

A. Učiteľ Daniel Martinek,³⁷ narodený v obci Apostag v Peštianskej stolici, chodil do pravoslávneho gymnázia v Novom Sade až po rétoriku a potom odišiel do Banskej Štiavnice,³⁸ kde ukončil filozofiu a teológiu. Prijal pozvanie za učiteľa do Bajše a tu pracuje už tretí rok.

- a. Jeho vzdelanie je priemerné a čo sa týka morálneho života a jeho charakteru, je spravodlivý a podriaďuje sa [vrchnostiam].
- b. Vo vykonávaní svojej služby je usilovný, lenže rodičia by mohli väčšmi dbať na svätú povinnosť posilať deti do školy. Učí aj náboženský spev a Písmo sväté.
- c. [Predmety:] náboženstvo, biblické histórie, cirkevná história, fyzika, história prírody, zemepis, aritmetika, kaligrafia, čítanie po slovensky a po maďarsky.
- d. Používajú sa nasledujúce knihy: Herderov katechizmus,³⁹ fyzika od

³⁷ Podľa Segiho D. Martinek, evanjelik, mešťan, narodený v Novom Sade (dnes Srbsko); otec Pavel, tkáč; zapísaný roku 1830 na Evanjelické lýceum v Banskej Štiavnici (Серги, 2020: 524).

³⁸ Šemnica (historický názov) – dnes Banská Štiavnica (Slovensko).

³⁹ Herder: *Katechismus doktora M. Luthera, s obssjrným Katechetyckým Výkladem Wysoce oswj-ceného Doktora Jana Gottrieda Herdera, . . . k prospěchu sskol ewangelických z nemeckého od Jana Gryssy, někdegsjho Sl. B. K. Pezynského, přeloženým. Wydal na swůg náklad, toto Slowenské přeloženj ponaprawiw, Gірj Palkowič. W Presspurku 1809. Pjsmem Ssimona Petra Webera.* S veľkou pravdepodobnosťou používali štvrté neupravené vydanie, ktoré bolo vytlačené v Bratislave roku 1825 tlačou Karla K. Snjžka. Piate neupravené vydanie vyšlo „W Prespurku 1838. Pjsmem vrozeného Antonjna

E. Proventus Ludi Rectoris

1. In fixo a singulo Pari conjugato 18 xr., a medio pari 9 xr.
2. Cultivatio unius quadrantis Sessionis Colonicalis i. e. aratura, insemminatio, messis, falcatio et convectionis procreationis per Ecclesianos praestatur.
3. Singulus Colonus annue mediam Metretam Pisoniensem expurgati tritici, inquilinus vero quartam partem metretae Pisoniensis.
4. Lignorum focalium 2 Orgiae.
5. Offertoria tria: Festo N. Anni, Dnica Palmarum, Dnica Trinitatis.
6. Colleda circa Festum N. Anni, cujus tertialitatem accepit.
7. Hostiatio.
8. A funere cum cantu 18 xr, cum versibus 1 fl.
9. A singula prole Scholam frequentante 15 xr., unum gallum gallinaceum et septem ova.
10. Commolito frugum.
11. In locum tertialitatis ex Nummo Confessario acipit 3 fl., pro creta 30 xr.
Quod salarium satis difficulter solvitur, multis restantiis exhaerent utinam Didactrum 15 xr. in aequivalens fixum mutantur quod tn. facere Ecclesiani refragantur.

F. Fundatio pro Schola nulla.

G. Inspector Scholae nullus. Examen in praesentia Parentum instituitur primo vere priusquam Juventus ad labores campestris dilabatur.

H. Libri scholastici sunt nulli.

I. Decanus dat Docentibus Instructionem illisque invigilat saepe cohortando ut sanctitatem momentumque Muneris quisque bene administrati influxum in Societatem humanam prae oculis habeant.

VI. Obstetrices non sunt per Chirurgum Comitatus exminatae nec adjuratae, sed saepe tantum tacito consensu et consvedutine Feminarum pro arbitrio eliguntur et pro lubitu vocantur. In casu necessitatis bap-tisandam formulamque bap-tisandi habent sibi cognitam. Solutio est 1 fl. a singula Puerpera.

VII. Vespillones nulli stabiles, quivis curat sepulchrum per Cognatos et Amicos legalis profunditatis.

VIII. Instituta Pauperum Charitativa nulla. Orphanorum ex parte Ecclesiae provisio nulla, tantum civilis, educationi tn. illorum et per VDM invigilatur. Mendicantes scholastici nulli. Hospitium pro Viduabus VDM deest. Habitat hic vidua Gallovits in propria domo carens modo vivendi et ex parte Ecclesiae nullum beneficium accipiens.

Michalka⁴⁰ a iné.

B. V minulom (1834) roku chodilo do školy 70 chlapcov a 45 dievčat, školopovinných je 150, ale často sa stáva, že mnohí do školy neprídu. To sa ospravedlňuje chudobou, najmä tým, že si deti nemajú čo v zime obliecť, no prejavuje sa aj určitá nedbalosť vo vzťahu k vyučovaniu. Rodičia sú napomínaní aj v kostole, aj počas koledy, ale bezvýsledne.

C. Na začiatku septembra sa v kostole vyzýva, aby rodičia svedomitejšie posielali svoje deti do školy. Do novembra prichádza do školy desať až dvanásť detí, potom počet žiakov prichádzajúcich do školy vzrastie a v takom počte chodia do školy takmer stále až do jari. Potom náhle prestanú chodiť na vyučovanie, lebo musia pomáhať pri jarnej orbe. Pretože sedliaci svoje deti zamestnávajú poľnohospodárskymi prácami, do konca roka ich v škole zostáva len tucet.

D. Budova školy je zničená, preto by sa hneď na jar bez odkladu mala zbúrať a vybudovať nová, na čo už je prichystaná časť materiálu.

E. Príjmy učiteľa:

1. V hotovosti fixne od každého manželského páru 18 grajciarov, od polovice páru 9 grajciarov.
2. Obrábanie štvrtiny sedliackej sesie – pod čím sa rozumie orba, sejba, žatva, kosenie trávy a dovoz – všetko to vykonávajú veriaci.
3. Každý sedliak dáva ročne polovicu prešporskej merice očistenej pšenice a želiar štvrtinu merice.
4. Dve siahly dreva na vykurovanie.
5. Tri ofery: na Nový rok, na Kvetnú nedeľu a na slávnosť Svätodušnú.
6. Z koledy, ktorá je okolo sviatku Nového roka, dostáva tretinu.
7. Hostiácia⁴¹
8. Za pohreb so spievaním 18 grajciarov, s veršami 1 zlatý.
9. Za každé dieťa, ktoré chodí do školy, 15 grajciarov, jedného kohúta a sedem vajec.

Smida a Komp⁴⁰ a sieste „W Presspurku 1840. Pjsmem Belnayho Dedicú“ (Rizner, 1932a: 121). Johann Gottfried von Herder (1744 – 1803), nemecký básnik a spisovateľ, generálny superintendent vo Weimare (Rizner, 1931: 87).

⁴⁰ Pavel Michalko: *Fizyka, aneb Včenj o Přírozenj (Nature) k prospěchu, gak celého Národu, a pěkného Vměnj žádostiwého sepsané*. W Budjne 1819. Wytisštěné Literámi Anny Landererky (Rizner, 1932a: 206. Bližšie pozri: Čelovský, 1996: 110 – 111). P. Michalko (1752 – 1825), učiteľ v Piliši.

⁴¹ Hostiácia alebo oblácia prebiehala niekoľko dní pred Štedrým večerom, keď žiaci s príležitostnými vinšami roznášali hostie (ktoré piekol učiteľ) všetkým členom cirkevného zboru. S tým bola spojená farinácia (farina – múka), keď žiaci pred pečením hostíi po domoch zbierali žitnú múku. V niektorých cirkevných zboroch každý dom učiteľovi platil 40 grajciarov na farináciu a hostiáciu. Tieto príjmy boli vzhľadom na počet obyvateľov v skúmaných cirkevných zboroch nepatrné.

IX. Annuae Devotiones. Sermo Eucharisticus post Messem dicitur, secus est nulla solennis devotio, preces et vota pro Principe ejus longaeva vita et felici regimine funduntur. Data occasione Judici et reliquis Magistratualibus officia peragenda cordi admoventur et saepe excitantur ad justam conscientiosam agendi retentionem.

Beneficia Sacrorum Ministris Bajischenſi
contractualiter stipulata conſiſtunt in ſequentibus:

- I. In Fide a ſingulo Pani conjugato 42. N. a medio pani
ubi viduus aut vidua Domum poſſidet 21. N. a Caſa
ſolventis.
- II. Cultivatio medii Seſſionis Colonialis, id eſt, aratura, ſecus
ſeminatio, meſſis falcatio et conventio procreationis per
Eccleſianos preſtatur, ea acciſis: quodſi J. Familia Digniori,
ante mediam Seſſionem acciſorum, canem quoq; Parochiani
cultivatum ſunt.
- III. Singulus Colonus annue t. Retretam Seſſionem acquirit,
quod tritici, Aquilonis mediam Seſſionem preſtabit.
- IV. Lignorum focalium 4 Angis.
- V. Offertoria tribus Anniverſariis Teris primis diebus:
Rectori iſtata obſervantia alias per Eccleſianos
boniſi catur.
- VI. Conſecta circa Feſtum N. Anni Collecta, cujus tentalibus
collaſtrum tangit.
- VII. Titulo Stals
 1. et Copula ſolvetur 1 fl.
 2. Ab introductione Neb-Spanſis 14 N.
 3. A proclamationibus Neb-gamorum 7 N.
 4. et Funere cum ſermonibus 1 fl 30 N.
 5. Cum Cantu 30 N.
 6. Cum Parentatione 45 N.
 7. A baptiſmate ſeu introductione pauperum 14 N.
- VIII. Nemus Conſeparius ex integro eſt 120 N. in ſeri.
- IX. et ſingula Domo 1 Gallus preſtatur.

Obr. 4: Zmluva cirkevného zboru s farárom v Bajši

10. Mletie obilnín.

11. Namiesto tretiny z konfirmačných peňazí dostane 3 zlaté a za kriedu 30 grajciarov.

Keďže sa plat dosť ťažko zbiera a je mnoho nedoplatkov, preto by sa školné 15 grajciarov malo premeniť na fixné, čo veriaci odmietajú.

F. Škola nemá nijakú základinu.

G. Inšpektora školy nemajú. Predtým, ako deti začnú chodiť s rodičmi do poľa, koná sa skúška v prítomnosti rodičov.

H. Učebnice nemajú.

I. Dekan dáva učiteľom inštrukcie, často ich navštevuje a podporuje ich, aby tú svätú službu dobre vykonávali a aby mali pred očami blahobyť spoločnosti.

VI. Babice nie sú preskúšané stoličným chirurgom a nezložili prísahu, ale udomácnila sa taká obyčaj, že ich ženy s tichým súhlasom volajú na pomoc podľa vlastného želania.⁴² Vedia krstnú formulu, takže v prípade potreby aj krstia. Ich plat je jeden zlatý od každej rodičky.

VII. Nemajú stáleho hrobára; každý sa stará o to, aby známi a priatelia vykopali hrob v predpísanej hĺbke.

VIII. Charitatívnu inštitúciu pre chudobných nemajú. Sirotinec v rámci cirkevného zboru nemajú. Majú len civilný a farár ho navštevuje. Mendíkov nemajú. Dom pre kňazské vdovy nemajú. Býva tu vdova [kňaza] Galoviča vo svojom dome, ale nemá prostriedky na život a nedostáva nijakú pomoc od cirkvi.

IX. Výročné pobožnosti. Ďakovná kázeň s Večerou Pánovou sa koná po žatve a okrem toho iných sviatočných pobožností niet. Vykonávajú sa aj modlitby za panovníkov dlhý život a šťastlivé panovanie. V určenom čase sa richtárovi a iným úradníkom pripomína povinnosť rozumného vykonávania služieb a často sa povzbudzujú na správne a svedomité vedenie účtov.

⁴² Podľa Generálneho zdravotného poriadku (lat. Generale normativum in re sanitatis), prvého všeobecného nariadenia o úprave zdravotných pomerov na území habsburskej monarchie vydaného 2. 1. 1770 panovníčkou Máriou Teréziou, musel každý zdravotnícky pracovník zložiť predpísanú skúšku a prísahu. V literatúre nachádzame prísahu pre babice z neskoršieho obdobia: "Já ... prisahám a sľubujem Bohu všemohúcemu, že povinnosti svojej pri každom pôrode svedomitě a pečlivo zadost učiním, bez vedlajších ohladov pokračovat budem, žiadnemu zúmymlně neuškodím; sľubujem, že každej mne sverenej rodičke, tak chudobnej jako bohatej babskú pomoc, vedľa mojej najlepšej možnosti rovno udelím, jích neopustím, ani jích nezanedbám, a vždy a vo všemtom vo smysle mojho babského návodu, dla najlepšej mojej spůsobnosti pokračovat budem. K čomu mi Bóh pomáhaj!" (Ambro, 1873: 354).

X. Postulata et Gravamina

1. Ex parte Ecclesiae
2. Ex parte VDM, ut proles ad Scholam et Catechisationes diligentius mittantur majoremque zelum in aedificando Templo et Schola testentur.
3. Ex parte Ludi rectoris ut supra.

XI. Abusus abrogandi.

1. Nocturna F. Natalitiorum J. Christi Sacra non sunt in usu.
 2. Bachanalia hucdum utcunque absque Scandalo et offensionibus obtinent.
 3. Balneatio F. Paschatos de Sacra Cathedra inhihetur, sed cum usu diuturno consvetudo haec turpis in animis hominum radices altas fixerit difficulter extirpatur.
 4. Encoeniorum tempore satis Christianis indignae helluationes instituuntur sed quis Stabulum hoc Augiae purgabit?
 5. Convivia baptismalia, nuptialia, Silicernia satis effusa in usu sunt opes Colonorum devorantia.
 6. Conciones funebres adultioribus semper dicuntur, sed aperto sarcofago numquam efferuntur.
- Conscripsit Joannes Schimschálek m. p.
Ecclae Bajschiensis A. C. ord. VDM.

Pro memoria:

1. Reperta est praeter alia hic exposita Documenta etiam Matricula Natorum, Copulatorum et Mortuorum ab a. 1785 usque 1830 incl[usive].
2. Constituta sunt hac occasione insuper sequentia:
 - a. Ut pravus ille mos qui sub ipso hoc cultu observabatur, quod complures justo serius plane sub sermone et finalibus praecibus in templo compaeruerint abhinc aboliatur.
 - b. Ut proles pro Sholasticis, adultiores vero juvenes et puellae pro Catecheticis Institutionibus solertius ac hucdum mittantur, secus, si matrimonium inire voluerint, non prius ad promulgationes admittendi quam 5. Articulos Catechesis Lutheri minoris et minimum duas preces quotidianas addiderint.
 - c. Calix, nimis atritus, in- et extrinsecus auro obducendus, inscriptio- neque anni, quo renovatus est, providendus.
 - d. Inscriptiones Campanarum desiderantur; horum igitur defectus proxime supplendus atque in peculiari Folio Protocollo Visitationali adnec- tendus.

X. Pripomienky a sťažnosti

1. Zo strany cirkevného zboru – [nič].
2. Zo strany kňaza: aby sa deti pilnejšie posielali do školy a na katechizáciu a aby veriaci ukázali väčšiu ochotu pri výstavbe kostola a školy.
3. Zo strany učiteľa: tak, ako je uvedené v predchádzajúcej časti.

XI. Navrhuje sa, aby sa zrušili zlovyky:

1. Nočné bohoslužby na sviatok Kristovho narodenia sa nemajú konať.
2. Radovánky sa doteraz uskutočňovali, no bez škandálov a nešťastných prípadov.
3. Z kazateľne sa zakazujú oblievačky vo veľkonočnom čase, ale kvôli dlhej tradícii táto nepekčná obyčaj zapustila v dušiach ľudí hlboké korene a to sa iba veľmi ťažko vykoreňuje.
4. V deň Pamiatky posvätenia chrámu sa konajú veľké hostiny nedôstojné kresťanov, ale kto „ten chliev“ očistí?⁴³
5. Na krstinách, svadbe a pohrebe sa zvyknú praktizovať dosť nákladné hostiny, ktoré požierajú majetok sedliakov.
6. Na pohreboch sú zakaždým kázne (ak je zosnulým dospelý veriaci). Zosnulého nikdy neprenášajú v otvorenej rakve.

Zapísal Ján Šimšálek, kňaz cirkvi bajšanskej a. v.

Pripomienka:

1. Okrem dokumentov, ktoré sa tu spomínajú, našli sme aj matriky krstenných, sobášenných a pochovaných od roku 1785 do roku 1830.
2. Pri tej príležitosti konštatujeme toto:
 - a. Aby sa zamedzilo zlému zlovyku meškania veriacich, ktorí prichádzajú do kostola počas kázne a aj na konci modlitieb.
 - b. Aby sa školopovinné deti, aj tie staršie – mládenci a dievky, svedomitejšie ako doteraz posielali na učenie katechizácie, nie až keď chcú vstúpiť do manželstva; aby sa nekonali ohlášky, kým sa snúbenci nenaučia 5 článkov z Lutherovho *Malého katechizmu* a najmenej dve každodenné modlitby.
 - c. Kalich je príliš ošúchaný aj zvnútra aj zvonku, mal by sa pozlátiť, vyryť naň nápis a rok kúpy.
 - d. Žiada sa aj nápis na zvonoch, ktorý chýba. Má sa to pridať do osobitného listu protokolu kanonickej vizitácie.
 - e. Veriaci sa napomínajú, aby načas platili ročné splátky farárovi a učiteľovi a aby vyrovnali svoje nedoplatky.

⁴³ Vztahuje sa to na grécky mýtus o zanedbanom chlieve Augiáša.

- e. Admoniti sunt Ecclesiani ut annuas praestationes tum VDMinistro tum LReктору competentes, justo tempore dependant, harumque restantias soli a suis exigant.
- f. Hostiae pro S. Synaxi ex nobiliori farina pinsendae.
- g. Ecclesiae Protocollis in futurum etiam Acta Conventuum Generalium W. Superintendentiarum, Districtualium item et Senioralium accurate inscribantur.
- h. Antiquo coemeterio fere iam repleto aliud ab Incl. Dominio impetrandum veniret.
- i. Sollemnis Actus Confirmationis Neofitarum in majori, ac hucdum, Confluxu populi, die Parasceves obtineat.
- j. Pro Conventibus in gremio Senioratus asservandis, parochiani VDMinistro praeiuncturas utique praestare tenentur, quotiescumque id Ordines Ecclesiastici deposcerint.
- k. Ludirectori injunctum, ut superato etiam Examine anniversario usque ultimam Junii prolis Scholasticae institutionem continuet.

Protocollum hoc Visitationale per nos publice lectum, revisum atque probatum esse, testamur.

Sign. Bajschae die 20 Septembris 1835.

Joannes Szeberinyi Montanus Superintendens

Joannes Sztéhlo m. p., Evangelicorum Aug. C. Bács-Syrmiensis h. t. Senior

Joannes Scultety m. p., I. ac Ven. Senioratu A. C. Bács-Szirmiensis et pro actu Visitationali constitutus Notarius.

Ludovico Muskuly m. p., Ecclesiae Evang. Tót-Pljissotzensis Diaconus

Fridericus Korossy m. p., RCaalis Cassae Contraagens et I. ac. Ven. Senioratus Bács-Syrmiesnsis Assessor.

Ecclesia Bajschensis habet tres Campanas.

1. Minima campana appendit 50 l[i]b[ras], habet nullam Inscriptionem.

2. Secunda campana habet 119 lb. Inscriptio ejus est sequens: Mathaeus Vojnits de Bajscha. Franciscus Müllner goss mich in Offen 1824.

3. Tertia Campanae pondus efficit 120 lb. habet Inscriptionem sequentem: Goss mich Johann Kol in Pest 1790 sub Ministerio Johanis Tomka curavit fieri Ecclesia Evangelica Bajschensis usibus sacris.

Beneficia Sacrorum Ministro Bajschensi contractualiter stipulata consistunt in sequentibus.

I. In Fixo a singulo Pari conjugato 42 xr., a medio pari ubi viduus aut vidua Domum possidet 21 xr. ex Cassa solvendi.

- f. Aby hostie na Večeru Pánovu piekli z najlepšej múky.
- g. Aby sa do knihy cirkevných protokolov dobudúcna presne zapisovali rozhodnutia z generálnych dvojctihodných superintendentúr, ako i z dištriktuálnych a seniorálnych konventov.
- h. Keďže je starý cintorín už takmer celkom plný, od cteného panstva sa má požadovať nový.
- i. Slávnosť konfirmácie sa má konať na Veľký piatok v prítomnosti väčšieho počtu ľudí ako doteraz.
- j. Na konventy, ktoré sa uskutočňujú v tomto senioráte, majú farníci vozit' kňaza a majú poskytovať povoz vždy tam, kde sa konventy uskutočňujú a tiež toľkokrát, kolkokrát to cirkevné nariadenie vyžaduje.
- k. Učiteľovi sa prikazuje, aby deti vyučoval aj po uskutočnenej ročnej skúške až do posledného júnového dňa.

Potvrdzujeme, že sme protokol tejto kanonickej vizitácie verejne prečítali, prezreli a potvrdili.

Podpísané v Bajši dňa 20. septembra 1835.

Ján Seberíni, superintendent Banského dištriktu

Ján Stehlo, kňaz evanjelický a. v., toho času báčsko-sriemsky senior

Ján Škultéty, zapisovateľ Báčsko-sriemskeho seniorátu a súčasne zapisovateľ tejto kanonickej vizitácie

Ludovít Muskuly, kaplán cirkvi evanjelickej v Pliešovciach

Fridrich Koroši, vysokocentený kontrolór kráľovskej pokladne a prisazný Báčsko-sriemskeho seniorátu.

Cirkev bajšanská má tri zvony:

1. Najmenší zvon má 50 funtov, nemá žiaden nápis.

2. Druhý zvon má 119 funtov a nasledujúci nápis: *Mateja Vojnić de Bajša. Ulial ma František Müllner v Budíne roku 1824.*⁴⁴

3. Tretí zvon má 120 funtov a nasledujúci nápis: *Ulial ma Johan Kol v Pešti roku 1790. Počas Jána Tomku zadovážil cirkevný evanjelický zbor v Bajši na bohoslužobné používanie.*

Plat farára za vykonávanie bohoslužobných povinností podľa zmluvy pozostáva z tohto:

I. Fixne od každého manželského páru 42 grajciarov a od pol páru, kde je v dome vdovec alebo vdova, má 21 grajciarov. Platí sa z pokladne.

⁴⁴ Nápis na druhom a treťom zvone sú písané po nemecky a po latinsky.

II. Cultivatio mediae Sessionis Colonialis, id est, aratura, insematio, messis, falcatio et convectio procreationis per Ecclesionos praestatur, eo adjecto: quoadsi I. Familia Vojnicsiana mediam Sessionem exciderit, eandem quoque Parochiani cultivaturi sunt.

III. Singulus Colonus annue 1 Metretam Poseniensem expurgati tritici, Inquilinus mediam Poseniensem praestabit.

IV. Lignorum focalium 4 Orgiae.

V. Offertoria tribus Anniversariis Feriis primis diebus: Rectori usitata olim tertialitas alias per Ecclesianos bonificatur.

VI. Consveta circa Festum N. Anni Colleda, cujus tertialitas LMagistrum tangit.

VII. Titulo Stolae

1. A Copula solvetur 1 fl.
2. Ab Introductione Neo-Sponsae 17 xr.
3. A proclamationibus Neo-gamorum 7 xr.
4. A Funere cum sermone s. 1 fl. 30 xr.
5. Cum Cantu 30 xr.
6. Cum Parentatione 45 xr.
7. A baptisate seu Introductione Puerperae 17 xr.

VIII. Nummus Confessarius ex integro est VDMinistri.

IX. A singula Domo 1 Gallus praestatur.

Salarium Ludi-Rectoris Bajsensis Danielis Martinek

1. In fixo a singulo Pari conjugato 18 xr., a medio Pari 9 xr.
2. Cultivatio unius quadrantis Sessionis Colonialis i. e. aratura, insematio, messis, falcatio et convectio procreationis per Ecclesianos praestatur.
3. Singulus Colonus annue mediam Metretam Poseniensem expurgati Tritici, inquilinus vero quartam partem Metretae Poseniensis.
4. Lignorum Focalium 2 Orgiae.
5. Offertoria tria Festo N. Anni Dnica Palmarum, Dnica Trinitatis.
6. Consveto circa Festum N. Anni Colledae tertialitatem accipiet.
7. Hostiatio.
8. A Funere cum Cantu 18 xr, cum Versibus 1 fl.
9. In locum tertialitatis ex numo Confessionis accipiet tres florenos pro creta 30 xr.
10. A singula prole Scholam frequentante accipiet 15 xr., unum Gallum Galinaceum et septem ova.
11. Comolitio frugum.

II. Obrábanie polovice sesie sedliackej pôdy, to znamená orbu, sejbu, žatvu, kosenie trávy a zväžanie obilia vykonávajú veriaci. Keď rodina Vojnič daruje polovicu sesie, tak aj túto budú obrábať veriaci.

III. Každý sedliak ročne dáva jednu prešporskú mericu očistenej pšenice a želiar pol prešporskej merice.

IV. Štyri siahly dreva na vykurovanie.

V. Z troch ofier, čo dávajú veriaci v prvý deň výročných sviatkov, učiteľ dostáva podľa dávneho zvyku tretinu.

VI. Obvyklá koleda okolo sviatku Nového roku, z ktorej tretina ide učiteľovi.

VII. Štolárne príjmy

1. Za sobáš platia zlatý.
2. Za úvod nevesty 17 grajciarov.
3. Za ohlášky snúbencov 7 grajciarov.
4. Za pohreb s kázňou 1 zlatý a 30 grajciarov.
5. So spievaním 30 grajciarov.
6. S odobierkou 45 grajciarov.
7. Za krst aj úvod šestonedielky 17 grajciarov.

VIII. Všetky peniaze z konfirmácie idú kňazovi.

IX. Každý dom dáva kohúta.

Plat bajšanského učiteľa Daniela Martineka

1. Fixne od každého manželského páru 18 grajciarov a od pol páru 9 grajciarov.
2. Obrábanie jednej štvrtiny sedliackej sesie, t. j. orbu, sejbu, žatvu, kosenie trávy a zväžanie obilia zabezpečujú veriaci.
3. Každý sedliak ročne dáva pol prešporskej merice očistenej pšenice a želiar dáva štvrtinu prešporskej merice.
4. Dve siahly dreva na kúrenie.
5. Ofery z troch sviatkov: na Nový rok, na Kvetnú nedeľu a v nedeľu Svätej Trojice.
6. Z obvyklej koledy okolo Nového roku dostáva tretinu.
7. Hostiácia.
8. Za pohreb so spievaním 18 grajciarov a s veršami 1 zlatý.
9. Z toho, čo sa vyzbiera pri konfirmácii, dostáva 3 zlaté a na kriedu 30 grajciarov.
10. Od každého dieťaťa, ktoré chodí do školy, dostáva 15 grajciarov, jedného kohúta a 7 vajec.
11. Mletie obilia.

GLOZSÁN

Anno 1835-o die 9-a Octobr. peracta est in Ecclesia Evang. A. C. Glozsanensi juris Comitum Brunswik de Korompa Canonica Visitatio per Reverendissimum Dnum Johannem Szeberinyi I. Districtus Montani Superintendentem praesentibus: Plur. RD Seniore Joanne Sztehlo, AA RR item DD Sam[uele] Hajnoczy, Jos[epho] Spanagel, Sam[uele] Borovszky, Georg[io] Jeszenszky, Georg[io] Hlavács, Joanne Tessényi, Sam[uele] Hajnoczy jun[ior], Mich[aele] Borovszky, Dan[iele] Plachy, Ludovico Musculus et Joanne Scultety. Ex ordine Secul[aris] vero Ferdinando Plachy, Martino Mártonfy, Conv[entualis] Assessoribus.

Ecclesia Glozsanensis rectius Hložanensis
constat:

Matre Glozsán, Filialibus Cséb, Palánka, Begecs item pluribus Locis vicinis Danubio et aliis conterminis cunctis Sirmiensibus; Nominatim Cserevity, Bánosztor, Grabova, Szvilos, Szuszeg, Nestin, Illok et aliis pluribus.

A. Mater Glozsán

1. Origo ejus in B. Gr. Resolut[ione] Re[gi]ae cadit in 29 Novemb. 1785 quamvis VDMinistrum primum Festo Ascensionis Domini Anni sequentis impetraverit.
2. Vicissitudines nullas haec Eccla perpessa est, excepta fatali Cholera, quae ultra 95 individua, una cum VDMinistro D. Georgio Rohonyi per decursum 30 annorum Pastore suo Animarum Fidelissimo, intra spatium 3-im septimanarum abripuit.
3. Numerus Animarum sexus Masculini et Foeminini universim effecit 1537, Confess. Capaces 990, incapac. 545. Paria conjug. 366, mixta cum RCath. 2.

B. Filiae

1. Cséb distat a matre ½ horae spatio. Numerus Animarum sexus utriusque universim est 203, Conf. cap. 133, incap. 70, Paria Cojug. 52, mixta cum RCath. 2.
2. Palánka distat a Matre bihorio. Numerus Animarum totalis 311, Conf. cap. 190, incap. 121. Paria Conj. 71, mixta 2 cum RCath.
Provisa est Oratoriolo, sed Classe pro Pube Scholastica tempore hyberno destituitur – Aestivo Oratorium hunc in finem sibi vindicat. Inde ab Anno 1820-o LRectores intertenet.

HLOŽANY

Dňa 9. októbra roku 1835 sa konala kanonická vizitácia v cirkevnom zbere evanjelickej cirkvi a. v. v Hložanoch, ktoré sa nachádzajú na majetku rodiny grófov Brunswik de Korompa. Vykonal ju ctihodný pán Ján Seberíni, superintendent Banského dištriktu, v prítomnosti ctihodného pána seniora Jána Stehlu a ctihodných pánov Samuela Hajnóciho,⁴⁵ Jozefa Spannagela,⁴⁶ Samuela Borovského,⁴⁷ Juraja Jesenského,⁴⁸ Juraja Hlaváča,⁴⁹ Jána Tešéniho,⁵⁰ Samuela Hajnóciho ml., Michala Borovského,⁵¹ Daniela Plachého,⁵² Ludovíta Muskulyho a Jána Škultétyho. Za svetskú stranu sa vizitácie zúčastnili Ferdinand Plachý a Martin Mártonfy, prísažní konventu.

Cirkevný zbor Hložany pozostáva z:

matkocirkvi Hložany a filií: Čelarevo, Palanka, Begeč a taktiež niekoľkých susedných blízkych miest pri Dunaji a iných blízkych miest v Srieme: Čerevič, Banoštor, Grabar, Sviloš, Susek, Neštin, Ilok a mnohých iných.

A. Matkocirkev Hložany

1. Založenie vyplýva z milostivej Kráľovskej rezolúcie z 29. novembra roku 1785, na základe ktorej v nasledujúcom roku na sviatok Vstúpenia Krista Pána dostali prvého kňaza.
2. V tejto cirkvi sa nestali žiadne zmeny, okrem toho, že v čase ničivej cholery počas troch týždňov zomrelo viac ako 95 osôb spolu s pánom kňazom

⁴⁵ Samuel Hajnóci (1791 Bačko Dobro Polje – 1872 Bačko Dobro Polje), kňaz v Bačkom Dobrom Polji (do roku 1933 Kiskér) a vo filii Ravno Selo (Srbsko).

⁴⁶ Jozef Spannagel (1776 Stará Pazova – 1853), kňaz v Magličí a v jej dcérocirkvi Silbaš v rokoch 1800 – 1853.

⁴⁷ Samuel Borovský (1783 Trenčín – 1860 Pivnica), farár v Pivnici v rokoch 1826 – 1860.

⁴⁸ Juraj Jesenský (1799 Kysáč – 1864 Kysáč), v rokoch 1824 – 1826 bol profesorom v Seniorálnom gymnáziu v Novom Vrbase. Od roku 1826 farár v Kucure, v rokoch 1827 – 1864 farár v Kysáči.

⁴⁹ Juraj Hlaváč (1803 Liptovský Mikuláš – 1836 Kucura), farár v Kucure, veršovník. Zomrel na následky cholery.

⁵⁰ Ján Tešéni (1776 Modra – 1840), od roku 1811 farár v Novom Sade, od roku 1813 v Torži. Jeden zo zakladateľov Seniorálneho gymnázia v Novom Vrbase (Bierbrunner, 1902: 164; Stehlo 1818: 84).

⁵¹ Michal Borovský (1806 Krajné – 1836 Lalič), od roku 1827 bol kaplánom u chorého otca Samuela v Pivnici, v rokoch 1830 – 1836 farárom v Laliči (Bierbrunner, 1902: 115).

⁵² Daniel Plachý (1809 Selenča – 1859 Selenča), od roku 1833 kaplán pri otcovi Jurajovi v Selenči, v rokoch 1836 – 1859 farár v Selenči (Сери, 2020: 351, 435; Bierbrunner, 1902: 74).

3. Begecs distat a Matre 1 hora. Numerus Animarum totalis 114, Conf. cap. 69, incap. 45, paria Conj. 24.
4. Loca vicina Sirmiensa, secundum satis mancas conscriptiones eorum Dnorum Notariorum VDMinistro ex dispositione Spect. D. OJudlium a Fehérvari exhibitorum paria Conj. ad 60 numerus Animarum 247 ascendit. Cuncti hi vitam ducunt miseram, vagam.
Numerus adeoque universus Matris Ecclae et Filiarum ita se habet Animarum - Animae 2412, Paria Conj. 624, Cap. Conf. (excepto Sirmio ubi in Conscriptione non exposuntur) 1382, Confess. incapaces 781. In hoc Anno 1834 nati 152, mortui 111, Copulata 33 paria. Confirmati in Matre 14 Pueri 16 Puellae in summa 30 individua.
5. Templum 12 orgias in longitudine, 6 et 2 pedes in latitudine continet, cujus Fundamenta 1792 die 5-a Julii jacta sunt, consummatum fuit 1797 et die Josephi inauguratum. Tectum est imbricibus exstructum ex lapidibus et coctis lateribus. Pavimentum templi concavum ex asseribus arundine subnexa incrustatum (germanis) Stukatur.
Inscriptiones templi
 - a) supra Portam Frontispicii
pVbLICae DeVotIonI Libere InstItVenDae ergo,
hLožanensIs eVangeLICa exCItaVIt eCCLesIa
 - b) supra januam templi in latere sinistro:
WstVpteš o WerICI Do stanV sWateho
WeLebte WneM boha sLIste sLoWo geho.Altare ex lateribus coctis Anno 1813 per Architectum Jacobum Schmauss exstructum Anno 1814 per Georgium Sziviy crusta gypsi sic dicta marmorea obductum – inauratum, Candelabris et effigie crucifixi exornatum. Gerit hoc Chronostichon:
sVnt per Cara Deo pVrae saCrIfICIA MentIs
Cathedra (in meditullio Arae), baptisterii locum supplet vilis patella orichalcea cum Cantharulo ejusdem Materiae. Organum vile, sellae communes paululum angustae.
6. Clenodia Ecclesiae sunt:
 1. Calix orichalceus ab origine Ecclesiae, 1815 denuo inauratus et forma et constructione jam deficiens.
 2. Calix Minor provisioni Morbidorum destinatus. Formae nobilioris verum non satis solide inauratus, procuratus 1826.
 3. Mantile unum et duplex tegumentum Arae, alterum arae Ecclesiae procuratum, alterum dono acceptum.

- Jurajom Rohoňom,⁵³ ktorý bol 30 rokov verný pastier ich duší.
3. Spolu tu je 1537 duší mužského a ženského pohlavia, 990 konfirmovaných, 545 nekonfirmovaných, 366 manželských párov a dve manželstvá uzavreté s rímskokatolíkmami.

B. Fílie

1. Čelarevo je vzdialené od matkocirkvi asi pol hodiny chôdze. Počet duší oboch pohlaví spolu je 203, z toho 133 konfirmovaných, 70 nekonfirmovaných, 52 manželských párov a dve zmiešané manželstvá uzavreté s rímskokatolíkmami.
2. Palanka je vzdialená od matkocirkvi dve hodiny [pešo]. Počet duší spolu je 311, z toho 190 konfirmovaných, 121 nekonfirmovaných, 71 manželských párov, dve zmiešané manželstvá uzavreté s rímskokatolíkmami. Má svoj modlitebný dom, ktorý sa v zimnom období využíva ako učebňa pre deti. Modlitebný dom v lete používa [učiteľ], čo je zaužívané od roku 1820.
3. Begeč je vzdialený od matkocirkvi jednu hodinu [pešo]. Počet duší spolu je 114, z toho 69 konfirmovaných, 45 nekonfirmovaných, 24 manželských párov.
4. V blízkych sriemskych osadách podľa neúplného súpisu tamojších pánov zapisovateľov, ktorý dal kňazovi k dispozícii ctilhodný pán náčelník Fehervary, je počet duší 247 a spolu 60 manželských párov. Všetci sú veľmi chudobní a často migrujú, takže počet duší spolu v matkocirkvi a jej fíliách je 2412, z toho 624 manželských párov, 1382 konfirmovaných (vyjmúc tých, čo ešte neboli zapísaní), 781 nekonfirmovaných. Minulého [1834] roku sa narodilo 152 detí, zomrelo 111 ľudí, zosobášených bolo 33 manželských párov. V matkocirkvi bolo konfirmovaných 14 chlapcov a 16 dievčienec. Spolu 30.
5. 4.⁵⁴ Chrám, ktorého základy položili 5. júla roku 1792, je dlhý 12 a široký 6 siah a 2 stopy. Výstavba bola ukončená v roku 1797 a ku dňu Jozefa bol chrám vysvätený. Pokrytý je škridlou, vybudovaný je z kameňa a z pálených tehál. Klenba chrámu je konkávna, vyhotovená z dosák a trstiny a pokrytá štukatúrou.

Nápisy na chráme:

a) nad hlavnými dverami:

*pVbLICae DeVotlonI LIbere InstItVenDae ergo,
hLožanensIs eVangeLICa exClItAVIt eCCLesIa.*

⁵³ Juraj Rohoň – používané varianty mena sú: Rohoni, Rohony, Rohonyi.

⁵⁴ V zápisnici sa namiesto čísla 5 znovu uvádza číslo 4.

4. Cantharus lamineus usu aequae jam attritus exstat una cum pixide aequae laminea pro Asservandis hostiis, vasa generatim vilia et cum destinationis dignitate non coherentia.
5. Ferramenta 2 pinsendis hostiis. Sigillum Ecclesiae cum inscriptione, id indicente.
6. Turris 11 orgias alta, Ferream gerens crucem, tribus provisa campanis.
 - a) Librarum 93, cum Inscriptione: Mich goss Joseph Brunner in Ofen 1787.
 - b) Centenariorum duorum et 12 librarum 1799 comparata. Inscriptio: Cyrkew Ewang. Augs. Wiznánj Hložsanszka pod Kazatělem Jeszensky Petrem, Curatorem Marčok Matěgem, Richtárem Ijrim János R. P. 1799. Mich goss Johann Koll in Pest.
 - c) Centenariorum quatuor et 7 librarum die 7 Maji 1806 adlata gerit epigraphe: „Ecclesia Aug. Conf. Glozsán sub Ministerio D. Georgii Rohonyi. Fudit Henricus Eberhard Pestini.
7. Proventus Ecclesiae consistunt ex
 - a) Collectione Tintinabuli.
 - b) Ex repartitione in Casibus necessitatis.
 - c) Ex oblatis benevolis.
 - d) Ex vendito gramine Coemeterii.
 - e) Ex pulsu campanarum Funebri.

Tenutis Ecclesia, Sessione Coloniali et uno quadrante Sessionis ex liberalitate I. Domini Terrestrialis usibus Ministri et LMagistri, concessis nullis gaudet, neque aliis Foundationibus. Activa Ecclesia nulla habet, sed nec Passiva debita.

Proventus Anni praeteriti consistunt in perceptione 836 f. ww
erogatione 421 f. 59 xr

ergo manet 414 f. ww. 1 xr.

Administratio Cassae fit per Curatorem Ecclesiae, cista in Parochia existente. Liber nunc in Finem destinatus cui VDMinister sibi per Curatorem indictatas perceptiones et erogationes inscribit. Ad Cassam VDMinister in reliquo non influit. Rationes Curatori LMagister conficit.

8. Archivum et Libri Ecclesiae.
 - a. Impressi: Jacob. Poklad modlitebnj, Kreuzberg Premisslowanj, Sartoris Diarium Biblicum et Liber Cantionum Tranoscii in ruderibus.

b) nad dverami chrámu z ľavej strany:

WstVpte o WerICI! Do stanV sWateho,

WeLebte WneM boha sLIste sLoWo geho.

Oltár zo strán je z tehál, navrhol ho architekt Jacob Schmauss roku 1813 a vybudoval roku 1814. Obložil ho Juraj Sivý takzvaným krustagypsovým mramorom. Pozlátény a ozdobený je svietnikmi a krucifixom a je na ňom napísaný chronostich:

sVnt per Cara Deo pVrae saCrIfICla MentIs.

Svätá kazateľňa je uprostred oltára. Pri krstiteľnici sa nachádza jednoduchá bronzová patena s kanvicou z toho istého materiálu. Organ je jednoduchý a lavice sú dosť úzke.

6. Klenoty cirkevného zboru:

1. Bronzový kalich od začiatku cirkvi, ktorý bol v roku 1815 pozlátény, jeho tvar a konštrukcia sú už dnes zastarané.
2. Menší kalich, kúpený roku 1826, ktorý je určený na podávanie chorým, má noblesnú formu, no nie je tak dobre pozlátény.
3. Jeden obrus, dve oltárne prikrývadlá; jedno cirkev kúpila a druhé prijala ako dar.
4. Kanvica je plechová, používaním opotrebovaná, ako aj plechová schránka na hostie. Všetky bohoslužobné nádoby sú jednoduché a nezodpovedajú svojmu vznešenému účelu.
5. Dva vykrajovače hostií. Pečiatka cirkvi s nápisom, ktorý je nejasný.
6. Veža vysoká 11 siah, so železným krížom a troma zvonmi.
 - a. Jeden zvon má 93 libier⁵⁵ a nápis: *Ulial ma Jozef Bruner v Budíne 1787.*⁵⁶
 - b. Druhý zvon bol kúpený roku 1799, má dva centnere⁵⁷ a 12 libier a nápis: *Cyrkew Ewang. Augs. Wiznánj Hložsanszka, pod Kazateľem Jeszenszky Petrem Curatorem Marčok Matěgem, Richtárem Jirim Jánoš R. P. 1799. Ulial ma Johann Koll v Pešti.*
 - c. Tretí zvon má štyri centnere a 7 libier, bol privezený 7. mája roku 1806 a má nápis: *Cirkevný zbor a. v. Hložany počas kňaza pána Juraja Rohoňa. Ulial Henricus Eberhard v Pešti.*

7. Cirkevné príjmy pozostávajú:

- a. zo zbierky so zvončekom;

⁵⁵ Libra – funt – 0,56 kg.

⁵⁶ Nápis na zvonoch sú písané po latinsky, po nemecky a slovakizovanou češtinou.

⁵⁷ 1 centner je 100 funtov, čiže 56 kg.

- b. Manuscripti: Matriculae Natorum, Copulatorum, M. Sepultorum
 a. Tres Tomi in Folio.
 Tomus I-us Ab origine Ecclesiae seu ab 1786 usque 1801,
 II-us Ab A. 1801 usque 1817,
 III Ab A. 1817 usque 1831-i finem.
 β. Tres Tomi in Folio ab A. 1832 initio usque hunc ducta primo
 Tomo Natos, secundo Copulatos, tertio Sepultos consignando.
- c. Protocollum Rationum
 1. Ab A. 1786 usque 1803.
 2. Ab. A. 1804 usque 1832
 3. Ab A. 1832 usque 1835 diem hodiernam.

Numerus adeoque universus Matris Eccl^{ie} et Filiarum ita se habet
 Animarum = Anima 2412 - parva Conjugata 824 - Cap. Conf. (excepto
 Annis ubi in Conscriptio^{ne} non exponitur) 1582. Confop incapax
 787. Parochi Anno 1834 nati 152 - mortui 111 Copulata 55 par.
 Confirmati in Matre 14 pueri 16 puellae in Summa 50 individua.
 H^{oc} Templum 12 Orgias in longitudine 6x2 pedg. in latitudine
 continet, cujus fundamenta 1792 die 5ta Julii jacta sunt - con-
 s^{tr}uctum fuit 1797 et die Josephi inauguratum. Tectum est
 imbricibus exstruendum ex lapidibus et coctis lateribus. Pavimentum
 templi concavum (affinis amundine subreia) incrustatum (Germanij)
 ex lateribus.
 Inscriptiones templi (a, supra) portam Frontispicij:
 p^{ro} Deo et Re Deo Volont^{ate} Libere hinc Ven^{it} Das ergo,
 h^{ic} Lozarensts Evangel^{ium} et Ch^{risti} et Eccl^{esiae}
 b, (supra) januam templi in lateribus sinistro:
 W^{ir} p^{ro}ser^o Wer 101. 'Do stan^o V^o Mateho,
 We Lebte Wie M^{it} boha p^{ro}st^{ra} so Wo geh^o.
 Et tectum ex lateribus coctis Anno 1815 per Architectum Jacobum
 Amannum exstruendum Anno 1814 per Georgium Sivij^{um} crusta
 gypsi sic dicta marmorea abductam - inauguratum Landelabri
 et effigie crucis exornatum. Est hoc Chronostichon:
 et effigie crucis exornatum. Est hoc Chronostichon:

Obr. 5: Prepis chronostichonov na hložianskom kostole

- b. z platenia v prípadoch núdze;
- c. z dobrovoľných príspevkov;
- d. z predaja sena z cintorína;
- e. z pohrebného zvonenia.

Majetky cirkvi. Má sedliacku sesiu a štvrt, ktorú vďačne dal zemepán na používanie kňazovi a učiteľovi. Cirkevný zbor nemá žiadne koncesie či iné fundácie, ani aktívny peniaz a nemá žiadne dlhy. V minulom roku príjmy vynášali 836 zlatých viedenskej meny,⁵⁸ výdavky boli 421 zlatých a 50 grajciarov. To znamená, že zostáva 414 zlatých a 1 grajciar. Pokladňu vedie kurátor cirkvi, debnička sa nachádza na fare, ako i kniha účtov, do ktorej kňaz zapisuje to, čo mu kurátor diktuje o príjmoch a výdavkoch. Kňaz inak nemá vplyv na pokladňu; učiteľ robí účty kurátorovi.

8. Archív a cirkevné knihy:

- a. Tlačené knihy: Jakobeiho *Poklad modlitebný*,⁵⁹ Kreutzbergovo *Premislowanj*, Sartoriov *Diarium Biblicum*⁶⁰ a Tranovského kancionál⁶¹ (dosť ošúchaný).

⁵⁸ W – Wiener Währung (viedenskej meny). V rokoch 1816 – 1857 boli na území monarchie v obehu papierové peniaze, tzv. viedenská mena a paralelne s nimi zlatý (gulden, florén) konvenčnej mince.

⁵⁹ Pavel Jakobaei (Jacobaei): *We Gmeno Trogice Swaté! Duchownjch Modliteb Poklad, obsahujcý k sobě Modlitby Křesťanské horliwé a nábožné gak Swátečnj, Nedělnj, Wssednj, tak též y k wsselikému Času a k rozličným Potřebám obecným y obzwlásstnjm slaužjcý. K sláwě Božj a k wzdělánj Cyrkwe, z mnohých Modlitebných Knižek shromáždený a na swětlo wydaný od – – . W Žitawě 1732. Wytisstěn nákladem Wáclawa Kleycha u Michala Hartmanna (Rizner, 1931: 235). Pavel Jakobaei (1695 – 1752) bol evanjelický farár v Modre.*

⁶⁰ Daniel Sartorius: *Diarium Biblicum aneb Hystorye Biblické Starého y Nowého Zákona, wedle Počtu Dnů celého roku wybrané a napořád trogjm sumownjm Včenjm a rytmownim Přemysslowánjm wyswětlené, gak k rozsřrenj Sláwy Boha Neywyssjho tak Mládeži Křesťanské a Lidu sprostěgssjmu k vžitečnému wzdělánj, s wěrnau bedliwostj sepsané a s Přjdwkem Hystorye o konečné Zkáze Města Geruzalema na swětlo wydané. B. m. Wytisstěn L. P. 1744. Druhé vydanie v Budapešti u Viktora Horňanského (Rizner, 1933: 10). Daniel Sartorius (1704 – 1763) bol evanjelický kňaz v Prešove, Kežmarku a v Banskej Bystrici.*

⁶¹ Tranoscus je ľudové označenie Tranovského kancionála, ktorý bol roku 1636 vydaný ako jeden z prvých tlačených evanjelických spevníkov na Slovensku; vyšiel pod názvom *Cithara sanctorum. Pjnsě Duchownj Staré y Nowé, kferychž Cyrkew Křestianská při Wýročnjch Slawnostech a Památkách, Gakož y we Wsselikých Potřebách swých obecných y obzwlásstnjch s mnohým prospěchem vžjwá: K njmjž přidaný gsau Pjnsě Dra Martina Luthera wssecky z Německé Řečj do nassj Slowenské přeložené. Od Kněze Gřjřjka Tranowského, Služebnjka Páně, při Cyrkwi Swato-Mikulassské w Liptowě. Wytisstěné w Lewoči 1638 (Rizner, 1929: 247). Do roku 1835, keď bola vykonaná táto kanonická vizitácia, bolo vyše 40 vydaní Tranoscia. Juraj Tranovský (latinské meno Tranoscus, 1592 – 1637) bol evanjelický farár, pôvodom zo Sliezska, naposledy pôsobiaci v Lipt. Sv. Mikuláši, náboženský spisovateľ, tvorca českých a latinských duchovných piesní a modliteb.*

- d. Protocollum memorabilium et Currentialium in 4-o ex Archivi Senioralis Monumentis per VDMinistrum D. Georgium Rohonyi collectorum – continuatum.
 - e. Protocollum Instructionum pro VDMinistris et Munera Ecclesiastica gerentibus.
9. Coemeterium versus occasum solis loco pulcro et elevatori locatum Area ejus aliquid ultra duo jugera efficit, cinctum est fossato et porta ex cratibus provisum. Prohibitionem pecorum VDMinister adurget. Palánkenses aequo proprio Coemeterio gaudent fossato cincto, Csebenses sicut et Begecsenses uno eodemque cum Graeci non Uniti Ritus pacate inhumantur.

II. Directio Ecclesiae Politico-Oeconomica

Inspector nullus. Conventus ordinarie semper in domo Parochiali asservabantur. Minister juribus Ecclesiae invigilat, nunc potissimum jura Parochi defendenda habet, quod sibi ipsi derelictus tanto majori cum labore facere cogitur VDMinister.

Curator pro nunc Andreas Kukutska Colonus respectu tenentium valentissimus. Titulo remunerationis uno pari Calceorum excepto nihil percipit. Officia sua novit.

Aedituus Paulus Spevák aequo Colonus bene valens eandem quem et Curator percipit remunerationem.

Campanator qui et nocturni vigilis gerit onus vili salario excontentatur. Praesbyterium non bene ordinatum.

III. Status internus Moralis et religiosus.

Zelus in frequentando Cultu divino a pluribus Annis nimio opere decrescit, qua res tanto magis mudit, quo certius denatum VDMinister Oratorem fuisse popularem eximium, virum fere 30 Annorum humanum, solertem et affabilem. A cultu divino abstrahunt adultiores curae opum hujus Mundi, juventutem Saltus et nocturnae vagationes plane ad feritatem ducunt. Lecturae et Scripturae ignari multi sunt. Liberi diligenter ad Scholam non mittuntur, et hic ab olim peccant Glozsanenses. Vide Protocollum ultimae visitationis de Anno 1818-o.

Zelus in comparandis libris exiguus, pauci habent Biblia. Juventus in moribus deficit, Ministro haec frustra publice et privatim exprobatante. Spurii tamen in gremio Matris inde ab Annis 4 nulli. In Sirmio una et nuper Palánka aequo spurius natus est infans.

- b. Rukopisné: matrika krstených, sobášených a pochovaných.
 - a. Tri zväzky zošitov:
Prvý zväzok od začiatku cirkvi, od roku 1786 až do roku 1801.
Druhý zväzok od roku 1801 do roku 1817.
Tretí zväzok od roku 1817 do konca roku 1831.
 - β. Tri zväzky zošitov, začiatok od roku 1832. V prvom zväzku máme krstených, v druhom máme sobášených a v treťom pochovaných.
 - c. Protokoly účtov:
 - 1. Od roku 1786 do roku 1803.
 - 2. Od roku 1804 do roku 1832.
 - 3. Od roku 1832 do roku 1835 a do dnešného dňa.
 - d. Protokoly, pamätihodnosti a obežníky v štvrtom zväzku, ktoré z materiálov Seniorálneho archívu zozbieral a prepisoval kňaz Juraj Rohoň.
 - e. Protokol, v ktorom sa vedú úpravy a cirkevné povinnosti pre kňaza.
9. Cintorín sa nachádza na západnej strane dediny na dobrom a vyvýšenom mieste. Veľký je sotva viac ako dve jutrá, obkolesený jarkom a má bránu so zámkom. Farár dbá o to, aby tu nemal prístup dobytok. Aj Palančania majú svoj cintorín, ktorý je obkolesený jarkom. V Čelareve, takisto ako aj v Begeči, majú veriaci spoločný cintorín s pravoslávny-
mi a pochovávajú bezkonfliktne.

II. Politicko-ekonomická správa cirkevného zboru

Dozorcu (inšpektora) nemajú. Konvent sa najčastejšie koná na fare. Kňaz sa snaží obhajovať právo cirkvi a pretože vie, že sa môže spoliehať iba sám na seba, s najväčším úsilím obhajuje aj svoje práva.

Teraz je kurátorom Andrej Kukučka, majetný a ctihodný sedliak, ktorý pozná svoje povinnosti a ako plat dostáva pár obuvi a nič viac.

Kostolník Pavel Spevák je tiež ctihodným sedliakom a dostáva taký istý plat ako kurátor.

Zvonár vykonáva aj nočnú stráž a spokojný je s malým platom.

Ešte nemajú dobre konštituované presbyterstvo.

Notorie peccantes VDMinister constituit eosque admonet. Matrimonium arbitrarie divortiatum repertum in gremio Matris unum. In Filialibus nullum. In Carceribus publicis de praesenti nulli delitescunt. Superstitiones plebi adhaerentes hicquoque observantur.

Zelus in juvandis Scholis et Gymnasiis nullus, inviti dant exiguam stipem quotannis suplicantibus. Pensum Scholae Seniorali latinae aequae subtrahere vel potius denegare enituntur.

IV. VDMinister post fata Venerabilis condam Dni Georgii Rohonyi patris, cum fine Anni 1831-i cholera erepti successit Filius Joannes Rohonyi. Ab Anno 1822-o in Kulpin fungebatur, hic adeoque 4-m iam in Annum fungitur. Cursu Philosophico-Theologico Posonii absoluto, superatis grammaticis in Schola Neo-Verbaszensi, humanioribus A[rchi]Ep[isco]pali Gymnasio Karloviczensi. Linquas callet praeter Slavicam latinam, germanicam, hungaricam et Illyricam.

In Munere:

1. Sermones S. scribit potissimum ab Annis inde quatuor plerumque tantum in synopsi. De fidelitate erga Terrae Principem item de necessitate obsequii erga Magistratus dicit.
2. Catechisationes instituit diebus Dominicis Trinitatis usque finem Mensis Septembris. Hae institutiones negligentissime frequentantur, juvenibus cum primis semet ferme penitus ab iisdem retrahentibus. Catechumeni instituuntur sed non semper tempore Quadragesimae, eam enim VDMinister ex causis soticis in tempus Adventus transtulit. Confirmatio juventutis solennis est in usu, verum institutio Neogamorum est extra usum.
3. Cultus divinus peragitur diebus Dominicis mane hora 10-a ordine in plerisque Slavicis Ecclesiis recepto. Pomeridianus hora 2-a hyemis 3-a aestivo tempore Dnicis Trinitatis exceptis meditationes praeleguntur Kreuzbergii.

In liturgicis Minister ordinem per Praedecessores observatum observat et morem introductum sequitur. In cultu quotidiano toto Quadragesimae Passionis historia cum commentatione, Adventus vero tempore meditationes sacrae praelegi solent.

4. Sacramenta. Baptismus in templo peragitur Patrinis et Compatribus praesentibus. In Casu necessitatis etiam in aedibus Parochialibus. Termini Administrandae S. D. Coenae sunt: Festa Anniversaria quo tempore repetitis vicibus instituitur. Praeterea celebratur consummata Messe.

III. Vnútorý, mravný a náboženský stav cirkevného zboru

Ochota zúčastňovať sa služieb Božích už veľa rokov upadá, čo je ťažko pochopiteľné, keďže nebohý kňaz, ktorý tu pôsobil tridsať rokov, bol obľúbený, vlúdny, šikovný, rozumný a prívetivý kazateľ. Dospelých ľudí od služieb Božích odvádzajú každodenné povinnosti, kým mládež tanec a nočné potulky, ktoré vyúsťujú do nespútaných zábav. Je mnoho takých, čo nevedia čítať ani písať. Deti neradi posielajú do školy, čo je stará choroba, starý hriech Hložančanov. Pozri zápisnicu poslednej vizitácie z roku 1818.

Ochota kupovať knihy je veľmi malá. Málo je tých, ktorí majú Bibliu. Mládeži chýba morálka. Kňaz ich darmo, aj verejne aj súkromne, napomína a karhá.

Nemanželské deti v matkocirkvi za posledné štyri roky neboli, v Srieme jedno a teraz sa jedno narodilo aj v Palanke.

Kňaz poučuje a napomína všeobecne známych hriešnikov.

V matkocirkvi je jeden svojvoľne oddelene žijúci manželský pár a vo fľiách niet ani jedného takého.

Vo verejných žalároch nateraz nieto nikoho z cirkevného zboru.

Poverčivosť národa sa vyskytuje v značnej miere. Ochota finančne podporovať školy a gymnáziá nie je.

Neradi a málo milodarov dávajú tým, čo každoročne chodia a zbierajú. Splátky za latinskú seniorálnu školu ignorujú.

IV. Kazateľ slova Božieho Ján Rohoň nahradil svojho otca, ctihodného Juraja Rohoňa, keď ten na konci roka 1831 umrel na cholery. Ján Rohoň, ktorý od roku 1822 vykonával službu v Kulpíne, teraz ju už štyri roky vykonáva v Hložanoch. Po zakončení gramatickej školy v Novom Vrbase a humanitného štúdia na mitropolitnom gymnáziu v Karlovciach absolvoval filozoficko-teologické štúdiá v Bratislave.⁶² Okrem slovenského jazyka vie po latinsky, nemecky, maďarsky a po srbsky.

Cirkevné povinnosti:

1. Počas týchto štyroch rokov sväté kázne píše väčšinou tézovito. Vyzýva zachovávať vernosť panovníkovi a taktiež káže aj o potrebe uctievania civilnej vrchnosti.
2. Katechizácie máva, uskutočňuje ich každú nedeľu od Svätej Trojice až do septembra. Ale mládež, najmä mládenci, sa tomuto vyučovaniu veľmi vyhýbajú. Konfirmandov poučuje, ale nie vždy v čase štyridsaťdňového

⁶² Podľa Segiho J. Rohoň sa na evanjelické lýceum v Bratislave zapísal roku 1815 a študoval tam do roku 1818 (Cern, 2020: 348).

5. Morbidos provocatus visitat. Etiam opera Medicorum utuntur aliqui. Usus horum fors magis apud plebem invalesceret quodsi in gremio reperiri possent et non alibi cum fatigio et dispendio temporis perquiri deberent. Vaccinatio obtinet quam cumprimis Civilis adurget Magistratus.
6. Scholam visitat.
7. In Matrimonialibus in genere B. Patentales observat. In specie deopcentibus id rerum adjunctis nonnumquam etiam diebus Profestis proclamat. In copulando formulam juris jurandi solennem et clara voce recitandam, singilatim paria copulandorum jubet. Immaturae aetatis non copulat. In matrimoniis suapte devortiat partium conciliationem tentat et adurget.
8. Funera ducuntur ad praescriptum B. Intimatorum. Ecclesianis semper ferme sepulturam nimispere accelerare volentibus, quaedam cum sermonibus, quaedam cum Cantu.
9. Matriculas, Protocolla, Rationes scribit.

B. Character moralis. *Dignissimi patris indignus filius; homo vanus, fastu turgens; pastor oves bene tondens; in lite cum Ecclesia.*

C. Bibliotheca ejus.

D. Habitatio. Parochia est in statu mediocri, reparatio tamen cumprimis hyberniam respiciens commoditatem esset optabilis et foret salutaris. Cinctura Aule et hortuli iam ruinam minatur.

E. Proventus Ministri sub adnexi.

Praestantur Proventus cum fine Autumni. VDMinister toto anno nihil percipit et taliter saepe cum defectu collectatur.

Sessio Colonialis non cultivatur per Ecclesianos.

V. Schola.

A. Rector Georgius Rohonyi ab A. 1813. ex Instituto Seniorali Novoverbasziensi in LMagistrum assumptus fungitur inde a 22 Annis. Est vir pro Munere quod gerit cum Fructu obeundo bene preparatus. Cantor singularis, bene moratus, mitis, laboriosus et semper utilibus vacans. Erga VDMinistrum sicut omnes Praepositos modestus.

Objecta doctrinae praeter lecturam, scripturam, arithmeticam

- a) Religio
- b) Historia biblica
- c) Civilitas morum

pôstu, pretože kňaz kvôli závažným dôvodom toto vyučovanie presunul do času adventu. Praktizuje sa sviatočná confirmácia mládeže, kým poučovanie snúbencov sa nepraktizuje.

3. Služby Božie sa konajú v nedeľu predpoludním od 10. hodiny, tak ako je to praktizované vo viacerých slovenských cirkevných zboroch. Na popoludňajších bohoslužbách o 2. hodine v zimnom a o 3. hodine v letnom čase sa čítajú Kreutzbergove *Meditácie*, okrem nedele Svätej Trojice. Kňaz v liturgii zachováva taký poriadok ako aj jeho predchodcovia a pokračuje v uvedenej praxi. Počas celého štyridsaťdňového pôstu v každodenných službách Božích číta históriu utrpenia s výkladom a v adventnom čase číta sväté meditácie.
4. Sviatosti. Krsty vykonáva v chráme v prítomnosti rodičov a krstných rodičov. V prípade potreby aj v miestnostiach fary. Termíny prisluhovania svätej Večere Pánovej sú výročné sviatky. Okrem toho prisluhuje sa po žatve.
5. Keď je povoláný, navštevuje chorých. Niektorí [veriaci] navštevujú aj lekára a chodili by k nemu aj častejšie, keby ho mali v meste a keby ho nemuseli hľadať vo vzdialenejších mestách s ťažkosťami a mrhaním času. Vakcináciu, ktorú im odporúča civilné vedenie obce, prijímajú.
6. Školu navštevuje.
7. V uzatváraní manželstva sa pridrižiava milostivého cisárskeho patentu. A v situácii, keď sa to vyžaduje, niekedy koná ohlásky aj na sviatky. Pri sobášoch manželov používa formulu sviatočnej prísahy, ktorú má zreteľne deklamovať každý, kto uzatvára manželstvo. Ludí v mladom veku neso báši. Dočasne oddelene žijúcich manželov sa usiluje spojiť.
8. Pohreby sa vykonávajú v súlade s kráľovským milostivým intimátom. Veriaci často vyžadujú, aby sa pohreb uskutočnil čím rýchlejšie, preto niektorých pochovávajú s kázňou a niektorých so spevom.
9. Vedie matriky, protokoly a účty.

B. Morálny charakter: *Dôstojného otca nedôstojný syn. Človek pokrytecký, pastier, ktorý dobre strihá svoje ovce. Je v konflikte s cirkevným zborom.*

C. Jeho knižnica. – [bez pripomienok]

D. Ubytovanie: fara je v priemernom stave, opravy sú potrebné hlavne kvôli tomu, aby v zimnom čase bolo bývanie v nej zdravšie. Ohrada dvora a záhrady je už dosť poškodená.

E. Príjmy kňaza – v dodatku.

- d) Diaetetica
- e) Geographia Hungariae
- f) Historia Naturalis
- g) Ex Physica quaedam objecta intellectui accomodata potissimum ad antevertendas plebejas Superstitiones.

B. Numerus discipulorum ad Summum ad 150 ascendit, ubi tamen Scholae Capaces excepta filiali Cséb ad 235 facile ascendunt.

C. Juventus sub initium septembris ad ordiendum Cursum Scholasticum publice de 1. suggestu provocatur, Parentes monentur. Institutio durat usque Mensis Aprilis initium quam plerique negligentissime frequentant.

D. Schola in pessimo statu sive formam sive spatium sive alias ejus proprietatis spectaverimus. Habitatio LMagistri cum nec antierius Cubiculum Asseribus Stratum habeatur, ne mediocris quidem pronuciari potest.

E. Proventus L. Magistri sub adnexi.
Didactra nulla solvuntur.

F. Fundatio pro Schola nulla.

G. Inspector Scholas est VDMinister. Examinibus interest ordinarie et semper ARD Decanus, qui Scholam secus etiam dum et quando visitat.

VI. Obstetrices duae non adjuratae neque examinate, nunquam baptisant sed noctis quoque tempore in casu necessitatis infantem Ministro deferunt bap-tisandum. In absentia hujus tali in casu LMagister baptisat. Sunt obstetrices utquaque sobriae, sed ebriae superstitionibus. Solutio earum vilis, deducta nempe puerpera pro introductione 30 xr ww et 1 libonem Panis p[erci]piunt.

VII. Vespillo nullus est, sepulcra tamen per cognatos inhumandorum seriatim et profunditatis justae fodiuntur.

VIII. Instituta pauperum charitativa nulla sunt. Mendici oberrantes nulli reperiuntur domestici. Orphani et corpore manci privatim sustentantur. Hospitia Vidualibus VDMinistrorum aut LReclorum destinata reperiuntur nulla, sed nec viduae talium indigae. Beneficia ab Ecclesia forent percepturae nulla.

IX. Annuae devotiones sunt.

Sermo Eucharisticus post Messem, Memoria Nativitatis regnantis Principis, quae tamen Dnica ante aut vero post 12-a Februarii apud nos ruri absoluebatur.

Sermo inauguralis Judicum et aliorum non obtinet.

Príjmy sa dávajú až na konci jesene, takže kňaz celý rok nič nedostáva. Na konci sa často nevyzbiera všetko. Cirkevníci neobrábajú sedliacku sesiu.

V. Škola

A. Učiteľ Juraj Rohoň bol prijatý za učiteľa v roku 1813 zo seniorálnej školy v Novom Vrbase a je tu už 22 rokov. Je dobre pripravený na službu, ktorú vykonáva, mimoriadny kantor, dobrých mravov, jemný, pracovitý, nie chamtivý. Vždy vládny voči kňazovi, ako aj voči iným nadriadeným.

Okrem čítania, písania a aritmetiky prednáša aj:

- a. Náboženstvo
- b. Biblické histórie
- c. Mravnú výchovu
- d. Dietetiku⁶³
- e. Zemepis Uhorska
- f. Históriu prírody
- g. Z fyziky niečo, čo je primerané intelektuálnym možnostiam žiakov, predovšetkým preto, aby sa vykorenila poverčivosť ľudu.⁶⁴

B. Počet žiakov dosahuje číslo 150 a keby sa pridali aj tí, čo sú súci pre školu vo filii Čelarevo, bolo by ich 235.

C. Mládež sa na začiatku septembra z kazateľnice verejne pozýva do školy a rodičia sa napomínajú. Vyučovanie trvá až do začiatku apríla, ale mnohí do školy chodia veľmi nedbalo.

D. Škola je vo veľmi zlom stave, nemá dvor ani nič iné, čo by k nej patrilo. Byt učiteľa je s predizbou, povala z dosák, nie je vhodný na bývanie.

E. Príjmy učiteľa – v dodatku.

Za vyučovanie sa neplatí.

F. Škola nemá žiadnu základinu.

G. Inšpektor školy je miestny kňaz. Na skúškach je vždy prítomný predovšetkým dekan, ktorý školu aj navštevuje.

⁶³ Dietetika – náuka o správnej životospráve, o správnej výžive a zachovaní zdravia (napr. význam osobnej hygieny, počasie a zodpovedajúce obliekanie, prvá pomoc, preventívne opatrenia).

⁶⁴ Osvietenský pedagógovia v rámci vzdelávania uprednostňovali reálne vedy, najmä výuku prírodovedy a fyziky v snahe demystifikovať poveru a odstrániť iracionalitu (Čelovský, 1996: 110).

X. Postulata et gravamina

- a) Ex parte Ecclesiae
- b) Ex parte VDMinistri
- c) Ex parte LMagistri

Ecclesia nec Pastore nec Rectore fratribus contenta, graves querelas deposuit. Priores susteni non poterant, quum causae revisio a foro Superintendentiae pendeat. Rector monitus.

XI. Abusus Abrogandi hic loci aequè obtinent, uti sunt:

- a) Balneatio Festo Paschatos.
- b) Comessiones profusae uti sunt:
 - 1. Baptismalia
 - 2. Nuptialia
 - 3. Silicernia, quae ipsis pauperioribus annue centena absumunt.

Quae sub ipsa Visitationis Actu in Ecclesia Glozsanensi injuncta sunt, sequentibus continentur.:

- 1. Utrique Calici, proxime novitus inaurando, nomen Ecclesiae et annus, quo comparati sunt, insculpendus.
- 2. Cantharo novissime procurato illa eadem epigraphe imprimenda.
- 3. Pyxide pro hostiis usui hinc inconveniente adinventae alia dignior comparanda.
- 4. L Rector monitus, ut officii suis Scholasticis Sedulo incumbat, atque a 1-a Sept. usque ultimam junii continuative instituat, sed et parentes non ab-similiter commonefacti, ut prolem suam diligentius in Scholam mittant.
- 5. Catechisationes per VDMinistrum sine ulla neglectione asserventur, juvenus vero institutionem hanc prompte adeat.
- 6. Ab hoc inde tempore optante id Ecclesia, cultus dominicalis 4. Cantilenis absolvendus praecipitur; penes funera vero adminus 2 hymni decantentur.
- 7. Balneationes F. Paschatos penitus intermittendae, commessiones autem baptismales etc. adminus temperandae.

Sign. In Glozsan die 9-a Oct. 1835.

Joannes Szeberinyi, Montanus superintendens

Joannes Sztehlo m. p., Evangelicorum A. C. Bács-sirmiensi[um] h. t. Senior

Joannes Scultety m. p., I. ac Ven. Senioratu Bács-sirmiensi nunc vo Canonicae Visitationis Ord[inarius] Notarius

Samuel Hajnocy m. p., Ecclae KisKeer h. t. VDMinister

Ferdinandus Plachy m. p., Cons[istorii] Assesor

VI. Majú dve babice bez skúšok, ktoré nezložili prísahu. Tie nikdy nekrstia, ale v noci v prípade potreby dieťa prinesú na pokrstenie farárovi. V neprítomnosti farára krstí učiteľ. Babice sú rozumné ženy, ale dosť poverčivé. Ich pláca je malá, vodia šestonedielku na úvod [do chrámu] a za to spolu s pôrodom dostávajú 30 grajciarov a jeden chlieb.

VII. Hrobára nemajú, takže hroby kopú známi a priatelia nebohého v rade a predpísanej hĺbke.

VIII. Nemajú nijakú charitatívnu ustanovizeň, ani miestnych mendíkov, ktorí by sa tu túlili. Siroty a postihnutí sú podporovaní súkromnými osobami. Nemajú ani dom pre vdovy farárov a učiteľov, no nemajú ani také vdovy. Cirkevný zbor nemá ustanovené žiadne poskytovanie pomoci.

IX. Výročné pobožnosti: ďakovná kázeň s Večerou Pánovou po žatve. Pripomenutie narodenín panovníka v kázni, ktorá je v nedeľu pred alebo po 12. februári. U nás sa to zriedkavo praktizuje. Kázeň s úvodom richtára a iných [prísazných] sa nepraktizuje.

X. Pripomienky a sťažnosti

- a. Zo strany cirkevného zboru: Cirkevný zbor nie je spokojný s bratmi – farárom a učiteľom, podáva na nich žaloby. Obecným predákom sa nepáčilo, ako sa koná revízia peňazí, vec podali na súd Superintendentúre. Učiteľ bol napomenutý.
- b. Zo strany kňaza [nič]
- c. Zo strany učiteľa [nič]

XI. Navrhuje sa, aby sa v tejto osade zrušili tieto zlozvyky:

- a. Oblievačka na sviatok Veľkej noci.
- b. Nadmerné hostiny pri príležitostiach ako sú:
 1. Krstiny
 2. Svadby
 3. Pohrebné hostiny [kar], ktoré chudobným spotrebujú ich ročné príjmy.

Zistenia v priebehu kanonickej vizitácie v cirkevnom zbore v Hložanoch teraz verejne oznamujeme:

1. Treba pozlátiť obidva kalichy čím skôr a vyryť meno cirkevného zboru a rok kúpy.
2. Na kúpenú kanvicu taktiež vyryť meno a rok kúpy.
3. Schránka na hostie nie je vhodná a má sa kúpiť dôstojnejšia.

Anno 1835 die 10-a Octobris peracta est in Filiali ad Matrem Glozsan spectante Ecclesia Ev. A. C. Teuto-Palankensi Canonica Visitatio modo sequenti:

1. Congregatis Ecclesianis solennior Cultus divinus per Visitantem Reverendissimum D. Superintendentem ita asservatus, ut decantatis duabus Cantilenis succincta oratione et precibus nuncupatis Palankenses fidei socii in fide confirmarentur.
2. LRector jussus, ut cum pube Scholastica Catechisationem instituat. Hic cum dolore animadversum, juventutem in religione nimis neglectam, docentem levem et negligentem, munereque hoc idignum esse: quare cum etiam solus abitum suum annuntiaret, ei consilium datum, ut quocumque honestiori et digniori locum faciat, ne tamen Ecclesia defectum sentiat. Ecclesiani in merito evocandi novi LRectori ad Ven[erabilem] Senioratum inviati.
3. Querentibus Palankensibus se praetensam a se per concernentem VDMinistrum solutionem in argento ob nimiam pauperiem aegre praestare posse, Ministro vero priorem Solutionem in valuta non acceptante, sed potius operas suas Ministeriales iis edicente: VDMinistro injunctum, ut interea etiam, donec Ecclesia haec novella quoad affiliationem sui ad aliam Matrem apud respectivum Senioratum congruos passus fecerit, eandem in occurrentibus casibus Ministerialibus pro conscientia et erga remunerationem hactenus obtentam providere haud intermittat.

Sign. Anno, die, loco ut supra

Joannes Szeberinyi, Montanus Superintendens

Joannes Sztehlo m. p., Evangelicorum A. C. Bács-Sirmiensi. h. t. Senior

Joannes Scultety m. p., I. ac Ven. Senioratus Evang. A. C. Bács-sirmiensi atque Canonicae Visitationis Ord. Notarius

Copia

Kontrakt

Mezy Cyrkvů Ewangelicků Hložansků, a gegj farárem Pánem Jánem Rohoný pod dněsnjm dněm vstanowený.

Farár z gedné strany podle kontraktu powinný bude wsecky částky swěho Vradu a powinnosti duchownj tak, gak mu náležj wykonávati a plniti.

Obec pak a Cýrkew bude zswé strany gemu nasledugjcy odmenu, a plat na vstanowený čas odewzdávati:

4. Učiteľ je napomenutý, aby usilovne vykonával svoje školské povinnosti a neprestajne učil od 1. septembra až do posledného júnového dňa. Ale aj rodičia sa taktiež napomínajú, aby pilne posielali svoje deti do školy.
5. Aby kňaz pravidelne konal katechizáciu a aby mládež riadne prichádzala na túto výučbu.
6. Aby sa nedeľné služby Božie na žiadosť cirkevného zboru odteraz začínali so štyrmi piesňami a aby sa na pohrebe odspievali najmenej dve piesne.
7. Úplne sa zakazujú oblievačky na Veľkú noc a taktiež aj pohostenia; krstiny atď. sa majú vykonávať striedmo.

Podpísané v Hložanoch 9. októbra 1835

Ján Seberíni, banský superintendent

Ján Stehlo, báčsko-sriemsky senior

Ján Škultéty, zapisovateľ Báčsko-sriemskeho seniorátu a súčasne zapisovateľ tejto kanonickej vizitácie

Samuel Hajnóci, kňaz cirkevného zboru v Bačkom Dobrom Polji

Ferdinand Plachý, prísazný konventu

Dňa 10. októbra roku 1835 bola vykonaná kanonická vizitácia v evanjelickej a. v. filii Nemecká Palanka, ktorá patrí cirkevnému zboru v Hložanoch, a to nasledujúcim spôsobom :

1. Keď sa zhromaždili veriaci, dvojctihodný superintendent vizitátor vykonával bohoslužbu tak, že sa odspievali dve piesne, potom sa uskutočnila kázeň a po nej boli modlitby, aby sa veriaci Palančania posilnili vo viere.
2. Učiteľovi je nariadené, aby vykonával katechizáciu so školskými deťmi. S poľutovaním sme zistili, že mládež je vo viere veľmi zanedbaná, učiteľ nedbanlivý a nedôstojný učiteľského povolania. Keďže on sám už oznámil svoj odchod, bolo mu odporúčané, aby čím skôr prenechal miesto ctihodnejšiemu a dôstojnejšiemu, aby táto cirkev netrpela a mohla podať žiadosť velebnému seniorátu o povolanie nového učiteľa.
3. Palančania sa sťažujú, že ťažko môžu dávať farárovi plat, ktorý od nich vyžaduje v strieborných peniazoch, a to kvôli veľkej chudobe. Farár platenie v papierových peniazoch neakceptuje a radšej sa vzdá svojej kňazskej služby. Farárovi sa napriek tomu ukladá, kým tento cirkevný zbor nepodnikne zodpovedajúce kroky na patričnom mieste v senioráte ohľadom pripojenia do druhej matkocirkvi, aby on svedomite a podľa dovtedajšieho platenia v nevyhnutných prípadoch vykonával služby pre veriacich, alebo aby sa vzdal.

- 1mo. Od každého Manželského Páru 1 fl. t. g. geden zlatý w strjbre a gednu wiku Pesstanské mjri dobře očisteného a pripraweného žita.
2. Od půl páru gak w penezých, tak y w Obylj polowic.
3. Od každého fertále wjku owsa.
4. Od každého domu gedno kura.
5. Potřebné mletj pro domownj potřebu.
6. Zpowedný penjz z něhožto ssestý peniz Rektorowy.
7. W Sstóle:
 - a. Za pohrebnej kázánj geden zlatý w strjbre.
 - b. Za pohřeb se zpjwánjm 40. xr. t. g. čtiricet kragcarů w strjbrě.
 - c. Od sobássu 1 fl. t. g. geden zlatý w strjbrě.
 - d. Od Vvodu y Newesty y šestonědkyně 40. xr. t. g. čtiricet kragcarů w strjbre.
8. Šest sgah twrdého drewa.
9. Koledy dwe tretiny.
10. Tri Offeri na wjročité slawnosti.

W Hložanoch dně 21^{ho} Julia 1832.^{ho}

Coram nobis¹

(L. S) Andrea Nikolics ejusdem Icottus de Bács Jurassore m. p.

(L. S.) Joannes Rohonyi VDMinister

Per me Michaelem Bagó m. p.

Loci Juratum Notarium

Sulan Jano Judex m. p.

Toman Gyuro

Huszárik Jano

Kukuts Misso m. p.

Franyo Martin Casserius m. p.

Szabo Mártony

Martuljak Ondriš m. p.

Časztven Mártony

¹ Prítomní: (miesto pečiatky) Andrej Nikolić, sudca Báčskej stolice, vlastnoručne; (miesto pečiatky) Ján Rohoň, slova Božieho kazateľ; Michal Bago, miestny zapisovateľ, vlastnoručne; Šulan Jano, richtár, vlastnoručne; Toman Ďuro; Pavel Markus, prísazný; Husárik Jano; Kukuč Mišo, vlastnoručne; Fraňo Martin, pokladník, vlastnoručne; Sabo Martin; Martuliak Ondriš, vlastnoručne; Časztven Martin; Mravík Mišo, vlastnoručne; Rakitovský Jano; Bartoš Štefan; Baran Palo, vlastnoručne; Benka Juraj; Pastor Maco; Spevák Pavel, vlastnoručne; Sič Martin; Makiš Jano, vlastnoručne; Boldiš Adam, vlastnoručne; Uram Andrej, vlastnoručne.

Podpísané roku, dňa a v meste, ako je uvedené vyššie.
Ján Seberíni, banský superintendent
Ján Stehlo, toho času senior Báčsko-sriemského seniorátu evanjelikov a. v.
Ján Škultéty, zapisovateľ Báčsko-sriemského seniorátu evanjelikov a. v. a činný zapisovateľ tejto vizitácie.

[Ja] dolupodpísaný týmto dosvedčujem, že kňaz sídla Hložany, dôstojný pán Ján Rohoň, a dôstojní predáci tohto sídla: richtár Ján Šuľan a prisažní Pavel Markuš a Fraňo Martin, predo mnou živým slovom dosvedčili, že túto novú zmluvu uzavreli a podpísali dobrovoľne. Ináč, dôstojný pán Ján Rohoň pri tejto príležitosti a takým istým spôsobom v písomnom potvrdení odovzdanom obecnému úradu vyhlásil, že v prvom bode určený a od každej strany inkasovaný poplatok vo výške 1 zlatý a 12 grajciarov sa má odovzdať miestnemu učiteľovi.

V Odžakoch⁶⁵ v septembri 1832.

(L. S.) Boršodi Latinovič Karlo,⁶⁶ okresný náčelník Báčskej stolice

Na základe žiadosti horespomenutých predákov dôstojný pán Ján Rohoň taktiež vyhlásil, že nebude inkasovať podľa bodu 7 určených 40 grajciarov od chudobnejších obyvateľov, čo je aj tu zaznamenané.

Datované ako hore.

(L. S.) Ten istý hlavný sudca.

Prepis s originálom porovnal súdny vykonávateľ Stevan Zako, okresný náčelník Báčskej stolice

m. p.

V Petrovci 4. apríla 1834

Boderlica Janoš m. p. prisažný Báčskej stolice

⁶⁵ Hodos, Hódság, Kéménd, Hanfhausen (historické názvy) – dnes Odžaci (Srbsko)

⁶⁶ Karlo Latinovič (1800 – 1855) pochádzal zo šľachtickej rodiny Latinovič de Boršod; okresný náčelník Báčskej stolice, od roku 1842 podžupan Báčskej stolice, roku 1849 komisár pre Báčku.

Mravik Misso m. p.
Rakitovszki Jano
Bartos Istvány
Baran Palo m. p.
Benka György
Pásztor Maczo
Szpevák Paulus m. p.
Szücs Mártony
Makis Jano m. p.
Boldis Adam m. p.
Uram András m. p.

Alábbírott ezel bizonyítom hogy megyebéli Glozsány helységnek Lelkipásztor Tiszt. Rohonyi János Úr és ugyan azon helységnek előljárói névszerént Schuljan János Biro, Pawel Markuss és Franyo Márton Esküttek élémben járúlván – élő szóval azt nyilatkoztattak, hogy ezen új Szerződést önkényes szabad akarattal kötöttek. Egyéberánt Tiszt Rohonyi János Úr ezúttal és szintúgy valamint a Községnek adott Reversaliszában, azt nyilatkoztatta, hogy az első pont alatt kikötött és minden pártól fizetendő pengő egy forintból 12 xr. azaz tizenkét krajcárokat pengő pénzbe a helybeli Tanítónak általengedem. Költ Hodsághon Sz Mihaly Hava 7-ikén 1832-ik Eszt

(L. S.) Borsodi Latinovics Károly T[iszteletes]. Nemes Bács Vármegyének Főszolgabírája m. p.

A fennt nevezett előljáróknak Kérélmé következésibe Tiszt Rohonyi János Ur azt is nyilatkoztatta, hogy a szegényebb sorsú Lakosoktól a 7-ik pont alatt ki tett 40 xr-kat megvenni nem fogja, mely nyilatkozás ide be iktatódott

Költ mind feljebb

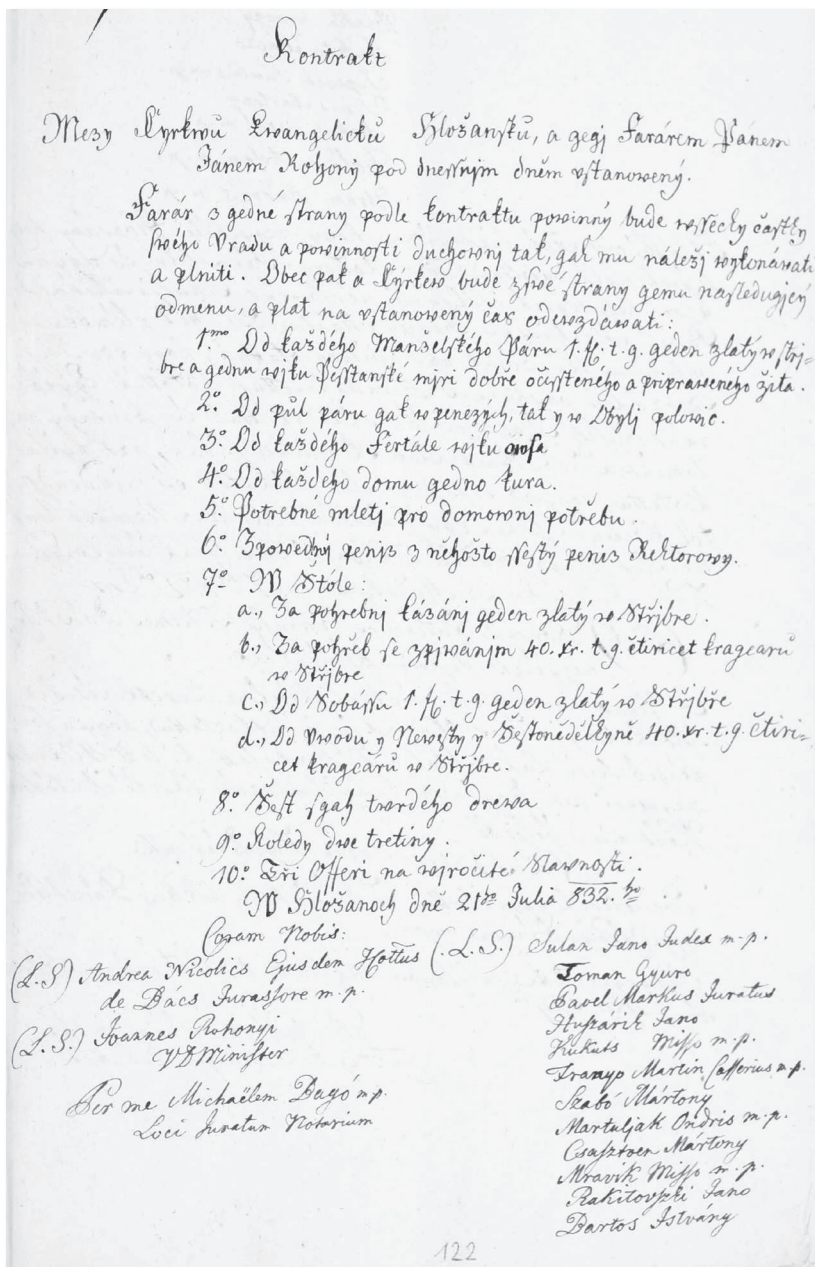
(L. S.) Ugyan azon Főlszol(ga)bírónk.

Eredetivel egyeztette Zákó István Tettes BácsVármegye Szolga Bírája m. p.

Megegyeztette valóságos Másolattal. Petrovácson Sz György Hava 4-kén 1834-ik.

Boderlicza János m. k.

Ti[sz]t[ele]tes BácsVármegye Esküttje

Obr. 6: Zmluva medzi hložianskym cirkevným zborom a farárom Jánom Rohoňom

Copia Vocator

My niže podepsáni gménem celé Cýrkwe Evangelické Hložánské, négen Wljdného Muže Giřjho Rohonie mladssiho za nassj Školské Mládeže Rektora, Kantore a Orğanistu porádně woljme a powoláwáme, ale geho Wljdnosti, gak přj-slušnau wážnost a čest, tak také y nasledugjcy ročnj plat, gako od založenj Cýrkwe této předessli nassi školi zprawcowé měli, prislibugeme

Totižto:

1. W hotowjch penjzech Padesát Zlatých.
2. W obylyj padesát Presspůrských mjr wýčistěného žita.
3. Obrábánj gedného fertále swobodné sesii.
4. Čtiry sáhy twrdého drewa.
5. Offeru noworočnj.
6. Od pohřebu se zpjwánjm 15. xrů. s werssi 45 xrů.
7. Obyčegnau farinacyi a hostiacyi.
8. Koledy obyčegné tretj částku.
9. Ze zpowednjho penje ssésty peniz.
10. Potřebné mletj a potřebné kočé.
11. Obyčegnau Blažiacyi a Ğreğoracyi.

Což pro lepssi gistotu y podepsánjm nassjch gmén y obyčegnau pečetyj potwr-zugeme Sig. Glozsan 28. Aug. 1823.

Per me Josephum Franko m. p. (L. S.)²

Loci Notarium

Coram nobis

Andrea Martulgak Judice

Joanne Gazso Juratus

Martino Szaból Juratus

GeorgioToman Ecclesianus

Joanne Kollár Ecclesianus

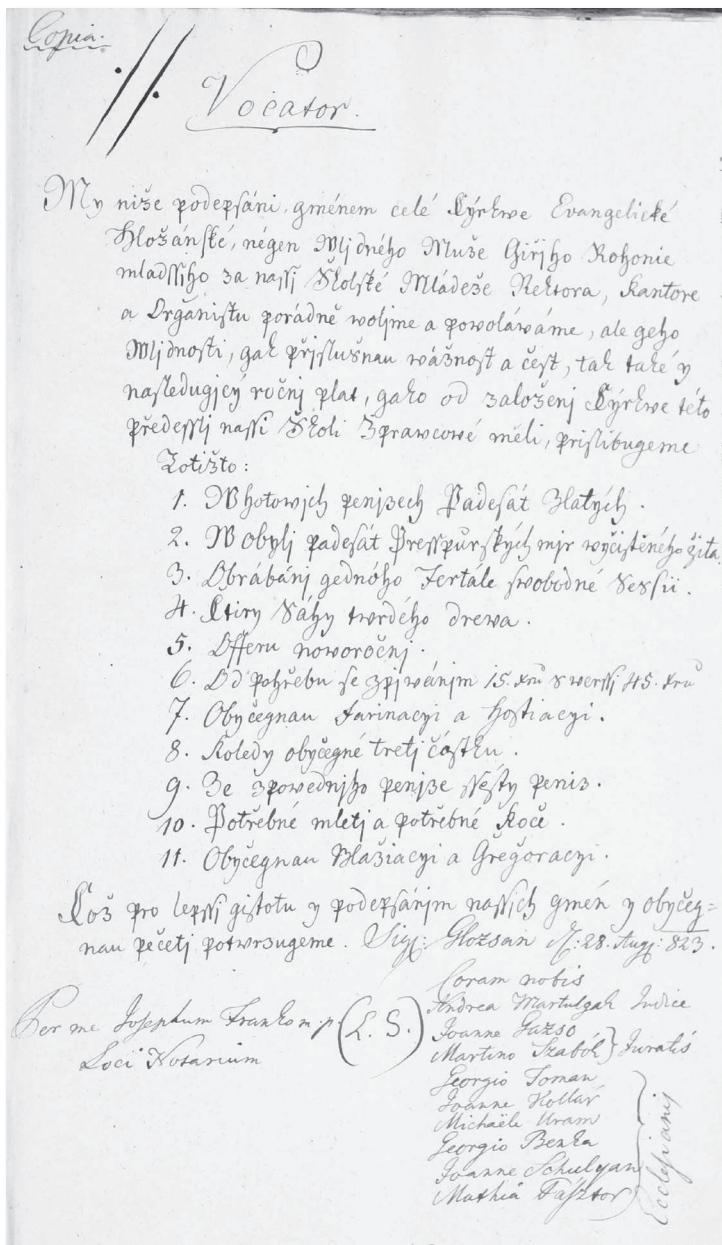
Michaele Uram Ecclesianus

Georgio Benka Ecclesianus

Joanne Schulyan Ecclesianus

Mathia Pásztor Ecclesianus

² (Spísal) Jozef Franko, miestny zapisovateľ, vlastnoručne (miesto pečiatky). Prítomní Ondrej Martuliak, richtár; Ján Gažo, prísažný; Martin Sabo, prísažný. Veriaci farníci: Juraj Toman, Ján Kollár, Michal Uram, Juraj Benka, Ján Šulan, Matej Pastor.

Obr. 7: Vokátor, ktorým hložiansky cirkevný zbor
povolal Juraja Rohoňa ml. za rektora, kantora a organistu

KÖLPÉNY

Relatio de statu Ecclesiae Ev. Aug. Conf. Kulpinensis quae Reverendissimo ac Amplissimo Dno Domino Joanni Szeberinyi Inc. ac Ven. Districtus Montani Superintendenti gravissimo Anno 1835 die 29. Sept. Ecclesiam Kulpinensem canonice inspicienti humillime substernitur.

Actui solenni Visitationis Canonicae in Ecclesia Kulpin interfuere: Plur. Reverendus D. Senior Joannes Sztchlo, AA RR item DD: Samuel Hajnoczy, Ludovicus Musculy et Joannes Scultety Notarius; ex Secularibus vero Perill. D. Martinus Mártonfy, Conventualis Assessor.

Ecclesia Ev. Aug. Conf. Kulpinensis, jam circiter ab Anno 1743, nonnullis Evangelicis Slavis Kulpini considentibus, originem ducit. Initio in privata, divinis modicum adaptata domo fideles convenire, et ii, qui lecturae gnari aetateque majores fuere, caeteris praeorare atque hac ratione Cultum divinum usque 1783 annum celebrare solebant. Restaurata Religionis in Patria nostra libertate, concessoque Petrowatzensibus Evangelicis suae Confessionis VDMinistro, Kulpinenses abhinc Petrowatzensis Matris Filiales, in spiritualibus per V. Ministerium Petrowatzense longo tempore providebantur. Exiguus coetus Kulpinensis, successu temporis Neogradiensibus, Zoliensibus, Hontensibus, praesertim vero Nitriensibus immigratibus auctus, jam circa annum 1789 proprium Scholae docentem, qui juventutem institueret et publice praeoraret, evocavit. Fuit is Joannes Liszy, qui exactis aliquot annis ad Sirmienses secessit privatam vitam acturus. Huic substitutus est Georgius Rohony, qui suis apud Kulpinenses octo annis praeclare gestis, per Glozsanenses in VDMinistrum electus et evocatus, successorem in rectorali munere Georgium Drotner reliquit. Drotnerum Carponam abscedentem excepit Palusch, quem quod Bajschenses evocarint, de alio rectore solliciti Kulpinenses Georgium Turcsanyi, accepere; hoc vero abscedente, Joannem Blaziy, Senioralis Scholae praeceptorem, 1812 anno pro suo elegere. Vir hic, sub inspectione V. Ministerii Pertowatzensis usque 1818 annum apud Kulpinenses solus laborabat. Eo anno Reverendissimus condam Superattendens, Adamus Lovich – piae memoriae – Ecclesias hujus Bacs-Sirmienses Senioratus canonice visitans, sua praesentia Kulpinenses quoque condecoravit et eos paterne commonuit, iam de tempore esse ut VDMinistrum proprium intertenerent et evocarent.

Vicissitudines itaque, quas Ecclesia Kulpinensis a proxime praecedente Visitatione subivit, sequentibus circiter continentur: e Filiali Mater creata, pro faciliore VDMinistri et Scholae Rectoris intertentione, semialtera sessione terrae, fundisque intervillanis ab Inc. Dominio terrestri dotata Ecclesia, collatis cum V.

KULPÍN

Správa o stave evanjelickej a. v. cirkvi v Kulpíne, ktorú kanonicky vizitoval dvojctihodný pán Ján Seberíni, superintendent slávneho Banského dištriktu 29. septembra 1835, sa pokorne prikladá.

Slávnostnej kanonickej vizitácie cirkevného zboru v Kulpíne sa zúčastnili: senior Ján Stehlo a ctihodní páni farári Samuel Hajnóci, Ľudovít Muskuly a Ján Škultéty ako zapisovateľ a za svetskú stranu opravdu vznešený pán Martin Mártonfy, prísazný konventu.

Kulpínska evanjelická a. v. cirkev existuje už asi od roku 1743, od času, keď sa niekoľko evanjelikov Slovákov prisťahovalo do Kulpína. Na začiatku sa schádzali, aby praktizovali služby Božie v súkromnom dome, ktorý bol upravený na tieto účely. Modlitby viedli predáci, ktorí trochu vedeli čítať a takýmto spôsobom vykonávali bohoslužby až do roku 1783. Po priznaní práva na slobodu vierovyznania v našej krajine a po povolení petrovským evanjelikom mať kňaza vo svojej viere, Kulpínčania ako filia tejto matkocirkvi v Petrovci boli dlhý čas v duchovných potrebách zaopatrení petrovským kňazom. Malý zbor Kulpínčanov sa časom zväčšoval tak, že z Novohradskej, Zvolenskej, Hontianskej a Nitrianskej stolice prichádzali noví prisťahovalci. Takže okolo roku 1789 si povolali vlastného učiteľa do školy, ktorý učil deti a viedol modlitby. Bol to Ján Lisý, ktorý po niekoľkých rokoch odišiel do Sriemu a tam viedol súkromný život. Potom nasledoval Juraj Rohoň, ktorý u Kulpínčanov osem rokov veľmi dobre vykonával svoju službu. Keď ho Hložančania zvolili a povolali za kňaza, v učiteľskej službe v Kulpíne ho vymenil Juraj Drottner.⁶⁷ Drottnera, ktorý odišiel do Krupiny, nahradil Paľuš,⁶⁸ ktorého po pozvaní do Bajše v Kulpíne vystriedal Juraj Turčáni.⁶⁹ Po jeho odchode

⁶⁷ Podľa Čelovského Štefan Drottner sa v skromne publikovaných údajoch mylne uvádza ako Juraj. Narodil sa roku 1765 a do Kulpína prišiel z dolnozemskej osady Vadkertu (dnes v Maďarsku), kde pôsobil ako učiteľ (Čelovský, 1996: 68).

⁶⁸ Zeman Juraj Paľuš Vladár bol v poradí siedmy učiteľ v Kulpíne. Okrem toho bol aj učiteľom a notárom v Kysáči (asi roku 1807). Podľa Čaplovičovho schematizmu pôsobil tu ešte aj roku 1820 a pravdepodobne bol učiteľom v Silbaši v rokoch 1832 – 1836, no nie je známe, kedy presne pôsobil v Kulpíne (Čelovský, 1996: 68).

⁶⁹ Juraj Turčáni sa narodil asi roku 1773, gymnázium navštevoval v banskom meste Dobšiná. Najprv pôsobil v Kecskeméte, od roku 1795 sa stal pomocným učiteľom (preceptorom) učiteľa Daniela Zátareckého v Petrovci. Potom ako učiteľ pôsobil v Bajši a v rokoch 1796 – 1797 aj v Pivnici, skadiaľ sa vrátil za učiteľa do Petrovca. Asi roku 1806 sa stal učiteľom v Kulpíne, kde pôsobil do roku 1812, keď bol po druhýkrát povolaný za učiteľa do Pivnice. Pôsobil aj v iných slovenských školách, napr. v Báčskej Palánke (Čelovský, 1996: 70 – 71).

Superioritate consiliis, merita Patris grata mente recolendo, ejus filium, Praestantissimum nempe Juvenem Dominum Joannem Rohony in suum VDMinistrum evocat et Neosolii ordinibus sacris redimitum anno 1821 qua suum animarum nutritorem salutatur. Eo duce, praesens Parochia 1823 e rudibus nova surexit. Vir hic, munus, quod ipsi incumberebat sacrum variis fortunis – namque longiori tempore eum inter et Ecclesiam dirae lites locum habuere – usque annum 1831 gessit, quo sub finem vergente, in successorem V. Patris sui denominatus et ad Glozsannenses translatus, hucdum apud eos operatur. Mox de ordine restaurando et de individuo in munere sacro sufficiendo solliciti Kulpinenses Admodum Reverendum Paulum Makonyi, eo usque Neoplantensem VDMinistrum, 1831 diebus Novembris, in suum evocarunt. Vir ille sua morum integritate et vitae castitate non minus, quam fideli munere sui administratione ita Kulpinensibus brevi tempore redditus est acceptus, quod, dum honorifice per Vetero-Zolienses in Patriam revocatus fuerit, ipsum, qua mutuae Ecclesiam inter et VDMrum adeo necessariae fiduciae restaurationem, post effluxum medii anni spatium deploraverint et votis cum optimis, licet inviti, dimiserint.

Hodie apud Kulpinenses Evangelicos sacro munere fungitur Daniel Kolenyi, e vicina Sovensi Ecclesia Anno 1832 primis diebus mensis Junii horsum translatus.

Ecclesia Kulpinensis usltimae conscriptionis tempore numerabat animas 1110, et quidem sexus masculini 563, foeminini vero 547 – confessionis capaces 656, paria integra Evangelica 263 et unum mixtum. Nati sunt superiori Anno 60, mortui 66, copulati 14 paria, confirmati pueri 11, puellae 21-na.

Oratorium Ecclesiae humile, humidum et ita exiguum, quod iis anni temporibus, ubi auditores laboribus aliorum non avocantur, vix eos sit capiendum; mens tamen optime de Ecclesia merentium auditorum in eo firma, ut DEO propitio, pro templo aes colligatur, illudque, quam primum exoptata dies ea illuxerit, pro viribus struatur.

Clenodia Ecclesiae consistunt in Calice inaurato uno, patella pixideque una, cantharo uno, patina una, mantilibus sex, tegumentis Altaris quinque, Alba attrita una, ferramento pro hostiis pinsendis uno.

Turris locum supplet, novum hoc anno constructum Campanile, duabus instructum campanis, quarum

major 165 lb. *Fudit Henricus Eberhard Pestini 1805.*

Peculium Ecclesiae Evangelicae Kulpin Anno R. S. MDCCCVI

Minor vero 88 lb. – *Fudit Henricus Eberhard Pestini 1808.*

Peculium Ecclesiae Evangelicae Filialis Kulpinensis Anno Recuperatae S. I. H. 1808.

Inscriptionibus sunt ornatae.

roku 1812 bol zvolený Ján Blázi,⁷⁰ pomocný učiteľ Seniorálnej školy. Tento muž pracoval v Kulpíne pod dohľadom petrovského kňaza až do roku 1818. V tom roku potešil svojou návštevou pri konaní kanonickej vizitácie cirkevných zborov báčsko-sriemskeho seniorátu nebohý superintendent večnej pamäti Adam Lovich. Ten ich otcovsky povzbudzoval, že už je čas, aby si vlastného kňaza zaopatřili a povolali.

Od predchádzajúcej kanonickej vizitácie kulpínskej cirkvi udiali sa tieto zmeny: z filie je vytvorená matkocirkev a na ľahšie zaopatřenie kňaza a učiteľa školy ctený zemepán daroval cirkevnému zboru jednu a pol sesie zeme a intravilán. S ctenou vrchnosťou bolo dohodnuté, s vďačnosťou si pripomínajúc zásluhy otca, povolať za farára jeho chvályhodného mladého syna Jána Rohoňa. Po vysvätení v Banskej Bystrici roku 1821 sa vrátil a prijal službu byť opatrovateľom ich duší.

Pod jeho vedením bola biedna úroveň farnosti z predchádzajúceho obdobia v roku 1823 veľmi pozdvihnutá. Tento muž vykonával bohoslužby s rozličným úspechom, pretože dlhý čas medzi ním a cirkevným zborom trvali nedorozumenia a súdne spory, až do konca roku 1831, keď bol vymenovaný za nástupcu svojho otca v Hložanoch, kam odišiel a aj teraz medzi nimi pôsobí. Kulpínčania sa rýchlo zorganizovali a postarali sa o [zodpovedajúcu] osobu, ktorá bude vykonávať bohoslužby. A tak v novembri roku 1831 povolali za svojho kňaza Pavla Makoniho, ktorý bol kňazom v Novom Sade. Vďaka svojej integrite, morálnemu životu, ako i vernému vykonávaniu svojich povinností bol tento muž za krátky čas dobre prijatý a po pol roku pôsobenia si získal potrebnú dôveru cirkevného zboru. Keď si ho Zvolenčania povolali späť do vlasti, všetci za ním plakali a s najkrajšími prianiami ho nevoľky pustili.

Dnes medzi evanjelikmi v Kulpíne bohoslužbu koná Daniel Koléni, ktorý sem prišiel na začiatku júna v roku 1832 zo susedného cirkevného zboru v Ravnom Sele.⁷¹

⁷⁰ Podľa Segiho J. Blázi sa narodil v Starej Pazove (dnes Srbsko); otec Ján, úradník na panstve; roku 1807 sa zapísal na Evanjelické lýceum v Poľnom Berinčoku (Sarvaši) na humanitné štúdiá (Сегн, 2020: 431).

Narodil sa roku 1783 a bol prvým kulpínskym učiteľom z radov vojvodinských Slovákov. Po skončení ľudovej školy v rodisku pokračoval vo vzdelávaní na gymnáziách v Banskej Štiavnici a v Poľnom Berinčoku, čo vzhľadom na jeho roľnícky pôvod bolo výnimočným javom, keďže sa v tomto období vzdelávali predovšetkým synovia farárov, učiteľov a drobných zemanov. Bolo to finančne nákladné, keďže sa študovalo na Slovensku a v cudzine, lebo na Dolnej zemi neexistovali vyššie evanjelické školy (Čelovský, 1996: 72).

⁷¹ Šove, Alt-Schowe (historické názvy) – dnes Ravno Selo (Srbsko)

Proventus Ecclesiae colliguntur ex offertoriis, oblationibus benevolis, pulsu funebri et annua solutione ecclesianorum secundum repartitionem et in pecunia et in avena factam. In pecunia solvuntur a pari conjugato 1 fl. et 21 xr W., quae tamen pecunia salarium VDMinistri et LReactoris efficit, nonnisi exigua particula pro Ecclesia remanente. In avena a quovis pari conjugato, a domo et a quovis terrae quadrante, quotannis in autumnno una tertia metretae Pesthanae dependitur.

Tenuta Ecclesia Kulpiensis possidet nulla, activa capitalia aequae nulla, nisi forte, si horum nomine venire possent 20 mille tegularum ustarum, Spectabili condam Basilio Stratimirovits, erga apocham anno 1824 mutuo per quosdam datarum. Passiva, numine propitio, sunt hoc anno omnia depurata.

Proventus anni praeteriti adaequant summam 984 fl. 57 xr W., erogatio effecit 882 fl. 22 xr W., in cassa itaque remansere 102 fl. 35 xr. Avenam praeter, quae eo tempore, quo ratione reddebantur, adhuc in pavimento conservabatur et elapso vere vendita ad rationes anni currentis referretur. Proventus Ecclesiae iis rerum in adjunctis, in quibus ecclesiani positi, vix augeri possunt alias, nisi elevatori in frumento et pecunia repartitione facta, quovis anno accurate praestanda, quod quidem absque aggravio quovis anno fieri nequit. Horum proventuum administratio fit per Curatorem Ecclesiae, qui primum cuncta suo inscribit diario, singulo mense et si necessitas singula septimana per VDMinistrum, peculiari rationum libro inserenda. Rationes, indicto primum, Dnica praecedente e suggestu S. Conventu, quovis anno per extensum leguntur, ut pro re nata, aut rejici aut adprobari possent. Cassa Ecclesiae in Aedibus parochiae, in cistula per curatorem occlusa, conservatur. Influxus VDMinistri ad cassalia is, quod ejus scitu et consilio maximam partem omnes res decurrant.

Ecclesia de praesenti in nula lite.

Archivum Ecclesiae consistit in Matriculis, Protocollo Currentalium et Intimatorum, Protocollo rationum, in cantionum libris duobus, Agendis ecclesiasticis, Postilla duplici, Precum libro Palumbiniano, APOCHIS varii generis, funebri libro duplici et Kreutzbergio. Res Ecclesiasticae, praeter mensulam exiguam, in domo Parochiali nulla reperiuntur.

Coemeterium extra Pagum, Petrovátz versus situm, fossa, dumetis arboribusque cinctum, portali instructum, quadraginta orgias longum, triginta vero latum, ab anno 1826 usibus inserviens, a pecore prohibetur. Gramen, pecuniae summula hucdum in Cassam Ecclesiae influente, plus afferenti quovis anno ceditur.

Filialis nulla.

Kulpínsky cirkevný zbor mal pri poslednom popise 1110 duší, z čoho bolo 563 mužov, 547 žien,⁷² 656 konfirmovaných, čistých evanjelických manželských párov 263 a jeden zmiešaný pár. V minulom roku sa narodilo 60 detí, zomreli 66, sobášených bolo 14 párov, konfirmovaných 11 chlapcov a 21 dievčenic.

Modlitebňa cirkvi je veľmi skromná, vlhká a stiesnená, takže v období, keď veriaci neodchádzajú z domu za sezónnymi prácami, sa do nej len horko-ťažko pomestia. No rozhodnutie tohto cirkevného zboru je pevné, takže keď s pomocou Božou nazbierajú peniaze a keď svitne ten očakávaný deň, potom vlastnými silami a v rámci možností vybudujú nový chrám.

Klenoty cirkevného zboru sú: pozlátený kalich, patena a schránka, kanvica, patina, šesť obrúskov, päť oltárnych prikrývadiel, jedna obnosená alba,⁷³ vykrajovač hostií.

Veža sa vypína nad dedinou; nová, tohto roku vybudovaná zvonica má dva zvony, z ktorých väčší má 165 funtov.

[Nápis:] *Ulial Henrik Eberhard v Pešti 1805.*⁷⁴

Vlastníctvo cirkevného zboru Kulpín.

Roku MDCCCVI (Anno R. S.) od narodenia spasiteľa

A menší má 88 funtov:

[Nápis:] *Ulial Henrik Eberhard v Pešti 1808.*

Vlastníctvo cirkevného zboru filiály kulpínskej.

Roku MDCCCVIII od vykúpenia Spasiteľa Ježiša Krista.

Týmito nápismi sú okrášlené.

Príjmy cirkevného zboru sa získavajú z ofier, z dobrovoľných príspevkov, z pohrebného zvonenia a ročnej zbierky veriacich v peniazoch a v ovse. V peniazoch platia manželské páry 1 zlatý a 21 grajciarov viedenskej meny, to sú peniaze na plat kňaza a učiteľa; ešte zostáva aj malá čiastka pre cirkevný zbor. V ovse platia všetky manželské páry z každého domu vlastníace štvrtinu sesie, v jeseni dávajú tretinu peštianskej merice.⁷⁵

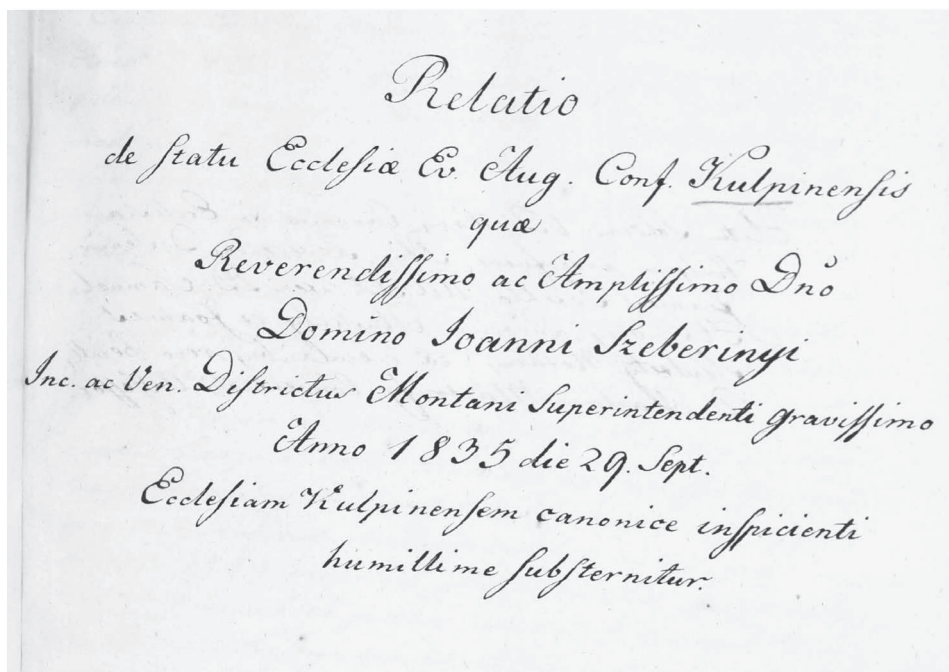
Cirkevný zbor Kulpín nemá žiaden majetok a žiaden aktívny kapitál, no možno dostane 20000 pálených tehál po nebohom ctihodnom pánovi Vasilijovi Stratimirovičovi, ktorý ich sľúbil v testamente z roku 1824, ak sa závet uskutoční. Dlžoba, ktorú mali, je v tomto roku vyrovnaná.

⁷² Čelovský uvádza 564 mužov a 546 žien (1996: 81).

⁷³ Kanvica – nádoba objemu 3,275 l.

⁷⁴ Nápis na zvonoch sú písané po latinsky.

⁷⁵ Peštianska merica – 94 litrov.

Obr. 8: Titulná strana zápisnice z kanonickej vizitácie v cirkevnom zbore v Kulpíne roku 1835

Directio Ecclesiae politico oeconomica absolvitur sequentibus: si quae necessitas, Praesbyterium convocatur, aut vero pro rei pondere, viri aetate et consilio majores, numero majori congregantur, causas conciti conventus VDMinistro proponente, mutua consilia ineuntur, res decisae et effectundae. Inspectore non existente, Curatori creduntur, qui jure jurando obstrictus, VDMinistro protocolon ducente, cuncta percipit, et erogat, ne quid in aedibus ecclesiasticis detrimenti Ecclesia capiat custodit, necessarias reparationes procurat, salarium V. D. Ministri et Scholae Rectoris colligit, aedituo, ubi opus, in auxilium adscito: pro his circiter officiis a rabotis pagensibus liber esse solet, unicum insuper calceorum novorum par per anno percipiens. Hodie curatoris munus gerit Paulus Melich. Aedituus, si quid laboris suscipiatur, currus constituit, manualistas convocat, laborantibus invigilat, ordini sub cultu attendit, frugum commolitionem – et quae minora alia VDMinistro et Scholae Rectori per contractum competunt, procurat. Hoc anno aeditui officio fungitur Joannes Walentjk, idem, quod curator, salarium habens. Campanatori, unicum par calceorum et viginti floreni valutae pro anno solvantur.

Príjmy minulého roku obnášajú 984 zlatých 57 grajciarov viedenskej meny. Výdavky sú 882 zlatých 22 grajciarov viedenskej meny, takže v pokladni zostáva 102 zlatých a 35 grajciarov. Okrem toho majú aj ovos, ktorý je od času, keď sa predkladajú účty (od minulého roku), ešte uskladnený na povale. Po predaji bude všetko zaevidované do [knihy] účtov za bežný rok. Príjmy cirkvi z týchto uvedených dávok, ktoré veriaci dávajú, sa inak nemôžu zväčšiť, iba keď by sa každý rok zväčšilo platenie v obilí a v hotovosti, čo aj doteraz každoročne bolo ťažko dosiahnuť. Tieto príjmy spravuje kurátor cirkevného zboru, ktorý v prípade potreby najprv všetko zapisuje vo svojom denníku každý mesiac alebo každý týždeň prostredníctvom farára do osobitnej knihy účtov. Každoročne sa na návrh seniorálneho konventu účty najprv skontrolujú (v týždni pred konventom konaným v nedeľu) a potom sa všetko [verejne] číta. Správa o účtoch sa môže odmietnuť, alebo schváliť. Cirkevná pokladňa sa uschováva v miestnosti fary v debničke, ktorú zamyká kurátor. Vplyv kňaza na pokladňu je v tom, že sa väčšinou všetko vedie s jeho vedomím a radou.

Cirkevný zbor sa teraz nenachádza v nijakom spore.

Cirkevný archív má: matriky, protokoly obežníkov a úradných spisov, protokoly účtov, dva spevníky, cirkevnú agendu, dve knihy *Postilla*, Palumbiniho knihu modlitieb, obligácie a potvrdenky rôzneho druhu, knihu zomretých dvojmo a Kreutzberga. Na fare sa okrem malého stolíka nenachádzajú iné cirkevné veci.

Cintorín je mimo dediny, z tej strany ku Petrovcu, obkolesený jarkom a živým plotom, má bránu. Cintorín je 20 siah dlhý, 30 siah široký a používa sa od roku 1826. Pred dobytkom je chránený. Peniaze z trávy idú do cirkevnej pokladne a každý rok ich je viac.

Fíliu nemá.

Politicko-ekonomická správa cirkevného zboru: ak je potrebné, zvoláva sa presbyterstvo, keď ide o dôležitejšie veci, zvolávajú sa starší muži a vo väčšom počte takí, čo môžu poradiť. Spolu rozoberajú dôležité veci, ktoré konventu oznamuje kňaz, potom sa do správy zapisuje rozhodnutie, ktoré všetci dodržiavajú a riadia sa ním. [Finančného] inšpektora nemajú a veria kurátorovi, ktorý je viazaný prisahou. Protokoly vedie kňaz. [Kurátor] dozerá na všetky príjmy a výdavky, aby sa nezobralo nič z cirkevnej budovy, čo je na osoh cirkvi. Tiež dozerá aj na potrebné opravy, zbiera plat kňazovi a učiteľovi a v prípade potreby pomáha kostolníkovi. Za všetky tieto služby je oslobodený od obecných prác. Do roka dostáva pár novej obuvi. Dnes povinnosť kurátora vykonáva Pavel Melich. Ak sa vykonáva nejaká práca, kostolník organizuje povoz, povoláva robotníkov, dohliada na práce, na mletie obilia, dbá na poriadok na službách Božích. Tiež vykonáva iné, menšie povinnosti, ktoré od neho vyžadujú kňaz a učiteľ podľa zmluvy. V tomto

Status internus moralis, religiosus Ecclesiae Kulpinensis ut depingi possit, adtingendus in frequentando Cultu divino zelus Ecclesianorum. Kulpinenses Evangelici universim sumti, calculum in frequentando Cultu divino – plus mediocritate – merentur; dantur tales, qui sacris rarius interesse consueverunt, quin tamen sint notorii contemptores eorum, ast numeramus etiam complures, qui diebus Dominicis, nisi morbo et aliis rationibus gravissimis detineantur, comparent semper, et exemplari attentione ac devotione aliis praelucent. Cultus quotidianus pro anni tempore participantes numerat ita, quod aestate, ubi labores rusticum occupant totum solummodo pauci templum visitent, hyeme vero plures, usque 30 subinde convenient. Dies Dominicae laboribus non profanantur, saltus durante Cultu divino quidem prohibetur, sed exemplum Graeci N. U. ritus coincolarum, evangelicorum quoque complures seducit et a cultu divino abstrahit. Notorii Cultus divini contemptores, sciente VDMinistro, praeter unum, plures non reperiuntur, qui ab privatas rationes ante aliquot annos suum pectus obturavit, nunc provectionis aetatis malis principiis firmiter inhaerens, admonitiones et reprehensiones parum cordi sumit, et sicut Cultum, ita tamen Coenam Domini poenitus negligit.

Lecturae et Scripturae adhuc plures inveniuntur ignari. Liberi majori quidem numero anno praeterito, ac antea – teste tabella scholastica – in Scholam mittebantur, ast tamen permulti, permultis absentibus insigniebantur.

Zelus libros sacros comparandi paulisper evigilat: cationum libris quaevis fere familia jam instructa, sed Bibliis vix decem, novo vero Testamento vix viginti domus provisae.

Bonis moribus invigilatur quidem et vitia, ubi innotescunt, per VDMinistrum et locale Praesbyterium restringuntur, ast utinam privatim plures adhuc in eo essent assidui, ut propulsa invidia et opinionum, in rebus communibus, disharmonia, magis promovetur christiana charitas, concordia et unanimitas.

Spurius a tribus annis baptisatus est unus.

Matrimonium, cum influxu tum fungentis ministri separatim reperitur unum.

In carceribus publicis, in quantum est compertum, ex Ecclesia Kulpinensi detinetur nemo.

Simpliciores superstitiones prorsus vacui non sunt: in cantatricibus creditur, sagae metuuntur, monstrosae apparitiones visuntur – ibi saepius, ubi nostrates graeci N. U. Ritus coincolis magis necessitudine juncti sunt.

Zelus Ecclesiae beneficiendi, pro modulo virorum omni occasione data, exceptis testamentis, declaratur, necessitatibus Gymnasiorum quotannis 15 circiter florenis ex cassa subvenitur, Seniorali Schola grammaticali hucdum proh dolor

roku povinnosť vykonáva Ján Valentík a plat má taký istý ako aj kurátor. Zvonár dostáva pár obuvi a 20 zlatých vo viedenskej mene ročne.

Vnútorňý mravnonáboženský stav cirkevného zboru Kulpín. V navštevovaní služieb Božích ochota veriacich je takáto: veriaci Kulpínčania sú všeobecne v navštevovaní služieb Božích nadpriemerní. Sú takí, čo bohoslužby často navštevujú. A či sú aj všeobecne známi protivníci? Môžeme napočítať mnoho takých, ktorí v nedeľný deň, ak im to neznemožní choroba alebo iné vážne dôvody, vždy prichádzajú na bohoslužby a svojou pobožnosťou sú svetlým príkladom iným. Počet veriacich na každodenných službách Božích závisí od ročného obdobia, takže v lete, keď vykonávajú poľnohospodárske práce, prichádzajú do chrámu nie tak často a v zime prichádzajú mnohí, počtom aj do 30. Nedeľný deň nezneuctievajú prácami, tancovanie počas služieb Božích je zakázané. Ale podľa príkladu pravoslávnych obyvateľov aj veľa evanjelikov sa poddáva a upúšťa od služieb Božích.⁷⁶ Všeobecne známym protivníkom služieb Božích podľa vedomia kňaza nielo, okrem jedného, ktorý zo súkromných dôvodov pred niekoľkými rokmi zatvoril svoju dušu a teraz v staršom veku sa pevne drží týchto zlých princípov. Napomínania a pokarhania si málo berie k srdcu a ako služby Božie, tak aj Večeru Pánovu odmieta.

Je mnoho takých, ktorí nevedia čítať a písať. Ako tomu nasvedčuje školská zápisnica, do školy posielajú deti vo veľkom počte, tak v minulom roku, ako aj predtým, ale mnoho je aj takých detí, ktoré do školy nechodia.

Ochota kupovať náboženské knihy je malá. Spevník má už takmer každá rodina, ale Bibliu vlastní asi len 10 a Nový zákon približne 20 domácností.

Dbá sa o pestovanie dobrých obyčají a tak pán kňaz, ako aj lokálne presbyterstvo sa snažia vykoreniť vyskytujúce sa zlozvyky. Mnohé z nich doteraz pochádzali z domov veriacich. Potrebné je, aby sa vykorenili závisť a disharmónia vo všeobecných veciach, ako aj nesúdržnosť a aby sa čím viac hlásala kresťanská láska, zhoda a jednota.

Za posledné tri roky sa narodilo iba jedno mimomanželské dieťa.

Počas služby predchádzajúceho kňaza bolo jedno rozvedené manželstvo.

Podľa môjho vedomia sa v žalároch nenachádza nikto z cirkevného zboru Kulpín. Jednoduchých poverčivostí nielo. Ľudia veria v spev čarodejníc, boja sa stríg, vidia rôzne zjavenia a to tým viac, čím viac sa stýkajú s pravoslávnyimi spoluobyvateľmi.

Veriaci sú ochotní dávať milodary cirkvi podľa svojich možností a situácie, testamenty sú však zriedkavé. Na gymnáziá a ich potreby každoročne prispievajú

⁷⁶ Podľa Čelovského Slováci nenasledujú negatívny príklad spoluobyvateľov Srbov (1996: 82).

neglecta: fors nunc opportune commoniti Kulpienses ab re non essent et viribus admensuratum quotannis praestandum pensum: /:circiter 3 fl. W. et tritici unam metretam pesthanam:/ libenter sponderent.

VDMinister

Munus VDMinistri Kulpiensis gerit de praesenti Daniel Kolenyi, qui in I. Cottu Nitriensi ex optimo patre Michaele Kolenyim Scholae Ev. Mijawiensis Rectore anno 1800 die 4 Nov. natus, patre jam 1806 orbatus, per germanum fratrem domi grammaticalibus instructus, Modrae sub Clarissimis Viris Gabriele Martiny et Daniele Kanka humanioribus anno 1818 absolutis, Posonii usque 1822 animum commorando, cursum philosophico-theologicum ducibus Clarissimis Viris – Samuele Zsigmondy, Gabriele Martiny, Joanne Grosz, Daniele Stanislaides, nec non Plur. tum venerando Paulo Bilnitza terminavi et ad externos injuria temporum abscedere prohibitus, 1823 die 14 januarii – consentientibus Patribus – ordinibus sacris per Reverendissimum Dominum Superintendentem, condam Michaelem Kováts vulgo Martiny, Modrae initiatus, ad latus fratris Ord. Myjawiensium VDMinistri, qua diaconus, tres annos et quatuor menses explevi. Anno 1826 Ecclesiae Ev. Sovensi de meliori commendatus, submissis ad Nitrienses sua forma munitis vocatorialibus literis, in ordinarium electus et evocatus, sex annos et menses tres in munere sacro, maximam partem morbidus vel ipse, vel morbidos domi curando, apud gratos Sovenses exegi. Ipse valetudini restitutus, omnibus tamen, quos tunc maxime necessarios habui, deploratis, revocato in Patriam Reverendo Paulo Makonyi, Kulpinum promotus, hic a 1826 maji A. C. quartum in annum munus praeconis administro. Praeter latinam, germanicam et maternam slavicam linguam in potestate habeo nullam.

Sacri sermones scribuntur, fidelitas erga terrae Principem, obsequentiaque Magistratibus testanda auditoribus inculcatur.

Juventus non solum catecheseos institutionem negligenter frequentat, verum poenitus negligit et fugit ita, quod VDMinister hoc in passu admonitione ibi non nisi quidpiam possit, ubi parentes, se cordi sumta, frequentationem domi adurgent. Juvenes et adolescentes venere nunquam, puelle quinque usque decem, ad summum decem vicibus per aetatem comparuere, ideo minister proprie dictas Catechisationes nec est instituendo: ut tamen sua ex parte non nihil fiat, eo tempore, ubi puellarum nonnullae conveniunt, hoc, quod Catechumenis instillare consuevit, explicat.

Catechumeni tempore Quaedragesimae magno labore convocati, per VDMinistrum instituuntur. Pertractari solet doctrina Salutis duce Seilero et Herdero.

sumou okolo 15 zlatých z pokladne. O Seniorálnu gramatickú školu doteraz, žiaľ, nedbali. Možno teraz po napomenutí budú na to prihliadať. Doteraz navrhnuté poplatky prevyšovali ich možnosti. Teraz dobrovoľne slávnostne sľúbili [dávať] 3 zlaté viedenskej meny a 1 mericu pšenice.

Kňaz

Službu kulpínskeho kňaza teraz vykonáva Daniel Koléni, narodený 4. novembra 1800 v Nitrianskej stolici ako syn uznávaného otca Michala Koléniho, učiteľa evanjelickej školy v Myjave. Keď mu roku 1806 zomrel otec, brat ho doma učil učivo gramatickej školy. Humanitné triedy absolvoval v Modre roku 1818 pod vedením veľmi dobrých mužov Gabriela Martiniho a Daniela Kanka.⁷⁷ Potom študoval v Bratislave až do roku 1822 na filozoficko-teologickom kurze pod vedením veľmi slávnych mužov Samuela Žigmondyho,⁷⁸ Gabriela Martiniho, Jána Grosa,⁷⁹ Daniela Stanislaidesa⁸⁰ a mnohých iných, ako napr. Pavla Bilnicu.⁸¹ Do zahraničia pre ťažké časy nemohol odísť. So súhlasom kňazov bol vysvätený v Modre nebohým pánom superintendentom Michalom Kováčom,⁸² ľudovo nazývaným Martini, dňa 14. januára roku 1823. Ako kaplán strávil pri bratovi, myjavskom kňazovi, tri roky a štyri mesiace. Roku 1826 bol odporúčaný do cirkevného zboru v Ravnom Sele. Keď veriaci poslali do Nitry svoju žiadosť s priloženým vokátorom, bol zvolený a povolaný na toto miesto. Tu vykonával bohoslužbu šesť rokov a tri mesiace. Často bol aj sám chorý, alebo sa staral o chorých. Keď vyzdravel a bol povolaný do rodiska, všetci, čo ich mal rád, ho s plačom odprevadili. Povolaný bol kulpínskym kňazom Pavlom Makonim a tu od 26. mája už štyri roky vykonáva túto službu. Okrem latinského jazyka ovláda nemecký a slovenský materinský jazyk.

Sväté kazne píše, veriacich vyzýva k vernosti panovníkovi a k poslušnosti voči svetskej vrchnosti.

⁷⁷ Daniel Kanka (1776 – 1850), slovenský pedagóg a autor učebníc.

⁷⁸ Samuel Žigmondy (Zsigmondy) (1788 Piliš – 1833 Bratislava) na bratislavskom lýceu učil logiku, metafyziku, gréčtinu a hebrejčinu, rétoriku a uhorské dejiny.

⁷⁹ Ján Gros (Johann Gross) (1759 Pezinok – 1839 Bratislava) bol rektorom a profesorom klasickej filológie, psychológie a estetiky, filozofie, histórie a rétoriky na bratislavskom lýceu. Predtým bol profesorom a riaditeľom pravoslávneho gymnázia v Srijemských Karlovciach (Srbsko) a riaditeľom gymnázia v Modre.

⁸⁰ Daniel Stanislaides (1762 – 1823) učil v Modre a v Šoproni, od roku 1796 prednášal na bratislavskom lýceu teológiu a klasickú latinskú filológiu.

⁸¹ Pavol Bilnica (Pavel Bilnitsa) (1773 – 1834) bol od roku 1800 profesorom matematiky a fyziky, praktickej teológie a cirkevných dejín na bratislavskom lýceu a od roku 1802 bol slovensko-maďarským evanjelickým farárom v Bratislave. Preddunajským superintendentom bol od roku 1829.

⁸² Michal Kováč-Martini (1750 Tomášovce – 1829 Bratislava).

Praeparati catechumeni, Festo Viridium, munde induti primum in Parochia congregantur, inde per VDMinistrum, convenientem ordinem servantes, in templum deducuntur, ubi Ecclesia jam congregata, venientes cantus excipit, quo finito, confirmans parentes et confirmandos brevitus alloquitur. Examinati secundum Agenda Ecclesiastica confirmantur et ad usum Sacrae Coenae admittuntur. Neogami sponsalia ineuntes officii admonentur.

Cultus divinus diebus Dominicis more apud Slavos Ev. usitato, mane peragitur, postmeridiem decantatis cantilenis duabus preces funduntur, et pensum ex Kreutzbergo praelegitur. Juventus uti aliis in Ecclesiis, sic etiam Kulpinensis subinde levitati indulget, quod tamen pro merito illico corripitur.

In Liturgicis VDMinister praescriptum tenet ordinem, paucissimis subinde immutatis.

Quotidianum cultum integro anno, matutina primum, dein pro anni tempore decantata cantilena alia precando et pensa Kreutybergi legendo, celebramus. Tempore Quadragesimae historiam Passionis J. Xti., Dnica Palmarum et Festo Parasceves ante sermonem, secundum Institorisium, decantamus et praelegimus.

Baptismus in templo administratur, compatres masculos, supplem maximam partem eorum uxores. S. Dni Coena celebratur integro adventu, dein primis duabus Quadragesimae Dominicis, postea Dnica Palmarum, Festis Viridium et Parasceves, Dnica Quasimodogeniti, Dnica Trinitatis et die Apostolis Petro et Paulo dicata.

Morbidos providet VDMinister, ubi vocatus, quo tempore spiritualibus peractis, cognatis curam morbidi gerendam pro posse exponit et operam medici commendat, sed posterioris rarissime fit usus fors ideo, quod domi medicos habemus nullos, in vicinitate vero exiguos. Vaccinationis utilitas quavis porrecta occasione commendatur, intimata R. eatenus quovis anno in memoriam revocantur.

Scholam VDMinister saepe inspicit: num rectoris officio novitus ornatus consilia sit acceptaturus, successus, prouti optime spero, optime docebit.

In matrimonialibus secundum B. Patentes proceditur: trina distinctis vicibus peracta promulgatio, copulam praecedit, formula juris jurandi observatur, immaturae aetatis abiguntur. Conjugum discordes in Parochiam citantur, hic in testium praesentia exaudiuntur et pro re nata, genioque eorum accommode, de meliori edocti, admoniti, etiam severius reprehensi, concordiam et amorem dextra porrecta spondentes, ubi succedit conciliati in pace, votis cum optimis dimituntur.

An matriculas, protocolla, rationes accurate et diligenter VDMinister scribit, omnia decenter substernit, gratiose revidenda.

Character moralis: Vir probus, sat bene doctus; pastor fidelis; orator in optimis.

Mládež nielenže nedbalo navštevuje katechizáciu a nevšima si pokarhania, ale aj uteká. Takže pán kňaz s napomínaním nič nezmože, keď rodičia si to neberú k srdcu a doma deti nenúti navštevovať katechizáciu. Chlapci a mládenci nikdy nechodia a dievčence sa objavia najviac päť-desiatkrát, preto kňaz ani nemôže svoju katechizáciu vykonávať. Len niekedy, keď prídu niektoré dievčence, vtedy im môže prednášať katechizmus. Katechumeni sa v čase Veľkého pôstu veľmi zriedka zúčastňujú na vyučovaní pána kňaza. Vyučovanie vykonáva podľa Seilera⁸³ a Herdera. Pripravení katechumeni sa na Zelený štvrtok, čisto oblečení, najprv schádzajú na fare. Odtiaľ s kňazom, ktorý prichádza vykonať služby Božie, idú do chrámu, kde je už zoskupený cirkevný zbor. Všetko začína spevom. Potom sa farár krátko prihovorie rodičom a konfirmantom. Po vyskúšaní podľa cirkevnej agendy sa katechumeni konfirmujú a vyzývajú sa na prijatie svätej Večere Pánovej. Snúbencom sa pripomína ich povinnosť.

Nedeľné služby Božie sa konajú ráno, tak ako je to u Slovákov evanjelikov obvyklé. Poobede sa pokračuje spevom dvoch piesní a modlitbami s prečítanou myšlienkou z Kreutzberga. Podobne ako v iných cirkevných zboroch aj mládež v Kulpíne je často náchylná k ľahkomyselnosti, čo je znamením toho, že sa katechizácia zanedbáva.

Kňaz sa v liturgii drží predpísaného poriadku a veľmi málo mení.

Počas celého roka sa každodenné ranné služby Božie odbavujú tak, že sa najprv spieva príslušná pieseň, potom sa modlí a číta myšlienka z Kreutzberga. V čase Veľkého pôstu sa číta utrpenie Ježiša Krista. Na Kvetnú nedeľu a na Veľký piatok pred kázňou spievame a čítame podľa Institorisa⁸⁴.

Krst sa vykonáva v chráme a mužských kmotrov najčastejšie nahrádzajú ich vlastné manželky. Svätá Večera Pánova sa prisluhuje počas celého adventu, v prvej nedeľe Veľkého pôstu, potom na Kvetnú nedeľu, na Zelený štvrtok, na Veľký piatok, v prvú nedeľu po Veľkej noci, v nedeľu Svätej Trojice a v Deň svätých apoštolov Petra a Pavla.

Keď kňaza povolajú, navštevuje chorých. Po vykonaní bohoslužieb radi domácim, ako sa majú starať o chorého. Veľmi zriedkavo odporúča lekára, pretože v dedine nemáme žiadneho a aj v blízkom okolí ich je málo. Vakcinácia sa odporúča v situáciách podľa potreby a každý rok sa pripomína aj intimát kráľa.

⁸³ Georg Friedrich Seiler: *Náboženstwj Malých djtek, z nemeckého gazyka na slowenský preložené*. W Pressowe v Augustýna Henrycha Pape. Leta Pane 1782. (Preložil A. Pazúr) (Rizner, 1933: 54). G. F. Seiler (1733 – 1807), nemecký spisovateľ.

⁸⁴ Michal Institoris Mošovský: *Pořádek Sw. Passige, gako w Neděli Kwětnau a na Weliký Pátek w cirkwí ew. w Presspurku čtená býwá*. W Presspurku 1787. M. Institoris Mošovský ml. (1733 – 1803) bol evanjelický farár v Bratislave (Rizner, 1931: 223).

Aedificia ecclesiastica, in quantum exiguis viribus per triennium fieri potuit, sunt utcunque omnia reparata. Deffectum cellarii, quo quaevis res domestica aegre caret, Ecclesia fors ad annum sufferre intendet.

Decanus, praevie solenniter indicta examina verno tempore celebrat, preterea scholam visitat nunquam. Series lectionum senioraliter praescriptas habetur.

Obstetrices habet Ecclesia Kulpinensis tres – Susannam Hložsan, Sussanam Maglodszy et Annam Duroschka – sunt quidem adjuratae, verum non per Chirurgum Comitatumensem institutae; caeterum sobriae, in casu necessitatis modi baptisandi gnarae, a quavis puerpera 30 xr W et libonem panis pro suis fatigiis percipientes.

Vespillones non habemus, foveae tamen debito ordine et profunditatis secundum B. Ordinationes per cognatos et amicos fodiuntur.

Instituta charitativa nulla – pauperes domatim colligunt elemosinam. Orphanorum curam gerit orphanorum curator, qui loci notarius esse solet.

Mendicantes scholastici locum non obtinent.

Hospitia pro viduabus VDMinistrorum et LReكتورum Ecclesia Kulpinensis non possidet, nullasque praementionatarum ad hanc diem in sui gremio sustentabat.

Annuae devotiones

Sermo Eucharisticus, quovis anno, finita messe habebatur.

Memoria nativitatis regnantis Principis convenientibus precibus colebatur.

Postulata et gravamina

Ex parte Ecclesiae – nulla

Ex parte VDMinistri – nulla

Ex parte LReكتورis – nulla

Abusus abrogandi

Balneatio Festo Paschatos variorum excessuum ferax, Convivia baptismalia, nuptalia et silicernia nimis sumtuosa,

Conscripsit Daniel Kolenyi

Ecclesiae Ev. A. C. VDM Kulpiensis

In nexu perlecti hujus Protocolli in Ecclesia Kulpin haec ordinata sunt:

1. Parentes juventutem adultiorem solertius, quam hucdum, pro Catechisationibus Dominicalibus mittant.
2. Calici ceterique Vasis S. nomen Ecclesiae atque anni, quo comparata sunt, insculpendi venient.

Kňaz často navštevuje školu. Teraz je v obci nový učiteľ, ktorý prijíma rady, takže dúfame, že bude úspešne a dobre učiť.

V uzatváraní manželstva sa riadi podľa milostivého patentu: konajú sa tri osobitné ohlášky, ktoré predchádzajú uzavretiu manželstva a potom sa uplatňuje formula prísahy. V mladom veku nie je dovolené vstupovať do manželstva. Rozídení manželia sa povolávajú na faru a tu sa v prítomnosti svedkov vypočúvajú. Povzbudiac ich duše a mysle o všetkom sú ešte raz poučení, napomínaní a s plnou vážnosťou sa im poukáže na vzájomné porozumenie a lásku, na ktorú prisahali pri sobáši. Potom im farár prikáže, aby sa znovu pomerili. Keď dajú sľub, [kňaz] ich pošle domov.

Kňaz spoľahlivo a svedomite vedie matriky, protokoly, účty; to všetko môže ochotne ukázať.

Morálny charakter kňaza. *Človek ctihodný, dobre vzdelaný, verný pastier a veľmi dobrý kazateľ.*

Všetky cirkevné budovy sú obnovené do takej miery, koľko sa dalo urobiť za pomoci veriacich za tri roky. Cirkevný zbor sa bude snažiť, aby v nastávajúcom roku vybudoval pivnicu, ktorá v domácnosti farára veľmi chýba.

Dekan slávnostne prichádza na jarné skúšky, ale školu nikdy nenavštevuje. Predpisuje sériu lekcíí.

Cirkevný zbor v Kulpíne má tri **babice**: Zuzanu Hložan, Zuzanu Maglodskej a Annu Duroška. Sú viazané prísahou, ale nie sú preskúšané stoličným chirurgom. Sú rozumné a v prípade potreby vedia krstiť. Za svoju prácu dostávajú od každej rodičky 30 grajciarov viedenskej meny a chlebič.

Hrobárov nemáme; hroby v určenom rade a v určenej hĺbke podľa milostivého rozkazu kopú známi a priatelia.

Nie je tu žiadna **charitatívna inštitúcia**. Chudobní po domoch zbierajú milodary. Starostlivosť o siroty vedie sirotský kurátor, a to je miestny zapisovateľ. V obci niet mendíkov. Dom pre vdovy kňazov a učiteľov kulpínsky cirkevný zbor nemá a v tomto čase v obci ani nie sú.

Výročné pobožnosti.

Ďakovná kázeň s Večerou Pánovou sa koná každý rok po žatve.

Pripomenutie narodenín panovníka sa zachováva s príslušnými modlitbami.

3. Hostiae ex nobiliori farina pinsantur.
4. Canthari stanno obducantur.
5. Subsidium annuum pro Scholae Seniorali in 3 flor. et 1 metr. Pest. tritici pendendum Ecclesiani suapte promiserunt.
6. Balneatio Festo Paschatos simpliciter interdicta; quoad Commessiones vero nuptales, silicernia etc. moderamen inculcatum.
7. Sign. Kulpini die 29-na Septembris 1835.

Joannes Szeberinyi m. p. Montanus Superintendens

Joannes Sztéhlo m. p. Evangelicorum A. C. Bács-Sirmiensium h. t. Senior

Joannes Scultety m. p. Inc. Ac Ven. Senioratus A. C. Bács-Sirmiensis atque
Canonicae Visitationis Notarius

Samuel Hajnotzy m. p. , Ecclae A. C. KisKer h. t. VDMinister

Martinus Martonffy m. p. Not. Petrovacz et Conventu Assessor

Copia

Ročnj plat Sl. B. Kazatele Ew, Kulpjnského

1. Od každého manželského páru 1 zlaty w ménkách
2. Od každého manželského páru gednau tretinu pestanské mjry dobré wyčisteného žita,
3. Čtyři sáhy twrdého drewa
4. Od každého domu gedno kura
5. Kolledu noworočni s njžto tretinu učitel školy přigjmá
6. Pry ofery na wročité Slawnosti s nichžto tretina školy učiteli přináležj
7. Z powědnj penjz, z něhož ssestau částku učitel bere
8. Gednau celau sessiu swobodné zemi užjwa, wssecky ale práce sám obstarává
9. Štoly má nasledugjcy:
 - a. Od uwodu ssestinedělkyni 36 xr.
 - b. Od pohřebu s kázanjm 1 zl 18 xr.
 - c. Od pohřebu ze spjwanjm 24 xr.
 - d. Od sobássu 1 zl 30 xr.
 - e. Od ohlássky osobitně 10 xr.
 - f. Od uwodu nowomanželék 20 xr. Ktomu obyčegnj koláč, wjno, gazyk a utěrák.

Nota 1. Ročnj plat bude cyrkev skrze kurátora každoročně wybjrati a Sl. B. Kazateli s každým rokem beze wssech resstancyi vyplácti.

2. Předgmenovaný plat lektikalnj gako sstoly se cyrkew zawazuge w stříble platiti, gak náhle penjze papirowe kasyrowane budau.

Pripomienky a sťažnosti.

- Zo strany cirkvi nieto.
- Zo strany kňaza nieto.
- Zo strany učiteľa nieto.

Navrhuje sa, aby sa zrušili:

Oblievačky na sviatok Veľkej noci (lebo sú sprevádzané rôznymi prehreškami) a príliš bohaté hostiny na krstínách, svadbách a pohreboch.

Zapísal Daniel Koléni, kňaz evanjelickej a. v. cirkvi v Kulpíne

Keď sa zápisnica prečítala cirkevnému zboru v Kulpíne, bolo nariadené nasledujúce:

1. Rodičia majú posilať mládež na nedeľnú katechizáciu pravidelnejšie ako doteraz.
2. Na kalich a iné sväté nádoby sa má vyryť meno cirkvi a rok kúpy.
3. Hostie sa majú piecť z najlepšej múky.
4. Kanvice treba znovu pocínovať.
5. Veriaci sľúbili, že budú dávať ročnú pomoc na Seniorálnu školu 3 zlaté a jednu peštiansku mericu pšenice.
6. Oblievačky na Veľkú noc treba zakázať. Pohostenia na sobášoch a pohreboch majú byť striedme.

Podpísané v Kulpíne 29. septembra 1835

Ján Seberíni, banský superintendent

Ján Stehlo, toho času báčsko-sriemsky senior evanjelických a. v. cirkevných zborov

Ján Škultéty, zapisovateľ Báčsko-sriemskeho seniorátu a. v. a tejto kanonickej vizitácie

Samuel Hajnóci, kňaz cirkevného zboru a. v. Bačkom Dobrom Polji, prísazný Martin Mártonfy, zapisovateľ v Petrovci a prísazný konventu

3. Dne 16 Dec. 1832 při uvodě nowého Sl. B. kazatele uloženo, aby cyrkewnjcy budauzcně y od tak řečenžch pul páru manželských před tjm w užitku bylo, platili.

Coram nobis

Joanne Sztehlo h. t. Seniore

Samuele Borowsky h. t. Decano

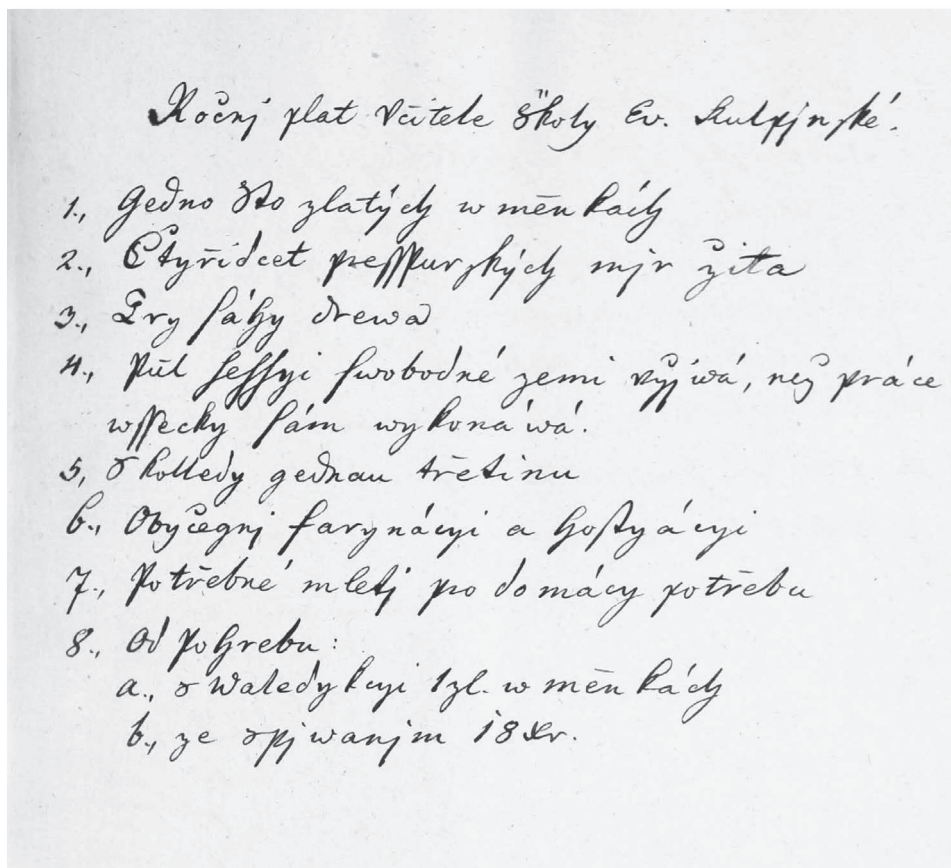
Dne 7. Mága 1833 před Sl. Stoličnj Deputacyi Cyrkew kulpjnská sljbila nasledugjcy Sstoly dáwati:

1. Od uwodu ssestinedelkyni 20 xr. W strjbre
2. Od pohrebu y kázanjm 1 zl. W strjbre
3. Od pohrebu ze spewem 20 xr. w strjbre
4. Od sobássu 1 zl. w strjbre
5. Za wyswedčenj, sobásské 20 xr. w strjbre
6. Potřebné mletj pro domácý potrebu.

Ondrej Danko	Martin Širka
Pawel Benko	Pawel Melich
Jan Šimo	Michal Cesnak
Jan Babjak	Michal Škřinjar
Juřj Danko	Pawel Tkáč
Jozef Benko	

Ročnj plat Učitele školy Ev. kulpjnské.

1. Gedno sto zlatých w měnkách
2. Čtyřidcet presspurských mjr žita
3. Try sáhy drewa
4. Púl sessyi swobodné zemi wřjwá, než práce wssecky sám wykonáwá
5. S kolledy gednau třetinu
6. Obyčegnj farynácyci a hostyácyci
7. Potřebné mletj pro domácý potrebu
8. Od pohrebu:
 - a. s waledykyci 1 zl. w měnkách
 - b. ze spjwanjm 18 xr.

Obr. 9: Ročný plat učiteľa kulpínskej školy Jána Bláziho roku 1835

KISZÁCS

Ecclesia Aug. Confess. Addict. Evangelica Kiszacsiensis in I. Cottu Bács-Bodrogiensi sita Slavica

1. Origo eiusdem Ecclae. ab anno 1785-o nacta facultatem intertenendi LRectorem, dein 1788 etiam Parochum.
2. Vicissitudinibus nullis obnoxia.
3. Numerat animas mater 2060, filia vero 107, summatim 2167; sexus masculini 1017, sexus sequioris 1150, confessionis capaces 1118 in utraque, paria coniugum Evangelicorum 489 summatim, mixta nulla habet. Natos 1834 nacta 129, ac eodem anno in mortuis amisit 69; copulati sunt 38. Cum anno praefato 70 Catechumenos 30 e sexu mascul[ini], 40 sexus sequior[is] instituissem, anno decurenti institutionem ideo missam feci, quod nullae proles idoneae adfuerint.
4. Templum longitudinis 10 orgiarum, latitudinis vero 5 – 1 pedis et 6 pollicum. In parte anteriori formae quadratae, in posteriori ovalis, ex tegulis ustis, 1795. 29 Junii aedificari coeptum et cum turri 1799. sub initium Junii finitum. Anno 1816 imbricibus tectum et 1834 diebus Aug. et Septembris reparatum unaque ab intus et extus dealbatum. In Templo videtur Sacra Cathedra, super mensam Arae intra duas columnas marmorisata; Altare ex tegulis, duas super mensam columnas habens; baptisterium ex tegulis ad dextram Arae partem, operculo et patinula provisum laminea; chorus absque organo, quo nos cum tempore providebimus; sellis ex ligno abietino gaudemus; inscriptionibus autem in templo nullis.
5. Clenodia Ecclesiae. Calices duo, alter stanneus, unius sextarii, cum inscriptione: Ecclae Kiszacs curavit sz; alter a. 1811 emtus, cuius poculum unius sextarii argenteum inauratum; patella laminea, at bene inaurata; ciboria pixis laminea; canthari duo laminei; patina laminea, candellabra quatuor lignea; muntilia quinque, horum duo sericea; tegumenta Altaris aequae quinque, duo peraeque ex his sericea, cum fimbriis denticulatis unum; alba una, ferramenta duo pro hostiis pinsendis; Biblia; Thesaurus precum Jacobaei, Meditationes Kreuzbergi; Transcius; Agenda Slavica seu rectius Rituale; Crucifixum per Perill. Dnum V[ice] Insp[ectorem] Ven. Senioratus Bács-Sirmiensis Samuelem Parwy de Czécze donatum; Sigillum 1818 emtum, cujus in margine degitur: Sigillum Ecclae Eglicae A. C. Kiszács, in medio corona et citatio haec 1 Thess. v. 12

KYSÁČ

Slovenská cirkev augsburského evanjelického vierovyznania v Kysáči v Báčsko-bodrožskej stolici

1. Za začiatok tejto cirkvi možno považovať povolenie k uvedeniu učiteľa roku 1785 a potom i farára roku 1788.
2. Nieto nijakých zmien [na mieste farára v cirkevnom zbore].
3. Matkocirkev má 2060 duší a filia 107, spolu 2167 duší. Z toho 1017 mužov, 1150 žien, 1118 konfirmovaných oboch pohlaví. Manželských párov evanjelikov je 489, zmiešaných manželstiev niet. Roku 1834 sa narodilo 129 a v tom istom roku zomrelo 69 ľudí; sobášených bolo 38 párov. V tomto roku bolo 70 konfirmandov: 30 chlapcov, 40 dievčat. V bežnom roku som tiež vykonal konfirmáciu a nebolo ani jedného dieťaťa, ktoré by nebolo schopné konfirmácie.
4. Chrám je dlhý 10 siah, široký 5 [siah], 1 stopu a 6 palcov. Z prednej strany štvorcového tvaru, zo zadnej oválneho, vybudovaný je z pálených tehál. Výstavba sa začala 29. júna 1795 a ukončila sa postavením veže začiatkom júna roku 1799. Chrám bol roku 1816 pokrytý škridlami a roku 1834 v auguste a v septembri bol vynovený a vymalovaný zvnútra i zvonku. V chráme je svätá kazateľňa nad bohoslužobným stolom medzi dvoma mramorom obloženými stĺpmi. Oltár je z tehál a nad ním sú dva stĺpy. Krstiteľnica je tiež z tehál z pravej strany oltára, má plechový kryt a plechovú kanvicu. Na chóre nie je organ, ale v dohľadnej dobe ho zadovážime, máme lavičky zo smrekového dreva. V chráme nie sú žiadne nápisy.
5. Cirkevný inventár. Dva kalichy, jeden je cínový, čaša⁸⁵ objemu jednej šestiny miery⁸⁶ s nápisom: *Cirkev Kysáč, zadovážil SZ*; druhý kalich kúpený roku 1811, objemu tiež jednej šestiny z pozláteného striebra; plechová obetná miska pekne pozlátená; plechové cibórium⁸⁷; dve plechové kanvice, plechová miska; štyri drevené svietniky; päť obrúskov, z ktorých sú dva hodvábné; päť oltárnych prestieradiel, z toho dve hodvábné prestieradlá so strapcovými a ozubenými okrajmi; jedna alba; dve kovové krájadlá na vykrajovanie hostií; Biblia; Kniha modlitieb Jakobeiho; Kreuzbergove meditácie, Transcius; slovenská Chrátová agenda; krucifix – dar od

⁸⁵ Časti kalicha: čaša, noha a driek s orechom (nodom).

⁸⁶ Pravdepodobne ide o 1 pintu, starú uhorskú mieru, ktorá v prvej polovici 19. storočia predstavovala dve holby, t. j. 1,66 litra.

⁸⁷ Nádoba na hostie k Večeri Pánovej.

6. Turris 1816 altius elevata et lamina tecta. Muro eiusdem, lapis marmoreus ex Comitatu Komaromiensi Possessione Marmor Süttö 1801 allatus impositusque 1802 in Junio cum sequenti inscriptione autore Parocho Francisco Jeszenszky

EXCIta

SCeptra FranCIsCo patrIae tenente

GaLLICo strages popULO Ciente

Peste trans IstrUM stIgIo fUrente

sUrreXI

GaLLUs teLa VIbrans tUrres DUM Verberat aLtas

KIszács In VILI sUrgIt tIbI tUrrIs, arena

StrassnI Mor Wten čas k WLasti se zbLIžUge

ZbItečné žItI sUChota zbraňUge

Franka UkrUtnost krWe ňestanVge

kDIž kIsač toto staWenI WzbUzUge.

Campanae tres, **prima** librarum 84 cum Inscriptione: *Feri Brunner goss mich in Offen 1787*; **altera** emta 1801 librarum 276 cum Inscriptione: *Ecclesia Eglica Aug. Conf. Kiszacsiensis, curavit sub Rev. Parocho Franc. Jeszenszky An. MDCCCI*, superius: *Gegossen in Pest von Heinrich Eberhard*; **tertia** comparata Anno 1802, librarum 492, cum Inscriptione: *In usus suos curavit Ecclesia Evangelica Aug. Conf. Kiszacsiensis MDCCCII*, superius: *Gegossen in Pest von Heinrich Eberhard*.

7. Proventus Eccleae Colliguntur ex tintinabulo; offertoriis utpote: Festo Novi Anni, Dnica Trinitatis, Dnica post Festum Petri Pauli, Dnica Eucharistica, Dnica post feriam omnium sanctorum et Dnica 1-a Adventus; oblationibus benevolis; ex pulsu funebri, sed praeprimis ex adrepartita annue in autumno praestanda avena; quodvis par praestat 1/3 pestanae Met[retae] totidem aeque a quovis quadrante collonialis sessionis. Dominium I. praeter 5 orgias lignorum focalium annue Ecclae nil praestat. Tenuta seu latifundia nulla possidet Eccla.

Duas cassas Eccla habet. Maior me svasore 1829 enata et exclusive in usum templi devota; ex minori Parochus, LReceptor et Aeditui salarantur. Licet ex priori, anno transacto in Autumno, in reparationem templi 965 f. 36 xr. expenderimus, tamen capitali activo 4152 f. W. gaudemus. Fructificat pecunia haec apud Ecclesianos Kiszacsien[si]bus legale interusurium ferendo, neque obtinet quispiam ex summa illa, in fidejussorem habeat in obligatorialibus subscriptum. Hucdum nil perditum nec periclitatur

velebného pána viceinšpektora Báčsko-sriemskeho seniorátu, vysokodôstojného Samuela Parwyho de Czécze. Pečiatka z roku 1818, na okraji ktorej je napísané: *Pečiatka cirkvi evanjelickej a. v. Kysáč, v strede koruna a citát: 1. Tes. v. 12.*

6. Veža nadstavaná roku 1816 a pokrytá plechom, na jej stene mramorový kameň z Komárňanskej stolice z obce Marmor Süttö donesený roku 1801 a položený v júni roku 1802 s nasledujúcim nápisom autora, kňaza Františka Jesenského:

*Keď František držal žezlo vlasti
a francúzske vpády otriasali ľudom
(iný preklad: a francúzske vpády volali ľud do zbrane)
a strašný mor spoza Dunaja prišiel
bola som postavená.
Aby zrel blížiacich sa Francúzov
vysokú si bdely Kysáč postavil vežu.⁸⁸*

StrassnI Mor Wten čas k WLasti se zbLIžUge
ZbItečné žItI sUChota zbraňUge
Franka UkrUtnost krWe ňestanVge
kDIž kIšač toto staWenI WzbUzUge.

Má tri zvony: prvý má 84 libier, s nápisom: *Feri Bruner ma ulial v Budíne roku 1787*; druhý kúpený roku 1801 má 276 libier a nápis: *Cirkev evanjelická a. v. Kysáč zadovážila počas farára Františka Jesenského roku 1801 a nad tým je napísané: V Pešti ulial Heinrich Eberhard*. Tretí je kúpený roku 1802; má 492 libier a nápis: *Pre vlastné použitie zadovážila cirkev evanjelická a. v. Kysáč roku 1802 a nad tým je napísané: V Pešti ulial Heinrich Eberhard*.⁸⁹

7. Cirkevné dôchodky sa získavajú zo zvončeka; z darov najmä na Nový rok, v nedeľu Svätej Trojice, v nedeľu po sviatku Petra a Pavla, v nedeľu Poďakovania za úrodu, v nedeľu po sviatku Všetechsvätých a v prvú nedeľu adventnú; ako dobrovoľné príspevky; za zvonenie na pohreboch a predovšetkým v jeseni z ročných dávok ovsa: každý manželský pár dáva jednu tretinu peštianskej merice, tak isto aj každý, kto používa štvrtinu sesie. Zemepán dáva cirkvi iba päť siah dreva na kúrenie ročne a nič viac. Vlastných pozemkov a majetkov cirkevný zbor nemá. Cirkevný zbor má dve pokladne. Väčšia, ktorá bola zadovážená podľa môjho návrhu roku 1829, je určená výlučne na cirkevné účely. Z menšej

⁸⁸ Preklad je prevzatý od S. Čelovského (2010: 341).

⁸⁹ Nápis na zvonoch sú písané po latinsky a po nemecky.

pecunia elocata, cum exiguae summae et omnino a proportione virium et latifundiorum petentis seu summentis distribuatur. Minoris Veteris casse perceptionis summa 1834 effecit 988 et 37 W, erogationis vero 772 fl. 44 xr W., adeoque status cassae in 215 fl. V. et 53 xr. mansit.

Cassa maior ex praeattacta avena exurgens administratur per Andream Orgowany Colonum Kiszaciensem, qui ex summis elocatis 1-a Dnica Adventus aut paulo serius rationes Presbyterio convocato praestat; posterior per Curatorem, Aeditum et loc[alis] Parochum, quoque, illo eodem tempore revidetur, ita quidem, ut Notarius Localis perceptionis et erogationis summas computet secundum usum receptum. Cassa minor conservatur in aedibus Parochialibus, a cistula clavibus Curatore et Aedituo habentibus. Influxus in rem pecuniariam Parochi consistit in eo, quod summulas per aedituus latas aut vero extradatas adnotet accurate. Lites nullas habet.

8. Libri Ecclesiae. Biblia cum N[ovo] Testamento, Thesaurus peccum Jacobaei, Meditationes Kreuzbergi, Tranoscus, Postilla Blahiana, Agenda slavica, rectius Rituale.
 - a. Documenta habet: Copiam Intimati, quoad inducendum LRectorem et quoad aedificandum templum.
 - b. Matricam in uno volumine Baptisatorum, Copulatorum et Mortuorum ab Anno 1787 dein vicissim Matricam Baptisatorum ab Anno 1823 et denique matricas junctim Copulatorum et Mortuorum ab Anno 1832.
 - c. Protocollum Ecclae Intimatorum, Currentalium, Conventuum.
 - d. Libri supraattacti et insuper *Nowý modlitebny poklad* od P. Ondrege Palumbiniho.
 - e. Inventarium nullum.
 - f. Coemeterium est versus occidentem prope pagum vetus et novum, utrumque fossato cinctum, eorundem area singillative efficit 150 qv[adratas] orgias, recentius ab Anno 1820 emetitur, cujus usum capit Parochus.

B Filia Neo Piros alias Remanentia, cum Matri omnino advicinet, nullum oratorium nullamque Scholam habens. Ex Matre ante quinquenium eo emigrarunt, ad eamque Spiritualis solatii capiendi gratia veniunt, imo et cadavera mortuorum ad coemeterium Matris deducunt. Licet tantisper isolati, tamen competentias suas rite pendunt et Matrem pro posse sublevant.

sa vyplácajú farár, učiteľ a kostolník. V minulom roku v jeseni sme z prvej strovíli 965 zlatých a 36 grajciarov na renováciu chrámu a v pokladni nám ostalo 4152 zlatých viedenskej meny. Tento peniaz sa u veriacich Kysáčanov zveľaďuje legálnymi úrokmi. Nikto nedostane z tejto sumy dovtedy, kým nepodpíše obligáciu ako záruku. Doposiaľ sa nič nestratilo, s vybranými peniazmi sa neriskuje, pretože požičané sumy sú malé a zodpovedajú finančným možnostiam vlastníkov pôdy, ktorí chcú dostať pôžičku. V menšej staršej pokladni sme roku 1834 mali príjmy 988 zlatých a 37 grajciarov viedenskej meny a výdavkov bolo 772 zlatých a 44 grajciarov viedenskej meny, takže v pokladni zostalo 215 zlatých a 53 grajciarov.

Veľkú pokladňu, ktorá sa plní zo spomenutého ovsu, vedie Andrej Orgován, sedliak Kysáčan, ktorý v prvú nedeľu adventu alebo trochu neskôršie okolo tohto sviatku, keď sa zvolá presbytérium, podáva správu spolu s kostolníkom, kurátorom a miestnym farárom. Miestny zapisovateľ potom prepočítava príjmy a výdavky podľa platných predpisov. Menšia pokladňa sa uschováva na fare v schránke, od ktorej kľúče majú kurátor a kostolník. Kňaz nemá na peniaze v pokladni žiadny vplyv, iba presne zaznamenáva malé sumy, ktoré kostolník vkladá do pokladne alebo ich z nej vyberá.

[Cirkevný zbor] nemá súdne spory.

8. Cirkevné knihy: Biblia s Novým zákonom, Kniha modlitieb Jakobeiho, Kreuzbergove meditácie, Tranoscius, Postilla Blahova, slovenská chrámová agenda.
 - a. Uchováva nasledujúce dokumenty: Kópiu úradného spisu o uvedení učiteľa a výstavbe chrámu.
 - b. Matriku pokrstených, sobášených a zosnulých v jednom zväzku z roku 1787 a ďalej od roku 1823 osobitne matriku pokrstených a osobitne matriky sobášených a zosnulých od roku 1832.
 - c. Protokol cirkevných úradných spisov, obežníkov a konventov.
 - d. Horeuvedené knihy a okrem toho *Nowý modlitelný poklad od P. Ondreje Palumbiniho*.
 - e. Inventár nijaký.
 - f. I starý, i nový cintorín je pri osade zo západnej strany a zo všetkých strán je obkolesený priekopou. Výmera každého osobitne je 150 štvorcových siah.⁹⁰ Novší cintorín, ktorý bol vymeraný, začal používať farár v roku 1820.

⁹⁰ V rukopisnom zázname zapisovateľ opravoval napísané číslice, takže nie je jasné, či ide o správne číslo. Myslíme si, že 150 štvorcových siah je veľmi malá plocha na cintorín; pravdepodobne ide o plochu 1500 štvorcových siah.

II Directio Ecclae politico Oeconomica.

Inspectorem Ecclae non habet; Conventus aut in Parochia aut vero in Schola per Parochum indicti habentur; Rationum censuram peragit Loc. Notarius 1-a Dnica Adv[tus] aut serius Presbyterio convocato. Curator Georgius Bartko et Aedituus Joannes Ferko a biennio officio defunguntur, instructione provisi et adiurati sunt. In officii admonentur, pecunias incassant; et quantum necesse est laboribus Parochialibus et Scholasticis circa campestria attendunt. Remuneratio eorum: proventus ex tribus offertoriis, secunda feria Nat[ali], Paschali et Pentecostali; unum par calceorum, quibus me svadente addita subductura et braccae resolutae, immunitas a portionali quanto et laboribus cuiscunque generis Co[m-mi]t[a]ntibus et domesticis.

Presbyterium efficiunt selecti ac adiurati homines, eorum officium est, dum per Parochum Conventus indicuntur comparere, et de iis maturo iudicio discutere, quae bonum et florem Ecclae provehunt.

III Status Ecclae internus moralis religiosus

Templum selose frequentant, crebrius vero hiemis ac aestivo tempore. Dies dominicae laboribus minime profanantur, et talibus aut festis quibuscunque iudex ex officiose in diversorio constituitur, qui juventutem caligine vespertina prodeunte domum abire jubet. Notorie Contemptores cultus divini nulli sunt. Indifferentes erga D. Coenam aequae nulli. Lecturae et Scripturae paucissimis senibus exceptis omnes gnari. Liberi ad Scholam diligenter mituntur; transacto anno 257 frequentarunt Scholam.

Libros non solum sacros, verum et argumenti varii sibi comparant. Testimonio est autumnus anni praeteriti, quo ex Čitankis per Venerab. Kollár 100 Ex[emplaria] Submissis, actu vel 40 ex. distraxerim.

Sunt compta et satis urbani -- at proh! Aliqui vinolentiae dediti. A decursu 15 annorum nonnisi una proles spuria nata.

Circa emendandos notorice peccantes observatur regula Christi Math. XVIII, rarissime influit Magistratus civilis.

Matrimonia arbitrarie soluta sunt duo.

In carceribus publicis ex Ecclae Kiszács nulli gemunt.

Superstitiosi non sunt.

Zelo beneficiendi sunt perciti.

IV. Primus Parochus apud Kiszacsienses erat Michael Szlamay ab anno 1788 usque 1794-um, qui ob ebullientem Parocho omnino inconvenientem affectum

B. Fília Novi Piroš,⁹¹ inak Remanencija, je v susedstve s matkocirkvou a nemá ani cirkev, ani školu. Z matkocirkvi sa tam [veriaci] pred piatimi rokmi odsťahovali, ale prichádzajú do nej, aby uspokojili svoje duchovné potreby. Aj telá nevoľníkov donášajú na cintorín matkocirkvi. Hoci sú doteraz odlúčení, predsa svoje povinnosti poctivo plnia a matkocirkev podľa možnosti podporujú.

II. Politicko-ekonomická správa cirkevného zboru

Cirkevný zbor nemá inšpektora. Konvent, ktorý zvoláva farár, usporadúvajú buď na fare alebo v škole. Prehliadku účtov vykonáva miestny zapisovateľ. V prvú adventnú nedeľu alebo neskôršie, keď sa zvolá presbyterstvo, kurátor Juraj Brtka a kostolník Ján Ferko, ktorí boli do funkcie zvolení na dva roky a zložili prisahu, podávajú správu. Vo vykonávaní práce sú [cirkevným zborom] povzbudzovaní, peniaze inkasujú a robia všetko potrebné na fare, v škole a v okolí. Ich úlohou je podávať rekapituláciu príjmov z troch zdrojov milodarov: v druhý sviatok Vianoc, na Veľkú noc a Turíce. Dostávajú pár obuvi a na môj návrh sa rozhodlo, aby sa k tomu pridali kožuch a nohavice. Okrem toho sú oslobodení od dane a všetkých druhov stoličného a panského robotovania.

Presbyterstvo pozostáva z vybraných ľudí, ktorí zložili prisahu. Keď farár zvolá konvent, ich úlohou je prísť a múdro rokovať o všetkom, čo prispieva k pokroku a rozkvetu farnosti.

III. Vnútorň, mravný a náboženský stav cirkevného zboru

Kostol navštevujú pravidelne, častejšie v zimnom, zriedkavejšie v letnom období. Nedeľu prácou veľmi zriedka zneuctievajú. Obecný richtár po služobnej povinnosti prikazuje každému, kto sa počas sviatkov ocitne v krčme, aby išiel domov, ako i mládeži, ktorá sa po zotmení zdržiava vonku. Verejných protivníkov služieb Božích nieto, ani tých ľahostajných voči Večeri Pánovej. Okrem malého počtu starších osôb sú všetci ostatní gramotní a čítajú cirkevnú literatúru a knihy.

Deti do školy radi posielajú. V minulom školskom roku školu navštevovalo 257 detí. Kupujú nielen cirkevné, ale aj iné knihy. O tom svedčí aj fakt, že zo 100 exemplárov donesenej čítanky velebného pána Kollára⁹² je už 40 exemplárov predaných.

⁹¹ Novi Piroš – dnes Ruměnka

⁹² Ján Kollár: *Čítanka anebo kniha k Čjtánj pro mládež we sskolách slowenských w městech a w dědinách*. W Budíne 1825.

(castus calamus vetat prolixiorē enarationem) amotus Bajsaē Sacram Cathedram nactus.

Secundus Parochus venit legitime vocatus 1794 ex Ecclā Tót Sztamorien-
si ARD Franciscus Jeszensky de Ead[em] VIR de Ecclā Kiszács omnino meri-
tissimus, prius Dec[anus] I. Ven. Senioratus Bacs Sirmiensi dein Ord. Notarius.
Eodem Rectore templum cum turri exstructum, campanae duae maiores emptaē,
domus usibus ad Rectorum destinata, reparata, nova sedes parochialis ferme per-
fecta, complura protocolla Ecclesiastica conscripta diligenter. Mortus praemature
11. Nov. 1805 anno.

Tertius Parochus erat ARD Michael Laukonides, qui Szarvaszini apud Reve-
rendissimum ac Amplissimum Dnum Hamaliar Capellanus, provocationi Kizac-
siensium assurexit a. 1806. 29. Febr. comparuit. Et hic vir assiduitate SUA multum
contulit ad florem Ecclae, et enim turris 1816 est ellevata, horologium structum
serius eodem Rectore. Anno 1827 mortuus 28-a Junii apoplexia tactus, qua eme-
ritus senior I. ac V. Senioratus Bacs-Szirmiensis.

Quartus sum ego Georgius Jeszenszky 15 febr. 1799 parentibus RD Francisco
Jeszensky de Ead[em] et Catharina Fabry in Kiszács natus. Humaniora Mberinii
audivi, dein septennium Posenii transegi. philosoꝑico-theologicis studiis 1824 fi-
nitis ex pulveribus praefati Lycei veni eodem anno ad pulveres denuo NVerbaszi-
num, electus eram per I. ac Ven. Senioratum Bacs-Sirmiensem pro Professore
Scholae Gramaticalis. Cathedre musagetarum tenellorum praefui duobus annis
ie. 1824/25 et 1825/26 at hanc Cathedra musis sacram commutavi cum aequē
sacra Kuczuriensi Ecclesiastica, posteaquam praevii ordinibus sacris per Rdisum
ac amplissimum Dnum Adamum Lovich redimitus fuissem. In Kuczura sesqui
alterum annum exegi, dein fatifuncto Plur. RD Michaelē Laukonides provoca-
tioni Kizacsiensium assurexi; in Kizacs Dei gratia ab Octennio officio Ministri
defungor.

Linguas calleo praeter latinam, Slavicam, Germanicam, Illiricam, Valachicam,
et Magyaricam.

A. Muneris Sacri Administratio

Conciones scribuntur.

1. In concionibus auditores fidelitatis erga Principem et Magistratui testan-
dae obedientiae admonentur.
2. Catechisationes aestivae a 1-a: Trinit[at]is usque mens[is] Decemb. (se-
cund[um] Herderum) habentur, sed nimis negligenter frequentarunt
praeprimis anno Cur[ente]. Catechumeni tempore Quadragesimae insti-
tuuntur et die Viridium solenniter confirmantur. Neogamorum institutio

Veriaci sú slušní, vychovaní a vlúdni. Ale sú aj takí, ktorí holdujú alkoholu. Za posledných 15 rokov sa narodilo iba jedno nemanželské dieťa.

Proti tým, ktorí sú verejní hriešnici, uplatňuje sa zákon Kristov podľa evanjelia Matúš 18, ale civilné vedenie obce má zriedkakedy do činenia s takými.

Boli dva prípady svojvoľne oddelene žijúcich manželov.

Vo verejných žalároch z Kysáča nie je nikto.

Poverčivých niet.

Dobrovoľné príspevky radi dávajú.

IV. Prvý kňaz v Kysáči bol Michal Slamay v rokoch 1788 až 1794.⁹³ Pre svoje neskrotné správanie, ktoré vôbec nesvedčí kňazovi (statočnosť pera však nedovoľuje obsiahnejšie sa o tom zmieňovať), bol zbavený funkcie a vyhnaný do Bajše.

Druhý, legálne pozvaný kňaz, prišiel roku 1794 z cirkvi v Slovenskej Stamore – ctihodný pán František Jesenský, muž pre cirkevné veci v Kysáči veľmi zaslúžilý. Najprv bol dekanom velebného Báčsko-sriemského seniorátu a potom aj zapisovateľom. Počas služby tohto správcu sa postavil chrám s vežou, kúpili sa dva väčšie zvony, renovoval sa dom pre potreby učiteľa, tiež sa postavila nová, veľmi pekná budova fary; veľmi starostlivo prepísal mnohé cirkevné protokoly. Umrel mladý 11. novembra roku 1805.

Tretí kňaz bol ctihodný pán Michal Laukonides, ktorý bol kaplánom u ctihodného pána Hamaliara v Sarvaši. Na pozvanie Kysáčanov prišiel 29. februára roku 1806. Aj tento muž svojou usilovnosťou veľmi prispel k rozkvetu cirkvi, lebo počas jeho služby bola roku 1816 vystavaná veža a vstavali sa vežové hodiny. Umrel 28. júna 1827 na mozgovú príhodu ako emeritný senior velebného Báčsko-sriemského seniorátu.

Štvrtý kňaz som ja, Juraj Jesenský, narodený 15. februára 1799 v Kysáči otcovi – ctihodnému pánovi Františkovi Jesenskému z Horného Jasena⁹⁴ (Jeszenszky de Nagy Jeszen) a Kataríne Fábry. Skončil som humanitné triedy v Poľnom Berinčoku⁹⁵ a potom som sedem rokov pobudol v Bratislave. Keď som roku 1824 skončil filozoficko-teologické štúdiá, ešte v tom istom roku som odišiel do Nového Vrbasu, kde som bol zvolený vznešeným Báčsko-sriemskym seniorátom za profesora gramatickej školy. Počas školských rokov 1824/25 a 1825/26 som bol správcom tejto katedry pre chlapcov. Po odchode z tejto Katedry múz a po vysvätení za kňaza dôstojným pánom Adamom Lovichom prešiel som do zodpovedajúcej služby v

⁹³ Viac o M. Slamayovi pozrieť poznámku č. 12.

⁹⁴ Pôvodne išlo o dve obce Kisjeszen a Nagyjeszen (v slovenčine Dolné a Horné Jaseno), ktoré sa roku 1973 spojili do obce Turčianske Jaseno (Slovensko).

⁹⁵ Mezőberény – mesto v Maďarsku.

in Kiszacs ab octennio est in usu, ut id quod neglectum est private in parochia institutione compensatur.

3. Cultus Divinus dominicalis peragitur secundum Rituale seu morem in Eccliis. Ev. Slavicis V. Senioratus receptum; in liturgicis nihil additum nihilque demptum. Quotidianus cultus habetur cum praelectione.
4. Neonati baptizantur publice in precibus praesente populo vel diebus Solis. Sacra Dni Coena propinatur: Festo N[ovi] Anni – Nativitatis, Paschatos, Pentecost[alis], Joannis et Michaelis interruptim et 4 vel 5 dominicis pro ratione venientium.
5. Morbidorum provisio et Spiritualis et Physica fit, medicus si necessum advehitur et insicionem variolarum sibi commendatam habet praeferenter.
6. Scholam inexpectatus visitare soleo saepissime ut calcar addam LReactori – consiliorum sanorum acceptandorum capaci.
7. Nonnisi maturae aetatis postquam tribus distinctis vicibus secundum B[enigni] Patentale promulgati fuissent, observata jurisjurandi formula, matrimonio junguntur.
8. Cadavera mortuorum ante 48 horas non efferuntur nisi in casibus dispensatis.
9. Matricae, Protocolla, Rationes accurate ducuntur.

B. Character moralis. *Vir parum doctus, sed superbus. Pastor negligens; graviter se prehensus.*

C. Bibliotheca: pulveribus tecta.

D. Habitatio. Anno 1806 aedificium Parochiale tribus cubilibus et camera structum haud commodum, at nervos intendemus ut commodius nanciscamur.

E. Proventus VDMinistri.

1. In fixo singulum par coniugatum solvit 20 xr. in con. m.
2. Tritico terra collonicali gaudentes et domiciliati unam tertiam metretae pestanae. Subinquinini in tritico medietatem praestant at in pecunia 20 xr. c. m.
3. Media sessio cultivatur una cum prato et horto per Ecclesianos.
4. Quatuor currus foeni.
5. Ab introductione puerperae 18 xr. c. m
6. A copula 1 fl. c. m., a promulgatione 10 xr. c. m. et introductione sponsae 18 xr. c. m., assatura vini media.
7. A funere minori 18 xr. c. m., a maiori cum sermone 1 fl. c. m.

cirkevnom zbore v Kucure. Tam som pobudol rok a pol a po smrti Michala Laukonidesa som prijal pozvanie Kysáčanov a, chvála Bohu, v Kysáci už osem rokov vykonávam kňazskú službu.

Okrem latinského jazyka viem ešte po slovensky, nemecky, srbsky, rumunsky a po maďarsky.

A. Povinnosť vedenia cirkevnej služby

1. Kázne sa píšu. V kázňach sa poslucháči vyzývajú k poslušnosti voči vládcovi a vrchnosti.
2. Letné katechizácie sa konajú podľa Herdera od prvej nedele Svätej Trojice až do 6. decembra, ale veriaci nedochádzajú pravidelne, najmä tohto roku. Konfirmandi sa počas štyridsaťdňového pôstu pripravujú na konfirmáciu a na Zelený štvrtok sviatočne prijímajú spoveď. Už osem rokov sa praktizuje vyučovanie mladých manželských párov (mladomanželov), aby sa to, čo je zanedbané súkromne, kompenzovalo vo farnosti vyučovaním.
3. Nedelne bohoslužby sa odbavujú podľa *Rituálu*, t. j. podľa zaužívaného obyčaje slovenských evanjelických cirkevných zborov vznešeného seniorátu; v bohoslužbe sa nič nepridáva ani nevyníma. Každodenné bohoslužby sa uskutočňujú čítaním textov.
4. Novorodenci sa krstia verejne počas modlitieb alebo v iných dňoch v prítomnosti ľudu. Svätá Večera Pánova sa prisluguje na sviatok Nového roka – na Vianoce, na Veľkú noc, na Turíce, na Svätého Jána, na Svätého Michala a štyri alebo päť nediel podľa potreby veriacich.
5. Chorým sa poskytujú bohoslužby duchovnej a fyzickej podpory. Ak je to potrebné, dovezú lekára. Ak sa odporučí, dáva sa vakcína proti osýpkam.
6. Školu navštevujem často a bez oznámenia, aby som učiteľa povzbudil a aby prijal dobré rady.
7. Hoci [mladomanželia] ešte nie sú v zrelom veku, podľa cisárskeho patentu po troch vykonaných ohláskach a po zložení prísahy uzavierajú manželstvo.
8. Zosnulých pochovávajú po uplynutí 48 hodín od úmrtia, vyjmúc zvláštne prípady.
9. Matriky, protokoly a účty sa vedú pravidelne a úhľadne.

B. Morálny charakter: *Muž málo vzdelaný, ale pyšný. Farár je nedbanlivý a neprístupný.*

C. Knižnica: *pokrytá prachom.*

8. Numus confessorius – hujus sextalitas est Rectoris et tria offertoria feriis anniversariis, ex quibus tertiam partem accipit L Rector.
9. Colleda, tertialitem hujus obtinet Rector.
10. Ligna focalia orgiae sex.
11. Commolito frugum.
12. Currus necessari s. vectura.
13. A singula domo pullum.

Accurato et bono ordini asveti rite dependunt competentias imo et plus una vel etiam duabus orgiis lignorum. Contractus transactione est melioratus 19. Dec. 1833. Agri attamen melius cultivari possent, sunt vallati.

V Scholae.

A. Scholae Rector est Samuel Mihalovits annorum 21 antea Palankae per trium mensium temporis spatium, dein in Kulpin duobus annis, nunc vero apud nos a duobus mensibus L Rector. Studuit N Verbaszini et M Berinii.

- a. Juvenis bonos mores praesefert – et est omnino obsequiosus.
- b. Hoc mense Septembris prima vice apud nos proles instituere inchoavit, quali vero successu effectus docebit. Bell-Lankasterianam Methodum sequi debet – crescente numero scholarium.

B. N[ume]rus discipulorum 1834/5 scholam frequentantium effecit 257.

C. Proles ultra 12-um annorum frequentare solent et debent in Kiszacs. 1-a Septembris conveniunt et mense Junio dimittuntur.

- c. Objecta doctrinalia, praeter lecturam, scripturam, cantum, catechesim, tractatur physica, historia naturalis, geographia, catechesis sanitatis, historia biblica et arithmetica.
- d. Utitur praeter alios plures libros et *Čitanka*

D. Aedificium scholasticum una cum habitatione L Rectoris est commodum.

E. Proventus L Rectoris sunt sequentes:

1. In fixo a pari coniugato accepit 15 xr. walut. et medietatem unius sic dictae vecae, ab iis, qui terras possident ac domiciliati sunt; a subinquinis vero sextalitem seu portionem vulgo, unius Pest. M[etretae].
2. Quadrans sessionis cultivatur ab Ecclesianis, non absimiliter etiam hortus.
3. Duae orgiae lignorum quercinorum.
4. A quavis prole Scholam frequentante 15 xr. V. V.
5. Gregorisatio, Blaseatio, Farinatio et hostiatio.

D. Byt: budova fary vystavaná roku 1806 má tri izby a špajzu; nevyhovujúci, veľmi sa snažíme dobudovať vhodnejší.

E. Príjmy kňaza

1. Fixná časť: každý manželský pár platí 20 grajciarov konvenčnej mince.
2. Tí, ktorí používajú pôdu a majú domy, dávajú jednu tretinu peštianskej merice pšenice. Podželiari polovicu z peštianskej merice pšenice a v peniazoch 20 grajciarov konvenčnej mince.
3. Polovicu sesie [mu] spolu s lúkou a záhradou obrábajú veriaci.
4. Štyri vozy sena.
5. Za úvod šestonedielky 18 grajciarov konvenčnej mince.
6. Za sobáš 1 zlatý konvenčnej mince, za ohlášky budúcich mladomanželov 10 grajciarov konvenčnej mince; za úvod nevesty 18 grajciarov konvenčnej mince, pečené mäso a vína pol.⁹⁶
7. Malý pohreb 18 grajciarov konvenčnej mince a veľký [pohreb] s kázňou 1 zlatý.
8. Z peňazí za svedenie šestina patrí učiteľovi a z trikrát do roka (na sviatky) zbieraných milodarov mu patrí tretina.
9. Tretina z koledy patrí učiteľovi.
10. [Dostáva] šesť siah dreva na kúrenie.
11. Mletie obilnín.
12. Povož pre potreby služieb Božích.
13. Z každej domácnosti kohúta.

Svoje dávky platia presne a pravidelne podľa obyčaje; niekedy pridajú navyše jednu alebo dve siah dreva. Zmluva poplatkov bola upravená 19. decembra 1833. Pôdu by mohli lepšie obrábať, je ohraničená priekopou.

V. Škola.

A. Školský učiteľ Samuel Michalovič má 21 rokov, predtým tri mesiace [pôsobil] v Palanke, potom dva roky v Kulpíne a u nás je učiteľom už dva mesiace. Študoval v Novom Vrbase a v Poľnom Berinčoku.

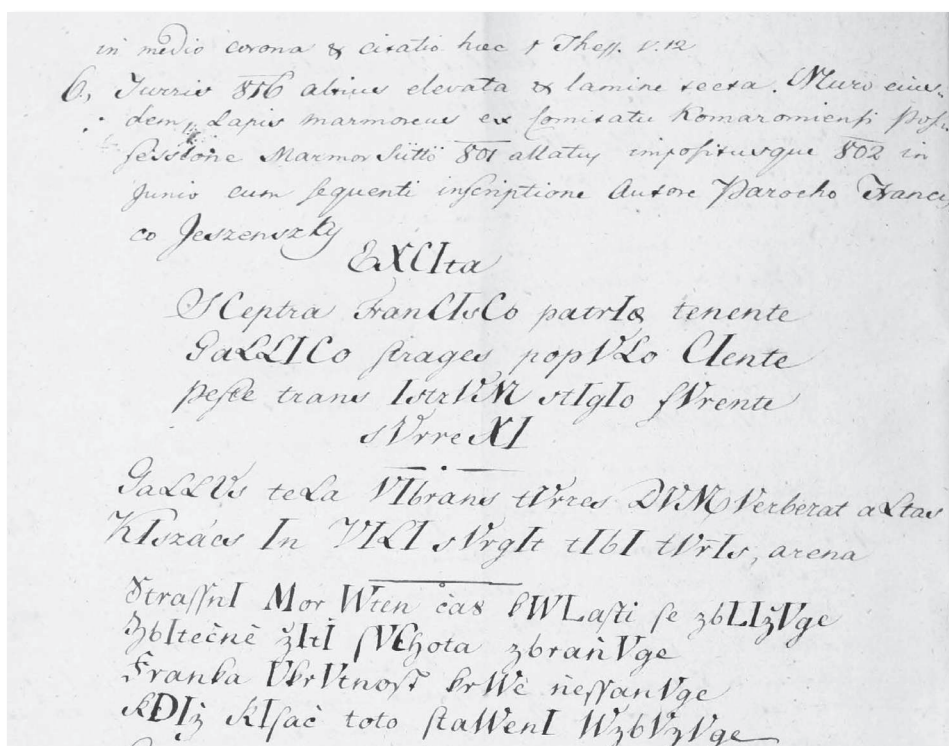
- a. Mladík má pekné maniere, je veľmi poslušný.
- b. Tohto mesiaca v septembri u nás deti prvýkrát spievali v chóre, čo

⁹⁶ Neuvádza sa miera.

6. A minori funere 18 xr. W. a maiori cum carmine 30 xr.
7. Currus necessarios.
8. Commolitionem frugum pro domestica necessitate.
9. Ex offertoriis 3-um festorum anniversariorum tertiam partem.
10. Ex nummo confessario sextalitem.
11. Ex Colleda tertiam partem.

Didactra haud accurate solvuntur.

- A. Fundatio pro Schola eadem, quae pro templo.
- B. Inspector Scholae est localis Parochus.
- C. Libri Scholastici: Historia Hübneri, Biblia cum N. Testamento, Transcius, 2 Ex. Čitankae
- D. ARD Decanus praescribere solet seriem lectionum seu rectius obiecta scholaribus doctrinalia proponenda.

Obr. 10: Prepis textu z mramorovej pamätnej tabule vbudovanej na prednú stranu veže kysáčskeho kostola r. 1802 (Najstaršia epigrafická pamiatka Slovákov vo Vojvodine)

je veľký úspech dosiahnutý v učení. Potrebné je, aby pracoval podľa Bel-Lankasterovej metódy,⁹⁷ aby sa zväčšil počet žiakov.

B. V školskom roku 1834/35 školu navštevovalo 257 žiakov.

C. Deti v Kysáči navštevujú školu do 12 rokov, školský rok sa začína 1. septembra a končí sa v júni.

c. Vyučovacie predmety: okrem čítania, písania, spievania a katechizmu majú aj fyziku, prírodné vedy, prírodopis, zemepis, zdravotnú katechézu, biblickú históriu a aritmetiku.

d. Okrem mnohých iných učebníc používajú aj čítanku.

D. Školská budova spolu s bytom učiteľa je dostatočne priestranná.

E. Plat učiteľa je nasledujúci:

1. fixný – od každého manželského páru dostáva 15 grajciarov v peniazoch a polovicu tzv. veky⁹⁸ (v obilninách) od tých, ktorí vlastnia pôdu a majú dom. Od podželiarov iba šiestu čiastku peštianskej merice alebo ľudovo povedané – šestinu porcie.
2. Štvrtinu sesie a záhradu, ktorú obrábajú veriaci.
3. Dve siahy dubového dreva na kúrenie.
4. Od každého dieťaťa, ktoré chodí do školy, dostáva 15 grajciarov viedenskej meny.
5. Pasenie dobytká,⁹⁹ mletie múky a pohostenie.
6. Za malý pohreb 18 grajciarov viedenskej meny a za veľký so spievaním 30 grajciarov
7. Povož podľa potreby.
8. Mletie obilnín pre domáce potreby.
9. Každoročne má z darov na tri sviatky tretinu.
10. Má z dávok konfirmandov.
11. Z koledy tretinu.

Učiteľovi sa platí dosť nepravidelne.

A. Škola má také základy ako cirkev.

B. Inšpektor školy je miestny kňaz.

⁹⁷ Táto organizačná forma vyučovacieho procesu vznikla koncom 18. storočia, keď nezávisle jeden od druhého anglikánsky kňaz Andrew Bell (1773 – 1832) a učiteľ Josef Lancaster (1771 – 1838) začali roku 1798 vo svojej praxi do vyučovania zapájať aj starších žiakov tak, že pomáhali učiteľovi pri učení mladších žiakov (Potkonjak – Šimleša, 1989: 47).

⁹⁸ Veka – polovica peštianskej merice.

⁹⁹ Právo pasenia dobytká na obecnom pastvisku.

VI Obstetrices due adiuratae, formulam baptismi novunt, officisque admo-
nentur. Solutio eorum libo panis et 6 grossi W.

VII Vespillo una et campanator in aede per Eccliam aedificata ab omnibus
praestationibus libera degit. Foveas justae profunditatis parat. Salarium eius 15
metretae Pestinae et a quovis pari grossus. Pati mortui infantes sepeliuntur in
coemeterio. Idem fieret si autochires ex morbo quod Deus avertat, reperirentur.

VIII Instituta charitativa nulla. Hospitia pro vidualibus RD Ministrorum et
LReclorum nulla.

IX Annuae devotiones

Sermo eucharisticus post messem esse solet.

Memoria Nativitatis Regnantis Principis cum sermone celebratur.

Dominica post 1.-a Novembr. sermo inauguralis iudicum est in usu, qua oc-
casione, iudex cum iuratis adiurantur.

X Postulata et gravamina

1. Ex parte Ecclesiae
2. Ex parte VDMinistri – commodiorem habitationem anhelarem.
3. Ex parte LRecloris, si didactra in fixum mutantur.

XI Abusus abrogandi proponuntur.

1. Nocturna festo Natalitiorum Jesu Christi sacra non sunt in usu.
2. Turpissima bachanalia ultioris tribus diebus etiam pridem abolita.
3. Balneatio festo Paschatos proh! Viget.
4. Comessiones profusae encoeniorum tempore apud nos minime in-
stituuntur.
5. Convivia baptismalia vigent, nuptalia et quadriduo durant, silicernia
aeque in usu sunt.
6. Conciones funerales non nisi iis dicuntur qui iam confirmati vel Sacrae
Dni Coenae participes redditi; tecto sarcofago vero funera duci solent.

Conscripsit Georgius Jeszenszky Ecclesiae Augustano Evangelicae Kiszac-
siensis VDMinister die 30 Septembris 1835.

Peracta die 30. Septembris 1835 Ecclesiae Evang. Kiszacsiensis Canonica Vi-
sitatione per Reverendissimum et Amplissimum Dominum Joannem Szeberínyi,
Montanum Superintendentem, praesentibus: Venerabili D. Seniore Joanne Szteh-
lo, AA RR item DD Daniele Kolenyi, Joanne Rohonyi, Ludovico Musculy atque
Joanne Scultety, Notario, denique Peril. D. Conv. Assessore Martino Mártonfy –
sequentia pro stricto observamine inculcata sunt:

C. Školské učebnice: Hübnerove *Dejiny, Biblia s Novým zákonom, Tranoscius* 2 exempláre, *Čítanka*.

D. Ctený pán dekan obyčajne navrhuje a určuje sériu lekcii alebo predmetov, ktoré sa majú vyučovať.

VI. Dve babice, ktoré zložili prísahu, vedia formulu krstu, podporujú sa vo vykonávaní povinností. Dostávajú plat jeden chlieb a 6 grošov viedenskej meny za každý pôrod.

VII. Hrobár je súčasne aj zvonár, býva v byte, ktorý cirkev vybudovala, a je oslobodený od všetkých poplatkov. Kope jamy zodpovedajúcej hĺbky, jeho plat je 19 peštianskych meríc obilnín a od každého manželského páru dostáva groš. Mŕtvi novorodenci sa pochovávajú na cintoríne. Tiež aj samovrahovia, ktorí pre chorobu (nech im Pán Boh odpustí) spáchali samovraždu.

VIII. Nemajú nijakú charitatívnu ustanovizeň, nemajú ani dom pre vdovy farárov a učiteľov.

IX. Výročné pobožnosti

Po eucharistii nasleduje kázeň. Vo vianočnej kázni sa spomína aj panovník. V nedeľu po prvom novembri kázeň s úvodom richtára a prisažných.

X. Pripomienky a sťažnosti.

1. Zo strany cirkevného zboru [nič].
2. Zo strany kňaza – komfortnejší byt si želám.
3. Zo strany učiteľa: aby sa plat za vyučovanie zmenil na fixný.

XI. Navrhuje sa, aby sa zrušili tieto zlozvyky:

1. Nočná služba na sviatok narodenia Ježiša Krista sa nemá praktizovať.
2. Aby sa prestalo s bezuzdnými zábavami, ktoré počas fašiangov trvajú tri dni, čo aj skôr bolo nariadené.
3. Oblievačky na Veľkú noc! Beda! Veľmi rozšírené.
4. Veselé a bohaté zábavy na deň Pamiatky posvätenia chrámu sa u nás veľmi málo praktizujú.
5. Hostiny po krste sú veľmi rozšírené, svadby trvajú aj štyri dni, pohrebná hostina na počesť zosnulých sa taktiež praktizuje.
6. Kázne na pohrebe sa praktizujú pre tých, ktorí už prijali konfirmáciu alebo Večeru Pánovu. Zaužívané je prenášanie zosnulého v zatvorenej truhle.

Zapísal Juraj Jesenský, kňaz kysáčskej a. v. cirkvi, 30. septembra 1835.

1. Pro Catechisationibus adolescentes aequae ac puellae in futurum diligentius compareant, in qua institutione Ministro Catechesis Herderi pro filo commendata est.
2. Calix argenteus inscriptione Ecclesiae et anni, quo paratus est, provideatur; pro morbidis autem alter minor comparetur.
3. Joannes Szeberinyi Montanus Superintendens Hostiae ex nobiliori farina parentur.
4. Pixis laminea purius conservetur, immo alia stanno adminus obducta comparetur.
5. Canthari aequae novi stanei pro vino asservando procurentur.
6. Biblia atque duo attrita Protocolla novis membranis provideantur.
7. Ecclesiani moniti, ut a Cantationibus F. Natalitiorum sub fenestris posthac abstineant; Balneatio autem F. Paschatos penitus est inhibitur.
8. Penes Convivia baptismalia, nuptialia et silicernia moderatio commendata est.
9. Visitatione peracta praesentibus pluribus qui Actui Visitationis interfuerunt, Reverendissimus Dominus Superintendens acerbissimum dolorem suum palam manifestavit, tum quod Ecclesiam non, uti oporteret, constitutam repererit, et in primis juventutem in doctrina religionis nimis neglectam observavit, tum quod ob officium debite actum a VDMinistro inhumanitatem et laesionem expertus fuerit.

Sign. in Kiszács die 30-a Septembris 1835.

Joannes Szeberinyi Montanus Superintendens m. p.

Joannes Sztéhlo m. p., Evangelicorum A. C. Bács-Sirmiensiū h. t. Senior m. p.

Joannes Scultety m. p., Incl. et Vener. Senioratus A. C. Bács-Sirmiēnsis, una v[er]o huius Canonicae Visitationis Notarius

Dňa 30. septembra 1835 bola vykonaná kanonická vizitácia evanjelickej cirkvi v Kysáči. Vykonali ju superintendent Banského dištriktu dôstojný pán Ján Seberíni v prítomnosti vznešeného seniora Jána Stehlu a ctihodných pánov Daniela Koléniho, Jána Rohoňa, Ľudovíta Muskulyho, zapisovateľa Jána Škultétyho a ctihodného pána prísediaceho konventu Martina Mártonfyho. O tejto kanonickej vizitácii zapísali nasledujúce:

1. Aby sa o mladých konfirmandov, aj mládencov aj o dievky, v budúcnosti svedomitejšie staralo. Pre túto službu sa kazateľovi ako vzor odporúča Herderov katechizmus.
2. Na strieborný kalich sa má vyryť nápis s menom cirkvi a s uvedením roka kúpy. Pre chorých sa má kúpiť malý kalich.
3. Hostie sa majú pripravovať z múky najlepšej kvality.
4. Kovová schránka [na hostie] sa má čistejšie udržiavať alebo sa má zaobstarať iná, z postriebreného olova.
5. Taktiež sa majú zadovážiť nové kanvice na víno z postriebreného olova.
6. Biblia a dva protokoly, ktoré už doslúžili, sa majú dať do novej tvrdej väzby.
7. Veriaci sa majú vyzvať, aby sa zdržali spevu na Vianoce pod oknami. V čase Veľkej noci treba celkom zakázať oblievačky.
8. Na hostinách po krste, po uzavretí manželstiev a na karoch sa odporúča striednosť.
9. Po vykonanej vizitácii v prítomnosti mnohých, ktorí v nej účinkovali, dôstojný pán superintendent vyjadril veľkú ľútosť, že cirkevný zbor nenašiel v takom stave, ako by bolo treba. V prvom rade je zanedbané učenie mládeže v kresťanskej vierouke. Tiež sme zistili, že súčasný kňaz vykonával služby neslušne a provokujúco.

V Kysáči 30. septembra 1835
Ján Stehlo, báčsko-sriemsky senior
Ján Škultéty, zapisovateľ Báčsko-sriemskeho seniorátu a súčasne zapisovateľ
tejto kanonickej vizitácie
Ján Seberíni, superintendent

LALITY

Anno 1835 die 17 Octobris peracta fuit per Reverendissimum ac Amplissimum Dominum Joannem Szeberinyi I. ac Ven. Superintendentiae A. C. Montanae Superintendentem Canonica Visitatio Ecclesiae A. C. Lality in I. Dominio R[egio] Ca[mer]ali sequenti modo: et quidem praesentibus: Vener. D. Seniore Joanne Sztehlo, AA RR item DD Jos[epho] Spanagel, Daniele Plachy, Ludovico Musculy et Joanne Scultety, ex parte politica Spect. D. Ferdinando Plachy de NVárbok, Conventuali Assessore.

I. Ecclesia Lality

A. Matkocirkev

1. Origo. Adventus Slavorum Evangelicorum Lalityensium in Possessionem R. Caalem. Lality cadit in annum 1790, quo tempore aliquot familiae, partim ex Pestiensis, partim Honthensis aliasque Commitatibus emigrantes, ab Excelsa Camera obtento indultus, sedem suam in antelata Possessione fixerunt. Natio haec sub initium ex quinquaginta paribus consistens, anno sequenti post adventum suum, i. e. 1791. obtinuit Fundum intravillanum cum media Sessione Coloniali pro intertentione future Scholae Docentis deserviturae. Anno eodem struxit in fundo supradicto exiguum aedificium ex gleba terrae duobus cubiculis constans, uno nempe majori pro institutione prolis et peragendo cultu sacro, altero minori pro inhabitatione Docentis deserviente. Primum Scholae Docentem habuerunt Lalityenses Joannem Kramár ex Possessione Schtyawnitska I. Cottui Thurocziensi ingremiata oriundum, qui ab anno 1791 usque ad annum 1798 Scholae ipsorum praeerat.

Joannem Kramár secutus est Samuel Gresskovits, qui tamen anno 1799 e vivis excessit. Anno 1800 evocarunt Lalityenses tertium Docentem Samuelem Jeszensky, Dolina Thurocziensem, qui annis 17 Scholae Docentis munere fungebatur, ano 1817 pro VDMinistro consecratus. Anno hocce facta est Ecclesia haec mater, Bács-Ujfalvensis ad tempus hocce adfiliata.

2. Vicissitudines a proxima praecedente Visitatione eas subivit quod fere ad semel et VDMinistro et Ludirectore Petro Triznay morte privata fuerit. In Ecclesia hac munere sacro fungebatur ab anno 1817. ARD Samuel Jeszensky de Kis Jeszen usque ad diem 16 martii anni 1830, quo mortuus est. Huic successit Michael Borovszky.

LALIŤ

Dňa 17. októbra 1835 dvojctihodný pán Ján Seberíni, superintendent Banskej superintendencie, vykonal kanonickú vizitáciu cirkevného zboru a. v. v Laliti na cisársko-kráľovskom majetku v prítomnosti vznešeného pána seniora Jána Stehla a ctihodných kňazov Jozefa Spannagela, Daniela Plachého, Ľudovíta Muskulyho a Jána Škultétyho. Za civilnú stranu bol prítomný ctený pán Ferdinand Plachý De N[emeš] Várbok,¹⁰⁰ prisázný konventu.

I. Cirkevný zbor Lalit'

A. Matkocirkev

1. Založenie. Slováci evanjelici začali prichádzať na cisársko-kráľovský majetok do Lalite v roku 1790, keď sa sem prisťahovalo niekoľko rodín čiastočne z Peštianskej, čiastočne z Hontianskej stolice, ale aj z iných stolíc. Po získaní povolenia od vznešenej Komory sa asi 50 manželských párov osadilo v horespomenutej obci. Nasledujúceho roku po príchode, t. j. roku 1791, dostali pozemok v dedine ako i pol sedliackej sesie na zaopatrenie učiteľa budúcej školy. V tom istom roku na tomto pozemku vybudovali neveľkú „nabíjanú“¹⁰¹ budovu, ktorá mala dve miestnosti – väčšiu na vyučovanie žiakov a vykonávanie služieb Božích a menšiu na bývanie učiteľa. Prvý učiteľ v laliťskej škole bol Ján Kramár pochádzajúci z osady Štiavnička v Turčianskej stolici.¹⁰² Školu viedol od roku 1791 až do roku 1798. Po Kramárovi prišiel Samuel Greškovič, ktorý zomrel už roku 1799. Roku 1800 povolali Laliťania tretieho učiteľa, Samuela Jesenského z Turca, ktorý 17 rokov vykonával učiteľskú službu a roku 1817 bol vysvätený za kňaza. V tomto roku sa tento cirkevný zbor stal matkocirkvou, dovtedy bol fíliou Selenče.
2. Zmeny od poslednej kanonickej vizitácie sú tie, že takmer v tom istom čase kňaz a súčasne učiteľ Peter Triznay umrel. V tomto cirkevnom zbore bohoslužby vykonával od roku 1817 ctihodný pán farár Samuel Jesenský z Malého Jasena až do 16. marca 1830, keď zomrel. Jeho nástupcom bol Michal Borovský.
3. Počet duší mužského pohlavia je 460, ženského 420, spolu 880 duší. Je tu

¹⁰⁰ Nemesvarbók – dnes Zemiansky Vrbovok (Slovensko)

¹⁰¹ Nabíjanica – dom s múrmi z ubitej, utlačenej hlíny, tzv. „nabíjaný“ dom.

¹⁰² Narodil sa asi roku 1774 na Szentivániovskom panstve v Štiavničke v Turci (Čelovský, 1996: 68).

3. Numerus animarum sexus masculini 460 animas, sexus foeminini 420, in summa 880 efficit. Confessionis capaces sunt 402, paria conjugata 165, mixtum nonnisi unum. Numerus natorum anno praeterito 44, mortuorum 27, copulatorum 16, confirmatorum puerorum 11, puellarum 16 fuit.
4. Templum ex materialibus liquidis in longitudine 9, latitudine 4 orgias habens, extractum est anno 1802, est interne et externe dealbatum, arundine tectum, cathedra, altari, choro et sellis instructum. Baptisterio, Organo et epitaphiis caret.
5. Clenodia Ecclesiae sunt: calix inargentatus cum patella, pyxis, cantharus, candelabra lignea duo, tegumentum cathedre et altaris album, nigrum et vensicolor, mantilia quinque, duo sericea, tria lintea, alba, ferramenti pro hostiis pinsendis, libri Cantionum duo, Postilla Andreae Plachy, liber praecum Palumbinianus.
6. Turrim non habet, vices ejus supplet Campanile, in quo tres campanae, una 3 cent[tenarios] 40 lb., altera 150 lb., minima 84 lb. pendet. Inscriptionis in illas non dantur.
7. Proventus Ecclesiae colliguntur ex tintinabulo, offertoriis ter per annum habitis, oblationibus benevolis, interusuriis, proventu Communitatis et annua solutionem Ecclesianorum. Activa capitalia Ecclesiae efficiunt 1618 f. 30 xr. quae non periclitantur – passiva non habet. Proventus anni praeteriti errant in Summa 920 f. 48 xr. Erogatio 575 f. 38 xr. Remanentia 395 f. 10 xr. Si remanentia anni praeteriti addetur capitali activo 1618 f. 30 xr. habebit Ecclesia 2013 f. 40 xr. Augentur vero proventus Ecclesiae quotanni Consipatione frugum, quae opportuno tempore dividuntur. Administratio proventuum Ecclesiae fit per Curatorem; cistula, in qua Cassa est, in Parochia, clavis una apud Curatorem, altera apud Aedituum conservatur. Reditus accurate specificantur et libro Rationum inscribuntur per VDMinistrum, influxum huncce in Cassam habentem.
8. Archivum. Libri Ecclesiae. Possidet Ecclesia
 - a. Documenta literaria, Literas utpote testimoniales ab I. U[nive]rsitate Cottus Bács anno 1817 dd. 16 Iunii exhibitas, quibus liberum religionis Exercitium Ecclesiae conceditur.
 - b. Matriculas baptisatorum, copulatorum et mortuorum tres – unam ab anno 1795–1821, alteram ab anno 1821 usque 1831, tertiam ab anno 1831.
 - c. Protocollum Intimatorum currentalium, historiae Ecclesiae et Rationum.

402 konfirmovaných, 165 manželských párov, iba jedno zmiešané manželstvo. Minulého roku bolo 44 narodených, 27 zomretých a 16 sobášených. Konfirmovaných chlapcov bolo 11 a dievčat 16.

4. Chrám je z chatrného materiálu, dlhý 9 siah a široký 4 siah, vybudovaný roku 1802. Zvnútra a zvonku je vybielený, pokrytý trstinou a má kazateľnicu, oltár, chór a lavice, ale nemá krstiteľnicu, organ a nápis nad oltárom.
5. Klenoty cirkevného zboru: pozlátený kalich s patelou, schránka, kanvica, dva drevené svietniky; biele, čierne a lesklé prikrývavé kazateľnice a oltára; päť obrúskov, z toho dva hodvábné a tri ľanové; alba, vykrajovače hostií, dva spevníky, *Postilla* Ondreja Plachého¹⁰³ a Palumbiniho kniha modlitieb.
6. Vežu nemá, namiesto nej je zvonica, na ktorej sú tri zvony. Prvý má tri centnere a 40 funtov, druhý má 150 funtov a najmenší 84 funtov. Nápis nemá.
7. Cirkevné príjmy sa získavajú zo zvončeka, z troch ofier do roka, z dobrovoľných príspevkov, úrokov, príjmov z obce a z ročných poplatkov veriach. Aktívny kapitál cirkevného zboru vynáša 1618 zlatých a 30 grajciarov a nie je v nebezpečenstve. Dlhy nemajú. Ročné príjmy v minulom roku boli 920 zlatých a 48 grajciarov a výdavky 575 zlatých a 38 grajciarov, zostalo 395 zlatých a 10 grajciarov. Keď sa to, čo zostalo od minulého roka, pridá do aktívneho kapitálu vo výške 1618 zlatých a 30 grajciarov, cirkev bude mať 2013 zlatých a 40 grajciarov. Cirkevné príjmy sa každoročne zväčšujú z nazbieraného obilia, ktoré sa vo vhodnom čase predáva.
Kurátor spravuje cirkevné príjmy a schránka, v ktorej sa nachádza pokladňa, je na fare, jeden kľúč je u kurátora a druhý u kostolníka. Farár presne zapisuje príjmy do knihy príjmov a v tom spočíva jeho vplyv na pokladňu.
8. Archív. Cirkevné knihy. Cirkevný zbor má:
 - a. Rukopisné dokumenty: listina svedectva od Vysokého zhromaždenia Báčskej stolice¹⁰⁴ zo 16. júna 1817, ktorou sa povoľuje slobodné vyznávanie viery a [založenie] cirkevného zboru.
 - b. Tri matriky krstených, sobášených a pochovaných. Prvá od roku 1795 do roku 1821, druhá od roku 1821 do roku 1831 a tretia od roku 1831.

¹⁰³ Ondrej Plachý: *Postyla Domownj aneb Křestanská Přemyslowánj na Nedělnj a Swátečnj Ewangelia k Sláwe Božj a wsseobecnému Wzdělánj zpořádaná. S přiwolenjm Slawné a Welebné Superintendency Okolj Mezyhornjho, Censury. Dwa djly.* W Banské Bystřicy 1805. Wytisštěna u Jana Stephani, Král. Privil. Knihlačitele (Rizner, 1932b: 105).

¹⁰⁴ Išlo o generálne kongregácie celej stoličnej šľachty, nie o tzv. partiálne, konané raz za štvrtrok.

- d. Libros praeter supra nominatos usibus templi dicatos nullos habet.
 - e. Inventarium in Parochia et Schola nullum, Granarium reperitur in Parochia, quod anno 1830 a 100 f. VV. emtum fuit.
9. Coemeterium est versus occasum solis in longitudine 100, latitudine 25 Org. habens, undiquoque vallatum est, antiquum 1808, novum 1830 emensuratum. Usus ejus capit Ecclesia. Pecus ab illo prohibetur, sed prohibitio haec VDMinistro saepius taediosa est.
- B. Filialem non habet, talem in qua Schola vel Oratorium esset. Dantur tamen in pluribus R. Catholicis possessionibus A. C. Add. incolae, qui nullo impediante per VDMinistro debito tempore providentur. Sed et filialistae et Ecclesiam subsidiis juvant et VDMinistrum cum LRectore solvunt.

II. Directio Ecclesiae politico-oeconomica

Inspectore caret Ecclesia. Conventus per VDMinistrum indicati in aedificio scholastico, celebrantur. Curator in necessariis instructus, percipit annuus proventus et erogationes, et absoluto anno rationes dare tenetur. Nunc officio hoc fungitur vir revera honestus et conscientiosus Paulus Matzko, qui titulo remunerationis nonnisi unum par calceorum habet. Aedituus nunc Paulus Bjelik, vir praestans, in Templo imo ubicumque VDMinistrum subservit, Curatorem juvat et talem prouti Curator solutionem habet. Presbyterium constat e viribus 12, qui vocati, comparent pro Conventibus localibus.

III. Status Ecclesiae internus, moralis, religiosus.

In frequentando cultu divino tam Dominicali, quam quotidiano zelosi sunt Ecclesiani. Dies Domenicae non ita ut autem laboribus profanantur, saltationes nonnisi finito cultu Divino postmeridiano permittuntur. Notorii cultus Divini contemtores non dantur, dantur tamen nonnulli, qui non satis diligenter Templum frequentant. Lecturae gnari sunt fere omnes, ita et scripturae. Liberos in Scholam diligenter mittunt. Libros Cantionum etiam pauperiores comparant. Biblia non multi, sed N. Testamenta plurimi possident. Zelus, bonos mores conservandi adest, vitia publica nulla, spurii nulli. Opera Magistratus civilis praeter pagensem necdum erat opus. Matrimonia suapte soluta non dantur, in carceribus publicis nemo existit. Superstitiones eradicantur. Cassam Ecclesiae intendunt ditare Ecclesiani, festis inprimis anniversariis Gymnasia et Scholas, in quantum possunt, juvant quotannis.

- c. Majú protokol úradných spisov, obežníkov, históriu cirkevného zboru a knihu účtov.
 - d. Okrem horeuvedených kníh, ktoré sa používajú, cirkevný zbor iné nemá.
 - e. Žiaden inventár na fare či v škole. Na fare majú sýpku, ktorá bola vystavaná roku 1830 za 100 zlatých viedenskej meny.
9. Cintorín je na západnej strane dediny, dlhý 100 a široký 25 siah, zo všetkých strán je obkolesený jarkom. Starý cintorín bol vymeraný roku 1808 a nový roku 1830. Spravuje ho cirkev.
Snaha ustrážiť cintorín pred dobytkom spôsobuje farárovi často veľké ťažkosti.
- B. Nemá takú fíliu, v ktorej je škola či modlitebný dom, ale vo viacerých rímskokatolíckych obciach sú evanjelici, ktorí si zaobstarávajú služby [latinského] kňaza v potrebnom čase bez akejkoľvek prekážky. Ľudia v tých fíliách podporujú cirkev príspevkami a platia aj farára a učiteľa.

II. Politicko-ekonomická správa cirkevného zboru

Cirkevný zbor nemá inšpektora. Kňaz zvoláva konvent, ktorý prebieha v školskej budove. Kurátor je o potrebnej práci poučený; zbiera ročné príjmy, vypláca a na konci roka predkladá účty. Teraz tú povinnosť vykonáva Pavel Macko, človek naozaj čestný a svedomitý, ktorý ako plat nedostáva nič iné iba pár obuvi. Kostolník Pavel Bielik, cnostný muž, pomáha v chráme vo všetkom tak kňazovi, ako aj kurátorovi. Plat má taký istý ako aj kurátor. Presbyterstvo pozostáva z 12 mužov, ktorí po pozvaní prichádzajú na lokálny konvent.

III. Vnútorý mravnonáboženský stav cirkevného zboru

Veriaci veľmi pravidelne prichádzajú na služby Božie tak v nedeľu, ako aj na každodenné bohoslužby. Nedelňý deň nezneuctievajú prácami a iba popoludní po ukončení služieb Božích majú dovolené tancovať.

Verejných protivníkov služieb Božích nieto a je málo takých, ktorí nepravidelne prichádzajú do chrámu. Čítať a písať vedľa takmer všetci. Deti ochotne posielajú do školy, spevníky kupujú aj tí chudobnejší. *Bibliu* nekupuje mnoho veriacich, ale *Nový zákon* majú mnohí. Je tu prítomná ochota udržiavať dobrú morálku; verejné prehrešky nie sú; mimomanželské deti nie sú. Takže civilné vedenie obce doteraz nemalo do činenia s takými. Nemajú svojvoľne oddelene žijúcich manželov; nemajú nikoho vo verejných žalároch. Poverčivosť sa vykoreňuje. Veriaci sa usilujú plniť

IV. VDMinisterium. VDMinister est Michael Borovszky natus anno 1806 die 23 Sept. in possessione Krajna I. Cottui Nittriensi ingremiata, patre AR Dno Samuele Borovszky. Scholae protunc Krajnensis Docente. Matre Susanna Scultety. Ad annum aetatis suae 12 per Genitorem domi educatus fuit, condocendae linguae madyaricae causa Jaurini annis duobus morabatur, Rhetoricam et Studia philosophica Schemnicii, Theologica Posonii terminavit. Terminatis his, anno 1827 die 3 Sept. scripto indultu Reverendissimi Domini Adami Lovich, Reverendissimo Domino Michaeli Kováts – Martinyi exhibito, in Capellanum Patris sui, tunc temporis aegrotantis, Pivniczam Modrae per p[raeti]t[u]latum Dominum Superattendentem Michaelem Kováts – Martinyi ordinatus fuit, ibique ferme triennio munere sacro fungebatur. Anno 1830 vocatus unanimi voce Lalityensium ad Lality venit et Dominica VIII post Festum Trinitatis, per AA RR Dominos Georgium Plachy de Nemes Varbok, Joannem Sztehlo et Samuelem Borovszky patrem in praefatam Ecclesiam introductus est.

A. Muneris Sacri administratio.

1. In concionando. Sermones sacros scribit, de fidelitate erga terrae Principem et Magistratibus obedientia testanda sepius dicit.
2. Catechisationes a Domenica Trinitatis usque 1. Adventus instituit – sequitur in institutione illa: *Handbuch für Kinder und Kinderlehrer über den Katechismus Lutheri* von Johann Rudolph Gottlieb Beyer. Juventus diligenter frequentat, sed illorum quae accedit, facile obliviscitur. Catechumeni tempore Quadragesimae instituuntur diligenter ex Catechismo B. Lutheri et Historia Reformationis. Ab institutione non subtrahuntur, die Viridium solenniter confirmantur. Institutio neogamorum, cum diebus Dominicis catechisationi intersint, non habet locum uno aliove casu excepto.
3. Cultus divinus diebus Dominicis peragitur mane decantatione “Veni Sancte”, trium cantionum, praelectione Textus S. ex quo sermo S. non dicitur, collecta, concione, praecibus et benedictione. Postmeridie praelectione historiae biblicae hyeme et vere, aestate vero et autumno institutione juventutis catechetica. Juventus in Templo decenter se gerit, canit et orat. In Liturgiis observat VDMinister ea, quae in Agendis Hamalianis exstant. Cultus divines quotidianus peragitur decantatione hymnorum, precibus et saepissime explicatione etiam Scripture S. Tempore Quadragesimae prelegitur et explicatur historia passionis Jesu.
4. Sacramenta. Baptismus administratur in Templo praesente compatre et commatre. Termini S. D. Coenae sunt quatuor, singulo vero termino

cirkevnú pokladňu, najviac na výročné sviatky. Gymnáziám a školám každoročne pomáhajú podľa svojich možností.

IV. Kňazská služba. Kňaz je Michal Borovský, narodený 23. septembra 1806 v obci Krajné v Nitrianskej stolici otcovi – ctihodnému pánovi farárovi Samuelovi Borovskému, ktorý bol učiteľom v Krajnom, a matke Zuzane Škultétyovej. Otec ho učil doma do 12. roku a aby sa naučil po maďarsky, odišiel do Rábu,¹⁰⁵ kde strávil dva roky. Potom absolvoval rétoriku a štúdiá filozofie v Banskej Štiavnici. Teológium skončil v Bratislave. Potom 3. septembra 1827 s dovolením ctihodného pána farára Adama Lovicha a ctihodného pána farára Michala Kováča-Martiniho dostal povolenie byť kaplánom pri svojom otcovi, ktorý v tom čase slúžil v Pivnici a bol chorý. V Modre ho superintendent pán Michal Kováč-Martini vysvätil a tam [v Pivnici] tri roky vykonával bohoslužby. Roku 1830 bol povolaný jednohlasne do Lalite, kam i prišiel. V ôsmu nedeľu po sviatku Svätej Trojice ctihodný pán farár pán Juraj Plachý de Nemes Varbók, Ján Stehlo a jeho [Michala Borovského] otec Samuel Borovský ho v spomenutom cirkevnom zbore inštalovali.

A. Vedenie cirkevnej služby

1. Kázanie. Sväté kázne píše a aby sa udržiavala poslušnosť, často v kázňach pripomína vernosť panovníkovi a svetským vrchnostiam.
2. Katechizáciu vykonáva od nedele Svätej Trojice až do prvej nedele adventu a v nej používa príručku pre deti a učiteľov: *Handbuch für Kinder und Kinderlehrer über den Katechismus Lutheri von Johann Rudolph Gottlieb Beyr.*¹⁰⁶ Mládež ju pilne navštevuje, ale to, čo počúva, ľahko zabudne. Konfirmandi sa usilovne poučujú v čase Veľkého pôstu z Lutherovho katechizmu a z História reformácie. Výučbu nezanedbávajú a na Zelený štvrtok sa sviatočne konfirmujú. Poučovanie snúbencov sa koná striedavo s katechizáciou v nedeľu, lebo niet iného priestoru na tieto účely.
3. Služby Božie sa v nedeľu ráno odbavujú spevom „Veni sancte“¹⁰⁷ a troma pesničkami, čítaním svätého textu, po ktorom sa káže, potom nasleduje kolekta,¹⁰⁸ kázeň, modlitby, požehnanie. V zime a na jar poobede sa číta z biblickej histórie, kým v lete a na jeseň prebieha katechizácia mládeže. V chráme sa mládež správa dôstojne, spieva a modlí sa. V liturgii kňaz

¹⁰⁵ Ráb – Győr (Maďarsko)

¹⁰⁶ Učebnica: druhý zväzok, 2. vydanie, Leipzig 1787.

¹⁰⁷ Veni Sancte Spiritus (lat. Príď, Duchu Svätý) bola podľa vtedy používaných Agiend bežne spievaná prosba, predspev na začiatku služieb Božích v potrojичnom období.

¹⁰⁸ Kolekta – krátka spievaná modlitba.

tribus subsequentibus diebus Dominicis administratur, adhaec die Viridium et Festo Parasceves.

5. Morbidorum provisio. Morbidos VDMinister providet, et saepius etiam non vocatus visitat. Morbidi medicis utuntur, sed medicum in loco non habent. Vaccinationem promovet, Ecclesianos saepius monendo, ut tam salutari B. Mandato Suae Mattis obtemperent.
6. Scholae Visitatio. Scholam visitat frequentissime, curam ejus habet, consilia Docenti dat, sed haec etiam a Docente acceptuntur.
7. In matrimonialibus procedit VDMinister secundum B. Patentales, copulam trina promulgatio, distinctis tribus diebus Dominicis peracta, praecedit, in copulandis formulam jurisjurandi sanctissime observat, immaturae aetatis non copulat. Matrimonia suapte soluta non dantur.
8. Funera ducuntur ad praescriptum B. Intimatorum, adultiores cum sermonibus S., juniores – non tamen omnes – cum parentatione et cantu sepeliuntur. Pendet id ab arbitrio Ecclesianorum.
9. Matriculas, Protocolla et Rationes accurate et diligenter scribit.

B. Character moralis. Vir hic iuvenis adhuc discere debuisset, secus dotes habet, orator potest esse, ceterum in officio fidelis.

C. Bibliothecam, in quantum res domesticae permittunt, multiplicare intendit. Curricula sermonum habet.

D. Habitationem habet sat commodam, aedes parochiales justo tempore reparantur.

E. Proventus VDMinistri sunt:

1. In parato aere 100 fl. Rh.
2. In tritico, a singulo pari conjugato media metreta Poseniensis tritici totidemque avenae.
3. Cultivatio agrorum parochialium, nunc $\frac{3}{4}$ Sesionis colonialis.
4. Necessaria commolitio frugum.
5. A singula domo sine discrimine unus pullus galinaceus.
6. Offertorium tribus festis anniversariis, et quidem primo die Festo.
7. Coleda circa Festum Epiphantias.
8. In stolaribus: a baptisate et introductione puerperae 24 xr., a proclamatione neogamorum 10 xr., a copula 1 f., ab introductione neosponsae 7 xr., a funere cum cantu 15 xr., cum sermone funebri 1 f. 15 xr.
9. Praejuncturae necessariae.
10. Quatuor orgiae lignorum focalium.

zachováva všetko, čo je predpísané Hamaliarovou *Agendou*.¹⁰⁹ Každodenné služby Božie sa odávajú spevom, hymnou, modlitbami a najčastejšie výkladom, tiež aj čítaním svätých spisov a v čase Veľkého pôstu sa číta a vysvetľuje história Ježišovho utrpenia.

4. Sviatosti: veriaci krstia svoje deti v chráme v prítomnosti kmotra a kmotry. Svätá Večera Pánova sa prisluguje štyrikrát ročne a v každom termíne tri nedelne dni v kontinuite, aj na Zelený štvrtok a Veľký piatok.
5. Zaopatrenie chorých. Kňaz prisluguje svätú Večeru Pánovu chorým a často ich navštevuje aj nepovoláný. Chorí povolávajú aj lekára, no v obci ho nemajú. [Kňaz] odporúča vakcináciu a často napomína veriacich, aby dodržiavali príkazy Jeho Veličenstva.
6. Navštevovanie školy. Školu navštevuje veľmi často, dbá o ňu, dáva rady učiteľovi a učiteľ ich prijíma.
7. Pri sobášoch sa riadi milostivým cisárskym patentom, koná tri ohlášky v oddelené tri nedele. Na sobáši sa odrieka formula prísahy. Ľudí v mladom veku nesobáši. Svojvoľne rozídené manželstvá nie sú.
8. Zosnulých pochovávajú v súlade s milostivým cisárskym patentom, dospelých [pochovávajú] so svätou kázňou. Nie všetkých nepľnoletých pochovávajú s odobierkou a so spevom. To posudzujú pozostalí.
9. Matriky, protokoly a účty vedie veľmi pedantne.

B. Morálny charakter. *Tento mladý muž sa ešte potrebuje učiť. Môže sa stať dobrým rečníkom, lebo má na to vlohy; tejto službe je oddaný.*

C. Knižnica. *Usiluje sa zväčšiť ju, koľko to domáce okolnosti dovoľujú. Má aj stručný záznam kázni.*

D. Byt má dosť komfortný. Farské budovy treba v dohľadnom čase renovovať.

E. Prijmy kňaza:

1. V hotovosti 100 rýnskych zlatých
2. Od každého manželského páru pol prešporskej merice pšenice a tolko aj ovsa.
3. Veriaci mu obrábajú farský pozemok, teraz sú to tri štvrtiny sedliackej sesie.

¹⁰⁹ Martin Hamaliar: *Agenda, to gest Porzádek Prác Cyrkevnjch, Kazatelů Slova Božjho w Cyrkwjch Ewangelických Augssp. Wyznánj se přidržegjých, s připogenými potřebnými Formuláři z částky z Liturgie Wjdenské na Rozkaz Cýsařsko-Královský Roku Pane 1788 od taměgssj Ewangelické Konsystoře wydané, z částky z giných vůbec oblíbených Knih liturgických spolusebranými, z částky w nowě složenyými.* W B. Sstawnicy, MDCCXCVIII. Wytisštěný v Jana Fr. Sulcera. M. Hamaliar (1750 – 1812), superintendent Banského dištriktu a kňaz vo Veľkom Krtiši, v Banskej Štiavnici a Sarvaši.

11. Hortus bene cinctus.

Viduae praestant operas circa cultivationem horti.

Solutionem hanc, exceptis paucis, Ecclesiani justo tempore praestant. Ex supra notatis proventibus tempore vocationis VDMINistri nihil decerptum, sed plane auctum est, uti e. g. pulli galinacei, praejuncturae etc. Agri et prata parochialia sunt metis distinctae. Nunc volentibus Ecclesianis titulo cultivtionis VDMINistro solvere per eundem cultivantur.

V. Schola.

A. Rector Scholae est Josephus Godra, natus anno 1809 die 21 Julii Bagonyae in I. Cottui Nagy Honthensi, patre Michal Godra Ecclae A. C. Bagonyensis VDMINistro, matre Maria Marothy. Studuit Schemnicii, anno 1830 evocatus fuit ad Lality.

- a. Character moralis et doctrinalis. Est vir probus, debitam subordinatiorem erga VDMINistrum observans.
- b. Administrat munus scholasticum diligenter, amorem religionis et veram pietatem doctrina et exemplo instillare intendit, cantum et dictae S.S. docet.
- c. Objecta – Doctrinae methodus. Docet lecturam, scripturam, arithmetiam, cantum, dicta S. S., historiam naturalem, geographiam, diaetetiam, Catechismum Lutheri, historiam biblicam, historiam Reformationis, Čitanku ARD Kolar.

Utitur:

A. Catechesis Lutheri minori, Historia biblica Hübneri, Geographia Bartolomaeidesii.

B. Numerus discipulorum erat anno praeterito 1834 utpote 132.

C. Scholam frequentant diligenter, a prima septembris usque 1-a aprilis, vere et aestate laboribus abstrahuntur.

D. Aedificium scholasticum. Habitatio LReactoris constat duobus cubilibus angustis, non satis commodis. Ipsa schola peraeque angusta est, sed Ecclesiani sibi proposuere, dummodo potuerint, aliam aedificare.

E. Proventus LReactoris sunt:

1. In parato 50 f. Rh., qui ex Cassa mixtae Communitatis solvuntur.
2. A singulo pari conjugato sine discrimine $\frac{1}{4}$ metretae Pestanae tritici,

4. Potrebne mletie obilia.
5. Z každého domu bez výnimky jedného kohúta.
6. Tri ofery v prvý deň troch výročných sviatkov.
7. Koleda na sviatok Zjavenia Pána.
8. Štolárne príjmy: za krst a úvod šestonedielky 24 grajciarov, za ohlásky snúbencov 10 grajciarov, za sobáš 1 zlatý, za úvod nevesty 7 grajciarov, za pohreb so spevom 15 grajciarov, s pohrebnou kázňou 1 zlatý a 15 grajciarov.
9. V prípade potreby mu zabezpečujú povoz.
10. Štyri siahy dreva na vykurovanie.
11. Záhrada dobre ohradená.
12. Vdovy obrábajú záhradu.

Veriaci, až na malé výnimky, odovzdávajú splátky v určenom čase.

Z horeuvedených príjmov sa od príchodu kňaza nič neodobralo, ba ešte sa aj zväčšili, napríklad o kohúty a povoz. Pozemok a farské lúky sú vyznačené kolmi. Teraz ich veriaci dobrovoľne obrábajú a kňaz im to platí.

V. Škola

A. Učiteľ školy je Jozef Godra, narodený 21. júla 1809 v Bagoni¹¹⁰ vo Veľkohontskej stolici otcovi Michalovi Godrovi, kňazovi cirkevného zboru a. v. v Bagoni, a matke Márii Marothy. Študoval v Banskej Štiavnici a roku 1830 bol povolán do Lalite.

- a. Morálny a pedagogický charakter. Človek je statočný a preukazuje potrebnú pokornosť voči kňazovi.
- b. Školskú službu vykonáva pilne. Lásku k náboženstvu a svedomitosť vo výučbe dokazuje vlastným príkladom. Medzi jeho povinnosti patrí aj spievanie a kázanie slova Božieho.
- c. Predmety a metódy vyučovania. Učí čítanie, písanie, aritmetiku, spev, texty Písma svätého, históriu prírody, zemepis, dietetiku, Lutherov katechizmus, biblické histórie, dejiny reformácie, *Čítanku* ctihodného pána farára Kollára. Používa Lutherov *Malý katechizmus*, Hübnerovu *Biblickú históriu* a Bartolomeidesov *Zemepis*.

B. V minulom (1834) roku bolo 132 žiakov.

C. Žiaci pilne navštevujú školu od 1. septembra až do 1. apríla. Na jar a v lete ich rodičia do školy neposielajú, lebo pomáhajú s poľnohospodárskymi prácami.

¹¹⁰ Bagonya – dnes Bohunice (Slovensko).

a singulo pari vero terras habente $\frac{1}{4}$ metretae posoniensis avenae adhaec.

3. Duae orgiae lignorum focalium, quarum una a mixta Communitate praestntur.
4. Coledae Epiphaniae tertialitas, nummi Confess. Sextalitas, Blaseatio, Gregorisatio, Farinatio pro hostiis.
5. A funere cum cantu 15 xr., cum cantu et versibus simul 45 xr.
6. Currus ordinantiales et commolatio tritici pro usibus domesticis. Didactra non habet.
7. Cultivatio $\frac{1}{4}$ Sessionis.

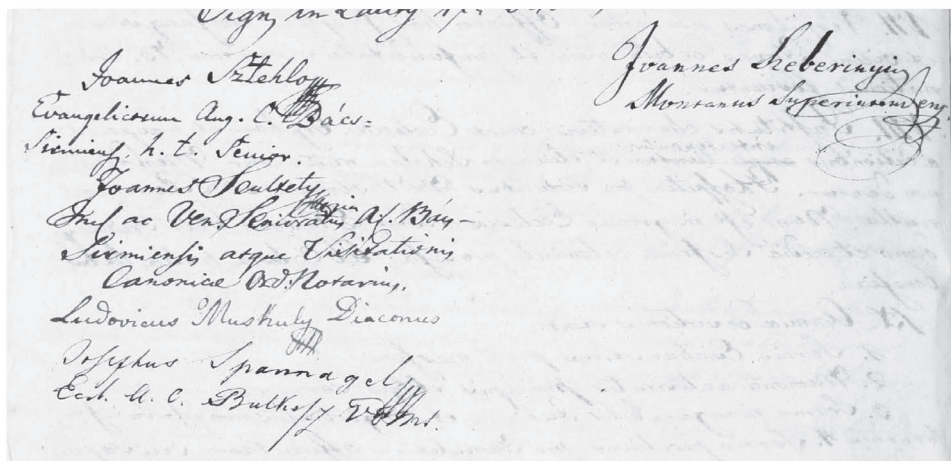
F. Fundatio pro Schola nulla.

G. Inspector Scholae est localis VDMinister. Examina sub presidio Adm. Rev. Dni Decani, praesente VDMinistro et Ecclesianos vere instituuntur.

H. Libri scholastici usibus Docentis et discipulorum inservientes non dantur.

I. Influxus Decani in Scholam quis? Decanus tempus institutioni ordinat, methodum docendi proponit et saepius scholam visitat.

VI. Obstetrices sunt duae non adjuratae nec examinate, formulam tamen baptisandi edoctae – supestitiosae non videntur esse, vitam ducunt sobriam, in casu maximae necessitatis baptisant. Solutionem habent a singula puerpera 17 xr. VV. et unum libonem panis.

Obr. 11: Podpisy členov komisie kanonickej vizitácie v Laliti roku 1835

D. Budova školy. Byt učiteľa má dve malé nekomfortné izby a aj škola je dosť tesná. Veriaci však už majú predsavzatie postaviť si novú hneď, keď budú môcť.

E. Príjmy učiteľa sú:

1. V hotovosti 50 rýnskych zlatých, ktoré sa platia zo spoločnej pokladne obce.
2. Od každého manželského páru jedna štvrtina peštianskej merice pšenice. Od každého páru, ktorý má pôdu, jedna štvrtina prešporskej merice ovsu.
3. Dve siahly dreva na vykurovanie, jednu z toho dostáva od obce.
4. Z koledy na Zjavenie Pána jednu tretinu a od počtu konfirmandov jednu šestinou blažeácie, gregorácie, farinácie a hostiácie.¹¹¹
5. Za pohreb so spevom 15 grajciarov a so spevom a veršami spolu 45 grajciarov.
6. Povinný povoz podľa potreby a mletie pšenice pre domáce potreby. Za výučbu sa mu neplatí.
7. Obrábanie jednej štvrtiny sesie.

F. Škola nemá žiadne fundácie.

G. Inšpektor školy je miestny kňaz a skúšky sa konajú pod predsedníctvom pána dekana a v prítomnosti kňaza a veriacich.

H. Ani učiteľ ani žiaci nemajú školské knihy, ktoré by používali vo výučbe.

I. Aký je vplyv dekana na školu? Dekan určuje čas začiatku výučby, navrhuje jej metódy a školu často navštevuje.

VI. Babice sú dve, bez prísahy a bez skúšok, ale vedia krstnú formulu. Nie sú poverčivé, sú rozumné a v prípade potreby aj krstia. Plácu majú 17 grajciarov viedenskej meny a jeden chlieb od každej rodičky.

VII. Hrobárov nemajú, takže túto službu vykonávajú príbuzní a susedia. Hroby kopú v určenom rade a v potrebnej hĺbke v súlade s milostivým cisárskym príkazom.

¹¹¹ Učítelia si v tomto období sami zabezpečovali odmenu od farníkov tak, že počas istých sviatkov robili po domoch zbierky. Každá zo zbierok mala svoje osobitné pomenovanie, napr. buď podľa sviatku alebo roznášaného artikla. Blažeácia sa konala na Blažeja (3. február), keď žiaci pre učiteľa po domoch zbierali slaninu. Gregorácia prebiehala na Gregora (Rehor, 12. marec) a vtedy žiaci zbierali po domoch vajcia. Okrem toho podľa dobových zvyklostí učítelia na objednávku zostavovali pohrebné verše (valedikcie) a spievali po domoch na výročné sviatky (kantácie), čo im zabezpečovalo časť príjmov. O hostiácii a farinácii pozri poznámku č. 41.

VII. Vespilones non dantur. Officium hoc supplent consanguinei et vicini. Foveae debito ordine et profunditate secundum B. Ordinationis fodiuntur.

VIII. Institutis charitativis caret Ecclesia. Orphani et pauperes aditionibus intertenentur et etiam in Scholam mittuntur. Mendici non dantur. Hospitio pro viduabus VDMinistrorum et LReactorum nulla. Nunc est in gremio Ecclesiae vi-dua LReactoris Petri Triznay, domo et media Sessione coloniali provisiva. Ab Ecclesia nulla habet beneficia.

IX. Annua devotiones sunt.

1. Sermo Eucharisticus post messem.
2. Memoria natavittatis principis absque sermone.
3. Sermo inauguralis Judicum et Magistratus non est in usu, prout nec
4. Sermo peculiaris pro Famulatio - officii tamen sui saepius admonentur.

X. Postulata et Gravamina.

1. Ex parte Ecclesiae – nulla.
2. Ex parte VDMinistri – nulla.
3. Ex parte LReactori – nulla.

XI. Abusus abrogandi. Proponuntur circa convivia baptismalia, nuptalia et silicernia, apud nonnullos nimis sumptuosa. Infantibus funebres conciones non dicuntur – funera aperto sarcofago non ducuntur.

Michael Borovszky, m. p., Ecclesiae Ev. A. C. Lalityensis V. Divini Minister.

Quae in nexu perlecti Protocolli Visitationalis monita et addita sunt, sic se habent:

1. In cantu LReactori in intonationibus vero VDMinistro moderamen et submissio vocis recommendata est.
2. Calix nomine Ecclesiae et anni, quo paratus est, insigniendus ordinatur.
3. Congia cuprea, nunc ingentis molis, cum alia magis modesta commutetur.
4. Coemeterium melius ac hucdum a pecoribus custodiat.
5. Scholam seniorelem Verbasziensem quotannis Symbolis suis adjuturos se promte sponponderunt Ecclesiani.
6. Festum Reformationis Domenica post 1-am Novembris hic quoque quotannis celebrandum praescribitur.

Sign. in Lality 17. Octobris 1835.

Joannes Szeberinyi, m. p., Montanus Superintendens

Joannes Sztelhlo, m. p., Evangelicorum Aug. C. Bács-Sirmiensis h. t. Senior

VIII. Charitatívnu inštitúciu cirkevný zbor nemá. Siroty a chudobní sa zao-
patrujú z milodarov a posielajú ich aj do školy. Mendíkov nemajú, ani dom pre
vdovy kňazov a učiteľov. Teraz je v cirkevnom zbore vdova učiteľa Petra Triznaya,
ktorá má dom a pol sedliackej sesie. Od cirkevného zboru nedostáva žiadnu be-
neficiu.

IX. Výročné pobožnosti sú:

1. Ďakovná kázeň s Večerou Pánovou po žatve.
2. Spomienka na deň narodenia panovníka bez kázne.
3. Kázeň s úvodom richtára a úradníkov obce sa nepraktizuje.
4. Osobitnú kázeň pre sluhov [neprednáša] – iba občas spomína ich po-
vinnosti.

X. Pripomienky a sťažnosti

1. Zo strany cirkevného zboru – nie sú.
2. Zo strany kňaza – nie sú.
3. Zo strany učiteľa – nie sú.

XI. Prikazuje sa, aby sa zrušili tieto zlozvyky:

Veľmi bohaté hostiny na niektorých krstinách, svadbách a pohreboch; aby sa
nekonali kázne na pohreboch detí; aby sa nenosili otvorené rakvy.

Michal Borovský, kňaz cirkevného zboru a. v. v Laliti

Protokol vizitácie bol prečítaný, aby sa na nič nezabudlo a aby sa dodržiavali
nasledujúce pripomienky:

1. Pri speve učiteľa sa doporučuje, aby kňaz udával intonáciu miernym hlasom.
2. Má sa zaobstarať kalich s nápisom mena cirkevného zboru a roka kúpy.
3. Teraz už dosť ošúchaná medená kanvica sa má nahradiť druhou, dôstoj-
nejšou.
4. Cintorín sa má chrániť od dobytky lepšie ako doteraz.
5. Nakladá sa, aby veriaci svojimi príspevkami každoročne podporovali Se-
niorálnu školu vo Vrbase.
6. Ustanovuje sa, aby sa v nedeľu po 1. novembri každoročne pripomínal Ďeň
reformácie.

Podpísané v Laliti 17. októbra 1835

Ján Seberíni, banský superintendent

Ján Stehlo, toho času báčsko-sriemsky senior

Ján Škultéty, zapisovateľ Báčsko-sriemského seniorátu a súčasne zapisovateľ
tejto kanonickej vizitácie

Ludovít Muskuly, kaplán

Jozef Spannagel, kňaz evanjelickej a. v. cirkvi v Magličí

Joannes Scultety m. p., Incl. ac Ven. Senioratus A. C. Bács-Sirmiensis atque
Visitationis canonicae Ord. Notarius.

Ludovicus Musculy, m. p., Diaconus

Josephus Spannagel, m. p., Eccl. A. C. Bulkesis VDMinister

Solutio annua VDMinistri Lalityensis

1. In parato aere 100 fl. Rhenenses.
2. In tritico, a singulo pari conjugato una Véka tritici et una Véka avenae.
3. Cultivatio agrorum Parochialium.
4. Necessaria commolito frugum.
5. A singula domo, sine discrimine, pullus gallinaceus.
6. Offertorium tribus Festis anniversariis, et quidem primo die Festo.
7. Coleda circa Festum Epiphantias.
8. In stolaribus: a baptisate cum Intoductione puerperae 24 xr., a copula 1 f., ab Intoductione Neosponsae 7 xr., a proclamatione 10 xr., a funere cum cantu 15 xr, cum sermone et cantu 1 f. 15 xr.
9. Praejuncturae necessariae, medio Curatoris constituendae.
10. Quatuor Orgiae lignorum focalium.
11. Hortus palisadis bene cinctus.
12. Viduae tenentur praestare operas penes cultivationem horti, aut in aliis laboribus.

Sign. Lality die 17 oct. 1835.

Michael Borovszky, m. p., Ecclae A. C. Lality VDMinister.

Solutio annua Docentis Scholae Lalityensis

1. In parato aere 50 fl. Val.
2. A singulo pari unum quadrantem Pesthanae metr. tritici et $\frac{1}{4}$ metr. Pos. avenae ab illis qui tereno provissi sunt.
3. Cultivatione agrorum Scholasticorum, $\frac{1}{4}$ Sessionis.
4. Duas orgias lignorum focalium.
5. Offertoria solita tria, et quidem semper 2-da feria.
6. Colledae tertialitatem, nummi Confess. sextalitem, Blaseationem, Gregorisationem, Hostiationem.
7. Commolitionem frugum necessariam et currus ordinantiales.
8. Ex Stolaribus
 - a. A funere cum cantu 15 xr.
 - b. Cum valedictionem 45 xr.

Sign. Lality die 17 oct. 1835.

Josephus Godra m. p. Ecclae Ev. A. C. Lality Docens Scholae.

Ročný plat kňaza v Laliti

1. V hotovosti 100 rýnskych zlatých.
2. Od každého manželského páru jedna veka pšenice a jedna veka ovsu.
3. Obrábanie farského pozemku.
4. Potrebné mletie obilia.
5. Kohút z každého domu, bez výnimky.
6. Ofery na tri výročné sviatky, v prvý deň sviatku.
7. Koleda na sviatok Zjavenia Pána.
8. Štolárne príjmy: za krst s úvodom rodičky 24 grajciarov, za sobáš 1 zlatý, za úvod nevesty 7 grajciarov, za ohlášky 10 grajciarov, za pohreb so spevom 15 grajciarov a s kázňou 1 zlatý a 15 grajciarov.
9. Potrebný povoz zabezpečí kurátor.
10. Štyri siahly dreva na vykurovanie
11. Záhrada dobre ohradená kolmi.
12. Vdovy vykonávajú práce pri obrábaní záhrady a iné práce.

Ročný plat učiteľa školy v Laliti

1. V hotovosti 50 zlatých.
2. Od každého páru jednu štvrtinu peštianskej merice pšenice a jednu štvrtinu prešporskej merice ovsu od tých, čo vlastnia pozemok.
3. Obrábanie školskej pôdy, ktorá vynáša jednu štvrtinu sesie.
4. Dve siahly dreva na vykurovanie.
5. Tri obvyklé ofery vždy v druhý deň sviatku.
6. Tretinu koledy a od konfirmandov šiestu čiastku; blažeácia, gregorácia a hostiácia.
7. Potrebné mletie obilia a povinný povoz.
8. Štolárne príjmy:
 - a. Za pohreb so spevom 15 grajciarov.
 - b. S odobierkou 45 grajciarov.

Podpísané 17. októbra 1835

Jozef Godra, učiteľ školy v cirkevnom zbore evanjelickej a. v. cirkvi v Laliti

UJVIDÉK

Ecclesia Evangelica Aug. Conf. Neoplantensis Germanico Slavico Hungarica Anno 1835 die 2-da Octobris per Reverendissimum ac Amplissimum Dominum Dominum Joannem Szeberinyi I. ac Ven. Districtus Montani Superatendentem virum gravissimum visitata praesentibus: Plur. Rev. Domino Joanne Sztehlo, Seniore, Joanne Skultety Seniorali Notario

- A. Constat Matre Neoplanta, praeterea animabus aliquot Petrovaradini, Karlovitzii, Futokini et in Allodiis Neoplantensibus dispersis.
1. Status Ecclesiae: Haec olim Jarekiensi Parocjiae affiliata obtento prae-vie indultu ano 1812 die 18-va Martii proprium evocavit VDMinistrum in Domino Admodum Reverendo Georgio Tessényi, cotum Ecclae Mokrensis meritissimo Sacrorum Ministro, et sic in Matrem Ecclam constituta est. Viro hoc Venerabili post annum ad Ecclam gremialem Torzsa abscedente per longius tempus Eccla Ministro carebat, donec tandem Ecclae qua Levita proefectus fuerat anno 1818 Praestantissimus ac Illustrissimus Dominus Mathias Ambrozy qui exacto qua Levita uno anno Ordinatus, qua Ordinarius Minister Ecclae per tres annos servivit. Evocato iterum hocce viro Reverendo ad gremialem Ecclam Bajschensem Eccla iterum sesqui altero anno Ministro carebat. Post hoc tempus evocatus et Ecclae qua Minister praefectus est Admodum Reverendus Dominus Stephanus Leschka isque anno 1821-o functiones in Eccla inchoavit. Hoc Reverendo Domino ad gremialem Ecclam V. Pazuensem anno 1826 evocato successit post medium annum Admodum Reverendus Dominus Paulus Makonyi qui usque annum 1831 Verbi divini Ministerio fungebatur, quo per Ecclam Kulpiniensem hinc evocatus fuerat. Huic dein successit post medium annum modo hic existens VDMinister Samuel Hajnotzy.
 2. Vicissitudines praeter jam enumerates Ecclesia misera subiit nullas.
 3. Animas sexus masculini 305 foeminini 208 in summa 513, confessionis capaces 252 paria vero pura Evangelica 87, mixta 32. Anno praeterito 1834 sunt nati 27, copulati 9, mortui 39, confirmati pueri 8, puellae 5.
 4. Templum anno 1822 strui coeptum longum est 8 latum vero 4 orgiarum, ab extus et intus ex toto paratum, intus Cathedra lignea, altari, choro et organo provisum, posterius quod Domino Locali Inspectori

NOVÝ SAD

Dňa 2. októbra 1835 dvojctihodný pán Ján Seberíni, superintendent Banského dištriktu, vykonal kanonickú vizitáciu nemecko-slovensko-maďarského cirkevného zboru a. v. Nový Sad v prítomnosti ctihodného pána seniora Jána Stehla a seniorálneho notára Jána Škultétyho.

A. Cirkevný zbor pozostáva z **matkocirkvi Nový Sad**. Okrem toho je tu aj niekoľko duší roztrúsených v Petrovaradíne, Karlovciach, Futogu a na novosadských alódiách.

1. Stav cirkevného zboru

Tento cirkevný zbor bol filiou cirkevného zboru v Jarku. No 18. marca 1812 si povolal ctihodného pána Juraja Tešeniho, kňaza v mokrinskom¹¹² cirkevnom zbore, a tak sa konštitoval v matkocirkev. Tento muž po roku odišiel do cirkevného zboru v rodisku v Torži a [novosadský] cirkevný zbor dlhší čas zostal bez kňaza, kým sem roku 1818 neprišiel ctihodný pán Matej Ambrózy, ktorý tu ako levita pôsobil jeden rok a potom ako kňaz cirkevného zboru slúžil tri roky. Keď ho potom povolali do rodiska, do cirkevného zboru Bajša, novosadský cirkevný zbor znovu rok a pol zostal bez kňaza. Potom bol povolaný kňaz Štefan Leška, ktorý tu začal pôsobiť roku 1821. Tento kňaz bol povolaný do cirkevného zboru v Starej Pazove. Po pol roku sa jeho nástupcom stal ctihodný pán Pavel Makoni, ktorý tu až do roku 1831 vykonával kňazskú povinnosť. Tento bol stadiaľto povolaný do kulpínskeho cirkevného zboru. Po pol roku na toto miesto nastúpil terajší kňaz Samuel Hajnóci.

2. Okrem už spomenutých zmien iné zmeny tento chudobný cirkevný zbor nemal.
3. Má 305 duší mužského, 208 ženského pohlavia, spolu 513; konfirmovaných 252, manželských párov evanjelických 87, zmiešaných 32. V minulom (1834) roku sa narodilo 27 detí, sobášených 9 párov, zomreli 39; konfirmovaných 8 chlapcov a 5 dievčienec.
4. Chrám sa začal budovať roku 1822. Dlhý je 8 siah a široký 4 siahy. Zvonku a zvnútra je celkom dokončený. Schody na kazateľnicu sú drevené, má aj oltár, chór a organ. Všetko je zabezpečené po tom, ako pán lokálny inšpektor Andrej Bende de Hodós prijal túto povinnosť a kňaz Samuel Hajnóci z prostriedkov cirkevného zboru chrám

¹¹² Mokrin – obec v Banáte (Srbsko).

- Andreae Bende de Hodós Ecclesia in acceptis habet, quodve summtibus Ecclesianorum et VDM Samuele Hajnotzy serius restauratum est. Baptisterim propriis expensis comparavit Dnus Localis Inspector, sel-lae commodae, inscriptions nullae.
5. Clenodia Ecclae: Calix argenteus inauratus praetio 168 fl. VV Neoplantae emtus, cum patella argentea, mappae duae linteae, altera nigra, altera alba. Tegumenta cathedrae aequae duae, feramentum unum pro hostiis pinsendis, unum vas staneum pro vino eucharistico inserviens, quatuor candelabra lignea et duo orichalcea inaurata, et crucifixum ligneum dono oblatum.
 6. Turris campanaeque nullae.
 7. Proventus Ecclesiae:
 - α. Colliguntur ex offertoriis dominicalibus, ex benevolis oblationibus, ex solutione in parata ejectata.
Tenuta non habet Eccla.
Activa capitalia nulla, passiva vero 700 fl. VV. Proventus anni praeteriti in summa effecit 806 fl. VV, erogatio 791 fl. 32 xr, mansit status cassae cum 14 fl. 15 xr. quae pecunia Germanico Curatori tradita est.
β. Proventus Ecclae administrant Curatores sub inspectione Domini Inspectoris et VDMinistri. Cassa appud Curatores servatur, omnes reditus duplici libello inscribuntur et omni anno per provocatam integram Ecclam revidentur.
Influxus Ministri ad Cassalia nullus.
Ecclesia in nulla lite est.
 8. Archivum nullum. Libros Ecclae habet: Germanica Biblia, Slavica Postilla, duos libros slavicos cantionum Transcicii et duos Germanicos Neosolienses.
 - a. Documenta nulla.
 - b. Matriculae duae pro inserendis natis, copulates et mortuis inservientes, av anno 1812.
 - c. Protocolla duo pro rationibus Ecclae praenotandis destinata, et unum pro Intimatis inserendis.
 - d. Libris et inventario destituitur.
 9. Coemeterium extra Civitatem cum Reformatis commune fossato cinctum usuatur ab anno 1802. Usus capit Helv[etiae] Conf. VDMinister. Pecus omnino arcetur.

- dôstojne reštauroval. Pán lokálny inšpektor kúpil krstiteľnicu z vlastných prostriedkov; lavice sú dosť komfortné; nápisy žiadne.
5. Cirkevné klenoty: strieborný pozlátený kalich s patelou, kúpený v Novom Sade za 168 zlatých viedenskej meny; dve ľanové oltárne prestieradlá, jedno čierne, jedno biele; prikrývadlá kazateľnice tiež dve; jeden vykrajovač hostií; cínová kanvica na eucharistické víno; štyri drevené svietniky, dva medené a pozlátené; drevené ukrižovanie získané darom.
 6. Vežu ani zvony nemá.
 7. Príjmy cirkevného zboru
 - a. zbierajú sa z nedelňých ofier a milodarov, zo splátok v hotovosti. Cirkevný zbor nemá majetok, aktívny kapitál žiaden, pasívny 700 zlatých viedenskej meny. Príjmy minulého roku sú 806 zlatých a 26 grajciarov viedenskej meny. Výdavky 791 zlatých a 32 grajciarov; v pokladni zostáva 14 zlatých a 55 grajciarov a tento peniaz je odovzdaný kurátorovi Nemcovi.
 - β. Príjmy cirkevného zboru upravujú kurátori pod dozorom pána inšpektora, ako i kňaza. Pokladňu uschováva kurátor, všetky príjmy sa zapisujú do dvoch zošitov a každoročne sa revidujú pred celým zvolaným cirkevným zborom. Kňaz nemá žiaden vplyv na kasu. Cirkevný zbor nie je v nijakom súdnom spore.
 8. Archív nemajú. Cirkev má tieto knihy: nemeckú Bibliu, slovenskú Postillu, dve slovenské Tranosciá a dve nemecké vydané v Banskej Bystrici.
 - a. Dokumenty žiadne.
 - b. Dve matriky na zapisovanie narodených, sobášnych a zomretých od roku 1812.
 - c. Dva protokoly na účty cirkevného zboru, jeden na prepisovanie intimátov.
 - d. Inventár kníh nemajú.
 9. Cintorín je mimo mesta, spoločný s kalvínmi. Obkolesený je jarkom a používa sa od roku 1802. Trávu zužitkováva kalvínsky kňaz. Dobytku sa zamedzuje prístup.
- B. Dve filie: Karlovce a Futog** vzdialené jednu hodinu [vozom]. Z nich prvá filia má 5 mužov, ani jednu ženu a dva zmiešané páry. Druhá filia má 7 mužov a 9 žien, spolu 16; čisté páry sú 3, zmiešané 2. Kňaz tam chodí len úradne a vtedy po neho posielajú voz. Formálne nie sú pripojené ako filie. Prvá platí poplatok ako aj matkocirkev a druhá neplatí.

- B. Filiales duae: Karlovitz et Futok una hora distant. Harum prior numerat animas sexus masculini 5, feminini nullas, paria vero duo, et quidem mixta, posterior sexus masc. 7, feminini 9, in summa 16, paria pura 3 et mixta 2. Minister tantum in officiosis eo venire solet, qua occasione pro eo mittunt currum. Formaliter hucdum affiliatae non sunt. Prima solvit prout mater, altera non.

II. Directio Ecclae Politico Oeconomica

Inspectorem agit Perillustris Dnus Andreas Bende. Conventus celebrantur in Parochia. Rationes censurae subjiciuntur, Curatores instructione provisi sunt. Moderni curatores sunt Georgius Kegel ex Germanica et Joannes Janovitsek ex slavica parte, qui etiam aeditui munere simul funfuntur. Percipiunt et erogant pecunias Ecclae ducente Protocollo VDMinistro, salarium nullum habent. Praesbyterium secundum praescriptum est constitutum, in casibus neccessitatis convocatur, in gravioribus negotiis integra Eccla congregatur.

III. Status Ecclae internus.

Inveniuntur in hac Eccla multi religiosi, qui etiam pulchro caractere morali eminent, non desunt tamen etiam plures moribus depravati. Cultum divinum diebus Dominicis multi diligenter frequentant. Diebus dominicis labors, saltationes et helluationes sub cultu non solent institui. Indifferentes erga Domini Coenam funfens nullos detegit. Scripturae et lecturae plerique in Eccla gnari sunt. Liberos ad Scholam pauci mittunt. Biblia aliosque libros multi habent.

Spuria proles duae tresve per annum observantur. Vitia per Ministrum serio improbantur. In publicis carceribus propter furtum unus reperitur. Notorii peccantes nulli sunt reperti. Magistratus civilis in casu neccessitatis omnino proebet assistentiam. Matrimonia divortiata nulla sunt. Quod Eccla per testamentali hucdum percipit, parum est.

IV. Munere Sacro VDMinister hodie fungitur Samuel Hajnotzy, 30 annorum, patre Joanne Hajnotzy Liberae Regiae Civitatis Modrensis cive et sartorum magistro, matre vero Susanna Melicháan natus. Humaniora, et Philosophicum cursum ih Gymnasio Modrensi tractavit, hinc ad Inclytum Lyceum Poseniense transivit, ibi per 3 annos sub manuuctione Clarissimorum virorum Dni Joannis Grosz, Samuelis Zsigmondy, Gabrielis Kovats Martinyi et Mathiae Schevrnlay cursum Theologicum absolvit, dein deposito coram Reverendissimo Dno Michaele Kovatx Martinyi Superinatendentiae Cis-Danubianae Superattendente tentamine candidato, munus Pedagogi apud Spectabiles Dnum Gabrielem Földvary de Eadem et Benathfalva Inclyti Comitatus Pestiensis nunc Vice Comittem per duos

II. Politicko-ekonomický stav cirkevného zboru

Funkciu inšpektora vykonáva ctený pán Andreas Bende. Konvent sa uskutočňuje na fare. Kurátori sú inštruovaní, ako majú spravovať účty. Teraz sú kurátori: Georgius Kegel z nemeckej a Ján Janoviček zo slovenskej časti zboru, ktorí vykonávajú aj službu kostolníka, prijímajú peniaze a platia cirkevné účty z cirkevných peňazí, no nedostávajú žiadny plat. Protokol zapisuje kňaz. Presbyterstvo sa konštituovalo podľa určených predpisov a zvoláva sa v prípade potreby. Vo vážnejších prípadoch sa zvoláva celý cirkevný zbor.

III. Vnútorý stav cirkevného zboru

V cirkevnom zbore sú mnohí veriaci, ktorí majú chvályhodný morálny charakter, no je tu aj veľa nestatočných. Mnohí pravidelne navštevujú nedeľné služby. Nedeľné bohoslužby nezneuctievajú prácami, tancom a zábavami. Lahostajných voči Večeri Pánovej nieto. Mnohí vedia čítať a písať. Málo je tých, ktorí posielajú deti do školy. Mnohí majú Bibliu a iné knihy. Mimomanželské deti sa rodia dve alebo tri ročne. Kňaz vážne karhá tých, čo vykonali prehrešky. Jeden veriaci je pre krádež vo verejnej väznici. Verejných hriešnikov nieto. Civilný magistrát v prípade potreby dáva plnú podporu. Svojoľne oddelené manželstvá nie sú. Doteraz cirkevný zbor zdedil málo prostriedkov zanechaných testamentmi.

IV. Kňazskú povinnosť teraz vykonáva Samuel Hajnóci, ktorý má 30 rokov, narodený otcovi, krajčírskemu majstrovi Jánovi Hajnócimu, mešťanovi zo slobodného kráľovského mesta Modra, a matke Zuzane Melichar. Humanitné a filozofické triedy navštevoval v gymnáziu v Modre. Odtiaľ odišiel na lýceum do Bratislavy, kde po troch rokoch ukončil kurz teológie pod vedením slávnych mužov pána Jána Grosa, Samuela Žigmondyho, Gabriela Kováč-Martiniho a Mateja Ševrlaya a potom študoval u cteného pána Michala Kováč-Martiniho, superintendenta Zadunajskej superintendúry. Zložil kandidátsku skúšku a vykonával povinnosť súkromného učiteľa u cteného pána Gabriela Földváryho z Földváru¹¹³ a Bernáthfalvy,¹¹⁴ ktorý je teraz dva roky podžupanom v Peštianskej stolici; Hajnóci potom túto povinnosť súkromného učiteľa vykonával ešte aj u cteného pána Georgia Zako de Bajsa, prísazného súdu v Báčskej stolici. Odtiaľ bol povolaný do cirkevného zboru v Novom Sade. Na sviatok Turíc prišiel na probáciu a dňa 1. septembra 1832 bol povolaný [za kňaza v Novom Sade]. Vie po latinsky, nemecky, maďarsky, slovensky a po srbsky.

¹¹³ Dnes Dunaföldvár – mesto v Tolnianskej stolici (Maďarsko).

¹¹⁴ Dnes Bernátovce – obec v Košickom kraji (Slovensko).

annos, postmodum autem idem munus apud Spectabilem Dnum Georgium Záko de Bajsa I. Cottus Bacsensis Tabulae Judiciariae Assessorem per totidem annos gessit. Hinc per Eccliam Neoplantensem pro Ministro evocatus. Festo Pentecostes probatico deposito, per eam die 1-ma Septembris 1832 vocatus est. Linguas calleet Latinam, germanicam, hungaricam, slavicam et iliricam.

A. Muneris sacri administratio.

1. Sermones S. scribit ex integro ab exordio muneris sui pastoralis. Quae leges et prudentia observare jubent quoad terrae Principem et Magistratum omnino observat.
2. Catechisationes defectus Juventutis institutionis capacis non servat. Catechumenos tempore Quadragesimae usque festum Viridium quotidie bis tribus linguis omnino informat. Actus confirmationis ita fit: Slavos die Viridium, germanos die Parasceves coram Eccliam examinatos, cum benedictione confirmat.
Neogamorum institutio non fit.
3. Cultus divinus Dominicalis mane peragitur ab 8-va hora usque 10 cum Slavico sermone, a 10-ma cum Germanico, post meridiem praecibus et praelectione Scripturae Sacrae.
In Liturgicis VDMinister nihil arbitrarie mutat. Nec praeces quotidianae nec explicatio S. Sacre habetur. Tempore Quadragesimo historia passionis Jesu Christi praelegi solet.
4. Baptismus in praesentia compatrium in templo peragitur. Sacra Domini Coena anniversariis Festis semper tribus linguis administratur.
5. Morbidos omnino providet, pauci ituntur medicis Medicorum copia datur. Vaccinationem Magistratus civilis curat. Scholam visitat, docens consilia acceptat.
6. In matrimonialibus secundum benignas patentales matrimoniales procedit. Tria promulgatio tribus festis copulam praecedit. Formulam jurisjurandi observat, immaturae aetatis non copulat.
7. Funera ducuntur ad praescriptum B. Intimatorum.
8. Matriculas, Protocollas accurate scribit.

B. Character Moralis: Vir juvenis, indoctus, fere levis indolis, sine dotibus, serio admonitus.

C. Bibliothecam mediocrem habet. Sermonum curricula habet completa.

D. Habitatio VDMinistri commoda, reparatio non eget.

A. Vykonávanie kňazskej povinnosti

1. Od začiatku vykonávania svojej pastorálnej služby píše celé kázne. Nakladá zachovávať zákony a poslušnosť voči panovníkovi a k civilným vrchnostiam.
2. Katechizáciu nevykonáva kvôli nedostatočnému počtu školopovinnej mládeže. Katechumenov vyučuje každú nedeľu dvakrát v troch jazykoch v období od Veľkého pôstu až do Zeleného štvrtku. Samotný akt konfirmácie Slovákov sa koná na Zelený štvrtok a Nemcov na sviatok Paraskevvy. Skúša ich pred cirkevným zborom a s požehnaním ich konfirmuje. Mladomanželov nepoučuje.
3. Nedelne predpoludňajšie bohoslužby sa konajú od 8. do 10. hodiny so slovenskou kázňou a od 10. hodiny s nemeckou, popoludní s modlitbami a čítaním Písma svätého. V liturgii kňaz nič svojvoľne nemení. Nemajú každodenné modlitby ani výklad Písma svätého. V čase Veľkého pôstu sa číta história utrpenia Ježiša Krista.
4. Krst sa koná v chráme v prítomnosti kmotrovcov. Večera Pánova sa prisluhuje na výročné sviatky vždy v troch jazykoch.
5. Chorých navštevuje záväzne. Málo je tých, ktorí vyhľadávajú pomoc lekára. Lekárov je dosť. Civilné vrchnosti odporúčajú vakcináciu. Školu navštevuje a učiteľ prijíma jeho rady.
6. V manželstvách sa spravuje podľa milostivého patentu: sobášu predchádzajú tri ohlášky na tri sviatky. Formulu prísahy zachováva. Ľudí v mladom veku nesobáši.
7. Zomretých nosia na predpísaný spôsob podľa milostivého intimátu.
8. Matriky a protokoly vedie pravidelne.

B. Morálny charakter kňaza: *Muž mladý, nedostatočne vzdelaný, bez príjmov, nie veľmi schopný, je vážne napomenutý.*

C. Knižnicu má stredne veľkú. Má komplet napísaných kázni.

D. Byt je dosť komfortný a nie je potrebná oprava.

E. Príjmy kňaza možno vidieť v priloženom vokátore. Poplatky sa nedávajú pravidelne v presne stanovenom čase. Pôdu a lúky nemá.

E. Proventus VDMinistri ex adjacentibus sub: Vocatorialibus apparent. Praestanda non praestantur debite et justo tempore. Agri et prata non habentur.

V. Schola.

A. Rector modernus Stephanus Csepcsanyi de Kis-Csepcsin et Mutna annorum 26, patre condam Samuele Csepcsanyi matre Susanna Jeszenszky genitus. Frequentavit scholas Cremniczii, Erdö-Benyi et Schemnitzii, unde evocatus qua secundi anni primanus 1830 die 15-ta 8-bris Neoplantam pro gerendo munere docentis ubi hucadusque officio defungitur.

a. Character doctrinalis moralis bonus; subordinationem erga VDMinistrum observant.

b. Administratio muneris bona, Amorem religionis et veram pietatem etiam exemplo instillare intendit. Cantum et dicta Scripture S. dicet.

c. Objecta: Docet Religionem Christianam, Geographiam, Hist. Biblicam, Hist. Naturalem, Catechismum Lutheri et sanitatis.

B. Numerus discipulorum 19.

C. Tempus quo docetur a 1-ma Septembris usque ultimam Junii.

D. Habitatio LReactoris ipsaque Schola utcunque commoda, reparation non eget.

E. Proventus LReactoris ex adjacentibus sub: Vocatorialibus apparent.

F. Fundatio pro Schola non existit.

G. Inspector Scholae est localis Minister.

H. Libri Scholastici, quos Eccla comparasset usibus docentis et discipulorum inservituti non dantur.

I. Decanus praeve soleniter indictae, examina verno tempore celebrat, series lectionum seniorabiter praescripta habetur.

VI. Obstetrices examinatae nostrae confessionis nullae.

VII. Vespillo nullus est; justae tamen profunditatis et seriatim sepulchra per cognatos demortuorum fodiuntur.

VIII. Instituta charitativa nulla quidem sunt; pauperes tamen munificentia Neoplantensium aluntur. Medicantes scholastici nulli reperiuntur. Hospitia pro Viduabus VDMinistrorum et LReactorum Eccla Neoplantensis non possidet, nullasque praementionatarum ad hanc usque diem in sui gremio sustentabat.

IX. Annuae devotiones. Sermo eucharisticus post messem omnino habetur. Memoria Nativitatis regnantis Principis cum Sermone celebratur. Sermo peculiaris pro Famulatio observabitur.

V. Škola

A. Teraz je učiteľ Štefan Čepčáni z Malého Čepčína¹¹⁵ a Mútnej.¹¹⁶ Má 26 rokov. Narodil sa otcovi, nebohému Samuelovi Čepčanimu, a matke Zuzane Jesenskej. Do školy chodil v Kremnici, Beni¹¹⁷ a Banskej Štiavnici, odkiaľ bol sem povolaný 15. októbra roku 1830 do služby učiteľa, ktorú vykonáva doteraz.

a. Morálny charakter učiteľa je dobrý; je podradený farárovi.

b. Svoju službu vykonáva dobre a snaží sa vlastným príkladom vstepiť žiakom pobožnosť. Učí ich spev a Sväté písmo.

c. Školské predmety. Učí kresťanské náboženstvo, zemepis, biblickú históriu, históriu prírody, katechizmus podľa Luthera a zdravovedu.

B. Počet žiakov 19.

C. Vyučovanie sa koná od 1. septembra do posledného dňa júna.

D. Byt učiteľa a škola sú komfortné a nevyžadujú žiadne opravy.

E. Prijmy učiteľa sú v priloženom vokátore.

F. Škola nemá základinu.

G. Inšpektorom školy je lokálny kňaz.

H. Cirkevný zbor nezaobstaral školské knihy, ktoré by používal učiteľ a žiaci.

I. Dekan vopred sviatočne určuje dátum uskutočnenia jarnej skúšky a seniorát určuje obsah vyučovania.

VI. Babice sú vyskúšané, ani jedna nie je nášho vierovyznania.

VII. Hrobára nemáme a hroby v presnej hĺbke a poradí kopú známi zosnulých.

VIII. Nemáme žiadnu charitatívnu inštitúciu a o stravu chudobných sa stará dobročinná ustanovizeň Nového Sadu. Mendíkov nemáme. Dom pre vdovy kňazov a učiteľov novosadský cirkevný zbor nemá a ani doteraz nebol potrebný.

IX. Ročné pobožnosti: eucharistická kázeň sa koná vždy po žatve.

Pripomínanie narodenín panovníka sa zaznamenáva kázňou.

Drží sa aj osobitná kázeň pre sluhov.

¹¹⁵ Malý Čepčín (maď. Kiscsepcsén) je obec na Slovensku v okrese Turčianske Teplice.

¹¹⁶ Mútňa je zaniknutá, no v stredoveku významná zemianska obec, ležiaca v súčasnom katastri mesta Turčianske Teplice. Obecný chotár sa pôvodne rozkladal od terajšieho Malého Čepčína až po Sklené a Turček.

¹¹⁷ Erdőbénye (slov. Beňa) je obec v Maďarsku v Boršodsko-abovsko-zemplínskej župe.

X. Postulata et gravamina

- a. Ex parte Ecclesiae *Fuere gravia contra inhabilitatem Pastoris.*
- b. Ex parte VDMINistri
- c. Ex parte LReactoris

Conscriptum per Samuelem Hajnotzy m. p., Ecclae Evang. Aug. Conf.
Neoplantensem Ord. VDMINistrum

In Ecclesia Neoplentensi occasione Canonicae Visitationis seq[uentia] ordi-
nata sunt:

1. Calix et Cantharus Ecclesie inscriptione providendus.
2. Proles Scholastica diligentius ad Scholam pro institutione mittenda dis-
ponitur, ita ut a 1-a Sept. usque ultimam Junii Scholares sine interruptio-
ne instituantur, quod Rectori observandum serio injunctum est.
3. VDMimistro injunctum, ut cum universa juventute utriusque sexus et
nationis Catechetisam institutionem diebus Dominicis sedulo instituat
duce Catechesi Lutheri per Herderum explanata.
4. Solutiones Lecticales et Stolares Ministro et Rectori pendendae sine ullis
Restantiis quamprimum incasandae ordinantur.
5. Benevolum donum per Commembrum Ecclesiae Ernestum Milich, Eccle-
siae in duobus Candelabris argento obductis ante ipsum hunc Visitationis
Actum generose oblatum, tabulis his pro grata memoria inseritur.

Sign. Neoplantae 2-a Octobris 1835.

Joannes Szeberinyi m. p., Montanus Superintendens

Joannes Sztéhlo m. p., Evangelicorum Aug. Conf. Bács-Sirmiensi h. t. Senior.

Joannes Scultety m. p., Inc. ac Ven. Senioratus A. C. Bács-Sirmiensi, nunc
vero Canonicae

Visitationis O. Notarius

Joannes Korossy m. p., Eccl. A. C. Járek VDMINister

Joannes Hajnotzy m. p., Ecclae Kis-Ker VDMINister

Daniel Kolenyi m. p., Ecclae Ev. A. C. Kulpinensis VDMr

Copia

Proventus annici VDMINistri Aug. Conf. Neoplantensis

1. In fixo 200-ti Floreni Conv. Monetae.
2. Sex orgiae Lignorum focalium quaercinorum.
3. Stolaria:

X. Pripomienky a sťažnosti

- a. zo strany cirkevného zboru: *vážna – proti neprimeranosti kňaza*
- b. zo strany kňaza: –
- c. zo strany učiteľa: –

Zapísal Samuel Hajnóci [ml.], vlastnoručne, kňaz cirkevného zboru a. v. cirkvi v Novom Sade

V novosadskom cirkevnom zbore pri príležitosti kanonickej vizitácie bolo navrhnuté toto:

1. Zaobstarat' kalich a kanvicu s nápisom.
2. Školopovinné deti pravidelne posielat' na vyučovanie. Žiaci majú prichádzať do školy nepretržite od 1. septembra až do posledného júnového dňa. Aj učiteľovi je s plnou vážnosťou nariadené, aby na to dohliadal.
3. Kňazovi je nariadené, aby všetku mládež oboch pohlaví a oboch národnostných spoločností usilovne vyučoval katechizáciu v nedeľu podľa Herderovho výkladu Lutherovho katechizmu.
4. Nariaďuje sa, aby sa lektikálne a štolárne dávky vyplácali kňazovi a učiteľovi bez reštancií.
5. Aby sa na pamätnej doske zaznamenal milodar – dva postriebrené svietniky, ktoré daroval člen tohto cirkevného zboru Ernest Milich pred touto vizitáciou.

Podpísané v Novom Sade 2. októbra 1836

Ján Seberíni, vlastnoručne, banský superintendent

Ján Stehlo, vlastnoručne, kňaz evanjelického a. v. cirkevného zboru a toho času báčsko-sriemsky senior

Ján Škultéty, vlastnoručne, notár čestného Báčsko-sriemského seniorátu a. v. cirkvi a notár tejto vizitácie

Ján Koroši, vlastnoručne, kňaz evanjelického a. v. cirkevného zboru v Jarku

Samuel Hajnóci [st.], vlastnoručne, kňaz evanjelického cirkevného zboru a. v. v Bačkom Dobrom Polji

Daniel Koléni, kňaz cirkevného zboru a. v. v Kulpíne

Kópia

Ročné príjmy kňaza cirkevného zboru a. v. v Novom Sade

1. Fixne 200 zlatých konvenčnej meny.
2. 6 siah dubového dreva na vykurovanie.
3. Štolárne:

- a. A Baptismo 30 xr. Conv. Mon.
- b. A Copula 1 fl. 30 xr. Conv. Mon.
- c. A Funere cum Sermone 1 f. 15 xr. Conv. Mon.
- d. A Funere minori 36 xr. peraeque Conv. Mon.
4. Offertoria tribus Festis anniversariis.
5. Tres Vecturae in Ambitu Ven. Senioratus.
6. Coloni in Allodiis Neoplantensibus habitans pendent a singulo pari conjugato 1/3 metretae Pestiensis Tritici.

Sig. Neo-Verbaszini 1-a Septembris 1832.

Andres Bende	Michael Liptay
Local Inspector	Kirchen Syndikus
Toth Pál	Szalay Istvan
Dör Ludovicus	Fabory Joseph
Jagos Ján	Johan Neusinger
Joseph Gurer	Christoph Berner
Leiritz Joseph	Michael Marias
Winterfeld Johan	Moritz Martin
Matusik Istvány	Magyara Pál
	Madatzky Ján et plures

Emolumenta LMagistri Ecclesiae Aug. Confessionis Evangelicorum Neoplantensi

1. In parato aere praestabit Ecclesia annuus ducentas florenos valutales.
2. Lignorum orgias duas.
3. Tria festis anniversariis abvenientia offertoria semper secundo festivo die.
4. Pro Institutione cujusvis discipulorum annuus florenus 1fl. 30 xr. in Valuta. Calefactionem Scholae ipsi liberi procurare tenentur.
5. Stolaria consistent in Sepulturis:
 - a. Cum Cantu 45 xr. VV.
 - b. Cum Versibus fl. 1 30 xr. VV.
6. Titulo expensarum itinerarium resolvit Ecclesia 30 fl. WW.

Paulus Makonyi Aug. Conf. Evang. VDMinister Neoplantae
Vocatorialibus hisce, cum voto aptimorum suscepto in munere successum
lubenter subscribit Szeghegy, Die 8 Nov. 1830.

Josephus Scultety Ecclesiae Evang. A. Conf. Szeghegy VDMinister et h. t.
Decanus

- a. za krst 30 grajciarov konvenčnej meny
- b. za sobáš 1 zlatý a 30 grajciarov konvenčnej meny
- c. za pohreb s kázňou 1 zlatý a 15 grajciarov konvenčnej meny
- d. za malý pohreb 36 grajciarov konvenčnej meny
4. Ofery na tri výročné sviatky.
5. Tri povozy v rámci seniorátu.
6. Od každého manželského páru sedliakov, ktorí bývajú na novosadských alódiách, tretinu peštianskej merice pšenice.

Podpísané v Novom Vrbase 1. septembra 1832

Andres Bende	Michael Liptay
Local Inspector	Kirchen Syndikus
Toth Pál	Szalay Istvan
Dör Ludovicus	Fabory Joseph
Jagos Ján	Johan Neusinger
Joseph Gurer	Christoph Berner
Leiritz Joseph	Michael Marias
Winterfeld Johan	Moritz Martin
Matusik Istvány	Magyara Pál
	Madatzky Ján et plures

Príjmy učiteľa evanjelického cirkevného zboru a. v. v Novom Sade

1. V hotovosti cirkevný zbor ročne dáva 200 zlatých viedenskej meny.
2. Dve siahy dreva.
3. Ofery na tri výročné sviatky vždy v druhý deň sviatku.
4. Školné od každého žiaka 1 zlatý a 30 grajciarov viedenskej meny ročne. Vykurovanie školy majú zabezpečiť samotní žiaci.
5. Štolárne príjmy na pohreboch
 - a. so spevom 45 grajciarov viedenskej meny
 - b. s veršami 1 zlatý 30 grajciarov viedenskej meny
6. na cestovné výdavky cirkevný zbor vypláca 30 zlatých viedenskej meny.

Pavel Makóni, kňaz novosadského cirkevného zboru a. v.
Tento vokátor za vykonávanie služby prijíma, dobrovoľne podpisuje
Lovćenac¹¹⁸ dňa 8. novembra 1830
Jozef Škultéty, kňaz cirkevného zboru v Lovćenci a toho času dekan

¹¹⁸ Lovćenac – obec v Báčke (Srbsko).

PETRÓC

Visitatio Canonica

Ecclesiae Aug. Conf. Petrovác, I. Comitatus Bacsiensis, I. Dominio Futtok, juris Ill. Comitum Brunsvik ingremiatae.

Anno 1835, die 27 Sept. visitata est Ecclesia Petrovác per Reverendissimum Dominum Joannem Szeberinyi, Districtus Montani Evangelicorum Aug. Conf. Superintendentem, praesentibus: Plur. Rev. D. Seniore Joanne Sztehlo, AA RR item DD Samuele Hajnoczy, Sam[uele] Borovszky, Josepho Scultety, Joanne Georg Tessényi, Jos[epho] Spamagel, Dan[iele] Kolenyi, Joanne Rohonyi, Georgio Hlavács, Mich[aele] Borovszky, Joanne Tessényi, et Joanne Scultety Notario; ex Statu vero Seculari: Spec. D. Michaela a Kiss, Perill. D. Francisco Mokry atque Perill. D. Martino Mártonfy, Conventualibus Assessoribus; Carolo Abaffy, Professore Scholae Senioralis.

Praemisso Cultu Divino publico, objecta Ecclesiam concernentia in considerationem assumpta sunt, sequenti ordine:

I. Ecclesia Petrovác nullas habet filialas.

1. Origo ejus incidit in Annum 1740, quo primum ad hanc Coloniam, eotum jam Illyrii impopulatam, ex superiori patria confluerunt Slavi Augustano-Evangelici, satis numerosi; sed nonnisi tempore editae Tolerantiae Josephinae, speciatim Anno 1783, obtento primo V D Ministro Andrea Sztehlo, in formalem Ecclesiam redacti fuere; antea parochiae R. Catholicae Futtokiensi adfilliati et subordinati, nonnisi Schole Docentibus R. Catholicis, et Cantoribus sue Religionis provisi.
2. A tempore postremae Visitationis Canonicae Anno 1818, die 15 Augusti, per Reverendissimum Superintendentem Adamum Lovich institutae, Ecclesia haec quoad Ministerium nullas subivit vicissitudines; sed Scholarum Docentes, complures permutavit, nominatim: Petrum Trzrnay, anno 1819 dimissum; Michaellem Páll, ad M Berény anno 1825 evocatum; Andream Buljovszky, anno 1830 mortuum.
3. Numerus Animarum, secundum Conscriptionem hoc Anno institutam, est 5031. Confessionis capaces sunt 2500. Paria Conjugata numerantur 1106, eaque pura Evangelica, exceptis duobus, cum Reformatis mixtis. Anno praeterito 1834 nati sunt in Petrovác 290; mortui sunt 277; copulati 84; confirmati, et quidem Pueri 64, Puella 50. In Cholera anno 1831 mortui sunt 390.

PETROVEC

Kanonická vizitácia cirkevného zboru a. v. Petrovec v Báčskej stolici na Futockom panstve grófa Brunsvika.

Dňa 27. septembra roku 1835 dvojctihodný pán Ján Seberíni, superintendent Banského dištriktu evanjelickej a. v. cirkvi, vykonal kanonickú vizitáciu v cirkevnom zbore v Petrovci v prítomnosti ctihodného kňaza seniora Jána Stehlu a ctihodných kňazov Samuela Hajnóciho, Samuela Borovského, Jozefa Škultétyho, Jána Juraja Tešeniho, Jozefa Spannagela, Daniela Koléniho, Jána Rohoňa, Juraja Hlaváča, Michala Borovského, Jána Tešeniho a Jána Škultétyho, zapisovateľa. Za svetskú stranu boli prítomní ctení páni prisažní konventu Michal Kiš, František Mokry a Martin Mártonfy, ako i Karol Abaffy, profesor Seniorálnej školy.

Začalo sa verejnými službami Božími, potom bola vykonaná prehliadka budov.

I. Cirkevný zbor Petrovec nemá žiadnu fíliu.

1. Jeho začiatok siaha do roku 1740, keď najprv do tejto kolónie, ktorá už bola osídlená Srbmi, prišiel dosť veľký počet Slovákov evanjelikov a. v. zo severných oblastí krajiny. Až po vyhlásení Tolerančného patentu cisára Jozefa, presnejšie roku 1783, dostala cirkev prvého kňaza Andreja Stehla a formálne bol založený cirkevný zbor. Predtým boli slovenskí evanjelici ako fília pod správou rímskokatolíckej fary vo Futogu. Zaopatrení boli rímskokatolíckymi učiteľmi v škole, tiež i kantormi svojho vierovyznania.
2. Od poslednej kanonickej vizitácie 15. augusta roku 1818, ktorú vykonal superintendent Adam Lovich, nemal tento cirkevný zbor žiadne zmeny [týkajúce sa kňaza], ale vystriedalo sa tu mnoho učiteľov, konkrétne: Peter Triznay dostal výpoveď roku 1819; Michal Pál bol povolaný do Poľného Berinčoka roku 1825; Andrej Buľovský zomrel roku 1830.
3. Počet duší podľa súpisu vykonaného v tomto roku je 5031. Konfirmovaných 2500, manželských párov 1106, sú čisto evanjelické okrem dvoch zmiešaných s reformovanými. Minulého roku (1834) sa narodilo 290 ľudí, zomrelo 277, sobášených 84, konfirmovaných 64 chlapcov, 50 dievčienec. Počas cholery roku 1831 umrelo 390 ľudí.
4. Chrám v Petrovci bol najprv vybudovaný roku 1783, potom bola vybudovaná veža roku 1800, neskoršie bol chrám roku 1822 reštaurovaný a rozšírený, konečne roku 1834 dostal novú vežu, a tak aj novú podobu. Chrám je dlhý 25 siah, široký 11 siah, vybudovaný je z pevného materiálu, pokrytý škridlovou krytinou. Zvnútra je zo všetkých strán chór. Oltár je

4. Templum Petrovacziense primum Anno 1783 aedificatum, deni Anno 1800 Turri instructum, demum Anno 1822 restauratum et auctum, denique Anno 1834 nova Turri ornatum, atque in modernam formam reductum, est 25 orgias longum, 11 orgias latum, ex solidis materialibus structum, imbricibus tectum, interne undiquaque Choro murato, Altari marmorisato, Cathedra in medio Altaris, Organo cum 11 mutationibus, Crucifixo, Candelabris et aptis sedilibus provisum.
5. Duo sunt Calices argentei; major pro usibus in Templo per Ecclesiam Anno 1790 procuratus; minor pro usibus morbidorum, per Josephum Szlamka, gremialem, anno 1806 Ecclesiae donatus. Duae sunt Patellae Argenteae; duae Pyxides pro Hostiis; duo Canthari stannei pro Vino; duae Albae; duo Tegumenta Altaris, cum necessariis Mantilibus; tria Ferramenta pro hostiis pinsendis; duae Campanullae. Libri pro usibus in Templo destinati sunt: N. Testamentum, Sartorii Diarium Biblicum, ejusdem Postilla, Kreuzbergii Premisslowánj, A. Plachy, Kochanj s Bohem, Palumbinyi Kniha Modlitebnj, P. Jacobei Poklad modlitebnj, Math. Blaho Kázne, J. Kollár Kázne, Cantionalis liber Tranovszkyi, Rituale seu Agenda.
6. Turris nova, 25 orgias alta, Horologio et Ambitu ferreo seu Galleria ornata, Laminibus tecta, tribus Campanis provisa est, quarta Anno 1822 infelici casu delapsa, et fracta. Maxima 14 Centenarios ponderat, cum sequenti Inscriptione: *Curavit Ecclesia Aug. Conf. Petrovác. MDCCCVII; fudit me Johannes de Fogaras, in Petrovác anno 1807.* Minor Campana est 8 Centenarios gravis, cum Inscriptione: *Andreas, Thomas, Geogrius, fratres germani de gente Labát, item Joannes Fábry, Michael Kopcsok, ac Moses Schlesinger, Judaeus, omnes gremiales, in usu Ecclesiae Aug. C. Petrovác fieri curarunt. Gegossen von Johann Kohl in Pesth 1801.* Minima, 140 libros ponderat, cum Inscriptione: *Michael Kochan, gremialis, in usus Ecclesiae A. C. Petrovác fieri curavit. Goss mich Johann Kohl in Pesth 1787.* Quarta campanula fracta, in Templo deposita, 30 libros ponderat, cum Inscriptione: *Jesus Nazarenus, Rex Judaeorum. 1745.*
7. Proventus suos habet Ecclesia ex Tintinabulis, benevolis Oblationibus, quatuor Offertoriis anniversariis, autumnali Collectione frugum, et ex Lecticalibus. Anno praeterito 1834 in Perceptionem assumpti fuerunt 4085 floreni et 9 xr; erogati autem sunt 4053 floreni, et 5 xr. vien. val. Cassa Ecclesiae asservatur in Parochia, Clavis autem ejus apud Curatorem. Perceptiones et Erogationes Libro Rationum inscribit VDMinister, quo conscio, et Primorum consilio, fiunt omnes erogationes. Rationes exhibentur publice in Conventu Ecclesiae anniversario.

pokrytý mramorom, kazateľnica je uprostred oltára, organ s jedenástimi registrami; je tu aj ukrižovanie, takisto sú tu svietniky a vhodné lavice.

5. Má dva strieborné kalichy. Väčší, ktorý sa používa v chráme, zakúpil cirkevný zbor roku 1790. Menší, ktorý sa používa pre chorých, tomuto cirkevnému zboru daroval mešťan Jozef¹¹⁹ Slámka roku 1806. Má dve strieborné pately, dve schránky na hostie, dve kanvice na víno z postriebreného olova, dve alby, dve oltárne prikrývadlá so zodpovedajúcimi obrúskami, tri vykrajovače hostií, dva zvončeky. Knihy na používanie v chráme sú: *Nový zákon*, Sartoriov *Biblický denník* a jeho *Postilla*,¹²⁰ Kreutzbergovo *Premyslowánj*, Plachého *Kochánj v Bohu*,¹²¹ Palumbíniho *Kniha modlitieb*, P. Jacobeiho *Poklad modlitebný*, Matúšove *Blahove Kázne*, J. Kollárove *Kázne*, Tranovského *Kniha spevov* a *Rituál* alebo *Agenda*.
6. Nová veža, vysoká 25 siah, má hodiny, okrášlená je železnou ohrádkou, pokrytá plechom a má tri zvony. Štvrtý [zvon] roku 1822 nešťastnou náhodou spadol a rozbil sa. Najväčší má 14 centnerov a tento nápis: *Zadovážil cirkevný zbor a. v. Petrovec roku 1807. Ulial ma Johan de Fogaraš v Petrovci roku 1807*. Menší zvon má 8 centnerov s nápisom: *Andrej, Tomáš a Juraj, bratia z rodiny Labátovej, a taktiež Ján Fábry, Michal Kopčok a Mojžiš Šlezinger Žid, všetci sú mešťania, zadovážili na používanie cirkvi a. v. Petrovec. Ulial ho Johan Kol v Pešti roku 1801*. Najmenší, ťažký 140 libier, má nápis: *Michal Kochan, mešťan, zadovážil na používanie cirkvi a. v. Petrovec. Ulial ma Johan Kohl v Pešti 1787*. Štvrtý zvon, ktorý bol umiestnený v chráme, sa rozbil. Mal 30 libier a nápis: *Ježiš Nazaretský, Kráľ židovský. 1745*.¹²²

¹¹⁹ V Stehlovej kronike sa uvádza, že to bol Ján Slámka (Belan, 1978: 197).

¹²⁰ Daniel Sartorius: *Summownj Postylka na wssecky Dny Nedělnj y Swátečnj w Roce, dwogjm Kázanjm Ewangelickým y Epistolským k Rannj y Nesspornj Nábožnosti Domownj zaopatřená: w njež-to Každý zpořádaný Text po dwogj kratičké Předmluwě na tři Czastky rozdělený, we wssj vřimné Sprostnosti se wyswětluge a k tomu Spasytedlné Naučenj, Horliwé Naprawenj a Pronikawé Potěssenj, wssudy napořad se připoguge: K Sláwě Neyswětěgssjho Gmena Božjho a Dussj po Slowu geho srdečně taužicych prospěsnému Wzdělánj na swětlo wydaná od — —. B. m. 1746. Dwa Djlj. Druhé vydanie: W Presspurku 1779 u Fr. Aug. Patzko. Tretie vydanie: W Presspurku 1807 u Michala Landerera Urazeného z Fiiskutu (Rizner, 1933: 10).*

¹²¹ Originálne dielo v nemeckom jazyku napísal Christoph Christian Sturm, ktoré Ondrej Plachý preložil pod názvom: *Kochánj s Bohem w Rannjch Hodinách, na každý den w Roku od - - sepsané. A skrze Ondřege Plachý z nemecké Ržeči k wsseobecnému wzdělánj, podlé nowé naprawené Edýcyi, přeložené. Dwa díly. W B. Bystricy 1790. Wytisštěné v J. Jozefa Tumlera, král. priv. Kněhotiskár (Rizner, 1933: 184).*

¹²² Nápis na zvonoch sú písané po latinsky a po nemecky.

8. Fundi ad Ecclesiam pertinentes: a) Extravillani: Sessio Parochialis, 32 Jugeribus urbarialibus consistens, in tres Calcaturas et Pratum divisa; dein duo Quadrantes sessionis pro duobus Scholae Docentibus, 16 Jugeribus consistentes, aequè in tres Calcaturas et Prata divisi. b) Intravillani sunt Hortus Parochialis, et Hortus pro utroque Scholae Docente. Omnes hos Fundos ab I. Dominio Terrestri circa Annum 1780 Ecclesiae collatos, et VDMinister et Docentes ab anno 1832-do propria industria cultivant; antea, penes veteres vocatoriales, Fundos hos pro VDMinistro et pro Docentibus Ecclesiani cultivabant.
9. Archivum Ecclesiae continet: a) complures b. g. Resolutiones Regias, et quidem unam de anno 1775, die 18 nov. sub No – qua Petrovaczienses a Recursibus, propter Religionem ad suam Majestatem S. faciendis inhibentur, et simul disponitur, ut ad felicius promovendam Religionem R. Catholicam in Petrovác constituantur Parochia R. Catholica, et Templum aedificetur; alterum dto. 1 Sept. 1783, sub N-ro 8353 qua Petrovacziensibus privatum Religionis exercitium conceditur; tertiam dto. 2. Sept. 1783, sub Nr-o 9086, qua eis usus Campanulae admittitur; quartam dto. 5 nov. 1779, qua eis datur facultas penes intertentionem LReactoris R. Catholici, etiam Docentem suae Religionis habendi: quintam dto 24 Jan. 1786, qua ab intertentione LReactoris R. Catholici relevantur. b) Porro continet Archivum vetustissima manuscripta, Origines Ecclesiae concernentia; Contractum Obligationes, Quietantias, Specificationes, Abaestimationes, circa extructionem Templi, Scholarum, Parochiae, et aliorum aedificiorum Ecclesiae conscriptas. c) Sunt porro tres Matriculae Baptisatorum, tres Mortuorum, tres Copulatorum. d) Duo Libri Rationum; e) Protocolum Intimatorum, Rescriptorum, Actorum Conventualium; f) Historia Ecclesiae Petrovác Statistico-Ecclesiastica, ab moderno VDMinistro conscripta.
10. Coemeteria sunt duo, vetus et recentius, utrumque satis amplum, vallatum, sed ab invagatione pecorum non semper securum. Usus unius coemeterii capit Communitas, alterius vero Campanator.

II. Directio Ecclesiae politico-oeconomica.

1. Inspectoris officium, nullo existente viro aut equestris ordinis aut auctoritate externa secus conspicuo, continuo vacat. Conventus localis inspicit omnibus rebus Ecclesiae. Conventus hic annue de regula, et quoties id necessitas deposcit, in Parochia servari solet, ad quem praeter Judicium locale, omnes Coloni invitari solent, et quidem per VDMinistrum, qui

7. Svoje príjmy má cirkev zo zvončeka, z dobrovoľných príspevkov zo štyroch výročných ofier, zo zbierky obilia v jeseni a z lektikálnych príjmov. Minulého roku (1834) bol príjem 4085 zlatých a 9 grajciarov a výdavky boli 4053 zlatých a 5 grajciarov viedenskej meny. Cirkevná pokladňa sa uschováva na fare, ale jej kľúč je u kurátora. Cirkevné príjmy a výdavky do knihy účtov zapisuje kňaz. S jeho vedomím a s odporúčaním popredných farníkov sa schvalujú aj všetky výdavky. Účty sa schvalujú verejne na konvente cirkevného zboru raz ročne.
8. Pozemky, ktoré patria cirkevnému zboru: a. extravilán: farská sesia, ktorá má 32 jutár [obrábateľnej urbárskej pôdy], je rozdelená na tri kalkatúry¹²³ a lúky. Ďalej po dve štvrtiny sesie pre dvoch učiteľov školy, ktoré majú po 16 jutár v troch kalkatúrach, ako aj lúky. b. intravilán: záhrada kňaza a záhrady dvoch učiteľov. Všetky tieto pozemky dostal cirkevný zbor od zemepána približne okolo roku 1780. Kňaz aj učiteľia od roku 1832 obrábajú pozemky sami. Dovtedy, podľa vokátorov, pozemky pre kňaza a učiteľov obrábali veriaci.
9. Archív cirkevného zboru má:
 - a. mnoho kráľovských rezolúcií vrátane tej z 18. novembra roku 1775. Ide o sťažnosť, ktorú Petrovčania podali Jej Výsosti cisárkovej proti pokusu o zakázanie vlastného náboženstva, čo bolo s úmyslom ľahšieho šírenia rímskokatolíckej viery, založenia rímskokatolíckej fary a vybudovania chrámu. Druhá rezolúcia z 1. septembra 1783 pod číslom 8353 dovoľuje Petrovčanom súkromné praktizovanie náboženských úkonov. Tretia z 2. septembra roku 1783 pod číslom 9086, ktorá dovoľuje používanie zvona. Štvrtá z 5. novembra 1779, ktorá im dáva možnosť, aby okrem vydržiavania rímskokatolíckeho učiteľa mali aj učiteľa svojej viery. Piata rezolúcia z 24. januára 1786 ich oslobodzuje od platenia rímskokatolíckeho učiteľa.
 - b. V archíve sa uchováajú zapísané staré rukopisy, ktoré sa vzťahujú na počiatky cirkevného zboru, kontrakty, obligácie, kvitancie, špecifikácie, prvé zmienky o budove chrámu, školy, fary a iných budov cirkevného zboru.
 - c. Sú tu aj tri matriky krstených, tri matriky pochovaných a tri matriky sobášených.
 - d. Dve knihy účtov.
 - e. Protokol úradných spisov, odpisy, akty konventov.
 - f. Štatisticko-cirkevné dejiny cirkevného zboru Petrovec, ktoré zapisuje terajší kňaz.

¹²³ Kalkatúra – rovnako obrozená časť chotára pri trojpoľnom hospodárení.

Domenica praevia de Cathedra S. Conventum asservandum publicat et indicit; pariter etiam determinationes et dispositiones Conventuales de Cathedra S. integro Coetui ad notitiam refert, publicat, et observationem eorum commendat.

2. Curatores et Aeditui Ecclesiae quotannis per Conventum eliguntur, vel confirmantur. Moderni sunt: Georgius Kopcsok, Curator, Michael Dudás Aedituus. Horum est officii, omnia circa Aedificia Ecclesiae curare, reparare, purgare, conservare, penes Cultum Divinum servitia praestare, VDMinistro et Docentibus subservire, Lecticalia et autumnalem Collectam in frugibus domatim incassare. Pro quibus servitiis habent Aeditui emolumenta sequentia: sunt immunes a laboribus et vecturis publicis; immunes a Lecticalibus; habent, quoties in laboribus et servitiis Ecclesiae versantur, 30 xr v. v. Diurna, unum par Calceorum, et 5 f. v. v. singuli.

III. Status Ecclesiae internus, moralis, religiosus.

Petrovaczienses, perhibentibus id vetustissimis documentis, in Archivo Ecclesiae depositis, Religionis suae semper adeo tenaces et zelosi affectae, ut nullis nullis periculis et persecutionibus ab ea alienari potuerint, etiam tum, ubi adhuc grex quasi sine pastore, sibi ipsis derelicti existebant, et pro impetrando eorum vel privato Religionis exercitio omnia quaeque pati, subire et amittere parati, in faciendis Recursibus, itineribus, sumtibus et fine indefessi, imperterriti, hac sua fide et constantia in Religione exemplares; quamvis primaeva haec religiositas et pietas eorum his temporibus, uti alibi etiam, omnino remiserit, et temperata evaserit – continuo tamen etiam de praesenti multis aliis quoad religionis zelum exemplo esse possunt. Cultum Divinum Dominicalem et quotidianum plerique lubenter frequentant, non solum hyberno tempore, sed etiam aestivo in maximis laboribus. Eadem alacritate et frequentia utuntur S. Domini Coena, paucissimis exceptis. Devotiones has nostras nullae impediunt difficultates.

Tempore hyberno liberi satis copiosi mittuntur in Scholas; sed vernali et aestivo ad labores oeconomicos avocantur. Juniores fere omnes sunt lecturae et scripturae gnari; non item seniores. Libris Cantionum majoribus et minoribus plerique, Bibliis et N. Testamento multi sunt provisi.

Quod moralem statum Ecclesiae hoc tempore adinet, is ex sequentibus percipi posset. Criminalistae sic dicti, a pluribus annis nulli fuerant; hoc anno tamen detinetur in publico carcere mulier, quae prolium in partu enecavit, uxor absentis penes militiam mariti. Proles Spuria raro occurrunt. Major corruptela morum ex eo nobis imminere videtur, quod Juventus adultior hujus aevi, Musica, Saltu et

10. Cintoríny sú dva, starší a novší, obidva dosť veľké, ohradené, ale nie vždy dosť dobre chránené pred dobytkom. Osob z jedného cintorína má obec a z druhého zvonár.

II. Politicko-ekonomická správa cirkevného zboru

1. Inšpektorská služba. [V obci] nemajú šľachtica či znamenitého muža [na konanie tejto služby]. Lokálny konvent kontroluje všetky záležitosti cirkevného zboru. Tento konvent, na ktorý sa okrem miestneho richtára povolávajú aj všetci sedliaci, sa v súlade s pravidlami schádza raz ročne a podľa potreby aj častejšie. Farár v nedeľu predtým z kazateľnice oznamuje, že sa bude konať zasadnutie, tiež celý zbor oboznamuje s rozhodnutiami konventu a ukladá veriacim, aby ich dodržiavali.
2. Konvent každoročne volí kurátorov a kostolníkov cirkvi, alebo potvrdzuje doterajších. Terajší sú: Juraj Kopčok, kurátor, a Michal Dudáš, kostolník. Ich povinnosťou je starať sa o kostol, opravovať, čistiť ho, dohliadať naň; tiež sa starajú o všetky záležitosti týkajúce sa cirkevných budov; ich povinnosťou je asistovať na službách Božích, posluhovať kňazovi a učiteľovi, inkasovať lektikálne príjmy a jesennú zbierku obilia po domoch. Za tieto služby majú tieto príjmy: oslobodení sú od prác a verejného povozu, oslobodení sú od lektikálnych dávok, na deň sa im platí 30 grajciarov za robotu a službu posluhovania v cirkvi a ročne dostávajú po páre obuvi a po 5 zlatých viedenskej meny.

III. Vnútorň, mravný a náboženský stav cirkevného zboru

Podľa starých zachovaných dokumentov, ktoré sa uchovávajú v archíve cirkevného zboru, Petrovčania boli vždy veľmi odovzdaní svojej viere, takže ich žiadne hrozby a nátlaky od nej nemohli odradiť. Aj vtedy, keď boli ako stádo bez pastiera a odkázaní sami na seba, pretrvávali. Nachádzali spôsoby, aby aj súkromne vykonávali bohoslužobné úkony, boli prichystaní všetko vydržať, vždy sa snažili vytvoriť si podmienky na praktizovanie svojej viery obracajúc sa na vrchnosť žiadosťami; cestovali a chodili, boli vytrvalí v platení za dosiahnutie tohto cieľa a príkladní vo svojej viere.

Nedeľné a každodenné služby Božie mnohí radi navštevujú, nielen v zimnom čase, ale aj v lete počas najväčších prác. S podobnou ochotou praktizujú prijímanie svätej Večere Pánovej, vyjmúc veľmi ojedinelé prípady. Žiadne ťažkosti nemôžu zamedziť vykonávanie všetkých našich pobožností.

V zimnom čase mnohí posielajú deti do školy, ale na jar a v letnom čase ich pre poľnohospodárske práce do školy neposielajú. Takmer všetci mladší vedú čítať

lusu Chartarum nimium delectari incipiat, adeo, ut diebus Dominicis post Cultum D. tantum in popinas confluat, neque aliam distractionem exoptet et quaerat, quam unice eam, et in hoc, dum licet, totas noctes extrahat. Pravae huic inclinationi VDMinister omnimode obices ponere intendit; et utinam hosce conatus ejus adjuverent illi, quorum est officii, Primores et Jurati, alacrius, quam fieri solet. Nonnisi provocati, coercendis excessibus assistentiam praestant.

Peccantes ad Parochiam vocantur, et officii sui admonentur, pariter etiam discordes Conjuges, quorum duo paria, non succedente tentata apud eos reconciliatione, separatim vivunt. Divortiatos conjuges nullos habemus. Superstitio plebis multiplex, imprimis circa curandos morbos, pro detegendis furtis, et circa rem oeconomicam, prouti alibi, etiam in PetrovácZ invenitur, quamvis in ea exstirpanda omni data occasione elaboretur.

Pietas et beneficentia erga Ecclesiam, qua fideles saeculi praeteriti conspici fuerant, hoc aevo etiam in PetrovácZ imminuta et attenuata est; nihilominus tamen inveniuntur bene animati gremiales, qui penes testamenta, et secus, notabiles legationes pro Ecclesia faciunt, e. g. novissime Joannes Lomen 200 florenos, Andreas Kokavski 120 florenos v. v. legavit. Ecclesia vero ex determinatione Conventuali, pro Schola Seniorali annue 25 f. V. V. et 5 metretas tritici, pro Schola Poseniensi annue 30 f. V. V. et omnibus aliis Scholis, candidatis studiosis stipem colligentibus, Subsidia liberaliter praestare solet.

IV. VDMinisterium.

Ab Anno 1818, die 13 Martii, VDMinister Petrovacziensis est Joannes Sztehlo. Natus in PetrovácZ die 27 Julii 1787, patre Anrea Sztehlo, Petrovacziensium per 36 annos, aequae primo in Provincia Bacsensi VDMinistro Evangelico, et V. Senioratus Bács-Syrmiensis per 28 annos Seniore, matre vero Susanna Dedinszky. Usque Annum 1799 per complures privatos Docentes domi educatus, primo Jaurinum pro lingua hungarica datus, ibi duos annos in Syntaxi exegit. Inde M. Berénium delatus, Studia Rhetorica per biennium tractavit. Anno 1805 Posenium transivit, hic 4 annos moratus, cursum Studiorum Theologicorum absolvit. Anno 1809 ad Universitatem Vittebergensem exivit, ubi prope 2 annos exegit. Redux ab exteris Anno 1811, in Capellanum Patris sui ordinatus Neosolii, per Reverendissimum Christophorum Lyci, Superintendentem. In PetrovácZ, ad latus Patris sui existens, Anno 1815 Ludovicofalvam in Banatum militarem evocatus, tribus annis ibidem VDMinistrum agebat. Hinc, patre ejus die 20 februarii 1818 mortuo, a Petrovacziensibus in successorem ejus vocatus, in Patriam rediit. Loquitur et scrubit praeter maternalem linguam Slavicam, Germanicam et Hungaricam.

a písať. To platí aj o starších veriacich. Veľké a malé spevníky majú mnohí, ako aj *Bibliu* a *Nový zákon*.

Morálny stav cirkevného zboru v tomto čase sa môže posúdiť podľa skutočnosti, že sme už mnoho rokov nemali žiadneho kriminálnika. Až v tomto roku sa dostala do verejného žalára jedna žena, ktorá usmrtila nemluvňa po pôrode. Jej manžel je neprítomný, lebo slúži vo vojsku. Mimomanželské deti sa rodia zriedka. Veľký úpadok morálky je podľa našej mienky v tom, že sa staršia mládež priveľmi oddáva hudbe, tancu a hre v karty tak, že aj v nedeľu po službách Božích sa schádza v krčmách, nechce sa toho zrieknuť a trávi tam celé noci. Kňaz sa všetkými spôsobmi snaží odstrániť tieto zlozvyky a keby v tomto svojom predsavzatí mal aj pomoc tých, pre ktorých je to povinnosťou, predovšetkým popredných mužov a prisázných, to by sa mohlo ľahšie uskutočniť. Ale oni prichádzajú riešiť konflikty len vtedy, keď sú povolani.

Hriešnici sa na faru povolávajú a napomínajú, aby sa napravili. Pri dvoch manželských pároch sa nám nepodarilo napraviť manželské nedorozumenia a spojiť ich, takže žijú oddelene. Rozvedené manželstvá nemáme. Poverčivosť národa v Petrovci a inde je veľmi rôznorodá, po prvé v liečení chorôb, potom v odhaľovaní krádeží, v súvislosti s hospodárstvom a pod. Snažíme sa to všetko vykoreniť, nakoľko je to možné.

Láska a dobročinnosť k cirkvi v porovnaní s minulým obdobím sa v tomto čase v Petrovci zmenšila a ubudla. No predsa sa občas vyskytnú dobrosrdeční miestni ľudia, ktorí testamentmi zanechávajú cirkvi značné legáty. Tak napríklad Ján Lomen daroval cirkvi 200 zlatých a Andrej Kokavský 120 zlatých viedenskej meny. Cirkevný zbor v súlade s rozhodnutím konventu ročne dáva 25 zlatých viedenskej meny a 5 meríc pšenice pre Seniorálnu školu; pre školu v Bratislave dáva ročne 30 zlatých viedenskej meny, ako i pre všetky iné školy. Príspevky pre kandidátov a študentov sa zbierajú a táto podpora sa dáva dobrovoľne.

IV. Kňazská služba

Ján Stehlo je kňazom v Petrovci od 13. marca roku 1818. Narodil sa v Petrovci 27. júla 1787 otcovi Andrejovi Stehlovi – ktorý bol 36 rokov kňazom v Petrovci, prvým evanjelickým kňazom v Báčskej provincii a 28 rokov seniorom Báčsko-sriemského seniorátu – a matke Zuzane Dedinskej.

Mnoho učiteľov ho do roku 1799 učilo súkromne. Potom ho dali do Rábu, aby sa učil po maďarsky. Tam sa dva roky učil syntax. Odtiaľ odišiel do Poľného Berinčoku, kde sa dva roky učil rétoriku. Roku 1805 odišiel do Bratislavy, kde študoval 4 roky a absolvoval kurz teológie. Roku 1809 odišiel na Wittenbergskú univerzitu, kde študoval dva roky. Keď sa roku 1811 vrátil zo zahraničia, stal sa

A. Muneris Sacri administratio.

1. Sermones S. Dominicales et Festivos dicit ex prolixioribus Dispositionibus; Funebres vero, penes S. Domini Coenam, et ad Copulandos, ex Textibus S. plerumque extemporisare debet. De fidelitate erga Terrae Principem, et obedientia erga Magistratus, omni data occasione dicit, eamque debita commendat.
2. Catechisationes cum Juventute adultiori servantur Dominicis diebus post Trinitatem, quas Juventus mascula frequenter negligit.
3. Catechumeni praeparantur tempore Adventus, et solenni ritu confirmantur die ante festum Nativitatis D. in magna frequentia populi. Haec institutio prolium in Adventu, laboribus rusticis vacuo, bene frequentatur.
4. Cultus Divinus Dominicalis et Festivus antimeridianus asservatur hora nona, et incipit cum decantatione hymni Veni-Sancte; hunc excipit sic dictum Kyrie, quo finito, praelegitur ab Altari Evangelium vel Epistola Dominicalis; post haec decantatur Hymnus per VDMinistrum assignatus, argumento sermonis S. accomendatus. Hoc finito, canitur ab Altari Antiphonia et Collecta. Post haec, VDMinistro ab Altare discedente, decantatur sic dictum Credo Dominicale; quo finito, Sermo S. dicitur, praeoratur, Desponsati proclamantur, publicanda publicantur. Dein, que ab Altarii Antiphonia cum precibus decantata, et benedictione data, Cultus D. clauditur. Postmeridie hora tertia itur in Templum, et Cantu duorum Hymnorum, Precibus et interpretatione Scriptura S. vel Historiae Biblicae, alternatim, aestate vero cum Catechisatione Cultus D. celebratur. Cultus Divinus quotidianus matutinus aestate hora sexta, hyeme octava, Cantu duorum Hymnorum Precibus et interpretatione Scriptura S. vel Historiae Biblicae, alternatim absolvitur. In omnibus his VDMinister observat et sequitur ordinem, antiquitus in hac Ecclesia introductum.
5. Sacramentum Baptismi finito Cultu D. in Templo administrat; debiles, in periculo vitae existentes infantes, noctu et de die in Parochiam adlati, ibidem sine mora baptisantur, assistentibus semper sufficientibus Susceptoribus.
6. Sacra D. Coena quolibet trimestri, semper quatuor Dominicis diebus, post Cultum D. administratur. Morbidi providentur et visitantur per Ministrum, quandocumque provocatum. In curandis morbidis suis populus non magna fiducia ducitur erga Chyrurgum gremialem, et potius mediis domesticis, interdum etiam superstitiosis, utitur. Vaccinationis cura per I. Comitatum Judicio locali et Chyrurgo demandata est, qui eam suo ordine continuari obligantur; VDMinister omni occasione eam populo commendat.

kaplánom pri otcovi v Petrovci a Krištof Lyci, superintendent, ho vysvätil v Banskej Bystrici. Pôsobil v Petrovci pri svojom otcovi a roku 1815 bol povoláný do Padiny v Banáte vo Vojenskej hranici, kde tri roky vykonával kňazskú službu. Keď mu 20. februára roku 1818 umrel otec, Petrovčania ho povolali, aby nahradil otca, a tak sa vrátil do svojho rodiska. Okrem slovenského materinského jazyka rozpráva a píše po nemecky a po maďarsky.

A. Vykonávanie bohoslužieb

1. Nedelňé kázne a kázne na sviatky káže voľne, podľa prichystaných zdrojov. Na pohreboch, pri svätej Večeri Pánovej a na sobášoch musí kázne zo svätých textov prispôbovať situácii. Pri každej príležitosti nabáda veriacich k vernosti voči panovníkovi a k poslušnosti voči vrchnostiam a odporúča im, aby to dodržiavali.
2. Katechizácia so staršou mládežou sa vykonáva v nedele po Svätej Trojici, ktorú však mládenci nechcú navštevovať.
3. Katechumeni sa pripravujú v adventnom čase a vo sviatočných službách Božích sa konfirmujú deň pred sviatkom narodenia Pána v prítomnosti veľkého počtu národa. Tohoto poučovania v advente, v ktorom neprebiehajú nijaké sedliacke práce, sa zúčastňujú.
4. Služby Božie sa v nedeľu a na sviatky konajú predobedom o 9. hodine a začínajú sa spievaním hymny *Veni sancte*. Potom pokračuje tzv. *Kyrie*¹²⁴ a po ukončení sa z oltára číta evanjelium alebo nedeľný list. Potom sa spievajú hymny, ktoré kňaz najprv zahlási. Svätá kázeň sa prispôbuje tomuto sviatku. Po jej skončení sa z oltára spievajú antifóna¹²⁵ a kolekta. Potom, ako kňaz odíde od oltára, spieva sa tzv. nedeľné *Verím*. Po ukončení kňaz káže, potom sa veriaci modlia, pokračuje verejná ohláška snúbencov a oznamuje, čo treba. Potom sa z oltára ešte spieva antifóna s modlitbami a požehnaním a tak sa končia služby Božie. Popoludní o 3. hodine sa ide do kostola, spievajú sa dve piesne, potom sa striedavo pokračuje s modlitbami a výkladom Písma svätého alebo biblickej histórie. V lete prebiehajú služby Božie aj s katechizáciou. Každodenné služby Božie sa v lete konajú o 6. hodine, v zime o 8. hodine so spievaním dvoch piesní, striedavo s modlitbami a výkladom Písma svätého alebo biblickej histórie. Vo všetkom sa kňaz riadi takým poriadkom, aký je v tejto cirkvi zaužívaný už od dávnych čias.

¹²⁴ *Kyrie, eleison* (gréc.) – Pane, zmiluj sa!

¹²⁵ Antifóna – striedavý spev a chrámový verš najmä pri žalmoch v kresť. liturgii

7. Scholas nationales visitat saepissime, et quoties necessarium videtur; D. Docentes lubenter excipiunt visitas et consilia ejus.
8. In Matrimonialibus secundum B. Patentales procedit; Proclamationes etiam diebus profestis, populo numerose congregato, exigente necessitate, secure peragit. Immaturae aetatis nullos ad ineundum matrimonium admittit.
9. Funera praescripto ordine et tempore deducuntur, exceptis excipiendis, et majora quidem cum Sermonibus S., minora cum Precibus et Cantu.
10. Matriculas, Protocolla et Rationes scribit.

B. Character moralis VDMinistri. Pastor exemplaris : vir doctus et mitis. Merito Senior.

C. Bibliothecam habet sufficientibus libris instructam.

D. Habitatio VDMinistri, Aedificium anno 1792 structum, 4 Cubilia, duas Cameras, Cellarium, et alia necessaria continet, prope Templum locata. Fiunt apparatus pro novo extruendo aedificio Parochiali.

E. Quoad Proventus VDMinistri Anno 1832 nova Transactio cum Ecclesia per I. Comitatum procurata fuit, per quam sequentia obtinuit emolumenta:

- a. annue 200 f. con. m.
- b. 100 metretas pestienses tritici.
- c. 8 orgias lignorum focalium.
- d. Commolitionem Frugum pro necessitate domestica, et necessarias vecturas, seu praejuncturas.
- e. a singula Domo pullum galinaceum.
- f. sic dictam Colledam.
- g. Stolaria:
 1. a Baptismate 20 xr.
 2. a Copula 1 f.
 3. a Funere cum Sermone S. 1 fl., absque Sermone 20 xr. – totum in Conventionali moneta. Omnia haec rite et justo tempore praestantur, ita, ut nulla restantiae existant.

V. Scholae gremiales nationales.

Duae sunt Classis, duobus Docentibus provisae.

- A. Rector Scholae Puerorum ab Anno 1821 est Benjamin Reisz. Natus Anno 1797, die 3 Jan. Zólyo-Lyptoe in Commitatu Zoliensi, patre Joanne Re-

5. Sviatosť krstu vykonáva po zakončení služieb Božích v kostole. Ak je ohrozený život detí, prinášajú ich na faru vo dne i v noci a tu bez odkladu krstia, vždy v prítomnosti tých, ktorí ich držia.
6. Svätá Večera Pánova sa prisluguje v každom trimestri, vždy v štyri nedele po službách Božích. Chorým sa prisluguje svätá Večera Pánova a kňaz ich navštevuje vždy, keď je povolaný. Pri liečení chorôb ľud nemá veľkú dôveru v miestneho chirurga a radšej sa lieči domácimi liekmi, praktizujú sa aj zaklínania. Vakcináciu, ktorú odporúčajú stoličné úrady a miestny chirurg, odporúča národu pri každej vhodnej príležitosti aj kňaz.
7. Ludovú školu navštevuje veľmi často a vždy, keď myslí, že je to potrebné. Učítelia radi prijímajú jeho návštevy a rady.
8. Na sobášoch sa riadi milostivým cisárskym patentom, ohlášky oznamuje v určené dni v prítomnosti veľkého počtu veriacich. Nedovoľuje nikomu, aby v mladom veku vstupoval do manželského stavu.
9. Pohreby sa vykonávajú podľa predpísaného poriadku a času, okrem výnimočných situácií. Starší sa pochovávajú so svätou kázňou a zosnuli v mladom veku s modlitbami a so spevom.
10. Matriky, protokoly a účty píše.

B. Morálny charakter kňaza. *Príkladný pastier. Muž učený a jemný, ale je už dosť starý.*

C. Knižnica: *Obsahuje množstvo kníh.*

D. Byt kňaza. Budova je postavená roku 1792, má štyri spálne a dve izby. Nachádza sa pri chráme, má pivnicu a všetko potrebné. Ľudia sa chystajú na výstavbu novej budovy fary.

E. Čo sa týka príjmov kňaza, roku 1832 bola urobená nová zmluva s cirkevným zborom, ktorú navrhla stolica, podľa ktorej sa prijíma nasledujúce:

- a. 200 zlatých konvenčnej mince,
- b. 100 peštianskych meríc pšenice,
- c. 8 siah dreva,
- d. mletie obilia pre domáce potreby a potrebné vozy pre povoz,
- e. každý dom kohúta,
- f. tzv. koledu.
- g. Štolárne príjmy:
 1. za krst 20 grajciarov,
 2. za sobáš 1 zlatý,
 3. za pohreb so svätou kázňou 1 zlatý a bez kázne 20 grajciarov, všetko v konvenčnej minci. Veriaci dávajú všetko presne a v určenom čase, takže nemajú žiadne nedoplatky.

isz, matre Maria Coronyi. In patria superatis trivialibus Scholis, Taxoviae in Grammaticalibus atque Neosolii usque Annum 1813 morabatur. Eodem Anno Eperiensium transivit, hic tribus annis exactis, M. Berényium delatus, unde Anno 1819 ad Ecclesiam Bajsensem pro Scholae Docente evocatus est. Hinc, duobus annis exactis, Anno 1821 ad Scholam Petrovacziensem translatus. Per Reverendissimum quondam Lovich ex Studiis Theologicis examinatus, ab eodem facultatem Sermones S. dicendi, in casu necessitatis baptisandi, et puerperas introducendi, adeoque gradum Levitae consecutus est. Character ejus moralis est sine labe, laudabilis. Officiis muneris sui cum dexteritate utiliter fungitur, in Schola et in Templo. Anno superiori habuit in Schola 322 Pueros.

- B. Rector Scholae Puellarum ab Anno 1831 est Ludovicus Zvarinyi. Natus die 3 Jan. 1811 in Irscha, Cottu Pestiensi, patre Michaelae Zvarinyi, VDMinistro, matre Sophia Venich. Anno 1820 Neosolium datus, Scholas Grammaticas frequentavit. Inde anno 1822 Schemnicium transivit, et usque annum 1831 omnes Classes Studiorum ibidem absolvit. Hinc eodem Anno ad Scholam Petrovacziensem evocatus est. Doctrina sufficienti instructus, ac bene moratus, munere suo in Schola et Templum cum laude et fructu difungitur. Anno 1834 habuit in Schola 274 Puellas.
- C. Uterque Docens in instruenda Juventute procedit juxta Instructionem et Seriem Lectionum, per V. Senioratum praescriptam, et docet Lecturam, Scripturam, Arithmeticam, Religionem, Dieteticam, Physicam, Historiam Naturalem, Geographiam, Historiam Hungariae, Historiam Biblicam, Historiam Reformationis, et exercet Juventutem in Cantu Choralis. Utitur in his sequentibus Libris: Catechesi Lutheri, Evangeliiis, N. Testamento, Cantionali et Funebrali libro, Hübnero, Bartolomeidesii Geographia et Historia Naturali, Szemianii Historia Hungariae, Čitanka Kollarii, Catechesi Leskii, et aliis. Tempus institutionis scholasticae est a m[ense] Septembri, usque Julium.
- D. Aedificium Scholasticum Anno 1825 exstructum, penes Templum situatum, 32 orgias longum, 5 orgias latum, potissimum ex solidis materialibus paratum, Imbricibus tectum, continet utraque Classem Scholasticam, et hospitia pro utroque Docente, quae singula tribus Cubilibus, Camera, et Cellario provisa consistunt.
- E. Proventus Scholae Docentium sunt sequentes: singulus eorum habet:
- 1) 100 florenos conv. m.
 - 2) 50 metretas pest. Tritici.
 - 3) quatuor orgias lignorum focalium.

V. Miestna ľudová škola

Má dve triedy, a dvoch učiteľov.

- A. Učiteľ školy pre chlapcov je od roku 1821 Benjamin Reisz. Narodený 3. januára 1797 v Zvolenskej Lupči¹²⁶ v Zvolenskej stolici otcovi Jánovi Reiszovi a matke Márii Korónyi. V rodisku zakončil triviálnu školu a gramatickú školu v Tisovci¹²⁷ a Banskej Bystrici. V roku 1813 odišiel do Prešova, kde pobudol tri roky, potom odišiel do Poľného Berinčoku, odkiaľ bol roku 1819 povolaný za učiteľa školy do cirkevného zboru v Bajši. Tu strávil dva roky a v roku 1821 prešiel do školy v Petrovci. Vyskúšal ho dnes už nebohý ctihodný Lovich z teológie a schopnosti svätého kázania, z krstu v situácii nevyhnutnej potreby a z úvodu šestonedielky. Po skúške mu prideliť stupeň levitu. Jeho morálny charakter je bez poznámok, chvályhodný. Svoju službu vykonáva svedomite tak v škole, ako aj v chráme. V minulom roku mal v škole 322 chlapcov.
- B. Učiteľ dievčenskej školy je od roku 1831 Ludovík Zvaríni, narodený 3. januára 1811 v Irši¹²⁸ v Peštianskej stolici otcovi Michalovi Zvarínimu, kňazovi, a matke Sofii Venich. Roku 1820 ho dali do gramatickej školy v Banskej Bystrici. Odtiaľ roku 1822 prešiel do Banskej Štiavnice, kde pobudol až do roku 1831, keď tam ukončil všetky triedy štúdií. Odtiaľ bol v tom istom roku povolaný do školy v Petrovci. Je dobre vzdelaný a ctihodného charakteru. Svoju službu v škole a v chráme vykonáva chvályhodne a tvorivo. Roku 1834 mal v škole 274 dievčienec.
- C. Obaja učitelia sa vo vyučovaní detí riadia inštrukciami a poradiami lekcií, ktoré určuje senior. Učia čítanie, písanie, aritmetiku, náboženstvo, dijetiku, fyziku, históriu prírody, zemepis, dejiny Uhorska, biblickú históriu, dejiny reformácie a zborový spev. Vo vyučovaní používajú tieto knihy: Lutherove katechizmy, Evanjelium – Nový zákon, spevník a funebrál, Hübnera, zemepis Bartolomeidesa, Históriu prírody, Semianovu históriu Uhorska,¹²⁹ Kollárovu *Čítanku*, Leškov katechizmus a iné. Výučba v školskom roku trvá od septembra do júla.

¹²⁶ Zvolenská Lupča – dnes Slovenská Lupča (Slovensko).

¹²⁷ Taxovia (historický názov) – dnes Tisovec (Slovensko).

¹²⁸ Irša a Alberti, dve samostatné obce, dnes spojené pod názvom Albertirsa (Maďarsko).

¹²⁹ Michal Semian: *Kratičké Hystorycké Wypsánj Knjzat a Králů Vherských od neydáwnnégssjch až do přjtomných časů, z hodnowěrných hystoryckých Pjsem včiněné, a w slowenském gazyku Prácy* - - wydane. W Presspurku 1786. V Frantisska Augustýna Patzko, Král. Priw. Impressora (Rizner, 1933: 56). M. Semian (1741 – 1810) bol evanjelický farár v Pezinku.

- 4) Commolitionem frugum pro necessitate domestica, et vecturas necessarias.
 - 5) Stolas Funebres, a Funebre cum cantu 12 xr, cum Valedictione 42 xr in conv. m.
 - 6) Ex Colleda sextalitem. Omnia haec rite et justo tempore praestantur, ita, ut nulla restantiae existant.
- F. Inspector Scholae est localis VDMinister. Examina anniversaria per concernentem Decanum circa finem m. Martii, saepe in aprili servantur, in concursu etiam vicinorum VDMinistrorum, LReكتورum, et primorum Ecclesiae.

VI. Obstetrices sunt tres, non examinatae, non adjuratae, ceterum artis suae ex praxi peritae, sobriae, formulae baptisandi in casu necessitatis gnarae. Habent pro servitiis suis immunitatem a laboribus et vecturis publicis, 30 xr V. V. et unum panem ab omni puerpera, quam provident.

VII. Vespillones nulli; amici et vicini demortuorum substituunt eos. Foveae justae profundationis fodiuntur.

VIII. Institutum Charitativum est, quod pro pauperibus domesticis diebus Dominicis et Festis Pyxides ad januas Templi exponantur. Pro aliis ope egenis, incendio, vel alio quodam infortunio damnificatis, non solum domesticis, sed etiam peregrinis, Collectae instituuntur, vel offertoria in Templo. Medicantes scholasticos nullos habemus. Orphani, VDMinistro insinuati et praesentati, per eundem ea, quae possibilis est, ratione providentur, dum cura eorum vel amicis et cognatis, vel Iudicio locali committitur et procuratur, vel I. Dominio commendati providentur, quod sua ex parte similibus egenis charitativa subsidia gratiose conferri dignatur. Vidua VDMinistri gremialis hic loci nulla: sed ex V. Senioratu Pestiensi mater localis LReكتورis, D. vidua Zvarinyi, Jeschensis in Petrovác existit. Hospitium pro his viduabus Ecclesia non habet.

IX. Annuae Devotiones instituuntur sequentes:

1. Sermo S. Eucharisticus post messem, circa 15 Dominicam Trinit.
2. Memoria nativitatis regnantis terrae Principis celebrari solebat die Domini post 12 Februarii.
3. Memoria consecrationis Templi, Dominica post 13 Octobris, ubi tamen comessationes enceniales, alibi usitatae, ignorantur.

X. Postulata et gravamina:

1. Ex parte Ecclesiae – nulla.

- D. Budova školy je z roku 1825, nachádza sa pri chráme. Dlhá je 32 siah, 5 siah široká, z pevného materiálu, pokrytá škridlou. Má dve učebne a byt pre dvoch učiteľov, každý má tri spálne, jednu izbu a pivnicu.
- E. Príjmy učiteľov školy. Každý učiteľ má:
1. 100 zlatých konvenčnej mince,
 2. 50 peštianskych meríc pšenice,
 3. štyri siahly dreva na vykurovanie,
 4. mletie obilia pre domáce potreby, potrebnú prepravu,
 5. štolárne príjmy: z pohrebu so spevom 12 grajciarov, s veršami 42 grajciarov konvenčnej mince,
 6. šiestu čiastku z koledy. Všetko to sa presne dáva v určenom čase, takže nie sú žiadne nedoplatky.
- F. Inšpektor školy je miestny kňaz, ročná skúška sa koná na konci marca, často aj v apríli, v prítomnosti dekana a kňazov zo susedných cirkevných zborov, učiteľov a predákov cirkevného zboru.

VI. Babice sú tri, nie sú preskúšané, ani nezložili prísahu, ale majú skúsenosti, sú rozumné a v prípade potreby vedia krstnú formulu. Za svoju službu sú oslobodené od verejných prác, verejného povozu, majú 30 grajciarov viedenskej meny a jeden chlieb od každej rodičky.

VII. Hrobárov nemajú, takže jamu v predpísanej hĺbke kopú priatelia a susedia nebohého.

VIII. Pre domácich chudobných majú charitatívnu ustanovizeň, ktorej príspevky sa v nedeľu a na sviatky kladú do škatule pri dverách chrámu. Zbierka alebo ofery v chráme sa konajú aj pre iných v núdzi, napríklad tých, ktorí boli postihnutí požiarom alebo iným nešťastím, a to sa vzťahuje nielen na domácich, ale aj na cudzích, ako i na príslušníkov iných cirkevných zborov. Mendíkov nemajú. Sirotám, na ktoré ľudia upozornia, kňaz pomáha v rámci svojich možností. K poskytovaniu charitatívnej podpory tým, ktorí potrebujú pomoc, sa pripájajú aj priatelia, známi, miestne vrchnosti a panstvo. V tejto osade nemajú kňazskú vdovu, iba matka miestneho učiteľa, pani vdova Zvaríni z Peštianskeho seniorátu z Jerše,¹³⁰ ktorá býva v Petrovci. Byt pre také vdovy cirkevný zbor nemá.

IX. Výročné pobožnosti sú tieto:

1. Ďakovná kázeň s Večerou Pánovou po žatve okolo 15. nedele po Svätej Trojici.

¹³⁰ Jerša – dnes Budaörs (Maďarsko).

2. Ex parte VDMinistri – nulla.

3. Ex parte LReceptorum – nulla.

XI. Abusus abrogandi essent in Petrovácze sequentes:

1. Cantationes prolium sub fenestris, vesperi ante Festum Nativitatis Jesu C. usitatae.
2. Bachanalia, ultimi tribus diebus haberi solita.
3. Balneatio Festo Paschatos.
4. Comessiones nuptiales, baptismales, funebres.
5. Publicatio rerum deperditarum, quae diebus Dominicis aut Festis de Cathedra S. fieri solet.
6. Tintinabuli usus in Templo sub ipso Cultu D. Dominicali, cujus loco pro excipiendo solito offertorio orbiculi ad januas Templi convenientibus exponi possent.

Observatio. Novi Coloni nationis Germanicae Aug. C. ex vicina Ecclesia Bulkesz ab Anno 1830 ad Petrovácze immigrare incipiunt, quorum jam 5 familiae actu hic existunt.

Conscripsit Joannes Sztchlo m. p.
Ecclesiae A. C. Petrovácze VDMinister
Et hoc tempore J. a. c. V. Senioratus
Bács-Sirmiensis Senior.

Sub Actu Visitationali disposita sunt sequentia:

1. Calix major et Canthari nomine Ecclesiae et anni, quo paratae sunt, provideantur.
2. Coemeterium melius, ac hucdum, circumvalletur.
3. Admoniti Parentes, ut juventuti invigilent, ne in Saltibus mores eius corrumpantur; ipsi vero Primores Communitatis, ut in excedentes serius etiam animadvertant.
4. Cantationes juventutis vesperae ante Festum Nativitatis Jesu Christi sub Fenestris usitatae, festivitates item Bachanaliorum tribus ultimis diebus, adhaec commessiones nuptiales etc. improbatae.
5. Balneatio Festo Paschatos solita, tamquam Festum hoc profanans atque valetudini etiam periculosa graviter interdicta.
6. Publicatio rerum deperditarum diebus Dominicis atque Festis de Cathedra S. tamquam loco et Cultu divino idigna, simpliciter inhibita.

Sig. in Petrovácze die 27-a septembris 1835.

Joannes Szeberinyi m. p.

2. Spomienka na narodenie panovníka sa koná v nedeľu po 12. februári.
3. Spomienka posviacky chrámu v nedeľu po 13. októbri, no ľudia sa tu vyhýbajú bohatým hostinám, ktoré sa inde usporadúvajú.

X. Pripomienky a sťažnosti

1. Zo strany cirkevného zboru – žiadne.
2. Zo strany kňaza – žiadne.
3. Zo strany učiteľov – žiadne.

XI. Navrhuje sa, aby sa v Petrovci zrušili tieto zlozvyky:

1. Spievanie detí pod oknami, ktoré sa praktizuje večer pred sviatkom narodenia Ježiša Krista.
2. Bohaté trojdňové hostiny (na deň narodenia Ježiša Krista).
3. Oblievačka na Veľkú noc.
4. Hostiny na svadbách, krstínach a pohreboch.
5. Oznamenia o stratených veciach, ktoré sa uskutočňujú zo svätej kazateľnice v nedeľu alebo na sviatky.
6. Používanie zvončeka v chráme počas služieb Božích v nedeľu. Namiesto neho sa pri dverách má položiť tanier, do ktorého sa budú dávať príspevky.

Zistenie. Zo susedného cirkevného zboru Maglič¹³¹ sa od roku 1830 začali sťahovať do Petrovca noví dosťahovalci (Nemci augsburského vierovyznania) a sú tu už tri rodiny.

Zapísal Ján Stehlo, kňaz cirkevného zboru a. v. Petrovec a toho času senior Báčsko-sriemského seniorátu.

Po tejto vizitácii sa navrhuje:

1. Aby sa na veľký kalich a kanvicu vyryl nápis s menom cirkevného zboru a rokom kúpy.
2. Aby sa cintorín obkolesil jarkom lepšie ako doteraz.
3. Napomínajú sa rodičia, aby dozerali na mládež, nech na tancovačkách nezáži svoje mravy. Pričiniť o to sa majú aj poprední muži obce.
4. Zakazuje sa spievanie detí večer pred sviatkom Narodenia Ježiša Krista pod oknami, ktoré sa praktizuje, ako i bezuzdné trojdňové fašiangové hostiny a taktiež aj svadobné a iné pohostenia.
5. Treba zakazovať obvyklé oblievačky na Veľkú noc, pretože znesväcujú tento sviatok a takisto veľmi škodia zdraviu.

¹³¹ Buljkes – od roku 1947 Maglič (Srbsko).

Montanus superindendens

Joannes Sztehlo m. p. , Evangelicorum A. C. Bács-Sirmiesnsium h. t. Senior
Joannes Scultety m. p. , Inc. ac Ven. Senioratus A. C. Bács-Sirmiensis atque
Visitationis Canonicae Notarius.

Samuel Hajnotzy m. p. Ecclae. Evang. Kis. Keriensis D. Minister
Martinus Mártonfy

Georgius Hlaváts m. p. Kuczuriensis VDMinister

Josephus Spannagel, m. p. VDMinis. Bulkiesz.

Daniel Kolenyi m. p., Ecclae. Ev. A. C. Kulpin V. D. Mster.

Michael Borovszky m. p. V. D. Mster, Lalityiensis

Samuel Borovszky m. p. V. D. M. Pivniczensis h. t. Decanus

Copia.

Proventus annui VDMinistri Petrovcziensis³

1. W hotových penjzech 200 f. t. g. dve sto zlatých w dobré mincy.
2. W žite 100, t. g. sto pesstanských Mýr.
3. Osem sáh drewa twrdého.
4. Od každého domu gedno slepečj kurátka.
5. Mletj pro domácí potrebu a potřebné furi anebo kočé.
6. Koledu noworočnj, z které tretj částka Učitelum škol. prináležj.
7. Mýsto predesslého obrábenj farských zemý 50 Mýr Pesst. Owsa.
8. Nasledujcý Štólu: a) od křstu 20 xr. b) od Sobásse 1 fl. c) od Ohlssenj tech, attestát gjm potřebný 20 xr. d) od Uwodu mladé Newesti gedén uterák, gazyk, koláč, wjno. e) od Pohrebu s kázanjm 1 fl., bez kázanj 20 xr. Wssecky Štóly w dobré mincy.

Psáno w Petrowcy, dne 21. Septembra, 1832.

L. S. Communitatis

Coram nobis:⁴

Joanne I. Tessényi, Ecclae aug. C. Torsensis VDMinister ad actum hunc
Senioratu deputato

Josepho Spamagel, Ecclae aug. C. Bulkesiensi VDMinistro, ad hunc ac-
tum deputato.

Joanne Scultety, Eccl. A. C. Verbasziensi VDMinistro, et V. Senioratus A.

³ Ročné příjmy kňaza v Petrovci

⁴ Ján Tešeni, kňaz evanjelickej a. v. cirkvi v Torži, člen vizitácie z tohto seniorátu; Jozef Spannagel, kňaz evanjelickej a. v. cirkvi v Magličí, člen vizitácie z tohto seniorátu; Ján Škultety, kňaz evanjelickej a. v. cirkvi vo Vrbase, zapisovateľ Báčsko-sriemskeho seniorátu, člen vizitácie z tohto seniorátu; Samuel Borovský, kňaz evanjelickej a. v. cirkvi v Pivnici, člen vizitácie z tohto seniorátu.

6. Zakazujú sa oznamy o stratených veciach zo svätej kazateľnice v nedeľu a na sviatky, pretože to nie je dôstojné služieb Božích.

Podpísané v Petrovci 27. septembra roku 1835

Ján Seberíni, banský superintendent

Ján Stehlo, toho času senior evanjelický báčsko-sriemsky

Ján Škultéty, zapisovateľ Báčsko-sriemského seniorátu a súčasne zapisovateľ tejto kanonickej vizitácie

Samuel Hajnóci, kňaz evanjelickej cirkvi v Bačkom Dobrom Polji

Martin Mártonfy

Juraj Hlaváč, kňaz v Kucure

Jozef Spannagel, kňaz v Maglicí

Daniel Koléni, kňaz evanjelickej a. v. cirkvi v Kulpíne

Michal Borovský, kňaz v Laliti

Samuel Borovský, kňaz v Pivnici, toho času dekan

C. Bács-Syrmiensis O. Notario, pro hoc actu deputato.
Samuel Borovszky, Ecclae aug. C. Pivniczensis V. D. M., ad huc actum
deputato.

Baláš Martin, Rychtár

Prjsažný.

+ Hric Palo
+ Triaska Gregor
+ Husiár Jano
+ Kopčok Misso
+ Zsila Palo
+ Drozd Dyuro
+ Koros Andreas, casseriis
Krizsan Martin
Jasso Martin
Szkora Gyuro
Hlavács Jano
Barsjk Jozef
Pálenkás Palo
Gyemrovsky Martin
Boldis Ondris
Lacsok Jano
Kulhavi Ondreg
Dudás Jan
Spevák Jano

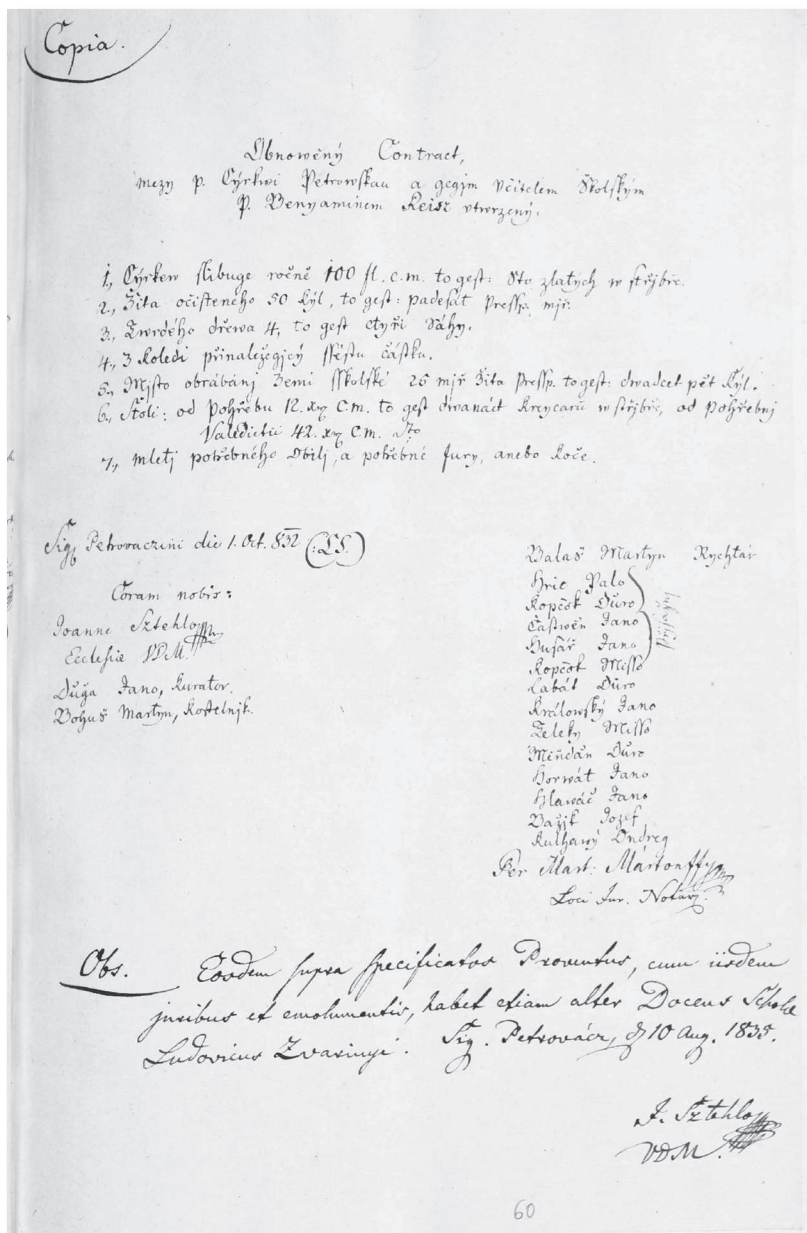
Per Martinum Mártonffy m. p. p[rae]fatae Ponnis Jur. Notar⁵
Joannes Sztehlo m. p. V. D. M. Petrovacziensis (L. S.)
Coram nobis: Carolo Latinovics de Borsód, J. Cottus Bacsensis Ord. Judlium m. p.
Andrea Nikolits, ejusdem J. Cottus Bacsensis Jurassor m. p.

L. S.

Copia

Obnověný Contract, mezy p. Cýrkwi Petrowskau a gegjm
Učitelem školským P. Benyaminem Reisz utwřený.

1. Cýrkew slibuge ročně 100 fl. c. m. to gest: sto zlatých w stříbře.
2. Žita očisteného 50 kíl, to gest: padesát Pressp. mř.
3. Tvrdeho dřeva 4, to gest čtyři sáhy.
4. 3 koledi přináležegjcy sséstu částku.
5. Mjsto obrábánj Zemi sskolské 25 mř žita Pressp. to gest: dwadcet pět kíl.
6. Štoli: od pohřebu 12xr c. m. to gest dwanáct kreycarů w stříbře, od pohřebnj Valedictii 42 xr c. m.

Obr. 12: Zmluva cirkevného zboru s učiteľom v Petrovci (prvá časť)

7. Mletj potrebného obilj, a potrebné fury, anebo kočé.

Sig Petrovaczini die 1. Oct. 1832 (L. S.)⁶

Coram nobis:

Joanne Sztehlo, Ecclesia VDM

Ďuga Jano, kurator

Bohuš Martyn, kostelnjk

Balaž Martyn, Rychtár

Prísaznj:

Hric Palo Teleky Misso

Kopčok Ďuro Meňďan Ďuro

Častwěn Jano Horwát Jano

Husár Jano Hlawáč Jano

Kopčok Misso Bažik Jozef

Labát Ďuro Kulhawý Ondrej

Králowský Jano

Per Mart. Mártonffy, m. p., Loci Jur. Notar⁷

Obs. Eodem supra specificatos proventus, cum iidem juribus et emolumentis, habet etiam alter Docens Scholae Ludovicus Zvarinyi.

Sig. Petrovác d. 10 aug. 1835.

J. Sztehlo m. p. VDM

⁶ Zapísané v Petrovci 1. októbora 1832 (L. S.); Prítomní: Ján Stehlo, kňaz cirkevného zboru; Ďuga Jano, kurátor atď.

⁷ Zapísal Martin Mártonffy, miestny zapisovateľ

Poznámka: Takú istú špecifikáciu príjmov s právami a príjmami má aj druhý učiteľ školy Ludovít Zvaríni. Podpísané v Petrovci 10. augusta 1835.

Ján Stehlo, kňaz

Samuel Borovský,
Eccles. Aug. C. Divisus. V. D. M.
ad hunc Actum Deputatus.

Barthol. Josef,
Valentín Palo,
Gyemrovský Martin,
Baldis Ondrej,
Lacsoš Lajos,
Kulhavi Ondrej,
Judas Lajos,
Kopevák Lajos.

Per Martinum Mártonfy
pata Domini Inr. Notar.

Coram Nobis:
Carolo Latmorics de Borvod, S. C. C. D. B. C. P.
Ord. Inctum.

Andrea Nicolits, Eisdem S. C. C. D. B. C. P.
Ord. Inctum.

(L. S.)
(L. S.)

Obr. 13: Zmluva cirkevného zboru s učiteľom v Petrovci (druhá časť)

PIVNICZA

Protocollum Canonicae Visitationis per Reverendissimum ac Amplissimum Dominum Joannem Szeberinyi in consursu Venerabilis Domini Senioris Joannis Sztehlo, nec non AA. RR. DD. Joannis Scultety, Josephi Spanagel, Samuelis Hajnotzy, Michaelis Borovszky, et Ludovici Scultety, atque Perillustris Domini Friderici Korossy, Conventualis Assessoris, In Ecclesia Evangelica Pivniczensi peracta.

Anno 1835-to die 19-a mensis Octobris celebrata fuit in Possessione R. Camerali Pivnitza per Reverendissimum et Amplissimum Dominum Joannem Szeberinyi I. ac. V. Superintendentiae Montanae A. C. Superattendentem Inspectio, seu Visitatio Canonica, qua occasione comperta et peracta fuere sequentia.

I. Ecclesia Evangelica A. C. Pivniczensis Magyaro-Slavica originem coepit anno 1790. Emanato, scilicet anno hoc 1790 B. Gratoso Intimato Exc. Consilii Regni L. H. dto. 1. Jul. Nr. 3185, quo Sexaginta Sessions Coloniales cultivandae offerebantur, aliqui Magyaro-Slavi ex I. I. C. C. Albensi, Vesprimiensi, Comaromiensi et Simeghiensi ad Possessionem hanc convenerunt et 28 Sessiones Coloniales ab Exc. Camera Regia Hungarica, cum quibusdam Auxiliis et praerogationis gratuito acceperunt. Hic domiciliis suis prima sub tentoriis, casis et antris subterraneis defixis, anno demum 1792. Coetum Evangelicum constituerunt. Hoc anno scilicet 1792-do assumpserunt in LRectorem et Levitam D. Andream Liptay, quem post anno 1796. in VDMinistrum ordinari curarunt, munere Cantoris uni Colonorum Andreae Ruman tradito.

Sub finem anni 1796-ti scilicet 10. Octobris in LRectorem evocarunt D. Georgium Turcsanyi, qui ad 1797 mense Junio ad Kulpinensis transiit, munusque LReactoris D. Gasparo Leporis collatum fuit eodem anno mense Julio.

Post amotionem hujus anno 1803. D. Martinus Javorszky LReactor creatus fuit, qui munus hoc fideliter administrando usque ad annum 1808. depositus est.

Anno 1809. die 24. Aprilis evocatus fuit in LRectorem ex Comitatu Simeghiensi Dominus Ladislaus Várady, qui anno 1812. Munere hoc privatus est.

Anno eodem 1812. die 12. Sept. D. Georgius Turcsanyi revocatus erat.

RD Andreas Liptay coactus fuit anno 1807. Muneris VDMinistri deponere, quem excepit eodem anno in Munere RD Paulus Krizsányi, Ecclesiae Tsabdensis vel Tabensis, Inclyto Comitatus Simeghiensi ingremiatae VDM.

Anno 1825. Mense Martio amoto denuo Georgio Turcsynyi LRectore, D. Joannes Tychon ex filiali Ecclesiae Palankensi evocatus, munere hocce hucdum fungitur.

PIVNICA

Zápisnica z kanonickej vizitácie, ktorú v cirkevnom zbore Pivnica vykonal dvojctihodný pán Ján Seberíni v prítomnosti vznešeného pána seniora Jána Stehlu a ctihodných pánov Jána Škultétyho, Jozefa Spannagela, Samuela Hajnóciho, Michala Borovského, Ludovíta Muskulyho a cteného pána Fridricha Korošiho, prísazného konventu.

Dňa 19. októbra roku 1835 dvojctihodný pán Ján Seberíni, superintendent slávnej Banskej superintendentúry a. v., vykonal inšpekciu, t. j. kanonickú vizitáciu na kamerálnom majetku Pivnica a pri tej príležitosti bolo zistené a urobené toto:

I. Maďarsko-slovenský evanjelický cirkevný zbor a. v. v Pivnici má svoj začiatok v roku 1790. V tomto roku s milostivým intimátom vznešenej Uhorskej kráľovskej miestodržiteľskej rady z 1. júla pod číslom 3185 bolo ponúknutých 60 sedliackych sesíí na obrábanie. Niektorí Slováci z maďarských stolíc¹³² Stoličnobelehradskej, Vesprémskej, Komárňanskej a Šomodskej stolice prišli do tejto obce a dostali 28 sedliackych sesíí od vznešenej Uhorskej kráľovskej komory, ktoré ako podporu a s výsadným právom zadarmo prijali. Tu založili svoje domácnosti najprv pod prístreškami, domčekmi a zemnicami a potom roku 1792 založili evanjelický cirkevný zbor. V tom istom roku si zaobstarali učiteľa a levitu pána Andreja Liptaya a roku 1796 sa postarali o to, aby bol vysvätený za kňaza. Službu kantora dali sedliakovi Andrejovi Rumanovi.

Na konci roku 1796, dňa 10. októbra, povolali za učiteľa pána Juraja Turčániho, ktorý v júni roku 1797 odišiel do Kulpína. Pán Gašpar Leporis začal vykonávať službu učiteľa v júli toho istého roku. Po jeho prepustení sa roku 1803 stal učiteľom pán Martin Javorský, ktorý túto službu svedomite vykonával až do svojej smrti roku 1808.

Dňa 24. apríla roku 1809 bol povolaný učiteľ pán Ladislav Varady z obce Šimég (Sümeg), ktorý túto službu zanechal roku 1812.

Dňa 12. septembra roku 1812 bol znovu povolaný pán Juraj Turčáni.

Ctihodný kňaz Andrej Liptay bol prinútený roku 1807 vzdať sa služby kňaza, takže v tomto roku službu kňaza prijal Pavel Križani, dovtedajší kňaz cirkevného zboru v Tabdi¹³³ v Šomodskej stolici.

V marci roku 1825 učiteľ Juraj Turčáni znovu odišiel, takže bol povolaný Ján Tychon z filie cirkvi v Palanke, ktorý túto službu vykonáva doteraz.

¹³² V pôvodnom texte sú títo prisťahovalci pomenovaní "Magyaro-Slavi".

¹³³ Tabdi – obec v Maďarsku.

Eodem anno 1825. die 22. Seprembris RD Krizsányi sepultus est, anno vero 1826. die 16. Februarii Samuel Borovszky introductus.

Numerus Animarum praeterito anno 1834. efficiebat 1635 animas, quarum 844 Sexus Masculinus, 791 foemininus numerat. Hos inter Confessionis capaces 956, paria Conjugum 323, cum Reformatis juncta duo, cum R. Catholicis unum.

Nati sunt praeteriti anno 1834	103
Mortui	80
Copulati	26
Confirmati pueri 18, puella 21, simul	39.

Ecclesia haec Pivnitzensis anno jam 1792. Scholam, quae Oratorio simul inserviebat, erexerat, anno 1800. posuerat distinctum Oratorium, octo orgias longum, 4 latum in area parochiali. Anno 1824. die 27 Maii, nominatim Festo Ascensionis Domini Jesu Christi, accepta primum altiori facultate fundamenta Templi, modo existentis, posita fuere, cujus aedificium sub directione Architecti Jakobi Schmauss anno 1826-to sub finem Octobris consumatum, Devotionique publice sacratum fuit. Est vero ex lateribus coctis erectum, longum externe cum Muris 17 orgias, interne sine muris 15 org. 2 Pedes, latum externe 6 org. 2 pedes, interne 5 org. altum 6 org. Gaudet Cathedra Sacra, de pariete pendente, altari ex latoribus coctis erecto, baptisterio, uni columnae mobili lignae adaptato, Choro etiam ex solidis materialibus aedificato, subselliis bene compositis.

Clenodia Ecclesiae hujus consistunt e duobus Calicibus, majore minoreque, totidemque Patellis orichalceis inauratis, una pixide laminea pro asservandis hostiis, una patina aequae laminea, columnae baptisteriis imposita, duobusque candelabris orichalceis.

Mantilia sunt	7
Tegumenta Altaris	6
Feramenta pro pinsendis hostiis	2.

Libri usibus Templi inservientes 4, scilicet: Libri Cantionum, vulgo Tranoscii tres, Jakobaei Thesaurus precum unus.

Turris in Capite Templi prominet 18 org. alta.

Campanae duae: Minor 115 lrb. anno 1791. 70 fl. rhenensibus comparata. Inscriptio: *Eccl. Evang. Pivnitz. Anno 1791. Mich. Josephus Brunner.*

Major 156 libr. anno 1802., 156 fl. emta, inscriptio: *Fudit Heinr. Eberhard Pestini 1802. Aug. C. Pivnitza.*

Proventus Ecclesiae hujus colliguntur ex tintinabulo, Offertoriis, nonnullis oblationibus benevolis, collectis in epulis Nuptialibus et baptismalibus institui solitis, pulsu funebri, ex pecuniis pro lingo ejectatis, collectione frugum, passim

Dňa 22. septembra 1825 bol Križani pochovaný a dňa 16. februára 1826 bol do tejto funkcie uvedený Samuel Borovský.

Počet duší minulého (1834) roku bol 1635, z toho 844 mužov, 791 žien, 956 konfirmovaných, 323 manželských párov, z toho dve zmiešané manželstvá s reformovanými a jedno manželstvo s katolíkom.

V minulom roku sa narodilo 103 detí, zomrelo 80 ľudí, sobášených 26, konfirmovaní chlapci 18, konfirmované dievčence 21, spolu 39.

Roku 1792 cirkevný zbor v Pivnici vybudoval školu, ktorá súčasne slúžila aj ako modlitebňa a roku 1800 veriaci postavili osobitnú modlitebňu na farskom pozemku 8 siah dlhú, 4 siah širokú. Dňa 27. mája 1824, t. j. na sviatok Vstúpenia Ježiša Krista, keď dostali povolenie od vrchnosti, veriaci postavili základy chrámu na mieste predošlého chrámu. Budova bola dokončená pod dozorom architekta Jakoba Schmaussa roku 1826. Na konci októbra bola vysvätená verejnými službami Božími. Steny chrámu sú z pálených tehál. Z vonkajšej strany spolu so stenou je chrám dlhý 17 siah, zvnútra je dlhý 15 siah a 2 stopy. Zvonku je široký 6 siah a 2 stopy, z vnútornej strany je široký 5 siah. Vysoký je 6 siah.

Má svätú kazateľňu, ktorá je umiestnená pri stene, oltár, ktorý je postavený z pálených tehál, krstiteľnicu, ktorá je na pohyblivom drevenom stĺpe. Chór je vybudovaný z pevného materiálu, lavice dobre vyhotovené.

Cirkevný inventár: dva kalichy, väčší a menší, taktiež pately, všetko medené a pozlátené, plechová schránka na uschovávanie hostií.

Jedna plechová patena umiestnená na stĺpe krstiteľnice. Dva medené svietniky. Sedem obrúskov, šesť oltárnych prikrývadiel, dva vykrajovače hostií.

Štyri knihy, ktoré sa používajú v chráme: tri spevníky – ľudovo nazývané *Tranosciá*, jeden Jakobeiho *Modlitebný poklad*.

Veža na chráme je vo výške 18 siah nad vchodom do chrámu.

Dva zvony; menší má 115 funtov, kúpený je roku 1791 za 70 rýnskych zlatých. Nápis: *Cirkev evanjelická v Pivnici roku 1791 Mich. Josephus Bruner*.

Väčší zvon má 156 funtov, kúpený roku 1802 za 156 zlatých. Nápis: *Ulial Henrich Eberhard v Pešti roku 1802 Aug. V. Pivnica*.¹³⁴

Príjmy tohto cirkevného zboru sa získavajú zo zvončeka, z ofier, z málopočetných dobrovoľných príspevkov, z obvyklých zbierok na hostinách, na sobášoch a krstinách, z pohrebného zvonenia, z peňazí za drevo, z obilia, čiastočne aj z orby pasienku, z poplatku za mladomanželov, čo je 6 zlatých.

Aktívny kapitál 5000 zlatých je uložený medzi členmi tohto cirkevného zboru.

Pasívny kapitál vynáša 6800 zlatých viedenskej meny.

¹³⁴ Nápis na zvonoch sú písané po latinsky.

etiam e subarature particulae pascui, nec non e taxa Neogamorum in Sex florenis consistente.

Activa Capitalia habet inter membra Ecclesiae hujus dispersa 5000 fl.	
Capitalia passiva 6800 fl. vv.	
Proventus anni praeteriti fuere in Cassa Ecclesiae:	
Ex Debitis collecti	668 f. 19 xr.
	998 f. 57 xr.
Erogatum est ex Cassa Ecclesiae	633 f. 50 xr.
In alias necessitates erogati	883 f. 57

Proventus hi administrantur, sub inspectione VDMinistri per Curatorem et a duobus annis etiam Casserium. Cassa ex tintinabulo piisque oblationis ac solutione VDMinistri conflata in aedibus Parochiae, cistae inclusa, cujus clavim Curator custodit, asservatur, alia in manibus Casserii habetur.

Proventus prioris Cassae VDMinister inscribit cum erogationibus, Rationes initio anno Ecclesiasticis praesentibus copiosis Ecclesiae membris in Schola perlegit, LRectore in Tabula notante ac numerante.

In Archivo Ecclesiae, quod in Altari praeclusum asservatur, exstit Intimatum B. Gr. de anno 1790. 1. Jul. 3185 quo pro impetrandis 60 sessionibus petentes in-viantur ad Inc. Administrationem RCaalem Zomboriensem, contractus tamen ab. Exc. Camera Regia Impopulatis exhibitus, in curia Colonorum periit. Adsunt praeterea multa scripta Rationes Ecclesiae ferientia.

Matriculae baptisatorum tres, Copulatorum duae, Mortuorum duae.

Protocolla Intimatorum, Currentalium et Conventuum duo, Rationum Ecclesiae duo. Inventarium nullum.

Coemeterium possessioni a Septemtrione adjacens, fossatis et porta coactum, ab anno 1798. usuatur et ad eo repletum, ut alio apud I. R. Camera administrationem supplicandum sit. Usus graminis capit hucdum Ecclesia. Pecora, non absque multis taedis in VDMinistrum redundantibus, arceri jubantur.

Ecclesiae huic Pivniczensi affiliati habentur aliqui Slavi in oppido Kula et in possessionibus R. Caalibus Deszpot Sz. Ivan et Parragha degentes, 14 paria efficientes.

II. Directio Ecclesiae politico-oeconomica.

Inspector nullus.

Conventus celebrari solent, in templo, in Schola, in Parochia.

Curator hoc tempore Andreas Schuszter, adjuratus, vir probus et justus, curat Cassam Ecclesiae et Salarium VDMinistri, titulo remunerationis accipit unum par novorum, unum subductorum calceorum, est liber ab omnibus publicis Vecturis et operis. VDMinister ei annum lecticale condonat.

Príjmy v minulom roku v cirkevnej pokladni boli:

Zo splátok [veriacich]:	668 zlatých a 19 grajciarov;
	998 zlatých a 57 grajciarov
Z cirkevnej pokladne sa vydalo:	633 zlatých a 50 grajciarov
Výdavky na rôzne účely boli:	863 zlatých a 57 grajciarov.

Tieto príjmy spravuje kurátor pod dozorom kňaza a už dva roky ich spravuje aj pokladník. Pokladňa zo zvončeka a milodarov určená na vyplácanie mzdy kňaza sa nachádza v budove fary, je zamknutá v škatuli. Jeden kľúč od pokladne má kurátor, druhý pokladník.

Kňaz zapisuje príjmy a výdavky do prvej pokladne. Účty sa na začiatku cirkevného roka oznamujú mnohopočetným členom cirkevného zboru v miestnosti školy. Učiteľ zapisuje na tabuľu a ráta.

V cirkevnom archíve, ktorý sa uschováva zamknutý v oltári, sa nachádza milostivý intimát Jeho Výsosti z 1. júla roku 1790, číslo 3185, v ktorom sa vyzýva, aby sa sedliaci dostahovali do Kráľovskej administrácie v Sombore na obrábanie 60 sesí. Zmluva o dostahovaní od Vznešenej kráľovskej komory sa stratila v niektorom sedliackom dome. Okrem toho sa tu nachádza aj veľa zápisov vzťahujúcich sa na cirkevné účty.

Tri matriky krstených, dve matriky sobášených a dve matriky pochovaných.

Dve knihy protokolov úradných spisov a obežníkov. Zápisnice konventov a dve knihy cirkevných účtov.

Inventár žiadny.

Cintorín sa nachádza na severnej strane dediny, je obkolesený jarkom, má aj bránu. Používa sa od roku 1798, už je plný, takže od Kráľovskej komorskej administrácie treba požadovať iný pozemok. Trávu používa cirkev a kňaz má veľké ťažkosti, aby cintorín ochránil pred dobytkom.

Tento pivnícky cirkevný zbor má aj farníkov Slovákov v Kule, ako aj na Kráľovskom komornom majetku Svätý Despot Ivan¹³⁵ a v Paragách, spolu 14 manželských párov.

II. Politicko-ekonomická správa cirkevného zboru

Inšpektora nemajú.

Konvent sa zhromažďuje v chráme, v škole alebo na fare.

Teraz je kurátorom Andrej Šuster, pod prisahou, človek čestný a spoľahlivý, stará sa o cirkevnú pokladňu a o plat kňaza. Ako plat dostáva pár novej obuvi

¹³⁵ Svätý Despot Ivan – od roku 1955 Despotovo (Srbsko).

Aedituus Michael Belan, aequè muneris sui diligens ac fidus, servitiis Ecclesiae, VDMinistri et LReactoris destinatus. Praeter id, quod Curator accipit, habet offertoria tria Festis anniversariis et unam metretam tritici.

Presbyterium consistit Individuis Sex, per congregatum Conventum eligi solitis, quibus in gravioribus negotiis addi solent seniores et primarii hospites, qui per Aedituum convocantur.

III. Status Ecclesiae internus, moralis, religiosus.

Ecclesiani frequentant cultum Divinum publicum hyemis tempore diligenter, aestate quaestu carbonum et operis Transdanubianis detinentur.

Dies Dominici a nonnullis tantum profanantur venditione ac mensuratione carbonum. A Saltationibus tamen ac heluationibus Durante Cultu divino abstinent. Indiferentes contra Coenam Domini nulli.

Liberi ad Scholam, cujus initium de Ambone Sacro iterates vicibus publicatur, mittuntur hyemis tempore diligenter, finito circa Festum Paschatos Examine, disparent.

Praeter Libros Cantationum, quibus fere omnes provisi sunt, alii rarissime quaeruntur, Biblia sunt rara, Nova Testamenta magis conspicua.

Bonos Mores conservare satagunt omnes adultiores, optandum tamen, ut Maledicentia, in his oris, proh dolor! nimium irradicata, magis coerceri possit!

Spurii nulli.

Obex ponitur vitiis et per VDMinistrum, et per Presbyterium – Notorie peccantes Judicio Locali traduntur.

Matrimonium sponte solutum hoc tempore nullum.

In Carceribus Publicis a multis annis nemo Pivnicensium Evangelicorum conspicuus fuit.

Superstitio potissimum exulat, zelus tamen Ecclesiae benefaciendi, aut Gymnasia juvandi non adeo frequens.

IV. VDMinisterium

VDMinister hoc tempore Samuel Borovszky, Trenchinio Trentsiniensis, natus anno 1783. die 20. Aug. Imbutus Rudimentis Scientiarum in Schola Trenchiniesni Grammatica, Modrae Posonii Cursum philosophico-theologicum audivit. Anno 1802. acceptavit Stationem LReactoris in Ecclesia Krajnensi I. Cottui Nittriensi ingremiata, unde anno 1815. Mense Junio ad Moraviae Ecclesiam Jassennensem initiatus Biliczii in Silesia Sacris ordinibus, transiit. Anno 1821. commodatione potissimum Pl. Rev. eotum Joannis Szeberinyi, nunc Reverendissimi

a pár obnosenej obuvi s novými podrážkami. Je oslobodený od povinností verejných prevozov a prác. Kňaz ho oslobodil od lektikálnych poplatkov.

Kostolník je Michal Belan, svoju prácu vykonáva takisto svedomito a verne, pomáha farárovi v posluhovaní v kostole a tiež učiteľovi. Okrem toho, čo dostáva kurátor, on dostáva aj z troch ofier na výročné sviatky a mericu pšenice.

Presbyterstvo má 6 členov, ktorí sa volia na zasadnutí Konventu a ku ktorým sa v náročnejších prácach pripájajú aj starší poprední muži cirkevného zboru, ktorých zvoláva kostolník.

III. Vnútorý, mravný a náboženský stav cirkevného zboru

Veriaci veľmi pilne navštevujú služby Božie v zimnom čase, kým v letnom čase ich od návštev kostola odvádza obchodovanie s uhlím a práce za Dunajom.¹³⁶

Nedelný deň len niekoľkí zneuctievajú obchodovaním a vážením uhlia. Počas služieb Božích sa vyhýbajú tancu a radovánkam.

Lahostajných voči svätej Večeri Pánovej nemáme.

Začiatok školy sa oznamuje zo svätej kazateľnice viackrát. Celkom pilne posielajú deti do školy v zimnom čase, ale keď sa skúška zakončí okolo sviatku Veľkej noci, všetci sa rozprchnu.

Okrem spevníkov, ktoré majú takmer všetci, iné knihy len ojedinele kupujú. Biblie sú veľmi zriedkavé, kým Nový zákon vidieť častejšie.

Všetci starší sa snažia zachovávať dobré obyčaje a žiaduce je, aby sa veľmi rozšírené nadávanie čím viac vykorenilo.

Mimomanželské deti nemajú.

Kňaz a presbyteri sa snažia naprávať chyby a verejných hriešnikov dávajú pred miestny súd.

Dočasne oddelene žijúci manželia teraz nie sú.

Podľa nášho vedomia z pivnických evanjelikov vo verejných žalároch už veľa rokov nikto nie je.

Poverčivosť sa intenzívne vykoreňuje. Ochota vykonávať dobročinné skutky v prospech cirkvi a podporovať gymnáziá nie je obvyklá.

IV. Kňazská služba

Toho času je kňazom Samuel Borovský z Trenčína v Trenčianskej stolici, narodený 20. augusta roku 1783. Navštevoval ľudovú školu v Trenčíne, gramatickú školu v Modre, v Bratislave chodil na filozoficko-teologické štúdiá. Roku 1802

¹³⁶ Odchádzali na práce do sriemskych viníc.

Domini Praesulis nostri, Vocationem Ecclesiae Kuczurensis I. Comitatus huic insitae accepit. Anno 1823. die 23. Decembris Disponente In. ac Ven. Senioratu nostro Bács Sirmiense, ad Ecclesiam Neo-Sovviensem neoerectam consessit, ab anno 1826. 16 Febr. in Ecclesia hacce Pivniczensi fungitur.

A. Munus administrat

Sermones Sacros scribit memoriaeque mandare studet, de fidelitate in Terrae Principem et Magistratibus obedientia praestanda frequenter dicit.

Catechisationes instituit a Die Georgii usque ad Festum omnium Sanctorum, singulo die Dominico a meridie dum Juventus convenit. Sequitur Explicationem Beyerii. Catechumeni tote tempore Quadragesimae instituuntur in omnibus Articulis fidei et fundamentalibus Religionis Christi principiis, juventute diligenter conveniente.

Confirmatio Catechumenorum instituitur solenniter die Viridium aut Parasceves.

Neogami, dum veniunt, docentur vespertinis horis.

Cultus Divinus Dominicis Diebus exercetur more apud Evangelicos Slavos et Magyaros recepto, ante Meridiem Nona vel Media Decima, post Meridiem Secunda ver tertia inchoando, ita, ut duobus diebus Solis lingua Slavica solum, tertio semper primum Magyarica et post ante Meridiem Slavica celebretur.

Juventus debitam publico Cultui praebet reverentiam.

In quotidiano Cultu, precibus, explicatio S. Scripturae semper additur, dum plures conveniunt, Quadragesimae tempore historia Passionis I. Christi explicatur.

Baptismus, excepta prola debili, peragitur in templo. Conpatres tamen inviti comparent.

Sacra Domini Coena singulo Mense administratur semel et Festis anniversariis.

Morbidi providentur S. Domini Coena, passim et visitantur, visitarenturque saepius, nisi VDMinistro a morsu canum, qui omnium domicilia replent, metuendum esset.

Infantes vaccinantur sponte.

Scholam visitat VDMinister, quoties adjuncta rerum admittunt, sinceramque habet Curam Scholarium.

In Matrimonialibus Ben. Patentales Josephinas pro Normativo habet. Promulgationes tribus distinctis Dominicis aut Festis promulgat, in Copulandis Matrimoniis formulam juris-jurandi publice postloqui curat, debitam aetatem observat, Matrimonia suapte solute reconciliat.

Funera ducuntur per VDMinistrum et LRectorem post effluxum 48 horarum.

prijal službu učiteľa v cirkevnom zbore v Krajnom v Nitrianskej stolici, odkiaľ sa v júni roku 1815 presťahoval na Moravu, do jasenského cirkevného zboru. Vysvätený bol v Bilici v Sliezske. Roku 1821 na odporúčanie vysokocoteného pána Jána Seberíniho, teraz už nášho superintendenta, prijal službu po povolaní cirkevným zborom v Kucure v Báčskej stolici. Dňa 23. decembra roku 1823 ho náš Báčsko-sriemsky seniorát posla do novozaloženého cirkevného zboru Nová Šova¹³⁷ a od 16. februára roku 1826 vykonáva službu v cirkevnom zbore v Pivnici.

A. Ako vykonáva službu:

Sväté kázne píše a veľmi sa snaží kázať ich naspamäť. V kázni vyzýva veriacich k vernosti panovníkovi a k poslušnosti voči svetskej vrchnosti.

Katechizácia sa koná od sviatku Juraja až do sviatku Všetechsvätých každú nedeľu popoludní. Len keby mládež chodila. Používa výklad Beyera. Konfirmandi sa poučujú počas Veľkého pôstu o všetkých zásadách a o základných princípoch kresťanskej viery. Mládež prichádza pilne.

Konfirmácia sa koná sviatočne na Zelený štvrtok alebo Veľký piatok.

Ak prídu snúbenci, poučujú sa vo večerných hodinách.

Nedelné služby Božie sa odávajú podľa evanjelickej obyčaje Slovákov a Maďarov: predpoludním so začiatkom o deviatej alebo o pol desiatej hodine a poobede so začiatkom o druhej alebo tretej hodine. Dve nedele sa služba odávajú iba v slovenskom jazyku a v tretiu nedeľu najprv maďarsky a potom popoludní slovensky.

Počas služieb Božích sa mládež správa s povinnou úctou.

V každodenných službách Božích sa konajú modlitby a výklad Písma svätého. Prichádza veľa veriacich a počas Veľkého pôstu sa vykladá o utrpení Ježiša Krista.

Krst, okrem slabých detí, sa vykonáva v chráme. Kmotrovci prichádzajú len vtedy, keď sú pozvaní.

Svätá Večera Pánova sa prisluhuje raz mesačne a na výročné sviatky.

Aj chorým sa zaobstaráva svätá Večera Pánova. Sú často navštevovaní a kňaz by ich navštevoval aj častejšie, keby sa nebál uhryznutia psov, ktoré sa chovajú v každom dome.

Deti dávajú dobrovoľne vakcinovať.

Kňaz navštevuje školu tak často, ako mu to jeho ďalšie povinnosti dovoľujú a má o ňu úprimný záujem. Pri sobášoch sa riadi milostivým patentom, koná tri ohlášky v nedeľu alebo na sviatky. Na službách Božích pri sobáši používa formulu sviatočnej prísahy a dbá na potrebný vek manželov. Svojuvoľne oddelene žijúcich manželov sa snaží spojiť.

¹³⁷ Nove Šove – dnes Ravno Selo (Srbsko).

B. Character moralis VDMinistri. *Ambitiosus, auri sacra fame laborans, ab annis in lita cum Ecclesia, exosus, secus non indoctus.*

C. Bibliothecam pro modulo virium collegit, libros tamen, ob defectum loci, etiam in Granario asservare cogitur.

D. Habitatio exilis, ruinae proxima.

E. Proventus VDMinistri sub.

V. Schola

A. Rector Scholae Joannes Tychon, Hluboka Nittrensis, anno 1803 d. 9. Maji natus, auditis initiis Latinitatis Szakolinae, pertractatisque humanioribus Modrae ac Papae officium Scribae apud Localem Spanum, eotum Dn. Dulitzky Alexandrum agebat, post per Palankenses in LRectorem assumptus, ab anno 1826. apud Pivniczenses muneri huic praeest. Opitulatione VDMinistri Exercitioque mediocre consecutus est habilitatem.

Docet hyemis tempore Lecturam, Scripturam, Cantum, aliquid ex Arithmetica, Geographia, Physica, Historia Naturali, Diaetetica. Utitur Libris Catechesi Lutheri minore, Historiis Biblicis Hybneri, Physica Michalkii, Geographia Palkovicsii.

B. Numerus Discipulorum praeterito anno 242 efficiebat. Scholam frequentant hyeme diligenter fere omnes, qui per aetatem idonei sunt. Docentur a 1-ma Octobris usque ad Examen, aut ad Ultitam Aprilis horis ante et post Meridianis.

C. Schola existit Nova necdum habitationi LReactoris adaptata, Classis ampla.

D. Proventus LReactoris sub.

Didactra nulla.

E. Fundatio pro Schola non datur.

F. Inspector Scholae Localis VDMinister, Examina circa festa Pashae asservari solent.

VI. Obstetrices Duae sobriae, adjuratae, quin per Chyrurgum institutae fuisent, in ferenda ope felices. Solutio earum consistit in 8 grossis et uno libone panis a singula puerpera praestandis.

VII. Vespillonum officia cognati ac vicini demortuorum peragunt, sepulcra fodiuntur debita profunditate.

VIII. Pauperes et Mendici veri nominis domestici, domatim aluntur et sublevantur.

Mŕtvych pochovávajú v sprievode farára a učiteľa až po uplynutí 48 hodín.

B. Morálny charakter kňaza. *Je ctižiadostivý a chamtivý, teraz je v súdnom konaní s cirkevným zborom. Ľudia ho nenávidia. Je nevzdelaný.*

C. *Zväčšuje knižnicu, koľko sa dá, no pretože nemá dosť miesta, knihy skladuje aj v sýpke.*

D. Byt kňaza je veľmi malý a zničený.

E. Príjmy kňaza (v prílohe).

V. Škola

A. Učiteľ školy je Ján Tychon z Hlbokého v Nitrianskej stolici. Narodný 9. mája roku 1803, základnú latinskú školu navštevoval v Skalici a keď zakončil humanitné triedy v Modre a v Pape, vykonával službu pisára pri miestnom slúžnom pánovi Alexandrovi Dulickom. Potom bol prijatý za učiteľa do Palanky a od roku 1825 vykonáva túto službu v Pivnici.

Podpora a pomoc kňazovi je priemerná a aj jeho schopnosť je taká istá.

Učí v zimnom čase čítanie, písanie, spev a niečo z aritmetiky, zemepisu, fyziky, histórie prírody, dietetiky. Používa tieto knihy: Lutherov *Malý katechizmus*, Hübnerovu *Biblickú históriu*, Michalkovu fyziku a Palkovičov zemepis.¹³⁸

B. V minulom roku bolo 242 žiakov, v zime pilne prichádzali do školy takmer všetky školopovinné deti. Učia sa od 1. októbra až do skúšky alebo do konca apríla, doobedu a poobede.

C. Školu majú novú, ale ešte nemajú vhodný byt pre učiteľa. Učebňa je dosť veľká.

D. Príjmy učiteľa (v prílohe).

Poplatky (učiteľovi) za učenie – žiadne.

E. Škola nemá žiadnu fundáciu.

F. Inšpektor školy je miestny kňaz a skúška sa uskutočňuje okolo sviatku Veľkej noci.

VI. Dve rozumné babice, s prísahou, ktoré chirurg nepoučil, ale ktoré dobre vykonávajú túto prácu. Ich pláca je 8 grošov a 1 chlieb od každej rodičky.

¹³⁸ Juraj Palkovič: *Známost Wlasti. Neywjc pro sskoly Slowenské w Vhřjch sepsal a na swũg náklad wydal - - . Oddělení Prwnj. Známost geografická.* W Presspůrku v Symona Petra Webera 1804 (Rizner, 1932b: 7). J. Palkovič (1769 – 1850), profesor na Katedre reči a literatúry česko-slovanskej pri evanjelickom lýceu v Bratislave.

Mendicantes nulli. Hospitia pro Viduabus VDMinistrorum et LReceptorum desunt.

IX. Annuae Devotiones.

Sermo Eucharisticus omni autumnio habetur, Memoria Nativitati Regnantis Principis proxime sequenti Dominico die recolitur.

X. Postulata et Gravamina.

1. Ex parte Ecclesiae - Multa.
2. Ex parte VDMinistri – Multa. Causa fine revisionis via appellatae exhaeret in superditia.
3. Ex parte LReceptoris.

XI. Abusus abrogandi.

Balneatio Festo Paschatis

Conscripsit Samuel Borovszky, VDMinister

Die 18. octobris 1835. erga expressum desiderium Ecclesiae Evang. Pivniczensis templum ejusdem, ante hos aliquot annos solide exstructum, solenni ritu per Reverendissimum Dominum Joannem Szeberinyi consecratum est. Sermones S. inaugurales dicentibus, Slavicum quidem ARD Joannes Schimschalek, Ecclesiae Bajschensis VDMinistro, Hungaricum vero ARD Samuele Hajnoczy, Ecclesiae Kis-Keriensis VDMinistro, quibus finitis S. D. Coena praesentibus 11. VDMinistris per suam Reverendissimam Dignitatem administrata unumque basptisma per Venerabilem D. Seniore Joannem Sztehlo peractum fuit, id quod his tabulis pro memoriae inseritur.

Quae dein sequenti die in ipsa Canonica Visitatione ordinata atque assumta sunt, hujus sunt tenoris:

1. Admoniti et VDMinister et Juventus, ut penes institutionem Catecheti- cam ubique lingua cultior Slavica, qua Libri S. conscripti sunt, adhibeatur et in his Catechesis Herderi pro filo inserviat.
2. Admoniti Ecclesiani, ut Juventutem Scholasticam non 4 sed 10 mensibus in Scholam diligenter mittant.
3. Admoniti, ut Calices necessaria inscriptione provideantur.
4. Commendatum, ut Hostiae pro S. D. Coena ex nobiliori farina parentur.
5. Ut Vasa Baptisterii novitus stanno obduci curentur.
6. Ut Matricula una lacerata nova theca provideatur.
7. Commendatum, ut B. Gr. Intimata, non uti hucdum cum Protocollis Conventuum, sed peculiarii libro inscribantur.

VII. Službu hrobára vykonávajú známi alebo susedia zosnulých, hroby kopú v predpísanej hĺbke.

VIII. Majú chudobných a iba domácich tulákov, ktorí sa po domoch stravujú a obriaďujú. Mendíkov nemajú, ani dom pre vdovy kňazov a učiteľov .

IX. Výročné pobožnosti

Ďakovná kázeň s Večerou Pánovou sa uskutočňuje každú jeseň a pripomenutie narodenín panovníka v najbližšiu nedeľu po jeho narodeninách.

X. Pripomienky a sťažnosti

1. Zo strany cirkevného zboru – mnoho.
2. Zo strany kňaza – mnoho.
Ide o revíziu týkajúcu sa apelácie na vyššie inštanície.
3. Zo strany učiteľa – [žiadne].

XI. Navrhuje sa, aby sa zrušili zlozvyky:

Oblievačky na Veľkú noc

Zapísal Samuel Borovský, kňaz

Dňa 18. októbra roku 1835 na žiadosť evanjelického cirkevného zboru v Pivnici vysvätil tento pred niekoľkými rokmi vybudovaný chrám z pevného materiálu so všetkými sviatočnými službami Božími dvojctihodný pán Ján Seberíni. Kázeň s úvodom richtára a civilnej vrchnosti po slovensky odbavoval ctihodný pán Ján Šimšálek, kňaz cirkevného zboru v Bajši, a po maďarsky ctihodný pán Samuel Hajnóci, kňaz v cirkevnom zbore v Bačkom Dobrom Polji. Po ukončení kázne bola vznešeným seniorom Jánom Stehлом prisluhovaná svätá Večera Pánova v prítomnosti 11 kňazov. To je napísané aj na pamätnej tabuli.

Nasledujúceho dňa počas tej istej kanonickej vizitácie bolo schválené toto:

1. Učiteľ a mládež boli napomenutí, aby na vyučovaní katechizácie používali oba jazyky, vrátane slovenského jazyka, lebo knihy sú písané po slovensky. Ako príklad môžu používať Herderov katechizmus.
2. Boli napomenutí aj veriaci, aby školopovinné deti vzorne posielali do školy nie štyri, ale desať mesiacov.
3. Veriaci sa napomínajú, aby zadovážili kalich s potrebným nápisom.
4. Odporúča sa, aby hostie na svätú Večeru Pánovu robili z múky najlepšej kvality.
5. Aby kupa krstiteľnice bola znovu obložená postriebreným olovom.
6. Ošúchanú matriku treba vymeniť za novú.

8. Consueta Paschalis balneatio juventutis simpliciter interdicta est.
9. Erga porrectum aliquot Germanicarum familiarum Libellum Supplicem, quo desiderium suum, Cultum dominicum 4. per annum vicibus etiamsi Festis a Cultu divino Slavico vacuis, in Templo Slavorum celebrandi, exposuerunt, quaestione Ecclesianis proposita: utrum hoc eis concedere velint? Hi nullis precibus moti, ob inanem metum sequeularum, qui inde orari possent, hoc genus Christiane charitatis obdurato animo denegarunt.
10. Lectis dein 14 querimoniae Ecclesianorum punctis, et quibusdam etiam uberius illustratis, praemissa per Reverendissimum Dominum ad pacem et concordiam exhortatione, interrogati sunt: utrum sub certis conditionibus Dno VDMinistro suo reconciliari et continuatione causae appellatae recedere velint? Responderunt: Se neutrum facere velle, sed tamen transpositionem VDMinistri expetere.
11. Proposuerunt denique Ecclesiani duas quaestiones, et quidem primam: quomodo in Futurum Solutionem VDMinistro praestare debeant, an in conv. Moneta, vel vero in valuta? Et secundum eam: quomodo complures eorum S. D. Coenam, qua propter vigentes dissensiones a longiori tempore uti volebant, provideri possent? Reverendissimus Dominus respondit: se desuper deliberaturum atque finito Cultu divino ipsis responsurum esse. Quibus cum locali VDMinistro communicatis, is pro suo pacis et tranquillitatis revehendae Studio promptissime declaravit: se liberum relinquere Ecclesianis, in quali moneta eum in Futurum solvere velint, pariter liberum eis reliquit evocare pro administranda S. D. Coena VDMinistrum eum, erga quem maxima ducerentur fiducia. Quod cum Solatio exceptum atque publicatum est.
12. LRector privatim admonitus est in eo, ut ab excitandis et fovendis in Futurum odiis contra VDMinistrum absteineat, et juventutem Scholasticam diligentius erudiat.

Sign. Pivniczae 19. Octobris 1835.

Joannes Szeberinyi, m. p., Montanus Superintendens
Joannes Sztehlo, m. p., Evangelicorum Aug. C. Bács-Sirmiensium h. t. senior,
pro hoc Actu denominatur Notarius.
Joannes Scultety m. p., Ecclesiae A. C. Neo-Verbasziensis VDMinister
Ludovicus Musculy, m. p., Diaconus
Josephus Spannagel, m. p., Eccl. A. C. Bulkesis VDMinister
Samuel Hajnotzy m. p., Ecclesiae Kisker VDMinister
Fridericus Korossy, m. p., R. Caalis Dominii Kula Casse Contraages et I. ac.

7. Prikazuje sa kňazovi, aby cisárske úradné dokumenty zapisoval nie tak ako doteraz spolu s protokolmi konventov, ale v osobitnom zošite.
8. Obvyklé veľkonočné oblievačky mládeže treba zakázať.
9. Prejednávala sa žiadosť niekoľkých nemeckých rodín, aby mohli v slovenskom chráme odbavovať nedeľné služby Božie štyrikrát do roka a tiež na sviatky, ktoré neexistujú v slovenských bohoslužbách. Veriaci sa mali vyjadriť, či to chcú dovoliť. Veriacich tieto ich prosby neoslovili. Preukázanie tohto druhu kresťanskej lásky s veľmi pevným duchom odmietajú pre veľký strach z následkov, ktoré z toho môžu vzniknúť – a tí [Nemci] sa môžu modliť aj na inom mieste.
10. Potom bolo prečítaných 14 žalôb veriacich podľa bodov a každá z nich bola ešte podrobne vysvetlená; ctihodný pán farár bol vyzvaný na zmierenie a svornosť s veriacimi. Opýtali sa ich, za akých podmienok by sa so svojim kňazom mohli pomeriť a či sa chcú vzdať súdnej apelácie. Odpovedali: nežiadajú nič, len premiestnenie kňaza.
11. Ďalej veriaci kladú tieto dve otázky: Prvá – akým spôsobom by sa v budúcnosti malo platiť kňazovi. Či v konvenčnej minci alebo vo viedenskej mene. Po druhé, akým spôsobom môžu prijať svätú Večeru Pánovu mnohopočetní veriaci, ktorí ju pre nedorozumenie s kňazom dlhý čas neprijímali. Vysokocentý pán superintendent im na to odpovedal, že keď si to trochu premyslí, tak po ukončení služieb Božích im dá na to odpoveď. Keď sa o tom poradil s lokálnym kňazom, kvôli vlastnej spokojnosti a v snahe prinavrátiť zhodu vyhlásil, že veriacim nechá možnosť voľne rozhodovať o tom, v ktorej mene mu v budúcnosti budú platiť. Taktiež im necháva slobodu v tom, aby na prisluhovanie svätej Večere Pánovej privolali toho, komu najviac dôverujú. Toto bolo dohodnuté a vyhlásené k všeobecnej spokojnosti.
12. Učiteľ bol súkromne napomenutý, aby sa v budúcnosti zdržiaval od podpichovania a šírenia nenávisťi proti kňazovi a aby školskú mládež usilovnejšie vyučoval.

Podpísané v Pivnici dňa 19. októbra 1835.

Ján Seberíni, banský superintendent

Ján Stehlo, kňaz evanjelický a. v., senior báčsko-sriemsky, zapisovateľ tejto zápisnice

Ján Škultéty, kňaz cirkvi evanjelickej a. v. v Novom Vrbase

Ludovít Muskuly, kaplán

Jozef Spannagel, kňaz cirkvi evanjelickej a. v. v Magličí

V. Senioratus Bács Sirmiensis Assessor nec non R. Caalis Domini Kula deputatus.

Contract

Mezy Ewangelickau Cýrkwi Pivnickau z gedné strany, a gegjm farářem z druhé strany, dlé nehož se zawazuje předoznamená Cýrkew swému farářowi, na ten čas Samueli Borowskému ročité platiti

1. Od každého Páru manželského tridcat kragcárů w strjbrě.
2. Od každého Páru manželského gednu wiku žita wyčisštěného; což se každau geděn bez resstancyi zesypati bude.
3. Štóly – a) od krstu a uwodu Ssestinedělkine 24 xr. c. m.
b) od sobásse 1 f. c. m.
c) od ohlássek 21 xr.
d) od pohrebu bez kázne 18 xr, osobitně od pohřebnj kázne 1 f. c. m.
4. Tri Oféry na wýročité slawnosti, z nichž třetj penjz patfj Učíteli sskolskému, spowednj penjz, z něhož ssestý penjz podobně Učíteli sskolnjmu.
5. Obyčegná Colleda Nowém Roku
6. Pět sáh drewa dobrého twrdého.
7. Potřebné odwážky, y kočě pro odwáženj Obily na hagow,⁸ y Mletj pro domácý potřebu.
8. Zrabánj gedné sesie Země, to gest oračka, sýwačka semenen farářowým, auhorěnj, žatj a zwážačka, gak y lauky kosenj, hrabánj a zwáženj.
9. Od každého domu kura.

Sig. Pivnicae die 28. Jul 1832.

Coram nobis:

L. S. Andrea Nicolity Icottus de Bács Ord. Jurassore

L. S. Samuela Borovsky VDM⁹

L. S. Joanne Rohonyi ex parte Ven. Ministerii pro hoc Actu Deputatum
Georgio Jeszenszky de Eaden Parocho Aug Conf. Kisacsiensi

L. S. communitatis

Klyutsik János

+ Imrek János iffiu

Szecs Michal Esküdt

+ Imrek György

Ruman Mihál Kassier

+ Csintsurák Pál

⁸ Hajov – čln na prevážanie cez rieku.

⁹ VDM (Verbi Domini Minister) – slova Božieho (kazateľ) služobník

Samuel Hajnóci, kňaz cirkvi evanjelickej a. v. v Bačkom Dobrom Polji
Fridrich Koroši, revízor pokladne kráľovského kamerálneho majetku Kula,
prísazný vznešeného Báčsko-sriemskeho seniorátu a delegát kráľovského ka-
merálneho majetku Kula

(Ja) dolupodpísaný týmto dosvedčujem, že pán Mikloš Mikluševič, zapiso-
vateľ stoličnej kráľovskej komory sídla Pivnica, ako i prísazný Štefan Činčurák
a kostolník Ondrej Ruman v dnešný deň predou mnou vyhlásili, že táto nová zmlu-
va je dobrovoľne a slobodne uzavretá medzi miestnym kňazom a cirkevným zbo-
rom. Datované v Odžakoch v septembri 1832.

(L. S.) Boršodi Latinovič Karlo, hlavný náčelník Báčskej stolice

Per ~~Nicolaus~~ Mikluševič
Sini Notárin

+ Süpiter János
+ Magyar János
József Péter
+ Csorba János
Műszak Mártony
Zwicklaupty Mikkel

Alább írott ezzel bizonyítom, hogy Megyebeli Királyi Kánto-
tári Primitia helyjegnek Ecszösi Mikluševítő Miklós
Úr, úgy fiante Csintorurak István Gyűző, és Ruman
András Ecszösi, a mai napon elömbé járulván, azt
nyilatkoztatták, hogy ezen új Szerződés, a helybeli
Lelki Pápitor, és a község között önkényesen és
szabad akarattal kötötték. Költi Ádriánus
Szent Miklós hav. 7 k. 1832.

L. S. Boršodi Latinovics Királyi J. Nagy Bács V. Megyének
Főnöke Birája.

Obr. 14: Časť zápisnice v Pivnici písaná po maďarsky

Zilay István	+ Csuha János, öreg
Horvat Istvány	Pap Samuel
Ruman Andreas Curator	+ Susster János
+ Valentí György	+ Magyar János
+ Szoper Mártony	Tot Peter
+ Vizy Sándor	+ Cobrda János
+ Gernya Mihály	Mudroch Mártony
Ruman Andreas, öreg	Zsihlavsky Michal

Per Nikolaum Miklosevits Loci Notarium

Alább írott ezzel bizonyitom, hogy Megyebéli Királyi Kintstári Pivnitza helységnek Jegyzője Miklusevits Miklós Úr, úgy szinte Csintsurák Istvány Esküdt, és Ruman Andras Egyházfia, a mái napon elűmbe járúlván, azt nyilatkoztatták, hogy ezen Új Szerződés, a helybéli Lelki Pásztor, és a Község Között önnkényessen és szabad akarattal Kötetett. Költ Hodsághon Szent Mihály hava 7-kén 1832.

L. S. Borsodi Latinovics Károly I. Nemes Bács VMegyének főszolga Bírája

Administ'anda S. D. Coena & Minist'rum
maxima ducerentur fiducia. — quod &
exceptum atque publicatum est.

It. Selector privatem admonitus est in e
tandis et fovendis in futurum ovis
mistrum abstinere, et juventutem se
diligentius erudiat.

Signi Pivnicze 19to Octobris 1835.

Joannes Stetlopp
Evangelicorum Aug. C. A. Diaconus
Pivnicensium h. t. Senior,
pro hoc Actu designatus
Notarius.

Joannes Schreyer
Cute Episcopi A. Neo-Verabapicensis
& Minist'rum.

Ludovicus Muschuly, Diaconus
Josephus Spannagel
Ecc. A. C. Bulky V. C. M.
Samuel Hajovsky, Eccl.
Kistler C. L. Stipend.

Dominicus Kropf
Nobilis Domini Nula Capite
Catholici et Grae V. C. M.
Abts Synodialis Aposcopi nec non
Abts Nulae Domini Nula Deputatus.

Joannes
Montanus

Obr. 15: Podpisy členov komisie na konci vizitácie v Pivnici

BÁCS-ÚJFALU

Anno 1835 die Oct. peragebatur solennis Visitatio Canonica Ecclesiae Ev. Aug. Conf. Bács-Újfalvensis, per Reverendissimum Dominum Joannem Szeberinyi Inc. ac. Ven. Superintendentiae Montanae Superintendentem, praesentibus: Plurimum Reverendo Domino Joanne Sztehlo, In. et Ven. Senioratus Seniore, AA RR item DD Samuele Hajnoczy sen., Josepho Spannagel, Sam[uele] Borovszky, Mich[aele] Borovszky, Ludovico Musculy et Joanne Scultety Notario, e Statu Seculari vero Ferdinando Plachy de NWárbok, spect. Conventuali Aessore.

Praemisso cultu divino publico, audito sermone ex praescripto Textu et Catechisatione per VDMinistrum institutae, Visitatio peracta est sequens:

I. Ecclesia Bács-Újfalu

A. Mater

1. Origo et Fata. Anno 1768. ad hunc locum Archi-Episcopalis Possessionis Bács-Újfalu praemissa publicatione, vocati fuere homines ut pro incolatu horsum veniant. Convenerunt itaque ex partibus superioribus Slavi et aliqui Hungari. Incolae meri Evangelici, aut in ducentis domiciliis habitantes cum indultu Archi-Episcopi qua terrestri Domino, induxerunt sibi docentem, pro peragendis sacris et instituenda juventute. Cui fini etiam Oratorium aedificarunt, sed frustra. Quia non multo post docens hinc pulsus fuit, Oratorium destructum, - in quibus turbis media pars horum incolarum hinc inde dispersa est. Hic jam enatus est locus vacans, ad quem pro incolatu In. D. Archi-Episcopale, suae religionis homines convocavit, qui hic habitantes Evangelicos apprimebant suumque jus suppositum in eos exercebant. Per aliquot annorum decursum, miseri Evangelici in hoc tristi statu positi fuere. Tandem providentia Supremi Numinis Sua Majestas Josephus II-dus rex, promovit liberum religionis exercitium, quam Tolerantiam ubique per fora publicari curavit. Eo enim tempore Impopulatores Evangelici Bács-Újfalienes illico fecerunt recursum ad In. Comitatum Bacsiensem, cum insinuatione, se capaces esse liberi religionis exercitii, quo in merito, pro impetranda Benigna Resolutione ad Excelsum Consilium hoc negotium promotum est. Unde etiam desiderata facultas liberi religionis exercitii obtenta est anno 1787 die 12 junii.

2. Vicissitudo a proxima praecedente Visitatione est quod anno 1830 mortuus est Ludi-Rector Stefanus Michalovits 23-us annis in hac Ecclesia munere fungens.

3. Numerus animarum 1149, sexus masculini 542, sexus foeminini 607, Conf. Capaces 693, paria conjugum Evangelicorum 269, mixtorum unum.

Nati sunt anno praeterito 74, mortui 72, copulati 21, confirmati pueri 29, puellae 32.

SELENČA

Dňa 13. októbra roku 1835 bola vykonaná slávnostná kanonická vizitácia evanjelického cirkevného zboru a. v. v Selenči. Vykonal ju dvojctihodný pán Ján Seberíni, superintendent slávnej Banskej superintendentúry, v prítomnosti vysokocteneného pána Jána Stehlu, seniora tohto seniorátu, a ctihodných pánov farárov Samuela Hajnóciho st., Jozefa Spannagela, Samuela Borovského, Michala Borovského, Ludovíta Muskulyho, zapisovateľa Jána Škultétyho, ako i Ferdinanda Plachého de N. Wárbok,¹³⁹ prisažného cteného konventu, ktorý zastupoval svet-skú vrchnosť.

Po skončení verejných služieb Božích, vypočutí kázne podľa predpísaného protokolu a vykonaní katechizácie kňazom, vizitácia prebehla takto:

I. Cirkevný zbor Selenča

A. Matkocirkev

1. Začiatky siahajú do roku 1768, keď bolo uverejnené oznámenie, aby sa ľudia prisťahovali na toto miesto a usadili sa na arcibiskupskom majetku v Selenči. Tak z horných krajov prišli Slováci a niekoľkí Maďari, všetci evanjelici, bývali v asi dvesto domoch s dovoľením arcibiskupa, ktorý tu bol zároveň aj zemepánom. Dovedli si učiteľa, aby konal služby Božie a učil deti. S tým zámerom si vybudovali aj modlitebný dom, ale zbytočne, pretože onedlho potom bol učiteľ odtiaľ vyhnaný. Modlitebný dom bol zbúraný a v tom zmätku sa odtiaľ asi polovica obyvateľov rozprchla. Táto obec zostala prázdna, takže arcibiskup vyzýval ľudí svojej viery, aby sa sem dosťahovali. Tí robili nátlak na tu bývajúcich evanjelikov s cieľom nastoliť im svoje právo [vieru]. Niekoľko rokov sa evanjelici nachádzali v žalostnom postavení a len prozreteľnosťou Jeho Veličenstva Jozefa II., kráľa, bola vyhlásená sloboda. Táto vyhláška bola všade zverejnená. V tom čase selenčskí evanjelickí prisťahovalci podali žiadosť Báčskej stolici poukazujúc na to, že majú právo vyznávať svoju vieru, čo sa má požadovať rezolúciou od Vysokej rady. A tak žiadanú slobodu vyznávania viery získali dňa 12. júna roku 1787.

2. Zmena od poslednej kanonickej vizitácie je tá, že roku 1830 zomrel učiteľ Štefan Michalovič, ktorý 23 rokov vykonával službu v tomto cirkevnom zbore.

3. Počet duší je 1149, z toho 542 mužov, 607 žien, 693 konfirmovaných, 269 manželských párov evanjelikov, jedno zmiešané manželstvo. V minulom roku bolo 74 narodených, 72 zomretých, 21 sobášených, kým konfirmovaných bolo 29 chlapcov a 32 dievčienec.

¹³⁹ Nemes Wárbok – dnes Zemiansky Vrbovok (Slovensko).

4. Templum anno 1790 die 6 Julii strui coeptum, in uno fine quadratae, in altero triangularis formae ex tegulis ustis in longitudine 10-em in latitudine 5 orgias. Templum hocce interne exornatum est, Sacra Cathedra, Altari satis eleganti, cum inscriptione: *Ze srdCe oLtare CtI possLI prIME obeTI*; Choro, organo, sedilibus, Baptisterio et Pavimento.

5. Clenodia Ecclesiae sunt: duo calices cum patellis, unus orichalceus inauratus unius sextarii, alter stanneus unius quadrantis pro morbidis inserviens. Pixis inaurata, Candelabra 4, duo vasa in quibus flores conservantur, crucifixus, Cantharus, Mantilia 6, tegumentum altaris, Albae duae, ferramenta pro hostiis pinsendis duo, libri usibus templi dicati nulli.

6. Turis anno 1815 exstructa, Campanis tribus ornata, maxima ponderat 433 lb., cum hanc inscriptione: *Is Campanae sonus, vox Dei invocatur pro sacris*. Major ponderat 205 lb., et minima ano 1815 refusa ponderat 120 lb.

7. Proventus Ecclesiae

α Colliguntur ex tintinabulo, offertoriis, oblationibus benevolis, conviviis baptismalibus, nuptialibus et annua solutione Ecclesianorum tam in parato quam in frugibus. A pulsu funebri nihil solvitur, mola, tenuta Ecclesiae decima non dantur. Inclytus Patronatus, nobilitas cives aequae non. Coloni conferunt in parato et frugibus aut 300 florenos. Clavim juxta quam solvunt, sibi eiectionem. Tenuta Ecclesia nulla habet. Activa capitalia et Passiva aequae nulla. Proventus anni praeteriti in summa 1035 flor., erogatio 1028 flor., remanentia in Cassa 7 flor.

Proventus Ecclesiae possent augeri per oblationem frumenti.

β Administratio proventuum Ecclesiae fit per Curatorem. Cassa conservatur in Parochia. Reditus VDMinister semper praesente Curatore libro rationum inscribit. Liber peculiaris rationum datur. Rationes quotannis coram Ecclesiae Conventu rite reduntur. Influxus VDMinistri ad Cassam fere idem qui Curatoris.

8. Archivum. Libri Ecclesiae

a. Documenta sunt ista: Extractus Protocolli Congregationis In Comitatus Bacsiensis dno. 20-mae Julii 1787. item: Intimatum Excelsi Cons. R. L. H. quoad liberum religionis exercitium, dno. 12-mae Junii 1787..

b. Matriculae ab anno 1787, III Tomi.

c. Protocolla Intimatorum, Currentialium, Conventuum localium ab anno 1791. III Tomi. Rationum Tomus I.

d. Libri sunt: Meditatio Kreutzberg et Med[itationes] Sturmii.

e. Inventarium rerum Ecclesiasticarum in Parochia et Schola reperebilibus nullum.

4. Chrám začali budovať 6. júla 1790. Má tvar kocky z jednej strany, z druhej strany je trojuholníkový; je z pálených tehál, dlhý 10 a široký 5 siah. Tento chrám je vo vnútri ozdobený, má svätú kazateľnicu, neobvykle elegantný oltár s nápisom: *Ze srdCe oLtare CtI possLI prIME obetI*. Ďalej má chór, organ, lavice, krstiteľnicu a oltárny priestor.

5. Cirkevný inventár: dva kalichy s obetnými miskami. Jeden kalich je medený a pozlátený, má objem jednej šestiny [pinty]. Druhý je bronzový, má objem jednej štvrtiny a používa sa pre chorých. Pozlátená schránka (na hostie), štyri svietniky, dve vázy, v ktorých sú kvety, kríž s korpusom, kanvica, 6 obrúskov, oltárne prikrývadlo, dve alby, dva vykrajovače hostií. Knihy, ktoré by sa mali používať v chráme, nemajú.

6. Veža vybudovaná roku 1815 má tri zvony. Najväčší váži 433 libier a má tento nápis: *Hlas tohto zvona je hlas Boha, ktorý volá na bohoslužby*.¹⁴⁰ Stredný váži 205 libier a najmenší „znovuuliaty“ váži 120 libier.

7. Cirkevné príjmy.

α Získavajú sa zo zvončeka, z ofier, zo získaných milodarov, z krstinových, svadobných a pohrebných pohostení a z ročných splátok veriacich tak v hotovosti, ako aj v obilí. Za zvonenie na pohreb sa neplatí. Z mlyna alebo z majetkov cirkvi sa neplatí desatina. Významného patróna, šľachtica či meštana nemajú. Sedliaci prispievajú v hotovosti aj v obilí v hodnote 300 zlatých. Sami si určili kľúč, podľa akého platia. Cirkevný zbor nemá žiadne majetky, aktívny či pasívny kapitál. Ročný príjem v minulom roku bol 1035 zlatých a výdavky 1028 zlatých. V pokladni zostalo 7 zlatých.

Cirkevné príjmy by sa mohli zväčšiť z predaja obilia.

β Administráciu o cirkevných príjmoch vedie kurátor, pokladňa sa uschováva na fare. Kňaz zapisuje príjmy do knihy účtov zakaždým v prítomnosti kurátora. Majú osobitnú knihu účtov. Účty sa pravidelne každoročne predkladajú pred cirkevný konvent. Vplyv kňaza na pokladňu je taký istý ako aj kurátorov.

8. Archív. Cirkevné knihy:

a. Dokumenty sú nasledujúce: Výťah protokolu kongregácie Báčskej stolice z 20. júla 1787 a taktiež intimát Najvyššej kráľovskej miestodržiteľskej rady o slobodnom vyznávaní viery z 12. júna 1787.

b. Matriky od roku 1787, tri zväzky.

c. Protokoly úradných spisov, obežníkov a zápisníc lokálnych konventov

¹⁴⁰ Nápis na zvone je písaný po latinsky.

9. Coemeterium extra Possessionem satis bene cinctum. Ejus area a 39 annis usuatur. Usum Coemeterii capit Ecclesia, pecus prohibetur.

B. Filialis nulla.

II. Directio Ecclesiae Politico-Oeconomica

Inspectore Ecclesia caret. Conventus celebrantur in Parochia vel in classe Scholastica.

Curator hoc anno electus est Thomas Zolnyan instructione provisos. Officia ejus sunt: Cassam Ecclesiaticam in bono ordine tenere, et ex percepta pecunia sub finem cujuslibet anni rationes reddere; Aedificiis Ecclesiasticis invigilare, etsi egent reparatione reparari curare; Agros Parochiales cultivari curare; denique Parocho et Ludi-Rectori ab Ecclesianis lecticale colligere. Salarium Curator praeter unum par calceorum nullum aliud habet. Reditus et erogationes libro rationum inscribit VDMinister.

Aeditus nunc est Joannes Beregyi. Ejus officia sunt: Diebus dominicis aut Festis in templo subservire e. gr. cum tintinabulo nummos colligere, candelas accendere, Curatori penes cultivationem Agrorum Parochialium auxilio adesse. Salarium habet idem quod Curator.

Praesbyterium est constitutum, illius officia sunt: cum pastore de aliquo momenti gravioris negotio consilia conferre egr, de struendo vel reparando aliqui aedificio Scholastico vel Parochiali.

III. Status Ecclesiae internus, moralis religiosus.

Zelus in frequentando cultu divino tam Dominicali quam quotidiano adest. Dies dominicae laboribus, saltationibus, heluationibus, durante cultu divino non profanantur.

Notorii contemtores cultus divini in Ecclesia inde ab anno 1818 non sunt observati.

Indifferentes erga S. Domini Coenam nulli sunt.

Lecturam et Scripturam praesertim seniores multi ignorant, juniores vero paucis exceptis illam callent.

Liberi mittuntur sat diligenter ad Scholam, exceptis tamen nonnullis parentibus qui suos domi detinent.

Zelus libros sacros comparandi adest: Biblia, Novum Testamentum multi habent.

Zelus bonos mores conservandi etiam adest. Vitia tamen quae maxime grassantur sunt: intemperantia in potu, furta, rixa, maledictiones.

od roku 1791, tri zväzky. Jeden zväzok účtov.

d. Knihy: *Meditácie* Kreutzberga a *Meditácie* Sturma.

e. Osobitný inventár cirkevných vecí na fare a v škole nemajú.

9. Cintorín sa nachádza mimo dediny a je dosť dobre ohradený. Používa sa 39 rokov. Úžitok z cintorína má cirkev. Cintorín strážia pred vstupom dobytká.

B. Fílie nemá.

II. Politicko-ekonomická správa cirkevného zboru

Cirkevný zbor nemá inšpektora, konvent sa koná na fare alebo v učebni školy.

Za kurátora je tohto roku zvolený Tomáš Zolňan a je poučený. To sú jeho povinnosti: udržiavať cirkevnú pokladňu v poriadku a na konci každého roka podať správu o stave peňazí. Dohliadať na cirkevné budovy a ich potrebné opravy. Dozerať na obrábanie farskej pôdy, od veriacich zbierať lektikálne príjmy pre farára a učiteľa. Kurátor nemá nijakú plácu okrem jedného páru obuvi. Vklady a výdavky do knihy účtov zapisuje farár.

Kostolník je teraz Ján Berédi a jeho povinnosti sú: posluhovať v nedeľu a na sviatky v kostole, so zvončekom zbierať peniaze, zapalovať sviečky, pomáhať kurátorovi organizovať obrábanie farskej pôdy. Plácu má takú istú ako aj kurátor. Veriaci majú zvolené presbyterstvo a jeho úlohou je radiť farárovi v niektorých ťažších otázkach a tiež pomáhať pri budovaní a opravovaní budovy školy a cirkevných objektov.

III. Vnútorý, mravný a náboženský stav cirkevného zboru

Veriaci sú ochotní zúčastňovať sa nedeľných a každodenných služieb Božích. Nedeľný deň prácami, tancami a radovánkami počas trvania bohoslužieb nezneuctievajú. Verejní protivníci služieb Božích v cirkevnom zbore od roku 1818 nie sú zaznamenaní. Lahostajných voči svätej Večeri Pánovej nieto. Je mnoho tých, čo nevedia čítať ani písať, väčšinou ide o starších ľudí. Mladší, s výnimkou niektorých, to vedia. Deti posielajú do školy dosť zodpovedne, vyjmúc niektorých rodičov, ktorí svoje deti držia doma. Sú ochotní kupovať náboženské knihy, mnohí majú *Bibliu* a *Nový zákon*. Prejavujú snahu zachovávať dobré obyčaje. Zlovyky, ktoré sa najväčšmi rozširujú, sú: nadmerné pitie, krádeže, zvady, nadávanie. Mimomanželské dieťa tohto roku nie je ani jedno. Pri naprávaní verejne známych hriešnikov sa farár riadi múdrymi pravidlami: najprv napomína súkromne a potom povzbudzuje aj verejne. Tam, kde je to potrebné, v zamedzovaní takýchto vecí pomáha aj civilné vedenie obce.

Spurius infans hoc anno nec unus fuit observatus.

Quoad emendandos notorie peccantes Parochus observat prudentiae regulas, prius monet privatim, dein hortatur coram. Magistratus civilis autem ubi necesse est praebet assistentiam in coercendis.

Matrimonia arbitrarie divortiata nulla sunt.

In carceribus publicis ex hoc Ecclesia aequae nulli.

Superstitionis species maxime conspicua est: Saepius in deperditis rebus vel furto oblatis consulere sagas praestigiatosque. Cujus intuitu serio admonentur Ecclesiani ne id faciant.

Zelus benefaciendi Ecclesiae non adest.

IV. VDMinister Georgius Plachy annorum 70 fungitur munere in hac Ecclesia ab anno 1787. Linguas Germanicam et Slavicam callet, natus in Possessione Csery In. Cottus Nagy-Honthensis Patre Thoma Plachy. Literis Schemnicii et Posonii institutus fuerat. Deinceps Paedagogus factus est in domo Spec. And. Justh, in Cottu Nitriensi degentis. Exacto in Paedagogia uno anno, per Ecclesiam Bács-Újfalusiensem pro VDMinistro evocatus est. Hic jam senio confectus atque viribus fractus ardui muneris S. partibus debite obeundis imparem se sensit, in socium laborum, utpote Cooperatorem consensu totius Ecclesiae anno 1833 sibi elegit Filium suum Danielem Plachy, qui hic loci Bács-Újfalvae natus in Cottu Bacsensi, Patre VDMinistro. Is studiis humanioribus operam navavit Mező-Berénii, disciplinis vero Philosophicis et Theologicis Posonii. Terminatis his, redux ad suum Parentem per aetatem debilem Cooperatoris munus suscepit. Linguas callet: Germanicam, Hungaricam et Slavicam, et munere fungitur in hac Ecclesia ab anno 1833, die 20 Octobris.

A. Muneris Sacris administratio

1. In concionando sacros sermones scribit. De fidelitate et obedientia testanda erga Magistratum et terrae principem, quoties occasio porrigitur dicit.

2. Catechisationes a Dom. 1. Trinit. usque ultimam stricte observantur, et instituuntur hac ratione: primum VDMinister per juventutem curat perlegi textum Epist[olae] vel Evang[elii]. Perlecto hoc fit ejus explicatio, sub finem explicationis declarat Catecheta, de quam materia vult juventutem instituere, id quod thema vocatur, declarato themate format brevissimas quaestiones, juvenus ad illas respondit. Auctorem adhibet Fokkium; pro Catechisationibus frequentant diligenter praesertim puellae.

Catechumeni tempore Quadragesimae instituuntur per VDMinistrum, qui cum illis praecipue religionis Christianae principia pertractat. Illi vero, qui has

Lubovoľne oddelene žijúcich manželov nemajú, vo verejných žalároch z tohto cirkevného zboru nie je nikto. Poverčivosť je prítomná najmä v prípadoch, keď sa ľudia snažia prinavrátiť si stratené alebo ukradnuté veci. Chodia k veštkyňiam a šarlatánom, za čo sú vážne napomínaní, aby to nerobili. Nemajú obyčaj dávať milodary cirkvi.

IV. Kňaz Juraj Plachý, 70-ročný, službu v tomto cirkevnom zbore vykonáva od roku 1787. Vie po slovensky a nemecky. Narodený v obci Cerovo¹⁴¹ v Hontianskej stolici otcovi Tomášovi Plachému. Učil sa v Banskej Štiavnici a Bratislave. Potom bol učiteľom v dome vysokocteného pána Andreja Justhiho v Nitrianskej stolici. Po jednom roku učiteľskej praxe bol povolaný za kňaza do Selenče. Tu aj ostarel, vyčerpaný sám cíti, že nie je schopný vykonávať tieto [jemu] ťažké povinnosti, bol by mu potrebný pomocník. Roku 1833 si za pomocníka zvolil svojho syna Daniela Plachého, ktorý je narodený v Selenči. Ten absolvoval humanitné triedy v Poľnom Berinčoku a filozoficko-teologické štúdiá v Bratislave.¹⁴² Po ukončení sa vrátil k svojmu otcovi (pre jeho vysoký vek), aby tu vykonával kaplánsku službu. Vie po nemecky, maďarsky a po slovensky. Kňazskú službu v tejto cirkvi vykonáva od 20. októbra roku 1833.

A. Vykonávanie bohoslužieb

1. Sväté kázne píše. Niekoľkokrát do roka káže o vernosti a preukazovaní poslušnosti voči civilným vrchnostiam a panovníkovi krajiny.

2. Katechizácia od prvej nedele Svätej Trojice až do poslednej [nedele] prebieha dôsledne takýmto spôsobom: najprv kňaz žiada, aby žiaci prečítali text z epištoly alebo z evanjelia; po prečítaní vykladá a nakoniec katechéta oznamuje, o čom bude mládež poučovať, aký je názov témy; potom kladie krátke otázky týkajúce sa témy a mládež na ne odpovedá. Používa knihu J. G. Focka.¹⁴³ Na katechizáciu chodia vzorne najmä dievčatá.

Kňaz poučuje konfirmandov počas Veľkého pôstu a zvlášť s nimi rozoberá princípy kresťanskej viery. Tí, ktorí sa nenaucia tieto sväté lekcie, nepripustia sa

¹⁴¹ Cseri, Čeri, Čerové (historické názvy) – dnes Cerovo (Slovensko).

¹⁴² D. Plachý; otec Juraj, kňaz; žiak Evanjelického lýcea v Bratislave v rokoch 1829 – 1932 (Сери, 2020: 351).

¹⁴³ Johann Georg Fock bol v rokoch 1783 – 1796 evanjelickým farárom vo Viedni a superintendentom evanjelikov v Rakúsku. Jeho dielo *Uvedení k gruntovnímu poznání Křesťanského Náboženství, pro školy protestantské v cis. král. dědičných zemích...* (W Praze, 1789, vytisštěné v Hrabowských Dědiců) z němčiny preložil popredný slovenský osvietenec Štefan Leška (1757 – 1810), evanjelický farár v Prahe. Táto vieroučno-mravoučná príručka bola vyžadovaná Úpravou pre učiteľov evanjelických a. v. škôl bábäsko-sriemskeho seniorátu z roku 1838 (Čelovský, 1996: 104, 85).

sacras lectiones negligunt, ad usum S. Domini Coenae non admittuntur. Reliqui die Viridium solenniter praesente populo confirmantur.

Neogamorum institutio etiam fit.

3. Cultus divinus diebus Dominicis peragitur mane quatuor hymnis, concione ac precibus. Post meridiem duplici hymno, hyeme perlectione Kreuzbergio vel Sturmio, aestate Catechisatione ac precibus. Juventus in templo semet modeste gerit.

Quotidianus cultus mane absolvitur hymno duplici, post perlectione ex Kreuzbergio vel Sturmio, ac consvetis precibus. Explicatio S. Scripturae non est in usu.

Tempore Quadragesimae historia Passionis J. Xti cum commentatione canitur.

4. Sacramenta, uti baptismata in templo peraguntur. Compates semper veniunt.

Sacra D. Coena post concionem quater annue pluribus Dominicis administratur.

5. Quoad morbidorum provisionem et visitationem, vocatus ad infirmum abit, postulantem providet. Medicis raro utuntur, quia hic in loco nec dantur.

Vaccinationem promovet Chyrurgus Comitatus in domo Communitatis.

6. Scholam VDMinister non tantum visitat, sed in quantum fieri potest, et necessitas requirit omnia dirrigit. Docens a suo Parocho consilia acceptat.

7. In Matrimonialibus secundum B. Patentales utique procedit. Trina promulgatio semper tribus festis Copulam praecedit. In copulandis Matrimoniis formulam juris jurandi observat, immaturae vero aetatis nunquam copulat. Matrimonia suapte divortiata non sunt inventa in hac Ecclesia.

8. Funera ducuntur omnino ad praescriptum B. Intimatorum sed non omnia cum sermonibus.

9. Matricullas, Protocolla, et Rationes scribit accurate.

B. Character moralis. Ordinarius vir decrepitus. Filius diaconus parum doctus, sed vitae probae.

C. Bibliothecam habet, sermonum curricula pariter.

D. Habitatio utcunque commoda, aedificium Parochiale novum praeterito anno structum.

E. Proventus VDMinistri sunt sequentes:

a. A singulo pari conjugato 1 fl. V. V.

b. Triticum a singulo pari unam vecam tot etiam avenae.

c. Agrum, qui 5 met. Pest. pro inseminatione eget, Ecclesiani cultivant.

d. Pratum 213 org. largum et 45 latum etiam cultivant.

e. A funeribus cum sermone 1 fl. C. M.

f. Cum Cantu 20 xr C. M.

g. A copula 1 fl. C. M.

h. Ab introductione puerperae 1 fl. V. V.

k svätej Večeri Pánovej. Ostatní sa na Zelený štvrtok sviatočne konfirmujú v prítomnosti veriacich. Kňaz vykonáva aj poučenie snúbencov.

3. Nedelne služby Božie sa konajú predpoludním; spievajú sa štyri piesne, nasleduje kázeň a modlitby. Poobede sa bohoslužby odbavujú dvoma piesňami a v zime čítaním z Kreutzberga alebo Sturma a v lete katechizáciou s modlitbami. Mládež sa v kostole správa vzorne. Každodenné služby Božie sa uskutočňujú ráno počnúc dvoma piesňami, potom sa číta z Kreutzberga alebo Sturma a končí sa obvyklými modlitbami. Tlmočenie Písma svätého nie je zaužívané. V čase Veľkého pôstu sa číta história ukrižovania Ježiša Krista s výkladom a spevom.

4. Sviatosti, ako napríklad Krst svätý, sa vykonávajú v chráme. Krstní rodičia sú vždy prítomní. Svätá Večera Pánova sa prisluhuje po kázni štyrikrát do roka v nedeľu a prijíma ju mnoho ľudí.

5. Chorým prináša [Večeru Pánovu], aj ich navštevuje, ak je povolaný. V prípade, že počuje, že je niekto chorý, navštevuje ho aj nepovolaný. Veriaci zriedka povolávajú lekárov, pretože ich v obci nemajú. Stoličný chirurg prichádza do obecného domu a odporúča vakcináciu.

6. Kňaz nielenže navštevuje školu, ale podľa možnosti rieši potrebné záležitosti. Učiteľ prijíma rady od kňaza.

7. Pri sobášoch sa riadi podľa milostivého patentu; sobášu vždy predchádzajú tri ohlásky v nedeľu aj na sviatky. Pri uzavieraní manželstva používa formulu prísahy. Veriacich v mladom veku nikdy nesobášia.¹⁴⁴ Rozvedené manželstvá v tomto cirkevnom zbore nie sú.

8. Pohreby sa konajú podľa milostivého intimátu, ale nie všetky s kázňou.

9. Matriky, protokoly a účty vedie pedantne.

B. Morálny charakter: *Muž je starý, jeho syn kaplán nie je dosť vzdelaný, ale vedie príkladný život.*

C. Knižnica: *Má aj zbierku kázní.*

D. Bývanie dosť komfortné, budova fary nová, vybudovaná v minulom roku.

E. Príjmy kňaza sú takéto:

- a. Každý manželský pár platí 1 zlatý viedenskej meny.
- b. Každý manželský pár dáva 1 veku pšenice aj ovsa.
- c. Pôdu, na ktorú sa môže zasiať 5 peštianskych meríc, obrábajú veriaci.
- d. Lúku má 213 siah dlhú a 45 siah širokú, tiež ju obrábajú veriaci.
- e. Za pohreb s kázňou 1 zlatý konvenčnej mince.
- f. So spevom 20 grajciarov konvenčnej mince
- g. Za sobáš 1 zlatý konvenčnej mince.

¹⁴⁴ Podľa zákona sa mohli sobášiť chlapci od 18 rokov a dievčatá od 16 rokov.

- i. Ab introductione Sponsae 20 xr V. V.
- k. Ligni org. 10-em.
- l. Tria offertoria per annum
- m. Ex Colleda et nummo Conf. duas partes, et
- n. Frumentum commolire. Haec omnia multi praestant debite et justo tempore, sed dantur etiam tales qui in restantiis duorum triumve annorum exhaerent. Agri parochiales et prata metis sunt distincta, et cultivant Ecclesiani utcunque.

V. Schola

A. Rector Scholae Ignatius Rutskey, Pestini Patre Martino natus. Studia tractavit Aszodini, Pestini et Mező-Berénii, unde evocatus primum pro Praeceptore ad Pilis, dein Antalfalvam, ac denique anno 1830. pro Ludi-Rectore ad Bács-Újfalu.

- a. Character moralis et doctrinalis bonus. Testimonium de vita privata ei honestum exhiberi posset. Debitam subordinationem erga VDMinistrum observat.
- b. Administratio muneris applicabilis. Dotes etiamsi non habeat optimas, diligentiam tamen testatur et praesertim amorem religionis ac veram pietatem doctrina et exemplo instillare intendit. Cantus docetur, prouti etiam dicta S. Sacrae.
- c. Objecta, quae docet: religio, historia bibl., geographia, doctrina morum, arithmetica.
- d. Libros in docendo utitur: Cat. Lutheri, Hübneri hist., Geographia Bartolomeidesii, et Čjtanka RD Kollar.

B. Numerus discipulorum 164. Utinam diligentius frequentarent scholam. Impedimenta propter quae nonnulli cursum interrumpunt, vel plane Parentes suos liberos nec institui permittunt, sunt: occupatio cum domesticis laboribus, servitium, et incuria.

C. Tempus Scholarum hyemale vel etiam aestivum ordinarie convenit juvenus sub initium Mensis Octobris, per hyemem frequentat, et post Examen aperto vere detinetur domi. Usque 12-mum aetatis annorum pauci frequentant.

D. Aedificium scholasticum. Habitatio Ludi-Rectoris utet ipsa Schola non adeo commoda – de novo aedificari deberet.

E. Proventus Ludi-Rectoris

- a. A pari conjugato 21 xr V. V.
- b. A pari aeque conjugato una veca tritici.
- c. Pratum 106 ogr. Long. et 24 lat. cultivat Ecclesia.

- h. Za úvod šestonedielky 1 zlatý viedenskej meny.
- i. Za úvod nevesty 20 grajciarov viedenskej meny.
- k. Desať siah dreva.
- l. Tri ofery do roka.
- m. Z koledy a zo spovedných peňazí dve čiastky.
- n. Mletie obilia. Veľká časť [veriacich] plní všetky povinnosti v presnom čase, ale sú aj takí, ktorí majú dva-tri ročné nedoplatky. Farská pôda a lúky sú označené kolmi a obrábajú ich veriaci.

V. Škola

A. Učiteľ školy je Ignác RučKay, narodený v Pešti otcovi Martinovi. Školu navštevoval v Asóde, v Pešti a v Poľnom Berinčoku, skadiaľ bol najprv povoláný za učiteľa do Piliša, neskoršie do Kovačice a naposledy roku 1830 do Selenče.

- a. Morálny a pedagogický charakter je dobrý. Jeho súkromný život možno hodnotiť ako čestný. Zachováva potrebnú podriadenosť voči kňazovi.
- b. Učiteľskú službu vykonáva príkladne. Hoci nemá najlepšie príjmy, službu vykonáva starostlivo a vo vyučovaní viery zvlášť poukazuje na lásku blízkych a na pobožnosť, v čom slúži aj vlastným príkladom. Tiež káže a učí spev.
- c. Vyučovacie predmety: náboženstvo, biblické histórie, zemepis, mravná výuka, aritmetika.
- d. Knihy, ktoré sa používajú vo vyučovaní: Lutherov katechizmus, Hübnerova história,¹⁴⁵ zemepis Bartolomeidesa¹⁴⁶ a *Čítanka* ctihodného pána Kollára.

B. Počet žiakov 164, len keby pilnejšie navštevovali školu. Dôvody prerušovania výučby alebo nesvedomitého posielania detí do školy sú: domáce práce, dávanie detí do služby a nedbalosť rodičov.

C. Obdobie vyučovania je v zime a na začiatku leta. Žiaci prichádzajú do školy začiatkom októbra, v zime školu navštevujú, ale po skúške už do školy nechodia. Málo je tých, čo chodia do školy až do dovŕšenia 12 rokov.

D. Budova školy. Učiteľ má byť v škole, no nie až taký komfortný. Mal by sa vybudovať nový.

¹⁴⁵ Johann Hübner, nemecký pedagóg. *Biblické Hystorye, w Počtu Sto a čtyry, po Padesáte a dwau, gednak ze Starého gednak z Nowého Zákona, wybrané od - -, Škol Hamburských Rektora, Nyni pak k dobrému Slowenské Mládeže, která se Augspurského wyznánj přidrží, w domácý Gazyk přetlumočenné*. W Presspurku a w Pessti 1834. U Ludwjka Landerera, urozeného z Füsckutu (Rizner, 1931: 155). Kniha mala pred týmto vydaním ešte päť vydaní: počnúc rokom 1778, pokračujúc rokmi 1792, 1793, 1813 a končiac rokom 1832 (Čelovský, 1996: 119).

¹⁴⁶ Ladislav Bartholomaeides: *Geograffia aneb Wypsánj Okrsslku Zemského s sesti Mappami vlastnj Rukau geho wrytými*. W Baňské Bistřicy 1798. Wytisštěné v Jána Sstefániho (Rizner, 1929: 91; bližšie pozri: Čelovský, 1996: 110). L. Bartholomaeides (1754 – 1825), evanjelický farár v Klenovci.

- d. Frustum Agri pro inseminatione avenae etc.
- e. Hortus, quem etiam arant Ecclesiani.
- f. Duae orgiae lignorum et 3 straminis.
- g. Ex Colleda et nummo Conf. tertia pars.
- h. Offertoria tria per annum.
- i. Farinatio, hostiatio, Blasiatio et Gregoratio.
- k. A Funere cum Valedictione 50 xr WW
- l. Cum cantu 10 xr VV
- m. A singulo discipulo 12 xr WW
- n. Commolire frumentum

Didactra multi solvunt, nonnulli tamen in restantiis exhaerent, et ista vix fixum mutari possent.

F. Fundatio pro Schola nulla datur.

G. Inspector Scholae nullus. Examina celebrantur in Templo, per praefixum (Adm. Rev.) Dnum Decanum terminum ad id determinata die.

H. Libri scholastici usibus Docentis et discipulorum inservientes praeter Hist. Hübneri, non dantur.

I. Influxus Decani in Scholam est is, ut objecta examinis praescribat. Scholam Decanus visitat bis terve per annum.

VI. Obstetrix fuit Catharina Szmolik, adjurata, in casu necessitatis modi baptisandi gnara, sed nuper appoplexia tacta, nunc supplem foeminae et Catholicorum obstetrix.

VII. Vespillones nulli.

VIII. Instituta (pauperum) Charitativa – aequae nulla.

Medicantes scholastici non dantur.

Hospitia pro Viduabus VDMinistrorum et LReceptorum non dantur. In hac Ecclesia vidua VDMinistri et LReceptorum non datur.

IX. Annuae devotiones

Sermo Eucharisticus post Messem celebratur.

Memoria Nativitatis regnantis Principis aequae.

Sermo encaenialis non celebratur.

Dominica post 1. Nov. sermo inauguralis Judicum et Magistatus aequae non.

Sermo peculiaris pro Famulatio Dom: post novum Annun, vel circa festum Georgii observabitur.

X. Postulata et Gravamina

- a. Ex parte Ecclesiae nulla. *Quin immo laudavit Diaconum..*

E. Príjmy učiteľa:

- a. Od manželského páru 21 grajciarov viedenskej meny.
- b. Od manželského páru tiež jedna veka pšenice.
- c. Má aj lúky dĺžky 106 a šírky 24 siah, ktoré obrábajú veriaci.
- d. Trochu pôdy, aby mohol zasiať ovos.
- e. Záhradu, ktorú orú veriaci.
- f. Dve siahy dreva, tri slamy.
- g. Z koledy a zo svedných peňazí tretina.
- h. Tri ofery počas roka.
- i. Farinácia, hostiácia, blažeácia a gregorácia.
- k. Za pohreb s odobierkou 50 grajciarov viedenskej meny.
- l. [Za pohreb] so spevom 10 grajciarov viedenskej meny.
- m. Za každého žiaka 12 grajciarov viedenskej meny.
- n. Mletie obilia.

Poplatky za vyučovanie mnohí platia, ale sú aj takí, ktorí majú nedoplatky. To sa môže premeniť na fixné.

F. Nemajú žiadne základiny pre školu.

G. Inšpektora školy nemajú. Skúšky sa konajú v chráme v deň, ktorý určí vznešený pán dekan.

H. Okrem Hübnerovej histórie, ktorú používa učiteľ a žiaci, iné školské knihy nemajú.

I. Vplyv dekana na školu je taký, že predpisuje žiakom učivo.

Dekan školu navštevuje dvakrát-trikrát do roka.

VI. Babica bola Katarína Smolíková, zložila prisahu a v prípade potreby mohla aj krstiť. Keďže prekonala mozgovú porážku, zastupujú ju iné ženy a katolícka babica.

VII. Hrobára nemajú.

VIII. Ustanovizne pre chudobných nemajú a ani žiadnu charitatívnu ustanovizeň. Mendíkov nieto. Dom pre vdovy po farároch a učiteľoch nemajú. Tento cirkevný zbor v tomto období nemá ani vdovu po farárovi, ani vdovu po učiteľovi.

IX. Výročné pobožnosti. Ďakovná kázeň s Večerou Pánovou sa odbavuje po žatve, taktiež aj pripomenutie narodenín panovníka. Na sviatok Pamiatky posvätenia chrámu nemajú kázeň.

V nedeľu po 1. novembri kázeň s úvodom richtára a prísazných sa neuskutočňuje. Koná sa osobitná kázeň pre sluhov v nedeľu po Novom roku alebo okolo sviatku Juraja.

X. Pripomienky a sťažnosti

- a. Zo strany cirkevného zboru nieto. [Iným rukopisom písané]: *Veľmi chváli kaplána.*

- b. Ex parte VDMinistri. Nulla. *Hic Ecclesiani*
- c. Ex parte LReactoris. Aequae nulla.

XI. Abusus abrogati sunt:

- 1. Nocturna Festo Natalitiorum Jesu Xti sacra.
- 2. Turpissima bachanalia ultimis tribus diebus.
- 3. Balneatio Festo Paschatos apud aliquos observatur.
- 4. Comessationes profusae encaeniorum tempore, non sunt.
- 5. Convivia baptismalia, nuptialia, et silicernia fiunt.
- 6. Conciones funebres infantibus non dicuntur.
Funera aperto sarcophago non ducuntur.

Conscripsit Daniel Plachy, Diaconus

In nexu perlecti Protocolli Visitationis haec potissimum disposita sunt:

- 1. Templum ejusque pavementum a rupturis intrinsem conspicuis reparatur.
- 2. Calix orichalceus anno, quo procuratus et nomine Ecclesiae, cujus est peculiarim, providetur tunc, ubi quod per necessarium visum est, denuo inaurabitur; alter etiam Calix pro morbidis loco praeexistentis stannei proxime comparabitur.
- 3. Matriculae iam attritae nova theca providebuntur.
- 4. Presbyterium hucdum ex 6 senioribus Ecclesianis constans, posthac ex 12 Viris constituetur.
- 5. Scholarium institutio a 1-ma Sept. inchoando usque finem Junii haud interruptim continuabitur.
- 6. Superstitionis omne genus VDMinistro sana religionis doctrina profligandum commendatur.
- 7. Balneatio F. Paschatos penitus abolienda decernitur, in quo Ecclesiani ipsi conqueverunt.
- 8. Ecclesia in abrogando aequae abusus decantandae modo theatri per Coetum historiae Passionis Christi ultro consensit.

Sign. Bács-Ujfalvae die 13-a Octobris 1835.

Joannes Szeberinyi m. p. Montanus Superintendens

Joannes Sztehlo m. p. Evangelicorum A. Conf. Bács-Sirmiensis h. t. Senior

Joannes Scultety m. p. I. ac Ven. Senioratus A. C. Bács-Sirmiensis atque Visitationis Canonicae Ord. Notarius

Samuel Hajnotzy m. p. Ecclesiae KisKer h. t. VDMinister

Josephus Spanagel m. p. Eccl. A. C. Bulkesz VDMinister

Ludovicus Musculy m. p. Diaconus

Ferdinandus Plachy m. p. Cons. Assessor.

- b. Zo strany kňaza nieto. [Iným rukopisom písané]: *Tu veriaci* [nedokončená veta].
- c. Zo strany učiteľa nieto.

XI. Navrhuje sa, aby sa zrušili tieto zlovyky:

- 1. Nočná bohoslužba na sviatok narodenia Ježiša Krista.
- 2. Roztopašné oslavy počas nasledujúcich troch dní.
- 3. Oblievačky na sviatok Veľkej noci, ktoré niektorí praktizujú.
- 4. Bohaté hostiny v čase pôstu sa nemajú konať.
- 5. Hostiny na krstínach, svadbách a pohreboch, ktoré sa praktizujú.
- 6. Kázne na pohreboch detí.
Pri pochovávaní nemajú nosiť zosnulých v otvorenej truhle.

Zapísal Daniel Plachý, kaplán

Keď sa prečítal protokol vizitácie, prijaté boli tieto pokyny:

- 1. Treba reparovať puklinu na povale chrámu.
- 2. [Zadovážiť] jeden medený kalich, na ktorý treba jasne vyryť rok kúpy a meno cirkevného zboru, ktorému prislúcha. Kalich sa má pozlátiť. Bronzový kalich pre chorých treba nahradiť druhým.
- 3. Matriky sú už dosť poškodené, treba zaobstarať nový zošit.
- 4. Presbyterstvo, ktoré má šesť členov z radu veriacich, sa má odteraz konštituovať ako dvanásťčlenné.
- 5. Školská výučba má trvať nepretržite od 1. septembra až do konca júna.
- 6. Nakladá sa kňazovi, aby dobrou a zdravou vieroukou zamedzoval každý náznak poverčivosti.
- 7. Oblievačky na Veľkú noc sa prísne zakazujú a prosíme veriacich, aby to dodržiavali.
- 8. Navrhuje sa, aby sa zrušil teatrálny spev cirkevného zboru pri spievaní histórie utrpenia Kristovho.

Podpísané v Selenči dňa 13. októbra 1835.

Ján Seberíni, banský superintendent

Ján Stehlo, kňaz evanjelický a. v., senior báčsko-sriemsky

Ján Škultéty, zapisovateľ Báčsko-sriemského seniorátu a súčasne zapisovateľ tejto kanonickej vizitácie

Samuel Hajnóci, kňaz v cirkevnom zbore v Bačkom Dobrom Polji

Jozef Spannagel, kňaz evanjelickej a. v. cirkvi v Magličí

Ludovít Muskuly, kaplán

Ferdinand Plachý, prísažný konventu

SZILBÁS

Anno 1835. d. 11-ma Octobris peragebatur solennis Visitatio Canonica Ecclesiae Aug. Conf. Bulkesz, per Reverendissimum atque Amplissimum Virum, Dominum Joannem Szeberinyi, I. et Venerabilis Superindententiae Montanae Superintendentem, Praesenribus Plurimum Rendo Domino Joanne Sztehlo, I. et Venerabilis Senioratus Bács-Syrniensis Seniore, nec non admodum Rendo Domino Daniele Kolenyi Kulpiniensi VDMtro; ex ordine autem civili Perillustro Domino Martino Martonfy Consistoriali Assessore Seniorali, denique admodum Reverendo Domino Joanne Scultety I. et Venerabilis Senioratus praelaudati O. Notario ac presente populo Ecclesiae huius.

Quae, praemisso cultu divino publico, audito sermone ex praescripto textu, et Catechisatione, per VDMinistrum instituta, sequentem in modum peragebatur.

I. Ecclesia Bulkesz constat matre et filia.

A. Mater (...)

B. Filialis Szilbas

Habet Oratorium et Scholam, in Campanili duas campanas, una 45 libr. aliam ad duos centenerios gravem. Possidet calicem cum patella, unamque pixidem ac Cantharum ex stanno; gaudet duobus mantilibus ac totidem candelabris ad altare. Est formaliter anno 1822-do huc adfiliata. Cultus div. quater tantum in anno, a VDMinistro peragitur, qua occasione Sacram D. Coenam administrat, quo tempore accurate mittunt occasiones. Ad subsistentiam Ecclesiae Matris in nullo concurrunt. (...)

IV. VDMinister est Josephus Spannagel, natus Pazoviae in Syrmio anno 1776, educatus Modrae, dein studuit porro Eperiesini posthac Sopronii, atque Wittenbergae Saxonum studia finivit. Linguas callet praeter Latinam et Germanicam etiam Slavicam. Servit hic loci ab anno 1800. (...)

B. Character moralis. Vir quidem bonus, sed orator infelicissimus, quia prorsus non auditur, pastor parum amatus. (...)

V. Ecclesiae filiae Szilbás

Docens Scholae huius est Carolus Bohunyi, natus in Csece anno 1810; studiiit Mőzőberenyi. Servit hoc loci a duobus annis. Numerus discentium erat ano praeterito 50. Objecta doctrinalia plane eadem sunt, quae in Schola Bulkesziensi. LRector subordinationem erga VDMinistrum observat. Salarium eius in separata phylera, huic adjacente, accurate perhibetur. (...)

SILBAŠ¹⁴⁷

Dňa 11. októbra roku 1835 dvojctihodný pán superintendent Banského dištriktu Ján Seberíni slávnostne vykonal kanonickú vizitáciu cirkevného zboru a. v. Maglič v prítomnosti vznešeného pána Ján Stehla, seniora Báčsko-sriemskeho seniorátu, a ctihodného Daniela Koleniho, kňaza v Kulpíne; z radu civilných vrchností v prítomnosti osvieteného pána Martina Mártonfyho, prísazného seniorálneho konzistória, a ctihodného pána Jána Škultétyho, zapisovateľa ctihodného seniorátu, ako i v prítomnosti veriacich tohto cirkevného zboru.

Vizitácia bola uskutočnená po vykonaní bohoslužieb odbavením kázne podľa predpísaného protokolu a po katechizácii, ktorú vykonal pán farár.

I. Cirkevný zbor Maglič má matkocirkev a fíliu.

A. Matkocirkev

1. Cirkevný zbor bol založený roku 1786, keď bolo toto miesto osídlené.

B. Fília Silbaš

Má modlitebnicu a školu. V zvonici má dva zvony, jeden 45 libier a druhý do 2 centnerov. Má kalich s patelou a schránkou a cínovú kanvicu. Má dva obrúsky a svietnik na oltári. Fília bola formálne pripojená [do magličskej matkocirkvi] roku 1822.¹⁴⁸ Služby Božie sa konajú štyrikrát ročne a kňaz vtedy prisluguje svätú Večeru Pánovu. V tom čase a pri tej príležitosti pravidelne posielajú po neho [voz]. Matkocirkev veriaci finančne nepodporujú.

IV. Kazateľ Slova Božieho je Jozef Spannagel, narodený v Pazove v Srieme roku 1776. Učil sa v Modre, potom v Prešove, Šoproni a štúdiá ukončil v saskom Wittenbergu. Vie po latinsky, nemecky a po slovensky. Slúži tu od roku 1800. (...)

Morálny charakter (kňaza). *Muž dobrý, ale ako orátor veľmi nezbehlý a pretože ho dobre nepočúť, nie je veľmi obľúbený.* (...)

2. Cirkevný zbor filie Silbaš

Učiteľ školy je Karol Bohúni, narodený v Cerove roku 1810. Študoval v Poľnom Berinčoku a na tomto mieste slúži dva roky. Minulého roku tu bolo 50 žiakov. Predmety, ktoré sa vyučujú, sú totožné s vyučovacími predmetmi v škole

¹⁴⁷ Silbaš bol fíliou matkocirkvi Maglič. Neuvádzame text vizitácie vzťahujúci sa na matkocirkev, lebo veriaci tohto cirkevného zboru boli Nemci.

¹⁴⁸ Dovedty bol cirkevný zbor v Silbaši fíliou evanjelickej cirkvi v Pivnici.

Anno 1835 d. 12-ma Octobris peragebatur solennis Visitatio canonica filialis Ecclesiae A. C. Szilbas, ad Matrem Ecclesiam Bulkesz adfiliatae, nationis Slavae, per Reverendissimum atque Amplissimum Dominum Joannem Szeberinyi, I. et Venerabilis Superintendentiae Montanae Superintendentem, praesentibus Plurimum Reverendo Domino Joanne Sztehlo, I. et Ven. Senioratus A. C. Bács Syrmiensis Seniore, nec non A. Reverendo Daniele Kolényi, Ecclae Kulpin VD-Ministro, pro hoc actu Visitationis denominato Notario, atque praesente populo.

In qua perlustrabatur:

1. Ecclesia filialis ipsa. Nrus animarum Ecclesiolae efficit 450. Habet Oratorium et Scholam, in Campanili duas Campanas, unam circiter 42 librarum gravem, aliam circiter 2-rum Centenariorum. Possidet calicem unum ac patellam ex stanno confectas unamque pixidem ac Cantharum. Gaudet tribus mantilibus, duobusque candelabris ad altare. Cultus divinus quater tantum in anno, a VDMinistro peragitur, quo tempore etiam S. Domini Coena administratur, quae occasione cursus mittuntur accurate; aliis diebus Dominicis et festis Scholae Rector praecanit, praeorat atque Postilla praelegit. Cultus divinus quotidianus est in usu. Institutiones catecheticas LRector statim a festo Paschatos, usque diem Michaelis singula die Dominica postm[eridie] servat, ad quas nonnunquam ipse VDMinister excurrit. Spectavit antea Ecclesiola haec ad Matrem Pivniczam, sed ab anno 1822 formaliter Bulkeszinum adfiliata est.

Ad subsistentiam Ecclesiae Matris in nullo concurrat. Possidet suam propriam Matricam, cui Baptisati, Copulati ac Mortui inscribuntur, prout et unum Protocollum Rationum Ecclesiasticarum quod D. Ludi Rector accurate ducit. Coemeterium amplum quidem est, sed non satis bene vallatum. Curator modernus Ecclesiae est Michael Fabok, qui perceptiones et erogationes ecclesiasticas Manuali suo inscribit, ac desuper quovis anno rationes dependit. Praesbyterium Ecclesiae constat e tribus adjuratis viris. Nemo ex Ecclesiae in carceribus publicis delitescit, quin immo respectu piorum morum, vitae honestatis ac devotionis sacra e ac laudabilis est. Libri Ecclesiae dicati sunt: Postilla.

II. Provenstus Ecclesiae ex tintinabulo praet[erito] anno 15–20 f. Ex offerentiis benevolis oblati 100 f. Status Cassae Ecclesiasticae erat tempore datarum ultimarum Rationum sequens:

Remansa Summa ab anno 1833 f. 204 et 23 xr.

Perceptio anni 1834 f. 189 25 xr.

Summa 393 f. 48 xr.

v Magliči. Učiteľ zachováva podriadenosť kňazovi. Jeho plat je presne uvedený na osobitnom hárku papiera.¹⁴⁹

Dňa 12. októbra roku 1835 v prítomnosti veriacich cirkevného zboru dvojctihodný pán superintendent Banského dištriktu Ján Seberíni slávnostne vykonal kanonickú vizitáciu slovenskej filie cirkevného zboru a. v. Silbaš, ktorá patrí matkocirkvi cirkevného zboru Maglič, v prítomnosti vznešeného pána Ján Stehla, seniora Báčsko-sriemskeho seniorátu, a ctihodného pána Daniela Koléniho, kňaza v Kulpíne a pre túto vizitáciu navrhnutého ako zapisovateľa.

V kanonickej vizitácii sme zistili toto:

1. Cirkevný zbor filie má 450 duší. Má modlitebňu a školu, vo zvonici dva zvony, jeden približne 42 libier a druhý asi 2 centnere. Má kalich, patelu, schránku, kanvicu, všetko cínové; tri obrúsky; dva svietniky na oltári. Kňaz iba štyrikrát ročne vykonáva služby Božie, v tom čase prisluguje aj svätú Večeru Pánovu a pri tej príležitosti veriaci posielajú po neho voz. V nedeľné dni a vo sviatky učiteľ vedie spev, modlitby a číta postilu. Praktizujú sa každodenné služby Božie. Učiteľ vykonáva katechizácie od Veľkej noci až do sviatku Michala každú nedeľu popoludní, na ktoré kňaz nikdy nechodí. Predtým tento cirkevný zbor patrilo do matkocirkvi Pivnica, ale od roku 1822 je formálne pripojený k Magliču. Matkocirkev nepodporuje. Má svoju vlastnú matriku, do ktorej sa zapisujú pokrstení, sobášeni a zosnulí a jeden protokol cirkevných účtov, ktoré presne vedie učiteľ. Cintorín je veľký, ale nie je dobre ohradený. Teraz je kurátorom cirkevného zboru Michal Fabok, ktorý vlastnoručne zapisuje cirkevné príjmy a výdavky a každoročne predkladá účty. Presbyterstvo má troch mužov, ktorí zložili prísahu. Nikto z cirkevného zboru nie je vo verejnom žalári. Uctieávajú sväté zvyky. Vedú čestný život a sväté pobožnosti sú chvályhodné. Cirkevné knihy: postila.

II. Cirkevné príjmy: zo zvončeka ročne 15 – 20 zlatých; z dobrovoľných ofier 100 zlatých. Stav cirkevnej pokladne bol od posledného vyúčtovania nasledujúci: suma, ktorá zostala z roku 1833 je 204 zlatých a 23 grajciarov. Príjmy v roku 1834 boli 189 zlatých a 25 grajciarov. Spolu 393 zlatých a 48 grajciarov. Výdavky v roku 1834 boli 165 zlatých a 17 grajciarov. V pokladni zostáva 306 zlatých a 34 grajciarov.

¹⁴⁹ Predmety, ktoré sa vyučovali v škole v matkocirkvi Maglič: čítanie, písanie, aritmetika, náboženstvo, biblická história, história prírody a krajiny, geografia.

Erogatio anni 1834 erat 165 f. 17 xr.
Mansit Status Cassae Summa 306 f. 34 xr.

III. Scholae Rector est Carolus Bohuny natus 1810. in Cottu Hontensi Csery. Studuit Mező Berinyi. Servit hic loci ab anno 1832.

Numerus discipulorum et discipularum erat praeterito anno 50.

Objecta doctrinalia sunt: praeter Lecturam et Scripturam, Catechesis Lutheri, Historia Biblica et Naturalis, Arithmetica et quaedam ex Geographia.

Character doctrinalis et Moralis videndus est in Protocollo visitationali Ecclesiae Matris.

Salarium LReactoris in speciali charta connotatum habetur.

IV. Obstetrix una est, characteris sobrii.

V. Instituta charitativa nulla. Orphanorum cura fit per Curatorem orphanorum ab J. Dominio electum et adjuratum.

VI. Postulata et Gravamina

- a. Ex parte Ecclesiae: Quod pastor parum se curet. Est omnino commodus deprehensus, proptereaue reprehensus, quia corporis et roboris satis habet.
- b. Ex parte VDMinistri
- c. Ex parte LReactoris

VII. Abusus abrogandi proponuntur:

1. Noctura festo natalitiorum J. Christi Sacro non sunt in usu.
2. Turpissima Bachanalia ultimis tribus diebus solita haberi.
3. Balneatio festo Paschatos.
4. Commessiones profusae encaeniorum tempore.
5. Convivia baptismalia, silicernia, nuptalia non adeo simul sumptuose.

Conscripsit Jos. Spannagel m. p., Ecclae A. C. Bulkesz VDMinister

Penes Visitationem Ecclesiae Aug. C. filialis Szilbas sequentia ordinata atque disposita fuere:

1. Ecclesiani potentius admoniti, ut Juventutem diligentius in Scholam mitterent; LReactor autem pariter admonitus, ut institutionem Juventutis Scholasticae magis sibi commendatam haberet, et in ea Catechesim Herderi, editionis Palkovicsianae sequeretur.
2. Commendatum fuit, ut Calix et Vasa S. necessariis Inscriptionibus provideantur.

III. Učiteľ školy je Karol Bohúni, narodený 1810 v Cerove v Hontianskej stolici. Študoval v Poľnom Berinčoku a v obci slúži od roku 1832.

Počet žiakov a žiačok v minulom roku bol 50. Predmety, ktoré sa vyučujú okrem čítania a písania: Lutherov katechizmus, biblická história, história prírody, aritmetika a niečo zo zemepisu.

O jeho pedagogickom a morálnom charaktere si môžete prečítať v protokole vizitácie matkocirkvi.¹⁵⁰

Plat učiteľa je na osobitnom liste v prílohe.

IV. Babica jedna, rozumná.

V. Nemajú žiadnu charitatívnu ustanovizeň; o siroty dbá kurátor sirôt, ktorého volí panstvo a ktorý zložil prisahu.

VI. Pripomienky a sťažnosti

- a. zo strany veriacich: *Kňaz málo dbá o nich. Je príliš nepohyblivý, pretože je obézny.*
- b. Zo strany kňaza: –
- c. Zo strany učiteľa: –

VII. Navrhujeme, aby sa zrušilo:

1. Nočná služba na sviatok narodenia Ježiša Krista sa nemá konať.
2. Veľké zábavy počas fašiangov v posledné tri dni sviatku.
3. Oblievačky na Veľkú noc.
4. Bohaté hostiny na chrámový sviatok.
5. Bohaté hostiny na krstínách, pohreboch a svadbách.

Zapísal Jozef Spannagel, kňaz cirkevného zboru Maglič.

Počas kanonickej vizitácie cirkevného zboru a. v. filie Silbaš bolo nariadené a odporúčané toto:

1. Veriaci sa veľmi napomínajú, aby mládež pilnejšie posielali do školy. Tiež sa aj učiteľ napomína, aby sa väčšmi venoval vyučovaniu školských detí. Aj v tom, aj v katechizácii sa má riadiť podľa kníh Herdera a Palkovičových vydaní.
2. Nariaďuje sa, aby na kalich a kanvicu boli vyryté potrebné nápisy.
3. Učiteľovi sa nakladá, aby v budúcnosti nedržal kázne, ktoré sám píše, ale aby počas služieb Božích čítal veriacim postilu.

¹⁵⁰ V zápisnici kanonickej vizitácie matkocirkvi Maglič je napísané: “L Rector Subordinationem erga VD Ministrum observat.” – Učiteľ zachováva podriadenosť kňazovi.

3. LRektor inhibitus, ne in futurum Sermones S. per se elaboratos, dicere praesumat, sed nonnisi Postilla in Cultu Divino populo praelegat.
4. VDMinister odmonitus, ut penes quatumbralem administrationem S. Domini Caene, etiam solenniorem Cultum Divinum cum Sermonem S. asservaret.

Joannes Szeberinyi Montanus Superintendens

Joannes Sztchlo Evangelicorum Aug. V. Bács-Syrmiensium h. t. Senior

Anno 1835 d. 12-ma Octobris peragebatur solennis Visitatio canonica filialis Ecclesiae Aug. Conf. Szilbasiensis, ad Matrem Ecclesiam affiliatae, nationis Slavicae, per Reverendissimum atque Amplissimum Dominum Joannem Szeberinyi, I. et Venerabilis Superintendentiae Montanae Superintendentem, praesentibus Plurimum Reverendo Domino Joanne Sztchlo, I. et Ven. Senioratus A. C. Bács Syrmiensi Seniore, nec non.

W které se shledalo

Samá Cyrkew připogená. Počet dussj wpred gmenowané Cyrkwy wynassj 450. Má Modlitebnicy y sskolu, a na zwonicy dwa zwony, geden asy 42 funtu težsský, giný opeř asy dwa centy y deseř funtu. Má také geden kalich y mistečku udelanau z Cýnu, - ktomu gednu sskatuly a geden džbáněk. Tessi se (Cyrkew Sylbasska ktomu y dwema prikřjwadlj, a dwema swjtnjky položené na oltáre. Služby Božské od Dwogjctihodného a Slova Božjho kazatele genom čtyri krát wroce se wykonáwagj, pri které přježitosti, y Welebná Swátost Wečere Páne se prjsluhuge, y kočé pro pána faráre odeslanj bjwagji. W ginych dnech Nedelnjch a swátečnjch školy Učitel, zpjwá, modlj se, a Postyliá čjta. Služby Božské každodenné se wykonáwagj. Wynaučowánj z katechysmu Učitel školy, hñed od Weliké Nocy až do dne S. Mihala každau Nedly po poledný držeti ñezamesskáwa, ku kterym Službám Božskym y Slova Božjho kazařel, někdy prigiti sobe ñestežuge.

Prináležela predtym Cyrkew táto k Matky Piwnicy ale od roku 1822, gistotne k Bulkesu připogená gestit. Ma swau vlastnj knihu do které řj genž se krstj, sobássj a pochowáwagj zapisugi, gakožto y knihu od Cyrkewnich rozličnych wecy, kterau Pán Učitel sprawedliwé a statečné sporaduge.

Cynter añeb misto ku pohrebowánj mrtwych řel dosti prostranné gest, ale ñeokopané. Kurátor nass tohoto času gest Michael Fabok, který prjgmi y wjdawky Cyrkewnj, do swe knihy zapisuge a každého roku, počet swug odevzdáwa.

Starssj Cyrkwý teto gsau tri gakožto prisahanj mužowé; a žáden z Cyrkewnjku do žaláre wsazen ñebył a añj neñj, protož y pro gjch mrawy, žiwot statečný, a

4. Služobníka Slova Božieho napomína, aby nielen štyrikrát ročne prislúchoval Večeru Pánovu, ale aby vykonával aj slávnostné služby Božie so svätou kázňou.

Ján Seberíni, banský superintendent

Ján Stehlo, toho času senior evanjelický báčsko-sriemsky a. v.

Dňa 12. októbra roku 1835 bola slávnostne vykonaná kanonická vizitácia filie cirkevného zboru a. v. Silbaš, ktorá je pripojená k matkocirkvi [Maglič] slovenskej národnosti. Vykonal ju dvojctihodný pán Ján Seberíni, superintendent vznešenej Banskej superintendentúry, v prítomnosti veľmi vznešeného pána Jána Stehla, seniora evanjelického a. v. Báčsko-sriemskeho seniorátu.

W které se sledovalo.

1. Samá Cirkvi pripojená. Počet duší v predomenovaní Cirkvi v roku 1835. Má Modlitebnicu v škole, ona zvoncov dva zvon, jeden asi 42 funtov těžký, jiný asi dva cesty a deset funtu. Má také jeden kalich a mšeční kelch. Melanau z Círu, - k tomu jedna špatuly a jeden šibánek. Tějšť se 1. Cirkvi v Silbašské k tomu v dvená přibývají, a k tomu čtyřtěl přeloženi na oltáře. Služby Boží ské od Dvojctihodného a Slova Božího kazatele jenom čtyři krát v roce se konávají, při které přibývají, v Melanau švátost večere páne se přiřazuje, v kate pro pána Lávra učitelství; v jiných dnech nedělích a švátostech školy učitel, zpívá, modlí se, a poslyší čta. Služby Boží každodenně se konávají. Vynaučování z katechismu učitel školy, hned od Melanau až do dne 6. Měsíce každou neděli, po polední dítě nezaměstnána, ku kterým službám Božím v Slova Božího kazatel, někdy přijít se může. — —
Prináležela předtím Cirkvi tato k Matky Diminy ale od roku 1822. giftotně k Bábce pripojena giftit. Má svou mšeční knihu / Matricu do které se jenž se knihy, šibáky a pochovávaní zapisují, a každé z knihu do Cirkvi, nich rozličných mecí, kterú pán učitel spravuje ašvátost poraduje.
Círker anič místo ku pochovávaní mrtvých tel dopřít proslavni jeř, ale někdy pané. Švátost, nař tohoto času gift Michael Fabek, který přijímá v mšečce Cirkvi, do své knihy zapisuje a každého roku, počet svou odměňování.
Štátní Cirkvi této času tři každé přibývají mužem; ašvátost z Cirkvi

Obr. 16: Postrehy komisie o cirkevnom zbere v Silbaši

chwály hodný gest. Knihy Cyrkewnj gsau tak rečené: Modlitebnj poklad od Pawla Jakobejho.

Salarium LReactoris Szilbasiensis Caroli Bohuniji

1. In parato aere: septuaginta florenos annue perdendos, eidem per Curatorem ita tamen incassandos, ne in Cassam influant Ecclesiasticam; iustoque tempore administrandos. In frugibus vero annue septuaginta vicas seu totidem medias metretas Posenienses in Summa 35 Metretas Posenienses tritici vel puri vel mixti prout quivis ex sua propria inseminatione perceperit, et fine quisquilis praestandas.
2. Viginti quinque florenos ex Cassa Communitatis Szilbasiensis annue perdendos.
3. Duas orgias lignorum focalium annue. Stramen etiam pro Calefactione et Domus Scholaris et Classis Scholasticae necessarium, et sufficiens.
4. Colledae tertialitas; Nummi confessionalis Sextalitas, Blasiatio, Gregorisatione et Farinatio conceditur.
5. Commolatio frugum, pro usibus domesticis necessaria, prout etiam cursus ordinantiales in casibus iustis, aut munus Scholae Rectoris concernentibus, quot quot necessarii fuerint promittuntur.
6. A funere cum Cantu 15 xferos, cum carmine autem funebri 45 xferos promittunt Ecclesiani.

Scriptum Szilbasini d. 8 Octobris 1835 L. S.

Fabok Michal kurator
Čermak Gano
Lošan Palló
Pucowski Pallo
Belicka Maco
Kogha Palló

Plat Karola Bohúniho, učiteľa v Silbaši

1. V hotovosti 70 zlatých ročne, ktoré kurátor pozbiera a v určenom čase odovzdáva učiteľovi, ale nezaznamenáva v evidencii cirkevnej pokladne. V obilí ročne 70 viek (čiže polovicu prešporskej merice), spolu 35 prešporských meríc (očistenej od smetí) čistej alebo miešanej pšenice podľa výnosu z úrody.
2. Ročne dostáva 25 zlatých zo silbašskej obecnej pokladne.
3. Dve siahly dreva na vykurovanie ročne. Tiež potrebnú slamu v dostatočnom množstve na vykurovanie jeho bytu a školy.
4. Z koledy tretinu, z peňazí konfirmovaných šestinu; za blažeáciu, gregoráciu, farináciu sa mu dáva všetko.
5. Mletie obilia pre domáce potreby a tiež povinný povoz v určitých situáciách. Dá sa mu aj všetko potrebné týkajúce sa služby učiteľa školy.
6. Veriaci majú platiť za pohreb so spevom 15 grajciarov a s pohrebnou pesničkou 45 grajciarov.

Zapísané v Silbaši 8. októbra 1835

Fabok Mihal, kurátor
Čermak Jano
Ložan Pallo
Pucovsky Pallo
Belicka Maco
Kogha Pallo

Ó PÁZOVA

Anno 1835 die 4-a Octobris peracta est solennis Visitatio Superintendentalis Ecclesiae Evangelicae Aug. Conf. Addictorum Vetero-Pazoviensis in Sirmio, militari in provincia Petrovaradiensis sitae, per Reverendissimum Superintendentem Joannem Szeberinyi, praesente populo ejusdem, nec non Venerabili D. Seniore Joanne Sztéhlo, atque AA. RR. DD. Daniele Kolenyi, Andrea Weber, Samuele Hajnóczy et Ludovico Musculy; Perill. item Dominis Andrea Bende de Hodos atque Josepho Gurer, Conventualibus Assessoribus.

I. Ecclesia Vetus-Pazoë abque filialibus

A. Status ejusdem

1. Origo ejus incidit in annum 1770, quo aliquot Augustanae Confessionis addictae familiae ex natione slavica, maximam partem per inclytum Comitatum Hungariae Bacsiensem dispersae, atque demum per quendam Joannem Bohn e Turoczyensi Comitatu oriundum evangelicum, illo autem tempore in libera regiaque Hungariae civitate Neoplantensi in scholis graeci ritus non unitorum docentem sedulo collectae, sedes suas hic posuerunt.
2. A proxima praecedente visitatione canonica per Reverendissimum Dominum p[iae] m[emoriae] Superindendentem Adamum Lowich anno 1818 die 19-a Augusti peracta, memoratu maxime digna hic evenerunt sequentia: anno 1821 avulsa ab eadem filiali Ecclesia Neo-Pazoviensi quippe proprio VDMinistro provisa, huic novae matri omnes Germani Neo-Bánowcze, Semlini, Mitrowiczii et in aliis pagis dispersi degentes, sese adjunxere; anno autem 1825 orbata est suo VDMinistro Samuele Jeszensky de Kis-Jeszen, qui ab anno 1806 usque 1808 qua diaconus sui parentis; demum post fata hujus, qua ordinarius VDMinister coetui huic sacro ministrabat.
3. Numerus animarum in hac Ecclesia est: 2631. Ex his sunt sexus masc. Confessionis capaces 896; foem. 895. Paria conjugum Evangelicorum numerantur 629, mixtorum 5. Anno 1834 in hac Ecclesia nati sunt 145, mortui 135, copulati 62 paria. Confirmati anno hocce currenti puerorum 23, puellarum 30.
4. Templum cum fornice, sex arcibus, qui utraque ex parte columnis duodecim muro insitis fulciuntur, versus meridiem finiente, ex solidis materiis exstructum 20 orgyas in longitudine, 6 orgyas et pedem in latitudine

STARÁ PAZOVA

Dňa 4. októbra roku 1835 dvojctihodný pán superintendent Ján Seberíni v prítomnosti ľudu, ako i vznešeného pána seniora Jána Stehla, ctihodných pánov Daniela Koléniho, Andreja Webera, Samuela Hájnociho, Ľudovíta Muskulyho; cteného pána Andreja Bendu de Hodoš a konventuálneho prísažného Jozefa Gurera slávnostne vykonal vizitáciu evanjelického cirkevného zboru v Starej Pazove, ktorá sa nachádza v Srieme vo Vojenskej hranici v regimente Petrovaradín.¹⁵¹

I. Cirkevný zbor Stará Pazova nemá filie.

A. Stav

1. Cirkevný zbor bol založený roku 1770, keď niekoľko rodín augsburskej konfesie, väčšinou Slovákov, prevažne roztrúsených po Báčskej stolici, zhromaždil nebohý Ján Bohn (evanjelik pochádzajúci z Turčianskej stolice, ktorý bol v tom čase učiteľom v pravoslávnej škole v slobodnom kráľovskom uhorskom meste Nový Sad), starostlivo ich zoskupil a oni sa tu usídlili.
2. Od poslednej kanonickej vizitácie, ktorú vykonal superintendent večnej pamäti Adam Lovich 19. augusta 1818, udiali sa tieto významné zmeny: roku 1821 sa od tohto cirkevného zboru oddelila filia Nová Pazova a súčasne si zabezpečila kňaza. Do tejto novej matkocirkvi patria všetci Nemci evanjelici z Nových Bánoviec, Zemuna, Mitrovice a z iných dedín roztrúsených v blízkom okolí. Roku 1825 staropazovský zbor zostal bez svojho kňaza Samuela Jesenského z Malého Jasena, ktorý tu najprv vykonával službu kaplána pri svojom otcovi v rokoch 1806 až 1808 a potom bol správcom tohto cirkevného zboru.
3. Počet duší v tomto cirkevnom zbore: 2631, z toho 896 konfirmovaných mužov a 895 žien. Manželských párov evanjelikov je 629, zmiešaných 5. Roku 1834 sa v tomto cirkevnom zbore narodilo 145 detí, zomretých bolo 136 veriacich a sobášených 62 párov. Konfirmovaných v tomto roku bolo 23 chlapcov a 30 dievčienec.

¹⁵¹ Stará Pazova patrila pod správu Slavónsko-sriemského generálneho veliteľstva v Petrovaradíne. Okrem neho mala celá Vojenská hranica ešte tri generálne veliteľstvá: Spojené Bánsko-va-raždínske a Karlovske generálne veliteľstvo v Záhrebe, Banátske generálne veliteľstvo v Temešvári a Sedmohradské generálne veliteľstvo v Sibíne (dnešné Sibiu v Rumunsku; maď. Nagyszeben, nem. Hermannstadt) (Leška, 1843: 80). Sirácky toto teritórium uvádza pod názvom územie Petrovaradínskeho pluku (Sirácky, 1972: 93).

habet. Structum est non eodem tempore cum turri, cujus fundamenta anno 1786/7 jacta erant, templum autem ipsum in locum prioris e lateribus non coctis erecti, ideoque corruti, demum post annum 1792 aedificabatur. Forma ejus versus meridiem est semicircularis, versus septentrionem autem quadrata, et circum circa ex partibus septentrionali et orientali plantatae sunt arbores populi.

Intus instructum est choro, sellis, organo et altari. Altare ipsum ligneum, sculptum, coloratum, inauratum, etiam duabus columnis insignitum, a templi lateribus e coctis strato structo, in altum usque fornicem ipsam non minus, quam a dextro ad sinistrum tempri parietem protenditur, ita ut internam templi rotunditalem totam tegere videatur, quae ita sacrarii loco inservit, in quod per duas altaris januas intratur.

In altaris medio est cathedra. In ara porro ipsa collocata sunt duo lignea sculpta picta et inaurata candelabra, in quorum medio conspicitur simulacrum Jesu cruci affixi. Circum data est ara ligneis coloratis cancellis. In choro conspicitur organum coloratum, nuper renovatum reparatumque. Inscriptiones in templo nulae aliae reperiuntur, nisi in cacumine altaris duo sculpti angeli aequae sculptum sertum tenentes in quo F II conspicitur. Praeterea in sella ad altare versus dextram proxima leguntur literae sculptae C. F. I. B. L. I. E. de anno 1790, i. e. *Curavit fieri Joannes Bohn, Localis Inspector Ecclesiae*; e regione huic in sella altari proxima leguntur literae C. F. A. B. anno 1790, i. e. *Curavit fieri Anna Bohn*.

5. Clenodia Ecclesiae hujus sunt: duo calices orichalcei inaurati cum patellis ejusdem materiae; pixis pro hostiis stannea; canthari duo stannei. Tegumentum arae est materia quidem pretiosa, fimbriis aureis circum data, prouti etiam pulpiti in cathedra; coccineus tamen vel purpureus materiae color vix jam dignoscitur. Mantilia sericea habentur 4; candelabra lignea duo; patina cum cantharo lamineo supplex baptismalis; patella stannea oblonga offertorio inserviens; duo tintinabula. Insuper pendet e medio fornicis candelabrum vitreum. Ferramenta pro hostiis pinsendis reperiuntur tria. Libri utibus templi dicati sunt sequentes: Agenda, jam lacera; Biblia slavica editionis Palkowicsianae; meditationes Kreuzbergii; Thesaurus precum Jacobaei; Sartorii diarium biblicum; Novum testamentum slavico cum interpretatione, Posonii ab Instituto slavico anno 1805 editum; tres libri Cantionum Transciii. Praeterea in pulveribus detecti sunt duo libri antiqui: Panoplia Confessionis Augustianae per Joannem Deutschmann, Wittenbergae 1693. Demonstratio invicta praesistentiae filii Dei antemariana et ante mundana. Eberh. Müller Wittenb. 1654 posterior liber alios adhuc tractatus theologicos continet.

4. Tento chrám má oblúkovitú povalu pozostávajúcu zo šiestich klenieb, ktoré z obidvoch strán podopiera dvanásť stĺpov pristavaných k stenám, ktoré smerujú k južnej strane. Chrám je vybudovaný bez veže, z pevného materiálu, je 20 siah dlhý a 6 siah a jednu stopu široký. Základy sú položené roku 1786/87 na tom istom mieste, kde bol aj predchádzajúci chrám. Vybudovaný bol z nepálených tehál, a preto sa zvalil. Chrám bol dokončený roku 1792. Z južnej strany má polkruhový tvar a zo severnej strany štvorcový. Zo západnej a východnej strany sú posadené topole. Vo vnútri chrámu je vybudovaný chór, sú tu lavice, organ a oltár. Oltár je vyrezaný z dreva, zafarbený, pozlátený a ozdobený dvoma stĺpmi. Podlaha chrámu je vydláždená pálenými tehľami. Z ľavej a pravej strany chrámu až po klenbu sa hore po stene dvíhajú dva stĺpy, takže celé vnútro chrámu vyzerá ako pogloba a tiež aj sakrárium, do ktorého sa vchádza cez dvojce dverí v oltári. V strede oltára je kazateľnica. Na samotnom oltári sa nachádzajú dva drevené vyrezávané zafarbené a pozlátané svietniky, medzi ktorými možno vidieť znázornenie Ježišovho ukrižovania. Oltár je ohradený drevenou farebnou ohrádkou. Na chóre sa nachádza nedávno zafarbený, vynovený a opravený organ. V chráme sa nenachádzajú žiadne nápisy, okrem toho nad oltárom. Dve sochy anjelov a koruna, v ktorej je nápis *F2* a okrem toho na lavici pri oltári z pravej strany je napísané *C.F.I.B.L.I.E. roku 1790*. To znamená: Zadovážil Ján Bohn, lokálny inšpektor cirkevného zboru. Na lavici, ktorá sa nachádza pri oltári, sú napísané litery *C.F.A.B. roku 1790*, čo znamená: Zadovážila Anna Bohn.
5. Klenoty cirkevného zboru: dva medené a pozlátané kalichy s paténami z toho istého materiálu; cínová schránka na hostie, dve cínové kanvice. Oltárne prikryvadlá sú zo vzácného materiálu so zlatými strapcovými okrajmi. Rovnako je pokrytá aj kazateľnica. Nedá sa presne určiť, či je materiál prikryvadla červenej farby alebo purpurovej. Štyri hodvábné obrúsky; dva drevené svietniky; plechová paténa s kanvičkou, ako aj plechová nádoba na krst; paténa je z postriebreného olova; dlhá táčnicka z postriebreného olova, ktorá sa používa na milodary; dva zvončeky; tri vykrajovače hostií. Zhora uprostred povaly visí sklený svietnik. Knihy, ktoré sú určené na používanie v chráme: už dosť ošúchaná *Agenda*; Palkovičovo vydanie slovenskej *Bible*;¹⁵² Kreutzbergove *Meditácie*; Zborník modlitieb Jakubových; Sartoriov *Biblický denník*; slovenský *Nový zákon* s výkladom,

¹⁵² *Biblia sacra, to gest Biblj Swatá, aneb wssecka Swatá Pjsma Starého y Nowého Zákona opět přehlédnuta a w nowě wydaná L. P. 1808.* Pěčí J. Palkoviče. *Vysvetlenie slov najmä Slovákom neznámych a nesrozumiteľných pridala k nej Štefan Leška* (Rizner, 1929: 130).

6. Turris est lamina obducta, in qua campanae quatuor pendent: maxima 6 centenariorum est cum inscriptione inferius: *Funditur in Pest urbe Hungariae anno 1795, agens Rimam denuo funditur pristina mole oppido Sirmii Mitrowich anno 1816 VTRN. DS sumtibus evang. Luth. Ecclae Vetro-Pazoensis.*

Altera campana media 3 centenariorum cum libris 5 inscriptionem habet superius: *Theresia Scheichelin zu Wienn goss mich.* Inferius: *Imperante benignissimo Rege Francisco II-o curavit fieri Evangelica Sirmio-Pazoviensis communitas propriis sumtibus anno 1792.*

Tertia minor 2 centenariorum cum inscriptione medietate in campanae una parte conspicua eaque insculpta: *Ecclesia A. C. Pasoviensis fieri curavit propriis sumtibus anno 1821.* In margine superius: *Fudit Henricus Eberhard Pestini 1821.*

Quarta minima unius centenarii inscriptionem habet: *Zwono Pazowsko M. P. Anno 1827.*

7. Proventus Ecclesiae

α) Colliguntur ex tintinabulo, offertoriis, oblationibus benevolis, pulsu funebri atque collectione frugum viniq; annue suscipi solita autumnali. Praeter hoc proventus Ecclesia haec nullis gaudet emolumentis; et majores occurrentes expensae, reparatione ad singulas Confiniariorum domos, secundum numerum jugerorum, tegi solent. Proventus anni praeteriti, cum remanentia anni 1833 efficiunt in summa 418 f. 21 xr. Expensa anni praeteriti 234 f. Remanentia in cassa 184 f. 21 xr in conv. mon.

β. Proventuum Ecclesiae administratio apud Centuriam est, apud quam aerarium custoditur ejusque rationes ducuntur, atque quotannis pro revisione summo rationum officio Caesareo-regii Consilii bellici, substernuntur. Interim tam VDMinister, quam Curatores ad rationes hac rite ducendas concurrunt, et prior unam clavim a cassali cista. Curatoris vero aliam olim, tertiam Centurio habebant; juxta recentissimum tamen altissimum Rescriptum Curatoribus clavis adempta atque referenti Centuriae, qui Caesareo regius officialis semper esse solet, demandata est.

8. Archivum Ecclesiae

a. Documenta penes Ecclesiam nulla sunt literaria.

b. Matricularum cum libro historiam et oeconomiam Ecclesiae complectente, item cum Protocollo Intimatorum et Currentalium, Ecclesia numerat XI.

c. In Parochia res ecclesiasticae reperiuntur nulla excepto uno calice stanneo et sigillo Ecclesiae cum prelo portatili, in schola vero praeter ferramenta

vydaný v Bratislave v Slovenskom inštitúte roku 1805;¹⁵³ tri Transciá. Okrem toho sa našli tri staré zaprášené knihy: *Panoplia augsburgského vierovyznania* od Jana Deutschmanna, Wittenberg 1693.¹⁵⁴ *Demonstratio invicta praeexistencia filii Dei antemariana et antemundana*. Eberh. Müller, Witteb. 1654.¹⁵⁵ Posledná kniha obsahuje teologické traktáty.

6. Veža je obložená plechom, v nej sú štyri zvony. Najväčší má 6 centnerov s nápisom dolu: *Uliaty bol v Pešti, v meste uhorskom roku 1795 a po puknutí ho neskoršie znovu uliali v meste Mitrovica v Srieme roku 1816 VTRN. DS za peniaze evanjelického luteránskeho cirkevného zboru v Starej Pazove*. Druhý stredný zvon má 3 centnere a päť libier s nápisom hore: *Dala ma uliat' Therezia Scheichelin z Viedne*. Dolu [je nápis]: *Počas panovania Dobrotivého kráľa Františka II. zadovážila pre evanjelickú sriemsku pazovskú obec zo svojich peňazí roku 1792*.

Tretí menší má dva centnere a nápis v strede: *Cirkev a. v. pazovská zadovážila z vlastných peňazí roku 1821* a na okraji hore: *Ulial Henrich Eberhard v Pešti roku 1821*.¹⁵⁶

Štvrtý zvon má jeden centner a nápis: *Zwono Pazowsko M. P. roku 1827*.

7. Príjmy cirkevného zboru

α. Získavajú sa zo zvončeka, z ofier, z dobrovoľných príspevkov, z pohrebného zvonenia, zo zbierky obilia a vína, ktorá sa zbiera každoročne v jeseni. Okrem toho cirkevný zbor nemá iné príjmy. Najväčšie bežné výdavky platia z poplatkov hraničiarov za domy, ako i z poplatkov za pôdu, a to podľa množstva jutár pôdy. Ročné príjmy minulého roku spolu s tým, čo zostalo z roku 1833, sú 418 zlatých a 21 grajciarov, kým výdavky minulého roku boli 234 zlatých. V pokladni zostáva 184 zlatých a 21 grajciarov konvenčnej mince.

¹⁵³ *Nowý Zákon Wyswětlený Obsjrněgssjm Přeloženjm a Wzdělawatedlnými Krátkými Navčenjmi: Takže Se Přjhdně Potřebowati Může K čtenj Na Modlitbách Cýrkewnjch, Těž Y K Weřegným a Saukromným Neb Prywátným Službám Božjm. Péčj a nákladem Insstytutu Literatury Slowenské. (Giřj Milec, při cýrkwi Beckowské ... Kazatel, do Slowenčiny přeložil ... Předmluwa: Giřj Palkowič). W Presspurku: Pjsmem Ssimona Petra Webera, 1805.*

¹⁵⁴ Johann Deutschmann: *Panoplia Confessionis Augustanae, Symboli, vel Pupillae Lutheranarum Ecclesiarum. Juxta Fundamentum Verbi Dei Canonicum*. Ludwig, Wittenberg, 1693. J. Deutschmann (1625 Jüterbog – 1706 Wittenberg) bol nemecký teológ.

¹⁵⁵ Eberhard Müller: *Demonstratio invicta praeexistentiae Filii Dei ante-mariana et ante-mundanae, e Scripturae S. testimoniis ... ab exceptionibus photinianorum solide vindicatis ... instituta, quam in ... Universitate wittebergensi ... sub praesidio ... Abraham Calovii ... literariae velitationi exponit M. Eberhardus Müller*. Wittenberg, Typis M. Wendt, 1654.

¹⁵⁶ Nápisý na zvonoch sú písané v latinčine, nemčine a v slovakizovanej češtine.

pro pinsendis hostiis duo, tertio in reparatione existente, unam mentulam et antiquum clavicordium, quoad nullius est usus, nihil aliud datur.

9. Coemeterium est extra pagum versus septemtrionem situm, fossa cinctum, jam binis vicibus auctum, ita ut nunc area ejus 2 jugara et 200 orgyas efficiat. Usuatur a 50 annis. Gramen ex coemeterio LReactoris est. Pecora defalcato collectoque foeno non raro immituntur, licet a superioritate frequenter inhibitiones fiunt.

B. Filiales Ecclesia haec nullas habet, exceptis una alterave Ewangelicorum familia in vicinis pagis passim degentium.

II. Directio Ecclesiae politico-oeconomica.

Ecclesia haec nullum habet e politico statu Inspectorem. Conventus celebrantur, tum in templo, tum in parochia. Curatores sunt duo: alter Samuel Balan, emeritus caeseo-regius Corporalis, alter vero Paulus Domoni. Instructionibus provisi non sunt et salarium non habent. Redditus inscribit VDMinister. Aeditui sunt duo: Martinus Niemet et Georgius Walentjk. Officia eorum sunt: praeter consveta in templo campanatores agere, organi folles calcare, absente vel aegroto LRectore in templo et funeribus cantum ducere; penes cultivationem sessionis parochialis inspectionem habere, atque hostias pro sacra Domini Coena ex propria vel collecta farina pinsere. Ab Ecclesia percipiunt sequentia emolumenta: singulus 25 f. ww, unum par calceorum, occasione sic dictae Colledae habent suas sportulas in pecunia, denique tempore autumnali faciunt collectam suis currubus apud Ecclesianos.

Praesbyterium hic nullum existit, si hoc nomine sic dicti jurati Ecclesiastici intelliguntur. Sunt tamen nominati ea hujatibus Ecclesianis, qui in negotiis ecclesiasticis in consilium vocantur et hic nomine Electorum veniunt, circiter 30.

III. Status Ecclesiae internus, moralis, religiosus.

In frequentando cultu divino dominicali aestate sexus sequior majorem zelum testatur, quam mares; tempore autumnali hiemali et vernali, uti labores non ita cumulantur, templum sufficienter repletur. Hoc idem valet etiam de cultu divino quotidiano. Eo ipso autem, quod cultus divinus negligatur a multis propter labores vel praeparationem ad hoc dies dominica non raro profanatur: ast scandala publica, uti sunt saltilationes heluationesque durante cultu divino, observata non sunt. Notorii contemtores cultus divini in hacce Ecclesia non dantur, neque indifferentes erga Domini Coenam.

β. Príjmy cirkevného zboru spravuje kompánia.¹⁵⁷ Tá peniaze uschováva v pokladni a vedie účty. Cisársko-kráľovská vojenská rada koná re-víziu každoročne. Okrem toho presnú evidenciu o týchto účtoch vedú tak kňaz, ako aj kurátor. Prvý kľúč od truhlice, v ktorej je pokladňa, má vojenská jednotka, kurátor má druhý kľúč a tretí kľúč má veliteľ kompánie. Podľa najnovšieho cisárskeho nariadenia kurátorov kľúč sa odovzdáva referentovi kompánie, ktorý je vždy cisársko-kráľovským úradníkom.

8. Archív cirkevného zboru

a. Cirkevný zbor nemá žiadne písomné dokumenty (listy).

b. Cirkevný zbor má jedenásť kníh: matriky, kniha histórie, hospodárske knihy cirkevného zboru a kniha protokolov úradných spisov.

c. Okrem jedného cínového kalicha a razítka cirkevného zboru s van-kúšikom a v škole okrem dvoch vykrajovačov hostií (tretí je v oprave), jedného stola a starého klavikordu, ktorý sa nepoužíva – nijaké cirkevné veci viacej nemajú.

9. Cintorín je mimo dediny na severnej strane, obkolesený jarkom, už dva-krát bol zväčšený, takže teraz je jeho plocha dve jutrá a 200 štvorcových siah. Používa sa 50 rokov. Trávu z cintorína používa učiteľ a po pokosení a pozbieraní sena sa sem často púšťa dobytok, aby sa tu pásol. Potrebné je, aby to kompetentná vrchnosť zakázala.

B. Tento cirkevný zbor nemá žiadne filie, vyjmúc niekoľkých evanjelických rodín v susedných osadách tu i tam roztrúsených.

II. Politicko-ekonomický stav cirkevného zboru

Tento cirkevný zbor nemá z radov svetskej vrchnosti žiadneho inšpektora. Konvent sa schádza niekedy v chráme, inokedy na fare. Kurátori sú dvaja: prvým je Samuel Baláž, vyslúžilý cisársko-kráľovský kaprál, druhým je Pavel Domoni. Nemajú žiadne inštrukcie a nemajú plat. Príjmy zapisuje kňaz. Cirkevníci sú dva: Martin Niemet a Juraj Valentík. Ich povinnosti sú: okrem obvyklých povinnos-tí zvonia v chráme, nafukujú mechy na organe. Keď je neprítomný a chorý pán učiteľ, majú na starosti spev v kostole a na pohreboch. Tiež dozerajú na obrábanie farskej sesie a vykrajujú hostie na svätú Večeru Pánovu zo svojej múky alebo z múky zo zbierky. Od cirkevného zboru dostávajú takéto príjmy: každý 25 zlatých viedenskej meny, pár obuvi, počas tzv. koledy majú svoj košík na peniaze a v jeseni zbierajú na svojich vozoch obilie medzi veriacimi. Presbyterstvo tu nie je žiadne,

¹⁵⁷ Kompánia – stotina; vojenská jednotka pozostávajúca z určitého počtu vojakov (obyčajne 100).

Lecturae Scripturaeque ignari sat numerosi sunt, immo numero gnaros facile superant. Multi parentum liberos in scholam negligenter, alii plane nunquam mittunt. In libris sacris comparandis inter homines literas non amantes, zelum magnum non adesse, proin Biblia et N. Testamentum in paucis domibus reperi, augurari licet.

Propter locales difficultates et Confiniariorum militarium vivendi rationem, zelus bonos mores conservandi vitiaque refrenandi, valde exiguus debilisque cernitur. Vitia quae hic maxime grassantur, sunt: temulentia, superbia et diffidentia.

Spurii observati sunt ab anno 1825 usque 1834 inclusive ex 1775 partibus 15 cum peregrinis simul.

VDMinister vitiis verbo divino, precibus, obtestationibusque obicem ponere intendit; interdum etiam reprehensione privatim; praesbyterium seu potius electi, hac in re aut parum aut nihil, referentis scitu, faciunt.

Notorie peccantes Magistratui militari pro correctione commendantur recipiunturque. Matrimonia arbitrarie separata in hac Ecclesia nunc repariuntur tria. In carceribus publicis quidem nunc nemo est ex hac Ecclesia; esset tamen unus propter fratricidium, si fuga sibi non contulisset. Superstitiones et abusus apud plebem plebeios et hic videre licet e. g. ubi mortuum habent, ibi non audent laborare, mares vero pileum capiti non apponunt; de puerpera absque introductione mortua credunt, illam post mortem qua spectrum rediturum esse. Contra omnes abusus et superstitiones VDMinister indefesse pugnat. Zelus benefaciendi Ecclesiae non est magnus; testamentaliter a 10 annis aerario Ecclesiae tribus circiter vicibus prospectum erat, per quendam mendicum cum 70 f. W. a hujatibus autem duabus viduabus cum 5 f.

IV. VDMinisterium. Minister est Stephanus Leschka, natus Pragae in Bohemia anno 1794 die 9-a Augusti, patre Stephano Leschka et matre Rebecca Laucsek. Biennis ad avum pro educatione vel potius nutritione Szakolczam in Comitatu Nitriensi delatus est, unde annis quinque serius, avo fati functo, parentibus jam in Egyház in Hungariae Cottu Pestiensi degentibus redditus est. Post exactos apud parentes aliquot annos ad M. Beriniense Gymnasium in Comitatu Békessiensi studiorum causa mittitur. Hic quinque annis, Schemnicii uno, ad tandem Posonii 6 annis literis operam navabat, atque terminato cursu philosophico-theologico et superato riguroso Candidandorum examine, informatoris provinciam in nobili familia Beniczkyana suscepit. Anno 1818 Universitatem Hallensem cum Wittebergensi consociatam adiit, unde mandato summi terrae principis sui, anno 1820 cum aliis popularibus in patriam redire jubebatur. Redux in patriam mox Neoplantensi Ecclesiae commendatus et ab eadem honorifice vocatus est, ast precibus

ale namiestno neho s tou funkciou existujú tzv. prisazní tohto zboru. Sú menovaní zo strany cirkevného zboru a zvolávajú sa podľa potreby ako cirkevní poradcovia. Takýchto zvolených je okolo 30.

III. Vnútorný, mravný a náboženský stav cirkevného zboru

Ženy ochotnejšie navštevujú letné nedeľné služby Božie ako muži. V jesennom, zimnom a v jarnom období, keď nie sú také nevyhnutné poľnohospodárske práce, chrám sa pozoruhodne zaplní. To sa vzťahuje aj na každodenné služby Božie. Čo sa týka služieb Božích, je mnoho takých, ktorí ich pre prácu na poli a jej prípravu zanedbávajú a nedeľný deň často zneuctievajú. Verejné prehrešky, ako sú tancovanie a radovánky, sa počas trvania služieb Božích nepraktizujú. Verejní protivníci služieb Božích v tomto cirkevnom zbore nie sú, ani osoby ľahostajné voči Večeri Pánovej.

Počet tých, čo nevedia čítať a písať, je omnoho väčší ako počet tých, ktorí vedia. Značný počet rodičov nedbanlivo posielajú deti do školy a mnohí ich vôbec neposielajú. Neexistuje ani veľká ochota medzi ľuďmi kupovať náboženské knihy. Málo domácností má *Bibliu* či *Nový Zákon*. Pre miestne ťažkosti a hraničiarске vojenské povinnosti je iba malá šanca zachovať dobrú morálku a čestný život. Zlozvyky, ktoré sa tu najväčšmi šíria, sú opilstvo, arogancia a nízke sebavedomie. V rokoch 1825 až 1834 sa z 1775 pôrodov narodilo 15 nemanželských detí, a to s cudzincami. Kňaz sa snaží zlozvyky zastaviť slovom Božím, modlitbami, naliehaním a tiež aj osobným napomínaním. Presbyterstvo, t. j. zvolení v tejto veci buď málo alebo nič nerobia, hoci o tom vedia. Verejne známych hriešnikov odovzdávajú vojenskému magistrátu, aby sa polepšili.

V tomto cirkevnom zbore máme tri prípady svojvoľne oddelene žijúcich manželov. Vo verejných žalároch z tohto cirkevného zboru teraz nie je nikto. Bol jeden kvôli vražde brata, zutekal a nevieme, či ho chytili. Poverčivosť a zlozvyky sa medzi veriacimi prejavujú pri zomretom: nie je obyčaj pracovať v dome nebohého a muži si vtedy nekladú plstenú čiapku na hlavu. Takisto veria, že sa žena, ktorá porodila a zomrela predtým, ako bola uvedená do chrámu, po smrti stane mátohou. Kňaz zápasí so zlozvykom poverčivosti veriacich. Nie je tu veľká vôľa darovať milodary cirkvi. Za posledných desať rokov boli tri prípady darovania [peňazí či majetku] cirkvi testamentom. Nejaký chudobný daroval 70 zlatých viedenskej meny a dve vdovy darovali po 5 zlatých.

seniculi Szarvasiensium VDMinistri p[iae] m[emoriae] Rndi Samuelis Tessedik victus, cooperatoris munus apud eum suscipere maluit, vocatoriales Neoplantensi Ecclesiae remisit, atque die 20-a Decembris anno 1820 per Reverendissimum Dominum p. m. Superintendentem Adamum Lowich ordinibus sacris qua Szarvasiensis diaconus insignitus est. Non tamen poterat optato defungi munere, quippe quod Reverendus Tessedik ante reditum sui Capellani Neosolio vitam cum morte commutaverit.

Ita iniquo fato delusus properavit ad viduam matrem Kis-Körössiensinum et ibi ad latus viri RNDi Michaelis Martini per 3 menses exercitii causa sacris operabatur. Postmodum in aula praenobili Földwaryana aliquo tempore herulo praefuit, ubi eum Neoplanteses nova vocatione persecuti sunt. Ita devenit 1821 mense Iulio Neoplantam et exactis ibidem 4 et dimidio anno ad Ecclesiam Pazoviensem transivit. Fungitur munere ministerii a mense Iulio in decimum quintum, in Ecclesia militari Vetero-Pazoviensi a 23^{-ia} Febr. in decimum annum. Callet linguas slavica, germanica et hungarica.

A. Muneris sacri administratio

1. In concionando. Sermones S. primis annis muneris scribebat, hodie tamen labores suos sacros ex dispositionibus solum recitat. De fidelitate erga Terrae principem et magistratibus obedientia testanda auditores suos frequentissime admonet.
2. Catechisationes singulis diebus post Trinitatem Dominicis postmeridie instituantur ratione solita. In catechizando neminem sequitur. Diligentia in frequentandis catechisationibus laudabilis non est. Catechumenorum tempore Quadragesimae institutio quovis anno per VDMinistrum fit. Pertractat autem breviter omnia quae scitu necessaria sunt: de religione, fide, praeceptis Dei, de peccato, de redemptione per Jesum Christum, de sacramentis uberius. Ab institutione, pro dolor! non raro et non pauci subtrahuntur. Confirmatio solennis die Viridium est in usu, ordine in agendis praescripto. Neogami non instituuntur.
3. Cultus divinus diebus dominicis mane peragitur more in slavica Ecclesiis usitato, postmeridie si Catechisatio non habetur, legitur dominicalis textus, ex quo ante meridiem sermo dictus non erat, explicatur atque ad vitam animosque pietate imbuendos convertitur. VDMinister in liturgicis nihil mutat arbitrarie, sed receptum morem ordinemque ad amussim observat. Quotidianus cultus potissimum precibus absolvitur, si vero concio sacra numerosior est, scripturae sacrae pensa praeleguntur et explicantur. Tem-

IV. Kňazská služba. Kňazom je Štefan Leška, narodený 9. augusta roku 1794 v Prahe v Česku otcovi Štefanovi Leškovi¹⁵⁸ a matke Rebeke Lauček. Na dva roky ho dali na výučbu a opatrovanie k starému otcovi do Skalice v Nitrianskej stolici, odkiaľ sa po piatich rokoch po smrti starého otca vrátil k rodičom do Egyházy¹⁵⁹ v Uhorsku v Peštianskej stolici. Po tom, ako strávil niekoľko rokov pri rodičoch, poslali ho študovať na gymnázium v Poľnom Berinčoku v Békešskej stolici. Tu pobudol päť rokov, potom v Banskej Štiavnici jeden rok. Nakoniec študoval šesť rokov v Bratislave a po ukončení filozoficko-teologického kurzu a rigoróza (kandidátskej skúšky) roku 1818 prijal službu v šľachtickej rodine Benický. V roku 1818 odišiel na Univerzitu v Halle, ktorá bola spojená s Wittenbergskou,¹⁶⁰ odkiaľ sa roku 1820 po rozkaze panovníka krajiny spolu s inými, ktorí boli z tejto krajiny (Uhorska), musel vrátiť do svojej vlasti. Po návrate do rodiska bol čoskoro odporučený a úctivo povolaný do cirkevného zboru v Novom Sade. Na prosbu starého sarvaškého kňaza večnej pamäti Samuela Tešedíka však pri ňom prijal vykonávanie služby pomocníka, takže pozvanie cirkevného zboru v Novom Sade odmietol. Dňa 20. októbra roku 1820 večnej pamäti Adam Lovich, superintendent, ho vysvätil v Sarvaši a tu vykonával funkciu kaplána. Svoju plánovanú službu nemohol predĺžiť, pretože kňaz Tešedík pred návratom svojho kaplána z Banskej Bystrice umrel.

Po tejto smutnej strate odišiel ku ovdovelej matke do Kiškerešu a tu pri kňazovi Michalovi Martinim tri mesiace vykonával bohoslužby. Potom určitý čas strávil v dome urodzeného pána Foldwaryana a staral sa o mladého šľachtica. Keď prišlo nové pozvanie od Novosadčanov, v júli roku 1821 prišiel do Nového Sadu a tu strávil štyri a pol roka. Potom prešiel do cirkevného zboru v Starej Pazove. V júli uplynulo 15 rokov odvtedy, ako začal vykonávať svoju kňazskú službu a 23. februára sa naplnilo 10 rokov, čo vykonáva službu v cirkevnom zbore v Starej Pazove vo Vojenskej hranici. Vie po slovensky, nemecky a maďarsky.

A. Vykonávanie bohoslužieb

1. Kázanie: počas prvých rokov vykonávania služby písal sväté kázne a teraz ich zo svojich poznámok iba voľne interpretuje. Svojich veriacich často povzbudzuje k vernosti panovníkovi krajiny a k poslušnosti voči civilným vrchnostiam.

¹⁵⁸ Štefan Leška (1757 – 1818), slovenský filológ, prekladateľ, spisovateľ, novinár, redaktor.

¹⁵⁹ Dnes Dunaegyháza (Maďarsko).

¹⁶⁰ V roku 1817 boli Univerzity Halle a Wittenberg zlúčené; odvtedy sa vo Wittenbergu prestalo vyučovať. Hallská univerzita dostala pomenovanie „Spojená Fridrichova univerzita“. Svoje dnešné meno „Univerzita Martina Luthera Halle-Wittenberg“ dostala 10. novembra 1933.

pore Quadragesimae historia passionis I. Christi non omnibus annis legitur, quia libri sacri N. Testamenti ordine explicantur.

4. Sacramenta.

Baptismus semper in templo et quidem praesente populo administratur. Si compater absens est, e presentibus viris per obstetricem aliquis provocatur et adstare obligatur. Sacra Domini coena celebratur quatuor terminis – semper tribus aut quatuor festis vel dominicis diebus.

5. Morbidos VDMinister vocatus alacriter providet; medico, qui praesto est, nunc Caesareo-regius castrensis Chirurgus pauci utuntur et sero. In sitio variolarum in Confinio hocce est in maximo usu et communis.

6. Scholam visitat quoties id officium aut neccesitas svadet, consilia a docente acceptuntur.

7. In matrimonialibus procedit secundum B. Patentales, absque trina promulgatione tribus festis aut dominicis diebus praecedente, nec non indultu Centuriae praefecturae neminem copulat, atque juris juradni formulam observat. Immaturae aetatis non copulantur. Suapte divorciatos omnimode reconciliare intendit, sistendo iis ob oculos quam grave periculosumque sit penjurii peccatum; si tamen monitis proficere non potest, medio superioritatis militaris tales refractarios ad convivendum compellit.

8. Funera ducit ad praescriptum B. Intimatorum cum sermone adultos, rarius minorenes.

9. Matriculas et Protocolla accurate diligenter scribit.

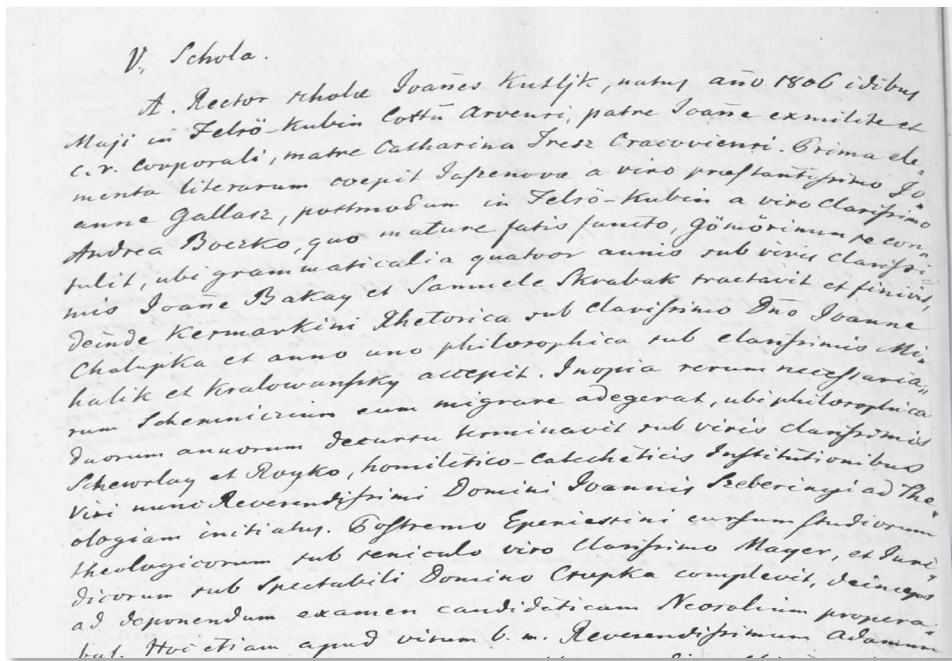
B. Character moralis. *Vir optimae animi indolis, modestus, in officio fidelis; orator popularis; vitae sobriae.*

C. Bibliotheca ejus ex 200 et aliquot tomis constat.

D. Habitatio nunc commodior est quam olim fuit, si modo salubrior esset.

E. Proventus VDMinistri sunt 158 f. ww et 100 metretae frumenti; 18 orgyae lignorum focalium, 34 jugera agri pratique, sive sic dicta sessio ab Ecclesie membris coluntur – Visitatio singularum Domuum in slavicis Ecclesiis post primam novi anni diem accepi solita – seu colleda. Tria offertoria primis festorum anniversariorum diebus. Introductio puerperae muneratur 24xr; funus cum sermone 1 f. ac denique cum cantu 24 xr; copula matrimonii una cum publicatione sponsaliorum atque introductione sponsae 1 f. 14 xr. Inquilini solvunt a pari conjugato 1 f. – omnes positiones in w.w. Demum singula domus unum pullum gallinaceum annue adferre obligata sunt.

2. Kňaz vedie katechizácie každú nedeľu po Svätej Trojici poobede a ne-riadi sa podľa nijakej literatúry. Pilnosť v navštevovaní katechizácie nie je chvályhodná. Kňaz vedie katechizáciu v období Veľkého pôstu každý rok. A prednáša v krátkosti všetko to, čo by veriaci mali vedieť: o náboženstve, o viere, o Božích prikázaniach, o hriechu, vykúpení Ježiša Krista, o sviatostiach. Žiaľ, na toto poučenie veriaci prichádzajú v malom počte a zriedkavo. Konfirmácia sa koná sviatočne na Zelený štvrtok, tak ako je to predpísané *Agendou*. Snúbenci sa nepoučujú.
3. Služby Božie sa podľa obyčaje slovenských cirkví odbavujú v nedeľu predpoludním a poobede, keď nie je katechizácia, číta sa nedeľný text, z ktorého sa predpoludním nekázalo. Ten sa vykladá s cieľom prehlbovania duchovného života. Kňaz v liturgii nič nemení svojvoľne, ale sa vo všetkom presne riadi podľa predpisov, obyčají a poriadkov. Každodenné služby Božie sa odbavujú modlitbami a sväté čítanie sa uskutocňuje a vykladá aj v prípade malého počtu prítomných. História Kristovho utrpenia sa v čase Veľkého pôstu nečíta každý rok, pretože nábožen-ské knihy Nového zákona sa veľmi dôkladne vykladajú počas celého roka.
4. Sviatosti.
Krst sa vždy odbavuje v chráme v prítomnosti veriacich. Keď kmotor nie je prítomný, vyzve sa niektorý z prítomných mužov, aby ho zastupoval. Svätá Večera Pánova sa prisluhuje štyrikrát ročne, vždy po trikrát alebo na štyri sviatky či nedele.
5. Keď kňaza povolajú k chorým, horlivo ich navštevuje. Hoci tu, v cisársko-kráľovskej kompánii teraz majú chirurga, veriaci ho veľmi zriedkavo navštevujú. Vakcinácia proti pravým kiahňam sa na tejto hranici prakti-zuje vo veľkej miere.
6. Kňaz školu navštevuje vždy, keď mu to povinnosti dovoľujú a keď je to potrebné, pričom učiteľ prijíma jeho rady.
7. V uzavieraní manželstiev sa kňaz riadi podľa milostivého cisárskeho pa-tentu a bez troch ohlások na tri sviatky alebo nedele, ako i bez dovolenia prefektúry kompánie nikoho nesobáši. Používa formulu prísahy. Ľudí v mladom veku nesobáši. Svojvoľne oddelene žijúcich manželov sa sna-ží spojiť, poukazujúc na hriech a veľké nebezpečenstvo nedodržiavania manželskej prísahy. A keď ani napomínaním nemôže nič dosiahnuť, ob-racia sa na vojenské vrchnosti, aby takých prinútili žiť spolu.
8. Podľa vysokého intimátu sa pohrebné služby Božie dospelých zomretých, a len zriedkavo aj v mladom veku, vykonávajú s kázňou.
9. Matriky a protokoly vedie svedomito.

Obr. 17: Část zápisnice o škole v Starej Pazove

V. Schola.

A. Rector scholae Joannes Kutljik, natus anno 1806 idibus Maji in Felső-Kubin Cottu Arvensi, patre Ioanne – exmilitē et c. r. Corporali, matre Catharina Iresz Cracoviensi. Prima elementa literarum coepit Jaszenovae a viro praestantissimo Joanne Gallasz, postmodum in Felső-Kubin a viro clarissimo Andrea Boczko, quo mature fati functo Gömörinum se contulit, ubi grammaticalia quatuor annis sub viris clarissimis Joanne Bakay et Samuele Skrabak tractavit et finivit, deinde Kesmarkini Rhetorica sub clarissimo Dno Joanne Chalupka et anno uno philosophica sub clarissimis Mihalik et Kralowanszky accepit. Inopia rerum necessariarum Schemniczium eum migrare adegerat, ubi philosophica duorum annorum decursu terminavit sub viris clarissimis Schewrlay et Royko, homiletico-catechetico Institutionibus Viri nunc Reverendissimi Domini Joannis Szeberiny ad theologiam initiatus. Postremo Eperiesini cursum studiorum theologicorum sub seniculo viro Clarissimo Mayer, et Juridicorum sub Spectabili Domino Crupka complevit, deinceps ad deponendum examen candidaticum Neosolium properabat. Hoc etiam apud virum b. m. Reverendissimum Adamum Lowich superato cum frustra

B. Morálny charakter kňaza. *Muž obdarený dobrosrdečnosťou, skromný, dobre koná službu, dobre káže, vedie svedomitý život.*

C. Knižnica: *Má dvesto a viacej kníh.*

D. Byt je teraz trochu komfortnejší ako bol predtým, len keby bol aj trochu zdravší.

E. Príjmy kňaza sú 158 zlatých viedenskej meny a 100 meríc obilia, 18 siah dreva na vykurovanie, 34 jutár polí a lúk alebo tzv. sesia, ktorú obrábajú veriaci. Každý dom v slovenskom cirkevnom zbore prijíma návštevu alebo koledu po prvom dni Nového roka. Tri ofery na prvý deň výročných sviatkov. Za úvod šestonedielky sa platí 24 grajciarov a keď aj s kázňou, tak 1 zlatý. Keď sa pridá aj spev, tak ešte 24 grajciarov. Sobáš spolu s ohláškou snúbencov a uvádzaním nevesty je 1 zlatý a 14 grajciarov, želiari platia za manželský pár 1 zlatý; to všetko platia vo viedenskej mene. Každá domácnosť dáva ročne aj kohúta.

V. Škola

A. Učiteľ školy je Ján Kutlík,¹⁶¹ narodený v máji roku 1806 vo Vyšnom Kubíne v Oravskej stolici otcovi Jánovi, vyslúžilému cisársko-kráľovského kaprálovi, a matke Kataríne Ireš z Krakova. Ludovú školu navštevoval v Jasenove u vysoko cteného pána Jána Galasa a po smrti otca vo Vyšnom Kubíne pri ctenom mužovi pánovi Andrejovi Bockovi. Keď túto školu ukončil, prešiel na Gemer, kde štyri roky navštevoval a potom ukončil gramatickú školu pod vedením Jána Bakaja a Samuela Škrabáka a potom i rétoriku v Kežmarku pod vedením pána Jána Chalupku.¹⁶² Jeden rok sa učil filozofiu pod vedením Mihálik¹⁶³ a Kralovanského.¹⁶⁴ Pre chudobu odtiaľ odišiel do Banskej Štiavnice, kde pobudol dva roky a zakončil filozofiu pod vedením Ševrlaya¹⁶⁵ a Rojka. Štúdium homiletiky a katechizmu začal pri pánovi Jánovi Seberínim na teológii, potom v štúdiu teológie pokračoval v

¹⁶¹ Ján Kutlík úradoval v Starej Pazove ako kazateľ a učiteľ 13 rokov (1828 – 1841). Krátko pôsobil v banátskom Sv. Mikuláši (1841 – 1843), neskôr prestúpil do dnešného Rumunsku (Mokrý pri Arade) a odtiaľ bol povolaný do Pitvaroša (1844).

¹⁶² Ján Chalupka (1791 Horná Mičiná – 1871 Brezno), slovenský dramatik, publicista, prozaik a evanjelický kňaz.

¹⁶³ Daniel Mihálik (1767 Hybe – 1840 Kežmarok), profesor na katedre teológie na lýceu v Kežmarku.

¹⁶⁴ Štefan Kralovanský (1795 Prešov – 1836 Kežmarok), profesor na katedre filozofie na lýceu v Kežmarku.

¹⁶⁵ Matej Daniel Ševrlay (1783 – 1840), profesor na lýceu v Banskej Štiavnici, od r. 1827 až do smrti na bratislavskom lýceu.

exitum medio albisationis tentavisset, muneri Scholae docentis in hoc Militari Confinio profectus est, quod jam sex annis et quod excurrit in hac Vetero Pazo-
viensi Ecclesia sustinet.

a. Character eius doctrinalis et moralis. Est literatus sicut ex praemissa biographia colligitur. Vitam agit honestam et erga Ministrum debitam subordinati-
onem observat.

b. Munere diligenter defungitur, scholaribus suis praesertim amorem religi-
onis et veram pietatem doctrina et exemplo instillare satagit. Cantum docet et
etiam dicta scripturae sacrae.

c. Objecta doctrinae, methodus. Praeter Evangelia sacra cum adnexa adplica-
tione ad vitam, doctrinam religionis, cantilenas sacras, Catechesim Lutheri mino-
rem, pertractare solet: geographiam, historiam naturalem, quaedam ex physica,
historiam Feformationis, regulas urbanitatis, proverbia Slavica et orthographiam,
dicta scripturae sacrae et arithmetica – ex dictatis aut Čitanka, methodo cate-
chetica.

d. Libri quibus in docendo utitur, praeter consvetos, Libro Ewangeliorum,
Cantionum, Catechesi Lutheri, Biblicis historiis Hübneri, usum quoque facit Foc-
kii, Szepessii, Nicolaii et Wirthii.

B. Numero discipulorum solet assurgere at 200 et ultra. Anno 1833 fuere 221.
Anno 1834 178; anno scholastico recenter inchoato jam inscripti sunt 165. Scho-
lae capacium in hacce Ecclesia circiter 400 liberi numerantur, ex his in scholam
nationalem Slavicam nunc 165, in scholam autem germanicam trivialem 50 ve-
niunt; ergo in summa scholam infantium numerus assurgit at 220 – adeoque fere
meditas absque institutione est. Impedimenta sunt socordia et parentum nonnu-
lorum et heronum in singulis Confiniariorum domibus; quippe quot secundum
systema Confiniarium in una domo plures familiae simul habitantes uni hero pa-
rent, qui non raro communionis membrorum liberos necessario amictu et libris
providere detrectat, eosque at pascuum porcis, equis, vitulis, agnisque invigila-
tum, quam at scholam mittere mavult. Medela huic malo ferri non potest, quia
remedia coactiva in Confinio prohibita sunt.

C. Tempus quo docetur. Ante meridiem a hora 8–11, pomeridiem a 2–4.
Scholares, qui 12-mum annum attigissent, rarissimi sunt. Systema Confiniarium
praescribit a 6 usque 10 inclusive annum, quo objecto institutionis juventuti in-
stillanda sunt. Institutio inchoatur in Septembri duratque ad finem Junii.

D. Aedificium scholasticum est in bono statu. Habitationi Rectoris commo-
dae, nil deesset, si adhuc camera una et aliquali granario provideretur et si stabu-
lum ampliaretur. Ipsa schola nulla indiget reparatione, ast ampliatiōe, commode
enim vix ultra 160 scholares capit.

Prešove pri ctenom profesorovi Majerovi. Právo zakončil pri ctihodnom pánovi Chalupkovi a potom sa podrobil kandidátskej skúške v Banskej Bystrici. Tu po nečakanej smrti pána večnej pamäti Adama Lovicha, superintendenta, prevzal v tejto Vojenskej hranici službu učiteľa, ktorú už viac ako šesť rokov vykonáva v tomto cirkevnom zbore v Starej Pazove.

a. Jeho učiteľský a morálny charakter: je veľmi vzdelaný, ako možno vidieť aj z jeho životopisu. Vedie čestný život a voči kňazovi zachováva potrebnú úctu.

b. Školskú službu horlivo vykonáva a zvlášť sa snaží poučením a vlastným príkladom vštepiť žiakom lásku k viere a opravdivej pobožnosti. Učí spev a Sväté písmo.

c. Školské predmety a metóda výučby. Okrem svätého evanjelia s výkladom, ktoré má byť smernicou v živote, vyučuje vierouku, sväté spevy; učí z Lutherovho *Malého katechizmu*, geografiu, históriu prírody, niečo z fyziky, históriu reformácie, mravnú výchovu, slovenské porekadlá a ortografiu, sväté spisy a aritmetiku, diktát, žiaci majú *Čítanku*. Všetko učí podľa katechetickej metódy.

d. Okrem obvyklých kníh – kniha evanjelií, spevník, Lutherov katechizmus, Hübnerova *Biblická história* – vo výuke používa aj Focka, Sepešiho,¹⁶⁶ Nicolaia¹⁶⁷ a Wirthiho.

B. Počet žiakov môže narásť do 200 žiakov a viac. Roku 1833 bolo 221 detí, roku 1834 bolo 178 detí, minulého školského roku na začiatku roka bolo zapísaných 165 detí. V tomto cirkevnom zbore je okolo 400 školopovinných detí. Z tých v ľudovej slovenskej škole je 165 a v nemeckej triviálnej škole 50. To znamená, že počet žiakov, ktorí chodia do školy, je 220, z čoho vyplýva, že takmer polovica detí do školy vôbec nechodí. Prekážkou je nedostatočná starostlivosť rodičov, ako aj hospodára domu¹⁶⁸ v jednotlivých domoch hraničiarov. Podľa systému na hranici v jednom dome býva spolu viac rodín s jedným hospodárom domu, ktorý deťom tejto komunity nedáva potrebné zabezpečenie a knihy a radšej ako do školy ich posielajú pásť svine, kone, rožný dobytok a ovce. Vykoreniť tento zlozvyk je ťažké, pretože na hranici nesmie nikto nikoho do ničoho nútiť.

¹⁶⁶ Nie je isté, či ide o Jána alebo Michala Sepešiho (Rizner, 1933: 58).

¹⁶⁷ Samuel Nicolai: *Prwotiny Služeb, wděčnosti, děkččiněnj, proseb a žádostj, kteréžto Bohu swému Cyrkew Ewangelická Pressowská Nácyi Slowenské, do Chrámů, z kterého před 74. lety zastehowána byla, zase radostně nawrácená, na Slávnosť Letnic, Leta Paně 1785. skrze Kazatele Swého Nábožně obětowala*. W Pressowe, U Augusta Henrika Pape (Rizner, 1932a: 288). S. Nicolai (1751 – 1897) evanjelický farár v Prešove a superintendent Predtiského a Zatiského dištriktu.

¹⁶⁸ Vo Vojenskej hranici niekoľko rodín patrilo do tzv. domového spoločenstva, ktoré spolu bývali v jednom dome. V niektorých hraničiarových domoch žilo 30 až 70 ľudí. Najstarší člen ako hospodár domu (domový otec, gazda) spravoval domácnosť, čelad a hospodárstvo (Leška, 1843: 83 – 85).

E. Proventus LReactoris sunt: in fixo 180 f. w.w. et 70 metretae tritici siligine mixti; 6 orgyae lignorum focalium, ab inquilinis 30 xr. w.w. Colledam et ostiationem. Didactra non solvuntur, sunt enim dudum in fixum 10 f. w.w. mutata, quod et exilia fuerint /:prohibenda atiquo contracto 7 xr. a singulis solvebantur:/ et non rite pendebantur. Quamvis autem discipulorum numerus titulo nihil plus percipit. Agros nullos habet, praeter coemeterii usum. Ex his proventibus decerptum est: falcatio foeni in coemeterio, pulli gallinacei et sabbatale.

F. Fundatio pro schola nulla existit.

G. Inspector scholae est Caareo-regius officialis et VDMinister. Examina anniversaria asservantur sub praesidio Domini Decani.

H. Libri scholastici, una excepta Catechesi, nulli.

I. Decani influxus in scholam est ut alibi, sed propter majorem remotionem tantum occasione asservandi examinis venire solet. Seriem lectionum praescribere, hucdum in usu non erat.

VI. Obstetrices sunt tres: Theresia Junge, examinata et adprobata atque ab Aerario Caesareo-regio salarisata, qua tamen a nostris nonnisi in difficilibus partibus vocatur, secus raro; Elisabetha Kecskemetszky et Catharina Brtka, hae examinatae et adjuratae non sunt. In casu necessitatis baptisare sciunt. Habent posteriores pro fatigiis suis a singulo partu 17 xr. atque unum libonem panis.

VII. Vespillones nulli sunt, idcirco etiam foveae non raro nec justae profunditatis, nec debito ordine fodiuntur.

VIII. Instituta charitativa nulla. Orphani concreduntur tutoribus ex nostris hominibus, quos Praefectura chiliadis denominare atque ab iisdem de rite administrato pupillari bono quotannis rationes exigere solet. Ecclesia orphanorum nullam curam gerit.

Mendicantes scholastici nulli sunt, nec hospitia pro viduabus VDMinistrorum et LReactorum. In gremio hujus Ecclesiae sunt duae viduae: una VDMinistri, Samuelis Jeszensky de Kis Jeszen, Elisabetha nata Fabri, qua apud generum suum Stephanum Leschka, victu et hospitio fruitur, altera est Ludi-Reactoris vidua Susanna Augustini nata Dolinay. Ecclesia his viduabus nulla confert beneficia, posterior nec indigere videtur.

IX. Inter devotiones annuas referuntur:

1. Eucharisticon post messem - plerumque differtur usque dum omnes fruges colligerentur.
2. Nativitatis Caesareo-regiae dies annue sacris publicis celebratur.

C. Čas vyučovania predpoludním je od 8. do 11. hodiny, popoludní od 2. do 4. hodiny. Iba zriedkavo chodia niektorí žiaci do školy do svojich 12 rokov. Systém na hranici predpisuje, aby deti od 6 do 10 rokov chodili do školy. Vyučovanie začína v septembri a trvá do konca júna.

D. Budova školy je v dobrom stave, byt učiteľa je dosť veľký. Nič mu nechýba, okrem jednej miestnosti a sýpky, trošku by sa mohla zväčšiť aj stajňa. Škola nepotrebuje nijaké opravy, ani rozšírenie, pretože sa do nej zmestí viac ako 160 žiakov.

E. Príjmy učiteľa sú: fixne dostáva 180 zlatých viedenskej meny a 70 meríc pšenice pomiešanej s ražou; šesť siah dreva na vykurovanie; od každého manželského páru želiarov 30 grajciarov viedenskej meny. Za pohreb s veršami 1 zlatý a 12 grajciarov a bez veršov 12 grajciarov viedenskej meny. Ešte má koledu a hostiáciu. Za učenie (za žiaka) sa neplatí doterajších fixných 10 zlatých viedenskej meny. To sa zmenilo (v staršom kontrakte bolo 7 grajciarov za každé dieťa, ale to sa neplatilo pravidelne). Hoci sa počet žiakov zväčšil, učiteľ nedostáva väčšie školné. Z jeho príjmov sa odobralo kosenie trávy na cintoríne, kohúty a sabbatale.¹⁶⁹

F. Fundácie pre školu nemajú žiadne.

G. Inšpektori školy sú cisársko-kráľovský úradník a kňaz. Ročná skúška prebieha pod vedením pána dekana.

H. Okrem katechizmu nemajú žiadne školské knihy.

I. Vplyv dekana na školu je taký istý ako inde, ale kvôli veľkej vzdialenosti prichádza len počas skúšky. Doteraz nebolo praxou, že predpisoval učivo.

VI. Babice sú tri: Tereza Junge, preskúšaná, potvrdená a platená z cisársko-kráľovskej pokladne, ktorú k našim povolávajú iba zriedka; Elizabetha Kečkemetsky a Katarína Brtko nie sú preskúšané a nezložili prísahu. V prípade potreby vedú pokrstiť a za každý pôrod sú platené sumou 17 grajciarov a jedným chlebom.

VII. Hrobárov nemajú, preto sa aj hroby často nekopú v určenej hĺbke a v potrebnom rade.

VIII. Charitatívnu inštitúciu nemajú, siroty sa zverujú tútorom z radu našich ľudí, ktorých vymenúva náčelník pluku a každoročne od nich vyžaduje presné účty o spravovaní majetku sirôt. Cirkev sa nijakým spôsobom nestará o siroty. Mendíci nie sú a nieto ani domu pre kňazské a učiteľské vdovy. V tomto cirkevnom zbore sú dve vdovy: jedna po kňazovi Samuelovi Jesenskom z Malého Jasena, Elizabetha rod. Fábry, ktorá pri svojom rodákovi Štefanovi Leškovi má príbytok a stravu. Druhá je vdova po učiteľovi, Zuzana Augustíny, rod. Dolinaj. Cirkev týmto vdovám nedáva žiadne benefície a v budúcnosti to ani nebude možné.

¹⁶⁹ Sabbatale – sobotná cena; dodanie určitého množstva (zomletých) obilnín učiteľovi.

X. Postulata et gravamina.

- a. Ex parte Ecclesiae, - referenti nihil innotuit, Ecclesiani interrogati responderunt: illos rem in considerationem assumpturos.
- b. Ex parte VDMinistri nulla.
- c. Ex parte LReactoris.
 - aa. Rector humillime proponit, quam durum ac fere impossibile sit, tantis sufficere discipulis, praesertim hyeme, ubi dies breviores et catervosa obveniunt funera. Adjunctum demisse efflugitat.
 - bb. Annua solutio multum obest scholae, ipse quia docens incassare debet. Continuo evocatur et per id schola ipsa turbatur. E re scholae esset, si per alium incassaretur.

Conscripsit Stephanus Leschka m. p.

V. D. M. Pazoviensis.

In Ecclesia Vetero-Pazuensi sub actu Visitationis Canonicae haec potissimum disposita sunt:

1. Templi arcus rupti proximo vere reparandi, adhec integra aedes S. a pulveribus atque telis posthac pura conservanda.
2. Calices novitus inaurandi et secus etiam quam purissime asservandi, insuperque nomine Ecclae et anni originis suae insigniendi.
3. Idem fiat cum Congiis vino et pixide hostiis deservientibus, aequae mundis in futurum conservandis.
4. Hostiae ex nobiliori farina pinsendae.
5. Suppellex baptismalis stanno quamprimum obducenda.
6. Partus mortui in Matrica et Natorum et Mortuorum connotandi.
7. Ob magnum discentium numerum provisio circa erectionem alterius Classis et inducendum praeceptorem commendata.
8. Catechumeni sine interruptione pro institutione ad S. Domini Coenam praeparatoria mittendi.
9. Foveae sepeliendorum et justae profunditatis et seriatim in posterum fodiendae.
10. Annuae solutiones, in pecunia et frumento VDMinistro et LReactori pendendae, posthac medio Curatorum exigendae atque justo tempore in summa deponendae erunt.
11. Deposita Ecclesianorum super eo acerba querela, quod obstetrici ab Inc. Regimine Militari illocatae 1 f. w.w. a qualibet puerpera pendere obligentur, quin tamen opera ejus /:quam preterea nonnisi una vice penes singulam

IX. Výročné pobožnosti:

1. Eucharistikón sa odkladá na obdobie po žatve, keď sa pozbiera všetka úroda.
2. Deň narodenia panovníka sa na bohoslužbách spomína každoročne.

X. Pripomienky a sťažnosti:

- a. Zo strany cirkevného zboru referent nezaznamenal nijaké pripomienky. Keď sa spýtal veriacich, odpovedali: táto vec sa musí vyšetrovať neskoršie.
- b. Zo strany kňaza žiadne.
- c. Zo strany učiteľa:
 - aa. učiteľ pekne vykladá, poukazuje na to, aké je ťažké, takmer nemožné, mať v škole tak veľa žiakov, najmä v zime, keď je deň krátky a keď je veľa pohrebov. Preto pokorne prosí o pomocníka.
 - bb. ročný plat nie je dostatočný a učiteľ si ho má od ľudí vyzbierať sám. Ľudia ho vyrušujú neustálym povolávaním, preto zanedbáva vyučovanie v škole. Pre školu by bolo lepšie, keby inkasoval niekto iný.

Zapísal Štefan Leška, kňaz staropazovský

V staropazovskom cirkevnom zbore bolo počas tejto kanonickej vizitácie nariadené toto:

1. Aby sa nedávno zvalená klenba chrámu čím skôr opravila a celá budova chrámu očistila od prachu a zeme.
2. Kalich treba opäť pozlátiť, čistejšie držať a hore vyryť meno cirkevného zboru a rok jeho pôvodu.
3. Aj kanvica na víno a schránka na hostie sa v budúcnosti majú udržiavať v čistote.
4. Aby sa hostie piekli z najlepšej múky.
5. Aby sa nádoba na krst nanovo pocínovala, ako bola aj predtým.
6. Aby sa mŕtvonarodené deti zapisovali aj v knihe narodených, aj v knihe zomretých.
7. Pre veľký rast počtu žiakov má sa vybudovať nová učebňa a uviesť nový pomocný učiteľ.
8. Aby sa katechumeni nepretržite posielali na poučovanie a prípravu na svätú Večeru Pánovu.
9. Aby sa hroby v budúcnosti kopali v potrebnej hĺbke a určenom rade.
10. Aby ročné splátky v hotovosti a v obilí, ktoré sa dávajú kňazovi a učiteľovi, zbierali a odovzdávali kurátori v určenom čase a v určenej sume.

puerperam impendere solet:/ propter ignorantiam linguae, quam loquuntur, uti possint, ac propterea alteram adhuc gremialem in subsidium vocare eamque seorsive solvere necessitentur: ideo Visitationi huic praesens D. Locumtenens, qua per I. Regimen ad hunc actum, exmissus Deputatus provocatus est, velit hancce querelam quo ocyus competenti Foro pro ferenda medela suo modo substernere.

Nota. Peracta Visitatione suppletorie locali VDMinistro recommendatum est, ut nocturnum cultum divinum die Natalitionum Christi asservari solitum, prudenter abrogare intendat.

Sign. Vetero-Pazuae in Sirmio die 4-a Octobris 1835.

Joannes Szeberinyi Montanus Superindendens

Joannes Sztchlo m. p. Evangelicorum Aug. C. Bács-Sirmiensem h. t. Senior
Joannes Scultety m. p. Inc. ac Ven. Senioratus A. C. Bács-Sirmiensis nec non
Canonicae Visitationis Ord. Notarius.

Daniel Kolenyi m. p. Ecclae Ev. A. C. Kulpinensis VDM[iniste]r.

Samuel Hajnotzy m. p. Ecclae A. C. Neoplantensis VDMr.

Andreas Weber Ecclae A. C. Neo-Pazuensis VDMinister

Eduard Ritter von Leitner, m. p., Verw Lieutenant des Peterwardeiner Gränz
Regiments

Andreas Dende de Hodoss m. p., Convent. Assesor

Josephus Purer m. p., Inclyti ac Ven. Senioratus Bács-Sirmiensis Assessor.

Contract

Welcher zwischen der Alt Pazuaner Gemeinede und den als ihren Herrn Prediger gewählten Stephan Leschka folgend abgeschlossen worden ist, als

1. Verbindet sich die Gemeinde diesem ihren Herrn Prediger wir es bei ihr von früheren Zeiten bestanden ist, jährlich 158 ft. Wiener Währung in baren Gelde und der unter sich auf den Grundbesitz getroffen freiwilliger Repartition in so lange zu bezahlen als noch das Geld in Wiener Währung cursiren wird. In der Folge aber, wenn keine Wiener Währung bestehen sollte, diesen Betrag mit ein Hunderth fünfzig acht Gulden in Münz zu entrichten, und jedes Gränzhaus soll gehalten sein, den bestimmten Betrag wie es bis itzt geschehen ist, selbst abzuführen.

2. Erklärt sich die Gemeinde dem Herrn Prediger so wie sie es bis itzt einer geleistet hat, durch eigene Repartition vom Grundbesitz jährlich 100 sage ein Hunderth Pester Metzen Frucht zu entrichten.

11. Bola priložená naliehavá žiadosť veriacich, aby babici – ktorú schválil vojenský regiment a ktorej sú povinní dávať za každý pôrod 1 zlatý viedenskej meny – predsa neplatili (lebo nie je pri každom pôrode), pretože nevie jazyk, ktorým oni hovoria, a žiadajú, aby mohli povolať na pomoc svoju obecnú babicu a ju podľa okolností platiť. A pretože na tejto kanonickej vizitácii bol prítomný aj pán predstaviteľ lokálnych vrchností ako vyslanec regimentu, mal by túto ich žiadosť čím skôr predložiť kompetentnému fóru, aby sa našlo vhodné riešenie tohto problému.

Poznámka: Po vykonaní kanonickej vizitácie sa pokorne žiada od lokálneho miestneho kňaza, aby sa zrušili nočné služby Božie, ktoré sa slúžia na narodenie Ježiša Krista.

Podpísané v Starej Pazove v Srieme 4. októbra 1835.

Podpisy

Ján Seberíni, banský superintendent

Ján Stehlo, kňaz evanjelický a. v., toho času senior báčsko-sriemsky

Ján Škultéty, zapisovateľ Báčsko-sriemského seniorátu a súčasne zapisovateľ tejto kanonickej vizitácie

Daniel Koléni, kňaz kulpínskeho cirkevného zboru a. v.

Samuel Hajnóci, kňaz v cirkevnom zbore v Novom Sade

Andreas Weber, kňaz cirkevného zboru a. v. Nová Pazova

Ritter von Zeitner

Poručík Leitener

Andreas Dende de Hodoss, prísažný konventu

Josephus Purer, prísažný Báčsko-sriemského seniorátu

Zmluva

uzavretá medzi cirkevným zborom Stará Pazova a Štefanom Leškom, kňazom zvoleným v tomto cirkevnom zbore.

1. Cirkevný zbor sa zaväzuje, že tomuto pánovi farárovi, podobne ako aj v predošlom období, vyplatí ročne 158 zlatých vo viedenskej mene a v hotovosti; za uvedené imanie dobrovoľne vyplatí dohodnutú daňovú repartíciu, kým peniaze ešte stále cirkulujú vo viedenskej mene. V prípade, že viedenská mena stratí hodnotu, suma stopäťdesiatosem zlatých sa vyplatí v kovových peniazoch. Každý hraničiarsky dom je povinný sám zaplatiť uvedenú sumu, ako tomu bolo aj doteraz.

2. Cirkevný zbor ďalej ukladá farárovi, že bude platiť 100 peštianskych meríc pšenice prostredníctvom vlastnej repartície, ako aj doposiaľ platil.

3. Dem Herrn Prediger jährlich 18 Klafter vom eigenem Brennholz welcher sie bei Aushauen der alten Maulbere, Felber, Zwetschken, Hollunder und sonstige Bäume enthalten, durch eine unter sich getroffene Ausmaß beizustellen.

4. Die Pfarr Session selbst bis auf das Austretten der Früchten zu bearbeiten und die ganze Fechsung einzuführen. Die Steuer auf die 800 II Klafter, so Herr Prediger über die Session besitzt, selbst zu bezahlen haben solle.

5 Die Einkünfte der drei Opfern in den nächsten Tagen der gewesen Feste demselben ganz zu überlassen.

6 . Deßen Früchte zum Hausbedarf durch zwei Jahre zu vemahlen

7. Die nötige Vorspann durch zwei Jahre unentgeltlich zu leisten.

8. Demselben für das Vorsehen nach der Taufe 24 kr dann von einer Copulation samt der Ausrufung und Vorsegung 1 f 14 kr für eine Leiche mir Predigt und für eine Leiche mit Gesang 24 kr im laufenden Gelde und zwar dermahlen in Wiener Währung wenn solche über in der Folge aufhören sollte in Conv. Münz zu bezahlen.

9. Auf das Fest der heiligen drei Könige die gewöhnliche Colleda zu überlassen und von jedem Haus jährlich einen Hahn zu geben und

10. Sollen die Tagelöhner jährlich von einem Paar 1 Gulden und den Gewerbsleute 2 Gulden vom Haus entrichten.

Dass sich mit diesen Contraktspunkten sowohl die Gemeinde, als auch der Herr Prediger ganz einig und zufrieden gestellt haben, bezeigen die nachfolgenden Unterschriften. So geschehen zu Alt Pazua am 17. May 1826

Im Namen der Alt Pazuaner evangelischen Pfarrgemeinde.

+Martin Nestek, Kirchenvater

+Pallo Jarmazky, Kirchenvater

+Janno Zdichan

+Adam Csapor

+Janno Grnya

+Andrasch Polyewka

+Pallo Litansky

+Ellias Warga

+Gyro Fabrin

+Janno Klatyk

+Miso Klatyk

+Martin Krutz

Der obennannten erbetener Nahmens Fertiger Wucskovich m. p. Groblt

Misho Kenomont Samuel Higga

Stephan Leshkanyi evang. Pred. und Pfarrer

Misho Trpizky

Coram nobis

Wanntzl Hauptmann

Johann Zavralek Groblt

Dieser Aufnahms Contract wird von Seite des Generall Comando hiemit bestätigt. Sig. Petterwardein am 8. Juli 1826.

In Erkrankung des Comandierenden Baron Watlet, Feldmarschalleutnant

3. Zabezpečiť farárovi ročne 18 siah dreva na vykurovanie vyklčovaním moruší, bielej vrby, slivky, bazy a ostatných stromov, aby bol zaopatrený podľa vzájomne dohodnutého množstva.

4. Obrábať farskú sesiu až do mlatby žita a postarať sa o celú žatvu. Daň za 800 štvorcových siah, ktoré pán farár vlastní, by mal vyplatiť sám.

5. Prenechať mu príjmy z ofery počas niekoľkých nasledujúcich dní po cirkevných sviatkoch.

6. Zomlieť obilniny pre domáce potreby.

7. Zabezpečiť bezplatne záprah počas dvoch rokov.

8. Farárovi zaplatiť po krste 24 grajciarov; po každom sobáši vrátane ohlášok dať 1 zlatý a 14 grajciarov; za každý pohreb s kázňou a požehnaním a za pohreb so spievaním 24 grajciarov v bežných peniazoch a v konvenčnej minci.

9. Na sviatok Troch kráľov alebo na sviatok zvyčajnej koledy od každého domu po jednom kohútovi ročne.

10. Nádenníci by mali ročne vyplatiť po 1 zlatom a remeselníci po 2 zlatých od domu.

S bodmi zmluvy súhlasia tak cirkevný zbor, ako aj farár.

V Starej Pazove 17. mája 1826

V mene staropazovského evanjelického cirkevného zboru

Martin Neštek kurátor Andrej Polievka

Maco Klátik

Paľo Jarmacký kurátor Paľo Litavsky

Martin Kruc

Jano Zdichan Eliáš Varga

Adam Čapor Ďuro Fabian

Jano Grnya Jano Klátik

Horeuvedené mená doplnil

Vučkovič, pohraničný čatár

Mišo Kenomont Samuel Žiga

Štefan Leška, evanjelický kazateľ a kňaz

Mišo Trpický

Wanntzl, kapitán

Ján Zaorálek, pohraničný nadporučík

Táto prijímacia zmluva je týmto spôsobom potvrdená zo strany Generálneho vojenského veliteľstva.

Podpísané v Petrovaradíne 8. júla 1826.

V neprítomnosti chorého veliteľa

Baron Watlet, podmaršal

Contract

Welcher zwischen der Alt Pazuaner evangrlischen Gemeinede und den zum National Lehrer Cantor und Organisten gewählten Herrn Candidaten der Theologie Johann Kuthliker auf 10 Jahre folgend abgeschlossen worden ist als:

1. Der Candidat der Theologie Herr Johann Kuthliker, übernimmt die Stelle drei vereinigten Aemter, nämlich eines National Lehrers, Cantors und Organist bei der evangelischen Gemeinde zu Alt Pazua, und verpflichtet sich alle mit dessen drei Aemtern verbundenen Pflichten, treu un gewissenhaft zu erfüllen nämlich den Schulkindern in allen vorschriftmessigen Gegenstände gehörigen Unterricht zu ertheilen, den Gesang mit der Orgelbegleitung in der Kirche und bei den Leichen durch Vorsingen zu leiten, und überhaupt durch sein Beispiel und Lehre die Kinder zu feinen Menschen und gehorsamen Unterthanen zu bilden.

2. Die evangelische Gemeinde zu Altpazua vebindet sich dagegen, den Herrn Candidaten als ihrem Natinallehrer alljährig zu seinem Unterhalt beizutragen und zwar so wie es bei itzt üblich war, jährlich 170 Saage ein Hunderth Siebenzig Gulden W.W. in baaren Gelde nach der unter sich auf den Gemeindebesitz getroffenen freiwilligen Repartition zu bezahlen und jedes Gränzhaus soll gehalten sein, den bestimmten Betrag wie es bis jetzt geschehen ist, bis Allerheligen selbst abzuführen.

3. Erklärt sich die Gemeinde dieser National Lehrer 70 Saage Siebenzig Pester Metzen gereinigte Halbfrucht ebenfalls nach der unter sich auf den Grundbesitz getroffenenenen freiwilligen Repartition, gleichfalls bis Allerheiligen zu entrichten.

4. Demselben Zwölf Klafter Holz nemlich 6 für seine Notdurft und 6 für die Schule jährlich beizustellen.

5. Sollen die Taxelisten gehalten sein, dem Herrn Lehrer jährlich 1 Gulden W.W. von der Ehe und die Tagelöhner 30 kr ebenfalls bis Allerheiligen zu entrichten.

6. Soll unser sonstigen mit dem Schulamte verbundenen Vortheilen als frei Quartier nebst Garten die Gebühren für eine Leiche mit Gesenk 12 kr für eine Gesang und Verse 1f 12 kr bezahlt werden.

7. Soll diese Lehrer in der Folge als ein Candidat der Theologie sowie Umstände durch eine bessere Anstellung zu verbessern finden, so soll ihm unbenommen bleiben, dieses Schulamt zu verlassen, wohingegen sich die Gemeinde auch vorbehält im Fall derselbe seine Pflichten vernachlassigen, oder sich unmoralisch betragen sollte, auf dessen Entlassung antragen zu können.

8. Verbindet sich die Gemeinde in Fall das Geld in Wiener Währung seiner Zeit ganz aufhören sollte, diesem Lahrer die Geld abgeben in coursirenden Gelde zu entrichten.

Zmluva

uzavretá medzi evanjelickým cirkevným zborom Stará Pazova a ľudovým učiteľom, kantorom a organistom, jedným z vyvolených kandidátov, teológom Jánom Kutlíkom na 10 rokov:

1. Kandidát teológie pán Ján Kutlík preberá miesto troch zjednotených služieb, totiž miesto ľudového učiteľa, kantora a organistu v evanjelickom cirkevnom zbore Stará Pazova a zaväzuje sa, že tieto tri služby bude vykonávať verne a svedomite. Predovšetkým má školopovinným deťom poskytovať potrebnú výučbu zo všetkých predpísaných predmetov; viesť spev za sprievodu organa v kostole a na pohreboch; vlastným príkladom vzdelávať a vyučovať deti, z ktorých by sa mali stať dobrí ľudia a poslušní poddaní.

2. Evanjelický cirkevný zbor v Starej Pazove sa zaväzuje, že pánovi kandidátovi ako svojmu ľudovému učiteľovi prispeje k jeho ročnému zaopatreniu, ako bolo doteraz obvyklé, ročne po 170 zlatých viedenskej meny v hotovosti po tom, ako sa do pokladne cirkevného zboru vyplatí dohodnutá dobrovoľná daňová repartícia; každý hraničiarsky dom je povinný vyplatiť určenú sumu do Všetechsvätých, ako to bolo doposiaľ.

3. Cirkevný zbor sa tiež zaväzuje, že ľudovému učiteľovi doručí 70 peštianskych meríc očistenej zmiešanej pšenice vždy do Všetechsvätých.

4. Dať mu k dispozícii 12 siah dreva, totiž šesť pre jeho potreby a šesť pre ročné potreby školy.

5. Učiteľovi vyplatiť ročne po jednom zlatom od manželského páru; nádenníci 30 grajciarov, vždy do Všetechsvätých.

6. Pre ostatné školské aktivity dostáva bezplatné ubytovanie so záhradou. Okrem toho dostane za pohreb 12 grajciarov a za pohreb so spevom a veršami 1 zlatý a 12 grajciarov.

7. V prípade, že si učiteľ ako kandidát teológie bude želať lepšiu službu, opustiť školskú službu, alebo bude zanedbávať svoje povinnosti a správať sa nemorálne, môže cirkevný zbor navrhnúť jeho prepustenie.

8. Cirkevný zbor sa zaväzuje, že v prípade úplného minutia peňazí vo viedenskej mene odovzdá učiteľovi peniaze v konvenčnej minci.

Stará Pazova 3. december 1828

Ján Kutlík, ľudový učiteľ v Starej Pazove
miestni náčelníci: Samuel Baláž, Jano Klátik

Paľo Jarmacký kurátor
Martin Nestek kurátor

Sig. Alt Pazua am 3. Dezember 1828.

Pallo Jarmazky	Kirchenvater	Johan Kuthliker
Martin Nestek	Kirchenvater	Nat. Schul Lehrer zu Alt Pazua
Misho Trpizky	Kirchenerwählte	
Mazo Klatyk	Kirchenerwählte	Samuell Ballahs Ortsvorsteher
Adam Csapor	Kirchenerwählte	Janno Klatyik Ortsvorsteher
Pallo Feldy	Kirchenerwählte	
Ferenz Xembery	Kirchenerwählte	
Samo Xigga	Kirchenerwählte	

Coram - nobis

Wanntzl Hauptmann

Johann Zaoralek Groblt

V 9088

3246

Der gegenwärtig von der Alt Pazuaner evangelischen Gemeinde mit dem aufgenommenen Nationallehrer Johann Kuthliker wird von Seiten des Petterwardeiner Gränz Regiments als hiez zu mit hoher Comando Verordnung vom 19. Februar 1823. ermächtigt vollinhaltlich bestätigt.

Csollich Obrist

Schnörch Hauptm.

Der oben aufgesetzte Vertrag wird auch von Seite der Geistlich: Bats Sirmier Seniorat Behörde bestätigt. Alt Pazua am 29. Juni 1829.

Samuel Borowsky
Das obig Bats Sirmier evangel. Seniorats
dermalige Decan

Dem Originale gleichlautend befunden.
Alt Pazua am 3.8ber 1835.

Leitner, verw. Lieutenant

Mišo Trpický presbyter
Maco Klátik presbyter
Adam Čapor presbyter
Paľo Feldy presbyter
Ferenc Žembery presbyter
Samo Žiga presbyter
Zmluvu vyhotovili
Vancl, kapitán
Ján Zaorálek, pohraničný nadporučík

V 9088

3246

Nariadením Petrovaradínskeho pohraničného regimentu a Vyššieho veliteľstva z 19. februára 1823¹⁷⁰ potvrdzuje sa právoplatne vyhotovená zmluva evanjelického cirkevného zboru v Starej Pazove a ľudového učiteľa Jána Kutlíka.

Čolić, plukovník

Schnörch, pohraničný kapitán

Vyhotovená zmluva je takisto potvrdená zo strany cirkevnej správy Báčsko-sriemského seniorátu.

Stará Pazova 29. jún 1829

Samuel Borovský
dekan Báčsko-sriemského seniorátu

Kópia zodpovedá originálu.
Stará Pazova 3. október 1835

Leitner, poručík

¹⁷⁰ V originálnom rukopise sa uvádza rok 1823, no mal by byť rok 1829.

Anno 1835 die 22-da Octobris feliciter terminata Canonica Ecclesiarum Evangelicarum Aug. Conf. in Incl. ac Venerabili Senioratu Bacs-Sirmiensi per Reverendissimum Dominum, Districtus Montani Superintendentem gravissimum, Dominum Joannem Szeberinyi, suscepta Visititatione, debitisque primum auxiliatrici hoc in arduo opere Numini Supremo in frequenti piorum in templo Ecclesiae Neo-Verbásziensis congregatorum coetu persolutis solennibus gratibus – celebratus est in parochiali aede praefatae Ecclesiae Neo-Verbasziensis sub praesidio Suae Reverendissimae Dignitatis praesentibus cunctis Ven. Senioratus A. C. Bács-Sirmiensis VDMinistris, uno Bács-Ujfalvensi excepto, coassidentibus porro e statu Seculari: Spectabili Domino Michaelae a Kiss, I. Cottus Bacsienis Assessore atque Scholae Senioralis GrammaticaeInspectore, Perillustribus item DD Friderico Korossy, Regio Camerale Cassae Contra Agente Kulensi, Joanne Labatt, Regio Camerali Spano Neo-Verbásziensi, et Francisco Morkiy, Possessionis ReoCaalis Vetus-Verbász Jur[at]o Notario, nec non Clarissimo Domino Carollo Abaffy Scholae Senioralis Professore, qua denominatis Conventuum Senioralium a dualibus Assessoribus – publicus Senioralis Conventus, in quo:

I-mum: Reverendissimus Dominus Praeses, eleganti atque concinna Oratione praesentem Conventum salutavit, cunctis Incl. ac Ven. Senioratus Commembris utriusque Ordinis, quae sibi ingenua Sua dexteritate atque personali alacritate in exantlando opere Canonicae hujus inspectionis quoquo modo adiutorio fuissent, humanissimas gratias agendo, remque religionis et Ecclesiae ultro fidei Consortibus cordicitus commendando.

II-do. Protocolla Ecclesiarum occasione Visititationis assumta suo modo subscripta et authenticata per Suam Reverendissimam Dignitatem a Singulo VDMinistro gremiali rite recepta sunt, eo praeferenter deservitura, ut extractu a singulis in forma Tabellae formato Summa animarum Evangelicarum in hocce Senioratu erui queat.

III-tio. Proposuit Reverendissimus Dominus Praesul quaedam postulata et desideria sua, seu resultata observationum in decursu Visititationis institutarum universe in commodum religionis ejusque interpretum vergentium, quae his potissimum continentur:

1. Praefiniri atque per omnes Ecclesias publicari statuit, ut in futurum nullae querelae aut recursus in negotiis Ecclesiasticis sive ex parte VDMinistrorum et Ludirectorum sive ex parte ipsarum Ecclesiarum coram Magistratu politico nominatim coram I. Cottu Bacsienis, tanto minus coram Ex[celsis] Dicasteriis moveantur, verum nonnisi coram legitimis Evangelicorum Foris Senioratu quippe, et in appellata coram superintendentia proponantur.

Quaestione in figura Consensus suborta: quodnam Forum Minister vel Ludirector in personalibus honoris lacionibus sectandum habeat? Decernere visum est:

[UKONČENIE KANONICKEJ VIZITÁCIE V BÁČSKO-SRIEMSKOM SENIORÁTE A SENIORÁLNY KONVENT V NOVOM VRBASE]

Dňa 22. októbra 1835 bola úspešne ukončená kanonická vizitácia evanjelických cirkevných zborov a. v. v Báčsko-sriemskom senioráte, ktorú vykonal pán kňaz Ján Seberíni, dôstojný superintendent Banského dištriktu. Ďakujúc v tejto ťažkej práci predovšetkým pomoci Jeho milosti Všemohúceho, seniorálny konvent sa začal za prítomnosti veľkého počtu veriacich zhromaždených v chráme v Novom Vrbase. Verejný konvent sa konal vo farskej budove tohto cirkevného zboru, ktorému predsedal Jeho Dôstojnosť (superintendent) v prítomnosti všetkých kňazov tohto Báčsko-sriemskeho a. v. seniorátu, vyjmúc jedine selenčského, a v prítomnosti predstaviteľov svetskej strany, tu menovaných terajších prisázných seniorálneho konventu: váženého pána Michala Kiša, prisázného Báčskej stolice a inšpektora Seniorálnej gramatickej školy; preosvietených pánov Fridricha Koroshiho, revízora Kráľovskej komornej pokladne v Kule, Jána Labáta, kráľovského komorného išpána¹⁷¹ v Novom Vrbase, Františka Mokrého, zapisovateľa (zložil prisahu) kráľovského komorného mesta Starý Vrbas a osvieteného pána Karola Abaffyho, profesora Seniorálnej školy.

Rozhodnuté bolo nasledujúce:

I. Osvietený pán superintendent svojím elegantným a precíteným príhovorom pozdravil prítomný konvent a všetkých členov seniorátu oboch stavov – svetského a cirkevného, ktorí svojou veľkorysou prítomnosťou a vlastnou horlivosťou na tomto významnom akte kanonickej vizitácie boli jeho veľkou podporou, vytvárajúc príjemnú atmosféru. Týmto spôsobom preukázali hlbokú úctu k viere a cirkvi príslušníkov oboch vyznaní.

II. Zápisnice kanonických vizitácií, ktoré sú prijaté od každého miestneho kňaza, sú zoskupené, podpísané a overené vznešeným seniorom a majú slúžiť predovšetkým na to, aby sa z vybraných častí zostavila tabuľka s cieľom zistiť počet duší evanjelikov tohto seniorátu.

III. Pán superintendent navrhuje, aby sa jeho prosby, požiadavky a skutočnosti vypozerované počas vizitácie použili na zostavovanie vhodnej náboženskej príručky s najdôležitejšími odporúčaniami.

1. Vopred oboznámiť všetky cirkevné zbory s požiadavkou, aby sa zo strany kňaza, učiteľa alebo cirkevného zboru do budúcnosti nevyvíjali žiadne sťažnosti a rekurzy v cirkevných správach pred politickú vrchnosť, t. j. pred Báčsku stolicu

¹⁷¹ Išpán – správca na majetku uhorských feudálov.

In similibus obviis casibus Senioratum interpellandum venire, ut is satisfactionem laesae parti apud Magistratum politicum procurare contendat.

In sequelam huius puncti quaesivit Reverendissimus D. Superintendens verane sit expositio duorum deputatorum Ecclesiae Glozsanensis, affirmantium Rev. Rohoni suis Auditoribus comminatum fuisse, illico post finitam in his oris Visitationem adversarios suos in compedibus ad carceres publicos migraturos?

Declarante VDMinistro Rohonyi, haec a se profecta non esse, compertoque ex ipsorum Deputatorum ore, haec loquace nonnisi fama percrebuisse, iidem eo cum monito dimissi sunt, nec amplius idmodi ieiunis rumoribus patulas exhibebant aures.

2. Commendavit porro Summe Venerabilis Antistes, ut honori Ordinis Virorum Ecclesiasticorum nimis derogans nomenclatio „Contractus“ in vicem honorifice et sollennis ubique in patria et apud exteros a tercentis annis receptae „litterae Vocatoriales“ pedetentim aboliatur et haec posterior inducatur.

3. Monuit, ut ab omni violenta exactione sive fixi salarii sive Stolarium reddituum in argento in posterum ex toto abstineatur, ut tandem aliquando fames discordiarum exstinguatur, quum darum sit, secundum Ius Ecclesiasticum Protestantium Ecclesiis ius liberae vocationis sub moderatione respectivi Senioratus competere, proin easdem ius etiam definiendi habere, in quali moneta VDMinistrum et Docentem solvere vellint; Politicam vero Iurisdictionem hanc libertatem salvo iure Protestantium turbare nulla tenus posse.

4. Quum in Liturgia tum in Germanicis, tum in Slavicis Senioratus Ecclesiis summa varietas vigeat, ita, ut hic post primam Cationem die Domini textus sacer legatur, ibi formula precum recitetur, hic Antiphoniae canantur, in alia penitus negligantur, proposuit: nonne in omnibus Ecclesiis tam vicinis eadem Liturgia apud omnes germanicas, eadem cum sibi propriis Characteribus in slavici Ecclesiis induci possit, ita, ut eadem esset in omnibus 10 germanicis, eadem item, etsi ab illa priore differens, in 10 slavici? Id quod circumspecto iudicio V. Senioratus exequendum, sine tamen ulla plebis offensione reliquit.

5. Observato eo, complures VDMinistros peculiare Catecheticum donum non habere, et etiamsi haberent, tamen filum pro ipsis illis, qui Catechisatione instituuntur, valde utile esse: desideravit, ut singuli VDMinister successu temporis unum eundemque libellum Catecheticum tum in Schola, tum in templo necessaria adhibita prudentia, inducere studeant, etquidem lingua ea conscriptum, qua loquitur Ecclesia, e. gr. Lutheri Catechesim minorem, per Herderum explicatam.

6. Scholis VDMinister inommise saepius saltem certe bis per mensem, non tamen stato, sed improvise tempore inspiciat; invigilet, ut Docens diligenter institutioni vacet, methodum docendi, ubi necesse suppeditet, neque admittat, ut Schole Classis per Ludirectorem quoquo modo, e. gr. fumatione, pilei appositione

a ani pred vznešené krajinské súdne úrady, ale len pred legitímne evanjelické fóra vhodné, t. j. aby seniorát predložil sťažnosti vo forme apelácie superintendentúre.

Keď sa sťažnosť týkajúca sa osobných úmyselných urážok kňaza alebo učiteľa odovzdá cirkevnému zboru, má sa vyšetriť a vyhlásiť, ako bolo rozhodnuté.

V podobných situáciách seniorát má dať interpeláciu na politický magistrát, ktorý vykoná zadosťučinenie pre urážku.

Ďalej sa v tomto bode pán superintendent pýta, či je pravdivá obžaloba dvoch delegátov cirkevného zboru v Hložanoch, ktorí tvrdili, že sa pán Rohoň svojim veriaciom vyhrážal a hneď po skončenej vizitácii odovzdal svojich protivníkov v putách do žalára politickému magistrátu. Kňaz Rohoň vyhlásil, že on to neurobil a zistené je z úst samotných delegátov, že to bolo rozširované ako fáma, že po jeho upozornení boli ihneď prepustení s napomenutím, aby viac neverili klebetám.

2. Ďalej najvyšší predstaviteľ [cirkvi] taktiež poukazuje na to, že používanie pojmu „Contractus“ príliš uráža česť mužov z duchovného stavu evanjelikov a navrhuje, aby sa namiesto neho viacej uplatňoval už zaužívaný pojem „vokátor“, ktorý sa v krajine a zahraničí už vyše tristo rokov s úctou používa.

3. Taktiež odporúča, aby sa do budúcnosti zdržali každého násilného vymáhania fixného platu alebo štolárnych príjmov v striebornej mene, aby sa konečne vykonali klebety o nesvornosti a aby sa platilo podľa cirkevného práva protestantskej cirkvi a slobodného dohovoru – vokátora, čo sa má zosúladiť pod dohľadom seniorátu. V súvislosti s tým existuje aj právo, podľa ktorého možno určiť, v akej mene sa bude vyplácať plat kňaza a učiteľa. Politické súdnictvo by túto slobodu nesmeli zakazovať.

4. Keďže v liturgii v nemeckých a slovenských cirkevných zboroch tohto seniorátu sú veľké rozdiely, navrhuje sa, aby sa po prvom speve v nedeľu čítalo iba Písmo sväté, aby sa čítali modlitby a aby sa potom antifóna spievala bez emotívneho zafarbenia. Či by sa nemohla vo všetkých týchto blízkyh cirkevných zboroch uviesť jednotná liturgia – vo všetkých nemeckých a tiež charakterovo podobných slovenských cirkevných zboroch – tak, aby bola rovnaká vo všetkých desiatich nemeckých a vo všetkých desiatich slovenských zboroch, hoci predtým boli rozdielne. O tomto mojom návrhu by mal rozhodnúť seniorát. Veriaci tomu neprotirečili.

5. Zistilo sa, že veľa kňazov nemá osobitnú katechetickú príručku. Ak by ju aj mali všetci, užitočná by bola iba pre tých, ktorí vykonávajú katechizáciu. Žiaduce je, aby sa každý kňaz s potrebnou rozvážnosťou v nasledujúcom období postaral o uvádzanie tej istej katechetickej knihy, ktorá sa bude používať tak v škole, ako aj v chráme. Treba, aby bola napísaná v takom jazyku, ktorým sa hovorí v cirkevnom zbore – napríklad podľa Lutherovho *Malého katechizmu* vysvetleného Herderom.

profanetur, quarum salutarium dispositionum per gremium Senioratus publicatio Vener. D. Seniori omissa est.

7. Sermones in posterum cuncti, maxime vero iuniores laborent et scribant, scriptosque memoriae mandent; cursus autem annui sermonum per futura Visitatione conserventur.

8. In publicum prodeuntes VDMinistri, vel itinera aut excursions ad vicinos facientes, nunquam mitra, sed pileo caput tegant, et si non nigra, saltem pulla et modesta veste se induant; quum certum sit, Characterem VDMinistri exposcere, ut ubique et semper illi convenienter compareat. Quem in finem attenti redditi Fratres ut, qui herba nicotiana utuntur, dum pedes eunt, ita tubulos fumatorios et recipientia herbae reponant, ne ex saccis vestis nigrae pendeant aut promineant, quum id manifesto sit contra elegantiam vitae et leges decori, maxime vero si ita in domum honoratiorem intretur.

9. In Ecclesiis, ubi VDMinister ab Altari, vel Ludirector de choro nimis alta voce canere solent, quod pulchrum est, nec devotionem auget, cantus lenior et magis harmonicus inducendus erit, quum in omnino praecipuam cultus evangelici partim constituat.

10. Observato eo, Protocolla Conventum cum B. Gratosius Intimatis in eandem librum inscribi, in futurum Protocolla Conventuum omnia cum literis Praesidium in separatum, Intimata autem aequae in peculiarem librum scribuntur, ut ita iunctim Successoribus in munere relinqui valeant.

11. Si quando olim contingerit, ut Sua Illustritas Dominus Episcopus Dioecesis Graeci ritus non unitorum Bacsensis Ecclesias suas visitaret in locis ubi sunt nostrae Ecclesiae, vel transierit per pagos in quibus solum nostrae obtinent: exoptatum sibi futurum innuebat Reverendissimus D. Superintendens si ad reddendum humanitatis officium, quod Ei in Inspectione Ecclesiarum constituto Ecclesiae hujus Ritus cum Reverendis Parochis fere ubique praestiterunt, nostri quoque VDMinistri aere campano compulsari curaverint, Dominumque Episcopum decenter salutaverint, id quod V. Fratres proprio etiam motu facturos fuisse sibi persvasum quidem habuit Sua Reverendissima Dignitas, optabat tamen enixius ut debitae Venerationis Nostratum erga tam humanum reique Evangelicae propensum Ecclesiae Orientalis Praesulem, in cuius domicilio Episcopali Neoplatensi quam honorificentissime una cum comitatu suo excepta fuit, perennis memoria in Protocollo huius Conventus conservetur et ad posteros perferatur.

12. Desideravit, ut Rev. Fratres Bibliothecis suis primum locum in suis Museis tribuant, et quotannis eas aliquot novioribus libris theologico – exegetico – homiletico – pastoralibus et historicis augeant, denique scripta quoque ephemera, nominantim paginas ecclesiasticas, quas nunc Bretschneiderus edit, sibi comparent et sedulo lectitent.

6. Kňaz by mal navštevovať školu častejšie, aspoň dva razy mesačne, nielen v presne určenom čase, ale aj neočakávane, aby videl, či učiteľ svedomite vykonáva vyučovanie a metódu, ktorou učí. V prípade potreby má zamedzovať znevažovaniu učebne učiteľom, napríklad fajčením, nosením čiapky [v učebni] – hoci tieto dobroprajné predpisy nepredpísal senior v tomto senioráte.

7. Aby sa všetci, najmä mladí kňazi, v budúcnosti na bohoslužby pripravovali písaním všetkých kázní. Aby spamäti kázali z napísaného a aby kázne napísané počas roka zachovali pre budúce vizitácie.

8. Keď farári vychádzajú na verejnosť, na cestu alebo keď odchádzajú na návštevu k svojim priateľom, nikdy by nemali nosiť mitru, ale majú mať na hlave čiapku. Oblek nemusí byť čiernej farby, no vždy má byť čistý a úhladný, ako to vyžaduje charakter kňaza; treba, aby sa všade a vždy primerane zjavovali. Nakoniec, aby kňazi používajúci tabak dávali pozor, keď idú pešo, aby im z vreciek čierneho obleku nevyčnievali fajka a tabatierka, lebo sa to prieči pravidlám dobrého správania, najmä keď vchádzajú do chrámu.

9. Keď kňaz z oltára alebo učiteľ z chóru v chrámoch spievajú príliš vysokým hlasom, znie to pekne, ale tým sa hodnota pobožnosti nezvyšuje. Nech sa praktizuje striedmy, vo väčšej miere harmonický spev, lebo tak to vyžadujú evanjelické služby Božie.

10. Zistilo sa, že sa protokoly konventov spolu s milostivými intimátmi zapisujú do tej istej knihy. V budúcnosti sa protokoly konventov aj so všetkými prezidiálnymi listami majú zapisovať v osobitnej knihe a úradné spisy v inej osobitnej knihe, s čím sa majú povinne oboznámiť aj ich zapisovatelia.

11. A keď sa stane, že Jeho presvätosť pravoslávny pán episkop báčsky bude vizitovať svoje cirkvi v osadách, kde sú aj naše cirkevné zbory, alebo bude prechádzať cez obce, v ktorých je len naša [cirkev], požaduje sa, aby sa to v budúcnosti pánovi superintendentovi dalo na vedomie, aby mohol opätovať náležitú úctu, ktorú jemu preukazovali pravoslávni farári počas vizitácie cirkevných zborov takmer všade. Preto aj naši kňazi by sa mali o to postarať a zvonením dôstojne privítať pána episkopa. To, čo vážení [pravoslávni] bratia farári učinili, presvedčilo aj Jeho Dôstojnosť o tom, že sme sa snažili preukázať náležitú úctu pre pozitívny vzťah pravoslávneho biskupa voči evanjelickej cirkvi. V jeho episkopiálnej rezidencii v Novom Sade [superintendent] bol spolu so svojím sprievodom privítaný veľmi dôstojne. O tom by v protokole tohto konventu mala byť zachovaná večná pamiatka aj pre budúcich nástupcov.

12. Žiada, aby ctení bratia [kňazi] plnili svoje knižnice ako múzeá, aby sa ich každoročne snažili dopĺňať novými knihami z teológie, exegézy, homiletiky, tiež pastorálnymi a historickými knihami, ako aj správami z cirkevných zborov a

13. Iniunxit, ut dissidentium aut plane proprio motu ob discordias solutorum coniugum praecipua ratio habeatur, ita, ut nihil intentati relinquatur ad reconciliationem, hac autem non succedente post effluxum unius anni spatium potius divortium commendetur, qua in re VDMinisrter consilio et ope iis adsit.

14. Quoad pallia pastoralia, quae iam cum ingressu in aedes sacras demittere de manu receptus mos exigit et digniora gestari, quam quae identidem observantur, quippe attrita et colore nigro iam plane in rubrum fere mutato, et eiusdem formae tum quoad extensionem ut potioritatem corporis tegendo par sit, tum quoad limbum collarem seu partem eam, quae inter humeros iacet, - bono iure praetendit.

15. Quaecunque Protocollis singularum Ecclesiarum tempore visitationis illata et commendata sunt, stricte observari et ad effectum deduci praecepit, ne sint maneatque - litera mortua.

Quibus suae Reverendissimae Dignitatis paternis monitis atque longo temporum rerumque usu probatis animadversionibus attente exauditis praesens Conventus cunctis ac singulis praeductis punctis unanimem suum assensum praebuit, eorumque strictam observationem pollicitus est.

IV-to. Perlecta est Instantia N[obi]llum Ludirectoris Kis-Keriensi Andreae Meszik, qua mediante facultatem baptisandi ceterasque sic dictis Levitis concessas functiones Sacras peragendi sibi in cointelligentia localis sibi praepositi VD-Ministri per Reverendissimum Dominum Praesulem impertiri flagitat.

Cui desiderio Instantis sub Cautela ea, si semet in examine theologico qua talis distinctionis dignum probaverit, ultro delatum est.

V. Clarissimus D. Scholae Senioralis Professor Carolus Abaffy Bibliothecam Scholastico-Senioralem hac vice in sempinternam Canonicae in Bács Sirmiensi Senioratu peractae Visitationis memoriam erigendam proiectavit atque exordium foundationis facturus notabiles quosdam libros e scrinio suo generose dono obtulit.

Quod quidem proiectum monimenti feliciter terminatae in oris his Visitationis aere perennioris, atque in specie liberalitatis praelaudati Viri insigne documentum grata menti exceptum atque cuncti Conventum hunc Constituentes ad similes oblationes in pium hanc finem posthac alacriter faciendas provocati sunt, cui provocationi Rev. D. Rohonyi ex templo oblatis Ritteri Tabulis generalibus geographicis promte respondit.

Extradat Joannes Scultety m. p.

Incl. ac Ven. Senioratus Aug. Conf. Bács Sirmiensi O. Notarius

Joannes Szeberinyi Montanus Superintendens

inými spismi o cirkevných veciach, ktoré teraz Bretschneider¹⁷² vydáva. Bolo by dobre, aby si ich kúpili a usilovne čítali.

13. Nariadil, aby oddelene žijúcich manželov alebo tie manželské páry, ktoré podľa vlastného názoru pre nezhody a zvady mali dobrý dôvod na rozdelenie, nenechal bez vypočutia s cieľom uzmierniť ich, lebo ak sa to nepodarí do jedného roka, tak potom to už bude oveľa ťažšie uskutočniť. Preto treba, aby kňaz pomáhal radou i skutkom.

14. A čo sa týka kňazských plášťov, pri vchádzaní do chrámu ich majú sňať dolu a zobrať do ruky, lebo to vyžaduje obyčaj a dôstojné správanie. Často na nich možno vidieť, že o ne nedbajú; sú zvyčajne obnosené, čierna farba sa časom už takmer premenila na červenú, ich tvar sa deformoval tak, že vyzerajú, ako keby boli časťou tela. Tiež treba dbať aj na golier, t. j. na tú jeho časť, ktorá siaha po pleciah. ¹⁷³ Tu sa to opodstatnene vyžaduje.

15. Každá zápisnica konkrétneho cirkevného zboru počas kanonickej vizitácie bola zaznamenaná a odovzdaná, teraz by sa malo dôsledne prihliadať na to, aby to malo nejaký efekt a aby sa nestalo, že zostane „mŕtve slovo na papieri“.

Tieto otcovské napomínania a usmerňovania zo strany Jeho Dôstojnosti, ktoré sa týkali poznámok a pokarhaní, boli pozorne vypočuté. Tento konvent jednohlasne schválil všetky jednotlivé už predtým predložené body a sľúbil ich dôsledné dodržiavanie do budúcnosti.

IV. Bola prečítaná žiadosť Andreja Mesíka, šľachetného učiteľa v Bačkom Dobrom Polji, aby mu superintendent udelil právo výkonu krstu a iných sviatostí. Tieto sviatosti môžu vykonávať leviti po dohovore s lokálnym kňazom.

Proba žiadateľa je akceptovaná pod podmienkou, že najprv zloží teologickú skúšku, na ktorej sa má overiť veľa rôznych otázok. Len potom sa o tom rozhodne.

V. Na trvalú pamiatku vykonania tejto kanonickej vizitácie Báčsko-sriemskeho seniorátu osvietený pán a profesor seniorálnej školy Karol Abaffy veľkoryso odovzdáva svoje knihy seniorálnej škole, aby sa založila knižnica.

Všetci účastníci konventu sa vyzývajú k podobným skutkom darovania na svätý cieľ, aby sledujúc jeho príklad aj oni tak horlivo prispievali. Po tejto výzve dôstojný pán Rohoň sa rozhodol okamžite darovať Ritterovu zemepisnú mapu.

Zapísal Ján Škultéty, úradný zapisovateľ Báčsko-sriemskeho seniorátu
Ján Seberíni, banský superintendent

¹⁷² Karl Gottlieb Bretschneider (1776 – 1848), významný nemecký teológ.

¹⁷³ Golier by nemal siahať po pleciah.

**PROTOCOLLA VISITATIONIS CANONICA ECCLESIARUM
EGLICAN. A. C. IN SENIORATU BANATICO, INSTITUTAE
ANNO 1836., MENSE JUNIO**

**PROTOKOLY KANONICKEJ VIZITÁCIE EVANJELICKÝCH
CIRKEVNÝCH ZBOROV A. V. BANÁTSKEHO SENIORÁTU
VYKONANEJ V JÚNI ROKU 1836¹**

¹ EOL: *Protocolla Visitationis Canonica Ecclesiarum Eglican A. C. in Seniorata Banatico, institutae anno 1836., mense Junio*

Obrázky v zápisniciach cirkevných zborov patriacich do Banátskeho seniorátu sú prebraté z tohto zdroja. Dostupné na: https://library.hungaricana.hu/en/view/Banyai_05_1836_Bansag/?pg=0&lay-out=s

TÓT-ARADÁCZ

Anno 1836 die 2 Junii paracta est Visitatio canonica in Ecclesia Evangelica Aug. Conf. Tótaradác per Reverendissimum Dominum Superintendentem Joannem Szeberinyi, praesentibus Venerandis Dnis Matthia Ambrosz Becskerekiensi VDMinistro et Banatico Seniore, et Joanne Korossy Ecclae Jarekiensis in I. Comitatu Bacsieni VDMinistro, Spectabili D. Alexandro Sztankovics I. Cottus Torontál Ordinarius Juddlium; Perillustribus Dnis Stephano Kösmendy eiusdem I. Cottus Jurassore, Carolo Tichy, Caarum utriusque fori Advocato, Carolo Jesztrebinyi Oppidi Magnobečkerek Cassae Perceptore, et domesticis

I –mo Ecclesia Tót et Rác Aradác

A. Mater eadem

1. Origo Ecclesiae antiqua, recens, in cujus Dominio?

Ecclesia haec ex delapsa Pardanyensi ecclesia hic sedem fixerat, anno 1786 familiis primum 130 constans, tandem vero etiam incolis ecclesiae Szőlősiensis ubi dissipatae aucta anno 1792. Subsequi quidam etiam ex dilapsa in TótSztámora ecclesia huc concessere, prout indesinenter aliqui ex superioribus partibus, maxime Comitatu Neogradiensi ad propinquos vel notos suos ishuc concedunt sedesque figunt.

Subest vero ecclesia haec inclito Dominio Elemér I. Cottui Torontál ingremiati Familiae Kis, tenore Contractus cum eadem anno fixa sedis 1786-to pacti, qui in cista Ecclesiae reservatur. Praesens Dominus terrestris ex eadem familia unicus surculus est Ill. Cao. Regius Supremus Vigiliarum Magister Ernestus Kis de Elemér et Ittebe.

2. Vicissitudines praesertim ab ultima inspectione, qui sacris operabantur VDMinistri ab initio usque ad hodiernum?

Inter vicissitudines Ecclesiae maxime mnemonicas, uti ex documentis Protocolli Ecclae antiquioribus patet et in recenti adhuc incolarum memoria est, fuerat annus sterilis 1794-tus – hucdum vulgo „Hladny rok“ notus – propter siccitatem, defectu omnis generis frugum vitisque, toti Banatui gravis, quo duae poson. metretae 10–12 flnis Rhen. venere, atque Cholera morbus anno 1831. qui nobis praeter propter 130 incolas absumserat.

Verbi Dei Ministri sacris operati fuere ab anno 1786 usque 1798 Paulus Kovács, sub quo parochia pessime aedificata est, et templi, cui ex parte tantum novum hac praesens, basi turris eadem remanente, supraaedificatur, fundamenta

ARADÁČ

Dňa 2. júna roku 1836 superintendent Ján Seberíni vykonal kanonickú vizitáciu evanjelického cirkevného zboru a. v. Slovenský Aradáč v prítomnosti vznešeného pána Mateja Ambrózyho, zreňaninského kňaza a banátskeho seniora; Jána Korošiho, kňaza cirkevného zboru v Jarku² v Báčskej stolici; cteného pána Alexandra Stankoviča, sudcu Torontálskej stolice; cteného pána Štefana Körmendiho, prisázného tejto stolice; Karla Tichého, advokáta oboch komorských fórov; Karla Jesztrebinszkého, perceptora pokladne mesta Zreňanin; tiež v prítomnosti domácich.

I. Cirkevný zbor Slovenský a Srbský Aradáč

A. Matkocirkev

1. Vznik cirkevného zboru pôvodný a novší, v ktorom panstve?

Tento cirkevný zbor má svoj pôvod v zaniknutom pardáňskom³ cirkevnom zbore; roku 1786 mal pôvodne 130 rodín, neskoršie v roku 1792 sa zväčšil dosťahovaním obyvateľov cirkevného zboru Nakovo.⁴ Ako možno vidieť, jedna časť obyvateľov sem v nasledujúcich rokoch prišla zo zaniknutého zboru zo Slovenskej Stamory,⁵ iní poprichádzali z horných krajov, najviac z Novohradskej stolice. Pristáhovali sa k blízkym príbuzným a známym a tu si neskoršie založili svoje príbytky. Tento cirkevný zbor patrí rodine Kiš, ctihodnému panstvu Elemir,⁶ ktoré sa nachádza v Torontálskej stolici. Na základe zmluvy s týmto panstvom si roku 1786 dosťahovalci určili miesto založenia svojho sídla. Zmluva sa zachovala v pokladni cirkevného zboru. Súčasný zemepán a jediná vetva tejto rodiny je ctený cisársko-kráľovský veliteľ stráže Ernest Kiš de Elemér es Ittebe.

2. Zmeny od poslednej vizitácie vo vykonávaní služby kňaza od začiatku až dodnes.

Z udalostí cirkevného zboru sme si najviac zapamätali tú, ktorá sa spomína v starých dokumentoch protokolu cirkevného zboru, ako i v novšom čase a aj doteraz je v pamäti obyvateľov: rok 1794 bol veľmi neúrodný, ľudovo nazývaný

² Jarak – dnes Bački Jarak (Srbsko)

³ Pardanj (Bardáň) – dnes Međa (Srbsko)

⁴ Szölös – dnes Nakovo (Srbsko)

⁵ Slovenská Stamora – dnes Stamora Germană (Rumunsko)

⁶ Elemér – dnes Elemir (Srbsko)

iacta anno 1796 d. 17 Aprilis Dominica Jubilate; Joannes Rakovicz ab anni 1798 25 Junii usque 1820, die 27. Octobris sepultus, simul munere Consenioris Békésbanatici functus, sub quo templum consumatum, parochiaque honestior, cui moderna superaedificata est, extracta fuit; organum novum idemque opus artificiosum compactum, item calix argenteus inauratus comparatus. Annis dein 1821 et 22 operabatur Michael Boszy, nunc Ecclae Rimabrezoviensis apud Kishonthanos praesul, qui parochiae veteri 1. Novum cubile addidit, alterum renovavit, cellarium illi substruxit, hortum gratuito Ecclesiae relictis arboribus nobilioribus ditavit. Ab anni 1822 4. Novemb. operatur modernus VDMinister, sub quo turris 1823-o in modernam altitudinem evecta; parochia in continuo cum neoaedificatis cubilibus, veteri superstructa ad praesentem modum anno 1825-to; templum consecratum anno 1826 die 22. Octobris; Classis scholastica existipata gleba exstructa anno 1830; et hoc anno novum templum aedificari coeptum.

3. Numerus animarum - cum Elemér - anno 1835 - 1738, masculini sexus - 804, feminini - 934; confessionis capaces - 1110; paria coniugata Evangelicorum - 371, mixtorum 7; anno 1835 nati 84, mortui 67, copulati 26, confirmati 56, pueri 26, puellae 30.

4. Templum novum hoc anno strui coeptum, longum 16 orgias, 2 pedes, cum turri antiqua reparata inclusive; latum 7 orgias, 4 pedes et 9 digitos, ultrobique cum muris inclusive, sacram cathedram gypso exornatam, muro instructam ad dextram habebit; de altari, uti etiam de baptisterio necdum conventum; chori culumnis lapideis incumbent stucatorei; organum cum pedali 11 mutationum nunc discompositum; de inscriptionibus nil adhuc definitum. Fornix templi 10 columnis extrinsecus muro instructis doricis insistet; tectum ex ustis tegulis, ianuae 3, fenestrae 12.

5. Clenodia ecclesiae: Duplex calix, alter argenteus inauratus, alter vero ex orichalco pro morbidis providendis, cum patellis, ciborium unum ex orichalco, unum tintinabulum, cantharus unus ex stanno, patina ex orichalco albo baptizandis apta; candelabra 4 lignea, massa pellucida viridi obducta, cum inauratis ornamentis; mantilia sericea 4, ex gosypio 2: tegumenta altaris et Cathedrae sacrae: 2 paria sericeorum, alterum rubrum, alterum viride, fimbriis auctis circumsutum; tegumentum altaris unum ex gosypio distinctum; tegumentum cathedrae 2 lintea, quorum alterum distinctum, alterum nigrum; Alba una ex tenui linteo.

Ferramentum pro hostiis pinsendis unum, statim cum exordio ecclesiae comparatum.

Libri usui templi dicati: Kreuzperger et Palumbini.

„hladný rok“. Bol veľmi ťažký kvôli suchote a nedostatku každého druhu obilia a vína v celom Banáte, takže sa dve bratislavské merice obilia kupovali za 10 – 12 rýnskych zlatých. Taktiež epidémia cholery nám roku 1831 zobrala viacej ako 130 obyvateľov.

Kňazom v rokoch 1786 až 1798 bol Pavel Kováč, počas jeho pôsobenia bola fara veľmi nekvalitne vybudovaná, ako i chrám, z ktorého je zachovaná iba časť v tom novom [chráme]. Základy veže zostali staré, všetko ostatné sa dobudovalo – základy sú položené 17. apríla 1796 v jubilárnu nedeľu. Ján Rakovic bol kňazom od 25. júna 1798 do 27. októbra 1820, keďže 27. októbra toho roku bol pochovaný. Hneď po ukončení služby konseniora békeš-banátskeho začal Rakovic pôsobiť v Aradáči. Počas jeho pôsobenia bol dobudovaný chrám, fara bola trochu slušnejšie upravená; zadovážený nový organ, zakončená práca majstrov a kúpený pozlátený kalich. Neskoršie v rokoch 1821/1822 bol kňazom Michal Bosý, ktorý je teraz dejateľom v cirkvi Rimavské Brezovo v Malohonte. V starej fare: 1. dobudoval novú spáľňu, starú zrenovoval, dolu vybudoval pivnicu, cirkevnú záhradu vysadil ušľachtilými odrodami stromov. Terajší kňaz tu pôsobí od 4. novembra 1822, počas jeho činnosti bola roku 1823 vybudovaná terajšia veža a roku 1825 fara s novými miestnosťami vybudovanými na starých základoch. Chrám bol vysvätený 22. októbra 1826. Budova školy bola vybudovaná z nabíjanej hliny roku 1830. V tom istom roku sa začal stavať nový chrám.

3. Počet duší roku 1835 bol spolu s Elemirom 1738, mužov 804, žien 934, konfirmovaných 1110, manželských párov evanjelikov 371, zmiešaných 7. Roku 1835 sa narodilo 84 detí, zomrelo 67 ľudí, sobášených bolo 26. Konfirmovaných 56, z toho chlapcov 26, dievčienec 30.

4. Nový chrám sa začal budovať tohto roku. Dlhý 16 siah a dve stopy, s novou obnovenou vežou, ktorá zostala časťou chrámu, široký 7 siah, 4 stopy a 9 palcov. Všetko sa počíta ako vonkajšia miera. Svätá kazateľnica je ozdobená gypsom, pristavaná na stenu z pravej strany; oltár a krstiteľnica nie sú ešte dokončené; chór je na stĺpoch, vyzdobený štukatúrou. Organ s pedálom má 11 mutácií a v súčasnosti je rozladený. Nápisy ešte nemajú. Klenba chrámu je upevnená na desiatich dórskych stĺpoch, ktoré su pristavané pri stene. Pokrytý je škridlou, má troje dverí a dvanásť oblokov.

5. Klenoty: dva kalichy – jeden strieborný pozlátený a druhý medený, ktorý sa nosí chorým, každý s patelou; jedno cínové cibórium, jeden zvonec, jedna cínová kanvica na víno, patena z bieleho cínu na krst; štyri drevené svietniky obložené zelenou priesvitnou látkou, s pozlátenými okrasami; štyri hodvábné obrúsky, dve bavlnené prikrývadlá oltára a svätej kazateľnice: dva páry hodvábné, z toho jedno

6. Turis 20 orgias alta. Campanae tres, teste praeteritae Visitationis canonicae Schemate: maxima 300, minor 186, et minima 68 pondo, sumtibus ecclesiae procuratae, cum sequentibus inscriptionibus:

Prima: COS¹ MICH JOSEPH EGARDNER ZU TEMESVAR 1814 ECL
EVANG. A. C. A.T. ARADATZ 1814

Secunda: COSSEN IN DER FABRITEN 1800

Tertia: COSSEN IN DER FABRITEN 1799

7. Reditus Ecclesiae colliguntur ex tintinabulo, offertoriis, oblationibus benevolis, pulsu funebri (ab animabus singula 2 grossi w) ingruente maiori neessitate ex eiectatis ad tenutum, paria coniugata, capita, domum symbolis, nulla nobilitatis ratione habita, nisi sunt sic dicti honoratiores.

Fundos Ecclesia nullos habet. Debet nemini neque debitum activum quodpiam habet.

Anni praeteriti proventus froleni 343 grossi 15; erogatio flnorum 337, grossorum 7, xrum 2. Remanentia in Aerario: 5 flni, 7 grossi valutales; ratiocinatione pro novo templo huc non inclusa quippe necdum conclusa.

Administratio redituum Ecclae fit per curatorem; et alios, ingruente nefors maiori struendi necessitate electos incassatores, veluti nunc penes novum templum. Cassa conservatur in parochia. Reditus erogationesque inscribit VDMinister peculiari libro rationum. Rationes quotannis occasione sic dicti computus redduntur per Curatorem, legente VDMinistro magistratui locali civili congregatisque ecclesianis, contrascribente quasi loci Notario. Influxus VDMinistri in Cassalia est nonnisi inspectorius. In lite Ecclesia propter fundos vel capitalia, cum nulla habeat, etiam cum nullo est.

8. Archivum ecclesiae: Libri ecclesiae.

- a. Documenta antiqua nominari potest Protocollum Intimatorum, Currentalium, Conventuum etc. statim cum exordio Ecclesiae a Paolo Kovács VDMinistro quam diligentissime scribi coeptum; et fasciculus scripturisticorum variorum Ecclesiam tangntium.
- b. Matrtricalae: Matrica Copulatorum, natorum et mortuorum ab anno 1788 antiquior; et recentior natorum et mortuorum ab annis 1811 et 1825/6.
- c. Protocolla intimatorum, currentalium, conventuum recentiora duo: primum incipiens ab anno 1816, secundum ab anno 1827.
- d. Liber rationum.

¹ Chyba v nápísoch na všetkých troch zvonoch; treba: Goss..., Gossen...

červené, jedno zelené so zlatými strapcovými okrajmi; jedno bavlnené prikrývadlo oltára; dve ľanové prikrývadlá kazateľnice, z ktorých je jedno rôznofarebné a druhé čierne; jedna alba z tenkého ľanu, jeden vykrajovač hostíí kúpený ešte pri založení cirkevného zboru. Knihy, ktoré sú určené pre používanie v chráme: Kreutzeberg a Palumbini.

6. Veža 20 siah vysoká, má tri zvony, čo je už zapísané v predchádzajúcej kanonickej vizitácii: najväčší má 300, menší 186 a najmenší 68 [funtov]. Kúpené z peňazí cirkevného zboru s nasledujúcimi nápismi:

Prvý: *Ulial ma Jozef Egardner v Temešvári roku 1814, Cirkevný zbor evanjelický a. v. v Slovenskom Aradáči 1814.*

Druhý: *Uliaty vo Ferdinandsbergu⁷ roku 1800.*

Tretí: *Uliaty vo Ferdinandsbergu roku 1799.⁸*

7. Príjmy cirkevného zboru sa získavajú zo zvončeka; z ofier; z dobrovoľných príspevkov; z pohrebného zvonenia – 2 groše viedenskej meny od každej duše; od veriacich, ktorí prichádzajú vo veľkej núdzi a dávajú na kostol; prispieva každý manželský pár, ktorý má zem a dom; príspevky od šľachticov nemajú, majú iba tzv. honorácie.⁹ Cirkevný zbor nemá žiadne pozemky, nikomu nič nedlhuje, ani nemá aktívny dlh. Minulého roku boli príjmy 343 zlatých a 15 grošov. Výdavky 337 zlatých, 7 grošov a 2 grajciare. To znamená, že v pokladni zostáva 5 zlatých a 7 grošov. Do toho nie je započítaná účtovná uzávierka za chrám, lebo ešte nie je vyhotovená.

Príjmy cirkevného zboru spravuje kurátor a v nevyhnutnom prípade pri výstavbe aj iní zvolení inkasanti, ako je aj teraz, keď sa buduje nový chrám. Pokladnica sa uschováva na fare. Príjmy a výdavky zapisuje kňaz v osobitnej knihe účtov. Každoročne na zhromaždení cirkevného zboru kurátor predkladá účty, kňaz ich číta a vtedy sem prichádzajú aj členovia miestnej civilnej vrchnosti a veriaci. Kontroluje ich aj miestny zapisovateľ. Vplyv kňaza na pokladňu je iba taký, že zapisuje. Cirkevný zbor nie je s nikým v súdnom spore o majetok, ani o nijakú inú vec.

8. Archív cirkevného zboru. Cirkevné knihy.

- a. Staré dokumenty, akými sú protokoly úradných spisov, obežníkov, konventov atď., ktoré od začiatku cirkevného zboru začal veľmi svedomite písať kňaz Pavel Kováč; fascikle rôznych spisov, ktoré sa vzťahujú na cirkev.

⁷ Ferdinandsberg, Nándorhegy (historické názvy) dnes – Oṭelu Roṣu (Rumunsko). V. Hudec (podľa E. Koléniho) uvádza, že Slováci Ferdinandsberg nazývali Fabrika (Hudec, 2015: 92).

⁸ Nápis na zvonoch sú písané po nemecky.

⁹ Honorácie – poprední, vážení občania, príslušníci vyšších spoločenských tried, ale i nešľachtických vrstiev, ktorí na základe titulu (získaného vzdelania) zastávali cirkevné a svetské úrady.

- e. Protocollum pro inscribendis contractibus matrimonialibus seu stipulationibus moritorum moring dictis.
- f. Protocollum Scholasticum.
- g. Inventarium rerum ecclesiasticarum et parochialium factum est tempore introductionis infrascripti, contentum in protocollo Ecclae sub dato: 1. Dec. 1822.

9. Coemeterium est extra possessionem a parte septentrionali antiquum et recentius in contiguo quadratas orgias continens: in longum 80, in latum 60, 4800. Pecus arcetur, et usus graminis Ludirectori destinatus.

B. Filiales stricto sensu sunt nullae, siquidem docente carentes; notabiliorem tamen numerum fidei consortium complectuntur Törökbecse–Franyowa circ. 50, Melencze 20, Elemér 20. Törökbecse–Franyovienses identidem VDMinistrum pro administranda sibi sacra coena advocant.

II. Regimen Ecclesiae politico-oeconomicum

Inspector nullus.

Curator nunc est Georgius Litavsky colonus instructione ea, quae argumentum eius iuramenti efficiebat, instructus. Salarium nullum, prater calceorum par habet.

Aedituus est Stephanus Mucsay, etiam tempore depositi iuramenti officiis suis adstrictus. Salarium aequae praeter par calceorum nullum habet.

Praesbyterium est ipse magistratus loci civilis Ecclesiae quippe puro evangelicae. Sunt tamen Senatoribus sicdictis civilibus 3. etiam adiecti Senatores ecclesiastici seu stricte sic dicti praesbyteri, quo et laboribus ecclesiasticis inspicere et matrimoniis tum contrahendis tum reconciliandis tanquam testes, consiliarii et arbitri, uti etiam aliis consiliis circa Ecclesiam capiendis facilius adesse possint: quippe quae eorum sunt officia.

III. Status Ecclesie internus, moralis, religiosus

Zelus in frequentando cultu divino dominicali laudari meretur, at in quotidiano laborum publicorum et domesticorum, hominum quippe laboriosorum cedere videtur necessitati.

Dies dominici profanari dici haud possunt laboribus, quos post meridiem in summa vel calamitatis vel fertilitatis necessitate, sive I. Cottus sive Inclitum Dominium indulget. Saltibus etiam nonnisi post meridiem iuventus vacat, ob quales tamen etiam identidem catechisationes negligit. Manifesti contemtores cultus divini publici et speciatim sacrae Domini Coenae nulli constant.

- b. Matriky: sobášených, krstených a pochovaných od roku 1788; najstaršia matrika od roku 1788, tiež novšia matrika krstených a pochovaných od roku 1811 a od roku 1825/1826.
- c. Protokol úradných spisov, obežníkov, konventov, dva nové protokoly. Prvý začína od roku 1816 a druhý od roku 1827.
- d. Kniha účtov.
- e. Protokol na zapisovanie manželských zmlúv¹⁰ alebo zriadenie závetu pre prípad smrti, t. j. testament.
- f. Školský protokol.
- g. Inventár cirkevných a farských vecí je napísaný v čase uvádzania, nachádza sa v protokole cirkevného zboru s dátumom 1. decembra 1822.

9. Cintorín je mimo dediny; zo severnej strany je starý a naň nadväzuje nový, ktorého dĺžka je 80, šírka 60 siah, čo znamená 4800 štvorcových siah. Je chránený pred dobytkom, trávu používa učiteľ.

B. Filiu, ak na to pozeráme striktné, nemajú, pretože nemajú učiteľov [v tých dedinách], ale majú určitý počet veriacich. V Novom Bečeji¹¹ je ich okolo 50, v Melenciach 20, v Elemiri 20. Do Nového Bečeja si taktiež povolávajú kňaza, aby im prislúhoval Večeru Pánovu.

II. Politicko-ekonomický stav cirkevného zboru

Inšpektora nemajú.

Kurátorom je teraz Juraj Litavský, sedliak, poučený v otázkach služby, ktorú vykonáva. Plácu nemá žiadnu, iba pár obuvi.

Kostolník je Štefan Mučaj, tiež dočasne zaprisahaný na vykonávanie služby. Ako plat dostáva pár obuvi a nič viac.

Presbyterstvo je súčasne aj lokálnym vedením obce, pretože je čisto evanjelické. Ale sú tu aj tzv. civilní senátori; aj títo traja senátori sú evanjelici a to znamená, že sú presbyteri, ktorí sa zaoberajú cirkevnými záležitosťami, sú aj svedkami pri manželských zmiereniach, aj radcovia či arbitri a pomáhajú aj inými radami týkajúcimi sa cirkevných vecí. Toto všetko sú ich povinnosti.

¹⁰ Svadobná zmluva (manželský kontrakt) – písomné potvrdenie dohody medzi rodinou ženícha a nevesty o majetkovom vysporiadaní pred uzatvorením manželstva, spravidla počas zásnub, najmä v majetnejších rodinách. Zmluva sa potvrdzovala u notára, hoci často bývala len ústna dohoda pred svedkami. Jej predmetom bola výška a obsah vena nevesty (zriedkavo aj jej výbavy), zabezpečenie dedičského a vdovského.

¹¹ Türk Beče–Franyova – dnes časť Nového Bečeja – Vranjevo (Srbsko)

Lecturae plures sunt gnari quam ignari, non item scripture.

Liberi mittuntur satis diligenter hiemali tempore in Scholam, nisi paupertas in vestiendis ponat obicem.

Zelus libros sacros et devotionem alentes comparandi patet ex eo, quod universi legere gnari. Transcium comparare flagrent. Biblia rara. At Novum Testamentum in omni fere domo legere gnara reperias. Ceteros libros etsi exstimulatio non defuerit, emisse aliquem, praeter 1. duosque opifices, quibus tamen paupertas est impedimento, rarum exstat exemplum.

Mores in Ecclesia universe exprimi ita possunt, quod sint homines patientes, probi et laboriosi, quod testimonium iis comitatus, dominium atque civitas vicina certatim exhibent. Vitia aliqua vigere infrascriptus pro conscientia adfirmare haud potest, nisi forte occasionem spirituali potu in vicina civitate utendi et maledictoria aliquorum excipiat.

Speciatim multane matrimonia infelicia? An multi coniuges dissociati et separatim viventes?

Mala, quod aliquantisper hactenus adparuit, magistratus localis tanquam presbyterium una cum VDMinistro tam feliciter tum monitis, tum precibus, tum minis et poenis occurrere videtur, ut tantum unum par dissociatorum coniugum et separatim viventium in Ecclesia reperiatur. Liberi praeterito anno extra matrimonium nati nulli. Obex vitiis ponitur per VDMinistrum et Presbyterium ita, ut rei coram admoneantur, non parentes, aut gravius et manifeste peccantes multis pecuniariis in Ecclesiae commodum, vel poenis corporalibus per magistratum civilem dictandis officiantur.

In carceribus publicis e sinu Ecclesiae sunt nulli.

Superstitionis species maxime conspicuae eae, quae universim vulgo communes sunt: spectra, fides infascinationibus dari solita, similia.

Per oblationes Ecclesiae aliqui benefaciunt. Per testamentum unus nonnisi, infrascripto hic operanti innotuit benefactor.

IV. Verbi Dei Minister est Daniel Abaffy natus anno 1790 d. 6. Maji tenore baptismalium, in Bagyan Poone I. Cottui Honthensi ingremiata, patre aequae VDMinistro Matthia. Absolutis vernaculis studiis, Novisoli etiam in instituto, Mezóberényii, Debreczini, Posonii studiis humanioribus, philosophicis et theologis operam navavit, et post consumptum in paedagogia unum, publici vero docentis provincia sesqui annum, Universitatem Jenensem petiit, lectionesque theologicas et philologicas Gableri, Schotti, Danzii et Eichstadii per annum audivit. Redux primum Comaromii per annum et in Agroberényiensi Gymnasio prope per annum professoris munere functus, Ludovicofalvae sacrum munus medio quinto

III. Vnútorný, mravný a náboženský stav cirkevného zboru

Ochotu veriacich navštevovať nedeľné služby Božie možno hodnotiť s pochvalou, tiež počas každodenných verejných a domácich prác sú ľudia dosť pilní [v navštevovaní bohoslužieb].

Nedeľný deň nezneuctievajú prácami, ktoré potom vykonávajú buď poobede v prípade neprajných poveternostných podmienok, keď [rýchlo] treba zbierať úrodu alebo keď to požaduje stolica alebo panstvo. Niektorí popoludní tancujú, preto potom zanedbávajú katechizáciu. Verejní protivníci služieb Božích a svätej Večere Pánovej nie sú.

Viac je tých, ktorí vedia čítať a písať ako tých, ktorí nevedia. Deti ochotne posielajú do školy najmä v zimnom čase, ak im to neznemožňuje nedostatok oblečenia.

Ochotne kupujú náboženské knihy, pretože všetci vedia čítať. Transcius kupujú horlivo, Bibliu zriedkavo a v každom dome sa nájde taký, ktorý číta Nový zákon. Hoci sú vyzývaní, aby kupovali knihy, iné knihy nekupujú (prekážkou je chudoba), okrem jedného-dvoch remeselníkov, ktorí sú zriedkavým príkladom.

Obyčaje v cirkevnom zbore by sa všeobecne mohli zlepšiť: aby ľudia boli trepezlivejší, čestnejší, pracovitejší, aby to preukázali pred stolicou, panstvom a pred civilnou vrchnosťou. Nemožno povedať, že by sa vedome rozširovali zlozvyky, ale sa predsa pod vplyvom obyvateľov susednej obce veľmi praktizuje pitie, nadávanie a ohováranie, čo by sa malo vykoreniť.

Či existuje mnoho nešťastných manželstiev? Či je mnoho rozdelených manželstiev, v ktorých manželia žijú oddelene?

Ako možno vidieť, vedenie obce spolu s presbyterstvom a s kňazom tak napomínaním, ako aj modlitbami, peňažnými pokutami a karhaním úspešne zamedzujú zlozvyky, ktoré sa doteraz zjavovali, takže len jeden manželský pár žije oddelene. V minulom roku mimomanželské deti neboli. Kňaz a presbyterstvo sa snažia zastaviť negatívne javy tak, že ľudí v takej situácii napomínajú a ak sa to nepodarí, ťažších a ľahko rozoznateľných hriešnikov trestajú peňažnou pokutou v prospech cirkvi, ako i telesnými trestami, ktoré oficiálne vykonávajú civilné vrchnosti.

Z nášho cirkevného zboru vo verejných žalároch nemáme nikoho. Poverčivosti sú najčastejšie tie, ktoré sú obvyklé aj inde medzi veriacimi: príznaky, rôzne rituály proti urieknutiu a pod.

Niektorí darujú [dary/majetok] cirkvi. Zapisovateľ zaznamenal aj jedno darovanie testamentom.

anno gessit, inde Tótaradaczinum evocatus, ubi munere sacro fungitur ab anno adventus sui 1822 4. Novemb. in universum 19 VDMinisterii annum agit. Linguas callet patrias et gallicam.

A. Muneris sacri administratio

1. Auditores visitare solet solemnibus in hac Ecclia sic dictae Coledae, qua animarum conscriptio instituitur occasione, et alias pro viribus. Quantum scit in pace vivit cum Ecclesia. Sermones sacros scribit dicitque memoriter, extraordinaria nisi impeditus necessitate aut legendi aut ex tempore dicendi. Textus evangelicos et epistolicos mutat. A vitiiis tum universe, tum crassissimis, veluti furtis scortis, ebrietate etc. uti argumentum textus sive proprium et grammaticum, sive sublimius secum fert dehortatur, praesertim etiam in catechisationibus.
2. Catechisationes instituit continuis dominicis post Trinitatem, auctorem sequitur Minorem Catechesim Lutheri. Qua iuventus tum scholastica, tum adultior ab initio, quam messis et adpropinquantis vindemiae tempore, et sexus femininus quam masculinus quippe pecori pascendo occupatus frequentat diligentius.

Catechumeni instituuntur tempore Quadragesimae, in qua institutione ante et post meridiem generatim logicum sive consequentem nationum religionem complectentium nexum menti iuventutis imprimere, aut potius ex hac evolvere, intendit; speciatim sensum moralem, in deum fiduciam, Christologiam, et haec omnia in uno quasi foco – in institutione de Sacra domini coena concentrare, intertextiis vivis vitarum Mosis, patriarcharum, Davidis, Lutheri, Christi cet. meritorumque de religione descriptionibus. Sollemnis sit dicta confirmatio die Iovis Viridum est in usu.

Neogami siquidem alio tempore ob labores campestris non successit, occasione desponsationis et ipsius copulae summatim instituuntur, officiorumque commonentur.

3. Cultus divinus die Domini mane peragitur secundum Agenda Hamaliam et morem Slavorum fere uniformem, cum 5, festis vero anniversariis cum 7 cantilenis ante Sermonem et hoc durante. VDMinister durantibus 3 et 4 cantilenis ante Sermonem, et post per decantatum 1. cantilenae versum ante aram stat, flexo poplite orat, antiphonas et textum intonando praelegit, peraeque etiam benedictionem. Post meridiem decantatis 2. cantilenis aut pericopam explicat, ex qua sermo non erat mane dictus, aut catechizat. Quotidie preces peragit, aut numerosiori auditorio Kreucpergerum cum grano salis praelegit, decantatis 2.

IV. Kňaz je Daniel Abaffy, narodený 6. mája 1790, podľa matriky pokrstených v obci Baďan¹² v Hontianskej stolici, otcovi Matejovi, tiež kňazovi. Po ukončení ľudovej školy odišiel z rodiska a učil sa v Banskej Bystrici, potom v Poľnom Berinčoku, v Debrecíne, v Bratislave na štúdiách humanitných vied, filozofie a teológie. Po ukončení jedného roka na štúdiách pedagogiky rok a pol pracoval ako učiteľ a potom odišiel na univerzitu do Jeny, kde ukončil kurz teológie a filológie u profesorov Gablera, Schottiho, Danziho a Eichstada. Po návrate vykonával profesorskú službu najprv v Komárne, jeden rok na gymnáziu v Poľnom Berinčoku, potom štyri a pol roka vykonával bohoslužbu v Padine, odkiaľ bol povolán do Slovenského Aradáča, kde bohoslužby vykonáva od svojho príchodu 4. novembra 1822, čo je spolu už 19 rokov. Okrem štátnych jazykov a materinského [nemeckého, maďarského a slovenského] jazyka vie aj po francúzsky.

A. Vykonávanie kňazskej služby

1. Veriacich v tomto cirkevnom zbore navštevuje každoročne počas tzv. koly, keď sa vykonáva súpis duší. Ináč ich navštevuje podľa svojich možností. Nakoľko vieme, žije v zhode s cirkevným zborom. Sväté kázne píše, káže spamäti, no vo výnimočných situáciách ich číta. Pri kázaní používa evanjelické texty a texty epístoľ. Proti obvyklým zlovykom, ktorými sú najčastejšie krádeže, opilstvo a iné, uplatňuje opatrenia a hriešnikov sám napomína. Ako argument používa text, a to buď svoj alebo z kníh, vyberajúc povzbudzujúce texty. Zvlášť napomína aj pri katechizácii.
2. Katechizácie koná vždy v nedele po Svätej Trojici a používa Lutherov *Malý katechizmus*. Tieto katechizácie od žatvy navštevuje aj školopovinná, aj staršia mládež. Keď sa blíži čas oberačky hrozna, viacej ich navštevujú dievčence, lebo chlapci musia pásť dobytok. Katechumeni sa pripravujú v čase Veľkého pôstu. Katechizácia sa koná predpoludním aj popoludní po skupinách podelených logicky, t. j. pouča sa podľa vedomostí zoskupených detí, aby deťom utkvelo v pamäti, lepšie povedané, aby sa zvlášť vyvinulo morálne vedomie, dôvera v Boha, christológia a všetko toto s jedným cieľom – koncentrovať sa na učenie o svätej Večeri Pánovej, so zodpovedajúcimi textami o živote Mojžiša, patriarchov, Dávida, Luthera, Krista – a na iné dôležité reliigiózne texty.

Sviatočná konfirmácia sa koná na Zelený švrток.

Snúbenci sa poučujú pred samotným sobášom, pretože v inom čase majú pracovné povinnosti na poli. Pripomína sa im, aké povinnosti ich očakávajú.

¹² Bagyan – dnes Baďan (Slovensko)

cantilenis. Juventus ventui similis sub Cultu crebrioribus, ut assolet, admonitionibus, rarissime poenis parere solet, ut composita sit. Hucdum in veteri templo masculinae iuventuti angustia chori occasionem insolentiae suppoditabat. Tempore Quadragesimae solet praelegi historia passionis secundum Kreuzpergerum cum selectu. In Liturgicis nil arbitrarie mutatur.

4. Sacramenta. Baptismus administratur semper in templo, exceptis baptismis sic dictae necessitatis infantum debilium, qui noctu in parochia etiam baptisantur. Compadres nisi absentes conuocationis tempore, aut labore publico vel morbo impediti veniunt, commatres vero complures. Termini Divini Coenae administrandae destinati 4: utpote Festo Natalitiorum, Paschatos, Joannis Baptistae et Michaelis; quolibetque termino quinquies celebrari solet. Confitentes hoc anno ecclesiastico per 2. terminos 1395 fuere, anno vero 1830 toto: 2251.
5. Morbidorum provisio. Uti exsiccatis, ducto pone Tibiscum aggere, huius exundatione factitatis paludibus sanitas incolarum reparata; ita etiam numerus morbidorum decrevit et necessitas uberior VDMinistrum vocandi. Medicis in vicinia habitationibus aliqui utuntur; et VDMinister, prout prudentia suadet, etiam in societate medici morbidos pro intelligentia sua etiam non vocatus adit.
6. Vaccinatio est in usu, posteaquam et Incl. Cottus medici eam diligenter procurare perexissent et VDMinister etiam pro officio suo necessitatem vimque beneficam eius omni ratione ex cathedra saepius demonstrasset.
7. Scholam VDMinister pro viribus visitat. Docens veteranus compluribusque Decanorum suorum encomiis ornatus ad harmoniam docendum cum VDMinistro se componere nititur.
8. Circa matrimonia secundum Benign. Patentales trina promulgatio diversis vicibus observatur. Item observatur etiam formula iurisiurandi. Tantum maturae aetatis, utpote masculi 18. virgines 16. annorum agentes copulantur. Reconciliatio discordium vel separatim viventium coniugum per VDMinistrum monendo et rogando, per presbyterium magistratumve item etiam animadvertendo puniendoque tentatur.
9. Funera ducundur cum 2. cantilenis in aula mortui decantatis, cum antiphonis, oratione S. precibus et praelectione textus in tonatis, in ductu per intervalla versu alterum sequente decantato, in coemeterio cum oratione, benedictione et cantilena valedictoria.

Cum sermonibus, qui in templo decantata 1. cantilena dicuntur, nonnisi adultiores qui volunt, vel possunt, sepeliri consueuerunt. Absente vel aegre decumbente VDMinistro Scholae Rector sepelit.

3. Nedelne služby Božie sa konajú predpoludním podľa Hamaliarovej *Agendy* a obyčaje Slovákov tak, ako je už zaužívané: spievaním piatich piesní a na výročné sviatky pred kázňou spievaním siedmich pesničiek. Kňaz sa medzi treťou a štvrtou piesňou postaví pred oltár a prečíta jeden verš. Potom sa kľačiac pomodlí, intonuje antifónu, číta text a nakoniec požehnáva.
Popoludní sa spievajú dve pesničky alebo kňaz vykladá a káže časť z Písma svätého, ktorá je iná ako predpoludním, alebo sa koná katechizácia. Každodenné modlitby koná v prítomnosti značného počtu veriacich podľa Kreutzberga s poučením a spievaním dvoch piesní. Počas bohoslužieb sa mládež podobá vetru, takže kňaz mladých často napomína a karhá, aby boli pokojnejší. Doteraz mládenci nechodili do starého chrámu kvôli malému priestoru chóru. V čase Veľkého pôstu sa vykladá história utrpenia podľa Kreutzberga a v liturgii sa z vlastnej vôle nič nemení.
4. Sviatosti. Krst svätý sa koná vždy v chráme, vo výnimočných prípadoch sa slabé deti krstia aj v noci na fare. Kmotrovia nie sú vždy prítomní, keď sú povolani; buď nemôžu prísť kvôli verejným prácam alebo chorobám, no kmotry sú zväčša prítomné. Určené sú štyri termíny svätej Večere Pánovej, a to na sviatok narodenia [Ježiša Krista], na Veľkú noc, na Jána Krstiteľa a na Michala. V každom termíne sa päťkrát prisluguje. Počet dospelých, ktorí v tomto cirkevnom roku v dvoch termínoch prijali Večeru Pánovu je 1395 a v roku 1830 ich bolo úhrnne 2251.
5. Prisluhovanie chorým. V čase, keď sa vylieva rieka z koryta a keď prebieha vysušanie Tisy, obyvatelia kladú koly ako ochranu pred vodou a vtedy počet chorých stúpa a súčasne sa zväčšuje aj potreba zavolať farára. Ľudia hľadajú pomoc kňaza a lekárov z blízkeho okolia, aby ich pozdvihli na ducha a posmelili. Kňaz spolu s lekárom svedomite navštevujú chorých aj vtedy, keď nie sú povolani.
6. Vakcinácia sa používa po tom, ako ju stolica veľmi usilovne propagovala. Kňaz v rámci svojej služby veľmi často podporuje vakcináciu zo svätej kazateľnice.
7. Školu kňaz navštevuje tak často, ako môže. Starý učiteľ sa od viacerých svojich dekanov naučil kázať. S kňazom sa snaží udržať harmóniu vo výučbe.
8. Pri sobášoch sa riadi podľa milostivého patentu a koná tri ohlášky v rôznych termínoch. Tiež dodržiava formulu prísahy. Sobáši len v zrelom veku, to znamená mužov od 18 a ženy od 16 rokov. Kňaz sa snaží o znovuspojenie tých, ktorí žijú oddelene tak, že ich napomína a prosí. Presbyterstvo a vedenie obce zasahujú napomenutím a karhaním.

10. Matriculae, Protocolla, Rationes. Hae pro ratione indictationis per curatorem faciendae, per VDMinistrum pro conscientia ducuntur.

B. Character moralis Verbi Dei Ministri.

Vir solide doctus, orator bonus et pius, in munere fidelis, sed visus est mihi facile effectu abripi.

C. Bibliotheca eius.

Sermonum curricula ex 5 postremis annis praesto sunt digesta, ex anterioribus indigesta.

D. Habitatio est commodissima, quippe 5 cubilibus, tecto capaci, camera, culina, cellario, porticu constans, ex bonis, ut dicunt, materialibus structa.

E. Reditus VDMinistri ex his adnexa copia authentica Vocatorialium sub.

Promissa sat debite et iusto tempore praestantur. Restare pauci solent. Reditus augeri possent, ut dignius vivat VDMinister, si, quod plures evangelicae Ecclesiae VDMinistri aliqui habere enituntur, hic etiam duntaxat stolares solutiones in argentea moneta solverentur auctoritate altissimi magistratus.

V. Schola

A. Rector Scholae modernus Alexander Bako, natus Cibinii in I. Cottu Sárosiensis anno 1792 d. 6. Ianuarii, ubi grammatica institutione formatus, Fragopolium dein humaniorum discendorum causa delatus, et illinc Mezóberényium, ubi in Gymnasio sub clariss. Rectore Andrea Skolka, Venerandis item DD Zacharia Oertel et Georgio Kuczian sic dictam primam finiit, denique ad latus senescentis Genitoris sui Aradaczensis Scholae rectoris accitus, eidem defuncto 1814 d. 6 Febr. actu successit eodemque anno nactus senioraliter sibi submissam baptisandi et introducendi facultatem.

- a. Character doctrinalis et moralis. Tam in Schola quam domi solers, diligens, intelligens, officiosus dici potest; cum VDMinistro et Ecclesia semper adhuc in optabili pace et harmonia vixit.
- b. Fidelis adeo in docenda iuventute est, ut officio plus praestare eum, adpareat. Horis se adligare, si vellet, haud potest ob horologii publici defectum et privatorum imperfectionem. Docet omnino cantum, loca Scripturae Sacrae classica, in catechesi utitur pro basi catechesi Lutheri et adminiculis opusculis Schulekii, *anonymi ein in Katechetischen fragen entworfenen Unterricht* (Seileri), Herderi, Starkii, Fockii, habita simul ratione Dogmatices et Moralis et ceterorum huc spectantium; eodem Lutheri Catechismo

9. Mrtvyh vyprevádzajú s dvoma piesňami, ktoré sa spievajú vo dvore zosnulého s antifónou, so svätou kázňou, modlitbami a čítaním vhodného textu. Spieva sa verš a na cintoríne sa káže, posväcuje a spieva rozlúčková pieseň. Pohreb sa vykonáva s kázňami a so spievaním jednej piesne v chráme, ktorej spievanie pozostalí môžu žiadať pre zosnulých dospelých. Keď je kňaz neprítomný, alebo leží chorý v posteli, vtedy pochováva učiteľ.
10. Matriky, protokoly a účty kurátor diktuje a farár zapisuje.

B. Morálny charakter kňaza.

Človek solidne vzdelaný, dobrý a pobožný kazateľ, v konaní služby svedomitý, ale zdá sa mi, že je veľmi citovo založený.

C. Knižnica.

Vlastnú zbierku kázni za posledných 5 rokov má svedomite popísanú, kým kázne z predchádzajúcich rokov nemá dobre spracované.

D. Byt je veľmi pohodlný, s dobrou strešnou krytinou; má 5 izieb, komoru, kuchyňu, pivnicu, predsieň. Všetko je vybudované z dobrého materiálu.

E. Príjmy kňaza možno vidieť v priloženej kópii vokátora.

Dávky sa v určenom čase pravidelne odovzdávajú. Málo je tých, ktorí meškajú. Príjmy by sa mohli zväčšiť, keby sa kňaz snažil získať si viac evanjelikov v cirkevnom zbere, aj keď by sa štolárne platenie realizovalo v striebornej minci, čo by mohlo prikázať iba vedenie obce.

V. Škola

A. Terajší učiteľ školy je Alexander Bako, narodený v Sabinove v Šarišskej stolici 6. januára 1792. Tu ukončil gramatickú školu a potom v Prešove humanitné triedy, odtiaľ odišiel do Poľného Berinčoku, kde ukončil gymnázium pri výni- močných profesoroch Andrejovi Školkovi, Zacháriovi Oertelovi a Jurajovi Kucia- novi. Potom bol povolaný za učiteľa do školy v Aradáči ku svojmu otcovi, ktorý bol v pokročilom veku, a keď ten umrel 6. februára roku 1814, nastúpil po ňom a v tom roku od seniorátu dostal právo krstiť a uvádzať.¹³

- a. Pedagogický a morálny charakter. Je šikovný, starostlivý, rozumný a pracovitý tak v škole, ako aj doma. S kňazom a cirkevným zborom doteraz žil v potrebnom mieri a harmónii.

¹³ Alexander Bako (otec) ako učiteľ v Aradáči pôsobil v rokoch 1797 – 1814 (zomrel v Aradáči). Alexander Bako (syn) v Aradáči učil do roku 1859. Od roku 1858 s ním učil ako pomocný učiteľ jeho zat Juraj Ďurkovič (Jurkovič), rodom z Brezovej, Nitrianska stolica (Petkovský, 1986: 101).

cum VDMinistro in catechisationibus utitur; verum sensum pietatis religionisque tenerorum animis infundere pro posse adnititur, et ad familiaritatem cum bibliis saltem cum Novo Testamento sane explicatis etiam pericopis memoriae mandatis, historiisque biblicis ducit.

- c. Obiecta institutionis reliqua sunt: historia biblica, naturalis historia occasionaliter habita ratione Phisices, Anthropologiae, Psychologiae et c.; Geographia coniunctim cum memorabilioribus ex historia patriae, Arithmetica, Orthographia cum Calligraphia. Methodus docendi maxime analytica.
- d. Libri, quibus in docendis hic utitur sunt:
- e. In historia biblica: Hübner, Stark, Lossonczii Kis Tükör in historia naturali: Bartholomeidis, Raffii, Mártonii, Schmalingii, Kollárii, Helmuthiique elementa in geographia opuscula Palkovicsii, Martonii, Lossonczii in arithmetica opusculam: Spšob pravidelného počtowánj s přidawkem slovenské dobropjsebnosti, item Koláre Čitanka.

B. Numerus discipulorum simul 136 hoc anno. Maxime per hiemem solent frequentare Scholam. Aperitur finita vindemia. Tentamina publica habentur post Pascha secundum decretum Seniorale. Impedimenta non missionis in Scholam, ut ipsi fatentur, sunt paupertas liberos vestiendi pro hieme, vel horum aliquorum naturalis incapacitas discendi; infrascripti iudicio tamen parentibus per labores externos evocatis enata necessitas pubem domi relinquendi, cum familiis nimium quantum per seorsivas domos divisivis, praeter liberos proprios neminem, qui vel domum custodiat, habeant.

C. Aedificium Scholasticum. Habitatio docentis Scholae iam ruinae proxima, posteaquam ligna de vetere templo desumta ei tegendae apta praesto sunt, primo quoque tempore, amplior et commodior ex fundamento renovabitur, contentura, uti nunc, 2. at commodiora cubilia, cameram, culinam et nefors etiam cellarium. Classis est una satis ampla, anno 1830 ex stipata gleba rite adjustata, in qua in praesens cultus etiam divinus peragitur.

D. Reditus Scholae Rectoris. Copia reddituum sub.

Ecclesiani stricte tenori vocatorialium inhaerent, quibus didactra satis heterogenea et merita cantationum conditionata sunt. Restant aequae, uti VDMinistro, docenti etiam scholae pauci.

E. Fundatio pro schola nulla est.

F. Inspector scholae est nonnisi naturalis, VDMinister.

TG. Libri scholastici usui docentis vel discentium inservientes sunt Tranoscius et liber funebris.

- b. Je veľmi svedomitý v poučovaní mládeže a svoju službu vykonáva veľmi dôkladne. Podľa možností dodržiava termíny, pretože verejné hodiny sú nefunkčné a súkromné nepresné. Učí spev, písanie, sväté klasické spisy a v katechizácii používa Lutherov katechizmus a menšie práce Šuleka¹⁴ a anonymného autora, Seilerov *Katechetischen Fragen entworfene Unterrichtsricht*, Herdera, Starkeho, Focka a iné, ktoré sa vzťahujú na dogmatiku a morálku. Tento Lutherov katechizmus kňaz používa v katechizácii, aby v rámci možností vzbudil pobožnosť v mladých dušiach a aby o rodinnom živote vykladal z vybraných statí z Biblie alebo aspoň z Nového zákona, čo im dáva učiť sa naspamäť. Učí aj biblickú históriu.
- c. Žiaci sa učia aj iné predmety: biblické histórie, históriu prírody, do ktorej sa pridáva aj niečo z fyziky, antropológie, psychológie atď.; zemepis, do ktorého sa pridávajú poznámky z histórie krajiny, aritmetiku, ortografiu s kaligrafiou, všetko podľa analytickej metódy učenia.
- d. Knihy, ktoré sa vo výučbe používajú:
Z biblickej histórie sa používa: Hübner, Stark, Lossonczih *Kis Tükör*.¹⁵
Z histórie prírody: Bartholomeides, Rafi, Martoni, Schmaling,¹⁶ Kollár, Helmuth.
Prvky geografie v prácach Palkoviča, Martoniho, Lossonczih.
V aritmetike: *Spůsob prawidelného počtowánj s přjdwkem slowenské dobropjsebnosti*, tiež Kolárova *Čítanka*.

B. V tomto roku je počet žiakov, ktorí do školy prichádzajú najviac v zime, úhrnne 136. Škola začína po skončení oberačiek hrozna. Verejné skúšky majú po Veľkej noci, podľa seniorálneho dekrétu. Ako sami priznávajú, prekážky, pre ktoré neposielajú deti do školy, sú chudoba a nedostatok odevu pre deti v zime. Niektoré

¹⁴ Mohlo ísť o dielo Jána Šuleka: *Prwnj Začátkowé Včenj Křestánského ewangelického*. W Olomauci 1810. Wyfisštěné v Ant. Alexia Skarnycla (Rizner, 1933: 266). J. Šulek (1774 – 1857), učiteľ v Hybiach a Mošovciach, potom evanjelický farár v Pržne a v Sobotišti.

¹⁵ István Losonczi: *Hármas kis tükör, mely I. a' Szent Históriat, II. Magyar országot, III. Erdély országot, annak földével, polgári-állapatjával, és históriájával, gyenge elmékhez alkalmaztatott módon, a' nemes tanulóknak, summásan, de világosan előadja, Komárom, 1809*. I. Losonczi (1709 – 1780), učiteľ, farár, zostavovateľ učebnic.

V rokoch 1771 – 1868 vyšlo viac ako sedemdesiat vydaní jednej z prvých maďarských ľudových učebníc *Trojité zrkadielko*. Materiál spracováva poetickou formou, ale vďaka jeho skladacím mapám mohli učebnicu použiť ako ilustráciu vo vzdelávaní, ktorá „zobrazuje posvätné dejiny, maďarskú krajinu, krajinu Sedmohradska s jej zemou, občiansky stav a históriu...“.

¹⁶ L. Ch. Schmaling: *Domownj Včitel aneb Povčenj pro Rodičů a Včifelů kterakby malé Dítky o Přirozenj a Náboženstwju wučowati měli; spolu s Wedenjm k srdečné a wraucý Modlitbě; wydaný od — —, přeložený pak skrze Jana Szepessy*. W Lewoči 1819. U Jana Werthmüllera (Rizner, 1933: 65).

H. Decanus scholam praterquam tempore anniversarii examinis post Pascha haud visitat, magisque refert Senioratui quam praescribit docenti lectionum seriem.

VI. Obstetrices sunt duae: Panna [?] Bencsik vidua et Maria Jardek, per chirurgum haud institutae, neque adjuratae, tamen sobriae, infantibus in casu summae necessitatis sic dictam benedictionem impertiunt. Secus infantes debiles quoquo tempore ad VDMinistrum vel hoc absente ad Levitam baprisandos adferunt. Solutionem habent stipulatam, ab uno puerperio 8 grossos et 1. panem.

VII. Vespillones sunt nulli, siquidem vicini te propinqui sibi mutuo illud officium praestare solent; foveas in recentiore coemeterio debito ordine et sat profundas secundum praescriptum fodiunt.

VIII. Instituta pauperum in Ecclesia cassaque pauperum est nulla. Pauperes nonnisi benevolis oblastis privatorum sustentantur. Orphanorum provisio fit ex parte Dominii per Fiscalem dominalem iuste a hominum memoria.

Choralistae sunt nulli beneficii alicuius participes. Domicilia pro viduabus VDMinistrorum et Scholae docentium, quemadmodum etiam fundationes pro iis nulla: secus tamen per Ecclam adiutae, etsi nunc nulla talis iuvaminis necessitatem sentiens in Ecclesia reperitur.

IX. Annuae devotiones

Sermo eucharisticus post messem et vindemiam haberi solet. Reformationis necessaria notitia in catechisationibus et Catechumenorum institutione quadragesimali animis tenerorum ingeritur. Memoria consecrati templi dominica ante diem vel ipsa die Lucae, quippe quo templum consecratum, cum sermone accommodato quotannis recolitur. Judex et magistratur etiam solent cum allocutione in templo adiurari.

Famulitio officia eius nonnisi ferente ita textus argumento proprio aut sublimiore et remotiore commendari solent.

X. Gravamina

XI. Abusus abrogandi in Eccla proponuntur nonnisi: balneatio feriis Paschatos; comessiones tempore baptismi in primis nuptiarum, et turbulenta nonnumquam die Sabbathi vespere a parte iuvenum per plateam suscepta virginum visitatio.

Datum 13 Maji 1836

Scrpsit Daniel Abaffy
Ecclesiae Totaradác VDMinister

deti nie sú spôsobilé učiť sa. Dolupodpísaný je tej mienky, že rodičia kvôli veľkým prácam deti nechávajú doma, aby slúžili v iných domácnostiach alebo aby doma strážili mladších súrodencov.

C. Budova školy. Byt učiteľa je už dosť poškodený. Drevo zo starého kostola využili na podopieranie, ale je v najbližšom čase potrebné všetko od základov renovovať a dobudovať dve komfortné izby, kuchyňu a pivnicu. Učebňa je dosť veľká, vybudovaná roku 1830 z nabíjanej hliny a v nej sa vykonávajú aj služby Božie.

D. Príjmy učiteľa školy. Kópia príjmov je v prílohe. Veriaci prispievajú presne podľa vokátora. Poplatky za vyučovanie sú rôzne, ako i platenie za spev. Je málo tých, ktorí majú nedoplatky za školu a farára.

E. Fundácia pre školu nie je.

F. Inšpektor školy je kňaz.

G. Školské knihy, ktoré používa učiteľ, sú *Tranoscius* a *Funebrál*.

H. Dekan navštevuje školu iba raz ročne počas skúšok po Veľkej noci, podáva správu seniorátu a predpisuje učiteľovi sériu lekcii.

VI. Babice sú dve, Panna [?] Benčík, vdova, a Mária Jardek, nepreskúšané chirurgom a nezložili prísahu, ale sú rozumné a novorodencom v prípade najväčšej potreby dávajú tzv. požehnania. Slabučké deti hneď odnášajú farárovi na krst alebo v jeho neprítomnosti levitovi. Podľa zmluvy majú plat 8 grošov a jeden chlieb od každej rodičky.

VII. Hrobára nemajú, ale túto prácu vykonávajú príbuzní a susedia. Hroby kopú na starom cintoríne v určenom rade a v potrebnej hĺbke podľa predpisov.

VIII. Inštitúciu pre chudobných v cirkevnom zbore nemajú. Chudobní sú podporovaní len z dobrovoľných súkromných príspevkov. Siroty sú podporované panstvom prostredníctvom panského fiškála, o čom sú obyvatelia informovaní. Nemajú vedúceho chóru, ktorý by prijímal nejaký plat. Nemajú dom pre farárske a učiteľské vdovy, ako ani fundácie, ani pomoc od cirkevného zboru, pretože to teraz v cirkevnom zbore netreba.

IX. Výročné pobožnosti.

Ďakovná kázeň s Večerou Pánovou sa drží po žatve a po oberačke hrozna. Mládež je informovaná o reformácii, katechizácii a poučovaní katechumenov počas Veľkého pôstu. Každoročne sa zodpovedajúcim spôsobom zaznamenáva spomienka na posviacku chrámu na sviatok Lukáša alebo v nedeľu pred tým dňom. Richtár

Sub ipso actu Visitationis constituta sunt sequentia:

1. Festum Reformationis circa 31. Octobris, solenniter esse in cultu divino celebrandum.
2. Balneatio feriis Paschatos serio inhibita, executioque inhibitionis huius tum locali VDMinistro, tum locali magistratui commissa.
3. Commessatio tempore baptismi et nuptiarum, ne iustos limites excedat, potenter commendata.
4. Cum gaudio suscipiebatur praesentis Iudicis Nobilium Alexandri Sztankovits a parte I Cottus Torontal exhibitum testimonium de colonis Aradaczensibus, quod se bonos et obedientes exhibere consueverint et pro exemplo communitatibus aliorum rituum proponi possint.
5. Spectabilis Dnus I. Cottus Torontal Ordinarius Geometra Samuel Szatmary Helveticae Confessionis VDMinistrum Aradaczensem protocollo inserere iussit mentem suam de dependendis Ecclesiae Aradaczensi in adiuvamen novi templi aedificandi centum Florenis; pro qua testata beneficentia tam Ecclesiae quam possessionis Tótaradác primores etiam Spectabili Domino, una cum ipso Reverendissimo Domino et cunctis honoratioribus in Tótaradác, occasione positorum novi templi fundamentorum congregatis, decentissimas egere gratias.

Joannes Szeberinyi Montanus Superindendens
Matthias Ambrosy m. p. Ecclesiae MBeckskerekiensis VDM h. t. Senior
Banaticus
Daniel Abaffy m. p. Senioralis et Actus Visitationalis Notarius

Copia

Poznamenánj duchodkúv Ročných Slova Božjho kazatele pri Cyrkwy Ewangelické Tóth - Aradácké!

1. Od každého Sezenj dve, od půl Sezenj gednau, od čtvrti půl Prespurské Merice wycudeného žita.
2. Od každého Páru zem nemagjcyho Željre neb Remeslnjka pul Prespurské Merice wycudeného Žita.
3. Tři Offeri na Slávnosti, z kterých tretj Částku, gako z zpovedlnjho penjze Šestu částku brati bude Pán Rektor.
4. Od pohrebu s Spevem 18 xr. s Parentacii 30 xr. s kázánjm 1Rfl.
5. Od Sobaše 8 Ğrošu; od Uwodu mladé newesti 1 Groš, klinownjk y Pečenka; od Uwodu šestonedelky 1 Ğroš, Chleb y Slépku.

a vedenie obce skladajú prísahu v chráme pri príležitosti vymenovania do funkcie. Text zmluvy o službe sluhov sa verejne nečíta, iba sa odovzdáva [kňazovi].

X. Sťažnosti [nie sú].

XI. Navrhuje sa, aby sa v tomto cirkevnom zbere zrušili zlozvyky:

Oblievačky na sviatok Veľkej noci, hostiny na krstínách, svadbách a veľmi hlasné zábavy na ulici občas v sobotu večer, keď mládenci po uliciach navštevujú dievky.

Zapísané dňa 13. mája 1836.

Zapísal Daniel Abaffy, kňaz cirkevného zboru Slovenský Aradáč.

Počas kanonickej vizitácie boli prijaté tieto opatrenia:

1. Sviatok reformácie sa má sláviť okolo 31. októbra na službách Božích.
2. Zakazujú sa oblievačky na Veľkú noc. Na dodržiavanie tohto zákazu majú prihliadať lokálny kňaz a lokálne vedenie obce.
3. Hostiny počas krstín a svadiieb nemajú byť priveľké.
4. S radosťou sa prijíma svedectvo prítomného šľachtného sudcu Alexandra Stankoviča z Torontálskeho komitátu o aradáčskych obyvateľoch, ktorý vyhlásil, že sú oni dobrí a poslušní a môžu slúžiť príkladom obyvateľom iných vierovyznaní.
5. Vážený pán geometer Torontálskej stolice Samuel Szathmary, evanjelik h. v. kalvínskej konfesie, aradáčskemu kňazovi písomným protokolom sľúbil 100 zlatých na stavbu nového evanjelického chrámu v Aradáči. Ako cirkevný zbor a obec Slovenský Aradáč, tak aj jej lokálne vrchnosti a vážený pán spolu s farárom a so všetkými šľachticmi v Torontálskej stolici sa pozbierali a takýmto darom preukázali svedčiacu dobrosrdečnosť v čase, keď sa stavajú základy nového chrámu.

Ján Seberíni, banský superintendent

Matej Ambrózy, kňaz cirkevného zboru v Zreňanine a toho času banátsky senior

Daniel Abaffy, seniorálny zapisovateľ a zapisovateľ tejto vizitácie

6. Od každého Ğazdu na Jána kohuta a od každé wdowy wrece.
7. Šest Sgah drewa, a Slamy neb Trstini na kuriwo kolik třeba.
8. Wjno po teg Cene, gak oni w čas dáwánj wjna swogé dowezú, dowesti powinni budau.
9. Na Colledu od každého Cyrkewnjka 1 ĝroš.
10. Každoročně 24 Presspurské Merice zemleť.
11. Sessiu Farsku, která celá gest, každoročně a na čas zuhorit, zorat, posgat, zežať, zwázat, zwozit: Luku do statečného Užitku priwest a Urodu zrobit y dowest; konopisko zuhorit, zorať, zasgať, a dwur y Zahradu naležitě opravit.

Collatum cum Protocollo Visitationis Superintendentalis dto. 2. Aug. 1818, in quo ad Nrum 1-mum adjectum habetur: “ab una octava Sessionis unam quartam metretae posonensis Tritici”.

Per Joannem Keblovsky m. p., Ecclae Nagylakienssis VDM et I. V. Senioratus Békés-Banatici Jur. Notarium.²

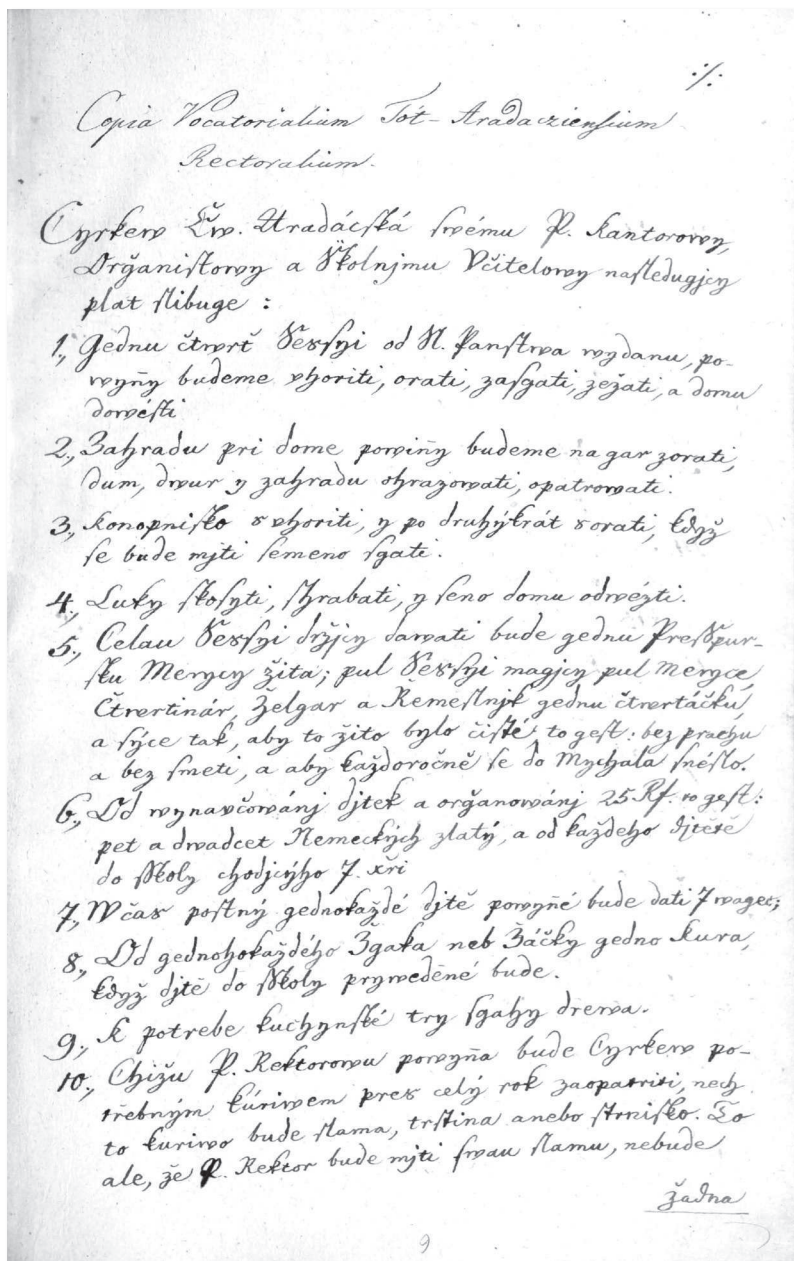
Copia Vocatorialim Tót-Aradacziensium Rectoralium³

Cyrkew Ew. Aradácská swému P. kantorowy, Orĝanistowy a Školnjmu Učitelowy nasledujcy plat sľibuge:

1. Gednu čtwrt Sessyi od Sl. Panstwa wydau, powyňy budeme uhoriti, orati, zasgati, zežati, a domu dowěsti.
2. Zahradu pri dome powiňy budeme na gar zorati, dum, dwur y zahradu ohrazowati, opatrowati.
3. Konopisko suhoriti, y po druhýkrát sorati, když se bude mjti semeno sga-ti.
4. Luky skosyti, shrabati, y seno domu odwězti.
5. Celau Sessyi držjcy dawati bude gednu Presspursku Merycy žita; pul Sessyi magjcy pul Meryce Čtwrtinár, Želgar a Řemeslnjk gednu čtwrtáčku a

² Příloha protokolu kanonickej vizitácie superintendenta z 2. augusta 1818, v ktorej je pod číslom 1 pridané: „Od jednej osminy sesie sa dáva štvrtina prešporskej merice pšenice.“ Zapisal Ján Keblovsky, kňaz cirkevného zboru Nadľak, notár Békeš-banátskeho seniorátu. (Poznámka autorov: V zmienkach o dôchodkoch kňazov v iných skúmaných cirkevných zboroch sa neuvádzajú vrecia.)

³ Kópia učiteľského vokátora v Slovenskom Aradáči (Poznámka autorov: V iných skúmaných slovenských evanjelických cirkevných zboroch v Báčke, Banáte a Srieme sa v rámci učiteľského vokátora nevyskytuje konopisko, klobásky ani cverny. Podnes je v Aradáči časť chotára zvaná “Konopnice”, pôvodne určená pre siatie konopí.)

Obr. 18: Zmluva cirkevného zboru s učiteľom v Aradáci (prvá časť)

sýce tak, aby to žito bylo čisté to gest: bez prachu a bez smeti, a aby každoročně se do Mychala snéslo.

6. Od Wynaučowanj djtek a organowanj 25 Rf. to gest: pet a dwadcet Nemeckých zlatý, a od každeho djtě do sskoly chodjcyho 7 xri.
7. Wčas postný gednokaždé djtě powyňé bude dati 7 wagec.
8. Od gednohokaždého Žgaka neb Žáčky gedno kura, když djtě do sskoly pryweděné bude.
9. K potrebe kuchynské try sghy drewa.
10. Chižu P. Rektorowu powyňa bude Cyrkew potřebným kúriwem pres celý rok zaopatriti, nech to kuriwo bude slama, trstina anebo strnisko. To ale, že P. Rektor bude mji swau slamu, nebude žádná dostatečná prjčina k vtáhnutj tohoto kuriwa.
11. Od každého žáka a žáčky budě mji P. Rektor deset snopy trstiny, kterymi se budě kuryti sskola.
12. Z kolledy Třý=králowé budě mji třetj částku, y z penez, y s klobás, y ze strowy, z obyľj, z cweran a.t.d.
13. Z Offery Wánočný, Welkonočný y Turjčný tretj penjz.
14. Kantacye čtyry: na Martina, Wánoce, Welku=noc, a Turjce. Na Blažege a Ğreğora possľu se chlapcy.
15. Ze spowedlnjho penjze šestý penjz.
16. Od pohrebu ze spjwanjm 3 ĝrosse; s půľ kázánjm 4 ĝrosse; a s celým kázánjm 6 ĝrossy.
17. Od Werssu pohrebných 17. ĝrossj.
18. Dwanact kýľ bude Cyrkew powyňá zemleti, obyčegně ale mele se, kolik P. Rektor potrebuge.

Psáno w Aradácý d. 15. Sept. 1807.

Vocationem hanc cum voto felicissimorum successuum rati habet Joannes Szimonides Ecclae Oroshaziensis Parochus atque Ecclarum Ev. per Incl. Cottus Békes, Arad atque Banatum Senior. L. S.

Has Vocationales Ecclae Tót-Aradácý confirmat Joannes Rakovitz VDM et Decanatus Banatici Decanus. L. S.⁴

⁴ Tento vokátor s veľkou spokojnosťou potvrdil Ján Simonides, farár cirkvi v Orosháze a senior cirkevných zborov v Békešskej, Aradskej a Banátskej stolici (M. P.). Vokátor cirkevného zboru Slovenského Aradáča potvrdzuje aj Ján Rakovic, kňaz a dekan Banátskeho dekanátu (M. P.).

žiadna dostatečná príčina k stábnutí tohto
kuriosa.

11, Od každého žaka a žacky bude mti F. Rektor
deset hopy trstiny, kterými se bude kurzi škola.

12, 3 kolleidy Ery = králové bude mti třez
částku, z z penz, z s klobás, z ze stromy, z oby-
g, z cveran a t. d.

13, 3 Offery Mánoční, Melkonoční z Eurjční
třez penz

14, Kantace čtyry: na Martina, Mánoce,
Melku = noc, a Eurjce.

~~15~~ na Blažege a Gregora pošlu se chlapez.

15, Ze šporvedlnjzo penzje šestý penz.

16, Od pohrebu ze špivánjm 2 grošje, s pul šázánjm
4. grošje; a s celým šázánjm 6. grošj.

17, Od šveršku pohrebnjch 14. grošj.

18, Dvanact šjtl bude Cyrkera porožná zemleti, oby-
čegně ale mele se, kolik F. Rektor potrebuje.

Šáno vo Aradácz d. 15. Sept. 1807.

Vocationem hanc cum voto
felicissimorum successuum
satis habet Joanes Gimonides
Ecclie Orshakienjz Parochus
atque Eccliarum Ev. per Sub. Episc.
Bekes, Arad atque Banatum
Senior. (L.S.)

Hanc Vocacionales Ecclie
Tot-Aradacz confirmat
Joanes Rakovitz V. D. M.
et Decanatus Banatice
Decanus. (L.S.)

Obr. 19: Zmluva cirkevného zboru s učiteľom v Aradáci (druhá časť)

TEMESBÖKÉNY (BUTTYIN)

Anno 1836 die 10-a Junii peracta est Visitatio canonica in Ecclesia Ev. Aug. Conf. Add. Buttyinensi per Reverendissimum Dominum Superattendentem Joannem Szeberinyi praesentibus: Spectabili Dno Michaelae Kayser qua Ecclae Buttyin Inspectore, Reverendis. Viris Daniele Abaffy, Ecclae Tótaradác VDMinistro et Seniorali Notario, Petro Kramár, Ecclae Ludovicofalvensis VDM et Decano et Stephano Jesztrebényi Ecclae Istványfalvensis VDMinistro, Andrea Wodár Scholae Ludovicofalvensis Rectore et caet.

I. Ecclesia Buttyienensis est Inclyto Comitatus Temesiensi ingremiata.

A. Mater eadem

1. Originem trahit ab Anno 1814 estque iuris Illustrissimorum L. Baronum Hillez de Buttyin.
2. Primus Ludirector eiusdem qui simulac vices Levitae supplebat fuit Andreas Vodár, hic duobus annis munere docentis defungebatur: eidem ad Lieblingensem Ecclesiam in Scholae moderatorem evocato, successit Anno 1818. primus VDMinister Josephus Nagy, qui postquam duobus dumtaxat annis in praefata Ecclesia sacris praeuisset, ad Polonos in Praeconem sacrum evocatus est. Hunc in munere sacro excepit Carolus Vagner VDMinister tum temporis Mokrensis, remque sacram in supra nominata Ecclesia rite administrabat usque ad supremum vitae momentum anni 1834 diei 8 Martii. Huic successit tertius VDMinister Georgius Kmetyi, qui spatio sesqui alterius anni divina curabat ob aegritudinem animi postea Ecclesiam deserere coactus. Inde ab 22-da Martii a. c. Ecclesia administratur per VDMinistrum Kis-Schemlakiensem Josephum Vodár. Interea, temporis Scholae docentum munia obibant Alexander Pán, Joannes Felicides, Joannes Valentinyi, Martinus Valentinyi, Michael Kvankay et Paulus Darulya.
3. Animas numerat 714, mares 391, foeminas 323. Confessionis capases 472, paria conjugum Evangelicorum 159, 4 mixta. Anno 1835. nati sunt 39, denati 41, copulata 13 paria, confirmati 19 pueri et 8 puellae.
4. Oratorium longum 9, latum vero 5 orgiarum, anno 1817 excitatum, arundine est tectum. Organum, epitaphia, majorisque momenti inscriptiones, una cum baptisterio in eodem non reperiuntur: interne solummodo sacra cathedra et altare coloribus illuminatum videri licet.
5. Clenodia Ecclesiae sunt: calix orichalceus cum patella et pixide eiusdem metalli, cantharus stanneus, quatuor candelabra, duo lignea et duo ori-

BUTÍN

Dňa 10. júna 1836 dvojctihodný pán superintendent Ján Seberíni vykonal kanonickú vizitáciu v cirkevnom zbore evanjelickej cirkvi a. v. v Butíne v prítomnosti: ctihodného pána Michaela Kaysera, inšpektora tohto cirkevného zboru; kňaza cirkevného zboru v Slovenskom Aradáči a seniorálneho zapisovateľa Daniela Abaffyho; kňaza cirkevného zboru v Padine a dekana Petra Kramára; kňaza cirkevného zboru v Hajdušici Štefana Jestrebéniho a učiteľa v Padine Andreja Vodára.

I. Cirkevný zbor Butín sa nachádza v Temešskej stolici.

A. Matkocirkev

1. Jej počiatky siahajú do roku 1814 a [osada] je vo vlastníctve zemepána osvieteného pána baróna Hiller de Butin.¹⁷
2. Prvý učiteľ bol Andrej Vodár, ktorý bol súčasne aj levitom. Po dvojročnej učiteľskej službe odtiaľto odišiel do školy v cirkevnom zbore v Lieblingu. Prvý kňaz bol Jozef Nad',¹⁸ ktorý počnúc rokom 1818 tu strávil dva roky a následne bol povolaný do superintendentúry v Poľsku. Potom tu v kňazskej službe pokračoval Karol Wagner, ktorý v tom čase súčasne vykonával aj kňazskú službu v cirkevnom zbore Mokrin až do smrti 8. marca 1834. Potom prišiel kňaz Juraj Kmeti, ktorý rok a pol vykonával službu, no cirkevný zbor musel zanechať kvôli duševnej chorobe. Od 22.

¹⁷ Janos Karoly Hiller de Butin (1748 – 1819), potomok šľachtickej rodiny z Württemberska, prijal titul baróna roku 1789 od vládcu Jozefa II. Ako dôstojník vynikal v bitkách, napr. v roku 1778 v Dubovíže, zúčastnil sa aj niekoľkých bitiek počas francúzskych vojen. Rodinný majetok v Butíne bol cisárskym darom z roku 1816 od cisára Františka I. Syn baróna J. K. Hillera, Gundaker Hiller (ktorý bol v čase vizitácie majiteľom osady), bol 18. marca 1848 vymenovaný za veliteľa Národnej gardy Temešváru. V roku 1855 sa majetky Hillerovcov v Butíne dostali do vlastníctva baróna Nándora Gáspára Bissingen-Nippenburga (Dostupné na: <https://docplayer.org/106344952-Analele-banatu-lui-s-n-arheologie-istorie-xxiv.html>). Podľa Kokaisl a kol. evanjelický cirkevný zbor v Butíne vznikol v roku 1813, keď sem prišlo (po zrušení vojenskej hranice) niekoľko evanjelických rodín z Oravskej a Nitrianskej stolice. Väčšina butínskych Slovákov pochádza z druhej kolonizácie, keď sa sem roku 1816 presťahovalo viacero rodín z Báčky (Hložany a Petrovec) a o rok neskoršie z Banátu (Kovačica a Padina) a v roku 1818 i z Malého Kereša, takže v osade vtedy bolo 450 slovenských obyvateľov (Kokaisl a kol., 2014: 197).

¹⁸ Jozef Nad' prišiel v októbri 1811 z cirkevného zboru Teš (Teš) v Banáte za prvého kňaza do Kucury (ktorá bola filiou matkocirkvi Bačko Dobro Polje) a zároveň jeden deň v týždni učil fyziku v súkromnej latinskej škole v Novom Vrbase (ktorá bola založená roku 1809 a pre malý počet žiakov zanikla roku 1816). V novembri roku 1813 sa vrátil do Teše na kňazskú službu, odtiaľ do Butína a napokon do Haliče do cirkevného zboru Jaroslaw v dištrikte Zolkiew (Bierbrunner, 1902: 50, 62, 194).

chalcea, 6 mantilia, 3 sericea et 3 gossypiacea, duo tegumenta altaris et duo cathedrae, una alba, unum ferramentum pro hostiis pinsendis reparationis indignum Anno 1821 fabricatum. Agenda Slavica anni 1734-ti et liber precum Palumbinyii.

6. Campanam unam 80 librarum anno 1818 fusam habet.
7. Reditus Ecclesiae.
 - a. Colliguntur ex tintinnabulo, offertories tempore feriarum anniversariarum, oblationibus benevolis occasione baptismorum et exequiarum. Proventus praeteriti anni errant 190 fl. 12 xr. Val. et erogatio 181 fl. 32 xr. Val.
 - b. Administratio reddituum Ecclesiae fit per Loci Curatorem, Cassa conservatur in aedificio parochiali, clavis autem apud Curatorem, sed proventus et erogationes peculiari rationum libello inseruntur per VDMINistrum. Praeterito anno rationes non sunt redditae in conventu. Efficacia VDMINistri ad Cassalia in eo consistit quod absque ejus inscriptione nec percipi nec erogari quidpiam possit.
8. Archivum Ecclesiae:
 - a. Documentis antiquitatis non gaudet.
 - b. Matriculae sunt tres, baptisatorum, defunctorum et copulatorum uno tamen volumine comprehenduntur.
 - c. Duo tomi Protocollorum currentalium sunt praesto.
 - d. Inventarium rerum Ecclesiasticarum habetur concinnatum collectumque per VDMINistrum Kmettyi.
9. Coemeterium est extra possessionem fossa cinctum, aream 2400 orgiarum comprehendit, graminis ejus nemo usum capit, pecusque solerter ab eo arceatur.

B. Filiales Ecclesias nullas habet.

II. Regimen Ecclesiae politico oeconomicum.

Inspector Ecclesiae est nunc temporis Spectabilis Dominus Michael Kajszer Fiscalis Bonorum Inclyti Domini Comitum Bethlem nec non Tabulae Judicariae Incl. Cottus Temesiensis Assessor degit Verschetzini. Restaurari non solet: juribus Ecclesiae solerter invigilat. Rationes quidem hoc anno revidit, sed ob perplexitatem eorum, non subscripsit.

Conventus Ecclesiastici celebrari solent, aut in orario aut vero in aedificio parochiali. Curator nunc temporis est Joannes Stephanecz, instructione provisus,

marca tohto roku spravuje tento cirkevný zbor ctihodný kňaz Jozef Vodár z Malého Semlaku.¹⁹ Medzičasom službu učiteľa vykonávali Alexander Pán, Ján Felicides, Ján Valentíni, Martin Valentíni, Michal Kvankay a Pavel Daruľa.

3. Cirkevný zbor má 714 duší; 391 mužských a 323 ženských. Konfirmovaných 472; 159 manželských párov evanjelikov a 4 zmiešané páry. Roku 1835 sa narodilo 39 detí, zomrelo 41 ľudí, sobášnených 13 párov, konfirmovaných 19 chlapcov a 8 dievčienec.
4. Chrám je dlhý 9 a široký 5 siah, vybudovaný roku 1817 a pokrytý trstinou. Nemá organ, epitafy či iné nápisy, ani krstiteľnicu. Vo vnútri má kazateľnicu a ofarbený oltár.
5. Klenoty cirkevného zboru: medený kalich s patelou a schránkou z toho istého materiálu. Cínová kanvica; štyri svietniky, dva drevené a dva cínové; šesť obrúskov, tri hodvábné a tri ľanové; dve prikrývadlá oltára a dve prikrývadlá kazateľnice; jedna alba; jeden vykrajovač hostií z roku 1821, ktorý treba opraviť; slovenská agenda z roku 1734 a Palumbiniho Kniha modlitieb.
6. Jeden zvon 80 libier ťažký, odliaty roku 1818.
7. Príjmy cirkevného zboru
 - a. zbiera sa zo zvončeka, z ofier počas výročných sviatkov, z milodarov, počas krstu a pohrebov. Príjmy minulého roku: 190 zlatých a 12 grajciarov viedenskej meny, výdavky: 181 zlatých a 32 grajciarov viedenskej meny. V cirkevnej pokladni zostalo 8 zlatých a 40 grajciarov viedenskej meny.
 - b. príjmy cirkevného zboru spravuje kurátor. Pokladňa sa uschováva na fare a kľúč je u kurátora. Kňaz zapisuje príjmy a výdavky do osobitnej knihy účtov. V minulom roku účty neboli odovzdané na konvente. Kňaz nemá vplyv na stav pokladne, iba zapisuje príjmy a výdavky cirkevného zboru.
8. Archív cirkevného zboru:
 - a. Staré dokumenty nemajú.
 - b. Matriky sú tri: krstených, zomretých a sobášnených v jednej knihe.
 - c. Dve knihy obežníkov.

¹⁹ Obec Kis-Semlak bola založená roku 1806, majetok rodiny Ostojic – dnes Šemlacu Mic (Rumunsko). Podľa Schematizmu z roku 1861 Jozef Vodár (1805 – 1866) tam ešte stále pôsobil (*A Bányai evangélikus egyházkerület névtára 1861*. Pest: Nyomatott Wodianer F.-Nél. 1861). Školy navštevoval v Poľnom Berinčoku a Banskej Bystrici. Jeho príbuzným bol Andrej Vodár, učiteľ v Padine.

salarium nullum habet, sed ab oneribus communitatis immunis est. Aedituus unus, cujus officium est Curatori auxiliares manus praebere, solutionem nullam habet. Praesbyterium constat sex membris, cujus est consultare de negotiis ecclesiasticis urgente necessitate.

III. Status Ecclesiae internus, moralis, religiosus.

Diebus Dominicis templum diligenter frequentatur, pro festis vero ob innumera oeconomiae negotia negligentius. Dies Dominicae nullis laboribus, sal-
tibus sub cultu divino profanantur, nec pravis ullis consuetudinibus frequentatio cultus divini publici impeditur. Manifesti ed notorii contemptores cultus divini praesertim vero sacrae Domini Coenae hucadusque detecti non sunt. Plerique sunt lecturae et scripturae gnari, pauci ejusdem imperiti. Hyeme pubes scholastica diligenter mittitur ad institutionem, aestate vero ob diversos labors agrorum ab eadem abstrahitur. Zelus libros sacros comparandi major esset, si locupletiores Ecclesiani forent. Pauciores habnt biblia, plures N. Testamenta tantum. Palmaria vitia hactenus observata non sunt. Duo infelicia matrimonia anno nuperrime elapso deprehensa sunt: nempe Andreae Palik, quem adultera uxor deseruit, et qui jam dudum ad Inclytum Comitatum causa devortii faciendi recursum fecit, alter est Csutka Andreas, adulter, deserta uxore profugit, attamen interceptus, publica custodia Temesvarini detinetur. Liberi nulli extra matrimonium anno praeterito nati sunt. Vitiis obstacula ponuntur per VDMinistrum et presbyterium partim amice monendo, partim graviter corripiendo, partim etiam puniendo. Cum nulli manifesti notique peccatores hactenus in Ecclesia observati fuerint, ideo nec ullos adminiculis opus erat eosdem ad frugem reducendi. E sinu Ecclesiae nemo detinetur publica custodia excepto superius allato casu. Superstitionis species nullae sunt hucadusque observatae. Nonnulli offerendo et testanmenta condendo Ecclesiam, adjuvant plures tamen ob inopiam rei familiaris Ecclesiae beneficiendo pares non sunt.

IV. Verbi divini Ministerium

Inde a 22-a Martii a. c. Ecclesia VDMinistro caret, vicibus ejusdem defungitur ab eo tempore Josephus Vodár vicini Evangelici coetus Kis-Schemlakensis VDMinister. Aedificium Parochiale scandulis tectum continet 4 conclavia. Reditus VDMinistri secundum litteras vocatoriales adnexa huic protocollo copia cognosci possunt.

- d. Inventár cirkevných vecí zapísal kňaz Kmeti.
9. Cintorín s rozlohou 2400 siah je mimo dediny a je obkolesený jarkom. Trávu z cintorína nikto nepoužíva, dobytku sa zamedzuje prístup.
- B. Nemá žiadnu filiu.

II. Politicko-ekonomický stav cirkevného zboru

Teraz je inšpektor cirkevného zboru ctihodný pán Michael Kayszer, fiškál majetku grófa Bethlena a prísazný stoličného súdu Temeškej stolice z Vršca. Obnovovať nechce. Veľmi dbá o práva cirkevného zboru. Účty tohto roku revidoval, ale ich nepodpísal, pretože sú urobené nepresne.

Konvent cirkevného zboru sa koná buď v chráme alebo na fare. Teraz je kurátor Ján Stefanec, ktorý je poučený, plat nemá žiaden, ale je oslobodený od obecných povinností. Kostolníka majú jedného, ktorý má pomáhať kurátorovi; nemá žiaden plat. Presbyterstvo má 6 členov, jeho povinnosťou je riešiť najdôležitejšie cirkevné otázky.

III. Vnútorňý, mravný a náboženský stav cirkevného zboru

V nedeľu veriaci chrám usilovne navštevujú, ale na sviatky pre početné práce a záväzky prichádzajú veľmi nepravidelne. Nedelňý deň nezneuctievajú prácami počas bohoslužieb, ani zlovykmi nehatia bohoslužbu. Verejní protivníci bohoslužieb a Večere Pánovej zatiaľ neboli. Je mnoho takých, čo vedia čítať a písať, málo je negramotných. V zime školopovinné deti pilne posielajú na výučbu, ale v letnom období ich nechávajú doma, aby pomáhali pri rôznych poľnohospodárskych prácach. Ochota kupovať náboženské knihy je veľká, len keby veriaci boli trochu majetnejší. Málo je tých, ktorí majú *Bibliu*, viacej je tých, ktorí majú *Nový zákon*. Veľké hriechy zatiaľ nie sú vyzporované. V minulom roku boli dve nešťastné manželstvá: Andreja Pálíka zanechala neverná manželka a on požiadal, aby rozvodové konanie riešil stoličný úrad. Druhý je Čutka Andrej, ktorý nechal manželku a zutekal. Bol však chytený a teraz je v temešvárskom žalári. V minulom roku sa nenarodili žiadne mimomanželské deti. Kňaz a presbyterstvo sa snažia dobromyseľným napomínaním zamedzovať rôznym prehreškom, niekedy však aj ostrejším karhaním a trestaním. Pretože žiadnych verejných hriešnikov zatiaľ nebolo, nemuseli sme sa tomu venovať. Z tohto cirkevného zboru nikto nie je vo verejnej väznici, okrem už spomenutého prípadu. Žiadne nezvyčajné povery zatiaľ nie sú vyzporované. Sú niekoľkí, ktorí zanechali svoj majetok testamentom cirkevnému zboru. Je mnoho takých, ktorí kvôli chudobe nemôžu cirkvi nič darovať.

V. Schola.

A. Ludi-Rector est Paulus Darulya anno 1804 die 24 Januarii Szklabinae in Inclyto Cottu Turotziensi patre Joanne Darulya pellione et matre Eva Knyasko prognatus, in Rákos-Keresztur vero apud Pestanos educatus est: postquam ibidem triviales scholas absolvisset, atrium liberalium, studiorumque humaniorum tractandorum causa, contulit se ad Gymnasium Mezö-Berényense, studuitque ibidem 8 annis sub pie defuncto Clarissimo Domino Professore Adamo Benka. Huic absolutis studiis rhetoricis et poeticis rite evocatus est in Levitam a succrescente tum temporis Evangelico coetu in praedio Lukiny inde post biennium una cum universis Ecclesianis ad urbriales vacantes terras Vukovam profectus est. Hinc ubi 9 et medio anno levitico munere defunctus esset, ab Ecclesia Buttyinensi in Scholae moderatorem evocatus est, in qua inde a 1-a Decembris anni 1834 usque ad hodiernum diem docentis munia obit.

- a. Quod characterem ejus doctrinalem adinet, suo muneri aptus vitae vero integritate comitate et humanitate cuicumque commendabilis est. Nexum debitum cum VDMinistro semper reveritus tam cum eodem quam etiam cum Ecclesia hucadusque in pace vixit.
- b. Assiduus in docenda juventute horas institutionis negligere non solet. Plus quam 5 horis qualibet die docet, nec lectiones interrumpere solet. Docet autem loca Scripturae sacrae classica. Catechesim sequitur Herderi. Verum sensum religionis et pietatis infundere intendit in tenerorum animos eosque cum N. Testamento ducit ad familiaritatem.
- c. Reliqua institutionis objecta sunt: abacus pythagoricus, arithmetica, lectura, scriptura, Geographia, Catechesis minor Lutheri etc.
- d. Libris in docendo utitur: Catechesi Herderi, historiis biblicis Hybneri, Palkovitsii Geographia Hungariae.

B. Numerus discipulorum adsurgit ad 56 qui scholam frequentare solent a prima Septembris usque ad finem Maji. Schola aperitur prima Septembris. Tentamina publica solent celebrari septimana post dominicam Quasimodo geniti. Hyeme ob defectum necessarii vestitus, aestate vero ob copiam laborum agrestium multi scholars ab institutione abstrahi solent.

C. Aedificium scholasticum ex integro excitandum esset, nam nec classis juventutis capax, nec hospitium pro docente commodum habetur.

D. Reditum Scholae Docentis copia authentica nunc exhiberi nequit, siquidem litterae Vocatoliales adhuc praeterito anno ad A. Rev. Dominum Banyász tum temporis Decanum, causa supscriptionis submissae, hucadusque apud eum exhaerent.

IV. Kňazská služba

Od 22. marca tohto roku cirkevný zbor nemá kňaza a odvtedy ho zastupuje Jozef Vodár, kňaz zo susedného cirkevného zboru v Malom Semlaku. Fara je pokrytá šindľom, má štyri izby. Príjmy kňaza možno vidieť vo vokátore, ktorého kópia je priložená k tejto zápisnici.

V. Škola

A. Učiteľ je Pavel Daruľa, narodený 24. januára 1804 v Sklabini v Turčianskej stolici otcovi Jánovi Daruľovi, kožušníkovi, a matke Eve Kňazko. Vychovaný bol v Rákoskeresztúre pri Pešti a po tam ukončenej triviálnej škole odišiel do Poľného Berinčoka, aby študoval slobodné umenia a humanitné triedy. Tam študoval osem rokov pri nebohom vynikajúcom mužovi, profesorovi Adamovi Benkovi.²⁰ Keď tu ukončil štúdiá poetiky a rétoriky, bol povolaný za levitu do (v tom čase založeného) evanjelického cirkevného zboru na pustatine Lukiň, odkiaľ sa po dvoch rokoch presťahoval s celým cirkevným zborom na voľnú urbariálnu pôdu do Vukovy. Tam 9 a pol roka vykonával službu levitu a potom bol povolaný do cirkevného zboru v Butíne za učiteľa, kde vykonáva službu od prvého decembra 1834 až doteraz.²¹

- a. Čo sa týka jeho učiteľského charakteru, svoju službu vykonáva príkladne a čestne. Zachováva povinnú podriadenosť kňazovi. S cirkevným zborom žije v zhode.
- b. Čas na učenie mládeže vždy dodržiava. Vyučuje každý deň nepretržite viac ako 5 hodín. Učí z náboženských textov a katechizmu podľa Herdera. Do detských duší sa snaží vštepiť lásku k religii. Svätým písmom ich poučuje k rodinnému životu.
- c. Ďalšie predmety, ktoré vyučuje: aritmetika, čítanie, písanie, zemepis, Lutherov *Malý katechizmus*.
- d. Knihy, ktoré používa v učení: Herderov katechizmus, Hübnerova Biblická história, Palkovičov Zemepis Uhorska.

B. Počet žiakov, ktorí by mali chodiť do školy od prvého septembra do konca mája, je 56. Škola sa začína 1. septembra, skúška sa koná týždeň po druhej veľkonočnej nedeli. V zime pre nedostatok potrebného odevu a v lete pre veľké poľnohospodárske práce mnoho žiakov do školy nechodí.

²⁰ Adam Benka (1786 – 1829), profesor teológie, filozofie, dejín a rečníctva.

²¹ V roku 1820 bola vybudovaná prvá škola, ktorá bola zrušená roku 1886, aby po dlhých a ťažkých zápasoch bola slovenská škola znovu založená v roku 1930 (Kokaisl, 2014: 197).

Didactra solvuntur, sed qua ratione in fixum honorarium mutari possent non constat. Cantationes non sunt in usu.

E. Fundatio pro Schola nulla datur.

F. Inspector separatus Scholae partier non habetur.

G. Libris Scholasticis usui discentium inservientibus provisa est iuventus.

H. In praesentia Decani solent celebrari Examina Scholastica, hoc anno iisdem ob negotia muneris sacra interesse non potuit, eadem tamen habita sunt praesentibus Excellentissima Domina Baronissa Hillez, ejusdem Perillustri Domino Provisore Joanne Lupp, item Perillustri Dno Notario loci Georgio Lalulay, nec non VDMinistro Kiss-Schemlakiensi Josepho Vodár

VI. Obstetrice una gaudet Ecclesia, eademque adjurata, vitae sobriae, ne quaquam tamen per chirurgum instituta. Baptisandi indultum non habet, solutio ejus 10 grossi valut. Et unum libum panem.

VII. Vespiliones nulli habent, verum cognati et amici demortui foveas ordine debito et sat profundas secundum praescriptum fodiunt.

VIII. Instituta pauperum in Ecclesia. Cassa pauperum nulla datur: orphanorum verum curam gerunt duo Curatores electi. Praeterea nec choralistae, nec domicilia pro viduabus VDMinistrorum et scholae docentium in praefata Ecclesia existunt.

IX. Annua devotiones. Ad has pertinent sermo eucharisticus post messem: Festum S. Stephani primi regis Xstiani in Hungaria, 20. Aug. Festa vero reformationis et encoeniorum celebrari non solent. Judex et magistratus Communitatis solet cum allocutione in templo adjurari. Famulitio officia ejus in Catechisationibus data opera inculcantur.

X. Gravamina.

- a. Ex parte Ecclesia nulla
- b. Ex parte VDMinistri nulla
- c. Ex parte Ludirectoris nulla.

XI. Abusus abrogandi proponuntur:

- a. Nocturna Festo Natalitiorum sacra Jesu Xsti non sunt in usu.
- b. Nec bacchanalia ultimis tribus diebus haberi solent.
- c. Balneatio Feriis Paschatos huc adusque usu venit et abroganda erit.
- d. Commesationes profusae tempore baptismi, introductionis puerperae et funerum non instituuntur.
- e. Nonnumquam etiam sermones funebres infantibus dicuntur, funera aperto sarcophago non ducuntur. Ad haec sic dictae valedictiones

C. Školskú budovu by bolo treba znovu vybudovať, lebo nemôže pojať všetkých žiakov a nemá ani komfortný byt pre učiteľa.

D. Kópia autentickej zmluvy príjmov učiteľa sa nemôže priložiť, lebo ctihodný pán farár Bañas, v tom čase dekan, vokátor minulého roku odtiaľto odniesol a ešte stále je u neho.

Školné veriaci platia; ale to sa ešte nemôže premeniť na fixný plat učiteľa. Kantácie sa nepraktizujú.

E. Nemajú žiadnu základinu pre školu.

F. Inšpektora školy nemajú.

G. Žiaci majú učebnice.

H. Skúška sa koná v prítomnosti dekana, no v tomto roku sa jej nemohol zúčastniť pre bohoslužobné záväzky. Konala sa v prítomnosti ctenej pani barónky Hiller, cteného pána profesora Jána Luppa, pána miestneho zapisovateľa Juraja Luluhaja a Jozefa Vodára, kňaza z Malého Semlaku.

VI. Cirkevný zbor má jednu babicu, ktorá zložila prísahu. Je čestná, ale nie je vyskúšaná chirurgom, ani nemá povolenie krstiť. Jej plat je 10 grošov viedenskej meny a jeden chlieb.

VII. Hrobára nemajú, ale známi a priatelia kopú hroby v rade a v určenej hĺbke podľa predpisov.

VIII. Cirkevný zbor nemá inštitúciu pre chudobných. Nemá ani pokladňu pre chudobných. O siroty sa starajú dvaja zvolení kurátori. Nemajú ani choralistu, ani byt pre vdovy farárov a učiteľov.

IX. Výročné pobožnosti: eucharistická kázeň po žatve; 20. augusta majú Sviatok svätého Štefana, prvého kresťanského kráľa Uhorska; Sviatok reformácie a Deň chrámu sa neoslavuje. Richtár a obecná vrchnosť pri príležitosti nástupu na konanie služby skladajú prísahu v kostole. Povinnosti sluhov sa pripomínajú počas katechizácie.

X. Sťažnosti

- a. zo strany cirkevného zboru žiadne
- b. zo strany kňaza žiadne
- c. zo strany učiteľa žiadne

XI. Navrhuje sa, aby sa zrušilo:

- a. Nočné bohoslužby na sviatok narodenia Ježiša Krista sa nemajú konať.
- b. Fašiangy v nasledujúce tri dni sa nemajú oslavovať.
- c. Oblievačky na Veľkú noc sa doteraz konajú a mali by sa zrušiť.

etiam abrogandae essent, siquidem iisdem institutione pubis Scholasticae nimium impeditur.

Signatum in oppido Buttyin die 5 Junii 1836.

Per Josephum Vodár m. p., VDMinistrum Kis-Schemlakiensem et Administratorem Buttyinensem

Sub ipso actu visitationis constituta sunt sequentia:

1. De feria S. Stephani protoregis Hungariae constitutum est, ut, siquidem omnes 4 Superintendentiae repraesentationem fecere, usque dum Bgna Resolutio emanaverit, in sensu articuli 26 anni 1791 ad modum reliquorum festorum cath. celebretur.
2. Festum Reformationis celebrandum circa 31. Octobris semper die dominica
3. Protocolli vacui 2/3 pro Currentalibus, 1/3 vero pro Bgno-gratiosis Intimatis destinatae sunt.
4. Balneatio festo Paschatos in posterum penitus cesset, impositum est.

Joannes Sz[eberinyi] m.p., Montanus Superintendens

Daniel Abaffy m. p., Ecclae Tótaradác[VDM] et Actus Visitationalis Notarius

Petr Kramár m. P. Militaris Decanus

Notatio: Infelix pastor hujus Ecclesiae mente motus amoveri debuit, nimirum Georgius Kmethy. Interim ante ipsam inspectinam Ecclesiae evocaverat jam Bierbrunnerum Nagy-Sz. Miklosiensem VDMinistrum

J. Szeb[erinyi]

Copia

Pali Darulya Docentis Ecclae Ev. Aug. Conf. Vocatorialis sic sonant.

1. Quinquaginta quinque Mettas Tritici.
2. A quolibet pari 24 xr. VV.
3. A quolibet discipulo 20 xr. VV.
4. Lignorum orgyas duas.
5. Straminis una orgya.
6. In molam necessarium frumentum devehendum.
7. Tres collectiones seu offertoria quarum duae partes VDM et tertia Docenti numerabitur.
8. Colleda Festo Epiphaniae cum VDMinistro instituenda et ejus tertia Docenti numerabitur.

- d. Bohaté hostiny po krste, úvode šestonedielky a pohrebe sa nemajú konať.
- e. Niekedy sa aj na pohreboch detí drží kážeň, no nikdy sa nebohý nenosí v otvorenej rakve. Takzvané valedikcie by sa tiež mali zrušiť, pretože sa kvôli nim prerušuje vyučovanie žiakov.

Podpísané v meste Butín 5. júna 1836.

Jozef Vodár, kňaz v cirkevnom zbore Malý Sendlak a administrátor v Butíne

Počas tejto kanonickej vizitácie bolo zaznamenané toto:

- 1. Čo sa týka Sviatku svätého Štefana, prvého kráľa Uhorska, rozhodnuté je – keďže aj ostatné štyri superintendúry dali požiadavku vyšším vrchnostiam – kým nepríde milostivé rozhodnutie, riadime sa podľa artikuly 26 z roku 1791 a tento sviatok zaznamenávame takým istým spôsobom ako aj iné rímskokatolícke sviatky.
- 2. Sviatok reformácie sa má zaznamenávať okolo 31. októbra, a to v nedeľu.
- 3. V prázdnej knihe protokolov sa majú ponechať 2/3 na zapisovanie obežníkov a jedna tretina na zapisovanie úradných oznámení.
- 4. Nariadené je, aby sa oblievačky na Veľkú noc v budúcnosti celkom zrušili.

Ján Seberíni, vlastnoručne, banský superintendent

Daniel Abaffy, vlastnoručne, kňaz cirkevného zboru Slovenský Aradáč a zapisovateľ tejto kanonickej vizitácie

Peter Kramár, vlastnoručne, dekan na Vojenskej hranici

Poznámka: Keďže bol Juraj Kmeti, nešťastný kňaz tohto cirkevného zboru, psychicky chorý, musel byť odvolaný. Ešte pred touto vizitáciou cirkevného zboru povolali Bierbrunnera, kňaza vo Veľkom Svätom Mikuláši.

Ján Seberíni

Kopia vokátora učiteľa v cirkevnom zbore a. v. Pavla Daruľu znie takto:

- 1. 55 meríc pšenice.
- 2. Od každého manželského páru 24 grajciarov viedenskej meny.
- 3. Od každého žiaka 20 grajciarov viedenskej meny.
- 4. 2 siahly dreva.
- 5. 1 siahu slamy.
- 6. Do mlyna zviesť potrebné zrno.
- 7. Tri ofery, z ktorých dve časti patria farárovi a jedna učiteľovi.
- 8. Koleda na sviatok Zjavenia Pána; tretina patrí učiteľovi.

9. Nummus confessionalis sextus.
10. Hostiatio domatim libera instituenda.
11. Tres catenas prati quas laborare Ecclesiani ex toto tenentur.
12. Ab I[n]clyto Dominio unum Jugerum terrae ubi etiam Ecclesiani tenentur arare.
13. Hortus et Canabetum Docentis Docentis tenentur arare.
14. Pro versibus occasione Funerum dicendis unum florenum valutalem, cum cantu autem 12 xr. V.

**Dauchodky ročnj Slowa Božjho Kazatele Cyrkwy Ew. Aug. Wyznánj
Buttyinske gsau nasledugjcy:**

1. Slobodnu w farskem prjbytku hospodu spolu ze zahradu a s kapusnicy.
 2. Celu sessiu zemy z tridceticich y dwuch lancu zaležegjcy, kterau Cyrkew powinná gestić z orat, za s gat, ale s Pána Fararowjm semenem y robyt a do Dworu Farského za wgest, s toho že pole Urodu.
 3. Gedenkaždy Cyrkewnjkuw Par, pow merycy aneb kyli presspurskeg psse-nice a geden zlatý w bankach zaplatiti.
 4. Cyrkew ssest sahy drewa na oheň dá, a do farského pribytku priwezge.
 5. Try ofery w prwnjch dnech na Wjročyte slawnosti gmenowite na Wanoce, Welku Noc a Turjce držati se budu, z kterych ofer obyčegná tretj částka Učiteli školy prinaležeti bude.
 6. Za Krst a Wečery Pána dobročina Ofera z Ofery pak y Wečery Pane Ssesta obyčegný částka prinaležj P. Rektorowy.
 7. Pry uwázenj ssestonedelky 36 xr na bankách.
 8. Od sobassu spolu y z uwazenjm Newesti geden zlaty na bankách s obyčeg-njm svadebnjm darem.
 9. Od pohrebu s kázanjm Sl. Božjho geden zlaty V.V. bez kázanj 30 xr V.V.
 10. Od gednohokaždého Domu gedno Kura.
 11. Pán farár na try Krále Koledu spolu y s Učitelem domowne učinj a oby-čegnu tretj částku P. Učiteli odewzdá.
 12. Do Mlina na potreby P. Fararowe žito zawgest.
- Sig in oppido Buttyin die 10. Junii 1836.

9. Z konfirmačných peňazí šestina.
10. Hostiáciu po domoch môže vykonávať bez obmedzenia.
11. Tri lánce²² lúk, ktoré veriaci majú obrábať v úplnosti.
12. Od panstva jedno jutro zeme, ktoré majú poorať veriaci.
13. Učiteľovu záhradu a konopisko majú poorať veriaci.
14. Za pesničky na pohrebe učiteľovi jeden zlatý vo viedenskej mene a so spevom ešte 12 grajciarov.

Dauchodly roinj Slowa Wojjho Kapitele Cyrkovy Ev. Aug.
 Wyznanj Wuttynjste gfaun nasledujey:
 1. Wobodnu w Sarfem przybtku hospodu spolu ze zahradu a w
 kapucnicy.
 2. Celu Wojjhu zemy z tridektych y drucey lancy galyzejey. Kterau Cyr,
 kem pominna gemit y orat, ya spab, ale w Jana Sararowym Wemerem
 yrobtyt a do Dworu Sarfely ganyest. s toho ze pole Dworu
 3. Gulentandy Cyrkewnyktun Jan, pow meryny aneb zlyli Presspurfky
 pspenice a jeden glaty w bantach zaplatiti.
 4. Cyrkew Deyt daby drewa na ohen da, a do Sarfely przybtku prwewze
 5. Ery ofeny w gromyly dney na Wjroente Wlawnyty gmenonike na Wawoc
 Wtku Droc a Surjce drzety se budu, s kterely ofer obycejna trecty cástka
 Witelj Wobly prinalzety bude
 6. Sa Kyrjt a Wecery Kane Dobročina Wane Ofera s ofeny pat y Wecery
 Kane sista obycejna cástka prinalzety J. Dektorowym.
 7. Fry swazeny Wjlonredety obdy na bantach
 8. Do obfajny spolu y swazeny Wecery jeden glaty na bantach s obycejnym
 Swadobnym darem.
 9. Do pohrebu s kazyjny dl. Wjrojho jeden glaty w. w. bez kazyjny 200.00.
 10. Do gromyly kazyjho Domu jedno lura.
 11. Jan Sarar na troy kade koledu spolu y s Witelym domowne wjny
 a obycejnu trecty cástku J. Witelj owszela.
 12. Do Wlina na gromyly J. Sararone gito ganyest.
 Sig. in oppido Butyrze die 10. Junii 1836.

Obr. 20: Zmluva medzi cirkevným zborom a farárom v Butíne

²² Lánec je miera na vyjadrovanie povrchu pôdy, ktorá sa používala v Rakúsko-Uhorsku a ešte aj dnes sa používa v niektorých častiach Vojvodiny, najmä v Banáte. Jeden lánec je 7192 metrov štvorcových, resp. 1,25 katastrálnych jutár.

ISTVÁNFALU

Anno 1836, die 9. Junii peracta est visitatio Canonica in Ecclesia A. C. Ev. Istvánfaluensi per Reverendissimum Superattendentem Joannem Szeberinyi, praesentibus: Venerabili Dno Matthia Ambrosz Ecclae Evang. Magno-Becske-
rek VDMinistro et Seniore Banatico; Daniele Abaffy Ecclae Aug. Conf. Tótara-
dác VDMinistro et Seniorali Notario Banatico; Petro Kramár Ecclae Aug. Conf.
Ludovicofalvensis VDMinistro et Decano Districtus Militaris, Gustavo Szeberinyi
Theologiae Studioso atque Candidato.

I. Ecclesia constat:

A. Matre Istvánfalva, Possessione ad Spectabilem Dominum Antonium Da-
maszkyn de Németh spectante.

1. Origo Ecclesiae. Ecclesia est nova, quae 1829 initium habuit.
2. Vicissitudines nullas subivit.
3. Numerus animarum sexus masc. 272, Foemi. 264 = 536. Confessionis ca-
paces 358, paria conjugum Evangelicorum 151, Mixtorum – . Anno 1835
nati 30, mortui 22, copulati 11, confirmati pueri 16, puellae 5.
4. Templum non datur tantum oratorium, quod etiam Scholam repraesentat,
cujus longitudo 5, latitudo autem 3 ogiarum.
5. Clenodia Ecclesiae: calix stanneus, mantilia 3, tegumenta aequae 3.
6. Campana unius centenarii, anno 1828 fusa.
7. Reditus Ecclesiae:
 - a. Ex tintinabulo, offertoriis et oblationibus, qui reditus sunt exigui.
 - b. Administratio redituum fit per Curatores, qui omni anno perceptionis
et erogationis summam exponere, et ex omnibus rationes dare obli-
gantur, qui reditus per VDM inscribuntur. Anno praeterito perceptio
61 R. fl. 12 xr., erogatio R. fl. 48 xr. 10.
8. Libri Ecclesiae:
 - a. Documenta nulla.
 - b. Matriculae sunt triplices: natorum, mortuorum et Copulatorum.
 - c. Protocollum tantum unum.
 - d. Coemeterium ab initio Ecclesiae est in usu, cujus area circiter 62 orgia-
rum, est cinctum, cujus graminis nemo usum capit.

B. Filiali Sandorfalva, quae est rite, per Plurimum Reverendum Dominum
Martinum Hamaliar Con-Seniorum Banaticum affiliata, quae hucdum neque
Scholam neque Docentem habuit, tantum in certa domo Cultus Divinus per

HAJDUŠICA

Dňa 9. júna 1836 dvojctihodný superintendent Ján Seberíni vykonal kano-
nickú vizitáciu v evanjelickom cirkevnom zbore a. v. v Hajdušici v prítomnosti
Mateja Ambrózyho, kňaza evanjelického cirkevného zboru v Zreňanine a seniora
banátskeho; Daniela Abaffyho, kňaza cirkevného zboru a. v. v Aradáci a zapisova-
teľa Banátskeho seniorátu; Petra Kramára, kňaza cirkevného zboru a. v. v Padine
a dekana dištriktu vo Vojenskej hranici; Gustáva Seberíniho, študenta teológie
a kandidáta.

I. Cirkevný zbor pozostáva z:

A. Matkocirkvi Hajdušica, dediny, ktorá patrí ctenému pánovi Antóniov
Damaskynovi de Németh²³

1. Začiatky cirkevného zboru siahajú do roku 1829.
2. Zmeny nie sú žiadne.
3. Počet duší mužského pohlavia 272, ženského 264, spolu 536; konfirmo-
vaných 358; manželských párov evanjelikov 151, zmiešané páry nie sú.
Roku 1835 bolo narodených 30, zomretých 22 duší, sobášených 11 pá-
rov. Konfirmovaných 16 chlapcov a 5 dievčenciev.
4. Chrám nemajú, iba modlitebný dom, ktorý sa používa i na školské účely.
Dlhý 5 siah a široký 3 siah.
5. Klenoty cirkevného zboru: cínový kalich, 3 obrúsky, 3 oltárne prikrý-
vadlá.
6. Zvon [váži] 1 centner, uliaty roku 1828.
7. Príjmy cirkevného zboru sú skromné: zo zvončeka, z ofier, z milodarov.
Príjmy spravuje kurátor, ktorý každoročne predkladá sumu príjmov a vý-
davkov. Závazný je odovzdať všetky účty, ktoré kňaz zapisuje. V minulom
roku príjmy boli 61 rýnskych zlatých, 12 grajciarov a výdavky boli 48
rýnskych zlatých a 10 grajciarov.
8. Cirkevné knihy
 - a. Žiadne dokumenty
 - b. Matriky sú tri: narodených, zosnulých a sobášených.
 - c. Protokol iba jeden.

²³ Šľachtická rodina Damaskyn (rum. Damaschin, maď. Damaszkín) pochádza z mesta Németh
(dnes Beregsău Mic, Rumunsko). Roku 1800 veľkostatkár Štefan Damaskyn de Németh kúpil maje-
tok Hajdučka Greda a o niekoľko rokov neskôršie (1809) priviedol tridsať rodín svojich poddaných,
hlavne Slovákov a Maďarov. Maďarský variant názvu tejto osady je Istvánvölgy.

Cothurnarium absoluebatur; sed nunc jam Scholam aedificant, et Docentem habere volunt; Sacra Domini Coena quater per annum administratur. Numerus animarum incertus propter continuam mutationem auditorium circiter 300.

II. Regimen Ecclesiae:

Inspector Ecclesiae VDMinister cum Curatore, qui vocatur Martinus Dudas, qui nullum habet salarium.

III. Zelus in cultu Dei non deest, neque manifesti contemtores cultus Divini publici inveniuntur. Lecturae autem et scripture multi sunt ignari.

Quoad vero attinet liberos, longe melius discerent, si Scholam et formalem Docentem haberent. Biblia, cum sunt miseri, pauci possident.

Mores in genere mali non sunt, neque vigent manifesta vitia in Ecclesia de quibus omnes sunt peccatores, licet non manifesti, ad poenitentiam agendam ducuntur.

Superstitiones, de quibus mihi constaret, in Ecclesia nostra non dantur.

Zelus Ecclesiae beneficiendi non decessit, si vires Ecclesianorum admitterent.

IV. VDMinister

Stephanus Jesztrebinyi Rankini, in I. Comitatu Abaujvariensi patre Samuele Jesztrebinyi VDMinistro, matre vero Anna Szeverinyi progenitus. Annus propter defectum baptismalium exponi recte non potest. A teneris in Collegio Eperianissiensis studuit, ibique Studia non tantum humaniora verum etiam Theologica terminavit. Terminatis Studiis, in pluribus Aulis Informatorem, ultimam apud Spectabilem Dominum Ludovicum Zolnay de Eadem, I. Comitatus Zoliensis Judicem Nobilium egit, quo in Ecclesiam Ocsoviensem pro Cooperatore evocatus, per Reverendissimum Dominum Lovich Neosolii 1819 ordinatus est.

Exactis in Ecclesia Ocsoviensi duobus annis, Thessinum per Reverendissimum commendatus abiit, itaque spatio 8 annorum in Banatu VDMinistrum gessit, unde Istvánfalvam in I. Comitatum Torontaliensem, ubi hucdum VDMinistrum agit, evocatus est. Callet linguas patriae. Coluit etiam linguas orientales.

1. Muneris Sacri administratio. Visitat suos auditores requirente necessitate etiam non vocatus, vivetque in pace et concordia VDM cum suis Auditoribus.

Sermones Sacas jam nunc per extensum non scribit, sed memoriter, et communiter ex textibus Evangelicis dicit.

2. Catechisatio Dominica Trinitatis inchoatur, et ad ultimam tractatur, pro qua non satis diligenter convenire solent.

- d. Cintorín sa používa od začiatku cirkevného zboru. Jeho plocha je okolo 62 siah, je ohradený a trávu nepoužíva nikto.

Fília Jánošík,²⁴ ktorú teraz pripojil kňaz a banátsky senior Martin Hamaliar. Doteraz nemala ani školu, ani učiteľa a bohoslužby vykonával obuvník v súkromnom dome. Ale teraz už stavajú školu a chcú mať učiteľa. Svätú Večeru Pánovu prisluhujú štyrikrát ročne. Počet duší nemožno presne určiť, pretože sa neustále mení. Počet veriacich je okolo 300.

II. Stav cirkevného zboru

Inšpektori cirkevného zboru sú kňaz a kurátor Martin Dudáš, ktorý nemá žiaden plat.

III. Ochota navštevovať bohoslužby je pozoruhodná a nieto ani verejných protivníkov bohoslužieb. Mnoho je tých, ktorí nevedia čítať a písať. Čo sa týka detí, bolo by oveľa lepšie, keby sme aj formálne mali školu. Málo je tých, ktorí majú Bibliu, lebo sú chudobní. Zlozvyky nie sú a nakoľko mi je známe, v našom cirkevnom zbore sa verejne neprejavujú nijaké prehrešky. Toho času nikto nie je v žalári. Hoci sme všetci hriešni, nemáme verejných hriešnikov a ja sa snažím napomínať ich. Nakoľko mi je známe, poverčivosti v našom cirkevnom zbore nie sú. Ochota darovať cirkvi je taká, ako to dovoľujú možnosti veriacich.

IV. Povinnosti kňaza

Kňazom je Štefan Jestrebíni z Rankoviec²⁵, narodený v Abovskej stolici otcovi – kňazovi Samuelovi Jestrebínimu a matke Anne Severíni. Pretože nemá krstný list, nemôže sa presne určiť rok jeho narodenia. Od malička sa učil na kolégiu v Prešove, kde ukončil humanitné triedy a štúdiá teológie. Potom učil v domoch šľachticov, nakoniec u cteného pána Ľudovíta Žolnaja zo Zvolena. Odtiaľ ho povolal ctihodný pán kňaz Lovich do Banskej Bystrice, kde bol roku 1819 vysvätený. V cirkevnom zbore v Očovej pobudol dva roky a potom ho ctihodný kňaz odporučil do Tés.²⁶

²⁴ Osadu založil roku 1810 gróf Filip Šandor. Prví kolonisti, katolícki Maďari, nazvali kolóniu na počesť jej zakladateľa Šandorf, neskoršie Šandorfalva. Slováci sa do osady nasťahovali roku 1823 prevažne z Nitrianskej a Novohradskej župy. Až do roku 1829 bolo sídlo evanjelickej cirkvi v Padine a v rokoch 1829 až 1841 v Hajdušici. Prvým učiteľom prisťahovalcov bol roľník Jur Durgala a neskoršie Jan Pavlovič (Sklabinská – Mosnáková, 2012: 165).

²⁵ Rankovce (maď. Ránk, nem. Rank, Rankowetz) je obec na Slovensku v okrese Košice-okolie.

²⁶ Teš (Teş), dnes zaniknutý cirkevný zbor (Rumunsko).

Neogami aequae in Doctrina Jesu Christi instituuntur.

3. Cultus Divinus die Domini more cum cantu, sermone et aliis quae sunt in usu ritibus, peragitur. Post meridiem autem cum precibus absolvitur. Tempore vero Quadragesimae cum praelectione de passione Servatoris celebratur. Lyturgia juxta Agenda recentiora peraguntur.

4. Sacramenta:

Baptismus semper in Oratorio, cum Templum non datur, administratur. Compatrum communiter duo paria adsunt.

Sacra Domini Coena quatuor vicibus administratur per annum, et sunt circiter 600 confiten[tes].

5. Morbidos VDM etiam non vocatus, videndo necessitatem visitare et ad mortem praeparare solet.

6. Vaccinatio est in usu, quae omni anno per Chyrurgum peragitur.

7. Scholam VDM saepe visitare, consilia qua Docenti suppeditare non praetermittit.

8. Omnes matrimonium inire cupientes juxta B. patentales tribus distinctis vicibus promulgare.

9. Funera vel cum Sermone funebri, vel cum cantu praesente VDMinistro absolvuntur.

10. Matriculae triplices Protocollum et Rationes ducuntur.

B. Character Moralis VDMinistri: *Vir summae mediocris doctrinae, sed vitae exemplaris ac secus in officio fidelis. Catecheta miserabilis; orator, qualis sine solida eruditione theologica esse potest.*

C. Bibliotheca constat variis libris: latinis, hungaricis et slavicis, inter quos plurimi Theologici inveniuntur. Sermonum curricula completa non sunt.

D. Habitatio exigua, quae duobus tantum constat cubiculis.

E. Reditus VDMinistri juxta Vocatoriales Litteras.

Promissa quidem praestantur sed non semper justo tempore.

Agri Parochiales et prata curantur per Ecclesianos, juxta Vocatoriales litteras.

V. Schola non est et hac ratione neque Rector AScholae esse potest. Est tantum Campanator, qui vices etiam Cantoris et Docentis in casu necessitates supplet. Habet qua Campanator a singula domo quadrantem tritici, qua Cantor a funere 15 et a discipulo qua Docens aequae 15 xr. Domum autem habet propriam.

Vo vykonávaní bohoslužby pokračoval 8 rokov v Banáte, odkiaľ odišiel do Hajdušice v Torontálskej stolici, kde teraz koná bohoslužby. Vie štátne jazyky, tiež aj orientálne.

A. Kňazská služba

1. Svojich veriacich navštevuje v prípade potreby i nepovoláný. Kňaz žije v zhode so svojimi veriacimi.
Kázne už nepíše celé, ale káže spamäti podľa textov evanjelia.
2. Katechizácia začína od nedele na sviatok Turíce a trvá do poslednej nedele, na ktorú veriaci nie dosť pravidelne prichádzajú. Mladomanželia sa tiež poučujú v kresťanskej vierouke.
3. V nedeľu predpoludním sa bohoslužby konajú so spevom, kázňou a iným, čo sa aj zvyčajne praktizuje. Popoludní sa konajú modlitby. V čase Veľkého pôstu sa odávajú s čítaním o utrpení Spasiteľa. Liturgia sa koná podľa starej Agendy.
4. Sviatosť krstu svätého sa koná v modlitebnom dome, pretože nemajú chrám. Vždy sú prítomné dva páry krstných rodičov. Večera Pánova sa prisluhuje štyrikrát ročne a prijíma ju asi 600 veriacich.
5. Kňaz navštevuje chorých v prípade potreby aj nepovoláný a pripravuje ich pred smrťou.
6. Vakcinácia sa praktizuje, čo každoročne koná chirurg.
7. Kňaz často navštevuje školu. Rady, ktoré dáva učiteľovi, sa prijímajú.
8. Pre všetkých, ktorí chcú vstúpiť do manželstva, sa konajú tri ohlášky podľa milostivého patentu.
9. Pohreby sa konajú buď s pohrebnou kázňou alebo so spevom v prítomnosti kňaza.
10. Matriky sa vedú tri [narodených, pochovaných a sobášených], ako aj protokoly a účty.

B. Morálny charakter kňaza

Muž stredného vzdelania, ale príkladného života; aj v konaní svojej povinnosti je vzorný. Katechéta je dosť slabý. Hoci je nedostatočne teologicky vzdelaný, je slušným kazateľom.

C. V knižnici má rôzne knihy: latinské, maďarské a slovenské, medzi ktorými sa nachádza mnoho teologických. Nemá napísaný komplet kázní.

D. Byt maličký, má iba dve miestnosti.

E. Príjmy kňaza sú vo vokátore. Poplatky sa dávajú, ale nie vždy v presne určenom čase. Farské polia a lúky obrábajú veriaci podľa vokátora.

Numerus discipulorum hoc anno 32, sed longe major inveniretur si esset formalis Docens. Discunt a festo Michaelis ad festum Georgii, quo tempore tentamen in praesentia D. R. Decani absolvitur. Fundatio pro Schola non datur. Libri Docentis vel discipulorum usui non sunt.

Formales obstetrics et Vespillones non dantur. Abusus abrogandi nulli proponuntur.

Istvánfalvae die 8 Junii 1836.

Stephanus Jesztrebinyi Eccl. Evang. Istvánfalvensis VDM

Sub ipso actu Visitationis constituta sunt sequentia:

1. Ad querelam ecclesianorum, qui Klopotino Istvánfalvam commigravere, quod Dominium eas terrestre campanam Ecclesiae ibidem detinuerit. Reverendissimus Dominus causam hanc per locale VDMinistrum ad Senioratus Banatici Praesidium fine ulterioris apud Inclitum Dominium Camerale pertractationis relegari ordinavit.
2. In defectu fundi pro Scholae Aedificio respectivum Dominium terrestre requirendum venire, ut fundum talem assignare dignaretur. Quod etiam factum est.
3. Ordinavit Reverendissimus D. Superintendens, ut Sermones alternatim ex Evangeliiis et Epistolis in posterum dicantur.
4. Institutio pubis scholasticae in religione die Mercurii et Sabbathi 2 horis ante meridiem habenda VDMinistro imposta est duce Catechesi Herderi.

Joannes Szeberinyi Montanus Superintendens m. p.

Mathias Ambrossy m. p., Ecclesiae MBeckskerekiensis

Evangelicae a. Conf. VDM et h. t. Senior Banaticus

Daniel Abaffy m. p., Ecclae Tótaradacz VDM

Et Actus Visitationis Notarius

Petr Kramár m., p., Eccl. Ludovicofalvensis Evang. Aug. Conf. VDM,

Decanus Militaris

V. Školu nemajú, a preto nemajú ani učiteľa. Majú iba zvonára, ktorý vykonáva povinnosť kantora a učiteľa. Ako zvonár má od každého domu štvrtinu [merice] pšenice. Ako kantor za pohreb dostáva 15 grajciarov a od každého žiaka ako učiteľ tiež 15 grajciarov. Dom má vlastný. V tomto roku je 32 žiakov, ale by bolo oveľa viacej, keby aj formálne mali učiteľa. Vyučuje sa od sviatku Michala do sviatku Juraja, keď sa koná skúška v prítomnosti dekana. Základinu pre školu nemajú. Knihy pre učiteľa a žiakov nemajú.

Babicu a hrobára formálne nemajú.

Nie sú žiadne zlozvyky.

Hajdušica 8. júna 1836

Štefan Jestrebíni, kňaz evanjelického cirkevného zboru v Hajdušici

Počas konania vizitácie boli dané tieto pokyny:

1. Čo sa týka požiadaviek – pretože panstvo nedovolilo preniesť zvon cirkevného zboru veriach, ktorí sa z Klopotína²⁷ presťahovali do Hajdušice – ctený pán tú záležitosť prostredníctvom lokálneho kňaza na prezídiu Banátskeho seniorátu poslal komornému panstvu, aby o tom rozhodlo.
2. Pretože nemajú pozemok na výstavbu školy, od zemepána sa bude požadovať, aby taký pozemok daroval – čo je už uskutočnené.
3. Dvojctihodný pán superintendent nariaďuje, aby sa v budúcnosti striedali kázne z evanjelií a epištol.
4. Vyučovanie školskej mládeže v náboženstve sa má konať v stredu a v sobotu, dve hodiny predpoludním. Kňazovi sa nakladá, aby používal Herderov katechizmus.

Ján Seberíni, vlastnoručne, banský superintendent

Daniel Abaffy, vlastnoručne, kňaz cirkevného zboru v Aradáči a zapisovateľ tejto vizitácie

Matej Ambrózy, vlastnoručne, kňaz cirkevného zboru Zreňanin a toho času banátsky senior

Peter Kramár, vlastnoručne, kňaz evanjelického cirkevného zboru a. v. v Padíne a dekan vo Vojenskej hranici

²⁷ Klopotín – dnes Clopodia (Rumunsko).

Vokator

Kterižto my Cyrkwy Hajdučicke Obyvatéle Dwogcti hodneho a učeneho pana Stepána Gestrebiny: za sweho Slowa Božeho kazatele a Dussy pastíře gednomislne powolawáme, a nasledugicy Dochodki Dati přísne se zawazugeme;

Odkaždehopáru manželstwi dobré očisteneho, a dobre odmeraneho gednu wgeku žita, ageden zlatí, k tomu jeiste misto oraceg zemi cela cela Cyrkew 6 kil žita, pol sesie wnižgest 15 reteží ktere orati zasgati obrabati adowesti čtyri sgahi drewa dati y dowesti.

zahradu zorat a oprawat.

odpohrabu gedem zlati z kazanim abez kazni 10 krosse

od sobassu gedem zlati a od wacky klinownik agine drobne wecy

od krstu offera a wacky deset krosse.

nawiročite slawnosti offera wždicky wprwni swatek natri krale koleda.

pribitek farsky wdobrem poradku držat.

od každeho numera gedno kura.

Když potreba Cyrkewni wihledawati bude príležitost dati se zawazugeme.

Psano whagdučicy dne 29 Marca Roku 1829.

Duro Likawec kurator

Andreas ywanič

Andreas mokran

Adam westek

Martin kawura

Gano chury

Y mi ostatni wssichni Obiwatele.

Ant Damaszkyn D. T.

Mart Hamaliar Consenior

Gabriel Machula Senio

Počítar

1. Ktožto my Lyubovny Hajdučické Dobyroatele Dvoqiti hodneho
 a včereho Pana Stepána Geštrebiny, za svého Slova Džajho
 Kazatele a Dvojho pastire gednomáslne povolaváme, a nasledugicy Dochodki
 2. Dati přišne že zavazugeme;
 3. odkazdeho páru manželství dobre očisteneho, a dobre odmuraneho gednu moctu
 4. žita, ageden glati, k tomu gepta místo oracy zemi cela Lyubov bít žita,
 5. pod šecie mniz gest 15 retezí které orati zasgati obrabati adorvesti.
 6. čtyri šgaji dřeva dati yborvesti.
 7. zahradu zorat aopravat.
 8. odpobrabu gedn glati zřazaním abezkajni 10 froti.
 9. od sobarpu gedn glati a odvracky šlinovník agine drobne vcey.
 10. od křtu offera a vracky deset křsti.
 11. naviročíte flammofiti offera vždicky vprvni froatě
 Natvi krale koloda.
 přibitek facky v dobrem poradku držat.
 od každého numeru gedno kura.
 Když potřeba Cyrkevní míhledavati bude přiležitost dati že zavazugeme.
 Pšano v Hajdučicy dne 29 Marca Roku 1829.

Duro díkavce Kurator.
 Andrae yvanic
 Andrae moštan.
 Adam vestek
 Martin Karvuta
 Jano chury.
 vniostatni vřickni Abimatele.
 Ant Damaorkm D. S.
 Mart Hamaliar Conšenior
 Gabriel Machula Senior

Obr. 21: Zmluva medzi cirkevným zborom a farárom v Hajdušici

ANTALFALVA

Anno 1836 die 4-a Junii peracta est Visitatio Canonica in Ecclesia Antalfalvensi, per Reverendissimum Dominum Superadudentem Joannem Szeberij; praesentibus Plurimum Rev. Dno. Matthia Ambrosz Ecclae Evang. Magnobecske-
rek V. Dmro et Seniore Banatico; Daniele Abaffy Ecclae Aug. Conf. Tótaradác
V. Dmro et Seniorali Notario, Petro Kramar Ecclae Aug. Conf. Ludovicofalven-
sis VDMro. et Decanatus Militartis Decano, Spectabilibus item Dnis Officialibus
militaribus Stanislao Novakovits Caes. Reo. Capitaneo et Centurie Antalfalvensis
Commendantio Joanne Radics et Nicolao Zsivány Caes. Reis. Locumtenentibus.

I. Ecclesia

A. Haec constat matre Antalfalva vulgo Kovacsicza praedium antiquum in honorem beate demortui Palatini Josephi Antonii Antalfalva cognominata.

1. Origo. Incolae ex possessione Etska Inclyt. Cottui Toront[aliensis] ingre-
miata, anno 1802 transiverunt huc, et sedem stabilem fixerunt.
2. Primus Ecclae VDMinister fuerat Joannes Basilides prius Etskae in Cot-
tu Toront. VDMinister, qui postquam Ecclesiani ejus locum habitationis
deferuissent, cum iisdem Antalfalvam commigravit. Eo 7. Decemb. 1813
mortuo, successit Martinus Hamaliar, ante Ludovicofalvensium VDMi-
nister. Is ad annum usque 1835. 13 Sept. cum fructu et laude munere
sacro fungebatur, qua die casu insperato Apoplexia tactus vivere desiit.
Ab eo tempore ad hanc usque diem Eccla VDMinistro destituitur.
3. Numerus animarum. 2160. Confessionis capaces 1365. Paria conjugum
Evang. 470.
Anno 1835 nati sunt 116, mortui 107, copulati 22, confirmati 82, pueri
38, puellae 44.
4. Templum. Extractum 1828 anno, cujus longitudo 22, latitudo 9 et $\frac{1}{2}$ or-
giae. Fornicatura 5 arcubus constans insistit muris firmissimis. Ex Sanc-
tuarium per medium muri eformatum est ascensus ad Cathedram Sacram.
Altare medium Sanctuarii tenens ex lateribus coetis artificiose extruc-
tum, proxime necessariis ornamentis decorabitur. Baptisterium nullum.
Chori usque medium longitudinis templi in utraque parte se extendunt,
ex lateribus coetis structi. In transversa vero partes templi intra columnas
quibus turris insistit, applicato choro exstat Organum decem mutationes
continens. Frontem templi ornat Chronostichon authore M. Hamaliar:

KOVAČICA

Dňa 4. júna roku 1836 vykonal kanonickú vizitáciu v cirkevnom zbore v Kovačici najctihodnejší pán superintendent Ján Seberíni v prítomnosti ctených pánov Mateja Ambrózyho, kňaza cirkevného zboru vo Zreňanine; seniora banátskeho Daniela Abaffyho, kňaza cirkevného zboru a. v. v Aradáči a seniorálneho zapisovateľa; Petra Kramára, kňaza cirkevného zboru a. v. Padiny a dekana vojenského dekanátu; ako i vysoko ctených pánov zo strany vojenských vrchností Stanislava Novakoviča, kapitána cisársko-kráľovskej stotiny v Kovačici; Jovana Radića, vojenského komandanta a Nikolu Živanja, správcu cisársko-kráľovských miest.

I. Cirkevný zbor

A. Tento cirkevný zbor je matkocirkev Antalfalva, ľudovo nazývaný Kovačica, niekdajšia pustatina, nazvaná na počesť večnej pamäti zosnulého palatína Jozefa Antónia.

1. Vznik. Obyvatelia z osady Ečka, ktorá sa nachádza v Torontálskej stolici, sa sem presťahovali roku 1802 a založili si tu trvalé sídlo.
2. Prvý kňaz bol Ján Bazilides, predtým kňaz v Ečke v Torontálskej stolici, ktorý sa do Kovačice presťahoval spolu s veriacimi. Umrel 7. decembra 1813 a vystriedal ho Martin Hamaliar, predtým kňaz v Padine. Do 13. septembra 1835 tu chvályhodne a plodne vykonával svoju službu, až kým v tento deň nečakane neumrel na mozgovú porážku. Odvtedy až do dnešného dňa tento cirkevný zbor nemá kňaza.
3. Počet duší je 2160, confirmovaných 1365, manželských párov 470. Roku 1835 sa narodilo 116 detí, zomrelo 107 ľudí; sobášených 22; confirmovaných spolu 82: z toho chlapcov 38, dievčienec 44.
4. Chrám vybudovaný roku 1828, dlhý 22 a široký 9,5 siah. Klenba má 5 oblúkov, ktoré sú pristavané k stenám a od samotného sanktuária sa uprostred steny dvíhajú schody do svätej kazateľnice. Oltár je uprostred sanktuária, zo strán má umelecky ozdobené stĺpy, ktoré boli nedávno primerane dekorované. Krstiteľnicu nemajú, chór je na stĺpoch a rozprestiera sa až do stredu chrámu po celej dĺžke z oboch strán. Z opačnej strany chrámu sú vnútorné stĺpy, ktoré držia vežu. Na nich je vybudovaný chór, na ktorom je organ s 10 mutáciami. Na prednej strane chrámu je chronostich autora Martina Hamaliara:

*Ista DeVs tVo greX AntonIa sIstIt honorI.
FranCIsCO prIMo Caesare patre pIo.*

5. Clenodia. Calix cum patella ex argento, auro obducto; pixis pro conservandis hostiis aerea; Cantharus unus stanneus; patina aequae stanneae una; Candelabra aerea sex, Mantilia antiqua tria, triplex Altaris tegumentum, antiquius ex panno, duo vero recentiora alba; feramenta pro hostiis pin-sendis tria, sine annorum inscriptione.
Libri usui templi destinati sunt sequentes: Palumbinii liber precum, liber cantionum, et meditationes Kreutzbergii.
6. Turris est templo adjuncta, in eaque tres sunt campanae. Minima 25 lb. cum Inscriptione: *Joseph Fischer hat mich gegessen⁵ in Temesvar 1787.* Major 220 lb. Gegessen Jacob Jungbauer 1805. Maxima vero 688 lb. *Gegessen Michael Joseph Egadner 1810. Cykrew Ewang. Aug. Wyznánj Antalfalska, w hranicy nemecko–banatske pod panowanjm Cysáre Frantisska prwého.*
7. Reditus Ecclesiae.
 - a. Illi colliguntur ex tintinabulo, ex quatuor aniversariis offertoriis, et benevolis oblationibus. Si quando extraordinariae expensae occurrant, pro clavi solutionis fundi, quos Ecclesiani possident sumuntur; Inquilini et opifices praestant taxam coloni mediae sessionis. Fundi qui directe ad Ecclesiam spectarent, et usui templi exclusive inservirent nulli sunt, quemadmodum et capitalia huc ad usque nulla fuere. Debitis Ecclesia non est onerata.
 - b. Administratio reddituum Ecclae fit per Inclyt. Centuriam. In Cancellaria Inclyt. Centuriae Cassa adservatur, per eam que reditus connotantur ita, ut cum exitu cujusvis anni rationes Inclytiae Regimini exhibeantur.
Influxus VDMinistri ad cassalia nullus.
8. Archivum Ecclesiae.
 - a. Documenta antiqua nulla.
 - b. Matricae tam Ecclesiae Etskensis, quam Antalfalvensis ab anno inopulationis sunt Nro. Duae.
 - c. Protocollum intimorum unum est.
 - d. Inventarium rerum Ecclesiasticarum, parochialium, et scholasticarum nullum.

⁵ V nápisoch na zvonoch je chybne uvedené “gegessen” (minulý čas od slovesa essen = jest), namiesto správneho gegossen (minulý čas od slovesa giessen = liať).

*Toto božie stádo na počesť Antónia vybudoval
počas cisára Františka I. cteného otca*²⁸

5. Klenoty. Strieborný a pozlátený kalich a patena. Cínová schránka, v ktorej sa uchovávajú hostie. Jedna cínová kanvica na víno; patena taktiež cínová; šesť cínových svietnikov; tri staré obrúsky; tri oltárne prikrývadlá, z ktorých najstaršie je lanové. Majú dve staré alby. Tri vykrajovače hostií, bez nápisu roku. Knihy, ktoré sú určené na používanie v chráme: Palumbiniho kniha kázni, spevník a Kreutzbergove meditácie.
6. Veža je dobudovaná ku chrámu a na nej sú tri zvony. Najmenší 25 funtov s nápisom: *Ulial ma Joseph Fisher v Temišvári 1787*. Väčší má 220 funtov: *Ulial Michael Jakob Jungbauer 1805*. Najväčší 688 funtov: *Ulial Michael Jozef Egadner 1810*.²⁹ *Cyrkew Evang. Aug. Wyznánj Antalfalvska, w hranicy nemecko-banatske, pod panovánjm Cysáre Frantisska prvého*.
7. Príjmy cirkevného zboru
 - a. Získavajú sa zo zvončeka, zo štyroch ofier na štyri výročné sviatky a z dobrovoľných príspevkov. V prípade, že sú nejaké výnimočné výdavky, platia sa podľa kľúča na základe majetku veriacich. Želiari a remeselníci platia dávky ako sedliaci, ktorí majú pol sesie. Pozemok vo vlastníctve cirkvi nemajú a nemajú ani taký, z ktorého by cirkev mala úžitok. Cirkevný zbor nemá cirkevný kapitál a ani nijakú dlžobu.
 - b. Vojenská stotina spravuje príjmy cirkevného zboru a v jej kancelárii sa uschováva aj pokladňa. Účty vedie regiment. Kňaz nemá nijaký vplyv na pokladňu.
8. Cirkevný archív.
 - a. Žiadne staré dokumenty.
 - b. Majú dve matriky, jednu z cirkvi v Ečke, druhú z Kovačice od roku dosťahovania.
 - c. Jeden protokol úradných spisov.
 - d. Nemajú inventár cirkevných, farských či školských vecí.
9. Cintorín je v blízkosti dediny, má rozlohu dvoch jutár. Používa sa od doby prisťahovania a obkolesený je jarkom. Trávu používa obec.

B. Tento cirkevný zbor nemá filie.

²⁸ K tVé Boži CtI Chrám jIž AntaLfaLVanCI jest postaVenI, Za FranCIšCa Cisaře prVnIho OtCe našeho MDCCCXXVIII (Porovnaj Čaplovič, 1928: 114)

²⁹ Nápis na zvonoch sú písané v nemčine a slovakizovanej češtine.

9. Coemeterium, duorum jugerum capacitatis fossa cinctum, possessioni adjacet, ejusque usui, a tempore inpopulationis inservit. Gramen possessio usuat.

B. Ecclesia haec filiales habet nullas.

II. Regimen Ecclae politico oeconomicum est penes Superioritatem militarem, quae Inspectoris officio fungitur.

Curator nunc Martinus Jonaš, et Aedituus Martinus Toman ordini in Templo invigilant, solutionemque habent nullam.

Presbyterium constitutum non est.

III. Status Ecclesiae internus moralis, religiosus. Cultui divino dominicali et quotidiano intersunt Ecclesiani frequentes, neque hactenus inotuerunt publici cultus divini contemptores.

Tam lecturae, quam scripturae plurimi sunt gnari. Liberi diligenter mittuntur in Scholam, et quam plurimi possident libros sacros. Anno elapso duo liberi extra matrimonium nati. Manifestos peccatores VDMinister admonet quidem, sed Inclyt. quoque Regimen suo jure utitur; ceterum nunc in carceribus publicis nulli sunt.

Zelum religionis adesse apparet, inde, quod Ecclesia et Templum et Scholam suis viribus struxerint.

IV. Ministerium. A morte P. V. Martini Hamaliar 13 sept. 1835 nullus est VDMinister. Ecclam vero hucdum providebat partim vicinus Ludovicofalvensis VDMinister, partim Candidatus Carolus Simegh.

A. Catechisationes servantur a prima usque ultimam Dominicam Trinitatis, atque per tempus Adventus; Catechumeni per Quadragesimam instituuntur; Die Viridium confirmantur, iisque eodem die sacra coena administratur. Neogami non instituuntur. Cultus divinus Dominicus matutinus absolvitur cum sermone sacro, postmeridianus autem precibus et explicatione Textus biblici.

Quotidianus vero cum precibus, per Adventum tamen et Quadragesimam praelectione quoque quoque textus biblici.

Baptismus peragitur in templo post cultum divinum, quo tempore compates frequentes conveniunt.

Sacra coena quatuor terminis, et singulo termino tribus vicibus administratur. Morbidos VDMinister adid si vocetur, ceterum medicum raro ad-

II. Politicko-ekonomická správa cirkevného zboru

Je pod dozorom vojenskej vrchnosti, ktorá vykonáva aj službu inšpektora.

Teraz je kurátor Martin Jonáš a kostolník Martin Toman, ktorí dbajú o poriadok v chráme. Plat nemajú. Presbyterstvo nie je konštituované.

III. Vnútorň, mravný, náboženský stav cirkevného zboru

Veriaci sa zúčastňujú nedeľných a každodenných služieb Božích. Doteraz nebolo verejných protivníkov služieb Božích.

Je mnoho ľudí, ktorí vedia čítať a písať. Deti do školy radi posielajú a mnohí majú aj náboženské knihy. V minulom roku sa narodili dve mimomanželské deti. Verejných hriešnikov pán kňaz najprv napomína, ale aj regiment uplatňuje svoje právo. Teraz vo verejnom žalári nie je nikto. Náboženská ochota sa prejavuje tak, že cirkevný zbor vlastnými silami postavil chrám aj školu.

IV. Kňazská služba. Od smrti velebného pána Martina Hamaliara 13. septembra 1835 cirkevný zbor nemá žiadneho kňaza. Doteraz zaopatrovali tento cirkevný zbor čiastočne kňaz zo susednej Padiny a čiastočne kandidát Karlo Šimeg.

- A. Katechizácie sa konajú od prvej až do poslednej nedele Svätej Trojice a v čase adventu. Katechumeni sa poučujú v čase Veľkého pôstu, na Zelený štvrtok sa konfirmujú a v tento deň prijímajú aj svätú Večeru Pánovu. Snúbenci sa nepoučujú.

Nedeľné služby Božie sa odbavujú v nedeľu predpoludním svätou kázňou, tiež aj popoludní modlitbami a výkladom biblického textu. Každodenné služby Božie sa odbavujú modlitbami a počas adventu a Veľkého pôstu čítaním z biblických textov s výkladom.

Krsty sa vykonávajú v chráme po službách Božích a na tento obrad prichádzajú aj kmotrovcí.

Svätá Večera Pánova sa prisluguje v štyroch termínoch a v každom jednotlivom termíne sa prisluguje trikrát. Dôstojný pán farár prisluguje aj chorým, ak ho povolajú. K lekárovi chodia zriedkavo. Vakcinácia sa praktizuje a s vážnosťou sa odporúča. Kňaz navštevuje školu v súlade so svojím právom. Čo sa týka uzatvárania manželstva, zachováva sa patent milostivého panovníka, podľa ktorého sa konajú tri ohlášky. Nesobáši v mladom veku bez dovolenia regimentu. Mŕtvych nepochováva skôr, než uplynie 48 hodín. Sväté kázne odbavuje v chráme pre konfirmovaných. Tí, ktorí ešte neboli konfirmovaní, sa pochovávajú so spevom a modlitbami. Matriky a protokoly sa vedú pravidelne.

hibere solent. Vaccinatio et est in usu, et serio commendatur. Scholam de lege Minister visitare frequentius obligatur. Circa matrimonia observatur secundum Benignas paternales trina promulgatio. Immatura aetatis non copulantur alioquin sine indultu Regiminis. Funera ante efluxum tempus 48 horarum non ducuntur. Sermones sacri, et illi semper in templo dicuntur illis tantum qui confirmati sunt, necdum confirmati cum cantu et precibus sepeliuntur.

Matriculae et protocolla rite ducuntur.

- B. Character moralis VDMinistri. *Anno 1835-ti mense septembri Martino Hamaliar apoplexia extincto Ecclesiae hucdum pastore caruit, quia, quem habere optavit, nimirum studiosum Carolum Simegh iuvenem, parum preparatum, remove debui. Sub ipsa inspectione commendavi Carolum Abaffy Rectorem Scholae Neo-Verbasiensis, quem dein Csabae ordinavi. Vir bene doctus et probus.*
- C. Bibliotheca Ecclesiae nulla est.
- D. Habitatio VDMinistri est in statu pessimo.
- E. Cum Minister nullus sit, proventus ejus consignari nequeunt.

V. Schola.

A. Rector Scholae Jacobus Lauf, natus 1808 Kekas Lomniczini in Inclyt. Cottu. Scepusiensi. Usus institutione Scholae ejatis 1818 adactione et sub protectione Spectabilis quondam Domini Georgii Berszeviczy Kesmarkini Donato et Gramatica absoluta S. Patakinum lingua hungarica condiscendae gratia se contulit. Unde post annum reversus reliquum Lycei Kesmarkiensis studiorum curriculum ibidem finivit et absolvit ano 1827/1828. Deinde repetitionis et experientiae majoris causa Sopronium et inde ad Mezö Bereynienses se contulit. Hinc 1831 AntalFalvam in Organedum et Docentem puellarum evocatus uno solum anno hoc munere functus est. Post subsecutam scilicet ano 1832 die 10 Januarii mortem meritissimi Antecessoriis sui Joannis Schimeg, Ecclesia eidem munus plenum utriusque sexus Docentis et directionem Chori contulit, qua provincia huc ad usque fungitur. Adjunctus ejus Paulus Belitska natus 1813 in Inclyt. Cottu. Thurociensi in possessione Szklabina. Studia philosophica et quae ea praecedunt absolvit Kesmarkini. Atque hinc per Rectorem Scholae anno 1833 in suum cooperatorem evocatus et advectus est.

- a. Uterque agit in Schola, quod diligentis et conscientiosi est Rectoris, et cum domi quoque Characterem praeseferant moralem, pax est inter eos et Ecclesiam.
- b. In docenda Juventute fideliter agunt, horis per diem 5 instituunt, eas nisi

- B. Morálny charakter kňaza. *Keďže Martin Hamaliar umrel na mŕtvicu v septembri roku 1835, cirkevný zbor je odvtedy bez pastiera, pretože ten, ktorého oni chcú, Karol Šimeg, je mladý a nedostatočne pripravený, a preto som ho musel odvolať. Počas tejto inšpekcie som doporučil, aby túto službu vykonával Karol Abaffy, dovtedajší učiteľ školy v Novom Vrbase, ktorého som potom v Čabe vysvätil, lebo je to vzdelaný a čestný muž.*
- C. Knižnicu nemajú.
- D. Byt kňaza je v žalostnom stave.
- E. Kým nebol žiaden kňaz, príjmy neboli žiadne.

V. Škola

A. Učiteľ školy je Jakob Lauf, narodený roku 1808 vo Veľkej Lomnici v Spišskej stolici. Školovanie započal roku 1818 pod dohľadom ctihodného, teraz už neobehého pána Georga Berzeviczyho v Kežmarku. Po ukončení donata a gramatickej školy prešiel do Šarišského Potoka,³⁰ kde sa učil maďarský jazyk. Po jednom roku sa vrátil a v roku 1827/28 pokračoval v štúdiách na lýceu v Kežmarku, ktoré tam aj ukončil. S cieľom zopakovať si a získať skúsenosti odišiel do Šoprone, potom do Poľného Berinčoku a stade roku 1831 do Kovačice, kde bol povolaný za organistu a učiteľa dievčienec. Túto službu vykonával jeden rok. Potom 10. januára 1832, po smrti Jána Šimega, učiteľa v Kovačici, v tomto cirkevnom zbore prevzal túto službu a stal sa učiteľom žiakov oboch pohlaví a správcom chóru. To vykonáva až doteraz. Jeho pomocníkom je Pavel Belička, narodený roku 1813 v Turčianskej stolici v obci Sklabaňa. Štúdium filozofie, ako aj predchádzajúce školovanie absolvoval v Kežmarku a odtiaľto bol roku 1833 povolaný učiteľom [kovačickej] školy za jeho pomocníka.

a. Obidvaja v škole pracujú pilne a svedomite. Aj súkromne sa správajú podľa morálnych zásad, zhodujú sa navzájom a svornosť panuje aj v cirkevnom zbore.

b. Mládež starostlivo vyučujú 5 hodín denne v prípade, že sa neudeje niečo výnimočné. V dušiach žiakov rozvíjajú zmysel pre pobožnosť spevom, ako aj poučovaním o svätých písomnostiach. V tomto [zmysle] vychovávajú pomocou Biblie aj pre rodinný život.

c. Vyučujú podľa metódy ex cathedra, a to: biblickú históriu, základy kresťanskej viery a okrem toho aj fyziku, aritmetiku a písanie.

d. Predpísané knihy nemajú.

³⁰ Sárospatak (Maďarsko)

urgentissimo casu necessitatis interruptunt; utque sensus pietatis infundatur animis discipulorum, tam cantum et loca Scripturae S. classica docent in genere ad familiaritatem cum Bibliis ducunt.

c. Instituunt praeterea methodo catechetica in Historiis biblicis, principiis Religionis Christianae, praeterea Physica, arithmetica et scriptura.

d. Libri praescripti non sunt.

B. Numerus discipulorum 265. Frequentant ad annum usque duodecimum. Initium cursus scholarici est cum initio mensis Novembris. Tentamina sunt duplicia: Vernale post pascha, et autumnale cum fine Augusti. In illo praesidet Decanus, in hoc Director Scholarum Catholicus.

C. Aedificium scholasticum exstructum est anno 1834. in quo habitatio docentis commoda et classes institutioni inservientes duae.

Didactra nulla sunt.

Cantationes sunt in usu, possentque adoleri, si Ecclia in fixo compensaret.

D. Reditus Scholae Rectoris consignati sunt sub...

E. Fundatio pro Schola nulla.

F. Scholae Inspector est Inclyt. Legio.

G. Libri scholastici nulli sunt.

H. Siquidem Schola Catholico Directori subjecta, influxus Decani non est magnus. Hic visitat Scholas post Pascha, nec praescribit seriem lectionum.

VI. Obstetrices sunt duae. Eas Chirurgus non examinavit. Sunt adjuratae, et baptisant dum opus est. Solutio eorum constat in 30 xr. V. et uno pane.

VII. Vespilones nulli; sed fossae per vicinos vel amicos in coemeterio justae profunditatis et seriatim fodiuntur.

VIII. Instituta pauperum sunt nulla, prout etiam domicilia pro viduabus VD-Ministrorum et Scholae Docentium nulla habentur. Choralistae non sunt in usu.

IX. Anuae devotiones. Haec celebrantur: Eucharisticon post messem; Dies nativitatis Suae Majestatis Sacratissimae; Festum item Reformationis cum prima Novembris atque Encaeniae cum fine Mensis Octobris.

Magistratus non solet in Templum adjurari.

Famulatio fidelitatis occasionaliter inculcatur.

X. Gravanima tum Magistri et Rectoris in Ecclesiam, quam hujus in illos nulla sunt.

- B. Počet žiakov je 265. Ročne do školy chodí asi dvadsať žiakov. Školský rok sa začína začiatkom novembra. Skúšky sú dve: jarná po Veľkej noci a jesenná na konci augusta. Predsedá jej dekan, ktorý je súčasne aj správcom katolíckych škôl.
- C. Školská budova je vystavaná roku 1834. Je v nej dosť pohodlný byt učiteľa a dve miestnosti, ktoré sa používajú ako učebne. V škole nemajú žiadne učebné pomôcky. Kantácie³¹ sa praktizujú, no bolo by lepšie, keby cirkevný zbor platil fixne.
- D. Príjmy učiteľov školy sú v prílohe.
- E. Škola nemá žiadne fundácie.
- F. Inšpektorom školy je velenie regimentu.
- G. Školské knihy nie sú.
- H. Pretože škola je podriadená katolíckemu správcovi, vplyv evanjelického dekana nie je veľký. Ten navštevuje školu po Veľkej noci, ale nepredpisuje učivo.

VI. Babice sú dve, chirurg ich nepreskúšal. Zložili prísahu a v prípade potreby pokrstia. Ich plat je 30 grajciarov viedenskej meny a jeden chlieb [za pôrod].

VII. Hrobára nemajú, hroby na cintoríne kopú susedia a priatelia, a to v predpísanej hĺbke a v určenom rade.

VIII. Inštitúcia pre chudobných nie je, taktiež ani byt pre vdovy kňazov a učiteľov. Nemajú choralistu.

IX. Výročné pobožnosti, ktoré sa svätia: ďakovná kázeň s Večerou Pánovou po žatve, Deň narodenia Jeho najsvätejšieho majestátu, Sviatok reformácie po 1. novembri a deň Pamiatky posvätenia chrámu na konci mesiaca októbra. Svetská vrchnosť neskladá prísahu v kostole. Takisto ani sluhovia tu neprisahajú vernosť služby.

X. Sťažnosti kňaza, učiteľov a cirkevného zboru nie sú žiadne.

XI. Zlozvyky, ktoré by mohli byť považované za verejné prehrešky, nie sú žiadne, okrem veľkých hostín počas krstín a na svadbách.

Zapísal Karol Šimeg, kandidát teológie

Počas tejto kanonickej vizitácie bolo zistené toto:

1. Nariaduje sa, aby sa úradné spisy zapisovali do osobitnej knihy.

³¹ Tu sa myslí na blažeáciu a gregoráciu.

XI. Abusus, qui aperte scandalo essent, innotuerunt nulli, praeter nimias commensationes tempore baptismi atque nuptiarum.

Conscripsit Cartolus Simegh, Thologiae Candidatus

Sub ipso actu visitationis sequentia constituta sunt:

1. Ut Liber Intimatis inscribendis peculiaris comparatur, universim impositum est.
2. Monitus Aedituus, ut vasa sacra magis pura servet in primis cantharum, et ciborium calixque inscriptione nominis Ecclae et anno originis universim provideatur.
3. Quoad Cantationes Scholae Rectoris tantum sibi graves et institutioni prolixas in fixo relucendas, Dominus Capitaneus observavit, nunc id quidem ob haud pridem per Jurisdictionem militarem confirmatum contractum fieri non posse: in posterum tamen, erga representationem impetrari posse, quoad etiam Dominis Officialibus praesentibus intensissime commendabatur.

Joannes Szeberinyi, Montanus Superindens

Mattias Ambrossy, m. p., Ecclesia MBecskekerek VDM et h. t. Banaticus Senior

Daniel Abaffy, m. p., Ecclesiae Tótaradacs VDM et Senioralis actusque Visitationales Notarius

Novakowits capit.

Shoene major

Contract

Welcher von der Gemeinde Antalfalva, mit den Lehrer und Organisten Jacob Lauf folgendermassen abgeschlossen worden ist.

1. Übernimmt Jacob Lauf der Lehrer und Organisten in Antalfalva auf eine fortdauernde Zeit von 1-ten Nov. 1835 angefangen gegen folgende Bedingungen.
 - a) damit ihm die Gemeinde hierfür eine Besoldung von 120 sage ein Hundert zwanzig Gulden in conv. Münze und zwar monatlich mit zehn Gulden allemahl mit Ausgang eines jeden Monat bezahle.
 - b) eine halbe Sesion Grund bearbeiten; das heißt: beackern, die Früchten abmähen binden und einführen.
 - c) drei Joch Wiesen abmähen aufschobern und einführen.

2. Kostolník sa upozorňuje, aby sväte nádoby, hlavne kanvicu a cibórium, udržiaval v čistote a aby sa zadovážil kalich s nápisom mena cirkevného zboru a roku kúpy.
3. Čo sa týka spevu, žiada sa, aby sa kantácie – ktoré sú učiteľovi na obtiaž a hatia ho vo vyučovaní žiakov – prepočítali do fixného platu. Pán kapitán mieni, že vojenská vrchnosť nemohla predtým a ani teraz taký kontrakt potvrdiť. No v budúcnosti sa môže táto prosba ešte naliehavejšie predkladať tunajším úradníkom.

Ján Seberíni, banský superintendent

Matej Ambrózy, kňaz cirkevného zboru Zreňanin a toho času banátsky senior

Daniel Abaffy, kňaz cirkevného zboru v Slovenskom Aradáči a seniorálny zapisovateľ tejto kanonickej vizitácie

Novakovič, kapitán

Schoene, major

Zmluva

uzavretá medzi obcou Kovačica (Antalfalva) a Jakobom Laufom,
učiteľom a kantorom:

1. Jakob Lauf, učiteľ a kantor z Kovačice, prijíma na dlhší čas počnúc 1. novembrom 1835 nasledujúce podmienky:
 - a) Obec mu bude platiť ročný plat vo výške 120 zlatých konvenčnej mince, t. j. po 10 zlatých mesačne, vždy pred koncom mesiaca.
 - b) Obrábanie jednej polovice sesie pôdy, t. j. orba, žatva pšenice, viazanie do snopov a dovoz.
 - c) Kosenie troch jutár lúk, viazanie do snopov a dovoz.
 - d) Od každého domu z jednej sesie pôdy polovicu prešporskej merice pšenice; od každej rodiny želiarov a podželiarov jednu štvrtinu prešporskej merice pšenice; od každého neženatého nájomníka šesť grajciarov vo viendenskej mene – každoročne a bez meškania v platení.
 - e) Učiteľovi patrí tretina peňazí z ofier počas troch dôležitých cirkevných sviatkov, ako aj šestina z peňazí zozbieraných pri konfirmácii.
 - f) Z pohrebu s veršami sa platí jeden zlatý, s kázňou sedemnaásť grajciarov, s odobierkou desať grajciarov, so spievaním sedem grajciarov viendenskej meny.
 - g) Z príjmov počas Troch kráľov z tzv. koledy dostáva tretinu.
 - h) Tri siahly tvrdého palivového dreva ročne.

- d) von jeder Ansässigkeit Grund einen halben Preßburger Metzen Frucht von jeder, sowohl behausten, als auch unbehausten Inwohner Familie einen Viertel Preßburger Metzen Frucht; dann von jeden ledigen Knechten 6 Kreuzer in Wiener Währung jeden Jahres ohne alle Rückstände bezahlen.
- e) von den drei hohen Festopfern den dritten Teil so wie von den Beichtpfennige, den sechsten Theil.
- f) von einem Begräbnis mit Versen einen Gulden; mit Predigt siebzehn Kreuzer, mit Parentation zehn Kreuzer; mit Gesang sieben Kreuzer in W.W. bezahlen.
- g) von den Einkünften auf heilige drei König, bei so genannten Colleda den dritten Teil.
- h) jährlich drei Klaftern hartes Brenholz
- i) von jeder Copulation 6 Kr. W.W.
- k) drei Cantationen des Jahres
- l) zum Oblaten Backen das erforderliche Brennzeug
- m) eine unentgeltliche Wohnung, dann die Beheizung der zwei Schulzimmer mit Stroh.

2. Dagegen verbindet sich der Jakob Lauf den übernehmenden Lehrer und Organisten Dienst nach den diesfalls bestehenden allerhöchsten Gesetzen genau und pünktlich erfüllen zu wollen auch hiezu angehalten zu sein.

3. Die Gemeinde Antalfalva willigt in die vorangeführten Bedingnisse einfordert aber daß der Organist und Lehrer Jacob Lauf während der Dienstzeit ohne Bewilligung des Stations Comando, sich niergends entfernen, die festgesetzten Schulstunden genau einhalte; dass er die Schulbesuchenden Knaben und Mädchen in den vorgeschriebenen Lehramte in allen Lehrgegenständen und in den gewöhnlichen Kirchengesängen in der Slowakischen Sprache mit allen Fleiß unterrichten, dann damit er sich selbst nach den sanktionierten Schulvorschriften benehme vorzüglich aber damit er die Jugend gehörig behandle wie auch bei jeden außer die Schulstunden abzuhaltenden Gottesdienst sich einfinde und damit er sich daselbst, nach den Religionsgebräuche in Beten, Singen und Orgelschlagen verwenden lasse.

4. Im Falle der Organist und Lehrer Jacob Lauf während der Dienstzeit ein Verbrechen begehen, oder eine solche Nachlässigkeit bezeigen sollte wo durch derselbe nach den Rechtsprinzipien für das Lehramt unfähig sein sollte; – so wie auch wenn die Gemeinde Antalfalva gegen den Lehrer und Organisten Lauf ihre Verbindlichkeit nicht genau einhalten sollte, so hat dann der gegenwärtige Vertrag nach vorheriger drei monatlicher Aufklärung außer aller Kraft und Wirksamkeit

- k) Od každého manželského páru 6 grajciarov vo viedenskej mene.
- i) Nevyhnutný materiál na pečenie hostií.
- m) Bezplatný byt, ako i vykurovanie dvoch učebni slamou.

2. Jakob Lauf, učiteľ a kantor, podľa existujúcich cirkevných zákonov prijal učiteľskú a kantorskú službu a medzi iným sa zaviazal, že bude presne a správne vykonávať službu a že na tomto mieste zotrúva.

3. Obec Kovačica žiada, aby sa kantor a učiteľ Jakob Lauf v uvedených podmienkach počas vykonávania služby nevzdával bez schválenia miestnej komandy, tiež aby dôsledne vyučoval predpísané hodiny. Chlapcov a dievčatá, ktorí navštevujú školu, má učiť v súlade s predpísanými učiteľskými povinnosťami, v súlade so všetkými učebnými predmetmi a obvyklými cirkevnými piesňami v slovenčine; má usilovne prednášať, vzorne sa správať, príkladne zaobchádzať s mládežou; keď nemá školské povinnosti, má byť prítomný pri vykonávaní všetkých cirkevných bohoslužieb pri modlitbách, spievaní a hraní na organe.

4. V prípade, že kantor a učiteľ Jakob Lauf počas zamestnania vykoná nejaký priestupok alebo prejaví ľahostajnosť, podľa právnych princípov platných pre učiteľskú službu vyhlási sa za neprimeraného a nevhodného pre učiteľské povolanie. Takisto keď obec Kovačica usúdi, že si kantor a učiteľ Lauf neplní svoje povinnosti, vtedy by po uplynutí trojmesačnej lehoty súčasná zmluva bola zrušená. Závažnosť prípadne vykonaného priestupku zo strany učiteľa a kantora Jakoba Laufa, ako i zanedbávanie povinností voči obci Kovačica by museli byť posúdené a potvrdené zo strany veliteľstva regimentu a iba potom by kantor a učiteľ Lauf, na základe schválenia vyšších inšancií, mohol byť prepustený.

5. Kantor a učiteľ Jakob Lauf, ako aj obec Kovačica prijímajú horeuvedené podmienky a ich plnenie.

Tento dokument je vyhotovený v troch totožných exemplároch, podpísaný svedkami a podliehajúci ratifikácii.

Podpísané v Uzdinge 28. decembra 1835.

Jakob Lauf, učiteľ a kantor

zu treten, wobei bemerkt wird daß sowohl über die Richtigkeit des Verbrechens des Lehrer und Organisten Jacob Lauf als auch der Außerachtlassung der Pflicht der Antalfalvar Gemeinde von ten des löblichen Regiments Commando anerkannt werden muß, und dann den Organist und Lehrer Lauf erst auf höheren Bewilligung des Dienstes entlassen werden könne.

5. Sowohl der Organist und Lehrer Jacob Lauf, als auch die Antalfalvaer Gemeinde erklären sich, vorstehende Bedingnisse zu übernehmen als auch diese genau zu erfüllen.

Urkund dessen werden drei gleichlautende Parien dieses Contractes verfaßt und von bei den contraktierenden Theilen dann den hiezu erbetteten Zeugen unterschrieben und der hohen Ratifikation unterlegt.

Sign. Uzdin den 28. Dezember 1835

Jacob Lauf
Lehrer u. Organist

Contract

Wahles von der Gemeindef Kirchschreiber, mit dem Lehrer und Organisten Jacob Lauff folgendenmassen abgepflichtet worden ist.

1. Uebereignet Jacob Lauff dem Lehrer und Organisten die in Art. 1. abgehandelt. va auf ein fortwährendes Zeit von 1ten Nov. 1835 angefangen gegen folgende Bedingungen.

- a. Damit der in Gemeindef kirchliche eine Schilling von 120 flugs für jährlich gewissen Gehalt in dem Maße mit gross monatlich und zehn Gulden alljährlich mit Zulage eines jeden Monats bezahlt.
- b. Seine sechs Lectionen jährlich zu arbeiten; das heißt: nachher. In demselben umbringen werden und einfließen.
- c. Lauff soll seinen Unterricht abgeben, und aufgeben.
- d. Bei jeder Schulung der Gemeindef einen selbst gewählten Wächter zu sein. Bei jeder Sonntag bescheiden, aber nicht nachher. Bei jeder Sonntag einen Wächter zu sein. Bei jeder Sonntag einen Wächter zu sein. Bei jeder Sonntag einen Wächter zu sein.
- e. Bei jeder Lauff sechs Lectionen in demselben Zeit, so wie von der Gemeindef abgepflichtet zu sein.
- f. Bei jeder Lauff sechs Lectionen mit einem Gulden; mit zwei und fünfzehn Lectionen; mit Lectionen von zwei und fünfzehn Lectionen in der Zeit bezahlt.
- g. Bei jeder Lauff sechs Lectionen auf jeden Sonntag, bei jeder Lauff sechs Lectionen auf jeden Sonntag.
- h. Lauff soll sechs Lectionen zu sein.
- i. Bei jeder Lauff sechs Lectionen zu sein.
- k. Lauff Lectionen zu sein.
- l. Bei jeder Lauff sechs Lectionen zu sein.
- m. Bei jeder Lauff sechs Lectionen zu sein.

2. Lauffen verbunden ist der Jacob Lauff dem übrigen gemeindef Lehrer und Organisten die in Art. 1. abgehandelt. va auf ein fortwährendes Zeit von 1ten Nov. 1835 angefangen gegen folgende Bedingungen.

3. Die Gemeindef Kirchschreiber soll in der vorerwähnten Lectionen ein Gehalt von 120 flugs für jährlich gewissen Gehalt in dem Maße mit gross monatlich und zehn Gulden alljährlich mit Zulage eines jeden Monats bezahlt.

Obr. 22: Zmluva cirkevného zboru s učiteľom v Kovačici písaná po nemecky

NAGYLAJOSFALVA

Anno 1836 d. 8. Junii peracta est Visitatio Canonica in Ecclesia Ludowicofalvensi Rewerendissimum Dominum Superintendentem Joannem Szeberinyi, praesentibus: Illustriss. Supr. Vigil. Magistro a Schoene, Capitano Caes. Reo. Novakovics, Seniore Matthia Ambrossy, Conseniore Samuele Bányász, Notario Seniorale Daniele Abaffy, Seniore Bacs-Sirmiensi Joanne Sztéhlo, VDMinistro Bacs-Kulpinensi Daniele Kolenyi etc etc.

I. Ecclesia Ludowicofalvensis, vulgo Padina dicta, constat sola Matre. Ea

1. Inclyto Regimini Confiniaris Theuto-Banatico ingremiata, cordi coepta est Anno 1806, anno tandem 1808 in eum Statum quo nunc constituitur perducta, colonis ex omnibus Hungariae partibus horsum confluentibus.
2. Ab eo tempore sequentibus gaudebat VDMinistris:
Martino Hamaliar, a prima Origine ab annum 1814, 20. Febr. Eo tum Antalfalwam discedente, per integrum Annum VDMinistro carebat, sicque ewocatus est Ioannes Sztéhlo Capellanus Petrowaczensium in Comitatu Bachiensis. Cui, postquam 1818. 12. Febr Petrowaczinum ewocatus fuisset, successit Daniel Abaffy, Gymnasii Senioralis Beriniensis Secundarius Professor. Quo ad Ecclesiam Tot-Aradaczensem 1823 die 4 9-bris discedente, munus hoc capessiwit Carolus Dobrjk, eoque integris sex Annis fungebatur, usque dum Anno 1829 per Ecclesiam Pribeliensem ewocatus locum faceret Ioani Jankowits Gymnasii Senioralis Beriniensis secundario tum temporis Professori. Is Anno 1832, die 5 oct. fatis functus, succesorem nactus est Petrum Kramár, Mramorakensem per pius VDMinistrum, qui a 4-ta Febr. Anni 1833 hoc usque tempus munere Sacro fungitur.
3. Ecclesia haec numerat sexus masculini 1259; sexus foeminini 1266, adeoque in summa 2525. In his Confessionis capaces 1605; paria Conjugum Ewangelicorum 542, et unum par mixtorum. Anno 1835 nati sunt pueri 63; puellae 52, in summa 112, mortui sexus masculini 32, foeminini 38, in summa 70. Copulata paria 40. Confirmati pueri 32, puellae 31, in summa 63.
4. Templo hactenus carebat, cultusque Divinus in Cubili Scholastico peragebatur. Nowi temple fundamenta jacta sunt 15 7-bris 1834. Templum hoc in longitudine 22 orgiorum, in latitudine 10, et in altitudine 7 orgiarum 5 ped[uum], cum fine Anni 1837 si Deus fawerit, justam formam assequetur.

PADINA

Dňa 8. júna 1836 pán superintendent Ján Seberíni vykonal kanonickú viziáciu cirkevného zboru Padina v prítomnosti ctihodného pána náčelníka pohraničnej vojenskej jednotky Schoeneho, cisársko-kráľovského kapitána Novakoviča, seniora Mateja Ambrózyho, konseniora Samuela Baňasa, seniorálneho zapisovateľa Daniela Abaffyho, báčsko-sriemskeho seniora Jána Stehlu a kulpínskeho kňaza Daniela Koléniho.

I. Cirkevný zbor Ludowicofalwa, ľudovo nazývaný Padina, je matkocirkev.

1. Nachádza sa v nemecko-banátskom hraničiarskom regimente. Jej založenie siaha do roku 1806 a odvtedy má dnešnú podobu. Už roku 1808 bola uvedená do stavu, v ktorom sa nachádza aj teraz. Osadníci sa sem dostávali zo všetkých častí Uhorska.
2. Odvtedy mala nasledujúcich kňazov: Martina Hamaliara od začiatku do 20. februára 1814, keď odišiel do Kovačice a cirkevný zbor celý rok nemal kňaza. Potom zavolali Jána Stehlu, kaplána z Petrovca v Báčskej stolici. Keď ho 12. februára 1818 povolali do Petrovca, jeho nasledovníkom bol Daniel Abaffy, pomocný profesor seniorálneho gymnázia v Poľnom Berinčoku, ktorý odišiel do cirkevného zboru v Slovenskom Aradáči 4. novembra 1823. Túto službu prevzal a šesť rokov vykonával Karol Dobrík, až kým ho v roku 1829 nepovolali do cirkevného zboru v Pribiline.³² Prenechal miesto Jánovi Jankovičovi, vtedy pomocnému profesorovi v seniorálnom gymnázii v Poľnom Berinčoku. Ten umrel 5. októbra 1832 a po ňom pokračoval Peter Kramár, ktorý bol kňaz v Mramoráku.³³ Túto službu vykonáva od 4. februára 1833 až doteraz.
3. Tento cirkevný zbor má 1259 mužov, 1266 žien, spolu 2525 veriacich. Z toho počtu confirmovaných je 1605, 542 manželských párov a jeden pár je zmiešaný. Roku 1835 sa narodilo 63 chlapcov, 52 dievčienec, spolu 112 detí.³⁴ Zomrelo 32 mužov, 38 žien, spolu 70. Sobášených bolo 40, confirmovaných 32 chlapcov a 31 dievčienec, spolu 63.
4. Chrám doteraz nemáme a služby Božie sa konajú v miestnosti školy. Základy nového chrámu boli položené 15. septembra 1834. Tento chrám je dlhý 22 siah, široký 10 siah a vysoký 7 siah a 5 stôp, ktorý do konca roku 1837 s Božou pomocou dostane svoju záverečnú podobu.

³² Pribylina v Liptovskej stolici (Slovensko)

³³ Mramorák – Mramorak (Srbsko)

³⁴ Chybne spočítané, spolu má byť 115.

5. Clenodia Ecclesiae sunt: Calix argenteus auro obductus parte superiore, item calix stanneus pro usu morbidorum, uterque sine inscriptione; pixis aerea una, hostiis conserwandis inserwiens; Cantharus stanneus unus, patina aerea una, candelabra cuprea quatwor, cum emunctorio ibidem cupreo; mantilia antiqua septem; panneum tegumentum Altaris; Alba una; ferramenta pro hostiis pinsendis duo, sine inscriptione annorum. Libri usui templi dicati sunt: Agenda Schemnicii 1798, Cithara Sanctorum Antiqua, et Recentior Pesth[ini] 1828.
6. In ligneo Campanili sunt Campanae duae, major cent. 4 cum Inscriptio-
ne: *Goss mich Jos. Egardner zu Temeswár*. Refusa sub ministerio Caroli Dobrjk, Curatoribus Paulo Kukutska et Ioanne Grexa; senatoribus Ioanne Sztrehowszky et Ioan. Powolnj MDCCCXXVII. Minor Cent. 1 cum inscriptione: *Goss mich Jos. Egarder zu Temeswár 1806*.
7. Reditus Ecclesiae
 - a. Coliguntur quam ex tintinabulo et offertoriis tam et benewolis oblationibus. Pro templo struendo conferebant Ecclesiani ratas, ita quidem, ut praeter fruges diwersis temporibus diwersa ratione collatas; a tempore jacti fundamenti omnis integrae Sessionis Colonus 40 fl. c. m per decursum trium annorum deponere obligaretur. Pro Clawi solutionis assumitur quantitas tenutorum, ita ut opifices et Inquilini idem praestent cum mediae Sessionis Colono.
Fundi directe at Ecclesiam spectantes nulli sunt, quemadmodum et capitalia siwe actiwa, siwe passiwa hactenus nulla fuere.
Prowentus Anni praeteriti effecerunt decem milla c. m. Errogatio bis milla adeoque remansit in cassa cum initio anni currentis octo mille fl. c. m.
 - b. Prowentus hos administrat Incl. Centuria, ita ut per eam tam Reditus, quam et Erogationes inscribantur, Cassaque in Cancelaria Centuriae asserwetur. Rationes annue coram Superiori foro Militari redduntur, VDMinistro parum ad Cassalia influente.
8. Respectu Archiwi tenendum, Ecclesiam praeter Matriculas duas, et Protocolum unum Intimatorum, quae in Parochia asserwantur, nulla scripta documenta habere.
9. Coemeterium fossa cinctum, magnitudinis unius circiter jugeri, ab origine Ecclesiae usui ejus inserwit, gramen hactenus Possessione usuante.

5. Klenoty cirkevného zboru sú: strieborný kalich, pozlátený v hornej časti; cínový kalich, ktorý sa používa pre chorých; oba sú bez nápisov; jedna medená schránka, ktorá sa používa na uschovávanie hostií; jedna cínová kanvica, jedna medená patena, štyri medené svietniky s medenými kliešťami; sedem starých servítok; bavlnené prikrývadlo na oltár; jedna alba; dva železné vykrajovače hostií bez nápisu roka.
Knihy, ktoré sú určené na používanie v chráme: Štiavnická *Agenda* z roku 1798; stará *Cithara sanctorum* a novšia, vytlačená v Pešti 1828.
6. V drevenej zvonici sú dva zvony: Väčší má 4 centnere s nápisom: *Ulial ma Jos[eph] Egardner v Temešvári. Preliaty počas kňaza Karola Dobríka. Kurátori boli Pavel Kukučka, Ján Grexa; senátori Ján Strehovský a Ján Povolný 1826.* Menší zvon má 1 centner a nápis: *Ulial ma Jozef Egardner v Temešvári 1806.*
7. Príjmy cirkevného zboru
 - a. Získavajú sa zo zvončeka, z ofier a z dobrovoľných príspevkov. Veriaci okrem obilia v pravidelných lehotách prinášajú rôzne príspevky na budovu chrámu. Odkedy boli postavené základy, každá sedliacka sesia má povinnosť zaplatiť 40 zlatých konvenčnej mince počas troch rokov. Jednotlivci platia podľa množstva zeme, ktorú obrábajú. Remeselníci a inkvilíni dávajú toľko ako sedliaci, ktorí majú pol sesie. Nemajú pozemky, ktoré priamo patria cirkevnému zboru, ani aktívny či pasívny kapitál.
Príjmy minulého roku boli 10 tisíc zlatých konvenčnej mince a výdavky dve tisíc, takže v pokladni zostáva na začiatku tohto roku 8 tisíc zlatých konvenčnej mince.
 - b. Príjmy spravuje stotina, ktorá zapisuje príjmy a výdavky. Pokladňa sa uschováva v kancelárii stotiny. Účty sa vedú ročne pod dohľadom vysokej vojenskej vrchnosti a kňaz má na pokladňu malý vplyv.
8. Čo sa týka archívu, okrem dvoch matrík a jedného protokolu úradných spisov, ktoré sa uschovávajú na fare, cirkev nemá žiadne písané dokumenty.
9. Cintorín je obkolesený jarkom, má asi 1 jutro. Používa sa od založenia cirkevného zboru a trávu upotrebuva obec.

II. Regimen Ecclesiae Politico-Oeconomicum

Inspectoris Officio fungitur Incl. Regimen. Curatoris autem et Aeditui quam et integri Praesbiterii Officium est, omnia quae Salutem et Ordinem Ecclesiae concernunt curare, quin tamen salario certo gaudeant.

III. Status Ecclesiae Internus

Cultui Divino Dominicali intersunt, quantum Angustia Oratorii admittit frequentissimi; quotidiano cum alioquin Oratorium discentibus plenum sit, rarissimi, nec constat VDMinistro, cum sit res Conscientiae de contemtoribus Cultus Divini. Si modo prava his partibus uniuersalis consuetudo diebus Dominicis laboribus promiscue wacandi aboleri posset.

Et quia de lege pubes Scholam intrare obligatur, Ecclesiani maxima ex parte lecturae sunt gnari.

Matrimonia aperte infelicia paucissima sunt, et quantum VDMinistro innotuit unum tantum modo est par Conjugum dissociatim uiuentium, nec est Infans Anno elapso extra matrimonium natus. VDMinister totus est in eo ut Errantes Sermonibus suis at wiam recti reducat, eumque non in cassum laborare it quoque sit loco testimonii, ex sinu ejus satis amplae Ecclesiae nullos in carceribus Publicis detineri. Nec tamen fieri potest ut omne Superstitionis genus, radice alioquin profunde in animos plebis acta, eradicetur.

Zelus beneficiendi Ecclesiae wel inde apparet, templum amplum et splendidum strui sine ope peregrina propriis laboribus et sacrificiis.

IV. Ministerium

Modernus Ecclesiae VDMinister Petrus Kramár, natus 17 Marc. 1804 in Comitatu Honthensi, Possessione Csabrak-Warbok patre Daniele Kramár eo tum dictae Possessionis Scholae docente. Postquam prima literarum rudimenta domi sub ductu patris, tum linguam Hungaricam in Possessione Perötsény didiciscat; in Gymnasio Schemnicziensi Grammaticalia, Humaniora et ad Campum Philosophiae spectantia Studia excoluit, dein Sopronii et Posonii Studiis Theologicis operam nawawit. Finitis, quae in Patria tractari solent Philosophicis et Theologicis Studiis in Comitatu Trenchiniensi duos filios Spectabilis Dni Stephani Kosztolanyi per 4 annos a primis literarum initiis ad Humaniora usque preparawit. Tum per Ecclesiam Militarem Mramorakensem Incl. Regimini Teuto-Banatico ingremiatam ewocatus per Rewerendissimum Dominum Josephi Tibiscanum Superintendentem die 5 7-bris 1831 Taxowiae Muneri Sacro initiatus est. Postquam dictae Ecclesiae uno et dimidio anno praefuisset, per Ecclesiam Ewangelicam

II. Politicko-ekonomický stav cirkevného zboru

Službu inšpektora koná regiment. Povinnosťou kurátora, kostolníka a celého presbyterstva je starať sa o všetko, čo slúži blahobytu a poriadku v cirkevnom zbore a za to majú fixnú plácu.

III. Vnútorný stav cirkevného zboru

Na nedeľných službách Božích sa zúčastňuje tolko veriacich, koľko dovolí malý priestor modlitebne. Na každodenné služby Božie chodia málo, pretože modlitebňa je plná žiakov. Kňaz nevie o žiadnych protivníkoch služieb Božích. V tejto oblasti je taký všeobecný zvyk, že nedeľný deň prácami občas zneuctievajú.

Pretože sú podľa zákona deti povinné chodiť do školy, väčšina veriacich vie čítať.

Verejne prejavujúcich sa nešťastných manželstiev je málo. Kňaz zaznamenal len jeden manželský pár, ktorý žije oddelene. V minulom roku sa nenarodilo ani jedno nemanželské dieťa. Kňaz verí, že kázňou môže hriešnikov prinavrátiť na správnu cestu k čestnému životu. Z tohto veľkého cirkevného zboru nikto nie je vo verejnom žalári. Poverčivosť rôzneho druhu, ktorej korene sú hlboko v srdciach ľudí, sa nedá celkom odstrániť.

Ochota dávať milodary cirkevnému zboru je bežným zvykom a to najmä teraz, keď vlastnou prácou a obetavosťou budujú veľký a prekrásny chrám bez cudzej pomoci.

IV. Kňazská služba. Terajší kňaz cirkevného zboru Peter Kramár je narodený 17. marca 1804 v stolici Hont v obci Čabradský Vrbovok otcovi Danielovi Kramárovi, učiteľovi školy v tejto obci. Po ukončení základného vzdelania sa učil doma pod otcovým vedením maďarský jazyk v Perótsény;³⁵ potom zakončil gymnázium v Banskej Štiavnici: gramatiku, humanitné vedy, filozofiu a iné filozofické disciplíny; neskôr študoval teológiu v Šoproni a Bratislave. Keď zakončil to, čo sa v krajine považuje za štúdium filozofie a teológie, v Trenčianskej stolici štyri roky pripravoval dvoch synov osvieteného pána Štefana Kostolániho od začiatkov školy po humanitné triedy. Vtedy bol povolaný cirkevným zborom na [vojenskej] hranici v Mramoráku v nemecko-banátskom hraničiarskom regimente. Osvietený pán Jozefy,³⁶ superintendent Potiskej superintendencie, ho vysvätil dňa 5. septembra 1831 v Tisovci. Rok a pol viedol uvedený evanjelický cirkevný zbor, potom bol

³⁵ Perótsény – slov. Perovčany (Maďarsko)

³⁶ Pavel Jozefy (1775 Vrbovce – 1848 Tisovec), evanjelický farár v Tisovci, superintendent.

aeque Militarem Ludowicofalwensem electus ab anno 1833 die 4 Febr. in eadem VDMinistri Officio fungitur. Cultum Divinum peragere potest lingua Slavica et Germanica poscente casu Necessitatis et Hungarica.

A. Respectu Administrationis Muneris Sacri

1. Dum opus est adit Auditores, wiwit cum Ecclesia in Pace, et Sermones, quos memoriter dicit partim elaborat ex integro, partim dilatata concipit dispositione, alternis wicibus juxta textus Ewangelicos et Epistolicos, urgens omni Studio Regni Moralis extensionem, ita tamen ut textus Suspirium immediate sequantur.
2. In Catechisationibus satis frequenter adiri solitis, a prima usque ultimam Dcam Trinitatis sequitur Catechesim Tolnensem, Quinque Eccl. 1820. Catechumenos in principiis Religionis Christianae instituit tempore Quadragesimae, et eos confirmat Festo Wiridium. Neogami examinantur, formalis tamen eorum institutio in usu non est.
3. Cultum Divinum peragit more consweto Diebus Dominicis mane quidem habito Sermone, postmeridiem autem partim precibus tantum ad Deum fasis partim adjuncta quoque Catechisatione. Diebus profestis post decantatas duas Cantiones, precibus Dewotio peragitur. Historiam Passionis praelegit Domenica Palmarum et Festo Paraskewe juxta Libellum Pesthini 1830 excusum. In Lyturgicis inhaered usui uniwersaliter recepto, in eoque elaborat, ut juventus praesertim modestiam in aedibus sacris praeseferat.
4. Sacramenta
Baptismum administrat in templo, et urgente necessitate in Aedibus quoque Parochialibus, quo tempore compatres plures numero comparent. Sacrae Coenae administrandae quatwor terminos obserwat tumque eam pro ratione rerum adjunctorum tribus, quatworwe wicibus administrat. Ceterum numerus Communicantium admodum wariat.
5. Morbidos qui tamen non lubenter medicis utuntur dum wocatur wisitat.
6. Waccinationen, aloquin legibus in Confiniis Militaribus serio praescriptam publice commendare solet.
7. Scholam juxta leges in Confiniis Militaribus wigentes omni septimana wisitat, in eoque est, ut Docens Officiis satisfaciat.
8. Circa matrimonium trinam obserwat promulgationem. Et cum citra indultum Jurisdictionis Militaris matrimonium nemini inire liceat, nec potest immaturae Aetatis copulare. Coeterum hic altius inquirendum esset, anne huic legi Inquilini quoque Subinquilini et Serwitores alioquin at

zvolený do cirkevného zboru vo Vojenskej hranici v Padine a od 4. februára 1833 tam vykonáva službu kňaza. Služby Božie môže vykonávať v slovenskom, nemeckom a v prípade potreby aj v maďarskom jazyku.

A. O vykonávaní bohoslužieb

1. Keď je potrebné, je naporúdzi veriacim. Žije v zhode s cirkevným zborom. Kázne káže čiastočne späť a čiastočne preberá texty z evanjelia, epištol a tým sa snaží prispieť k povzdvihovaniu morálky v štáte tak, aby text bol v súlade s touto myšlienkou.
2. V katechizácii, ktorú veriaci vo veľkom počte navštevujú od prvej do poslednej nedele Svätej Trojice, sa riadi podľa katechizmu Tolnianskeho vydaného v Pätkostolí³⁷ roku 1820. Katechumenov poučuje v základoch kresťanskej viery v čase Veľkého pôstu a konfirmuje ich v Zelený štvrtok. Snúbencov skúša, ale formálne nemá prednášky.
3. Služby Božie koná podľa obvyklého zvyku v nedeľu predpoludním, kedy drží aj kážeň. Popoludní ju vedie čiastočne modlitbami k Bohu, čiastočne katechizáciou. Na sviatky sa bohoslužby konajú modlitbami po dvoch spevoch, dejiny utrpenia číta na Kvetnú nedeľu a na Veľký piatok podľa *Libellum Pestini* vydanú v Pešti roku 1830. V liturgii sa drží všeobecnej praxe a dbá o to, aby mládež prichádzala do svätého chrámu.
4. Sviatosti. Krst vykonáva v chráme a keď je to nevyhnutné, aj v miestnostiach fary. Na krst bežne prichádzajú kmotrovci. Svätú Večeru prisluguje v štyroch termínoch a vždy po trikrát alebo po štyrikrát. Počet veriacich, ktorí prijímajú Večeru Pánovu, sa mení.
5. Keď ho povolajú, navštevuje chorých, ktorí neradi idú k lekárovi.
6. Vakcináciu kňaz verejne podporuje, pretože je podľa zákona Vojenskej hranice povinne predpísaná.
7. Podľa zákona vo Vojenskej hranici každý týždeň navštevuje školu najmä preto, aby učiteľ svoju službu vykonával dobre.
8. Čo sa týka uzavretia manželstva, koná tri ohlášky. Bez dovolenia vojenskej jurisdikcie nikto nemôže vstupovať do manželstva, ani kňaz nemôže sobášiť ľudí v mladom veku. Bolo by potrebné vyšetriť, či želiari, podželiari a sluhovia, ktorí nepatria do Vojenskej hranice, podliehajú tomuto zákonu. Keď manželia žijúci oddelene a hľadajú pomoc, snaží sa ich spojiť.
9. Pohreby ešte nekonfirmovaných veriacich sa konajú len s modlitbami a spevom a pohreby všetkých ostatných s kázňou a s veršami odobierky,

³⁷ Pécs (Maďarsko)

Militia non pertinentes obnoxii esse debeant nec ne.

Conjuges discordes, si auxilium apud se quaerant conciliare studet.

9. Funera necdum confirmatorum precibus tantum et cantu, reliquorum sine discrimine habito sermone, et wersifica Rectoris Waledictione ducuntur, praesente semper nisi officiose abesse obligetur VDMinistro.
10. Matriculas et Protocola juxta praescriptum ducit.

B. Character moralis:

Wir bonus et idoneus; in munere fidelis; orator probabilis et catecheta certe excellens.

- C. Bibliothecam in quantum et Reditus et Res familiaris admittunt locupletare studet.
- D. Habitatio tamen ejus, ante annos 29 ex luto confecta. Satis est misera, non tantum omnimodae reparationis indiga, werum etiam ruinae proxima.
- E. Reditus VDMinistri in Folio sub ... adnexo descripti continentur, qui commodissime ita incassarentur, si fruges quae potiozem partem Proventuum constituunt, una per Superioritatem localem (Stations Commando) praefixa die consiparentur, ne VDMinistri perpetua exactione Munus Sacrum odiosum ewadat.
Reditus eatenus possent augeri, si Stolaria quae hactenus in Waluta, et sic quoque in pensis minimis penduntur in posterum in Bona Moneta solwerentur, quot quidem in Confiniis Militaribus justissimum esse wel inde apparet, hic Monetam Argenteam Uniwersalem in Cassa Regiminis unicissimam et Wocatoriales VDMinistri ita stilisatas esse, pensa haec Walutalia in Argento pendenda wenire, ut primum in Cassa Regia ea sola obtinebit. Sessionem Parochialem ex toto cultiwat Ecclesia.

V. Schola

A. Rector Scholae Andreas Wodár Klecsenczino Zarjecsensis Comitatu Trenchiniensi, patre ejusdem nominis, Notario. Anno 1775, 15 Febr. genitus, et per eundem iis, quae primum ad lecturam tam latinam, quam et Slavicam Scripturamque pertinerent instructus, supra dictae Ecclae Zarjecsensis Scholam Publicam audiit in qua per decursum trium Annorum prima Semina lingua Latinae duae Donato jecit. Tandem Trenchinii in Gymnasio Seniorali tribus Annis exactis; in Gymnasio Schemnicziensi per Annos quinquaе, que ad Syntaxim, Rhetoricam et Philosophiam spectent excipiebat. Relictis Musis Schemnicziensibus ad Mod-

ktoré prednáša učiteľ. [Pohreby] sa konajú vždy v prítomnosti kňaza, ak ten nie je úradne neprítomný.

10. Matriky a protokoly vedie podľa predpisov.

- B. Morálny charakter [kňaza]. *Muž dobrý a dôstojný. Vo vykonávaní služby je verný, svedomitý, schopný orátor a výnimočný katechéta.*
- C. *Knižnicu sa snaží obohacovať do takej miery, nakoľko to príjmy a rodinné pomery dovoľujú.*
- D. Byt je vybudovaný pred 29 rokmi, dosť mizerný a pretože je veľmi poškodený, potrebuje opravu.
- E. Fixné príjmy kňaza: priložené sú v prílohe – pozostávajú z najväčšej časti z obilia, ktorého deň zbierky presne určuje lokálna vrchnosť (miestne veľiteľstvo), aby sa kňaz týmito úkonmi nezapodieval na úkor svojej služby. Terajšie príjmy by sa mohli zväčšiť, keby sa štolárne príjmy, ktoré sa teraz platia vo viedenskej mene, v budúcnosti platili v pevnej [kovovej] minci. Keďže na území Vojenskej hranice a aj v pokladni regimenty a inde sa používa strieborná minca, bolo by potrebné aj vo vokátore kňaza zapisovať platenie v striebre.
Farskú sesiu kompletne obrábajú veriaci.

V. Škola

A. Učiteľ školy je Andrej Vodár z Kostolnej – Záriečia³⁸ v Trenčianskej stolici. Narodený 15. februára 1775 otcovi notárovi toho istého mena. Otec ho učil základom čítania a písania v latinskom a slovenskom jazyku, neskoršie chodil do cirkevnej školy v Záriečí, kde sa tri roky učil základom latinského jazyka na stupni donatum.³⁹ Potom tri roky študoval v seniorálnom gymnáziu v Trenčíne a na gymnáziu v Banskej Štiavnici päť rokov študoval syntax, rétoriku a filozofiu. Po ukončení štúdií v Banskej Štiavnici odišiel do Modry, kde pobudol dva roky a tiež dva roky v Bratislave, kde si iba zopakoval to, čo už vedel. Tam bol považovaný za hosťa.

Dňa 5. augusta 1804 bol prijatý za učiteľa do cirkevného a. v. zboru v Selenči, v Báčsko-sriemskom senioráte. Odtiaľ bol 18. augusta 1806 povolovaný za učiteľa do cirkevnej školy v Petrovci už v horespomenutej stolici, kde pracoval desať rokov a niekoľko mesiacov. Dňa 7. novembra 1816 bol povolovaný za levitu do novozaloženého

³⁸ Klecsenczino Zarjecsensis – dnes Kostolná – Záriečie v okrese Trenčín (Slovensko)

³⁹ Starodávna latinská gramatika, nazvaná podľa autora Donáta (Aelius Donatus bol rímsky gramatik a učiteľ rečníctva v 4. storočí).

renses pro duobus, et Posonienses aeque pro duobus Annis sese contulit partim audita repetiturus, partim in quibus adhuc hospes erat tractaturus.

Anno 1804 5-ta Aug. acceptavit Ecclesiam Ludilectoralem in Eccla Aug. Conf. Báts-Ujfalwensi, Senioratui Bats-Sirmiensi ingremiata; unde Anno 1806, 18 Aug. a Petrowaczensi supra dicti Comitatus Eccla in LRectorem wocatus, decem Annis et aliquot Mensibus Ecclesiae ejusdem Scholae praefuit; tamquam in Lewitam Ecclesiae Banatico Butyinensis tunc recens surgentis Anno 1816, 7-ma 9-bris desideratus, annuit, unde ante decursum duorum Annorum, tempore Canonicae Wisitationis ab ipso Rewerendissimo Domino Superintendente Adamo Lowich eo permotus ad Ecclesiam Germanicam Temessino–Lieblingensem semet contulit. Ilic novem Annis qua Scholae et Chori moderator exactis, desiderio suae Nationis captus, accepta inopinate Anno 1821 mense 7-bris a Ludowicofalwensi Ecclesia Wocatione, eidem, sicut et toties repetitis honorificis Wocationibus ad praesens usque gratulatur.

- a. Diligentiam athibet in instituenda pube Scholastica, domi quantum cognoscere licuit quietus; Foris pax est inter eum atque Ecclesiam, quemadmodum et inter eum et Werbi Diwini Ministrum.
- b. Scholam negligit rarissime, instituitque Pubem horis per diem quinque. Coeterum in quantum Cantum et Loca Biblica Clasica doceat, pubes Scholastica coram manifestabit. In Catechisationibus utitur Catechismo Lutheri juxta editionem Herderianam.
- c. Reliqua Institutionis objecta, quae catechetice tractantur sunt: Historia Biblica, Institutio in Religione Christiana specialis, Arithmetica, Scriptura; caeterum libri ad instituendum normaliter introducti nulli habentur.

B. Numerus Discipulorum ascendit prope ad 300 qui potissimum superato undecimo Aetatis Anno Schola excedere solent. Initium Cursus Scholastici fit Mense 9-bri, tentamina wero habentur wernalia quidem, primis post Pascha diebus praesidente Decano, quae tamen tentamina publice ignorantur; autumnalia autem ultimis Augusti aut primis 7-bris diebus sub ductu Catholici Scholarum Directoris. Actum hunc juribus ewangelicorum manifeste contrarium ese apparet inde:

1. Ewangelicos a jurisdictione Romano Catholica semet pro semper liberatos ese.
2. Aerarium pro sustentandis Scholis Ewangelicorum nihil conferre.
3. Abusum hunc illinc promanase, cum constitutis Confiniis praeter Romano Catholicos, et Graeci Ritus non unitos nullius alterius Religionis asseclae inwenirentur, duos electos fuisse Scholarum Directores Catholicum et Graeci Ritus non unitum, praecedente tempore Ewangelicos

cirkevného zboru v Butíne v Banáte,⁴⁰ odtiaľ bol premiestnený do nemeckého cirkevného zboru v Lieblingu⁴¹ v Temešskej stolici. Tam sa presťahoval po dvoch rokoch v čase kanonickej vizitácie, ktorú vykonal superintendent Adam Lovich. Pobudol tam 9 rokov ako učiteľ a dirigent. Na žiadosť vlastného národa bol nečakane prijatý v septembri roku 1827 do cirkevného zboru v Padine. Povinnosti podľa vokátora doteraz dobre vykonáva.

- a. Svedomite vyučuje školskú mládež a doma, nakoľko je známe, je príkladného správania. Žije v zhode tak s cirkevným zborom, ako aj s kňazom.
- b. Školu zriedkavo zanedbáva a deti učí 5 hodín denne, a to spev a najdôležitejšie state z Biblie; školskú mládež pouča v najdôležitejších klasických častiach Biblie. V katechizácii používa Lutherov katechizmus podľa edície Herdera.
- c. Iné predmety, ktoré používa v katechizácii: Biblická história, kresťanské poučenia, aritmetika, písanie. Okrem týchto kníh iné na výučbu nemajú.

B. Počet žiakov, ktorí školu pravidelne navštevujú do jedenástich rokov, dosahuje 300, potom dochádzku do školy zanedbávajú. Školský rok začína v novembri; jarné skúšky majú v prvé dni po Veľkej noci. Skúšky prebiehajú pod predsedníctvom dekana a sú verejnosťou ignorované. Jesennú skúšku v posledné dni augusta alebo v prvých dňoch septembra vedie správca katolíckych škôl. Nazdávame sa, že takáto prax je v úplnom protiklade s právami evanjelikov:

1. [Žiaduce je, aby] evanjelici od jurisdikcie rímskokatolíckej boli raz a navždy oslobodení.
2. Erár nič nedáva na vydržiavanie evanjelických škôl.
3. Zneužívanie vychádza z toho, že sa v štatútoch na Vojenskej hranici okrem rímskokatolíkov a pravoslávnych neuvádzajú príslušníci iných vierovyznaní. Zvolení sú dvaja správcovia škôl, rímskokatolícky a pravoslávny. V predchádzajúcom období sa tu nastahovali aj evanjelici a ich počet sa značne zvýšil. Čo sa týka škôl, sú podradení katolíckej správe. Tak tomu bolo aj v Uhorsku, že evanjelici boli podradení katolíkom, pretože Kráľovstvo pred niekoľkými storočiami pozostávalo v najväčšej časti z katolíkov.
4. Neželáme si, aby rímskokatolícky správca hocíjakým spôsobom ovplyvňoval vyučovanie náboženstva na školách. Neželáme si, aby určoval obsah vyučovania v škole a najmä náboženstva, majúc na zreteli fakt, že najväčšia časť výučby v našich školách je spätá s náboženstvom, ktoré je najdôležitejším základom všeobecných morálnych zásad. Takže my náboženstvo

⁴⁰ Dnes Buteni (Rumunsko).

⁴¹ Liebling – obec v Temešskej župe (Rumunsko).

hicce illocatos et sensim numero auctos, respectu Scholarum Catholico Directori obnoxios factos, perinde ac siccae in Hungaria Ewangelicis Catholicis sub esse obligarentur, si quidem Regnum ante aliquot Secula meris Catholicis constabat.

4. Objectionem. Directorem Romano Catholicum non influere ad Institutionem Scholarum respectu Religionis, nulus esse momenti. Clasi wel Religio et ejus Institutio, non constitueret, praecipuam Basim Salutis Publicae, cum tamen maxima pars Institutionis in Scholis nostris religionaria respiciat, wel etsi Religionem solerter inculcemus, sine influxu Directoris Romano Catholici reliqua cognitionis objecta proponere aut nollemus, aut nesciremus.

Objectionem respectu Relationum super statu Scholasticae Institutionis Supremo Loco dari solitarum aequae facile dilui posse. Quas hactenus Relationes dedit Director, det in posterum Decanus, modo ei tabellaris Institutio exhibeatur. Inclyto Regimine alioquin tum quoque Superinspektionem obtinente, cum ei praeterea incumbat inwigilare, sedulone coloni Confiniales Liberos in Scholam mittant.

5. Werum esse quidem in Confiniis negotia tam publica quam et priwata legibus Austriacis conformiter administrari, neque tamen id ad negotia Religionis, qua cum Scholae artissimo nexu junctae sunt, extendi posse. Ewangelicis in Confiniis Militaribus Banaticis wiwentes constituunt partem Wenerabilis Superintendentiae Montanae, quid proinde rei conwescientius, quam ut legibus hujus Superintendentiae regantur, cum secus eos Wen. Consistorio Wienensi subese oporteret.

C. Aedificium Scholasticum pariter ex luto est confectum, Clasem que continet unam, hactenus Cultui quoque Divino inserwientem.

D. Reditus Scholae Docentis in Folio sub ... continentur. Didactra penduntur per 20 xr w.w. a singulo Discente, quod annuente Ecclesia commodissime in fixum salarium mutaretur. Hac modalitate et Cantationes aboleri deberent.

E. Fixa pro Scholae fundatio: nulla.

F. Inspector Scholae Incl. Regimen

G. Libri Scholastici qui praescripti esse: nulli

H. Decani influxus in Scholas Militares est exiguus, cum illae per abusum Jurisdictioni Catholicae subsint, nec a Decano wel Senioratus, werum a Catholico Directore pendeat, cui munus Docentis conferatur. Wisitat tamen Schola annue semel.

dôvtipne vsúvame do výučby. Ostatné predmety nebudeme navrhovať bez zásahov rímskokatolíckej správy.

5. Dávame pripomienku na najvyššie inštanície, ktorá sa týka správy o stave výučby na školách. Tieto správy doteraz podával správca; do budúcnosti nech ich podáva dekan v tabelárnom prehľade. Regiment má právo na záverečnú inšpekciu a okrem toho sa má postarať o to, aby sedliaci vo Vojenskej hranici pilne posielali deti do školy.
6. Pravdou je, že na Hranici sa práce, ako verejné tak aj súkromné, spravujú v súlade s rakúskymi zákonmi a taktiež aj v záležitostiach náboženstva, ktoré je pevne späté so školou. Evanjelici, ktorí žijú na banátskej Vojenskej hranici, sú súčasťou Banskej superintendentúry. V súlade s tým bolo by potrebné, aby sa spravovali podľa zákonov tejto superintendentúry. Napriek tomu sú podriadení viedenskému konzistóriu.

C. Škola je vybudovaná z nabíjanej hliny. Má jednu učebňu, ktorá sa teraz používa na služby Božie.

D. Príjmy učiteľa školy sú priložené v prílohe a obsahujú: školné, ktoré predstavuje 20 grajciarov viedenskej meny za každého žiaka. Cirkevný zbor to vsunul do ročného platu a týmto spôsobom by sa mali zrušiť aj kantácie.

E. Fixné školské fundácie nie sú.

F. Inšpektorom školy je regiment.

G. Školské knihy, ktoré sú predpísané – žiadne.

H. Vplyv dekana v školách na Vojenskej hranici je malý, pretože tie kvôli veľkému zasahovaniu katolíckej cirkvi patria pod ňu a nie pod dekana alebo seniorát, ale pod katolíckeho direktora, ktorý sleduje prácu učiteľa a raz ročne sám navštevuje školy.

VI. Babice sú tri, ale nie sú poučené od chirurga, zložili prísahu a vedia krstiť. Ich plat je 21 grajciarov viedenskej meny, štvrtina prešporskej merice obilia a jeden chlieb od rodičky po pôrode.

VII. Hrobára nemajú; hroby kopú v predpísanej hĺbke a v určenom rade.

VIII. Inštitúciu pre chudobných a vydržiavanie kňazských a učiteľských vdov nateraz nemajú.

IX. Z ročných pobožností majú ďakovnú kázeň s Večerou Pánovou po žatve. Sviatok reformácie sa oslavuje iba svetsky. Pamiatka posvätenia chrámu sa neoslavuje, pretože chrám ešte nemajú. Keďže vedenie obce je vojenské, podľa vojenského zákona [vedenie obce] neskladá prísahu v chráme.

Text o službe sluhov by sa mal vsunúť do kázne.

VI. Obstetrices sunt tres, neque tamen per Chirurgum instituae, etsi adju-ratae et baptisandi gnarae. Solutio eorum constat in 21 xr. ww. uno quadrante frugum Metretae Pos. et pane a quowis partu.

VII. Wespillones nulli, foweae tamen ad justam profunditatem serialim fo-diuntur.

VIII. Instituta pauperum, item pro sublewandis Widuabus VDMinistrorum et Ludi Rectorum hactenus nulla fuere.

IX. In annuis Dewotionibus habetur Sermo Eucharisticus post Messem. Festum Reformationis nonnisi seculare celebratur. Encoeniae autem, cum templo careret Ecclesia, ad hoc tempus nullae habebantur. Magistratus autem cum sit mi-litaris, more militari contra templum adjurari solet.

Famulatio ejus Officia, quemadmodum id textus Sacri ferunt inculcari solent.

X. Grawamina

Ex parte VDMinistri Grawaminis loco id nonnisi, quod omnes omnino Mi-litares Ecclesias Ewangelicas concernit commemorandum wenit: VDMinistros dum ewocantur ad formatia pacta cum suis Ecclesiis ineunda obligari, quae in nonnullis Ecclesiis quidem ad tempus witae in aliis tamen ad certum tantum et determinatum Annorum numerum extenduntur, in utroque wero casu dignitati muneris Sacri penitus repugnant. Wocatoriales rite extradatae et per concernens forum militare stipulatae wi pactorum gaudere deberent. R. Catholici Parochi – Graeci Ritus non uniti Sacerdotes non paciscuntur cum Ecclesiis; cur proinde id onus in Ewangelicos VDMinistros dewolwi debeat.

XI. Abusus

Festa Bachi et hic profuse celebrantur.

Comessiones omnes limites parsimoniae excedentes tempore praesertim nuptiarum, baptismi et funerum instituuntur. Et maledictis nimium indulgetur.

Datum Ludowicofalwae 27. May 1836

Scripsit Pet. Kramár Eccl. Ludowicofalwensis VDM h.t. Decanus

Sub actu ipso Visitationis, quod constituendum, notandum et observandam fuiset, repertum nihil.

Joannes Szeberinyi,

Montanus Superintendens

Mathiass Ambrossy m. p. Ecclesie Ewang. Mbecskerekiensis VDM et h. t. Banaticus Senior

Novakowich, Capit.

Joannes Sztéhlo m. p., Eccl. Aug. C. Petrovaciensis VDM

Daniel Kolenyi m. p., VDM A. C. Kulpinensis

Shoene Major

(nečitateľný podpis)

X. Sťažnosti

Zo strany kňaza iba to, aby všetci evanjelici v cirkvi vo Vojenskej hranici patrili do cirkevných zborov; aby sa kňazi so svojimi veriacimi zaviazali formálnym dohovorom – v niektorých cirkevných zboroch je to na celý život a inde iba na určitý čas alebo presne určené roky. V oboch prípadoch služba sa môže celkom zrušiť. Vokátory sa vydávajú načas, zo strany zodpovedného vojenského fóra sa overujú a zúčastnené strany sa ich majú pridržať. Rímskokatolícki farári a pravoslávni popi nepodpisujú zmluvu s cirkevnými zbormi, tak prečo evanjelickí kňazi musia znášať túto farchu?

XI. Zlozvyky

Fašiangy sú tu veľmi obľúbené sviatky.

Hostiny by sa mali obmedziť; do budúcnosti sa majú zaviesť skromnejšie pohostenia na svadbách, krstínach a pohreboch. Aj nadávanie by sa malo obmedziť.

V Padine 27. mája 1836

Zapísal Peter Kramár, kňaz cirkevného zboru

Počas tejto kanonickej vizitácie sa zistilo a zapísalo – *nebolo nájsené nič, čo by sa malo osobitne zaznamenať.*

Ján Seberíni, banský superintendent

Matej Ambrózy, kňaz cirkevného zboru Zreňanin, toho času banátsky senior
Novakovič, kapitán

Ján Stehlo, kňaz cirkevného zboru a. v. v Petrovci

Daniel Koléni, kňaz a. v. v Kulpíne

Schoene, major

Daniel Abaffy, kňaz cirkevného zboru v Slovenskom Aradáci, seniorálny zapsovateľ a zapsovateľ tejto vizitácie

Kópia zoznamu príjmov kňaza z Padiny, ktoré sám predložil

Cirkevný zbor sa svojmu kňazovi zaväzuje, že mu chce vyplatiť doleuvedené benefície za všetky roky, bez akéhokoľvek protirečenia a bez námietok:

Celá sesia pôdy, ktorá patrí kňazovi a ktorá pozostáva z 24 jutár obrábanej pôdy a 10 jutár lúk, sa bude obrábať týmto spôsobom:

- a. Zúhoriť pôdu pre potreby sejby ozimnej pšenice, úhor skypriť, urovnať a potom zasiať osivo, ktoré dal kňaz. Potom pšenicu zožať, poviazať do snopov a „krížov“⁴² a doviezť do farského dvora.

⁴² V poli sa snopy skladali v tvare „kríža“ – naspodok sa položil jeden snop, naň sa ukladali štyrikrát po štyri snopy s klasmi smerujúcimi dovnútra a navrch sa položil snop s klasmi obrátenými dolu. Týmto spôsobom bolo obilie chránené pred dažďom. Zvyčajne bolo v „kríži“ 18 snopov.

Daniel Abaffy m. p., Eccla Totaradáz VDM et Actus Visitationalis Senioralisque Notarius

Copia proventum Ministri Ludovicofalvensis juxta eidem datus Wocatoriales

Die Gemeinde machet verbündlich sich Ihren H. Pfarrer nachstehende Beneficien ohne aller Wiederrede und ohne jeden Aufstand alle Jahre entrichten zu wollen: die dem H. Pfarrer gehörige eine ganze Ansässigkeit Grund welche letztere in 24 Joch Acker und 10 Joch Wiesenfeld besteht folgendermassen zu bearbeiten:

- a. Das Ackerfeld zur Winterfrucht zu brachen, die Brache zu stürzen, dann mit dem Saamen, welch den letztern der Herr Pfarrer selbst zu geben hat anzubauen und zu eggen. Dann die Fruht zu schneiden oder abzumähen in Garben zu binden, dann in landes üblichen Mandeln aufzuschlichten, auch diese ins Pfarr Hoff einzuführen.
- b. Das Ackerfeld zur Sommerfrucht aufzuackern, und ebenmit dem erforderlichen Saamen des H. Pfarrers anzubauen, die Sommerfrucht, welche in Gerste, Haber oder in Hirse bestehet, hat von der Gemeinde nach Art der Winterfrucht bearbeitet, auch in den Pfarr Hoff eingeführt zu werden. Was die Austretung der Winter und Sommerfrüchte anbelangt, dies hat der H. Pfarrer, so wie das Auswinden und Aufbewahren zu besorgen.
- c. Das Gras am Wiesenfelde oder falls dieses Feld mit Mohey angebaut werden sollte ist auch Kosten der Gemeinde abzumähen, aufzuschöbern und ins Pfarrhoff einzuführen.
- d. Das zur Kukuruz Anbau bestimmte Sommerfeld wird durch die Gemeinde geackert mit dem Saamen des H. Pfarrers angebaut, auf seine eigene Unkosten gehauen, durch die Gemeinde aber gebrochen, und ins Pfarrhoff eingeführt.
- e. Im Falle H. Pfarrer das Wiesenfeld aufackern und anbauen sollte, so hat er das Aufackern und Anbauen auf eigene Unkosten besorgen zu lassen. Die auf dem Wiesenfelde angebaute Sommer oder Winterfrucht aber, wird wie oben angeführt durch die Gemeinde geschnitten oder abgemähet, in Garben gebunden und in Mandeln aufgeschlichtet, dann ins Pfarrhoff eingeführt, durch H. Pfarrer wird aber dessen Austretung, Auswindung und Aufbewahrung besorgt.
Der auf dem Wiesenfelde durch den H. Pfarrer angebaute und behackte Kukuruz wird durch die Gemeinde gebrochen und ins Pfarrhoff eingeführt.

- b. Poorať pôdu pre jarnú pšenicu a zasiať osivom, ktoré zadováži kňaz. Potom jariny, t. j. jačmeň, ovos alebo proso majú obrobiť veriaci tak isto ako ziminy a potom doviesť na faru. Čo sa týka mlatby jarín a zimín, o to sa stará kňaz, ako aj o ich previevanie a uskladňovanie.
- c. Takisto trávu na lúkach (sejú – v prípade, že by bolo potrebné zasiať trávu) kosia, odkladajú a zväzajú veriaci na farský majetok.
- d. Letnú pôdu určenú na pestovanie kukurice obrába cirkevný zbor. Osivo dostáva od kňaza, tiež kosí na jeho náklady, no trávu cirkevný zbor dováža na farský majetok na vlastné náklady.
- e. V prípade, že kňaz má preorať a obrobiť lúku, vtedy sa mu ponechá, aby tak urobil sám na vlastné náklady. Ináč cirkevný zbor na pôde zasiatej jarnými a ozimnými siatinami žne, kosí, viaže do snopov a skladá do „krížov“ a potom vozí do farského dvora, kde sa kňaz ďalej sám stará o mlatbu, sušenie a uskladňovanie. Keď kňaz na vlastné náklady posadí a poseká kukuricu na poli, veriaci potrhajú šúľky a pozvávajú ich do farského dvora.
- f. Každý manželský pár (každý želiar či podželiar, ako i ženatý sluha) dáva z jednej sesie polovicu prešporskej merice dobre vyčisteného zmiešaného žita⁴³ alebo pšenice najneskôr do konca októbra bežného roku a dováža ho do farského dvora. Každý hraničiar, obyvateľ alebo sluha dodáva do farského dvora žito v dohodnutom množstve.
- g. Cirkevný zbor dodáva koncom septembra do farského dvora ročne 4 siahy dreva na vykurovanie.
- h. Každá domácnosť odovzdáva kňazovi raz ročne, zvyčajne v lete alebo v jeseni, desať holieb⁴⁴ vyčireného vína po obaračke hrozna, najčastejšie v septembri, ale iba v prípade, že bola dobrá úroda a vinohrady neboli poškodené zlými poveternostnými podmienkami.
- i. Za každý pohreb s kázňou sa dáva kňazovi šesťdesiat; za každý pohreb bez kázne tridsať; potom za každý sobáš tridsaťšesť; za každý cirkevný obrad vrátane konfirmácie veriacich dvadsať grajciarov vo viedenskej mene a to dovtedy, kým bude viedenská mena akceptovaná štátnou pokladňou. Ak sa viedenská mena prestane používať a nebude už prijímaná štátnou pokladňou, majú sa uvedené poplatky v plnej výške platiť v drobných minciach.

⁴³ Zmiešané žito pozostávalo z pšenice a raže.

⁴⁴ Holba: Stará objemová miera na tekutiny a v prípade tuhých látok na meranie množstva sypania. Výraz pochádza z nemeckého slova halbe, čiže polovica. Táto dutá miera sa používala od 16. storočia až do zavedenia metrického systému v roku 1876. Jej pôvodná hodnota v Uhorsku (na Slovensku) bola takáto: 1 holba = 0,884 litra. Od roku 1848 bola jej hodnota uzákonená takto 1 holba = 0,8333 litra = 2 žajdlíky = 0,5 pinty = 1/32 víka = 1/64 okovu (merice) = 1/128 gbelu.

- f. Von jeder ganzen Ansässigkeit hat die Gemeinde, und eigentlich jedes Haus dem H. Pfarrer einen ganzen, jeder behaute oder unbehauete Inwohner aber, dann jeder verheiratete Knecht einen halben Pressburger Metzen gut gereinigte Halbfrucht oder Weitzen längstens bis Ende Oct. eines jeden Jahres ins Pfarrhoff und zwar ein jeder Gränzer, Inwohner oder Knecht, das ihn betreffende Fruchtquantum selbst dahin zuverführen und in vollen Maaße abzuliefern.
- g. Hat die Gemeinde dem H. Pfarrer jährlich 4 Klafter Brenholz allemahl Ende Sept. ins Pfarrhof zu liefern.
- h. Eine jede Haushaltung hat dem H. Pfarrer jährlich einmal, gewöhnlich im Sommer oder im Herbst ein Händel nebst zehn Halben klaren Wein, nach der Fechsung im Monate 9ber zu geben, und zwar nur als dann wenn die Weingarten gerathen und von keinem elementar Wetter beschädigt worden.
- i. Für jede Begräbniß mit Predigt sind dem H. Pfarrer sechzig - für jede ohne der Predigt dreißig - dann von jeder Copulation dreißig sechs - und für jede Collation oder eigentlich für die Einsegnung der Wächnerinen zwanzig Kr. in der dermahligen coursierender W.W. zu bezahlen, und zwar so lange Wiener Währung in denen Staats Cassen angenommen wird. Gehet die Wiener Währung ein, und wird selbe in denen Staats Cassen nicht angenommen, so sollen vorberührte Taxen in kleingelder Münze vollzählig bezahlt werden.
- k. Von denen an heiligen drei Königen, dann am ersten Christ - Ostern und Pfingst Tage eingehenden Opfer Geldern und Naturalien, gehören zwei Theile dem H. Pfarrer, der dritte Theil aber dem National Lehrer.
- l. Zur Bewohnung für den H. Pfarrer überläßt die Gemeinde, die dermahlen bestehende Gemeinde Wohnung, sammt allen in der selben Wohnstelle vorhandenen Nebengebäuden.

Ludwigsdorf, 27. Mai 1836.

Peter Kramár

Der Gemeinde Lehrer Andreas Wodár

Ist mit der Ludwigsdorfer Aug. Conf. Gemeinde im Jahre 1827. darüber einstimmig geworden, daß sie ihm für seine Kirchen - Schul und Leichen - Dienste folgende Beneficien leistet, als:

- k. Z príjmov na svätých Troch kráľov, na Veľkú noc a Turíce, z ofery a z poľnohospodárskych výrobkov (naturálií) patria dve čiastky kňazovi a tretia učiteľovi.
- l. Cirkevný zbor odstupuje učiteľovi existujúci obecný byt na bývanie, spolu so všetkými pomocnými budovami na tom istom mieste.

Padina 27. mája 1836

Peter Kramár

Obecný učiteľ Andrej Vodár

Evanjelický cirkevný zbor a. v. Padina (Ludwigsdorf) od roku 1827 súhlasí s tým, že sa učiteľovi za jeho cirkevno-školské povinnosti a pohreby udelia tieto benefície:

1. Bezplatné bývanie v obecnej školskej budove, ktoré pozostáva z izby, komory, kuchyne, stajne a šopy spolu s dvorom a záhradou.
2. Od každého žiaka ročne 20 grajciarov viedenskej meny alebo 8 grajciarov konvenčnej mince.
3. Ročne od každej zdaniteľnej sesie polovicu prešporskej merice žita a od každého ženatého želiara alebo sluhu štvrtinu prešporskej merice zmiešaného žita.
4. Ročne dve siahly tvrdého dreva na vykurovanie, bezplatne a v naturáliách doručiť v novembri.
5. Ročne tri kantácie.
6. Za každý pohreb s kázňou 18 grajciarov, s veršami jeden zlatý a so spevom deväť grajciarov vo viedenskej mene.
7. Šesť libier sviec ročne a s príchodom každého nového žiaka jedného kohúta.
8. Zlavu z dane z polovice sesie pôdy s pripomienkou, že cirkevný zbor po učiteľovej žiadosti obrábal všetky poľnosti a kosil lúky, jedným slovom cirkevný zbor vykonával všetky nevyhnutné práce, pričom učiteľ sám dával osivo a osobne sa staral o mlatbu žita.
9. Cirkevný zbor je povinný udržiavať školu, dvor a záhradu v dobrom a čistom stave.
10. Učiteľovi patrí šiesta čiastka peňazí z konfirmácie.
11. Ročne má cirkevný zbor učiteľovi zomlieť tridsaťdva prešporských meríc žita, ktoré učiteľ sám dáva.

Spísané v Padine 28. mája 1836.

Andrej Vodár, obecný učiteľ

1. Ein unentgeldliches Quartier in dem Gemeind Schulgebäude, bestehend aus ein Zimmer, ein Kammer, eine Küche, Stall und Schupfe, nebst Hof und Garten.
2. Von jeden Schulknaben jährlich 20 Kr. W.W. oder 8 Kr. Sage acht Kreuzer in Conventions Münz.
3. Von jeder Steuerbaren Session Grund jährlich halben Preßburger Metzen Frucht und von jedem Inwohner oder Knechten, die verheiratet sind, viertel Preßburger Metzen Halbfrucht.
4. Jährlich 2 sage zwei Klafter hartes Brennholz im Monathe November in Natura gratis beizustellen.
5. Jährlich drei Cantationen.
6. Für jede Leiche mit Predigt 18 Kr. Sage achtzehn Kreuzer, für eine mit Versen einen Gulden und für eine mit Gesang 9 Kr. Sage neun Kreuzer W.W.
7. Jährlich sechs Pfund Inslichtkerzen und mit Ankunft eines neuen Schulknaben ein Händel.
8. Den Genuß einer halben Seshion Grundes, mit dem Bemerken, dass die Gemeinde die Acker Gründe, nach dem Wunsch des Lehrers vollkommen bearbeite, die Wiesen gehörig abmähe, mit einem Wort alle erforderlich werdende Arbeiten bestreite, wozu jedoch der Lehrer den Saamen zu geben, und das Austreten der Früchte selbst zu besorgen hat.
9. Das Schulhaus nebst Hof und Garten gehörig einzuräumen und in guten Stand zu erhalten, soll die Sache der Gemeinde sein.
10. Von der Beichtgelder soll der Lehrer den 6ten Theil zu fallen, und
11. Soll die Gemeinde dem Lehrer jährlich dreißig zwei preßburger Metzen Frucht, die der Lehrer zu geben hat, zu vermahlen haben.

Sig. Ludvigsdorf, am 28. May 1836.

Andreas Wodár
Gemeindelehrer

//

Der Gemeinlich-Caplan Andreas Wodan,

ist mit der Ludwigsdorfer Augl. Conf. Gemeinlich, im Jahr 1827, — einmütlich
unanimig überein, daß sie ihn, für seine, Kircheng- Schul- und Kirchen- Dien-
ste folgenden Beneficien einsetzt, als:

1. ^{1. Jahr} Ein monatlichliches Quartier in dem Gemeinlich Schulgebäude, 2.
Jahre und ein Jahr, von Kaminar, von Kirche, Stall- und Schulgebäude Hof,
und Garten.
2. ^{2. Jahr} Von jedem Schulnaben jährlich 20 Kr. u. w. oder 3 Kr. dazu Acht Stunden
in Conventions Meß.
3. ^{3. Jahr} Von jedem Stundensuchen Lehrer Gemeinlich jährlich sollen fünfzig
Marken Frucht und von jedem Jahrespaar vier Konvention, in Konvention sein, und ein
quartstündiger Markten Halbschicht.
4. ^{4. Jahr} Jährlich 2. Sage (Gros) Elaster freier Sammelte im Monat No-
vember in Klatsch gratis einzustellen.
5. ^{5. Jahr} Jährlich zwei Cantationen.
6. ^{6. Jahr} Ein Jahr Lohn mit Konvent 18 Kr. dazu Achtzehn Konvention, für
sein mit Wachen einen Gulden, und für ein mit Konvent 9 Kr. dazu einen Kon-
vention 12. 12. 7. ^{7. Jahr} Jährlich zwei Pfunde Inzestkonvention, und mit Konvention ein
von Schulnaben ein Handel.
8. ^{8. Jahr} Der Gemeinlich sollen Lehrer Gemeinlich, mit dem Konvention,
in der Gemeinlich ein Acht Pfunde, nach dem Wunsch der Caplan vollkommen be-
wehrt, im Winter jährlich abwärts, mit einem Meß alle nothwendig nach dem An-
sehen bestimmen, wenn jedoch der Caplan den Diener zu geben, und die Antworten
der Kirche jährlich zu besorgen hat.
9. ^{9. Jahr} Das Schulhaus nach Hof und Garten jährlich einzuzäumen
und in gutem Stand zu erhalten soll ein Ders Gemeinlich sein.
10. ^{10. Jahr} Von den Dienstgelehrten soll der Caplan den 6.ten April zu fallen, und
11. ^{11. Jahr} Soll in Gemeinlich dem Caplan jährlich zweifzig Gros quartstündiger
Markten Frucht, in der Caplan zu geben hat zu unmaßlicher Jahren.

Die Ludwigsdorf am 28.ten März, 1826.

Andreas Wodan,
Gemeinlich Caplan.

Obr. 23: Zmluva cirkevného zboru s učiteľom v Padine písaná po nemecky

VUKOVA

Anno 1836 d. 13 Junii peracta est Visitatio Canonica in Senioratu Banatico in Ecclesia novella Vukoviensi per Reverendissimum Dominum Superintendentem Montanum Joannem Szeberinyi praesentibus: Admodum RD Daniele Abafy Notario Seniorali Banatico, Ad. RD Joanne Herman VDM Liplingensi ex Statu Equestri Perillustri D. Andrea Tunega Rationistae Ilti. D. Nagy Köveres, Perillustri D. Emerico Rozinszky Spano Dragsinaensi Perillustro D. Fracisco Nisnyanszky Notario Vermessensi, Perillustri D. Josepho Kolosvary Notrio Vukoviensi Rom. Cat. Per. D. Francisco Gyengyur Spano Blažoviensi E. A. C. Reverendo D. Nikolay Popovits Parocho Valachorum Vukoviensi e. c.

I. Ecclesia

A. Mater Vukova, quae:

1. Mater originem suam coepit in Itto. Dominio Politico Fundationali Nagy Köveres 1. Dec. 1832 per Joannem Szalmovszky, volente sic Plur. VD Simon Seniore Bekes-Banatico annuente Ad. RD Joanne Herman VDM Liplingensi et Perillustri D. Kovats Sztamoriensi Notario, postulante sic Comunitate Ev. A. C. destituta suo VDM hic
2. Ante sacris nullus operabatur VDM Levita Darulya Paulus; et VDM Jesztrabinyi Tésensis olim VDM eam bis in anno visitare solebat, prior docebat, 200 Animas sibi concreditas, in Schola proprio aere aedificata. Hunc Numerum Animarum VDM notabiliter auxit, quae 21 ½ Sessionem et 44 Fundos Inquilinares tenent, efficientes N-rum integrum 350 ex quibus 84 Paria copulate, 4 Vidui, 12 Viduae, Confitentes 242, NonConf. 108, Viri 186, Foeminae 164, ex his Nobiles 15, Opifises 4 Vukovam incolunt. 4 Pueri, 6 Puellae Baptisati per VDM Szalmovszky. 5 Viri et 1 Foemina simul 6 mortui et sepulti inveniuntur.
3. Templum nullum habent. Scholam solum cultui divino dedicarunt. Hic sacra Cathedra ut in Gymnasiis esse solet, cujus pars anterior Altario figuram, posterior Cathedram ostendit, in qua effigies Jesu Christi in Charta picta a Carolina et Euphrosina Szalmovszky suspensa donataque aemitur. Baptisterium hic nullum, Organum nullum, Epitaphia nulla, Sellae nullae, Inscriptionibus variis hic locus cultui divino destinatus prorsus caret. Sed
4. Et Clenodia valde pauca Novella habet. Gloriatum tamen Calice a Cinco 8 R. Fl. donatis a Dno Nižnyansky empto, cum patella oblonga a Matre

VUKOVÁ

Dňa 13. júna 1836 superintendent Banského dištriktu Ján Seberíni vykonal kanonickú vizitáciu v Banátskom senioráte v novom cirkevnom zbore Vuková v prítomnosti ctihodného kňaza Daniela Abaffyho, notára Banátskeho seniorátu; kňaza v cirkevnom zbore Liebling Jána Hermana a zo svetského stavu rytiera pána Andreja Tunega, náčelníka účtovníctva vo Veľkom Kevereši;⁴⁵ osvieteného pána Imricha Rozinského, išpána v Dragšini; osvieteného pána Františka Nižnanského, notára vo Vermeši;⁴⁶ osvieteného pána Jozefa Kološvániho, notára vo Vukovej; rímskokatolíckeho kňaza Františka Ďendúra; išpána v Blažove⁴⁷ z evanjelickej a. v. cirkvi; a kňaza Nikolaja Popoviča, rumunského pravoslávneho kňaza vo Vukovej.

I. Cirkevný zbor

A. Matkocirkev Vuková.

1. Jej začiatky siahajú do panstva Veľký Kevereš,⁴⁸ keď sa sem cirkevný zbor pod vedením Jána Salmovského presťahoval. Dvojctihodný kňaz Siman, békešbanátsky senior, ako i kňaz v Lieblingu Ján Herman a ctený pán Kováč, notár v Stamore, súhlasili, aby sa 1. decembra 1832 táto obec osamostatnila.
2. Predtým žiaden kňaz pred levitom Pavlom Daruľom nevykonával bohoslužby.⁴⁹ Kňaz Jestrebíni z Těše dvakrát ročne prichádzal do Vukovej. Učil 200 zverených mu duší v škole vystavanej na vlastnom pozemku. Počas pôsobenia tohto kňaza sa počet duší značne zväčšil. Používali 21 a pol sesíí a bolo aj 44 pozemkov želiarov. Spolu vo Vukovej ich bolo 350, z toho 84 manželských párov, 4 vdovci, 12 vdov, 242 konfirmovaných, 108 nekonfirmovaných; 186 mužov, 164 žien. Z toho sú 15 šľachtici a 4

⁴⁵ Dnes Cheverešu Mare (maď. Nagykövéres; nem. Großkeweresch) v Rumunsku. Tento okres pozostával z troch osád: Cheverešu Mare, Dragsina (maď. Temesfalva; nem. Dragschina; slov. Dragšina) a Vucova (maď. Temesvukovár; slov. Vuková).

⁴⁶ Vermeš (maď. Krassóvermes) je okres v Rumunsku pozostávajúci z troch obcí: Ersig (Érszeg), Izgar (Izgár) a Vermeš.

⁴⁷ Predpokladáme, že ide o Blažov (maď. Balázsvágás) – dnes zaniknutá obec v okrese Kežmarok (Slovensko).

⁴⁸ Bližšie: Kokaisl, 2014: 199.

⁴⁹ Slováci si v roku 1828 vystavali školu, kde učiteľ vykonával i bohoslužby. V roku 1839 vystavali prvú faru, kým kostol (modlitebňa) bol vystavaný roku 1858 (Kokaisl, 2014: 199).

Sua donata, ciboria et pixides nulla, cantharum e gleba 1, patinae nullae, Candelabra nulla. 3 Mapae et 7 Mantilia colegit hucdum donata VDM. Alba 1-a, Ferrum pro Feramento ad vota VDM Spectabili D. Geogio Palzman donatum; Libros 2 tomas *Haus und Gedachts Buch* Perillustri Carolus Gabriel Temesvariensis Civis et D. Terrestris in Barbotz Ecclesiae Vukoviensi donavit.

5. Campanile ex 4 columnis ligneis asseribus tectum in fundo Oratorii av Ilto. Dominio donato, ubi Campana 294 R. fl. W. ex benevola oblatione auditorium suspensa cernitur.

6. Quod redditus Ecclesiae concenret, hi

- a. Colliguntur ex 4 Offertoriis parum Cassae inferentibus. A Neo Colonis VDMinistro competens frumentum Ecclesia in reditus Cassae convertit, husque gratum VDM cogitur servire.

Fundos habet 2 duorum Jugerum alterum pro Schola, alterum pro Oratorio aedificando cum Parochia, ab Ilto. D. donatos. Cemetoriumque $\frac{1}{2}$ Jugeri exrtra pagum separatim a Valachis, metis circumdatum. Capitalia tum in aere parato, tum in frumento plura invenire licet, sub cura Curatoris inter auditors dispersa.

Anno Superiori Curator Paulus Plech ex debitis et Oblationibus percepit 72 R. Fl. 40 xr. Extradedit 37 R. Fl. 8 xr.

Itaque pro Novo Curatore Georgio Kassay in parato aere pro 1836 relinquit in Cassa 35 R. Fl. 32 xr.

Ad haec idem Curator ex elemosinis pro aedificando Oratorio et Aedibus Parochiae percipere debuisset 203 R. f. 15 xr. Pecepit vero paratos 152 R. Fl. 40 xr. Itaque apud priores Deputatos 16 R. Fl. 60 xr. Apud D. Spanum Hortsits qua oblatum 7 R. fl.

Apud posteriores Deputatos 27 R. fl. 34 xr. quaerendos habet.

In Summa 50 R. fl. 40 xr. Valutares.

In frumento donato per Ecclesiam Rittbergensem habet Curator Metretas Posenisnsis 6 Tritici puri, pro aedibus Parochiae et Oratorio Schola deposito. Spe ea, cum tota Ecclesia et imprimis VDM fretus, quod vigilantissimus Praesul Reverendissimus D. Superintendens in integra Superintendentia Montana Stipem Charitativam per VDM Szalmovszky cum adnexo deputato coligendi gratiose concedere dignabitur, vel ideo, 1. Quia spem maximam in VDM Ecclesia collocat, 2. Quia nullus Rusticorum ire consentit, nec tempus habet, quia 3. apud 4 jam Deputos multa injusta, multa falsa Ecclesia invenit.

Redditus Ecclesiae per institutionem tintinavuli, et a pulsu Campanae

- remeselníci. Štyroch chlapcov a šesť dievčat pokrstil kňaz Salmovský; pochoval päť mužov, jednu ženu, spolu šesť duší.
3. Chrám nemajú, majú len školu, ktorá slúži aj na vykonávanie bohoslužieb. Majú tu aj kazateľnicu, takú, aká býva v gymnáziách; najprv bola malá ako oltár a neskoršie ako katedra. Na nej je podobizeň Ježiša Krista nakreslená na papieri, ktorú darovali Karolína a Eufrosína Salmovské. V tej miestnosti, kde sa konajú bohoslužby, nemajú krstiteľnicu ani organ či epitafy, lavičky alebo nápisy.
 4. Tento nový cirkevný zbor má veľmi málo klenotov: cínový kalich, kúpeň za 8 rýnskych zlatých, ktoré daroval pán Nižnanský, a oválnu patelu, ktorú darovala jeho matka. Cibórium a schránku nemajú, kanvica je hlinená; patinu ani svietniky nemajú. Majú tri oltárne prikrývadlá, sedem obrúskov, jednu albu, jeden vykrajovač hostií, ktorý daroval kňaz Juraj Paltzman. Majú dva zväzky knihy: *Haus und Gedachts Buch*, ktoré daroval cirkevnému zboru vo Vukovej pán Karol Gabriel, obyvateľ Temešváru a zemepán v Barboci.
 5. Za chrámom na pozemku, ktorý darovalo panstvo, je zvonica na štyroch drevených stĺpoch pokrytá doskami. Na zvonici je zvon v hodnote 294 rýnskych zlatých z milodarov veriacich.
 6. Príjmy cirkevného zboru:
 - a. Zbierajú sa zo štyroch ofier, ktoré sú nepatrné a ukladajú sa do pokladne. Obilie od nových prisťahovalcov, ktoré patrí kňazovi, cirkevný zbor predáva a príjmy odovzdáva do pokladne. Kňaz by sa mal o nich starať bezplatne. Majú dve polia po dvoch jutrách: jedno pre školu, druhé, ktoré darovalo panstvo, pre výstavbu chrámu s farou. Cintorín v rozlohe pol jutra sa nachádza mimo dediny, oddelený je od rumunského, ohradený dreveným plotom. Majú značný kapitál tak v hotovosti, ako i v obilí, no s vedomím kurátora je rozdelený veriacim. V minulom roku kurátor Pavel Plech z povinných dávok a z milodarov prijal 72 zlatých a 40 grajciarov a vydal 37 zlatých a 8 grajciarov, takže pre nového kurátora Juraja Kašaja v hotovosti za rok 1836 v pokladni zostalo 35 rýnskych zlatých a 32 grajciarov viedenskej meny.
K tomu mal ešte kurátor prijať z milodarov na budovu chrámu a fary 203 zlatých a 15 grajciarov, no prijal 152 zlatých a 40 grajciarov. Takže terajší deputát je 16 zlatých a 6 grajciarov, kým u išpána Horstiča darovaných 7 zlatých a nové deputáty sú 27 zlatých a 34 grajciarov; spolu 50 zlatých a 40 grajciarov viedenskej meny. V obilí, ktoré daroval cirkevný

funebri augeri possent, atque inarendatione fundorum Alodiaturae Ilti. Domini.

Cassa administratur per Curatorem, 3-que Juratos, apud Curatorem Cassa deposita habetur, qui inscribit proventus, exitusque omnes, itaque influxus VDM ad Cassalia nullus, cum Docente tamen Scholae in Conventu particulari sub mutatione Curatoris revidere solet.

7. Si Archivum et Libri Ecclesiae quaerentur per Reverendissimum D. Superintendentem in Novella
 - a. Documenta nulla antiqua.
 - b. Matricula Natorum et Mortuorum ab Anno 1820. Lukiniensium et Vukoviensium hic cernitur in 4-to cui VDM ab Anno 1832 in Medium Copulatos quoque inscribit.
 - c. Protocollum Ord. hucdum non fuerat, privatum Ecclesiae habebatur, Publicum comparabitur.
 - d. Inventarium nullum, de Coemeterio inter Fundos Ecclesiae dictum.

B. Filiales Venerabilis Senioratus omnes Circumjacentes Szalmovszkio providendas imposuit, sed quia excepta Draksiniensi, quorsum omnes Evangelicos VDM nominatus ad usque nec 1.servienti solvit, et quia Mater Ecclesia quae sola Pastorem solvit, administrationem admittere non vult; Draksiniensi tempore Visitationis 4 servire in Anno consessit; Vukoviensis Minister proemio secuto nullo servire recusat. 16 reliquis quae sunt:

1. Dragschina in Dominio Nagy Köveres 1 ½ hora Vukova remota, quorsum omnes Evangelicos Incolas aduxit ad Sessiones 74 animas continent Nobiles nullas Rusticas 100
2. Nagy Köveres 3/4 horae Vukova Nobiles 1 1 0
3. Buzias in eadem Dominio 1/2 horae 1 8
4. Dragojest in eadem Dom. 2 horae - 2
5. Nitzkifalva in eadem Dom. 1/2 horae - 13
6. Vermes in ead. Dom. 3 horae 4 -
7. Blažova in Ilto.D. Ambrozi et Gyurdy 1/2 horae 4 -
8. Topolovetz in Ilto. D Camera 2 horae 4 4
9. Tess – Têts in Ilto D. Bohn 5 horae qua olim Mater fuit 3 9 6
10. Lukaretz in Ilto. D. Bohn 5 horae 1 10
11. Szinerseg in Ilto. D. Gyarkiano 4 horae - 10
12. Boldus in Ilto. D. L. Baronis Berraty 4 horae - 16
13. Magyar Szákos in Ilto. D. Camera 4 horae 4 -
14. Barbotz in Ilto. D. Caroli Gabriel 5 horae numerus ignoratur
15. Lugos Oppidum 6 horae 20 opifices 100

zbor Tormak⁵⁰, má kurátor 6 prešporských meríc čistej pšenice, čo je určené na budovu fary a chrámu. Celý cirkevný zbor a predovšetkým kňaz očakávajú, že starostlivý superintendent dovolí kňazovi Salmovskému zbierať charitatívnu pomoc v celej Banskej superintendentúre. Spoliehajú sa na kňaza cirkevného zboru a ani jeden veriaci nesúhlasí a ani nieto viacej času, aby sa pripúšťalo nečestné konanie a podvody štyroch deputátov. Príjmy cirkevného zboru by sa mohli zväčšiť, keby sa zaviedol zvonček, keby sa zbieralo zo zvonenia na pohreboch a aj z árendovania alodiálnej pôdy vo vlastníctve cteného panstva. Pokladňu spravuje kurátor a traja prisažní; pokladňa je u kurátora, ktorý zapisuje príjmy a všetky výdavky, takže kňaz nemá nijaký vplyv na pokladňu. S pomocou učiteľa školy sa na partikulárnom konvente všetko ešte reviduje.

7. Archív a cirkevné knihy, ktoré superintendent v novom cirkevnom zbore môže vidieť:
 - a. Staré dokumenty nemajú.
 - b. Matriky narodených a zomretých od roku 1823 z Lukine a Vukovej sú v štyroch knihách, do ktorých kňaz od roku 1832 zapisuje aj sobášených.
 - c. Protokol nariadení nemajú; protokol interných nariadení cirkevný zbor má a protokol verejných nariadení sa bude viesť.
 - d. Inventár nemajú žiaden. Cintorín sa neuvádza v majetku cirkevného zboru.

B. Salmovskému bolo naložené zo strany seniorátu, aby zaopatroval všetky filie v okolí. Okrem Dragšiny ani jedna filia neplatí za službu a pretože len sama matkocirkev platí svojho pastiera, on im nechce slúžiť. Veriacim z Dragšiny v čase vizitácie kňaz štyrikrát ročne slúžil. Kňaz vo Vukovej neslúži ostatným šestnástim fíliám:

1. Dragšina je v panstve Veľký Kevereš vzdialená 1,5 hodiny od Vukovej. Všetci v nej sú evanjelici, majú 74 sesí, nemajú šľachticov, majú 100 sedliakov.
2. Veľký Kevereš $\frac{3}{4}$ hodiny od Vukovej má jedného šľachtica a 10 sedliakov.
3. Buziáš v tom istom panstve je pol hodiny vzdialený od Vukovej. Má jedného šľachtica a 8 sedliakov.
4. Dragoest v tomto istom panstve je vzdialený 2 hodiny od Vukovej. Nemá šľachticov a má 2 sedliakov.

⁵⁰ Tormac (maď. Végvár; nem. Rittberg) je okres pozostávajúci z troch obcí: Cadär (Kádár), Šipet (Sebed; Schipet) a Tormac (Rumunsko).

16. Ferdinandberg in D. Georg Paltzman 6 stationes Vukova 10 Metalli fessores 40 Slavi et Saxones

17. Rusberg in D. Georg Paltzman 7 Stationes Vukova 4 Metalli f. 10 Saxones

18. Karenses in Conf. Militaribus 5 Stationes numerus ignoratur Saxonorum

Qui capellano Seniorali non contenti Vukoviensem propiorem degerunt.

Sic itaque Filia 18 cum Matre Vukova quae animas Ev. habet 15 (Nob.) Rusticas et opif. 350

Confiderentur et in 1. Sumam adantur, continebit Ecclesia Vukovensis 71 Nob. Rusticas 765

Itaque omnes simul cum Nobilibus sunt animae Vukoviensem Ev. C. A. C. constituents 836

Cultus Divinus 4 singulo Anno in Filiali Dragsina cum administratione S. D. Coenae 1. Festo Purificationis 2 Febr; 2. Festo Anuntiationis 25. Martii vel Festo Viridium; 3. Festo Petri et Pauli et 4. Festo Conceptionis 8. Dec. per Reverendissimum D. tempore Visitationis anuente Matre et Filia concessus, ordinatus, aliae providendae impositae Vukoviensi Ministro.

II. Regimen quod attinet Ecclesiae Politico Oeconomicum: hic Inspector Perillustris D. Franciscus Nisnyanszky Vermesiensis Notarius per Reverendissimum D. confirmatus. Conventus in Schola celebratur, sub Praesidio VDM, Curatoris et Juratis. Aeditui nulli, Presbiterium 4 Viri jam nominati faciunt.

III. Statum Ecclesiae internum, Moralem et Relligiosum quod attinet. Hic Zelus in frequentando cultu divino diebus Dominicis nec quotidianis profanatur, labors nulli peraguntur, saltus numquam admittitur, nil abstrahit a cultu divino, nil a Sacramentis, audito 3-o pulsu aestate 9. hora, hyeme 10. catervatim Oratorium intrant, in pulchra pace sedentes VDM expectant, euntem per medium Oratorii et stando salutant.

Fere omnes bene legere, pauci scriber novunt. 3. Biblias, plura Exemplaria N. Testamenti apud paucos reperiuntur, ex quibus diligentissime instituuntur.

Mores Civiles non adaequant. Vitia VDM citra 3 ½ annum nulla expertus, solum 2 Matrimonia infelicia: Pauli Labat cum Nobili Zelenay Susana, et Martini Mazak, qui a multis annis cum uxoribus non vivunt, nec saepius moniti vivere volunt, illicitis modis cum peregrinis vivunt, Vitiorum tamen causa nullus Ev. A. C. in Carceribus cernitur.

Omnes honesto hucdum thoro nati per VDM Baptisati sunt, Remotiores per Popas Graeci ritus Baptisantur, quorum inductio in Matricam Matris etsi frequentissime tentata, tamen nondum superata.

5. Netzkefalva v tomto istom panstve je vzdialená pol hodiny od Vukovej. Nemá šľachticov, má 13 sedliakov.
6. Vermeš v tomto istom panstve je vzdialený 3 hodiny; 4 šľachtici, sedliakov nemá.
7. Blažova v panstve Ambrózy Gyurdy je vzdialená pol hodiny od Vukovej. Má 4 šľachticov, sedliakov nemá.
8. Topolovetz v komornom panstve; dve hodiny vzdialený od Vukovej; má 4 šľachticov, 4 sedliakov.
9. Tess, resp. Těts⁵¹ v panstve Bohn vzdialený 5 hodín, kedysi bola matkocirkev; má troch šľachticov a 96 sedliakov.
10. Lukarec v panstve Bohn; 5 hodín vzdialená od Vukovej; má 1 šľachtica a 10 sedliakov.
11. Szinerseg v panstve Gyärkiano; 4 hodina vzdialený; šľachticov nemá, má 10 sedliakov.
12. Bolduš v panstve baróna Beratsy; 4 hodiny od Vukovej; šľachticov nemá; 16 sedliakov.
13. Magyar Szákos v komornom panstve; vzdialený 4 hodiny; má 4 šľachticov.
14. Barbotz v panstve Karola Gabriela; vzdialený 5 hodín od Vukovej; počet neznámy.
15. Lugoš, 6 hodín od Vukovej; 20 šľachticov; 100 remeselníkov.
16. Ferdinandsberg v panstve Juraja Palcmana; 6 staníc od Vukovej; 10 šľachticov a 40 majstrov (železiarskych remeselníkov), Slováci a Sasi.
17. Rusberg v panstve Juraja Palcmana; vzdialený 7 staníc; má 4 šľachticov, 10 baníkov/kovolejárrov Sasov.
18. Karansebeš na Vojenskej hranici; 5 staníc od Vukovej; neznámy počet Sasov, ktorí sú nespokojní so seniorálnym kaplánom a patria ku Vukovej, ktorá je bližšie.

V týchto 18 fíliách, ktoré patria matkocirkvi Vuková, majú takýto počet evanjelikov: 15 šľachticov, 350 sedliakov a remeselníkov. Cirkevný zbor Vuková spolu s fíliami má 71 šľachticov, 765 sedliakov a všetkých spolu má 836.

Bohoslužby sa konajú štyrikrát ročne vo fílii Dragšina s prisluhovaním Večere Pánovej na sviatok Predstavenia Pána Ježiša.⁵² 2. Na sviatok Zvestovania Pána 25. marca alebo na Zelený štvrtok. 3. Na sviatok Petra a Pavla. 4. Na sviatok počatia

⁵¹ Teš (Teş), dnes zaniknutý cirkevný zbor.

⁵² Ludový sviatok kresťanského sviatku – Hromnice (v evanjelickej cirkvi), ktorý sa slávi 2. februára.

Panny Márie 8. decembra. Superintendent počas vizitácie nariadil, aby sa matkocirkev a fília dohodli na čase konania bohoslužieb a kňazovi vo Vukovej naložil, aby sa staral aj o iných.

II. Politicko-ekonomický stav cirkvi

Inšpektor je osvietený pán František Nižnanský, notár vo Vermeši, potvrdený zo strany dvojctihodného superintendenta. Konvent sa zhromažďuje v škole pod predsedníctvom kňaza, kurátora a prisažných. Kostolníka nemajú, presbyterstvo má štyroch mužov, už sú zvolení.

III. Morálny a religiózny stav cirkvi

Ochota navštevovať bohoslužby v nedeľu a všedný deň sa nezneuctieva žiadnymi prácami. Tancovanie sa nedovoľuje. Nič ich neodrádza od bohoslužieb alebo od sviatostí. Do chrámu sa masovo vchádza po treťom zvonení v lete o deviatej, v zime o desiatej hodine. Pokojne sedia a čakajú kňaza a keď on vchádza do chrámu, vstávajú a pozdravujú ho.

Takmer všetci vedia dobre čítať, ale málo je tých, čo vedia písať. *Nový zákon* vlastnia iba niektorí, z neho sa usilovne poučujú. Civilné zákony neporušujú. Prehrešky kňaz za tri a pol roka nevyozoroval, iba dve nešťastné manželstvá, a to Pavla Labáta so šľachticnou Zelenaj Zuzanou a manželstvo Martina Macáka, ktorí už veľa rokov nežijú so svojimi manželkami. Hoci sú často napomínaní, odmietajú s nimi žiť a neprípustným spôsobom žijú s cudzinkami. Iné prehrešky nie sú, ani z evanjelikov nikto nie je v žalári. Všetkých, ktorí sú doteraz čestne narodení v cirkevnom zbore, krstil kňaz a tých, čo sú vzdialení, pokrstili pravoslávni kňazi a [evanjelický kňaz] sa ich snažil zapísať do matrík matkocirkvi, ale to ešte nie je realizované.

IV Biografia kňaza

Ktoré jazyky ovláda, odkedy vykonáva kňazské povinnosti v tomto cirkevnom zbore – opytuje sa superintendent. Odpovedá najponíženejší Ján Salmovský, narodený otcovi Jánovi de Salmos a matke – šľachtickej Zuzane Detrich de Benedekfalva v Liptovskej stolici 1. januára 1786. Študoval v Kovíne ako chlapec a potom v Prešove, Rožňave a Bratislave ako kandidát teológie. Dňa 2. januára 1812 ho dvojctihodný pán Daniel Krudy z Bratislavy vysvätil [za kňaza] a zvolil do Trenčína za seniorálneho kaplána. Potom s veľkým úspechom pracoval v mnohých cirkevných zboroch, no pre závišť bol odvolaný [a preradený] a nakoniec bol vymenovaný čestným seniorom 1. decembra 1832 za kňaza do Vukovej, kde

per Plurimum VD Szimon Seniore comandatus venit ab eodemque tempore in 4-um jam annum hos et Circumjacentes providet Evangelicos ghratis. His

1. Auditores suos nisi necessitate postulante adire solet. Sermones S. non scribit, dispositione contentus memoriter dicit, ex Textibus Ev. 1. altero ex Epistolicis concionatur, ex quibus ab omnibus vitiis dehortatur suos ut vero potiatur scopo
2. Catechisationes a Feriis Pentecostes usque Festum Michaelis diebus Dominicis praesentibus Auditoribus instituere solet ex Catechesi Herderi et Palkovitsii, post institutionem et Praecibus terminates zelosos domum dimittet.
3. Singulo 2-do Anno tempore Quadragesimae 12. superantes annos de 2. Sacramentis Evangelicorum docere solet, post Festo Parasceves brevi Catechisatione habita soleniter quos docuit, confirmat. Et ebrios ad Sacrum Epulum admittere nolens, Festo Parasceves fere omnes Auditores S. D. Coena providere solet. Ferii Paschatos simili 4. Linguis advenas providet. Imo nec Neogamos ratos, praesertim si negligenter Catechisationes tractarunt, sine institutione necessaria de Matrimonio copulare consvavit. Si vero cultum divinum quis cognoscere vellet, hic
4. In Ecclesia Vukoviensi Novella, more apud Ev. A. C. Slavos introducto, uti expertus e Reverendissimus D. Superintendens, celebratur zelosissimae. Tempore Quadragesimae Meditationes Rambachii perleguntur, explicantur Passionales Meditationes.
5. Sacramenta semper in loco Numini Supremo dicata absolvuntur, aegroti domi providentur.
6. Morbidorum provisio in Matre freaquentissima, in filialibus rara magnae distantiae causa.
7. Vaccinatio semper ex Cathedra comendata rite observatur.
8. Scholae Visitatio frequentissima, repetitio Religionis per VDM non rara.
9. Matrimonia secundum benignas Resolutiones C. K. Formula Jurisjurandi observata confirmantur.
10. Funera cum S. S. Senioribus dicendis, junioribus cum cantu solem ducuntur.
11. Matricula recte ducitus, Protocollo memorabilia apponuntur, per VDM cujus Character moralis RD Superintendenti describendus relinquitur sub litera

B. *Character moralis, scientificus et pastoralis. Homo hic idiota, rudis et scelestus, ex multis ecclesiis pulsus. Nunc etiam tempore inspectionis ejic imeruit, sed denuo maturescat, quum pauper ecclesia aliquamdiu eum tolerare velit.*

dovtedy nebol cirkevný zbor. Odvtedy je tu už štyri roky a bezplate sa stará aj o evanjelikov, ktorí sa nachádzajú v okolí.

1. Svojich veriacich navštevuje aj nepovolaný. Kázne nepíše, káže z konceptu pamäti: jednu kázeň z textov svätého evanjelia a druhú z epištol. V kázňach vystríha veriacich pred všetkými prehreškami a tak plní svoju povinnosť.
2. Katechizácie drží prítomným veriacim v nedeľu od sviatku Turíc až do sviatku Michala z katechizmu Herdera a Palkoviča a po ukončení katechizácie a skončení modlitieb ich plných oduševnenia posielala domov.
3. Každý druhý rok počas Veľkého pôstu učí tých, ktorí dovšia 12 rokov o evanjelických svätostiach a na sviatok Paraskevvy ich po krátkej katechizácii sviatočne konfirmuje. Opitým nedovolí zúčastniť sa Večere Pánovej. Na sviatok Paraskevvy takmer všetci veriaci prijímajú Večeru Pánovu a na Veľkú noc kňaz udeľuje Večeru Pánovu prítomným veriacim v štyroch jazykoch. Mladomanželov, ktorí nedbanlivo chodili na katechizáciu bez potrebného poučenia, nesobáši, sobáši len vzorných. Pre tých, ktorí sa chcú zúčastniť bohoslužieb:
4. V novom cirkevnom zbore Vuková pravidelne koná bohoslužby podľa používaného obyčaja Slovákov evanjelikov tak, ako sa presvedčil aj superintendent. Počas Veľkého pôstu číta meditácie Rambacha a vysvetľuje ich.
5. Svätosti vždy prisluguje v chráme, kým chorým prisluguje doma.
6. Chorým v matkocirkvi často prisluguje a tým vo fíliách zriedka, lebo sú veľmi vzdialení.
7. Z kazateľnice neustále odporúča vakcináciu, aby sa vykonávala.
8. Školu navštevuje veľmi často a nezriedka robí aj opakovanie vierouky.
9. Manželstvá sa uzavierajú podľa milostivej cisársko-kráľovskej rezolúcie formulou prisahy.
10. Pohreby sa konajú s kázňou pre starších, kým pre deti iba so spevom.
11. Matriky sa presne vedú, protokoly zapisuje kňaz. Aký je charakter kňaza, má zapísať superintendent:

B. Morálny, intelektuálny a pastiersky charakter kňaza.

Tento muž je idiot. Neokrôchaný, zlomyseľný, z mnohých cirkevných zborov vyhnaný. Aj teraz na tejto inšpekcii ho chceli vypovedať, ale sa nakoniec dohodli, že ho tento biedny cirkevný zbor ešte určitý čas bude tolerovať.

C. Knižnica kňaza poškodená pri povodni dediny, i keď on tvrdí, že bola dosť dobre zabezpečená.

C. Vero Bibliothecam VDM exundatione Pagi periisse ostendit, quibusdam provisum esse dicet.

D. Maximum tamen odium causat id, quod VDM propriis in aedibus Urbarii subjecta habitat aedibus Parochiae et Oratorio destitutus.

E. Reditus VDM secundum Litteras Vocatoriales valde pauci 20. R. fl. W. 29 ½ Cubuli frumenti cum Draksiniensibus 5. Metr[et]is Tritici ostendent cum stolis rarissimis, modum vivendi honeste impossibilem, quas tamen symbolas acuratissime exolvunt, hi qui aliter ex promissis, labores vernaes denegarunt, propria manu Vocatorialibus eradere ausi.

E. Pauci hi tamen reditus ut VDM dignius vivat facillime augeri possent, et quidem:

1. Si Neo Coloni ad solvendum VDM non ad Cassam Ecclesiae perducerentur.
2. Si Sessio ejecti Popae Valachorum N^{rus} 100 prout Dominium provisit in usum VDM inscriberetur.
3. Si ex Alodiatura Ilti. Domini pro usibus anno singulo VDM aliqod Jugera inarendarentur.
4. Sique in Promontorio Szilas adminus 2. Jugera vitibus implantanda Ministro et Docenti ad melius vivendum assignarentur. His superatis

V. Ad Scholastica hic

A. Rector Scholae Jacobus Imrich Dobsensis Germanus ex Syntaxi Levita Kis Semlakiensis factus, in locum Pauli Darulya anno 1835. 1. Nov. ad Vukovienses promotus qui.

- a. Majores profectus quam exspectabantur in omnibus ostendit. Cum VDM et Ecclesia in pace vivit.
- b. Fidelis in docendo, exiguus in Cantu, 6 horis per diem docet, Catechesi 1. cum VDM utitur.
- c. Docet Catechesim minorem D. M. L. Librum Cantionum, Hymnos Sacros, Geographiam, Arithmetiam, Libris destitutus; VDM Catechesi ex aeditione Palkovitsiana et Geographia Bartolomeidesei utitur docens. Auditores tamen clam in actu Visitationis ad acusandum VDM instigavit simpliculus.

B. Discipulos ad 36 habere solet, a 1. Sept. ad 1. May Scholam frequentantes quo tempore sub praesidio D. Decani Examine absoluto scholastica Juventus Rusticis laboribus occupant.

D. Najostrejšie sa odsudzuje, že kňaz býva v urbáriálnych budovách, kým budovu fary ponechal cirkvi.

E. Príjmy kňaza podľa vokátora sú veľmi malé: 20 zlatých viedenskej meny, 29 a pol vedier obilia. Veriaci z Dragšiny dávajú 5 meríc pšenice; štolárne príjmy sú veľmi zriedkavé a to je málo pre dôstojný život. Milodary sa však trochu pravidelnejšie dávajú. Veriaci, ktorí odmietajú vykonávať slúbené jarné poľnohospodárske práce, svojvoľne to vyradili z vokátora.

Príjmy kňaza by sa mohli trochu zväčšiť, aby kňaz dôstojnejšie žil a to:

1. Ak by noví prisťahovalci platili kňazovi a to aby sa vnášalo do pokladne cirkevného zboru
2. Keby sesiu č. 100 odvolaného rumunského kňaza panstvo dalo na používanie terajšiemu kňazovi.
3. Keby sa z alodiálnej pôdy panstva na používanie každoročne kňazovi dalo niekoľko jutár do árendy.
4. Keby sa na kopci Szilas zasadili aspoň dve jutrá vinice a to sa dalo na používanie učiteľovi a kňazovi pre dôstojnejší život.

V. Škola

A. Učiteľ je Jakob Imrich, Nemec z Dobšinej. Po ukončení syntaxe sa stal levitom v Malom Šemlaku a namiesto Pavla Doruľu sa do Vukovej prisťahoval 1. novembra 1835.

- a. Vo všetkom sa prejavil užitočnejší, ako sa očakávalo. S kňazom a cirkevným zborom žije v zhode.
- b. Vo vyučovaní je dobrý, slabší v speve. Učí 6 hodín denne a vykonáva katechizáciu spolu s kňazom.
- c. Učí katechizmus podľa Lutherovho *Malého katechizmu*, sväté piesne podľa spevníka, zemepis, aritmetiku; učebnice nemá. Odporúčané učebnice: Lutherov *Malý katechizmus*, niečo z Palkovičových kníh a Bartolomeidesov zemepis. Veriaci tajne do aktu vizitácie priložili sťažnosť na kňaza.

B. Má 36 žiakov, ktorí od 1. septembra do 1. mája navštevujú školu, potom sa pod predsedníctvom dekana koná skúška a potom žiaci odchádzajú na poľné práce.

C. Učí v škole a býva v škole vo svojej osobitnej izbe, aby nezneuctieval časť, ktorá je vysvätená pre bohoslužby.

D. Príjmy sú malé, adekvátne vykonanej práci. Štyri vedrá pšenice; osminu sesie, ako majú aj želiari vo Vukovej; jednu siahu dreva; 15 grajciarov z pohrebu so

C. Docet in Schola, habitat in Schola, in separato Cubili suo, ne profanetur pars posterior cultui divino consecrata.

D. Reditus pauci, laboribus adaequati, tot $\frac{1}{4}$ Cubuli Tritici, quod Sessiones, tot $\frac{1}{8}$ quod Inquilini Vukoviensem Ec. Incolunt, qui 1. Orgiam Lignorum; 15 xr. a Funere cum Cantu, 45 cum Vaedictione, 30. Xr. ab omni Scholastico Docenti solvunt. Ex tribus Offertoriis VDM $\frac{1}{3}$ Docens habet, ex Nummo Confesionali 6^{am}, ex Coleda Festo Epiphaniae 3^{am}. Hortum extraneum medii, intraneum medii Jugeri in usus suos convertit, sineInspectore, sine Libris Scholasticis vivit, Didactris rite solvendis non gloriatur.

VI. Obstetrix Catharina Fijas Vidua rite sua agit. 1. Panem, 30 xr. et $\frac{1}{8}$ Tritici salarium habet.

VII. Vespiliones in Novella nulli, Consanguinei 1us Orgiae profundam foveam exanguie fodiunt.

VIII. Instituta Pauperum nulla; Cassa horum nulla. Orphanorum Tutor Illum. D. Terestrale, in specie vero Curator Ecclesiae ab anno 1836 constitutus.

IX. Annuas devotiones Vukoviensi quoque observat, Festum Reformationis RD Superintendens 31. Oct. vel sequenti Dominica celebrandum inposuit.

X. Alma in pace dum Ecclesia cum VDM et Docente vivat, nulla gravamina Ecclesia, nulla Minister, nulla Docens producit, et quae Ecclesia sub finem visitationis produxit haec insciis Auditoribus injustus Martinus Varga maximus Seducator proprio Calamo aponere ausus, soluta Visitatione deprecatus integer populus errorem agnovit.

XI. Omnia illicita, quae Novella invenit 1^{mus} in eadem Minister, magnis cum laboribus sustullit feliciter, et quia ima paupertate parvo Salario praemitur, et tamen 19. Cum Matre providere officii sui ducit pagos atque Opida, hinc etsi dedeat tamen poplite flexo Reverendissimum D. Superintendentem rogat, velit misero auxiliare porrigere manus, vel hicae in loco vel per promotionem ad Slavos Szemlakienses, vel Pitvarosienses, imis comendatus, expertis gratiis favoribusque

Incltyae Superintendentiae Montanae die 13. Juniy 1836

Servus humillimus Joannes Szalmovszky m. p.

Ev. Ecclesiae Vukoviensis A. C. ab anno 1832 VD Minister.

spevom, 45 s odobierkou, 30 grajciarov od každého žiaka. Z troch ofier kňaz dáva tretinu učiteľovi. Z peňazí od konfirmandov šestinu a tretinu z koledy na sviatok Zjavenia Pána. Má pol jutra záhrady mimo dediny a pol jutra v dedine. Nemá inšpektora ani školské knihy a školné sa neplatí pravidelne.

VI. Babica Katarína Fijaš, vdova, robí svoju prácu zodpovedne. Ako plat dostáva jeden chlieb, 30 grajciarov a osminu [merice] pšenice.

VII. Hrobára nemajú a príbuzní kopú nebohému hrob jednu siahu hlboký.

VIII. Nemajú inštitúciu pre chudobných, ani pokladňu pre takých. Tútor si rôť je zemepán a od roku 1836 je za tútora vymenovaný kurátor.

IX. Výročné pobožnosti sa konajú. Superintendent prikázal, aby sa sviatok reformácie zaznamenával 31. októbra alebo nasledujúcu nedeľu.

X. Cirkevný zbor žije v zhode s kňazom a učiteľom, nieto žiadnych sťažností zo strany cirkevného zboru, kňaza či učiteľa. Zo strany cirkevného zboru však na konci vizitácie bez vedomia veriacich podal vlastnoručne napísanú sťažnosť nečestný Martin Varga, veľký zvodca v cirkevnom zbore. Na konci vizitácie veriaci uznali svoju chybu.

XI. Všetky nesúcosti, ktoré sa stanú v cirkevnom zbore, kňaz s veľkou námahou úspešne rieši, ale pre veľkú chudobu veriacich plácu nedostáva a okrem matkocirkvi má vykonávať kňazské povinnosti aj v 19 dedinách, a preto na kolenách prosí pána superintendenta, aby mu pomohol a premiestnil ho ku Slovákom do Šemlaku alebo Pitvárosu.

Banská superintendentúra
13. júla 1836

pokorný sluha Ján Salmovský,
vlastnoručne

kňaz cirkevného zboru vo Vukovej od roku 1832

Počas tejto vizitácie bolo zistené toto:

- I. Aby kňaz svoju povinnosť vykonával tak, aby aj predchádzajúce kázne presne zaznamenal a do budúca aby písal celé kázne.
- II. Aby sa riadil podľa Herderovho výkladu Lutherovho katechizmu tak v škole, ako aj v chráme.
- III. Čo sa týka kráľovských alebo Máriiných sviatkov, uvádza sa, aby sa v zmysle zákona aj milostivého nariadenia vždy v predchádzajúcu nedeľu z kazateľnice informovali veriaci.
- IV. Čo sa týka ranných každodených modlitieb, je určené, aby sa konali päť dní v týždni a v sobotu aby sa bohoslužby konali večer. To si žiada cirkevný zbor.

Sub ipso actu Visitationis constituta sunt sequentia:

I-mo. Ipsum officium VDMinistri exigere, ut Sermons sacros praecedente accurata praemeditatione, in in posterum ex integro diligenter scribat.

II-do. Ut Catechesis Lutheri secundum explicationem Herderi tam in Scholam quam etiam in templum inducatur.

III-tio. Quoad festa regnicolaria seu Mariana iniunctum est, ut talia in sensu Legis et Bgno- Gratosorum Intimatorum semper die dominica praecedente ex cathedra sacra populo nota reddantur.

IV-to. Quoad preces matutinas quotidianas determinatum est, ut quinque diebus septimanariis habeantur; die vero Sabathi vespertinus cultus divinus asservatur, poscente ita ecclesia.

V. Porrecta querela Ecclesiae Vukoviensis scripto exihita contra VDMinistrum suum Joannem Syalmovszky.

Punctum 1. Quoad neocolonos, qui post factum inter VDMinistrum et Ecclesiam contractum vocationalem ad possessionem venere, et a VDMinistro ad solutionem aequalem cum anterioribus incolis provocantur, constitutum est, velit VDMinister prudenter tenoribus dumtaxat Vocatorialium suarum inhaerere; stolaria ab iis uti hucdum, et uti ab antiquioribus ecclesianis percipere.

Punctum 2. Quod cum pluribus, nominatim cum Dominio in Discordia vivat, cum posteriori propter libellos supplices contra idem scriptos: iniunctum est, ut consilio sano adsit auditoribus, sed libellos supplices suo nomine scribere ne praesumat.

Punctum 3. Quod cultum diei Solis divinum pomeridianum saepe negligat, uti ipse agnovit, quia in filia Dragschina catechizat interim: constitutum est, ut filia transigat cum matre Ecclesia quoad solutionem tam Ecclesiae quam ejus pastori praestandam.

De qua re Dragschinenses exauditiaperuerunt pro 4 servitiis divinis sibi annue distinctis diebus dominicis per VDMinistrum praestari soçitis, huncce 5. Posenienses metretas tritici sibi ab aliis stipulatas habere: constitutum est per Reverendiss. D. Superintendentem ut servitia illa divina non diebus dominicis, sed feriis Marianis Dragschinensibus praestet VDMinister, et quidem 1. Festo Purificationis Mariae, 2. Festo Annuntiationis Mariae, 3. Die Petri et Pauli, 4. Festo Conceptionis Mariae, et id quidem erga praedictarum 5. Poseniensium metretarum tritici et Stolarium aequalium cum Matre Ecclesia solutionem; ab externis vero i. e. extra Ecclesiam Matrem et filiales habitantibus duplam Stulam percipiat.

Punctum 4.

V. Priložená je písomná sťažnosť cirkevného zboru na jeho kňaza Jána Salmovského:

1. Čo sa týka nových prisťahovalcov, ktorí sa prisťahovali do osady po podpísaní vokátora medzi kňazom a cirkevným zborom a požiadavok kňaza, že sú povinní kňazovi platiť dávky tak, ako aj predchádzajúci prisťahovalci, rozhodnuté je, aby sa kňaz múdro držal vokátora. Tiež aj štolárne dávky majú platiť tak ako doteraz a takisto ako predchádzajúci prisťahovalci.
2. Pretože s mnohými veriacimi a najmä s panstvom žije v nezhode a proti tomu písal sťažnosť, nariadené je, aby s múdrou radou pomáhal veriacim a aby žaloby vo svojom mene nepísal a neposielal.
3. Čo sa týka nedeľných popoludňajších bohoslužieb, často ich zanedbáva, ako aj sám hovorí, pretože vykonáva katechizáciu vo filii Dragšina. Navrhuje sa, aby do filie odišiel až potom, keď vykoná svoju povinnosť v matkocirkvi. K tomu sa veriaci v Dragšine vyjadrili tak, aby štyrikrát ročne v určené nedele kňaz konal bohoslužby a za to má dostávať päť prešporských meríc pšenice. Superintendent nariadil, aby v Dragšine tieto bohoslužby kňaz vykonával nie v nedeľu, ale na Máriine sviatky, a to:
 1. Na sviatok Hromnice
 2. Na sviatok Zvestovania Pána
 3. Na sviatok Petra a Pavla
 4. Na sviatok počatia Panny Márie

Za tieto bohoslužby dostáva spomenutých päť prešporských meríc pšenice a štolárne príjmy takisto ako aj v matkocirkvi. Od vzdialených filií dostáva dvojnásobnú štólu.

4. [V dokumente chýba ďalšia strana.]

Copia Vocatoru Cyrkwy Ew. A. W. Wukowske Janu Szalmowszký oddaného
S Vznessene D. C. B. Pane Jane Szalmovszký!

Když Sl. Seniorát Béness Banaticky w Gméne swe Slawy zaslavšileho totižto Wznesene D. C. B. Pana Samuele Szimon o nassi chudickau Cyrkew tak dalece pečował, že ním nekoliko Wlidného Učitele milostiwe zdržuge ale y wtom swau Otcewskau lásku zgewuge, je nás werným Pastjrem dúss zaopatriti chce. Tú nezaslauzenau lásku s welikau wděcnosti prigjmuwaca pred trema Tjdni kupeného, y ninj zamylowaného wússobe za Pastyře Dussj, gestliže chudobau nassj pohrdati nebudete wywolugeme, a co sme prw Specificowali y ninj každoročne tj. Kterjž ninj w Cyrkwi sme sprawedliwe od 18 X 1832 zplaceti se zawazugeme, a sjce po

1. Žita, gakoweho nám Pán Bůh w Chotáre nassom požehná wiccisteného ale, 36 i e tricet ssest Presspurskych Merjc.
2. Kukurice mrweneg 18. Presspurskych Merjc, t. g. Osemnact.
3. Od Wacky Ssestonedelky geden zlatj bežjcy Mince, geden Chleb, a gednu Slepici.
4. Hotowjch Penezj 20 Rf W t. g. dwacet.
5. Od Sobasse 1 Rf
6. Od Wácky Mladeg Newesti pečenu y Uteráč.
7. Od Pohrebu bez Kázanj 10 Grossj, s kázanjm pak Sl. B. geden Zlaty.
8. Od každeho domu 1. Slepicy.
9. Tri Offeri na Slawnosti Wjročité w 1.^{wy} Swatek skterjchš 3ⁱ Penjz Učitel dosahuge?
10. Spowedny Offeru znjž 6^y Penez Učitel dosahuge.
11. Try Králowa Offeru, znjž 3^{ti} djl Učitel dosahuge.
12. Čtiri Lance na Ozyminu zorat, tak gak se slussj, 4 pak na Garynu zorat a urodu Domu dowgest se zawasugeme.
13. Do Mlyna bude powinost Pana Curatora Žito zawgest, zomlet, y domu dowgest.

Co y pro lepssj gjstotu, když D. C. B. Pan Liblinsky Sl. B. K. co deputat Joan Herman dle Panctu Senioratského 25° prigjti wymlúwal, y samj gmenj swjmy y Peče: tj Obecnu potwrzugeme, y Sl. Seniorát spotwrzenj této zmlauwy ponjžene žádáme. Psána we Wukoweg 1. Dec. 1838.

Coram me Docente Paulo Darulya qui haec genuine adnotawit⁶

Ponewáč Cyrkew na ten čas žadneho Quartjle nemá, zawazuge se pak spomocy Božj skorj wystawjti sté prjčiny zawázal se P. Farár wswem kaupenem Domu bežewsj Cyrkewny teškosti bydleti.

⁶ Predo mnou učitel Pavel Daruľa zapísal vlastnoručne.

KANONICKÉ VIZITÁCIE SLOVENSKÝCH VOJVODINSKÝCH EVANJELICKÝCH
A. V. CIRKEVNÝCH ZBOROV V ROKOCH 1835 A 1836

Copia Vocatorum Curiae Evangelice Vukovae ad hanc
Synodalem S. C. C. Vane Janae Sclavoensis!

Nadpo: Sl Seniorat Dekanatus in Irenae sine oblaro, postanalo
totio Synodale A. S. J. Jana Saruade Simon v nasi Eubichky Curien
tak dabce, peccoval, je nam natelo Mlicrno Vitke miloštine, psuag, ale
v iton prau Aeomku lastu zgeruz, je nas Vernim Jarstrem Valf
jagrtati d. c. a. ku nasykavenu lastu s nalkou nedejno vyjimanen
vao tema Epno klyrno, v niny samolepariebo mao jobe ja Ralfie
Vulfi, gellide duobou naly pobitati nabudete rovnolapene, a cojme
pry spejficomali, v niny kusobrooge ty, Rerje niny v Curien ime
Kamradine od 18. 11. 1832 placati se zavazujeme, a vsa v
18. Dita, gabrocy nam Jan Dub v Botare nalkm podobna knici, teno ale, 10. is tri
at det Pejsturskij Kirij.
3. Chlubica vnemeg 18. Pejsturskij Merjo, ty Gennat.
4. Od Maco Sclavomali, geden Skat, bojico Minc, jeden Eblt, a gedu Sclavi.
5. Kotonij, Rerje 20. 11. 1832, vracet
6. Od Sclavie fcl
7. Od Maco Miladog krovsti, pccenu v Horae
8. Od Labaku beo Kavari 10. Grothi, obajnyra pak Sl. 12. geden Eblt.
9. Ku Offeri na Slavniti Mrocti v fcl Smetel, otterjbi: 10. Rerje Vitel dojabuge.
10. Seorodny Offeri mjo 6. Panes Vitel dojabuge.
11. Ku Kralova Offera, jns 11. Vitel dojabuge.
12. Olio Janse na Gomiru vrat, tak gab je Vulfi, 7 pad na Jaronu jorat v moia
Donu dojavet se zavazujeme
13. Jo Milona bude porijel Jana Vocatora Oto jagro, vmlt, vome joragot.
Co v pro lasti grotu, kly: 20. D. C. J. Jan Vukovae Sl. fcl. co deputat Jan Merman
je Rerje Seniorat Eblto 25. prigitu nymalival, v kony gromij jnjm v Rerje
ti Obecnou potmujeme, v Sl. Seniorat Krotrovaj, toto jmlavny pomj.
je 20. 11. 1832. Plana na Milonog 1. Dec. 1832.
Vocant Pravo Sclavoensis

Ovorn me
yui hie genuine adnotavit.

Konnie Curien na ten cas jakob
Kuvetle nema, zavazuje se, pak o:
masy obaj kony v tclaviti, se pojimo
zavazal se, zavaz v nymem kausovaj
Donu bezostji, Co kromy teat fcl. Eblt.
18. 11. 1832.

Ventatus.

Mathias Jurek Vocator
Andreas Jorab Pufficos
Georgius Jakob Pufficos
Jakub J. P. Pufficos
Klebovich Ondrej Skarstj
Klebovich Ondrej Mleostj
Korvat Matjo
Osmar Ondrej
Jrech Jarab
Jakub Martin
Jakub Jurek, v onom pifcl Compotal
prad skarstj psot Obcana se potcula.

59

Obr. 25: Zmluva cirkevného zboru s farárom vo Vukovej (prvá časť)

Sig ut supra.⁷

Mathias Tuček Curator

Andreas Somrak Prjsažný

Georgius Jakub Prjsažny

Plech Pál

Chlebtsock Ondreg Starssj

Chlebtsock Ondreg Mladssj

Chorvat Misso

Čižmar Ondreg

Brech Pawel

Kralič Martin

Plech Gyuro, w Gmene wssech Obywatelu pred které Pečet Obecná se položila

Wlidný Muži!

Kwilil Syon když opustil Darulya Pawla, ale potešil se w Syrobe že geg neopustil hospodin, ale skrže wysoce waženého Muže Kwankay Mihalya wznámmost uwedenj gsau nam 2 Mužowe, z kterich pro milau Wlast ssikewneho w Nemeckem zroze-
neho w Uherškem wycwičeného, w Materínskem utleho wywolili sme sy Tebe milj
Muži Pane Jakub Imrich preswečenj gsauce, že Cyrkwy y Obcy prospessny w Wlas-
tenskjch jazicich zbehlj biti mužeš;

Swata powinost Twa bude a neyprednegssi.

Djtky nasse werne a uprimne wzamosti Boži, w psanj, w počtowanj a co Tobe
sladky kazatel nass predpiše, zwlasste w Uherčine cwičiti by tak sladka wlast wer-
njmi a opatrnjmi zaopatrena býla wlastency. Tu když wikonáš

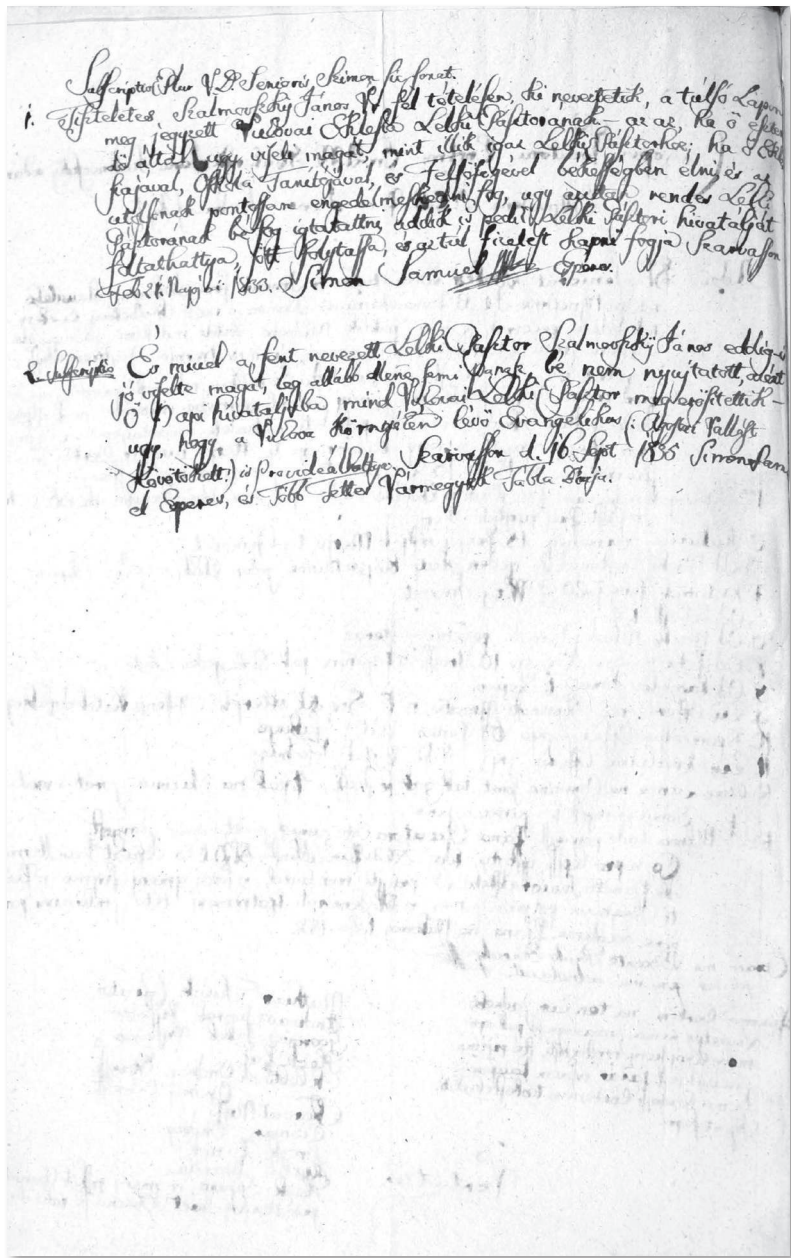
Zwonem hlasu k službam Božim powssednjm y Nedelnjm Syon do Domu
Božiho y k pohrebum ponaukati budeš, a tu y tam prikladnjm zpusobem krestia-
nu predchazeti neprestaneš, nezamjtagjce pritom rady kazatele predstaweneho.
Za wssecku pak Twau neunawenu službu nic wjce k požadowani nemaš gako

1. Quartil swobodnj z gedneg chiži zalezegici wnmž Ty bydlet, ale y wnm
djtky wynaučowati budeš; domu Božimu pri nem pokog a čistotu za-
chowaš; zahradu pri nem a okolo neho sam sobe, bez nassi prace k užit-
ku obratiš; Druhu pak půl Jugera Wenkownj od nas k zoranj a k domu
dowezwnj od Cyrkwi prawo žadati mjti budeš, ostatnj pracj sám sobe
wykonaš.

Od každého sesiasse 1 kilu žito

Od ½ sesyasse ½ kilu žito

⁷ Podpísané tak ako aj hore.

Obr. 26: Zmluva cirkevného zboru s farárom vo Vukovej (druhá časť)

Od želiare $\frac{1}{4}$ neb mitownjk od njnj we Wukoweg bjdlicich na den 1. Nov. každoročne obdržiš.

2. Dwa lance zeme skrz Tebe kupene bud k podzimku, bud na Jar Cyrkew zaore, zasege, zabranj, a domu doweze, gine prace Tebe zanechawa.
3. Od každeho ditete 10 Grossi šainu do školi chodiciho slibuge, y kuriwo zimowny.
4. Od pohrebu ze spewem 5 grossi, z werssma 15 grossi šainowjch zaplati.
5. Z koledy 3 kralowe treti djl pán farar odewzda.
6. Gedna sgahu drewa na kuchini Cyrkew zmilosti Ty daruwa.
Gineho nic, krom lasky, a uprimnosti Tobe offerugjce, we wssem Wlidnost a uprimnost od Tobe očekawagice, a Tebe zažehnanj B. wynssugjce od 1. Novembra 1834. Tebe za sweho Učitele prigimaguece.

Toto psanj od seba wydawa 23 Oct 1834.

Cyrkew Evangelicka A. W. Wukowska a gmenom
Tuček Matyás Curator
Paulus Gyuris
Plech Paulus
Gallo Janos Richtar.

Signatum per me Joan Szalmovszky⁸
De Szalmos Ecclesia Ev. Aug. Conf.
Vukoviensis V. D. M.

Vocator des Jacobs Imrich Schull-Lehrer von Vukova⁹
Seid dem 1. November 1834

⁸ Zaznamenal Ján Salmovský De Szalmos, kňaz evanjelického cirkevného zboru augsburského vyznania vo Vukovej.

⁹ Vokátor Jakoba Imricha, učiteľa v škole vo Vukovej, podpísaný 1. novembra 1834.

Zmluvný Muži!

Krajtil Egon Skrz vyuzil Darulya Karla, ale vatozil se w Vyrobe ze geg neozupil hospodin, ale strze wyjde wazeneho Muze kvankaj Mikalya wznamosi wrodenij gfan nam 2 Muze, z kterich yro milau Maji Stewneho w Nemeckem wrodeného w Nhemtom wgniceneho, w Materinchem vltcho wyholiti fme sy Tabe nily Muze, Ja ne Jakub Imrich wroweiceni gfanu, ze Cyrkwi z Obrz wroffeny we Matroffich baziech yzbehji bitu muzi;

Snta woinosj Lwa bude a nepprednyffe.

1. Dthly nasse wprinne wzamjsi Wozji, w sjanj, w ywotowanj a ce Tabe fladky kagatel naš yprednyffe, yz maffte w Wercine omiciti, by tak fladk Mafi moryni a opatrnymi raspotena byle Wlafteny. Tu fladk witonas

2. Tmonem gfanu f luzban Wozim wofseccym z Medelnymi Egon do Domu Wozicho gfoffrubim ygonawati budoff, a tu y tam yffkladim ywofseccem frefianu wrodehazeti ne wofseccem, neyamitajice yritom racy chazatele wroffamoneho. Bi w fceku gaf Lwan wpranawem gfanu me mjce fpozdameni nemaš gabo

yo f. Quartil swoboony z gedmoy chiji zalezegici wonej Ty bydlit, ale g wnom dthly wyna wnomati budeš; domu Wozimu yri nem ypotoz a cestoty zachowas; Zagradu yri nem a otolo ncho sam sobe bez nafi prace luzbku obratis; Druhgu gaf gfil Ingera Wembrowj od nas fporanj a fdomu dowozeni od Cyrkwi prawo gdati wj; ti budeš, a fstajny yraj sam sobe wyfonas.

= 2. Od fozdeho fefjasse kileu — — — } wito
1/2 fefjasse 1/2 — — — }
y wleure 1/2 nel witonajš } od njny we Mubrowg bydliech na don Lfwer

lazdorone obdržiš.

3. Dwa lance žeme fky Tabe Ingene bud f yodzimku, bud na Jar Cyrkwi zaore, za feje, zabranj, a domu dowozo, gine prace Tabe zarachawa.

4. Od fozdeho ditete 10 gfoffi waim do štoli chodiceho lufuge, y kurimo zimowj.

5. Od yobrubu ze fponewi f gfoffi, z Worfma f gfoffi waimonej zaplati.

6. Z folehdy f kralowe treti dyl Jan vbar odwoda.

7. Jednu fgalnu drema na kuchini Cyrkwi ymilofiti Ty dawaw.

Gineho nie, fkom lasty, a wprinnosji Tabe offerowjice, we wffem Wofnogh a wprinnosj od Tabe ockamjice, a Tabe yozehywanj 20. wnyffugjice od Lfwerom tra 1824. Tabe za fneho wctitele wprimmajice toto gfanj od fcha wgdana 20. Oct. 1824.

Cyrkwi Evangelieki H. M. Mubrowka a wnom
Lucret Matyas Curator
Paulus Jurwis
Plech Paulus
Gallo Janos Richter.

Signatomm per me Jan Balmosky
de Balmos Ecclesia Co. Aug. Conf.
Vukowensia K. S. M.

Obr. 27: Zmluva cirkevného zboru s učiteľom vo Vukovej

SCHOLAE SENIORALIS GRAMMATICAE NEO-VERBASZIENSIS

eiusque originis, progressus et status praesentis Adumbratio synoptica tempore Visitationis Canonicae Ecclis Evng. A. C. Bács-Sirmiensibus per Reverendissimum D Superintend. Joannem Szeberinyi Anno 1835 diebus Mensis Septembris et Octobris peracta, per Professore eiusdem Scholae h. t. Carolum Abaffy concinnata, et fine repositionis ad Archivum Superintendententale, Eidem Reverendissimo Praesuli decenti cum submissione oblata

A. Origo et Confirmatio Scholae

Anno 1822 d. 24 Julii celebratus est in Neo-Verbasz Particularis Conventus Ven. Senioratus Bács-Sirmiensis sub Praesidio Spectabilis Domini Joannis de Asbóth Senioralis Inspectoris et Plurimum Reverendi Domini Michaelis Lauconides, adsidentibus pluribus VDMinistris, in quo de fundanda Seniorali Schola acta sunt sequentia:

Spectabilis Dnus Inspector Senioralis tres proponere dignabatur quaestiones:

1. Qualis Schola constituenda veniat?
2. Qua ratione fundus pro tali Schola conflare possint?
3. Quo loco Schola haec ponenda?

Decisum est:

1. Scholam Senioralem Grammaticam, cum parte Syntactica inclusive efformandam venire, cum eadem Scholam Realem, in qua pueri in iis instituerentur, quae ad vitam communem civium, non eruditorum faciunt, conjungendum esse. Atque pro ea initio duo docentes, tertius successive introduceretur /:Hucdum unus solum Professor omnes Classes Gramm. docebat:/

2. Quoad Fontes, ex quibus Fundus pro tali Schola redundaret, atque Professores solverentur, nec non cum tempore necessaria aedificia struerentur, non satis largos, praesens Conventus detegere potuit, porro tamen post longiorem meditationem statuit:

- a. Ex penso annuo pro Gymnasio Poseniensi cum 200 fl. ab hinc pendi solito, medietas ad Rationes Scholae Senioralis omni anno detineatur (:Factum hucdum non est:)
- b. Pastores Ven. Dni Senioris per gremium totius Senioratus linguis vernaculis Ecclesianos ad munificentiam erga hoc Institutum provocantes, ut

ZALOŽENIE, VÝVOJ A SÚČASNÝ STAV SENIORÁLNEJ GRAMATICKEJ ŠKOLY V NOVOM VRBASE

Prvý náčrt

Počas kanonickej vizitácie báčsko-sriemskych evanjelických cirkevných zborov a. v., ktorú vykonal Ján Seberíni v septembri a v októbri roku 1835, tento zápis vyhotovil a s patričnou pokornosťou odovzdal ctihodnému superintendentovi Karol Abaffy, toho času profesor seniorálnej školy, s cieľom, aby sa zápis uložil do superintendentského archívu.

A. Začiatok a ustanovenie školy

Dňa 24. júla 1822 sa v Novom Vrbase uskutočnil partikulárny konvent Báčsko-sriemského seniorátu pod predsedníctvom seniorálneho inšpektora pána Jána de Asbótha, vysoko ctihodného Michala Laukonidesa a za prítomnosti iných kňazov. Na konvente boli prijaté tieto uznesenia o založení seniorálnej školy:

Ctihodný pán seniorálny inšpektor predkladá tri otázky:

1. Aká škola sa má založiť?
2. Ako sa môže založiť fundácia pre takúto školu?
3. Kde sa bude táto škola nachádzať?

Rozhodnutie:

1. Bude založená seniorálna gramatická škola vrátane školy syntaktickej. Spojí sa s už existujúcou reálnou školou, na ktorej žiaci dostávajú vzdelanie prospešné pre bežný občiansky život, no už nie vyššie vzdelanie. Na začiatku budú dvaja učitelia a neskôršie bude uvedený aj tretí (Doposiaľ učil len jeden profesor vo všetkých gramatických triedach – poznámka K. Abaffy).

2. Pretože pramene – z ktorých sa budú plniť fundácie pre takú školu, platí z nich učiteľov a časom vybudovať potrebné budovy – nie sú také bohaté, terajší konvent až po dlhom uvažovaní vyniesol rozhodnutie:

- a. aby sa z ročných poplatkov 200 zlatých, ktoré boli odtiaľto určené na gymnázium v Bratislave, polovica ponechala na platenie účtov seniorálnej školy (Doteraz to nie je vykonané – poznámka K. Abaffy).
- b. aby sa poslal pastoraálny list pána seniora po celom senioráte v ľudových jazykoch veriacich, ktorým sa príslušníci cirkvi vyzvú, aby darovali [milodary]

concernentes VDMinistri easdem populo praelegere possint, dimittantur.

- c. Domini locales Ministri eo elaborent, ut que possint, ampliora in Ecclesiis eo scopo colligantur charitativa, singulus autem pro posse ipse etiam symbolas conferat.
- d. Rev. DD. Georgius Tessenyi et Samuel Hajnotzy ad honoratiores nostrae Confessionis Viros in gremio Ven. Senioratus huius eo scopo, post triturationem autem de loco ad locum cum Ecclesiis eatenus tractaturi deputentur.
- e. Gremiales VDMinistri annue per 5 fl. et 1 pos. metr. tritici, LRectores per 2 fl. et ½ pos. dependant.
- f. Communitates ex Cassa Ecclesiae pro ratione populositatis clasificandae, per 6, 10, 20 fl. solvant quotannis, item pro ratione virium in tritico 2, 3, 5 metr. pest. Minervalis titulo gremiales pueri 6 fl., extranei 20 fl. /: statim anno sequenti ad 6 fl. redacti:/, eodem titulo solvant quotannis, ita tamen ut ex hac summa Professor 6 fl. percipiat. Salaria Professorum defiguntur in parato 350 fl. V. V., in frugibus 24 metr. pestanae, lignorum orgyae 6 ex duro. Didactri titulo 6 fl. Primus Professor Rector Gymnasii, simul vero Capellanus Senioralis, ex Cassa Seniorali praeterea habebit 100 flor. annuos (Nec Capellanus ullus Professorum fuit, nec hos 100 flor. percipiebat).

3. Locus pro Schola defigitur Neo-Verbasz, ac eo scopo Spect. D. Michael de Kiss, eiusdem Scholae Inspector. A. Rev. Dnus Joannes Scultety autem Rationans Ephorus renuntiatur. Schola cum 1-a Nov. a. c. (1825. 1 Oct. et ab illo tempore semper cursus studiorum inchoatur). Deo favente aperienda.

Obs. In Professorem huius Instituti primum evocatus fuit Clar. Dnus Szlavkovszky, cui titulo itinerarii 100 fl. resoluti sunt.

Nil protocollo Scholastico inscripserat.

B. Progresus Scholae

Cum post discessum Clarissimi Dni Matthiae Szlavkovszky (Mense Aug. 1824) Schola Senioralis vacaret, reducesque e Ven. Conventibus Pestini cum fine Augusti et initio Septembris celebratis, Deputati Senioratus huius Plurimum Ven. Michaelis Laukonides Senior et Georgius Rohonyi Senioratus Notarius, quibus in Conventu particulari Kiszatsiensi d. 23 Aug. a. c. habito, cura de habili ad Scholam Senioralem moderandam individuo perquirendo imposita fuit, praestantissimum Virum Juvenem Georgium Jeszenszky, Reverendi quondam Francisci Jeszensz-

tejto inštitúcii a aby tí farári, na ktorých sa to vzťahuje, mohli list prečítať veriacim.

- c. aby sa lokálni kňazi usilovali, ako sa najviac dá, aby sa v cirkevných zboroch na tento cieľ charitatívne viacej zbieralo a aby každý veriaci prispel takou čiastkou, ako mu to jeho situácia dovoľuje.
- d. Ctihodní páni Juraj Tešeni a Samuel Hajníci sa posielajú k šľachetným mužom našej viery v tomto senioráte s tým cieľom, aby po žatve z miesta na miesto chodili a v cirkevných zboroch zbierali príspevky.
- e. aby miestni kňazi ročne dávali po päť zlatých a jednu prešporskú mericu pšenice a učители po dva zlaté a polovicu prešporskej merice.
- f. Cirkevné zbory zo svojich pokladní budú platiť ročne v závislosti od počtu veriacich 6, 10 alebo 20 zlatých a taktiež v závislosti od možností aj 2, 3 alebo 5 požúnskych meríc pšenice. Na výučbu domáci chlapci (evanjelici) platia 6 zlatých a tí inej viery¹ platia 20 zlatých (Hneď nasledujúceho roku sa vrátilo na platenie 6 zlatých ročne – poznámka K. Abaffy). To platia každoročne tak, aby z tej sumy 6 zlatých dostal profesor. Plat profesora je 350 zlatých viedenskej meny v hotovosti, 24 peštianskych meríc v obilí a 6 siah tvrdého dreva. Ako školné sa platí 6 zlatých. Prvý profesor, rektor gymnázia, ktorý je súčasne aj seniorálnym kaplánom zo seniorálnej pokladne, bude okrem toho dostávať 100 zlatých ročne (Ani jeden profesor nebol kaplán, ani nedostával 100 zlatých – poznámka K. Abaffy).

3. Miesto na školu je určené v Novom Vrbase, vážený pán Michael de Kiš je vymenovaný za inšpektora tejto školy a ctihodný pán Ján Škultéty za jej účtovníka. Tohto roku sa škola začala prvého novembra (roku 1825 sa školský rok začal 1. októbra a tak aj každoročne odvtedy doteraz – poznámka K. Abaffy) – dá Boh, aby sa to zachovalo.

Pripomienka: za profesora tejto inštitúcie bol ako prvý povolaný osvietený pán Slavkovský,² ktorému bolo za cestu vyplatených 100 zlatých.

Nezaznamenal žiadny školský protokol.

B. Vývoj školy

Po odchode slávneho pána Mateja Slavkovského (v auguste roku 1824) seniorálna škola zostala bez učiteľa. Keď sa delegáti tohto Seniorátu, ktorými boli veľmi vznešený senior Michal Laukonides a zapisovateľ seniorátu Juraj Rohoň – ktorým

¹ Žiaci prichádzali aj z iných cirkevných spoločenstiev (reformáti, pravoslávni, katolíci, židia).

² Kristián Matej Slavkovský (1797 – 1829) bol profesorom na Seniorálnom gymnázium dva roky (1822 – 1824).

ky, Viri de Senioratu hocce bene meriti filium, qui in Ill. Lyceo Poseniensi cursum Theologicum laude absolvit, ac cum linguarum patriarum notitia, tum vitae morumque integritate emineret, Ven. Conventui proponerent: vocato in figuram Conventus Dno Candidato Provincia Scholae Senioralis pro anno scholastico ingruente professoris iisdem cum beneficiis, quibus antecessor usus est, unanimiter, sequentibus sub conditionibus delata est.

1. Ut juxta Instructionem per Ven. Senioratum Clarissimo Szlavkovszky datum Juventutem Scholasticam erudiat.
2. Ut aetate majores pueros in Religionis Elementis instruat.
3. Ut moribus puerorum, qualiterve in hospitio tractentur aut provideantur invigilaturus, dum et quando requisito pro consorte Scholae Ephoro hospitia discipulorum adeat.

Obs. Haec circiter acta sunt per Incl. Ac Ven. Senioratum Bács-Sirmiensem, Matthia Szlavkovszky, Viro erudito et Philologo laudato atque Georgio Jeszenszky Professoris munere fungentibus. Prior exactis in Schola hac Seniorali duobus annis fere Leutsoviam evocatus fuit, ibique diem obiit supremum; posterior post duorum annorum sudores Parochiam Kuczurensem consecutus, indeque post unicum annum Kiszátsinum evocatus pro VDMinistro fuit. In ejus locum Cartolus Abaffy, plane eotum ab Instituto Theologico Viennensi redux, et apud Plur. Venerand. Dnum Senioremem Michaellem Laukonides medio jam anno degens, Eundemque viribus corporis jam fractum, ut potuit, in concionibus ad populum dicendis supplens, conventualiter fuerat electus Professor.

C. Status Scholae sub Professoratu Caroli Abaffy

Annus Scholasticus 1826/27.

I. Carolus Abaffy, Matthiae Abaffy VDMinistri Ecclesiae Ev. A. C. Lissoviensis I. Cottui Nagy-Honth ingremiatae filius die sexta Julii 1826 in Professorem Scholarum Grammaticarum Neo. Verbaszini existentium evocatus fuerat posteaquam jam in Conventu Particulari Kulpini die 24-ta Maii eiusdem anni habito, successor Adm. Rev. nunc Kiszátsiensis Georgii Jeszenszky electus fuisset, sequentibus sub conditionis.

1. Ut juxta Instructionem Senioratus juventutem erudiat.
2. Ut in parato quotannis 350 flor. V. V. praeterea 24 metr. pest. tritici et 6 orgyas ligni duri ex Cassa Scholae perciperet.
3. Ut a studiosa juventutae titulo Didactorum a singulo 6 fl., pro inscriptione 2 fl, pro lignis 1 fl. 30 xr. desumeret.
4. Pro advehendis suis rebus 100 fl. ex Cassa Seniorali levaret.

bola na partikulárnom konvente v Kysáči uskutočnenom dňa 23. augusta určená úloha, aby našli zodpovedajúcu osobu, ktorá by viedla seniorálnu školu – vrátili z konventu uskutočnenom v Pešti koncom augusta a začiatkom septembra, navrhli, aby konvent prijal za profesora na tento vyučovací rok kandidáta lokálnej seniorálnej školy, a to výnimočného mladého muža, syna nebohého Františka Jesenského, dobrosrdečného muža tohto seniorátu, ktorý na Bratislavskom lýceu zakončil kurz teológie s pochvalou, úspešne zvládol krajinské jazyky a vynikal správaním – aby konvent zobral pána kandidáta s tými benefíciami, ktoré používal aj jeho predchodca. Toto bolo jednohlasne prijaté za nasledujúcich podmienok:

1. Aby učil školskú mládež podľa inštrukcií, ktoré vznešený seniorát dal ctihodnému pánovi Slavkovskému.
2. Aby starších chlapcov učil základy relígie.
3. Aby dbal na správanie chlapcov, ktorí sú ubytovaní a zabezpečení v alumneu,³ ako i na čas a spôsob návštevy žiackej ubytovne správcom školy.

Pripomienky: Tolko o tom, čo urobil slávny Báčsko-sriemsky seniorát, vzdelaný muž a vynikajúci filológ Matej Slavkovský, tiež i Juraj Jesenský, ktorí vykonávali profesorskú službu. Prvý z nich po ukončení takmer dvoch rokov v tejto seniorálnej škole bol povolaný do Levoče, kde aj umrel. Druhý z nich po dvoch rokoch práce odišiel na faru v Kucure a odtiaľ bol po jednom roku povolaný do Kysáča za kňaza. Na jeho miesto bol za profesora zvolený Karol Abaffy, ktorý sa práve vtedy vrátil z teologického inštitútu vo Viedni a pri ctihodnom pánovi seniorovi Michalovi Laukonidesovi už pol roka slúžil, lebo tento už mal nalomené zdravie, takže Abaffy kázal národu na zhromaždeniach toľko, koľko mohol.

C. Stav školy za profesora Karola Abaffyho

Školský rok 1826/27

I. Karol Abaffy, syn Mateja Abaffyho, ctihodného kňaza lišovského⁴ evanjelického a. v. cirkevného zboru, narodený v Hontianskej stolici, bol 6. júla 1826 povolaný za učiteľa Seniorálneho gymnázia v Novom Vrbase. Potom bol zvolený na partikulárnom konvente v Kulpíne 24. mája tohto roku a tak sa stal nástupcom Juraja Jesenského, teraz pána kňaza v Kysáči za nasledujúcich podmienok:

1. Aby vyučoval mládež podľa inštrukcií seniorátu.
2. Aby zo školskej pokladne každoročne dostával 350 zlatých viedenskej meny v hotovosti, 24 peštianskych meríc pšenice a 6 siah tvrdého dreva.

³ Alumneum – ústav pri škole, ktorý poskytoval chudobným žiakom stravu, prípadne ubytovanie.

⁴ Obec Lišov, dnes okres Krupina (Slovensko).

II. Cursus Studiorum juxta Determinationem Ven. Conventus Generalis Senioralis in Possessione Lality d. 6-ta Jul. 1826 celebrati d. 1. Oct. initium coepit, futuro tempore, eodem die semper initium etiam habiturus. Censura vero Semestralis in perpetuum 1-ma Martii et Examen anniversarium 1 Aug. celebrabitur.

III. Juventus Scholastica huius Scholae Senioralis, non ut alibi, iusto convenit ad studia tempore, sed plerique nonnisi mense Novembri ad Musas redeunt. Inde illa difficultas in bene erudienda juventute quam 4 Classium in unam commixtio, iam satis auget. Si vero festos dies varii generis Religionum in censum vocemus, mirum profecto videbitur, quomodo 4 Classes in quibus omnium fere Religionum Hungariae proles instruitur, manuteneri et ordinari possit. Habet profecto Docens harum Scholarum mille molestias ac labores, si saltem conveniens ordo manuteneri non dicam si cuncti in Studiis eminere valeant. Ceterum, si pro Conscientia Docens laboret, ac sudet, cuncta haec impedimenta tollere potuerit, et ordinem, nobilem aemulationem zelumque parvulorum suorum cum voluptate admirabitur. Praecipua vero cura in eo adlaborare perexerit at Grammaticalia et elementa linguarum patriarum et fundamento studiosis tradantur, et quantum fieri potest ad captum et populariter proponantur. Praeterea methodo Bell-Lancasteriana ex parte saltem adhibita, egregie erudiuntur Musagetae. Quae ego, facilitandae et felicioris reddendae institutionis ergo tentare non dubitaveram et re ipsa cum fructu adhibui sunt fere sequentia:

1. Leges Scholasticas (quae omni mense praeleguntur) et seriem lectionum atque horarum (Tagessordnung) cuilibet ad transscribendum tradidi, observationem eorum inculcavi ut quae haec observatio stabiliretur, constitui.
2. Nonsolum duos custodes, qui in plateis moribus Studiosorum invigilarent, clamantes, cursitantes, turbatim per combita et plateas vagantes, diversoria aut alia loca suspecta visitantes adnotarent; et alios, qui absentes et clamantes in Schola et templo consignarent; sed etiam custodes speciales, qui omni die studiosos in hospitiiis visitarent, et apud heros de moribus eorum percontarentur. Ego vero semper, dum licuerat, non modo in hospitibus sed et studiosorum vitam et actiones indagavi. His cunctis effeci, ut, cum in hospitiiis, tum in Schola ordo obtinuerit.
3. Facilitandae institutionis causa quos aptissimos deprehendi, selegi, praefecique minoribus, ea lege, ut quovis die Sabbathi et Jovis in hospitiiis suis, eosdem in Arithmetica et resolutione etc. perfectiores redderent. Nam Docens 4 Clasium non suppetit, singulum etiam lecturae ignarum, ex fundamento erudire.

3. Aby od mládeže, ktorú vyučuje, požadoval ako školné od každého žiaka 6 zlatých, ako zápisné 2 zlaté, za drevo 1 zlatý a 30 grajciarov.
4. Aby si zo seniorálnej pokladne vyzdvihol 100 zlatých na presťahovanie svojich vecí.

II. Podľa rozhodnutia Generálneho seniorálneho konventu, uskutočneného v osade Lalič 6. júla 1826, počnúc 1. októbrom [tohto roku] vyučovanie v budúcnosti sa má začínať vždy v tento deň. Prvý semester končí vždy 1. marca a ročná skúška sa koná 1. augusta.

III. Školská mládež tejto seniorálnej školy neprichádza na štúdiá v určený čas tak ako inde, ale mnohí prídu do školy až v mesiaci novembri. Ešte väčšia prekážka v dobrom vzdelávaní mládeže spočíva v tom, že sú štyri ročníky v jednej učebni. Aj napriek tomu, že sa oslavujú rôzne sviatky rôznych vierovyznaní, dá sa v jednej triede dobre organizovať výučba všetkých štyroch ročníkov, v ktorých sú žiaci takmer všetkých náboženstiev Uhorska. Učiteľa tejto školy skutočne sprevádza tisíc ťažkostí a nedostatkov. A hoci by bol tento poriadok dodržaný, nehovorím, že by aj v tom prípade všetci v štúdiách veľmi dobre pokročili. Ale ak učiteľ pracuje svedomite, ak sa snaží, všetky tieto prekážky môže zdolať. S cieľom dosiahnutia lepších výsledkov vo vyučovaní môže využiť aj poriadok, šľachetné súťaženie a odovzdanosť žiakov. Základným cieľom je nepretržitá práca vo výučbe gramatiky, v základoch krajinských jazykov, všeobecného štúdia – v rámci možností prostredníctvom dôkladného, zrozumiteľného a populárneho prednášania. Okrem toho pri dosahovaní úspešného vzdelávania sa treba sčasti opierať o Bel-Lankasterovu metódu. Všetko to sa snažím uplatniť vo výučbe, aby sa [učivo] ľahko a s úspechom prenieslo na žiakov a nepochybujem, že to všetko prinesie úspech. Prihliadam na nasledujúce:

1. Školské predpisy (ktoré sa každý mesiac čítajú), tiež poradie lekcí a rozvrh (Tagesordnung) som dal všetkým žiakom, aby si ich prepísali a aby im to utkvelo v pamäti.
2. Určení sú nielen dvaja dozorcovia – ktorí majú na uliciach dozeráť na správanie sa žiakov a zaznamenávať tých, ktorí kričia, potulujú sa po uliciach alebo sa schádzajú v zájazdnych hostincoch a navštevujú iné podozrivé miesta; aj iných zaznamenávajú, čo neprichádzajú do školy, aj tých, čo kričia v škole a v chráme – ale aj špeciálni dozorcovia, ktorí každý deň navštevujú ubytovne žiakov a správcovi podávajú hlásenie o ich správaní. A ja vždy, keď treba, nielen v tých ubytovniach, ale aj v každodennom živote dozerám na správanie žiakov. Všetko to robím, aby sa poriadok udržiaval nielen v ubytovniach, ale aj v škole.

4. Nec parum ipse locus, cuilibet iam in Classe assignatus ad progressum in studiis ac moribus facit. Ego cuilibet Syntaxistae unum principistam, Grammatistae Donatistamunicum adjunxi, quo sic, et in literis adjuvari, et a petulantia aeque clamoribus avocari possint, minores; et ipsi majores si leges humanitatis atque modestiae violatum in Classe iverint, per custodes etiam parvulos adnotari valeant. Ab illo tempore, a quo ipsa juvenus scholastica, sibi ipsa 3 aut 4 custodes scholaticos ex omni Classe eligit, ordo ac silentium in Classe vigent.
5. Quisque praeterea habet suum aemulum, qui illo provocato, etiam lectionem recitat et ut justum est, calculo atque omni mense etiam sede ornatur.
6. Disputare cum aemulo, aut quocunque demum alio licitum est. Studiosi tum communiter hac formula utuntur: Clasissime Domine, ego volo contra N. contra ire.
7. Etiam frequentior repetitio Studiorum ac Scientiarum non modo alleviat curas studiosorum, sed et Docentis ipsius. Repetitio certe frequens est mater studiorum.
8. Proemia et poenae, quae, ut naturalia consecraria diligentiae aut negligentiae, probitatis aut nequitiae, bonorum aut pravorum morum considerari possunt, sunt saluberrima. His magis juvenilis aetas, quam scuticis aut baculis movetur, inprimis, si punctum quod dicunt honoris per Docentem non exstinguatur, i poenae vero corporales nonnisi pro bardis et malitiosis retineri debent.
Multa sunt praeterea, sed minora, quae post varias et iam longiores meditationes, bona salutaria deprehendi.

IV. Extractus ex Actis permanentis Deputationis Scholasticae per Ven. Senioratum A. C. Bács-Sirmiensem in negotio Scholae Senioralis Grammaticae d. 6-a Julii 1826 denominatae, Sessionis 1-ae d. 28 Aug. 1826 in Kiskér celebratae

Proponente Titto+ Dno Deputato Georgio Tessényi, quod, quamvis opiniones de correlatione personarum Scholae Seniorali propositarum V. Conventui Seniorali jam exhibitae et per hunc ratihabitaе fuerint; nihilominus tamen, necessarium esse videatur, ea, quae ibidem in genere theoretice exposita essent, ad usus vitae transferre, et quomodonam ad rem ipsam practice adplicari debeant, singillatim describere. Cujus propositionis necessitate perspecta – prasens Deputatio in sequelam eius pro futuro normativo sequentia determinavit:

a. Spectabili Dno Michaeli Kiss Scholae Senioralis Inspectori, penes tempesitivam Inspectionem in omnia negotia Scholastica, receptionem et curam tritici, quod Schola in proventibus suis obtinet, in futurum etiam officiose commendari,

3. Aby sa výučba uľahčila, zaviedol som prax, aby sa tí najmladší každú sobotu a každý štvrtok vo svojich ubytovniach cvičili v aritmetike, interpretácii a v ďalších zručnostiach. To preto, že učiteľ nemôže sám zvládnuť štyri triedy, lebo má aj takých, čo nevedia ani čítať a je potrebné učiť ich od základov.
4. Priestor, ktorý je určený každému žiakovi v učebni, aby mohol napredovať v štúdiách a vo výchove, nie je malý. Každému syntaxistovi udeľujem jedného principalistu a gramatistovi donatistu,⁵ aby im v učení pomáhali a aby u mladších tlmili samopašnosť a vykrikovanie. Na druhej strane mladší dozorcovia môžu zapísať starších žiakov, keď porušia vládne správanie v učebni. Od toho času, odkedy si školská mládež volí troch alebo štyroch školských dozorcov z celej triedy, vládne tu poriadok a ticho.
5. Okrem toho každý má svoj pár, ktorý ho vyzýva, aby odriekal lekcie v presvedčení, že si každý mesiac sadne na určenú „prvú“ stoličku.⁶
6. Žiak má viesť diskusiu so svojím párom alebo aj s hociktorým iným žiakom v triede. Žiaci používajú túto formulu: Najjasnejší Pane, chcel by som oponovať „M“.⁷
7. Častejšie opakovanie učiva a vedy nielenže uľahčuje učenie, ale aj prácu samotnému učiteľovi. Časté opakovanie je matkou učenia.
8. Pochvaly a pokarhania, ktoré prirodzene vyplývajú z usilovnosti a nebdanlivosti, majú byť účinné pre príkladné a neprimerané správanie. Nanajvýš v tomto mladom veku sa musia tak bičom, ako aj palicou vychovávať, takže treba ponechať telesné tresty nielen pre obmedzených a zlých, ale uplatniť ich aj pri tých, ktorí svojimi slovami urážajú česť učiteľa. Po dlhých úvahách uzavierame túto kapitolu tým, že je mnoho vecí, ktoré môžu priniesť prospech a úžitok.

IV. Výťah zo zápisnice stáleho školského výboru, ktorý vymenoval ctihodný Báčsko-sriemsky seniorát v správe Seniorálnej gramatickej školy 6. júla 1826, mal svoje prvé zasadnutie 28. augusta 1826 v Bačkom Dobrom Polji.

Člen školského výboru pán Juraj Tešeni navrhol, aby sa určili povinnosti personálu seniorálnej školy, ktorej členov navrhol seniorálny konvent, ktorý ich bude aj schvaľovať. To znamená, že je potrebné, aby sa to, čo v osnove bolo teoreticky navrhnuté, uviedlo do života, aby sa tá vec prakticky realizovala a dopodrobna opísala. Jeho návrh bol prediskutovaný a prítomní delegáti v ďalšom rokovaní rozhodli o budúcich pravidlách takto:

⁵ Donatista – žiak vyššej triedy učiaci sa základy latinčiny podľa Donátovej gramatiky.

⁶ Alebo do prvej lavice – najlepši žiak bol takto poctený.

⁷ Odriekajúc túto formulu vyslovili meno spolužiaka, s ktorým chceli viesť diskusiu alebo súťažiť.

eundemque decenter exorari, quatenus securam asservationem et venditionem eius ita procurare dignaretur, ut Scholae emolumentum ex eo semper, quam fieri potest optime promoveretur.

b. Rev. Dnus Ephorus Scholae, in speciem Cassam Scholae, et quae efflorescentiam eius spectant, curare rogatur, adeoque incasationem proventuum Scholae et exolutionem annuarum systematice ejectatarum erogationum, ut sunt: Salarium Professoris atque census pro aedificio in usus Scholae exarendato: extraordinarias vero enascenses expensas in supplectilem scholasticam et alia, nonnisi praevis impetrato consensu permanentis Deputationis scholasticae factururus.

c. Clarissimo Dno Professore demandatur:

α. Omnis cura juventutis Scholasticae, quoad scientificas, morales et physicas eius necessitates speciatim: advenas excipere, victu et hospitio, facultatibus et necessitatibus eorum adaequatis providere, in mores et vitae rationem eorum inspicere, singulos si vel possibile, eorum etiam in hospitiiis quam frequentissime visitare, id quod ad praecavendas maleversationes adolescentulorum plurimum valebit, quibus sibi ipsis derelicti et praviis sociis dediti facile indulgent, popinas frequentando, vagationes instituendo, vestimenta, libris alioque abliguriendo, pecunias dilapitando. Dnus Professor ipsos etiam studiosorum in partes harum curarum pertrahere adnitatur, ut etiam illi, quantum in illis est, juventutem a malis detinere, ad quaequae bona atque honesta pertrahere studeant, vestimenta, libros aliamque supplectilem eorum conscientiose curent, integra et pura conservent. Ceterum praesens Deputatio ea spe ac fiducia erga Dnum Professore ducitur fore, Eum in exquirendis et distribuendis hospitiiis sine omni interessentia et sine respectu Religionis hospitium, ea nonnisi curaturum, quae ad salutem et commoditatem studiosorum atque honorem Instituti huius literarii maxime pertinere videbuntur. Necessarium itaque futurum, ut D. Professor ipsos, etiam hospites atque hospitia propius cognoscat, elenchum eorum conscriptum habeat, quem quidem optime conscribere potuerit, si publice provocaverit, ut omnes studiosos victu ac hospitio excipere cupientes apud ipsum semet insinuarent.

β. Dno Professore committitur etiam, omnes debitas solutiones a studiosis exigere atque incassare, scilicet sua Didactra, Inscriptionalia, Focalia, prouti etiam a non Evangelicis A. C. pensum pro fundo Scholae solvendum, quod postremum semper Dno Ephoro erga Quietantiam resignandum habebit.

γ. Tandem Dno Professore committitur ut Leges scholasticas et seriem Lectionum conscriberet. Deputationi Scholasticae exhibendas.

a. Vážený pán Michal Kiš je vymenovaný za inšpektora seniorálnej školy a ukladá sa mu, aby načas a primerane vykonával inšpekciu týkajúcu sa spravovania školy, prijímania a starostlivosti o pšenicu, ktorú škola dostáva za svoju činnosť. Do budúca má zabezpečiť jej uskladňovanie a predaj tak, aby škola z toho mala čo najväčší zisk.

b. Vážený pán správca školy bol požiadaný, aby dbal najmä o školskú pokladnicu a o všetko, čo sa týka rozvoja a rozkvetu školy. Takisto aby dbal aj o systematické zapisovanie príjmov školy z ročných splátok a výdavkov, ako napríklad plat profesora a nájomné za budovu, ktorú prenajíma škola. Tiež aby dohliadal na výnimočné školské výdavky, ako aj iné výdavky, ktoré sú schválené stálym školským výborom.

c. Ctihodnému pánovi profesorovi sa ukladá:

a. Zabezpečiť školskej mládeži starostlivosť týkajúcu sa vyučovania, morálky, fyzických potrieb; prijímať prichádzajúcich žiakov, zabezpečiť im vhodné ubytovanie a stravovanie, ako aj všetko, čo potrebujú; sledovať ich morálku a každodenný život a ak je to možné, každého jednotlivca častejšie navštevovať v ubytovni. Treba veľmi dbať o to, aby sa predišlo zlozvykom adolescentov, lebo žiaci sa ľahko nechávajú ovplyvniť zlými priateľmi: navštevujú krčmy, túlajú sa; oblečenie, knihy a iné veci dávajú do záložne a peniaze rýchlo minú. Pán profesor má dozerať na týchto žiakov a upozorniť ich na spomenuté záležitosti, aby aj oni na to dbali, koľko môžu; mládež má od zlého zachrániť a taktiež sa snažiť dobre a svedomite udržiavať oblečenie, knihy a iné veci, zachovávať ich čisté a nepoškodené. Okrem toho tento školský výbor vkladá nádej a dôveru v pána profesora v tom zmysle, že v hľadaní ubytovní a v distribúcii žiakov koná bez vlastného záujmu a bez ohľadu na vieru žiakov a že sa bude zasaďovať o to, čo prospieva zdraviu a pohodliu žiakov, ako i cti tejto vzdelávacej inštitúcie. Do budúca je potrebné, aby pán profesor poznal majiteľov ubytovní a mal ich presný zoznam. Takže po verejnom ohlásení všetci žiaci, ktorí hľadajú ubytovanie so stravovaním, budú sa môcť informovať u neho.

β. Pánovi profesorovi sa taktiež ukladá, aby prijímal a inkasoval všetky potrebné splátky od žiakov, t. j. svoje školné, zápisné, za kúrenie, ako i splátky od neevanjelikov, ktoré títo majú platiť do fondu školy. Neskoršie má pán správca podpísať potvrdenku, že tieto peniaze prijal.

γ. Ďalej sa ukladá pánovi profesorovi, aby napísal školské pravidlá a zoznam lekcii a aby to odovzdal školskému výboru.

δ. Pánovi profesorovi sa ukladá, aby viedol školské matriky a protokoly.

δ. Conscriptio matriculae Scholasticae aequae ac protocolli schol. Suae Claritati etiam commendatur.

d. Ita descripto ambitu officiorum et laborum Tit. Dnorum Scholae Seniorali propositorum, praesenti Deputationi visum fuit in eo voluntatem suam declarare, ut inter praetitulatos Dnos nulla obtineat subordinatio, sed ubique coordinatio eorum invicem, qua quidem conjuncti omni amore, fiducia, zelo in efflorescentiam tenelli huius Instituti literarii elaborare adnitantur.

V. Extractus ex Actis Sessionis III-tiae permanentis Deputationis Schol. d. 22-da 9-bris 1826 in possessione Petrovatz celebratae:

Ad nrum V-tum lecta est cum voluptate officiosa Relatio Clarissimi Dni Caroli Abaffy, Scholae Senioralis Professoris praesenti Deputationi exhibita, circa quam ea Deputatio sequentia reponenda habuit:

1. Series Lectionum per suam Claritatem conscripta, Actis hisce adnexa, per extensum adprobatur, et tamquam norma, juxta quam Juventus in Schola Seniorali erudienda esset, acceptatur.

2. Leges Scholasticae, per Suam Claritatem projectatae, aequae adprobatae habentur, atque observatio eorum atque manutentio Suae Claritati commendatur.

3. Scripta periodica literaria Halensia, quae plurimi in Gremio I. Senioratus fratres legunt, ad bibliothecam Scholae deponentur.

Commemorata superius Lectionus series pro anni 1826/27 Semestri I-o per Professore concinnata haec est:

Die Luna ab 8–9 ex Syntaxistis, Grammatistis, Donatistis ac Principistis aliqui assignata pensa recitabunt, et quidem ex Syntaxi, Grammatica, Donato et Bürgerfreund ita, ut interea dum Syntaxistae lectiones suas provocati recitabunt, ceteri cuncti occupentur. 9–10 explicabuntur pensa ex Syntaxi, Grammatica, Donato etc. pro die sequenti, ita iterum, ut explicata v. c. Principistis lectione, ceteri sequenti ratione occupentur:

Syntaxistae facient periodos, epistolas, narrationes, apochas etc.

Grammatistae – variationes reales ac verbales, epist. apochas etc.

Donatistae – applicationes variationes aut vertent ex Langio.

10–11 Dimissis Donatistis et Principistis, ceteri legent prius factas periodos, epistolas, narrationes, descriptiones, colloquia, fabulas, apochas, variationes etc. quae omnia per Professore correcta domi per discipulos pure transcribi et d. Mercurii ad revidendum per Docentem, in Scholam adferri debebunt.

Post meridiem:

2–3 Synt. et Gramm. Religionem provocati recitabunt, atque pensum pro futuro d. Lunae eis dictabitur, corrigetur, explicabitur domi pure transcribendum.

d. V súvislosti s opísanými navrhnutými povinnosťami menovaných pánov deputátov seniorálnej školy tento školský výbor vyslovil svoju žiadosť, aby medzi horespomenutými pánmi nebola žiadna podriadenosť, ale vzájomný súlad, aby boli súdržní, aby s láskou, dôverou a ochotou pracovali v prospech rozkvetu tejto mladej vzdelávacej inštitúcie.

V. Výťah zo zápisnice tretieho zasadnutia stáleho školského výboru zo dňa 22. novembra 1826 uskutočneného v Petrovci:

V piatom bode bola na úradnú žiadosť prečítaná správa osvieteného pána Karola Abaffyho, profesora Seniorálnej školy, a odovzdaná terajšiemu školskému výboru, o ktorom sa tento školský výbor vyjadril takto:

1. Zoznam lekcí, ktoré napísal pán profesor, je priložený k tejto zápisnici, v úplnosti je schválený a akceptovaný ako norma, podľa ktorej sa má vzdelávať mládež v Seniorálnej škole.

2. Tiež sú schválené školské predpisy, ktoré učiteľ navrhol a prikazuje sa, aby sa ich učiteľ aj pridržoval.

3. Aby sa literárny časopis z Halle, ktorý v tomto slávnom senioráte bratia [farári] čítajú, deponoval v knižnici tejto školy. Horespomenutý zoznam lekcí v prvom semestri školského roku 1826/27, ktorý navrhol profesor, je takýto:

Pondelok: od 8.00 do 9.00 syntaxisti, gramatisti donatisti a principisti vypracúvajú určené úlohy; tiež zo syntaxe, gramatiky, z Donata a z Bürgerfreunda tak, že kým syntaxisti odriekajú svoje lekcie, všetci ostatní sú zamestnaní úlohami. Od 9.00 do 10.00 sa vysvetľujú úlohy zo syntaxe, gramatiky, Donata atď. pre nasledujúci deň tak, aby sa počas vykladania lekcie, napríklad principalistom, ostatní študenti zaoberali inými úlohami.

Syntaxisti spracúvajú súvetia, listy, rozprávky, povesti a iné. Gramatisti sa učia deklináciu podstatných mien, písanie administratívnych dokumentov a listov. Donatisti deklinácie, konjugácie alebo prekladajú z Langia.

Od 10.00 do 11.00, keď donatisti a principisti skončia s výučbou, ostatní čítajú vypracované súvetia, listy, rozprávky, opisy, rozpravy, povesti, deklinácie a konjugácie. Všetky úlohy, ktoré profesor opravil, majú žiaci doma presne prepísať a v stredu priniesť do školy, aby ich profesor skontroloval.

Poobede:

Od 2. do 3. hodiny vyvolaní syntaxisti a gramatisti odpovedajú z náboženstva a diktuje sa im učivo na budúci pondelok, opravujú sa úlohy a vysvetľuje sa im to, čo majú doma krasopisne prepísať. Donatisti opakujú deklinácie a komparácie a principisti čítajú alebo píšú.

Donatistae facient interea imitationes declinationum et comparationum, Primit. legent aut sribent.

3–4 Donatistae et Principistae Religionem germanice dicent, et pensum pro futuro d. Lunae ex tabula describent et correctum domum ad pure describendum deferrent, nec non imitationes declinationum prius factas Donat. legent, quae correcta ad transcribendum restituentur, et lectura Principistarum faciet finem institutioni. (Synt. et Grammat. interea facient exempla pro Regulis Synt. Grammat. vero exempla Arith. elaborabunt, aut vertent ex Jedickio).

Die Martis 8–9 ea cuncta quae die Lunae.

9–10–11 paucis mutatis etiam eadem.

Post meridiem 2–3 Synt. et Gramm. Historiam naturalem lat. (Donat. et Princip. interea occupabuntur).

3–4 Donat. et Princip. Historiam Bibl. germ. atque vocabula

Die Mercurii et Sabbathi: Synt., Grammat. et Donat. Geographiam germanice; Principistae ex Bürgerfreund pensum.

9–11 Formularia (hoc quotidie) pura. Studia cuncta exempla pro Regulis Synt. Gramm. et prosodicis, item Diaria, Phrases et exempla etc. ex Cornelio Nepote etc. ferent, quae Professor cuncta partim in Schola, partim domi revidebit, corriget, et sic discipulis restituet. Accedent his interdum exercitia in lingua Germanica et Hung. recitatio phrasium vocabulorum etc.

Die Jovis, mane, ea cuncta quae die Lunae et Orthographia.

Post meridiem: 2–3 Prosodia cum resolutione, denique resolutio pensum alicuius germanici. Donat. et Princip. recitabunt vocabula vertentque.

Die Veneris: Synt. Periodologiam et Periodos legent. Grammatistae attendent et vertent simul ex Jedickio, Resolutio. Donatistae et Principistae Donatum cum Resolutione, scriptura, lectura, arithmetica. Post meridiem: Correctio variationum laborumque omnium 4 Classium discipulorum, nec non explicatio mensurarum, nummorum, exercitia arith[meti]ca, etiam de Fractionibus.

Die Sabbathi fere ea cuncta, qua die Mercurii.

Die Mercurii et Sabbathi postmeridiem vacat.

Obs. Haec series lectionum futuro quoque anno est valitura, cum immutatione nonnullarum Scientiarum cum aliis doctrinis.

VI. Anno 1827 d. 1. Martii Censura Semestralis celebrabatur. Eiusdem anni d. 30 Julii Examen anniversarium fuit habitum.

VII. Tam quae speciatim hanc Scholam hoc anno concernunt, haec fere sunt:

Od 3. do 4. hodiny sa donatisti a principisti učia náboženstvo po nemecky, z tabule prepisujú úlohu na budúci pondelok a opravené úlohy majú doma krasopisne prepísať; donatisti čítajú vzory deklinácie, ktoré predtým spracovali, opravené majú prepísať a znovu doniesť na skontrolovanie; nakoniec začiatočníci čítajú texty a tým končia vyučovanie. Syntaxisti a gramatisti zatiaľ spracúvajú úlohy z pravidiel syntaxe, gramatiky alebo príklady z aritmetiky, prípadne prekladajú z Jedického.

Utorok

Od 8. do 9. hodiny všetko to, čo aj v pondelok. 9. – 10. – 11. hodina trochu vymenené, ale v podstate to isté.

Poobede od 2. do 3. hodiny syntaxisti a gramatisti dejiny prírody po latinsky; donatisti a principisti sa zaoberajú [vypracovaním úloh].

Od 3. do 4. hodiny donatisti a principisti dejiny Biblie po nemecky a učia sa nové slová.

V stredu a v sobotu sa syntaxisti, gramatisti a donatisti učia zemepis po nemecky a principisti úlohu z Bürgerfreunda.

Od 9. do 11. hodiny sa prepisujú úlohy bez chyby. Rôzna výučba, úlohy týkajúce sa pravidiel zo syntaxe, gramatiky a prozódie a taktiež denníky, frázy, príklady a iné z knihy Kornélia Neposa. Žiaci prinášajú úlohy, ktoré profesor prezerá, koriguje a opravuje čiastočne v škole a čiastočne doma a také vracia žiakom. Sú tu aj úlohy z nemeckého a maďarského jazyka, odriekanie fráz, učenie slov a iné.

Štvrtok ráno – všetko to, čo aj v pondelok plus ortografia.

Poobede od 2. do 3. hodiny prozódia s cvičením výslovnosti, potom nejaké výroky v nemeckom jazyku. Donatisti a principisti odriekajú slová a prekladajú.

Piatok Syntaxisti čítajú vypracované vety a súvetia. Gramatisti prekladajú z Jedického a interpretujú. Donatisti a principisti vypracúvajú z Donáta interpretáciu, zaoberajú sa písaním, čítaním a aritmetikou. Poobede oprava rôznych žiackych prác všetkých štyroch ročníkov a výklad mier a peňazí, tiež úlohy z aritmetiky a zo zlomkov.

V **sobotu** takmer všetko to, čo sa učí aj v stredu. V stredu a v sobotu voľné popoludnie.

Pripomienky: tento rozvrh hodín bude platný aj v nasledujúcom roku s malou úpravou vo vedách a v iných doktrínach.

VI. Dňa 1. marca 1827 bola uskutočnená semestrálna skúška. V tomto roku boli ročné skúšky uskutočnené 30. júla.

1. Nrus studiosorum anno 1826/27 ad 58 ascendit.
2. Nullus horum sive in moribus sive in literis ad Classem secundam fuit relatus.
3. Proventus Scholae fuerant hoc anno satis aucti et suffecerunt partim hospitio, partim salario Professoris rite exsolvendis. Ex pensis studiosorum non Evangelicorum pro fundo Scholae per 6 fl. solvi solitis 224 fl. V. V. influxerunt, sed Ecclesiae tantum paucissimae (inter has Petrovatz, Kiszáts, Glozsan) adrepartita pensa solverunt, reliquae, eaeque plurimae solvere recusant. Nec fundum a Camera obtinere hacdum potuimus.

Annus Scholasticus 1827/28

I. Die 2 Octorbris initium ceperunt Institutiones publicae, quibus nonnisi 5 studiosi interfuerant. Hospitio et hoc anno (et adhuc post hac 5) Professor eodem, quo antea utebatur pro quo 150 flor. V. V. Ven. Senioratus quotannis titulo census pendere tenetur.

II. De die in diem pauciores pensa pro Schola Seniorali solvunt, documento, quam parvi habetur res Scholastica in Bácsiensibus oris.

III. Etiam hoc anno Scholast. Studiosa juvenus probis moribus atque diligentiae incubuit. Numerus studiosorum ad 54 ascendit. Ex pensis pro fundo Scholae a NonEvangelicis incassavi hoc anno 209 fl. Ecclesiae autem, paucissimis excepto, nil praestiterunt.

IV. Membra Deputationis Scholasticae, praeterInspectorem, Ephorem et Professorem Scholae sunt sequentia: Praeses Deputationis Plur. Ven. Dnus Georgius Rohonyi, Senior Glozsanensis; Georgius Joannes Tessényi, Torzsensis; Samuel Hajnotzy Kis-Keriensis; Joannes Spanagel, Bulkesziensis Ecclesiarum VDMinistri.

V. AR. Dnus Josephus Scultety et Georgius Jeszenszky per Deputationem fuere requisiti, ut Senioratum peragrarent, et cunctes Tit. Dnis Scholae patronis utile hoc et necesarium Institutum literarium potenter coram recomendarent, novos patronos exquirerent, oblato sibi penso reciperent, in primis vero exherentes Restantias omnimode incassare studerent. Collegerunt 247 fl. V. V.

VI. Extractus Protocolli Actorum Gralis Conventus Senioratus A. C. Bács-Sirmiesnis d. 3 Julii 1828 in Kulpin celebrati.

Relato existente eo Clarissimum Dnum Carolum Abaffy Scholae Senioralis gremialis Professorem, iterata jam vice ex Conventu Seniorali procul dubio praeterea emansisse, quod hucdum Senioratui formaliter incorporatus non esset,

VII. Tu je všetko, čo sa zvlášť pre tento školský rok vzťahuje na túto školu:

1. V školskom roku 1826/27 bol počet žiakov 58.
2. Ani jeden z nich (ani v správaní, ani vo výučbe) neopakoval triedu.
3. Príjmy školy sa dosť zvýšili, takže bolo dosť peňazí, aby sa vyplatil prenájom za školu a plat učiteľa. Zo splátok žiakov neevanjelikov, ktorí platia do fondu školy po 6 zlatých, pribudlo 224 zlatých viedenskej meny, ale iba málo cirkevných zborov (medzi nimi Petrovec, Kysáč a Hložany) zaplatilo určené poplatky, keďže iné cirkevné zbory ich odmietajú platiť. Ani pozemok sme doposiaľ od Komory nedostali.

Školský rok 1827/28

I. Dňa 2. októbra začala verejná výučba, na ktorej bolo iba 5 žiakov. Profesor má to isté ubytovanie, v ktorom býval posledných 5 rokov a za ktoré ctihodný seniorát platí každoročné nájomné 150 zlatých viedenskej meny.

II. Je čoraz menej tých, ktorí platia za Seniorálnu školu. Poukazuje to na skutočnosť, že je v Báčke málo tých, ktorí dbajú o školu.

III. Aj v tomto roku školská mládež bola vzorná v správaní, aj úsilie vo vyučovaní bolo chvályhodné. Počet žiakov vzrástol na 54. Zo splátok do fondu školy som v tomto roku od neevanjelikov zinkasoval 209 zlatých, ale cirkevné zbory s výnimkou malého počtu neprispeli ničím.

IV. Členovia školského výboru okrem inšpektora, správcu a profesora školy sú: predseda školského výboru veľmi ctihodný pán farár, senior a hložiansky kňaz Juraj Rohoň, kňaz v Savinom Sele Juraj Ján Tešeni, kňaz v Bačkom Dobrom Polji Samuel Hajnóci, kňaz v Magličí Jozef Spannagel.

V. Ctihodní páni Jozef Škultéty a Juraj Jesenský boli zvolení školským výborom, aby cestovali po senioráte a navštevovali všetkých pánov patrónov školy poukazujúc im na to, čo je užitočné a potrebné pre vzdelávaciu inštitúciu. Majú hľadať nových patrónov, zbierať poplatky a predovšetkým sa majú usilovať získať nedoplatky. Vyzbierali 247 zlatých viedenskej meny.

VI. Výťah zo zápisnice generálneho konventu Báčsko-sriemskeho seniorátu a. v. zo dňa 3. júla 1828, ktorý sa uskotočnil v Kulpíne.

Podľa správy ctihodný pán Karol Abaffy, profesor tejto Seniorálnej školy, už viackrát tomuto seniorátu naznačoval, že ešte doteraz nebol do tohto seniorátu formálne inkorporovaný. Tento konvent prijal a vymenoval všetkých profesorov svojej školy za členov, ako aj prísazných seniorálneho konventu, t. j. slávnostne inkorporoval aj ctihodného pána Karola Abaffyho, toho času profesora báčsko-sriemskej

praesens Conventus, omnem Professore Scholae suae gremialis pro naturali membro et Assesoe Conventus Senioralis declaravit atque denominavit, nominatim vero Clarissimim Dnum Carolum Abaffy, Scholae gremialis hoc tempore Professore Senioratui A. C. Bács-Sirmiensi hactenus solenniter incorporavit. Vivat. Extradatum per Joan. Sztehlo O. Notarium.

VII. Die 1 Martii Semestrale, d. 1. Aug. vero anniversarium Examen in praesentia quam plurimorum utriusque Ordinis auditorum celebratum est.

Annus Scholasticus 1828/29

I. Publice praelectiones nonnisi 8 Oct. ob exiguum studiosorum numerum inchoari poterant.

II. Juventus scholastica hoc anno quoque satis diligenter literis incumbibat, nec excessus quidem majores mores atro calculo notari permiserunt. Methodo in docendo sum ea usus, quam sub ingressum muneris mei adhibui, quae tamen in praxi utique laetiora incrementa coepit. Praeter ea, quae series Lectionum quotidie praescripserat, omnibus horis antemeridianis cuiuslibet diei exempla arithmetica usque Regulam Allegationis, themata pro Periodis, Narrationibus, Fabulis, Epistolis, Variationibus, Applicationibus etc. dabantur, nec non vocabula et pensum pro vertendo.

III. Pensa pro Schola Seniorali hoc anno in Ecclesiis illis, quae eadem pendere recusarunt medio Collectae conflata fuere. Ex pensis pro fundo Scholae a NonEvangelicis 160 flor. incassavi.

IV. Pretium victus a 12 flor. ad 20 fl. pro qualitate sua ascendebat. Pro privatis quae Professor una hora quotidie impertit, solvebant studiosi 2 fl. V. V.

V. Dum Doctrina Religionis Evangelicis tradebatur, NonEvangelici aberant. Graeci R. N. u. Parochus eorum ritus Vet[ero] Verbasziensis Institutionem in Doctrina Religionis impertit.

VI. Numerus studiosorum hoc anno 48 ascendit.

Annus Scholasticus 1829/30

I. Initium Praelectionum publicarum incidit in diem 5-ta mensis Oct. ob paucitatem studiosorum.

II. In Conventu Seniorali Grali in Possessione Petrovatz celebrato quoad Scholam Senioralem multa disserebantur. Collecta quidem quotannis per gremiales duos VDMinistros hucadusque institui solita in Gremio Cottus abrogata. Sed

Seniorálnej školy a. v. Privítaný bol pozdravom: Nech žije! Výtah zo zápisnice urobil zapisovateľ Ján Stehlo.

VII. Polročie bolo 1. marca a ročná skúška bola uskutočnená 1. augusta v prítomnosti veľkého počtu civilného auditória a príslušníkov duchovenstva.

Vyučovací rok 1828/29

I. Pre malý počet žiakov sa verejné vyučovanie mohlo začať až 8. októbra.

II. Školská mládež sa aj v tomto roku usilovne venovala výučbe a nebol znamenajúci žiaden väčší morálny priestupok. Vo vyučovaní som používal metódu uplatňovanú od začiatku, ktorá sa v praxi ukázala ako účinná a užitočná. Okrem toho, čo je predpísané ako séria každodenných lekcí pre všetky doobedňajšie hodiny, žiaci majú každý deň cvičby z aritmetiky a iných matematických oblastí, učia sa súvetia, bájky, listy, gramatické ohýbanie, aplikácie, variácie a iné, ako aj slovička z jazykov a tiež robia úlohy z prekladu.

III. Splátky na Seniorálnu školu v tomto roku boli zozbierané počas organizovanej zbierky v tých cirkevných zboroch, ktoré odmietali platiť. Zo splátok do fondu školy neevanjelikov som inkasoval 160 zlatých.

IV. Cena za stravovanie sa navýšila z 12 na 20 zlatých s cieľom zvýšiť kvalitu stravy. Za súkromné hodiny, ktoré učiteľ vykonáva každý deň, žiaci platia 2 zlaté viedenskej meny.

V. Kým sa evanjelikom prednáša relígia, neevanjelici odchádzajú. Starovrbaský pravoslávny farár prednáša o ich relígií.

VI. V tomto roku bolo 48 žiakov.

Školský rok rok 1829/30

I. Pre malý počet žiakov sa verejná výučba začala až 5. októbra.

II. Na generálnom seniorálnom konvente, ktorý sa uskutočnil v Petrovci, sa veľa diskutovalo o Seniorálnej škole. Zrušená je zbierka, ktorú každý rok vykonávali dvaja kňazi v tejto stolici. Každému kňazovi bolo uložené, aby vo svojej osade zbieral splátky za školu, ako aj v susedných cirkevných zboroch. Zbierka sa konala za účelom kúpy alebo budovania novej školy a nazbieralo sa 700 zlatých viedenskej meny.

III. Počet žiakov: 50

impositum fuit singulo VDMinistrorum pensa pro Schola in Gremio et Vicinia Ecclesiae Suae colligere. Subscriptio etiam pro aedificio Scholae cum tempore aut emendo aut aedificando instituta fuerat, quo ad 700 fl. V. V. ascendit.

III. Numerus discipulorum: 50

Annus Scholasticus 1830/31

I. Initium praelectionum in diem 1. Oct. incidit, pauci studiosi aderant.

II. Hoc anno Schol. minus, ut solebat in Cassam Scholae influxit, quod id ipsum intermisit collecta in Gremio Cottus antea institui solitae adscribendum. Etiam VDMinistri non alacriter pensa solvebant.

III. Nrus studiosorum 52 effecit.

Annus Scholasticus 1831/32

I. Praelectiones publicae ob contagium Cholerae quod ab initio Julii usque ad 1. Oct. 1831. in Hungaria ad 140.000 hominum enecavit, non ut secus, sed nonnisi 1-a 9-bris initium nancisci potuerant.

II. Hoc anno res Scholae non laete fuit ope Patronum adjuta.

III. Nrus Studiosae Juventutis 48 effecit.

Annus Scholasticus 1832/33

I. Primis diebus Mensis Octobris Juventus Scholast. non quidem juxta Seriem Lectionum, sed cum in variis laboribus styli, tum Grammaticis exercitationibus ac Arithmetica quotidie quatuor horis instituebatur, donec sub finem eius mensis plures ad Musas comparuerint, et tum 1. Nov. Series Lectionum in tractandis scientiis normae loco posita, leges praelectae atque inculcata fuere.

II. Utut jam anno Superiore numerus juventutis Schol. exiguus fuerat, hoc tamen etiam anno schol. idem paulisper etiam imminutus exstitit. Causa in promptu est: Magyarismus a sic dictis Patriotis per fas et nefas cunctis Hungariae nationibus commendatus: unde clarum est, puerulos quoque huius linguae discendae gratia Scholas Hungaricas invisisse.

III. Anno hoc, cum in parato aere tum in frugibus paulo plus, ac prioribus annis influxit. Spes autem est Scholam non esse interituram, cum ex Determinatione Gralis Senioralis Conventus Julii 1833 Glozsanini celebrati, cuncti VDMinistri et LRectores propria nominis subscriptione semet obligaverint pensa

Školský rok 1830/31

I. Výučba sa začala 1. októbra, prišiel malý počet žiakov.

II. V tomto roku sa menej ako obvykle prispelo do školskej pokladne, pretože v našej stolici bola zrušená zbierka, ktorá sa doteraz praktizovala. Ani kňazi neplatili splátky veľmi ochotne.

III. Počet žiakov: 52

Školský rok 1831/32

I. Pre epidémiu cholery, ktorá od začiatku júla do 1. októbra 1831 v Uhorsku usmrtila 140 000 ľudí, sa verejné vyučovanie nemohlo začať ako zvyčajne, takže sa výučba začala až 1. novembra.

II. V tomto roku správa školy nebola uspokojujúco podporená patrónmi.

III. Počet žiakov 48.

Školský rok 1832/33

I. V prvé dni októbra sa školská mládež učila nie podľa rozvrhu lekcií, ale sa zaoberala rôznymi prácami zo štýlu, cvičeniami z gramatiky a aritmetiky každodenne 4 hodiny, kým pred koncom mesiaca neprišli na vyučovanie aj ostatní žiaci. Tak sa 1. novembra mohla normálne začať výučba z predpísanej série lekcií a žiakom boli prečítané aj pravidlá, aby si ich uvedomili.

II. Už minulého roku bol menší počet školskej mládeže a v tomto školskom roku sa ešte zmenšil. Príčina je očividná: maďarizácia, ktorú vnucujú tzv. patrioti, sa chtiac-nehciac pretláča u všetkých národov Uhorska a preto je jasné, že žiaci odchádzajú do maďarských škôl, aby sa naučili tento jazyk.

III. V tomto roku pribudlo v hotovosti a v obilí trochu viacej ako v minulých rokoch. Dúfame, že škola nezanikne a podľa rozhodnutia konventu Generálneho seniorátu, ktorý sa uskutočnil v júli 1833 v Hložanoch, všetci kňazi a učitelia sa vlastnoručným podpisom zaviazali, že budú v určenom čase platiť splátky na školu. Na tento cieľ sa obetuje aj príjem z predaných nemeckých kancionálov, ktorý je v posledných rokoch dosť veľký.

IV. Počet žiakov 43.

pro Schola justo tempore depurare, et lucrum ex libris Cantionum Germanicis, post aliquot annos sperandum huic usui sacratum sit.

IV. Numerus studiosorum ad 43 ascendit.

Annus Scholasticus 1833/34

I. Initium huius anni curriculi studiorum 10. solummodo Octobris locum habuit ob reparationes quae, ob mutatum Professoris hospitium, cum Classe nova fieri debuerunt. Hospitium vero Professoris et Classis in una eademque aede in Platea Postali 150 fl. pro unico solum anno conductum fuerat.

II. Utut numerus Juventutis Scholasticae hoc anno imminutus /ob furorem linguam Magyaricam solam condiscendi, alias omnino negligendi/ exstitit, profectus tamen eius in literis fuerunt non contemnendi. Nec contra Leges Scholasticas quispiam majori excessu patrato pecavit.

III. Studiosi cuncti erant numero 37.

Annus Scholasticus 1834/35

I. Initium Studiorum an 10 Oct. ob exiguum numerum studiosorum solum incidit, utut illi pauci, qui jam aderant in versionibus, laboribus, scriptura, arithmetica etc. quotidie tribus horis exercitarentur.

II. Hospitio, iterum alio (tertio) usus est Professor satis commodo, sed ob Quarteria et victum in illa platea (Kaffengasse) meris rusticis repleta, haud facile aquisibilia, non omni adprobatione digno, pro quo 150 fl. quotannis titulo census Senioratus solvebat.

III. Die 30 Junii 1835 Gralis Conventus Senioralis in Possessione Neo-Verbasz celebratus, domus Scholae Senioralis usibus inserviendae emptionem determinavit, cuius tenore domus illa in Platea Postali, loco pro Schola accommodatissimo sita, huic usui inservitura d. 1 Julii actu 2.850 fl. V. V. emta fuerat. Festo Michaelis Professor, post tempore 9 annorum trinam hospitiorum mutationem, in aedificium hocce Senioratui proprium, cuius reparatio et Classis scholasticae inveniens usibus scholasticis adcommedatio etc. 300 fl. constabat, cum gaudio et spe illa dulcissima habitatum consessit, se, suosque in hoc novo hospitio augmentum fortunarum nacturum esse, ipsumque florem scholae promotum iri.

IV. Numerus studiosorum hoc anno 46 effecit.

Školský rok 1833/34

I. Výučba sa pre opravy v tomto roku začala až 10. októbra. Menila sa lokácia bytu učiteľa s novou učebňou. Pôvodný byt učiteľa a učebňa boli prenajaté v tej istej budove na Poštovej ulici za 150 zlatých na rok.

II. V tomto roku sa počet žiakov trošku zmenšil (pre tlak, aby sa učil len maďarský jazyk a ostatné jazyky aby sa zanedbali). Prospech vo výučbe bol dobrý. Ani v súvislosti so školskými zákonmi nebolo nijakých väčších priestupkov.

III. Počet žiakov 37.

Školský rok 1834/35

I. Pre malý počet žiakov sa výučba začala 10. októbra. Žiaci sa zaoberali úlohami z prekladu, písania a aritmetiky každodenne tri hodiny.

II. Znovu sa zmenilo ubytovanie pre učiteľa (tretie), dosť komfortné. Ubytovanie žiakov a stravovanie v tejto ulici (Kassengasse) je nezodpovedajúce kvôli hluku a preto, že tu býva väčšina sedliakov. Seniorát platí za túto ubytovňu 150 zlatých ročne.

III. Dňa 30. júna 1835 sa uskutočnil generálny konvent seniorátu v Novom Vrbase a schválilo sa rozhodnutie o kúpe školskej budovy, ktorá bude slúžiť ako Seniorálna škola. Týmto účelom najviac vyhovuje dom na Poštovej ulici.⁸ Kúpený bol 1. júla za 2850 zlatých viedenskej meny. Za deväť rokov profesor zmenil tri byty. Na sviatok Michala sa presťahuje do tejto budovy, ktorá je vo vlastníctve seniorátu. Bude prebiehať aj oprava školskej učebne tak, aby vyhovovala potrebám výučby. Bude to stáť 300 zlatých. Učiteľ sa do budovy sťahuje s radosťou a nádejou, že to bude nový lepší začiatok a tiež s vierou, že to prospeje rozkvetu školy.

IV. Počet žiakov v tomto roku: 46.

D. Súčasný stav a podmienky školy

I. Budovu, ktorá sa používa ako škola a byt učiteľa, nedávno kúpil evanjelický Báčsko-sriemsky seniorát. Má tieto miestnosti: dosť veľkú a svetlú školskú učebňu, štyri izby na bývanie učiteľa, jednu izbu pre školských sluhov, dve komory, jednu miestnosť ako špajzu; záhrada má takmer jedno jutro; stajňa, dve kuchyne, čistá a svetlá povala. Nachádza sa na Poštovej ulici, kde sú zájazdné hostince a mnoho remeselníckych dielní, ktoré potrebuje školská mládež.

⁸ Postgasse Nr. 355 – dnes Ulica Gustava Krkleca (Марић, Буричић, 2019: 10).

D. Status ac Conditio Scholae praesens

I. Domus usibus Scholae et habitationi Professoris inservitura, nuper, per Senioratum Ev. A. C. Bács-Sirmiensem emta constat: Classe Scholastica satis ampla ac lucita, 4 conclavibus per Professorem inhabitandis, uno cubiculo pro famulitio, duobus celerariis, una camera penuaria, uno horto fere unius jugeri, uno stabulo, duobus culinis et pavimento puro ac lucido. Sita est in Platea Postali, ubi hospitia, ob copiam opificum quam plurima et convenientissima juvenus scholastica est habitura.

II. In Conventu Grali Seniorali in Possessione Petrovatz 1830 celebrato jam 700 fl. V. V. huic fini dicati, subscripti benevole oblatis Scholae Patronorum jam ad 1500 ascenderunt. Lucrum vero ex libris Cantionum germanicis sperandum post 3 aut 4 annos 3.000 fl promittit.

III. Methodus quam Professor in docendo Juventute Scholastica adhibet est Bell-Lancasteriana ex parte solum institutioni 4 Classium accommodata.

IV. Objecta Doctrinae sunt: Syntaxis, Grammatica, Donatus, Grammatica Germanica et Hungarica, Orthographia Germanica et Latina, Prosodia et Resolutio prosodica, Periodologia cum periodis, Labores varii, exercitia styli in lingua Germanica et Latina, Arithmetica etiam de Fractionibus, et Doctrina mensurarum, nummorum, temporis etc., Calligraphia, lectura trilinguis, vocabula memoriter discenda, versiones, Declamationes. Doctrina Religionis dogmatica et Moralis, Geographia Europae germanice et Hungariae hungarice, Historia Patriae germ. et hung., Historia naturalis latine, Physica elementa et Meteorologia latine, Historia universalis latine, Catechesis germanice, Hist. Biblica germanice, Diaetetica narratur; Juventus docetur mane ab 8–11, a 10–11 solum Grammatistae et Syntaxistae. Pos meridiem a 2–4. Privata asservantur a 4–5. Die Jovis et Solis vacat.

V. Libri, quibus Professor in docendo utitur, sunt: Grammatica Rhenii, Jedic-kii liber, Bürgerfreund, Kis Tűkőr, Prosodia et Periodologia Tekuschii, Corn. Nepos, Donatus Dolleschalii, major, Catechesim minoribus proponit Lutheri in Doctrina Religionis Dogmatica et morum sequitur Sztretskium et Kankium aliosque in Grammatica germanica Adelungium, Hungarica Mártonyium, in Naturali H. Carlovskyum et Funkium, in Physica Martinyium, Geographia Bolemanium, Volgerum etc. Historia Patriae Zsigmondium, librum Kis Tűkőr etc. Historia universali Rotteckium, Volgerum, Schroekium etc. Hist. Biblica ex Bürgerfreundio proponitur, Diaetetica ex variis auctoribus.

VI. Examina Semestralia et praeprimis anniversaria, illa 1-a Martii, haec 1-a Augusti celebrari solita, cum salutatione inchoantur, et valedictione terminantur, celebranturque in praesentia quam plurimorum Ordinis utriusque Virorum.

VII. Sub Professoratu meo ab anno 1826 1. Oct. usque ad annum 1835 22 Sept. nonnisi duo studiosi e vivis excesserunt.

II. Na Generálnom seniorálnom konvente v Petrovci, ktorý sa uskutočnil roku 1830, bolo na tieto účely zabezpečených 700 zlatých. Dobrovoľné príspevky patrónov na školu vynášajú 1500 zlatých a dúfame, že zárobok z predaja nemeckých kancionálov o 3 – 4 roky bude 3 000 zlatých.

III. Profesor vo výučbe školskej mládeže uplatňuje Bel-Lankasterovu metódu, ktorá je len sčasti prispôsobená vyučovaniu v štyroch triedach.

IV. Predmety, ktoré sa vyučujú: syntax, gramatika, donatus, nemecká a maďarská gramatika, nemecká a latinská ortografia, prozódia, pravidlá veršovania, periodológia s periódami,⁹ rôzne práce, cvičenie štýlu v nemeckom a latinskom jazyku, aritmetika a zlomky, veda o mierach a peniazoch, o časoch atď., krasopis, čítanie v troch jazykoch, odriekanie slov naspamäť, deklinácie, deklamácie, dogmatická a morálna vierouka, zemepis Európy po nemecky, zemepis Uhorska po maďarsky, história štátu po nemecky a maďarsky, história prírody po latinsky, základy fyziky a meteorológie po latinsky, svetové dejiny po latinsky, katechizmus po nemecky, biblické histórie po nemecky, dietetika. Mládež sa vyučuje ráno od 8. do 11. hodiny, z čoho od 10. do 11. hodiny iba gramatiku a syntax. Poobede od 2. do 4. hodiny. Súkromné hodiny od 4. do 5. hodiny. Štvrtok a nedeľa sú voľné dni.

V. Knihy, ktoré používa učiteľ vo vyučovaní: Rheniova *Gramatika*,¹⁰ kniha Jedického, Burgerfreund, *Kis Tükör*, Tekuschio *Prosodia et Periodologia*,¹¹ Cornelius Nepos,¹² Doležalov *Velký Donatus*,¹³ Lutherov *Malý katechizmus*, doktrína

⁹ Periodológia – náuka o periódach, ktorá sa podrobne preberala vo vtedajších učebniciach rétoriky. Rozoznávala sa periodus simplex et composita, jednoduchá a zložená perióda.

¹⁰ Johann Rhenius (1574 – 1639): *Compendium Latinae Grammaticae pro Discentibus Scriptum: Et nunc post accuratas Censuras Academicarum & Scholarum Illustrium postremo recognitum, atq[ue] sublatis omnibus mendis typographicis editum*. Lipsiae: Sumtibus Haeredum Schürero-Götianorum, 1670 (latinsko – nemecké vydanie). Hoci vtedy už bola táto gramatika zastaraná (napísaná ešte pred reformným účinkovaním J. A. Komenského), mnohí v Uhorsku ju ešte používali.

¹¹ János Mihály Tekusch: *Prosodia et periodologia*. Pestini, 1830.

¹² Cornelius Nepos (asi 100 – medzi 27 a 24 pred Kr.) bol rímsky životopisec. Z jeho diela sa do dnešnej doby zachovali len časti *De viris illustribus* (O vynikajúcich mužoch).

¹³ Pavel Doležal (Doleschal), evanjelický farár (1700 – 1778). *Donatus latino-germanico-hungarico-bohemice, quem, vt desiderata donaret facilitate: svmmam eorum, qae tironibus lingvae latinae, cognitu in primis necessaria veniunt, velvti in tabvlis qvibvsdam, ad tollendvm, quantum fieri posset, omne discendi taedium, commode sistit; et serio rem argentium atqve praejudiciis carentium praeceptorum, cum patientiam sublevare; tum omnem in docendo amovere molestiam intendit...* Posonii, apud Franc. Ant. Royerum. B. r. (1746).

Aelius Donatus (4 st.), rímsky gramatik a učiteľ rečníctva. V školách sa na výučbu latinčiny využívala jeho *Gramatika* (Ars grammatica), ktorá sa členila na dve časti: Malá gramatika (Ars minor) a Veľká gramatika (Ars maior).

Tabellare Schema Studiorum omnium 4 Classium qui sub Professoratu meo 9 Annorum in Schola Seniorali Studiis operam navarunt, per Classes distributi, eorumque Religio etc.

Annus scholast.	N[ume]rus discipulorum	Syntaxistae	Grammatistae	Donatistae	Principistae	Evang. A. C.	Evang. H. C.	Graeci R. n. u.	R. Catholici	Hebri	Bacsienses
1826/27	58	10	17	20	11	19	2	29	8	-	48
1827/28	54	10	18	12	14	17	2	28	5	2	38
1828/29	48	6	9	17	16	17	1	23	3	4	32
1829/30	50	9	17	18	6	18	1	29	1	1	36
1830/31	52	10	13	12	17	17	5	28	2	-	40
1831/32	48	12	14	11	11	14	5	27	2	-	41
1832/33	43	11	13	8	11	14	6	21	2	-	35
1833/34	37	7	12	10	7	10	6	19	1	1	28
1834/35	46	8	11	14	13	8	7	24	5	2	32

Observationes

quaedam Statum Scholae Senioralis Evang. Aug. Conf. Neo-Verbasziensis initio Anni schol. 1835/36 ferientis tempore asservati hicce Conventus Senioralis Particularis sub Praesidio Reverendissimi ac Amplissimi Domini Joannes Szeberinyi, Districtus Montani Superintendentis, Eidem tanquam Supplementum Adumbrationis synopticae quoad Scholae Senioralis Neo-Verbasziensis Professor Carolus Abaffy Eidem Praesuli Visitationis Canonicae in Eccla Evang. Aug. Conf. Neo-Verbasziensi tempore obtulerat, omni cum submissione exhibitae d. 22 Octobris 1835.

Annus Scholasticus 1835/36.

I. Cum ob numerum exiguum Studiosorum, tum propter diutiu protractam reparationem Classis Scholasticae, nonnisi 19-ma Octobris Cursus Scholasticus initium poterit nancisci; utut juvenus scholastica, quae prius ad Musas convenerat, in laboribus, arithmetica, versionibus etc. exercitabat.

II. Die 22 Octobris illa rara fortuna nobis obtigit, quod Reverendissimum Dominum Joannem Szeberinyi, qui terminata in Bács-Sirmiensi Senioratu Visitatione Canonica, Neo-Verbaszini Conventum celebravit, in aedibus nostris scho-

dogmatickej a morálnej relígie podľa Strečka¹⁴ a Kanka a iné, nemecká gramatika podľa Adelunga,¹⁵ maďarský jazyk podľa Martonyho, príroda podľa Karlovského a Funkiho, fyzika podľa Martiniho, geografia Bolemana, Volgerum a iné, Žigmondioho dejiny štátu, kniha *Kis Tűkőr* a iné, dejiny sveta Rottecka,¹⁶ Volgera, Šrekiho a iné, odporúča sa biblická história Burgerfreunda, diätetika od rôznych autorov.

VI. Semestrálne a najmä prvé ročné skúšky sa uskutočňujú 1. marca a tie druhé 1. augusta. Začínajú sa privítaním a končia sa pozdravením. Uskutočňujú sa v prítomnosti veľkého počtu mužov svetského a cirkevného stavu.

VII. Počas môjho pôsobenia od 1. októbra 1826 do 22. septembra 1835 umreli iba dvaja žiaci.

Tabuľka prehľadu žiakov všetkých štyroch ročníkov, ktorí sa počas môjho pôsobenia za 9 rokov učili v Seniorálnej škole, rozdelená podľa ročníkov a vierovyznania.

Školský rok	Počet žiakov	Syntaxisti	Gramatisti	Donatisti	Začiatočníci	Evanjelici a.v.	Evanjelici h.v.	Pravoslávni	Rímskokatolíci	Židia	z Báčky
1826/27	58	10	17	20	11	19	2	29	8	-	48
1827/28	54	10	18	12	14	17	2	28	5	2	38
1828/29	48	6	9	17	16	17	1	23	3	4	32
1829/30	50	9	17	18	6	18	1	29	1	1	36
1830/31	52	10	13	12	17	17	5	28	2	-	40
1831/32	48	12	14	11	11	14	5	27	2	-	41
1832/33	43	11	13	8	11	14	6	21	2	-	35
1833/34	37	7	12	10	7	10	6	19	1	1	28
1834/35	46	8	11	14	13	8	7	24	5	2	32

¹⁴ Strečko, Ján Juraj, (1729 – 1795), evanjelický teológ, filozof, polyglot, pedagóg: *Theologia Dogmatica Tradente Dno Clarissimo Profes. Johanne Georgio Sztretsko connotata a Michaele Scultety*. 1791 a die 1. Septem. Posonii, 1791.

¹⁵ Johann Christoph Adelung (1732 – 1806): *Grammatisch-kritisches Wörterbuch der hochdeutschen Mundart*. Wien, 1811.

¹⁶ Karl von Rotteck (1775 – 1840): *Allgemeine Geschichte*. Freiburg, 1813 – 1827.

lasticis grati ac pii celebrare et salutare potuerimus. Exceptus vero est Praesul hic Ecclesiarum Districtus Montani gravissimus sequenti Carmine Elegiaco, quod Eduardus Scultety, filius Reverendi Domini Joannis Scultety, Eccla Neo-Verbasziensis VDMstri et Scholae Senioralis Ephori, qui ex Grammatica in Syntaxeos Classem relatus fuerat, humillima cum submissione declamabat:

Nunc ego Calliopes divinas sumere chordas,
Et cuperem diva TE celebrare chely;
TE celebrare chely, Venerande Antistes eburna,
Est cui divini credita cura gregis.
Est TIBI cura gregis sacri, est quoque cura scholarum;
Nostra etiam Phoebi, visere tecta libet.
Dignus es, ut grato per compita pervia corde
Spargamus violas lilia sacra TIBI.
Ast TIBI simplicitas, animo reverente profecta,
Muneribus cunctis carior esse solet.
Eoque nam dignis par sit TUA praemia Musa.
Tollere carminibus? Tollere voce sua?
Namque TUO fixit Virtus in Pastore sedem,
Hoc ut thuricremis stat venerata fecis.
Candida sermones Demosthenis ora profundunt,
Divinum superant, qui pietate Numam.
Dum loqueris, superas cunctas dulcedine succos.
Quando taces, mira non sine dote taces.
Vive igitur felix, longaevi Nestoris annos
Naxque die levior sit TIBI nocte dies!
Cum TUA lente means corrodet membra vetustas,
Cum jam solventur frigore membra TUA.
Ultima parsque TUI vacuas cum vadet in auras,
Dulce TUUM Muis, tum quoque nomen erit.

In testeram Venerationis erga Suam Reverendissimam Dignitatem Joannem Szeberinyi, Professor Scholae Senioralis sequentem hexametrum supra introitum semicircularem Classis scholasticae inscribi curavit.

Surrexi, Szeberinyi sacrum dum lustrat Ovile.

Supra Frontispicium domus scholasticae vero sequens Chronstichon fuit exaratum:

SenIoratUs EVang. AUgUst: Conf. BaCsIensIs
MUUs DICaVerat.1835.

Pripomienky

Stav Seniorálnej evanjelickej a. v. školy v Novom Vrbase na začiatku školského roku 1835/36 počas prázdnin, keď sa konal tento partikulárny konvent pod predsedníctvom dôstojného pána Jána Seberíniho, superintendenta Banského dištriktu; k tomuto sa ako príloha prikladá prehľadný náčrt o novovrbaskej Seniorálnej škole, ktorý superintendentovi kanonickej vizitácie v evanjelickom a. v. zbore v Novom Vrbase pokorne odovzdal profesor Karol Abaffy 22. októbra 1835.

Školský rok 1835/6

I. Preto, že počet žiakov bol malý, ako i preto, že dlho trvala oprava školskej učebne, školský rok sa mohol začať až 19. októbra. Školská mládež, ktorá prišla na výučbu skôr, zaoberala sa cvičením v aritmetike, skloňovaním a pod.

II. Dňa 22. októbra sa nám prihodilo zriedkavé šťastie. Dôstojný pán Ján Seberíni po ukončení kanonickej vizitácie v Báčsko-sriemskom senioráte organizoval konvent v Novom Vrbase v priestoroch našej školy a tu sme ho mohli pozdraviť. Superintendent cirkevných zborov Banského dištriktu bol privítaný veršom – elégiou, ktorú s najpokornejšou oddanosťou deklamoval Edvard Škultéty (ktorý pokročil, takže bol presunutý z gramatickej triedy do syntaxe), syn dôstojného pána Jána Škultétyho, kňaza novovrbaskeho cirkevného zboru a inšpektora novovrbaskej Seniorálnej školy.

Aby preukázal svoju úctu voči Jeho Ctihodnosti, dôstojnému pánovi Jánovi Seberínimu, profesor Seniorálnej školy dal napísať nasledujúci polkruhový hexameter nad vchodom do učebne:

Vstaňte, kým Seberíni osvecuje tento stánok.

Nad vchodom do školskej budovy bol vyrytý tento chronostich:

Báčsky seniorát evanjelickej cirkvi augsburského vierovyznania

Venoval múzam. 1835.

III. Dňa 22. októbra počet školskej mládeže bol 40, z čoho bolo osem syntaxistov, osem gramatistov, dvanásť donatistov a dvanásť principistov.

IV. Podľa vierovyznania bolo: 9 evanjelikov a. v., 5 evanjelikov h. v., dvadsať pravoslávnych, 4 rímskokatolíci, 2 židia.

V. Na večnú pamiatku kanonickej vizitácie v tomto vznešenom evanjelickom a. v. Báčsko-sriemskom senioráte, ktorú vykonal Banský superintendent Ján Seberíni a z tohto zriedkavého šťastia, že tento vznešený pán superintendent cirkevných zborov svojou prítomnosťou poctil budovu tejto školy, profesor školy položil základy školskej knižnice [a daroval] veľmi vzácne knihy a mapy: 5 zemepisných

III. Die 22 Octobris Nrus Juventutis scholasticae ad 40 jam adscendit et quidem: Syntaxisti – 8, Grammatistae – 8, Donatistae – 12, Principistae – 12.

IV. Si Religionem spectes aderant: Evang. Aug. Conf. – 9, Evang. Helv. Conf. – 5, Gr. R. N. u. – 20, Rom. Cath. – 4, Hebraei – 2.

V. In memoriam sempiternam Visitationis Canonicae in Incl. Ven. Senioratu Evang. Aug. Conf. Bács-Sirmiensi per Reverendissimum Dominum Superintendentem Montanum Joannem Szeberinyi peractae, prout et illius rarae Fortunae, quod Idem Reverendissimus dominus Praesul Ecclesiasticus aedes quoque Scholasticas Praesentia Sua beare dignatus fuerit, Professor Scholae, Fundamentum jecit Bibliothecae scholasticae, cum tempore semper libris praecipuis augendae offerendo sequentes libros ac mappas usibus scholasticis sequiori quoque tempore inservituras, nempe: 5 tabulas Geographicas /mappas/ utpote: 1 Orbis Antiqui et Novi, 1 Europae, 1 Monarchiae Austriae, 1 Italiae, 1 Regni Poloniae. Praeterea sequentes libros 13: Cornelius Nepos cum notis, Joannis Hübnerii 104 Historiae Sacrae, Geographie von Bolemmann; Anleitung zum Überstetzen aus dem Deutschen ins Lateinische von F. W. Döring; Deakrá Forditandó Gyakorlasok; Rechenkunst zum Gebrauch in der Gymnasien 1. und 2. Theil; Verbesserte Anleitung zur deutschen Sprachlehre; Prosaische und poetische Auszüge; Elementa Historiae Naturalis Selecta Latini Sermonis Exemplaria, Exercitationes Idiomatis Hungarici, Lectiones Latinae edidit in lucem Broederus, das Neue Testament.

VI. Praeterea Georgius Stratimirovits offert Bibliothecae Scholasticae sequentes tabulas Geographicas: Asia, Africa et America.

Catalogus Studiosorum 1834/35 Alexander Tabakovits

Catalogus Studiosorum qui in Scholae Neo
Verbasziensi Anno 1835 Studium operam navarunt semestri secundo

Catalogus 1835		
Numerus	Nomen discipuli et Religio	Profectus in literis
	I. Syntaxistae	
1.	Böllsföldy Jozsephus Ev. H. C.	Classis Prima
2.	Danko Emericus Ev. H. C.	Eminens
3.	Eimann Johann Ev. H. C.	Classis Prima

máp Starého a Nového sveta, mapu Európy, jednu mapu rakúskej monarchie, jednu mapu Talianska, jednu Poľského kráľovstva a okrem toho týchto 13 kníh:

Kornélius Nepos s poznámkami, Ján Hübner 104 Sväté histórie, nemecký Zemepis autora Bolemmana; Návody na preklad z nemčiny do latinčiny autora F. W. Döringa;¹⁷ Cvičenia prekladu autora Deakra; Aritmetika pre použitie v gymnáziách 1. a 2. časť; Doplnené návody z nemeckej gramatiky; vybrané state prózy a poézie; Základy histórie prírody, vybrané príklady latinských besied, cvičby z maďarského jazyka, latinské lekcie podľa Broederusa;¹⁸ Nový zákon [s nádejou], že sa v budúcnosti počet darovaných kníh bude zväčšovať.

VI. Okrem tohto Georgije Stratimirović daroval školskej knižnici tieto zemepisné mapy: Ázia, Afrika a Amerika.

Katalóg žiakov 1834/35
[napísal] Alexander Tabaković

Katalóg žiakov novovrbaskej školy roku 1835			
číslo	Meno žiaka a vierovyznanie	Prospech vo výučbe	Prospech v správaní
I. Syntaxisti			
1.	Böllsföldy Jozsef Ev. h. v.	Výborný	Vzorné
2.	Danko Emerich Ev. h. v.	Vynikajúci	Vzorné
3.	Eimann Johann Ev. h. v.	Výborný	Vzorné
4.	Granić Petar pravoslávny	Vynikajúci	Vzorné
5.	Lindenschmidt Paulus, Ev. h. v.	Výborný	Vzorné
6.	Joanović Pavle, pravoslávny	Výborný	Vzorné
7.	Joanović Petar, pravoslávny	Odišiel zo školy	Vzorné
8.	Saić Emanuel, rímskokatolík	Výborný	Vzorné
II. Gramatisti			
1.	Bančević Nikola, pravoslávny	Vynikajúci	Vzorné
2.	Gavanski Svetozar, pravoslávny	Výborný	Vzorné

¹⁷ Friedrich Wilhelm Döring: *Anleitung zum Übersetzen aus dem Deutschen ins Lateinische*. Geistinger, Wien 1821. F. W. Döring (1756 – 1837) bol významny nemecký filológ tej doby.

¹⁸ Christian Gottlieb Broeder: *Lectiones Latinae, delectandis excolendisque puerorum ingenii accommodatae*. Francofurti, Vogel, 1824. CH. G. Broeder (1745 – 1819) bol nemecký evanjelický kňaz.

4.	Granits Petar Gr. R. n. u.	Eminens
5.	Lindenschmidt Paulus, Ev. H. C.	Classis Prima
6.	Joannovits Paulus Gr. R. n. u.	Classis Prima
7.	Joannovits Petrus Gr. R. n. u.	Deseruit Mus.
8.	Szaitz Emanuel, Ro. Cath.	Classis Prima
	II. Gramatistae	
1.	Bantsevits Nicolaus Gr. R. n. u.	Eminens
2.	Gavanszky Szvetosarus Gr. R. n. u.	Classis Prima
3.	Joannovits Joannes, Gr. R. n. u.	Classis Prima
4.	Kovačevits Demetrius [Gr. R. n. u.]	Classis Prima
5.	Mallenovits Paulus, G. R. n. u.	Eminens
6.	Mokrý Hugo, E. Augus. C.	Classis Prima
7.	Radoszavlyevits Lubomirus, G. R. n. u.	Eminens
8.	Scultety Eduardus Ev. Augus. C.	Eminens
9.	Stratimirovits Georgius G. R. n. u.	Eminens
10.	Tabakovits Alexsander G. R. n. u.	Classis Prima
11.	Theodorovits Joannes G. R. n. u.	Classis Prima
	III. Donatistae mai. et minorus	
1.	Abaffy Albertus Ev. A. Con.	Classis Prima
2.	Ambrozy Eduardus Ev. A. Con.	Eminens
3.	Brankovits Isidorus Gr. R. n. u.	Classis Prima
4.	Czvetkovits Lyubomirus Gr. R. n. u.	Classis Prima
5.	Dimitrievits Lucas Gr. R. n. u.	Classis Prima
6.	Gruits Alexander Gr. R. n. u.	Classis Prima
7.	Karmany Josephus Ev. H. Con.	Classis Prima
8.	Lindenschmid Michael Ev. A. C.	Classis Prima
9.	Michajlovits Georgius Gr. R. n. u.	Classis Prima
10.	Mischits Johannes Gr. R. n. u.	Eminens
11.	Seybold Andreas, Rom. Cath.	Eminens
12.	Solarov Constantinus Gr. R. n. u.	Eminens
13.	Stehlo Johannes Ev. A. Conf.	Eminens

KANONICKÉ VIZITÁCIE SLOVENSKÝCH VOJVODINSKÝCH EVANJELICKÝCH
A. V. CIRKEVNÝCH ZBOROV V ROKOCH 1835 A 1836

3.	Joanović Jovan, pravoslávny	Výborný	Vzorné
4.	Kovačević Mitar [pravoslávny]	Výborný	Vzorné
5.	Malenović Pavle, pravoslávny	Vynikajúci	Vzorné
6.	Mokrý Hugo, evanjelik a. v.	Výborný	Vzorné
7.	Radosavljević Ljubomir, pravoslávny	Vynikajúci	Vzorné
8.	Škultéty Eduard, evanjelik a. v.	Mimoriadne vynikajúci	Vzorné
9.	Stratimirović Đorđe, ¹⁹ pravoslávny	Vynikajúci	Vzorné
10.	Tabaković Aleksandar, pravoslávny	Výborný	Vzorné
11.	Teodorović Jovan, pravoslávny	Výborný	Vzorné
	III. Donatisti starší a mladší		
1.	Abaffy Albert, evanjelik a.v.	Výborný	Vzorné
2.	Ambrózy Edvard, evanjelik a.v.	Vynikajúci	Vzorné
3.	Branković Isidor, pravoslávny	Výborný	Vzorné
4.	Cvetković Ljubomir, pravoslávny	Výborný	Vzorné
5.	Dimitrijević Luka, pravoslávny	Výborný	Vzorné
6.	Grujić Aleksandar, pravoslávny	Výborný	Vzorné
7.	Karmany Jozsef, Ev. h. v.	Výborný	Vzorné
8.	Lindenschmidt Michael, ev. a. v.	Výborný	Vzorné
9.	Mihajlović Đorđe, pravoslávny	Výborný	Vzorné
10.	Mišić Jovan, pravoslávny	Vynikajúci	Vzorné
11.	Seybold Andreas, rímskokatolík	Vynikajúci	Vzorné
12.	Solarov Konstantin, pravoslávny	Vynikajúci	Vzorné
13.	Stehlo Ján, evanjelik a. v.	Vynikajúci	Vzorné
	IV. Nižší principisti		
1.	Aleksijević Stefan, pravoslávny	Výborný	Vzorné
2.	Beker Leonhard, evanjelik a. v.	Výborný	Vzorné
3.	Čučić Nikola, pravoslávny	Výborný	Vzorné
4.	Filinger Isak, žid	Výborný	Vzorné
5.	Kirschenheiter Adolf, rímskokatolík	Výborný	Vzorné

¹⁹ Đorđe Stratimirović (1822 Nový Sad – 1908 Viedeň), generál, veliteľ srbského vojska roku 1848. Pochádza zo známej rodiny Stratimirović z Kulpína.

	IV. Primitistae	
1.	Alexievits Stephanus Gr. R. n. u.	Classis Prima
2.	Becker Leonhardus, Ev. A. C.	Classis Prima
3.	Czuczits Nikolaus Gr. R. n. u.	Classis Prima
4.	Filinger Isakus Hebreus	Classis Prima
5.	Kirschenheiter Adolfus R. Ca.	Classis Prima
6.	Kirsshenheiter Augustus R. C.	Classis Prima
7.	Krob Paulus Ev. H. Conf.	Eminens
8.	Máthé Carolus Rom. Cath.	Classis Prima
9.	Perischits Daniel Gr. R. n. u.	Eminens
10.	Popper Simon Hebreus	Classis Prima
11.	Radanovits Demetrius Gr. R. n. u.	Eminens
12.	Scultety Carolus Ev. Aug. Co.	Eminens
13.	Theodorovits Athanasius Gr. R. n. u.	Classis Prima

Conspect Examinis

Die 30 Julii Anni 1835 in Scholis Grammaticis Inc. A. C. Venerabilis Senioratus Bács-Sirmiensis publice celebrandi

Primum Petrus Granits benevolo Censores latine salutabit. Deinde profectus in Syntaxi, Grammatica, Donato et Prosodia – facti in examen revocabuntur eorumque usus ad pensa quaedam ex Cornelii Nepotis, Jedickii et Ovidii Libris resolvenda et construenda accommodabitur.

Tum ex sequentibus Scienstiis studiosa juvenus examinabitur

1. Ex Religione Dogmatica latine et Religionis germ.
2. Ex Geographia Europae et Hungariae germ. Et hung.
3. Ex Historia Naturali latine sat, et parvi germ.
4. Ex Periodologia et Periodis
5. Ex Arithmetica, etiam de Fractionibus
6. Ex Grammatica Hungarica et Germanica nec non Orthographia et Calligraphia.

Denique labores varii lectura et Declamationes sequentur.

Sicque latina valetudine Examine finem faciet.

6.	Kirschenheiter August, rímskokatolík	Výborný	Vzorné
7.	Krob Pavel, evanjelik h. v.	Vynikajúci	Vzorné
8.	Máthé Karlo, rímskokatolík	Výborný	Vzorné
9.	Perišić Daniel, pravoslávny	Vynikajúci	Vzorné
10.	Popper Šimon, žid	Výborný	Vzorné
11.	Radanović Mitar, pravoslávny	Vynikajúci	Vzorné
12.	Škultéty Karol, evanjelik a. v.	Vynikajúci	Vzorné
13.	Teodorović Atanasije, pravoslávny	Výborný	Vzorné

Koncepcia skúšky

verejne usporiadanej 30. júla 1835 v Gramatickej škole
Báčsko-sriemskeho seniorátu

Najprv Peter Granić pozdravil v latinčine dobrovoľných cenzorov – členov komisie. Potom vyhlásil prospech, aký žiaci dosiahli na skúške zo syntaxe, gramatiky, donáta a prozódie. Potom ich poprosil, aby analyzovali úlohy z kníh Kornélia Neposa, Jedického a Ovídia.

Potom bola školská mládež skúšaná z nasledujúcich vied:

1. Z relígie dogmatiky po latinsky a z relígie po nemecky.
2. Z geografie Európy a Uhorska po nemecky a po maďarsky.
3. Z histórie prírody po latinsky a po nemecky.
4. Z periodológie a periód.
5. Z aritmetiky a zlomkov.
6. Z maďarskej a nemeckej gramatiky, ako i z ortografie a kaligrafie.

Na konci nasledovali rozmanité úlohy z čítania a deklamácie. Skúška sa skončila pozdravom v latinskom jazyku.

Nomina Discipulorum

I Syntaxistae

1. Böllsföldy Josephus
2. Danko Emericus
3. Eiman Johanes
4. Granits Petrus
5. Lindenschmidt Paulus
6. Joannovits Paulus
7. Joannovits Petrus
8. Saich Emanuel

II Gramatistae

1. Bantsevits Nicolaus
2. Gavanszky Szvetozar
3. Joanovits Johannes
4. Kovatsevits Demetrius
5. Malenovits Paulus
6. Mokry Hugo
7. Radoszavlevits Lubomir
8. Scultety Eduardus
9. Stratimrovits Georgius
10. Tabakovits Alexander
11. Theodorovits Johannes

III Donatistae maj. et min.

1. Abaffy Albertus
2. Ambrozy Eduardus
3. Brankovits Isidorus
4. Czetkovits Lubomirus
5. Dulitzki Alexander
6. Dimitrievits Lucas
7. Gruits Alexander
8. Karman Josephus
9. Lindenschmidt Michael
10. Michajlovits Georg
11. Mishits Johannes
12. Seybold Andreas
13. Solarov Constantinus
14. Sztehlo Johannes

IV Principistae

1. Alexievits Stephanus
 2. Becker Leonhardus
 3. Czuczits Nikolaus
 4. Filinger Isacus
 5. Kirschenheiter Adolphus
 6. Kirschenheiter Augustus
 7. Krob Paulus
 8. Máthé Carolus
 9. Perchits Daniel
 10. Popper Simon
 11. Radovanovits Demetrius
 12. Scultety Carolus
 13. Theodorovits Athanasius
- Scripsit Eduardus Ambrozy

Mená žiakov

I. Syntaxisti

1. Böllsföldy Jozsef
2. Danko Emerich
3. Eiman Johan
4. Granić Petar
5. Lindenschmidt Paulus
6. Joanović Pavle
7. Joanović Petar
8. Saić Emanuel (Savić?)

II. Gramatisti

1. Bančević Nikola
2. Gavanski Svetozar
3. Joanović Jovan
4. Kovačević Mitar
5. Malenović Pavle
6. Mokry Hugo
7. Radosavljević Ljubomir
8. Škultéty Eduard
9. Stratimirović Đorđe
10. Tabaković Aleksandar
11. Teodorović Jovan

III. Starší a mladší donatisti

1. Abaffy Albert
2. Ambrózy Edvard
3. Branković Isidor
4. Četković Ljubomir
5. Dulicki Aleksandar
6. Dimitrijević Luka
7. Grujić Aleksandar
8. Karman Jozef
9. Lindenschmidt Michael
10. Mihajlović Đorđe
11. Mišić Jovan
12. Seybold Andreas
13. Solarov Konstantin
14. Stehlo Ján

IV. Principisti

1. Aleksijević Stefan
2. Beker Leonhard
3. Čučić Nikola
4. Filinger Isak
5. Kirschenheiter Adolf
6. Kirschenheiter August
7. Krob Pavel
8. Máthé Karlo
9. Perčić Daniel
10. Popper Šimon
11. Radanović Mitar
12. Škultéty Karol
13. Teodorović Atanasije

Zapísal Eduard Ambrózy

Resumé

KANONICKÉ VIZITÁCIE SLOVENSKÝCH EVANJELICKÝCH CIRKEVNÝCH ZBOROV V BÁČKE, SRIEME A BANÁTE V ROKOCH 1835 A 1836

Zápisnice z kanonických vizitácií slovenských evanjelických cirkevných zborov v Báčke, Srieme a Banáte, ktoré komisionálne vykonal superintendent Banského dištriktu Ján Seberíni v rokoch 1835 a 1836, ponúkajú množstvo údajov, ktoré ešte nie sú, alebo sú nedostatočne známe či použité v historiografii. Analýzou zápisníc spísaných v 17 slovenských evanjelických cirkevných zboroch na území dnešnej Vojvodiny (Aradáč, Bajša, Butín, Hložany, Hajdušica, Kysáč, Kovačica, Kulpín, Laliť, Nový Sad, Padina, Petrovec, Pivnica, Selenča, Silbaš, Stará Pazova, Vukova)²⁰ môžeme klasifikovať údaje, ktoré sa vzťahujú na určité oblasti spoločenského a sociálno-ekonomického života, a to od cirkevného, konfesiónálneho, vzdelávacieho, národno-kultúrneho a politického až po spoločenský život v najširšom zmysle slova. Tieto údaje tiež vypovedajú o každodennom živote spoločenstva, o medziludských vzťahoch, o zdravotných alebo demografických pomeroch a pod. Samozrejme, tieto klasifikácie sú podmienené tým, že jednotlivé údaje sa nespájajú iba s určitými oblasťami spoločenského a sociálno-ekonomického života, ale sa hodnotia komplexne.

Superintendent Ján Seberíni sa hneď po nástupe do tejto funkcie (1834) rozhodol vykonať kanonickú vizitáciu (predchádzajúca bola roku 1818), aby mal od začiatku svojho mandátu dobrý prehľad o cirkevných, ako aj spoločenských a sociálno-ekonomických pomeroch v cirkevných zboroch svojho dištriktu. Pri porovnaní zápisníc z predchádzajúcich kanonických vizitácií v Báčsko-sriemskom senioráte, ktoré boli vykonané v rokoch 1798, 1810 a 1818, tiež zápisníc z posledných vizitácií, ktoré sa uskutočnili v rokoch 1835 a 1836, možno konštatovať, že v nich nie sú podstatné rozdiely: väčšinou sa dávajú odpovede na také isté, resp. podobne formulované otázky ako vo *Vzore zápisnice z kanonickej vizitácie z roku 1835 vykonanej v ctihodnom Báčsko-sriemskom senioráte*. Väčší rozdiel je iba v ich rozsahu, t. j. zápisnice z rokov 1835 a 1836 sú značne obširnejšie.

²⁰ Butín a Vukova sa nenachádzajú na území Vojvodiny – dnes sú to dediny v Rumunsku, neďaleko od Aradu. V období vykonávania tejto kanonickej vizitácie evanjelické cirkevné zbory v Butíne a Vukovej boli súčasťou Banátskeho seniorátu a boli prepojené so slovenskými cirkevnými zbormi vo Vojvodine aj tým, že tu vykonávali službu niektorí slovenskí učitelia a kňazi z Báčky.

V tridsiatych rokoch 19. storočia kanonické vizitácie vykonalo aj Ďakovacké rímskokatolícke biskupstvo vo svojich farnostiach v Srieme a Slavónsku. Každý kňaz dostal tlačenej exemplár na 47 stranách veľkého formátu (34,5 × 22 cm). Otázky boli zoskupené v pätnástich kapitolách s názvami: o farnosti, o filiách, o bohoslužbách, o kázaní a katechizácii, o udeľovaní sviatostí, o cintorínoch, o matrikách a cirkevných knihách, o kňazovi a kaplánoch, o fare a príjmoch kňazov, o škole a učiteľoch, o veriacich, ich obyčajach a spôsobe života. V tlačenej exemplári bol po otázkach ponechaný voľný priestor na odpovede. Keďže miesta na odpovede nebolo vždy dosť, niektorí kňazi zaznamenávali svoje odpovede aj na margách (Šršan, 2007: XV–XVI). Čo sa však týka samotných otázok kanonickej vizitácie Ďakovackého biskupstva z roku 1833 a vizitácií evanjelických zborov v Báčsko-sriemskom a Banátskom senioráte z rokov 1835 a 1836, podstatných rozdielov v nich takmer nebolo, pretože sa vyžadovali odpovede na veľmi podobné otázky. Rozdiely, ktoré sú zaznamenané, vychádzajú z dogmatických a organizačných rozdielov medzi týmito dvoma konfesiami. Žiaľ, nepodarilo sa nám nájsť zápisnice kanonických vizitácií pravoslávnych veriacich Karlovackej mitropolie z prvej polovice 19. storočia. Zachované zápisnice z kanonických vizitácií v niektorých parochiách (farnostiach) Karlovackej mitropolie z polovice 18. storočia sú veľmi krátke a hlavne ponúkajú údaje iba o počte a menách kňazov, o prostriedkoch, ktoré parochie platia mitropolii, o počte veriacich, o menách cirkevných tútorov a učiteľov; ak v osade existovali školy, tak aj údaje o počte žiakov (Нинковић, 2019; 2020).

V prvej kapitole každej zápisnice evanjelických cirkevných zborov v Báčsko-sriemskom a Banátskom senioráte sa zaznamenávajú údaje o zakladaní konkrétneho evanjelického spoločenstva, o začiatku práce školy, o prvých učiteľoch, ktorí často do prijatia prvého kňaza vykonávali modlitby a niektoré cirkevné obrady. Priložené štatistické údaje o predchádzajúcom roku sú spísané na základe matrik a sú spoľahlivým materiálom pri opise demografických pomerov v jednotlivých slovenských osadách, ale i pri charakteristike celistvého demografického stavu slovenského spoločenstva na tomto území. V zápisniciach jednotlivých cirkevných zborov sa uvádzajú aj údaje o epidémii cholery. V tom čase zmiešané manželstvá evanjelikov (uzavierané s reformovanými a rímskokatolíckmi) boli zriedkavé, napr.: v Bajši z 295 manželských párov boli zmiešané dve manželstvá; v Hložanoch bolo 545 manželských párov, z toho boli dva zmiešané páry; v Kysáči bolo 489 evanjelických manželských párov, zmiešaných nebolo; v Petrovci z 1106 manželských párov boli iba dva zmiešané; v Aradáči z 371 bolo sedem zmiešaných párov; v Padine z 542 jeden zmiešaný pár. Iba v cirkevnom zbore v Novom Sade percento zmiešaných manželstiev bolo omnoho väčšie a tvorilo 36,78% (87 evanjelických a 32 zmiešaných manželských párov). V historiografii je použitá iba časť

predložených štatistických údajov, ktoré boli zaznamenané v týchto zápisniciach. Údaje o stavbe chrámov, o ich úprave, inventári a pod. svedčia o dobrej organizácii evanjelických zborov, o ochote členov cirkevného zboru obetovať sa pre spoločenstvo a ochote majetnejších spoločenstiev pomôcť chudobnejším. Zemepáni podporovali svojich poddaných hlavne materiálne, a to zaopatrením cirkevných zborov, najmä vyčleňovaním pozemkov pre výstavbu chrámov a škôl, tiež i pôdy pre zabezpečenie kňaza a učiteľa. O to sa niekedy pričinili aj stoliční úradníci (Aradáč). Štátne alebo komorské vrchnosti nedávali príspevky na výstavbu evanjelických chrámov ani materiálnu podporu evanjelickým kňazom.

Príjmy boli vo všetkých evanjelických cirkevných zboroch zbierané podobným spôsobom: na bohoslužbách „so zvončekom“, ako milodary na veľké výročné sviatky a ako dobrovoľné príspevky, za zvonenie na pohreboch a podobne. V niektorých cirkevných zboroch boli príspevky zbierané na hostinách pri krstoch alebo na svadbách. Avšak základný príjem získaval cirkevný zbor z lektikálnych dávok veriacich, ktoré boli v každom zbore presne určené a spravidla pozostávali z peňažných dávok manželských párov v naturáliách (najmä v obilninách, vo vinohradníckych oblastiach aj vo víne) a z ročných splátok v peniazoch za každý manželský pár.

Príjmy cirkevných zborov spravovali samotné zbory, zveriac túto úlohu zvoleným kurátorom. Cirkevné pokladne sa zvyčajne uschovávali na fare a spravidla mali dva kľúče, z ktorých jeden bol u kurátora a druhý u kostolníka. Kňazi zväčša v prítomnosti kurátora zapisovali príjmy a výdavky do knihy účtov. Konečné vyúčtovanie bolo každoročne predložené a schvaľované na zhromaždení presbyterstva, na ktorom často účinkovali aj predáci cirkevného zboru. V zboroch na Vojenskej hranici uschovávali pokladne evanjelických cirkevných zborov hraničiarске vrchnosti, ktoré zároveň mali významnú úlohu pri kontrole ich príjmov a výdavkov.

Cirkevné vrchnosti prikazovali kňazom, aby pravidelne viedli a uschovávali archívy, cirkevné knihy, dokumenty, matriky a inventárne knihy, knihy účtov a protokolov. Komisia kanonickej vizitácie občas vo svojich pripomienkach (ktoré boli prílohou zápisnice a obsahovali postrehy, napomenutia alebo pokyny kňazom) odporúčala, aby kňazi viedli cirkevné knihy adekvátnejšie alebo svedomitejšie. Niektoré cirkevné zbory vo svojich cirkevných archívoch uschovávali najvýznamnejšie dokumenty o svojej minulosti. V Aradáči, Kulpíne, Kysáči, Laliti a v Starej Pazove kňazi viedli kroniky, ktoré sú aj dnes dôležitým zdrojom pre historiografiu.

V zápisniciach sú zaznamenané základné údaje o cintorínoch. Na cintoríny sa zvyčajne zamedzovalo prístupu dobytká. Ak nie, komisia uložila cirkevnému zboru, aby sa tak stalo čím skôr. Podľa návodov kňazov boli v zboroch dodržiavané sanitárne a iné predpisy o pochovávaní. V prípadoch, keď bolo málo miesta na

pochovávanie, komisia nariadila cirkevným zborom, aby požadovali od zemepána pozemok na nový cintorín.

Niektoré cirkevné zbory mali svoje filie. Cirkevný zbor v Hložanoch mal filie v Čelareve, Palanke a Begeči, ale veriacich mal aj v iných osadách z druhej strany Dunaja, v Čereviči, Banošture, Grabari, Sviloši, Suseku, Neštine, Iloku a v iných osadách. Častejšie boli také prípady, keď cirkevné zbory formálne nemali filiály, ale mali veriacich v osadách v bližšom a širšom okolí (Aradáč, Bajša, Kysáč, Nový Sad, Pivnica), o ktorých sa duchovne starali kňazi matkocirkvi.

Každý kňaz vo svojej správe zaznamenával opis morálneho stavu v cirkevnom zbore uvádzajúc, či sú medzi veriacimi nejaké zlozvyky, či sú mimomanželské deti, rozídené manželstvá, či je niekto z cirkevného zboru vo väzení, ak áno, kvôli akému priestupku a pod. Podľa záznamov miestnych kňazov verejných hriešnikov alebo zjavných protivníkov viery zvyčajne nebolo. Oddelene žijúcich manželov bolo málo a kňazi sa také manželstvá snažili znovu spojiť. V zápise vyhotovenom na konci vizitácie v Báčsko-sriemskom senioráte sa zdôrazňuje, aby sa kňazi snažili oddelene žijúcich manželov čím skôr spojiť, lebo ak pripustia, aby odlúčenosť trvala rok a viac, opätovné spojenie manželov bude omnoho ťažšie. Za vážny morálny priestupok sa považovalo priviesť na svet nemanželské dieťa. V evanjelických osadách boli takéto prípady zriedkavé (Kysáč, Petrovec), v zmiešaných prostrediach a v hraničiarskych sídlach bolo takých prípadov o niečo viac (Stará Pazova), no zdá sa, že najviac ich bolo v meste Nový Sad (dve-tri mimomanželské deti ročne na 513 členov cirkevného zboru). V spomínaných obciach bolo málo ťažkých kriminálnych priestupkov, pre ktoré ľudia skončili vo väzení, ako napríklad pre usmrtenie novorodenca pri pôrode (Petrovec), pre krádež (Nový Sad) a pod. Na úteku bol jeden príslušník cirkevného zboru, a to pre usmrtenie brata. Ako najčastejšie prehrešky alebo zlozvyky medzi veriacimi sa uvádzajú opilstvo, hádky, spory a klebety. Niekoľko kňazov zaznamenalo svoju negatívnu mienku o správaní a morálnom živote mládeže. Kňaz v Petrovci uvádza, že mládenci sa nezúčastňujú katechizácie a v nedeľu po bohoslužbách odchádzajú do krčiem, kde trávajú čas tancovaním, spievaním, hraním kariet a pitím. Kňaz v Starej Pazove uvádza, že ľudia na hranici sú arogantní a náchylní požívať alkoholické nápoje.

Takmer vo všetkých cirkevných zboroch boli veľmi rozšírené rôzne typy povier, z nich sa najčastejšie spomínajú tieto: viera v zázraky, rozmanité formy začarovania a bosoráctva pri rôznych nešťastiach, úpadku domácnosti, pri liečbe chorých, hľadani zlodeja a pod. Kňazi často uvádzajú, že aj napriek ich vytrvalej námahe, aby všetky tieto „slabosti“ veriacich utlmili, mali v tom iba nepatrný úspech. Je možné, že kňazi vo svojich správach niekedy nechceli zaznamenávať všetky negatívne javy, ktoré sa objavovali v spoločenstve, lebo by sa tak odkrývali

slabiny ich vlastného pôsobenia v cirkevnom zbore. Ján Stehlo vo svojich *Dejinách Petrovca* uvádza, že roku 1839 akoby „diabol zišiel” do jeho cirkevného zboru, toľko sa odrazu udialo vážnych morálnych priestupkov: otec určitý čas cudzoložil s vlastnou dcérou; otčim mal pomer s nevlastnou dcérou, keď zostala tehotná, chcel ju rýchlo vydať, aby sa nezistila pravda; jeden člen cirkevného zboru bol chytený pri akte sodomie; jedna dievka porodila nemanželské dieťa; cirkevný kurátor bol prichytený pri cudzoložstve (Stehlo, 1818: 164 – 165). Okrem toho Stehlo na viacerých miestach v *Dejinách* spomína prípady úmyselného založenia požiaru z dôvodu nezhôd, závidisti alebo nenávisťi.

V zápisniciach sa dosť obsérne uvádzajú údaje o pôvode, vzdelávaní a službe kňazov, ktorí tu slúžili, hlavne o tých, ktorí písali zápisnice. Najväčší počet kňazov pochádzal z Hornej zeme. Zvyčajne to boli synovia kňazov a učiteľov, zriedkavejšie remeselníkov a úradníkov. Budúci kňazi a učители navštevovali stredné školy/gymnázia v Modre, Poľnom Berinčoku, Trenčíne, Banskej Bystrici a filozofické a teologické štúdiá v Bratislave, Šoproni, Šemnici a vo Viedni. Je povšimnutiahodné, že študenti počas stredoškolského štúdia často vystriedali dve-tri vzdelávacie centrá, takisto aj počas vyšších štúdií. Mnohí po štúdiu filozofie a teológie pokračovali ešte rok-dva v štúdiu na univerzitách v Nemecku: vo Wittenbergu, v Halle, Berlíne alebo Jene. Kňazi spravidla ovládali aspoň tri jazyky: nemecký, latinský a slovenský, zvyčajne vedeli aj po maďarsky a srbsky a niektorí z nich aj po francúzsky či rumunsky. Z kňazov je iba nepatrný počet tých, ktorí neskončili štúdiá, resp. nezískali diplom z filozofie a teológie, no napriek tomu vykonávali kňazskú službu “kvôli potrebe”. Takí zvyčajne určitý čas vykonávali učiteľskú a levitskú službu (Ján Rohoň, Ján Kutlík, Andrej Vodár). Menší počet kňazov v uvedených cirkevných zboroch pochádzal z týchto domovských oblastí. Niektorí z nich navštevovali dolnozemske nižšie stredné školy: Seniorálne gymnázium v Novom Vrbase (Ján Rohoň, Juraj Rohoň, Samuel Michalovič), pravoslávne gymnázium v Novom Sade (Daniel Martinek) alebo v Srijemských Karlovcich (Ján Rohoň). V prvej polovici 19. storočia slovenskí evanjelici na Dolnej zemi pripisovali vzdelávaniu svojich detí čoraz väčšiu dôležitosť a vďaka tomu sa formovala domáca inteligencia z vlastných radov.

Kňazi zväčša pozitívne hodnotili príchod veriacich na bohoslužby, prijímanie Večere Pánovej a pod. Niektorí kritizovali neprimerané správanie mládeže v chráme a tiež aj nepravidelné navštevovanie katechizácie, ktorú zanedbávali najmä chlapci. Preto kňazi obviňovali a karhali rodičov, pričom zdôrazňovali, že sa (rodičia) málo starajú o duchovný život svojich detí.

Príprava katechumenov, resp. konfirmandov na konfirmáciu bola vo väčšine cirkevných zborov uskutočňovaná v období Veľkého pôstu a sviatočná konfirmácia v prítomnosti veriacich bola na Zelený štvrtok alebo Veľký piatok. Iba v Petrovci

a v Kulpíne bolo toto vyučovanie uskutočňované v adventnom období a sviatočná confirmácia pred Vianocami. Kňazi vo svojich správach zdôrazňovali, že sa pri vykonávaní cirkevných úkonov, t. j. krstov, sobášov, pohrebov, udeľovaní Večere Pánovej a pod. všetko vykonáva podľa všeobecne akceptovanej praxe a v súlade s predpismi a zákonmi.

Evanjelické cirkevné zbory mali autonómiu týkajúcu sa pozývania a prepúšťania učiteľov a kňazov a uzatvárania zmlúv. Príjmy a platy učiteľa a kňaza pozostávali z fixnej sumy v hotovosti, z dávok v naturáliách v obilí (pšenica, zmiešané žito s ražou, ovos), vo vinohradníckych oblastiach sčasti aj vo víne, v palivovom dreve a zvyčajne tak kňaz, ako i učiteľ každoročne dostávali z každého domu kohúta. Okrem toho cirkevné zbory od zemepánov dostávali pôdu pre kňaza (celú alebo tri štvrtiny sesie) a učiteľa (pol sesie), ktorú v niektorých cirkevných zboroch obrábali bezplatne veriaci, kým v iných zboroch obhospodarovali pôdu kňazi a učitelia vo vlastnej réžii. Keďže kňazi a učitelia mali príjmy aj z vykonávania niektorých úkonov, napr. krstov, sobášov, pohrebov a pod., vo väčších cirkevných zboroch to predstavovalo značný príjem.

Mienku a hodnotenie morálneho charakteru kňaza do zápisnice zaznamenával vizitátor. Ako pozitívne vlastnosti kňazov sa uvádzajú: vzdelaný; dobrý pastier, kazateľ a katechéta; svedomite vykonáva svoju službu; jemnej povahy, žije v zhode so svojimi veriacimi. Niekedy sa uvádzajú objektívne prekážky kňaza vo vykonávaní jeho povinností: kňaz je mladý a nedostatočne vzdelaný; kňaz pre starobu alebo chorobu nie je schopný vykonávať kňazskú službu. Ba čo viac, superintendent sa nezdráhal napísať negatívne hodnotenie alebo prísne pokarhanie, a tak pri hodnotení jednotlivých kňazov nájdeme takéto záznamy: málo vzdelaný, no pyšný; nežije v zhode so svojimi veriacimi; pokrytecký chamtivec, ktorý „dobre strihá svoje ovce“. Takže niektorí kňazi a učitelia boli podrobení kritike a v záverečnom hodnotení komisia kanonickej vizitácie navrhla opatrenia, ktoré museli dodržiavať, aby zlepšili svoj pracovný výkon.

Vo všetkých slovenských evanjelických cirkevných zboroch existovali profesionálne školy, ktoré boli v kompetencii cirkvi. Podľa školského zákona Ratio educationis (1777) deti od 6 do 12 rokov boli školopovinné, no spravidla bol počet žiakov navštevujúcich školu menší. Školský rok mal trvať od 1. septembra do konca júna, no vyučovanie zvyčajne začínalo neskoršie, v októbri či v novembri, a po ročnej skúške, ktorá sa najčastejšie uskutočňovala hneď po Veľkej noci, veľký počet žiakov prestal chodiť do školy. Dôvody nepravidelnej dochádzky sú rôzne: ľahostajnosť rodičov, nedostatok oblečenia (najmä v zimnom období), domáce práce, služba, opatrovanie mladších súrodencov. V Starej Pazove viac ako polovica školopovinných detí nechodila do školy pravidelne a ako hlavný dôvod sa uvádza

nedostatočná starostlivosť rodičov a hospodára domu, ktorí neposielajú deti do školy, nekupujú im knihy a namiesto toho ich posielajú pásť svine, kone a rožný dobytok alebo ovce.

Na základe správ možno konštatovať, že učebníc určených pre žiakov bolo málo. Uvádzajú sa tieto: Lutherov *Malý katechizmus*, Herderov *Katechizmus* a Kolárova *Čítanka*. Rozsiahlejší je zoznam kníh a učebníc, ktoré mohli používať učiteľia, no otázka, ktoré učebnice skutočne mali a používali, zostáva nezodpovedaná.

Slovenské evanjelické školy v Báčsko-sriemskom a Banátskom senioráte nemali svoje fondácie. Školské budovy a byty pre učiteľov vo väčších a majetnejších cirkevných zboroch boli v dobrom stave. V menších alebo mladších cirkevných zboroch sa často konštatuje, že ešte nevystavali faru, školu a byt pre učiteľa, že sú v zlom stave alebo že sa chystá výstavba nového alebo oprava už existujúceho objektu.

Hoci sa nám nepodarilo nájsť zápisnice z kanonických vizitácií, ktoré predchádzali vizitáciám z rokov 1835 a 1836, ani tej z roku 1847, čo by bolo žiaduce kvôli porovnávaniu štatistických a iných údajov, na základe dostupnej literatúry a relevantných zdrojov (cirkevných kroník a matrík) môžeme konštatovať, že sa v tomto období počet veriacich v slovenských evanjelických cirkevných zboroch neustále zväčšoval vďaka prirodzenému prírastku a prisťahovaniu nových kolonistov. Ekonomická stabilizácia a pokrok obyvateľstva ponúkali väčšie možnosti na nápravu existujúceho stavu cirkevných zborov: stavali sa nové chrámy, niektoré boli zväčšované, renovované, opravované, stavali sa nové školské budovy a byty pre učiteľov. Väčšina školopovinných detí navštevovala školu a väčšina slovenského obyvateľstva bola gramotná. Mnohí veriaci kupovali cirkevné a náboženské knihy. Kňazi zvyčajne prichádzali z Hornej zeme, kde ukončili stredné školy a filozoficko-teologické štúdiá. Aj učiteľia mali zväčša potrebnú kvalifikáciu a najčastejšie študovali na Hornej zemi. Tiež aj písomnosti, bohoslužobné, náboženské a školské knihy boli zaobstarávané z Hornej zeme. Týmto spôsobom evanjelické vierovyznanie, cirkevná spolupráca s príslušníkmi cirkevných zborov v starom domove a tiež knihy v značnej miere vplývali na zachovanie a rozvoj vedomia Slovákov na Dolnej zemi o spolupatričnosti k Slovákom na Hornej zemi a chránili ich pred asimiláciou v mnohonárodnostnom a mnohokonfesionálnom prostredí v Báčke, Srieme a Banáte. Cirkev a konfesionálna škola v materinskom jazyku sa v značnej miere starali o zachovanie morálky veriacich v najširšom zmysle slova, o pozdvihovanie všeobecnej zdravotnej a občianskej kultúry, o podporovanie evanjelických stredných a vysokých škôl, ako aj o rozvoj vlastnej inteligencie.

Rezime

KANONSKE VIZITACIJE SLOVAČKIH EVANGELIČKIH CRKVENIH ZAJEDNICA U BAČKOJ, SREMU I BANATU 1835. I 1836. GODINE

Zapisnici o kanonskoj vizitaciji slovačkih evangeličkih²¹ crkvenih zajednica u Bačkoj, Sremu i Banatu, koju je superintendent Banskog dištrikta Jan Seberinji obavio komisijski 1835. i 1836. godine pružaju obilje podataka koji još nisu, ili su nedovoljno poznati i korišćeni u istoriografiji. Analizom zapisnika sastavljenih u 17 slovačkih evangeličkih crkvenih zajednica na teritoriji današnje Vojvodine (Aradac, Bajša, Butin, Gložan, Hajdučica, Kisač, Kovačica, Kulpin, Lalić, Novi Sad, Padina, Petrovac, Pivnice, Selenča, Silbaš, Stara Pazova, Vukova)²² može se sačiniti klasifikacija podataka koji se odnose na pojedine oblasti društvenog i socijalno-ekonomskog života, od usko crkvenog, religijskog, obrazovnog, kulturno-nacionalnog i političkog, do društvenog u širem smislu, na svakodnevni život zajednica, međuljudske odnose, zdravstvene ili demografske prilike i slično. Naravno, ove klasifikacije su više uslovne, jer pojedinačni podaci ne mogu se vezivati isključivo samo za neke od oblasti društvenog i socijalno-ekonomskog života.

Superintendent Jan Seberinji je odmah po stupanju na ovu dužnost (1834) odlučio da obavi kanonsku vizitaciju (prethodna je bila 1818. godine), da bi od početka svog mandata imao dobar uvid u crkvene i šire društvene i socijalno-ekonomske prilike u crkvenim zajednicama svog dištrikta. Kad se porede zapisnici s prethodnih kanonskih vizitacija u Bačko-sremskom senioratu, koje su obavljene 1798, 1810. i 1818. godine, i ove iz 1835. i 1836. godine, nema suštinskih razlika:

²¹ Правопис српскога језика (Митар Пешикан, Јован Јерковић, Мато Пижурица. - Измењено и допуњено екавско изд. - Нови Сад: Матица српска, 2010, стр. 310) у значењу верске институције наводи употребу prideва evangeličičка црква. У Речнику српскога језика (Милица Вујанић и др. - Измењено и поправљено издање. - Нови Сад: Матица српска, 2011, стр. 323) наводи се паралелна употреба термина evangeličičки и evangeličičки за све појмове који се одnose на evangелике. Према црквеном узусу Словачке evangеличке augzburške veroispovesti цркве у Србији усталјена је употреба prideва evangeličičки. Овај prideв се користи и у оквиру званичног назива црквене институције и као такав се користи на табли са називом институције, у званичној црквеној кореспонденцији и документима на српском језику, те га ми такође употребљавамо у оваквом облику.

²² Butin i Vukova se ne nalaze na teritoriji Vojvodine – danas su to sela u Rumuniji, nedaleko od Arada. U vreme ove kanonske vizitacije evangeličke crkvene zajednice u Butinu i Vukovoj bile su u sastavu Banatskog seniorata, tesno povezane sa Slovacima u Vojvodini. Tu su službovali neki slovački učitelji i sveštenici iz Bačke.

uglavnom se daju odgovori na ista, odnosno slično formulisana pitanja kao u *Šemi zapisnice kanonske vizitacije iz 1835. godine koja je obavljena u Bačko-sremskom senioratu*. Ipak, zapisnici iz 1835. i 1836. godine su znatno opširniji.

Tridesetih godina XIX veka kanonske vizitacije je obavljala i Đakovačka rimokatolička biskupija u svojim župama u Sremu i Slavoniji. Svaki župnik je dobio štampani primerak na 47 strana velikog formata (34,5 x 22 cm). Pitanja su grupisana u XV poglavlja, sa naslovima: o župnoj crkvi, o filijalama, o bogosluženju, o propovedanju i katehizaciji, o podeljivanju sakramenata, o grobljima, o matičnim i župnim knjigama, o župniku i kapelanima, o župnom domu i prihodima sveštenika, o školi i učiteljima, o vernicima, njihovim običajima i načinu života. U štampanom primerku posle pitanja ostavljan je prostor za odgovor. Za odgovor na neka pitanja nije ostavljeno dovoljno praznog prostora, pa su neki župnici svoj odgovor morali nastaviti i na marginama. (Šršan, 2007: XV–XVI). Što se pak tiče samih pitanja kanonske vizitacije Đakovačke biskupije iz 1833. i vizitacije evangeličkih zajednica u Bačko-sremskom i Banatskom senioratu 1835. i 1836. godine, suštinskih razlika skoro i nema – uglavnom se traže odgovori na veoma slična pitanja. Razlike koje se očituju proizilaze iz dogmatskih i organizacionih razlika između ove dve konfesije. Na žalost, nismo uspeali da pronađemo zapisnike kanonskih vizitacija pravoslavnih vernika Karlovačke mitropolije iz prve polovine XIX veka. Sačuvani zapisnici kanonske vizitacije pojedinih parohija Karlovačke mitropolije iz sredine XVIII veka su veoma kratki i najčešće pružaju podatke samo o broju i imenima sveštenika, o sredstvima koja parohije uplaćuju mitropoliji, o broju vernika, o imenima crkvenih tutora i učitelja, ako u selu postoje škole, o broju učenika (Нинковић, 2019; 2020).

U prvom poglavlju svakog zapisnika evangeličkih verskih zajednica u Bačko-sremskom i Banatskom senioratu daju se podaci o osnivanju konkretne evangeličke zajednice, o početku rada škole, o prvim učiteljima, koji su – do primanja prvog sveštenika – često predvodili molitve i obavljali određene crkvene obrede. Priloženi statistički podaci zajednica za prethodnu godinu, sastavljeni na osnovu matičnih knjiga, predstavljaju pouzdanu građu za sagledavanje demografskih prilika u pojedinim slovačkim naseljima, ali i za uobličavanje celovitih demografskih prilika slovačke zajednice na ovim prostorima. U zapisnicima za pojedine zajednice navode se podaci o epidemiji kolere. U to vreme mešoviti brakovi evangelička (sklapani sa reformatima i rimokatolicima) bili su retkost; na primer, u Bajši od 295 bračnih parova 2 su mešovita; u Gložanu od 545 bila su 2 mešovita para; u Kisaču je bilo 489 čistih evangeličkih bračnih parova, mešovitih nije bilo; u Petrovcu od ukupno 1106 samo dva mešovita para; u Aradcu od 371 ima 7 mešovitih parova; u Padini od 542 jedan mešoviti par. Samo u zajednici u Novom Sadu procenat mešovitih

brakova je mnogo veći i iznosi 36,78% (87 čista i 32 mešovita bračna para). U istoriografiji je korišćen samo deo statističkih podataka iznetih u ovim zapisnicima. Podaci o podizanju hramova, o njihovom uređenju, inventaru i slično svedoče o dobroj organizaciji evangeličkih zajednica, o spremnosti članova da daju priloge za zajednicu i spremnosti imućnijih zajednica da pomažu siromašnijim. Vlastelini su uglavnom materijalno podržavali svoje podanike u izdržavanju crkvenih zajednica, naročito izdvajanjem placeva za gradnju crkava i škola kao i zemlje za izdržavanje sveštenika i učitelja. U tome su se ponekad isticali i županijski činovnici (Aradac). Državne ili komorske vlasti nisu davale priloge za podizanje evangeličkih hramova niti materijalnu podršku evangeličkim sveštenicima.

Prihodi su u svim evangeličkim crkvenim zajednicama prikupljeni na sličan način: na bogoslužju „sa zvoncem“, kao milodari na velike godišnje praznike i kao dobrovoljni prilozi, od zvonjenja na sahranama i slično. U nekim crkvenim zajednicama prilozi za zajednicu prikupljeni su na gozbama prilikom krštenja ili na svadbama. Ipak, glavni prihod crkvene zajednice dolazio je od lektikalnih davanja vernika, koja su u svakoj zajednici bila tačno utvrđena, a po pravilu su se sastojala od novčanih davanja bračnih parova u naturi, uglavnom u žitaricama, u vinogradarskim oblastima i u vinu, i godišnjih uplata u novcu po bračnom paru.

Prihodima crkvenih zajednica upravljale su same zajednice, poveravajući taj zadatak izabranim kuratorima. Crkvene kase su se obično čuvale u parohijskom domu i po pravilu su bile opremljene sa dva ključa, od kojih je jedan bio kod kuratora, drugi kod crkvenjaka. Prihode i izdatke sveštenici su upisivali u knjige računa pretežno u prisustvu kuratora. Konačni obračun je svake godine razmatran i prihvatatan na sednici prezbiterijata kojoj su često prisustvovali i viđeniji članovi zajednice. U crkvenim zajednicama u Vojnoj granici kase evangeličkih crkvenih zajednica čuvale su graničarske vlasti, koje su imale značajnu ulogu u kontrolisanju njihovih prihoda i rashoda.

Crkvene vlasti nalagale su sveštenicima da uredno vode i čuvaju arhive, crkvene knjige, dokumenta, matične i inventarske knjige, knjige računa i protokola. Komisija kanonske vizitacije ponekad je u svojim primedbama, koje su date kao prilog zapisniku, iznosila svoja mišljenja, opomene ili naloge sveštenicima da adekvatno ili savesnije vode crkvene knjige. Neke zajednice su u crkvenim arhivama čuvale i najznačajnija dokumenta o svojoj prošlosti. U Aradcu, Petrovcu, Kulpinu, Kisaču, Laliću i Staroj Pazovi sveštenici su vodili hronike, koje su i danas značajni izvori za istoriografiju.

U zapisnicima su dati osnovni podaci o grobljima. Groblja su uglavnom bila adekvatno zaštićena od ulaska stoke. Ako nisu, komisija je nalagala crkvenoj zajednici da se to što pre učini. Prema navodima sveštenika, u zajednicama su

poštovani sanitarni i drugi propisi o sahranjivanju. U nekim slučajevima komisija je nalagala zajednicama da zbog popunjenosti groblja traži od vlastelina zemljište za novo.

Neke crkvene zajednice su imale svoje filijale. Zajednica u Gložanu je imala filijale u Čelarevu, Palanci i Begeču, ali je vernike imala i u naseljima s one strane Dunava, u Čereviću, Banoštoru, Grabaru, Svilošu, Suseku, Neštinu, Iloku i drugim mestima. Crkvena zajednica sa najviše filijala (18) bila je ona u Vukovoj (Temeš-Vukovar). Matična crkvena zajednica u Vukovoj je imala 350 vernika a u filijalama je bilo 526, od čega u Vukovoj 15 plemića, a u filijalama 56. Češći je bio slučaj da crkvene zajednice formalno nisu imale filijale, ali su imale vernike u naseljima u bližoj ili daljoj okolini (Aradac, Bajša, Kisač, Novi Sad, Pivnice), o kojima su duhovnu brigu vodili sveštenici matice.

Svaki sveštenik je u izveštaju davao opis moralnog stanja u crkvenoj zajednici navodeći da li među vernicima postoje neke posebne loše navike i ponašanja, da li ima vanbračne dece, rastavljenih brakova, da li je neko iz zajednice u zatvoru, zbog kakvog prestupa i slično. Prema navođenju mesnih sveštenika javnih grešnika ili otvorenih protivnika vere uglavnom nije bilo. Rastavljenih brakova je bilo malo, a sveštenici su nastojali da takve ponovo spoje. U aktu sastavljenom na kraju vizitacije u Bačko-sremskom senioratu ističe se da sveštenici nastoje da rastavljene brakove spoje što pre, jer ako dopuste da ta razdvojenost traje godinu dana i više, ponovno spajanje supružnika će biti mnogo teže. Ozbiljnim moralnim posrnućem smatrano je rađanje vanbračne dece. U čistim evangeličkim naseljima takvi slučajevi su bili retki (Kisač, Petrovac), u mešovitim sredinama i u graničarskim naseljima takvih slučajeva bilo je nešto više (Stara Pazova). Najviše ih je izgleda bilo u gradu Novom Sadu – dvoje-troje vanbračne dece godišnje na 513 članova zajednice. Malo je bilo težih kriminalnih prestupa zbog kojih su ljudi završavali u zatvoru, kao, na primer, zbog čedomorstva pri porođaju (Petrovac), zbog krađe (Novi Sad), a jedan je bio u bekstvu zbog bratoubistva. Kao najčešći nedostaci ili negativne pojave među vernicima navode se pijanstvo, svađe, ogovaranja. Nekoliko sveštenika iznosi prilično negativno mišljenje o ponašanju i moralnom životu omladine. Sveštenik u Petrovcu navodi da mladići ne dolaze na katehizaciju, a nedeljom posle bogoslužjenja odlaze u kafane i tu provode vreme u pesmi, igri, kartanju i pijančenju. Sveštenik u Staroj Pazovi navodi da su ljudi na granici arogantni, skloni pijanstvu.

U skoro svim crkvenim zajednicama bili su veoma rašireni različiti oblici sujeverja, a najčešće se spominju: gatanje i verovanja da nesreće i nazadovanje domaćinstava izazivaju uroci, vraćanje prilikom bolesti, u traženju kradljivaca i slično. Sveštenici često navode da i pored upornog nastojanja da sve te „slabosti“

vernika suzbiju u tome imaju malo uspeha. Možda sveštenici u svojim izveštajima ponekad nisu hteli da iznose sve negativne pojave koje su se dešavale u zajednici, jer bi time na neki način otkrivali slabosti vlastitog delovanja. Jan Stehlo u svojoj *Istoriji Petrovca* navodi da 1839. godine kao da je “đavo ušao u njegovu zajednicu”, toliko se odjednom zbilo ozbiljnih moralnih prestupa: otac je izvesno vreme napastovao vlastitu kćer; očuh je napastovao pastorku, a kada je ostala u drugom stanju, pokušao je na brzinu da je uda, da se ne bi saznala istina; jedan član zajednice je uhvaćen u činu sodomije; jedna devojka je rodila dete; crkveni kurator je uhvaćen u neverstvu (Sztehlo, 1818: 164–165). Pored toga, Stehlo na više mesta u *Istoriji* spominje slučajeve podmetanja požara zbog svađa, zavisti ili mržnje.

U zapisnicima se daju dosta opširni podaci o poreklu, školovanju i službovanju sveštenika koji su ranije službovali, a naročito onih koji su ih pisali. Najveći broj sveštenika je bio poreklom iz Gornje zemlje. Bili su uglavnom sinovi sveštenika i učitelja, ređe zanatlija ili službenika. Budući sveštenici i učitelji su srednje škole/gimnazije pohađali u Modri, Mezoberenju, Trenčinu, Banskoj Bistrici, a filozofske i teološke studije u Bratislavi, Šopronu, Banskoj Šćjavnjici i Beču. Može se uočiti da su učenici u toku pohađanja srednje škole često promenili dva ili tri obrazovna centra, a tako je bilo i na studijama. Mnogi su posle završenih studija filozofije i teologije u zemlji nastavljali takve studije, godinu ili dve, na univerzitetima u Nemačkoj, u Vitenbergu, Haleu, Berlinu i Jeni. Sveštenici su po pravilu znali bar tri jezika: nemački, latinski i slovački. Većina je znala i mađarski i srpski, a neki i rumunski ili francuski. Neznatan je broj onih sveštenika koji nisu završili predviđene studije, odnosno nisu stekli diplomu o završenim studijama filozofije i teologije, a bili su posvećeni i obavljali sveštenučku dužnost “zbog potrebe”. Takvi su obično u početku izvesno vreme obavljali učiteljsku i levitsku dužnost (Jan Rohonj, Jan Kutljik, Andrej Vodar). Manji broj sveštenika u navedenim crkvenim zajednicama bio je poreklom iz ovih krajeva. Neki od njih su niže srednje škole pohađali u Južnoj Ugarskoj: Senioralnu gimnaziju u Novom Vrbasu (Jan Rohonj, Juraj Rohonj, Samuel Mihalovič), pravoslavnu gimnaziju u Novom Sadu (Daniel Martinek) ili Sremskim Karlovcima (Jan Rohonj). U prvoj polovini XIX veka Slovaci evangelici na Donjoj zemlji sve više pridaju pažnju školovanju svoje dece i tako se formira domaća inteligencija.

Sveštenici su uglavnom pozitivno ocenjivali dolazak vernika na bogoslužjenja, primanja pričesti i slično. Poneki su isticali nedolično ponašanje omladine u crkvi, a takođe neredovno prisustvo katehizaciji, koju su uglavnom zanemarivali mladići. Za to su sveštenici okrivljavali i korili roditelje, ističući da malo brinu o duhovnom životu svoje dece.

Pripremanje katehumena odnosno konfirmanata za konfirmaciju je u većini crkvenih zajednica održavano u vreme Velikog posta, a svečana konfirmacija u prisustvu vernika bila je na „Zeleni četvrtak“ ili „Veliki petak“. Samo u Petrovcu i Kulpinu je ova pouka držana u vreme Adventa, a svečana konfirmacija uoči Božića. Sveštenici su u izveštajima uglavnom isticali da se u obavljanju svetih obreda – krštenja, venčanja, sahrana, podeljivanja pričesti – sve radi prema prihvaćenoj praksi i saglasno propisima i zakonima.

Evangeličke crkvene zajednice su imale autonomiju u pogledu pozivanja, sklapanja ugovora/vokatora i otpuštanja sveštenika i učitelja. Prihodi i plate učitelja i sveštenika sastojali su se od fiksnog iznosa u gotovom novcu, od davanja u naturi, u zrnu (pšenica, mešana pšenica/suražica, zob), u vinogradarskim oblastima delom u vinu, u drvima za ogrev, a obično su i sveštenik i učitelj godišnje dobijali petla od svake kuće. Pored toga, zajednice su od vlastelina dobijale zemlju za sveštenika (celu ili $\frac{3}{4}$ sesije) i učitelja ($\frac{1}{2}$ sesije). Njihovu zemlju su u nekim zajednicama besplatno obrađivali vernici, u drugim su to sveštenici i učitelji radili u vlastitoj režiji. Pošto su sveštenici i učitelji imali prihode i od obavljanja nekih obreda (krštenja, venčanja, sahrane i drugih) u većim crkvenim zajednicama, gde je bilo više vernika, to je predstavljalo značajan prihod.

Mišljenje i ocenu o moralnom liku sveštenika u zapisnike je upisivao vizitator. Kao pozitivne osobine sveštenika navode se: obrazovan, dobar pastir, propovednik i kateheta; savesno obavlja svoju dužnost; blage je naravi, živi u miru sa svojim vernicima. Ponekad se navode objektivne poteškoće sveštenika u obavljanju njegovih dužnosti: sveštenik je mlad i nedovoljno obrazovan; sveštenik zbog starosti ili bolesti nije u stanju da bolje obavlja svoju dužnost. Međutim, superintendant se nije libio i da otvoreno iznese negativnu ocenu ili strogu opomenu, te za pojedine sveštenike zapisuje: slabo obrazovan ali gord; živi u neslozi sa svojim vernicima; licemeran, srebroljubac koji „dobro šiša svoje ovce“. Nekim sveštenicima i učiteljima je izrečena kritika ili ozbiljnija mera u završnoj oceni komisije kanonske vizitacije.

U svim slovačkim evangeličkim zajednicama postojale su konfesionalne škole koje su bile pod kompetencijom Evangeličke crkve. Prema školskom zakonu Ratio educationis (1777) deca od 6 do 12 godina bila su obavezna da pohađaju školu, ali skoro svuda broj dece koja su stvarno pohađala školu bio je manji od broja dece obavezne za školu. Školska godina trebalo je da traje od 1. septembra do kraja juna, ali nastava je obično počinjala kasnije, u oktobru ili novembru, a posle godišnjeg ispita, koji se održavao najčešće odmah posle Uskrsa, najveći deo dece bi prestajao da dolazi u školu. Razlozi neredovnog pohađanja škole su različiti: nebriga roditelja, nedostatak odeće, naročito u zimskom periodu, domaći poslovi, služenje, čuvanje mlađe braće i sestara. U Staroj Pazovi više od polovine dece školskog uzrasta ne

dolazi u školu. Kao osnovni razlog navodi se nebriga roditelja i poglavara kućne zadruge, koji ne šalju decu u školu i ne kupuju im knjige, već ih šalju da čuvaju svinje, konje, rogatu stoku ili ovce.

Iz izveštaja se može zaključiti da je bilo malo udžbenika namenjenih učenicima, a spominju se sledeći: Luterov *Mali katehizam*, Herderov *Katehizam* i Kolarova *Čitanka*. Mnogo širi je spisak knjiga i užbenika koje su mogli koristiti učitelji, ali ostaje pitanje koje od tih knjiga su oni zaista imali i koristili ih u nastavi.

Slovačke evangeličke škole u Bačko-sremskom i Banatskom senioratu nisu imale svoje fondacije. U većim i imućnijim crkvenim zajednicama školske zgrade i stanovi učitelja su bili u dobrom stanju. U manjim ili mlađim zajednicama često se ističe da još nisu podigli parohijalni dom, školu i stan za učitelja, da su u lošem stanju, ili da se priprema podizanje novog ili restauracija postojećeg objekta.

Iako nismo uspeli da pronađemo zapisnike o kanonskim vizitacijama koje su prethodile onoj iz 1835. i 1836. godine, niti one iz 1847. godine, što bi bilo poželjno radi upoređivanja statističkih i drugih podataka, na osnovu poznate literature i relevantnih izvora (crkvenih hronika i matičnih knjiga) može se zaključiti da se u ovom periodu broj vernika u slovačkim evangeličkim crkvenim zajednicama neprekidno povećavao zahvaljujući prirodnom priraštaju i doseljavanju novih kolonista. Ekonomska stabilizacija i napredovanje stanovništva pružali su veće mogućnosti da se i prilike u crkvenim zajednicama poboljšavaju: podizani su novi hramovi, neki su proširivani, obnavljani i popravljani, podizane su nove školske zgrade i stanovi za učitelje. Najveći deo dece obavezne za školu pohađa nastavu. Veći deo slovačkog stanovništva je bio pismen. Mnogi su kupovali crkvene i verske knjige. Sveštenici su uglavnom dolazili iz gornjih krajeva, gde su završavali srednje škole i filozofsko-teološke studije. I učitelji su po pravilu mali potrebne kvalifikacije. I pisana reč, bogoslužbene, verske i školske knjige su nabavljane u gornjim krajevima. Na ovaj način su evangelička veroispovest, crkvena povezanost sa sunarodnicima u starom zavičaju i knjige u značajnoj meri davali doprinos čuvanju i razvijanju svesti o jedinstvu sa Slovacima u gornjim krajevima i čuvali ih od asimilacije u višenacionalnom i višekonfesionalnom okruženju u Bačkoj, Sremu i Banatu. Crkva i konfesionalna škola na maternjem jeziku su u značajnoj meri brinule o čuvanju morala vernika u najširem značenju te reči, o podizanju opšte zdravstvene i građanske kulture, o izdržavanju evangeličkih srednjih i visokih škola i o podizanju vlastite inteligencije.

Summary

ECCLESIASTICAL VISITATIONS OF SLOVAK EVANGELICAL CONGREGATIONS IN BAČKA, SREM, AND BANAT IN 1835 AND 1836

The visitation returns of the Slovak Evangelical congregations in Bačka, Srem and Banat conducted by the superintendent of the Banský dištrikt/superintendancy Ján Seberíni during the years 1835 and 1836 provide a great deal of information that has not been fully made use of in the historiography. Analysing the returns compiled in 17 Slovak Evangelical congregations in the region that is now modern-day Vojvodina (Aradáč, Bajša, Butín, Hložany, Hajdušica, Kysáč, Kovačica, Kulpín, Laliť, Nový Sad, Padina, Petrovec, Pivnica, Selenča, Silbaš, Stará Pazova, Vuková)²³, a classification of data related to certain areas of social and socio-economic life can be made – from narrowly ecclesiastical, religious, educational, cultural, national and political, to social in a broader sense, about everyday life of communities, interpersonal relations, health or demographic circumstances, and the like. Of course, these classifications are, in a sense, conditional, because individual data cannot be linked exclusively to some of the areas of social and socio-economic life.

Immediately after assuming his position (1834), superintendent Ján Seberíni decided to make a ecclesiastical visitation (the previous one was in 1818). It was with the intention to gain a good insight into the church and wider social and socio-economic conditions in the church congregations of his district from the beginning of his mandate. When comparing these returns with the returns from previous ecclesiastical visitations in Bačka-Srem Seniorat, which were carried out in 1798, 1810 and 1818, it can be concluded that there are no significant differences in them: mostly, the answers are given to the same or similarly formulated questions as in the Ecclesiastical Visitation Scheme from 1835, which took place in the Bačka-Srem Seniorat. However, the returns from 1835 and 1836 are considerably more extensive.

In the 1830s, ecclesiastical visitations were also performed by the Roman Catholic Diocese of Đakovo in its parishes in Srem and Slavonija. Each pastor received a printed copy of 47 large format pages (34.5 x 22 cm) with questions

²³ Butín and Vuková are not on the territory of Vojvodina – today they are villages in Romania, not far from Arad. At the time of this ecclesiastical visitation, the evangelical congregations in Butín and Vuková were part of the Banat Seniorat, closely connected with the Slovaks in Vojvodina. Some Slovak teachers and priests from Bačka served there.

grouped in fifteen chapters, with the following titles: on the parish church, on its affiliate congregations, on religious, on preaching and catechesis, on the distribution of sacraments, on cemeteries, on registers and parish books, on the pastor and chaplains, on the parish home and the income of the pastors, on the school and schoolteachers, on the congregants, their customs and way of life. In the printed copy, there was a free space left after the questions, for answers. Because there was not always enough space for the answer, some pastors continued recording their answer in the margins (Šršan, 2007: XV–XVI). As for the questions of the ecclesiastical visitation of the Diocese of Đakovo in 1833 and the visitation of evangelical congregations in the Bačka-Srem and Banat seniorates in 1835 and 1836, there are almost no substantial differences, because answers to very similar questions were mostly sought. The differences that are evident stem from the dogmatic and organizational differences between the two denominations. Unfortunately, we were unable to find any returns from the ecclesiastical visitations of the Orthodox congregants of the Metropolitane of Karlovci from the first half of the 19th century. The preserved returns from the ecclesiastical visitation of some parishes of the Metropolitane of Karlovci from the middle of the 18th century are very short and mostly provide data only on the number and names of pastors, funds paid by parishes to the Diocese, number of congregants, names of church tutors and schoolteachers; if there were schools in the village, and on the number of students (Нинковић, 2019; 2020).

The first chapter of each return of evangelical congregations in the Bačka-Srem and Banat seniorates provides information on the founding of a specific evangelical congregation, the beginning of the school, the first teachers who often led prayers and performed certain church rites until the first pastor was received. The attached statistical data of the communities for the previous year, compiled on the basis of registry books, are reliable material for reviewing the demographic situation in individual Slovak settlements and shaping the overall demographic situation of the Slovak congregation in this area. Returns from individual communities also include data on the cholera epidemic. At that time, mixed marriages of Evangelicals (concluded with the Reformed and Roman Catholics) were rare, for example: in Bajša, out of 295 married couples, 2 marriages were mixed; in Hložany, out of 545 married couples, 2 were mixed; there were 489 pure evangelical married couples in Kysáč, with no mixed marriages; in Petrovec, out of a total of 1106 marriages, only two were mixed; in Aradáč, out of 371 pairs 7 were mixed; in Padina, from 542, one mixed pair. Only in the evangelical congregation in Nový Sad, the percentage of mixed marriages was much higher and amounted to 36.78% (87 evangelical and 32 mixed married couples). Only a part of the statistical data from these returns was

used in historiography. Data on the construction of churches, their modification, inventory and the like, testify to the good organization of evangelical communities, the willingness of their members to sacrifice for the congregation and the willingness of wealthier communities to help the poorer ones. Landlords supported their subjects mainly materially, namely by providing for church congregations, especially by allocating plots for the construction of churches and schools, as well as land for the provision of pastors and teachers. County officials (as in Aradáč) sometimes stood out in this as well. The state or chamber authorities did not contribute to the construction of evangelical churches, nor did they provide for material support to evangelical pastors.

Revenue was collected in a similar way in all congregations: during services “with a bell”, as charitable donations on yearly holidays or voluntary contributions, for ringing bells at funerals and the like. In some congregations, donations were collected at baptismal feasts or weddings. However, the main income of the congregation came from lectical donations of congregants, which were precisely determined in each congregation, and as a rule consisted of monetary donations of married couples in kind, mainly in cereals, vineyards and wine, and annual installments in money for each married couple.

The revenue of the church congregations was managed by the congregations themselves, entrusting this task to elected stewards. Church treasuries were usually kept in the parish home and, as a rule, were secured with two keys, one of which was kept by the steward and the other by the sexton. Income and expenses were recorded in the account register by the pastors, mostly in the presence of stewards. The final account was annually discussed and accepted at the meeting of the presbytery, which was often attended by prominent members of the congregation. In the congregations within the Military Frontier, the coffers of the evangelical church congregations were kept by the Frontier authorities, who also played a significant role in controlling their income and expenses.

The church authorities ordered the pastors to keep in order the archives, religious texts, documents, registers and inventory books, account registers and protocols. Sometimes, the commission of the ecclesiastical visitation expressed in the appendix their opinions, warnings, or orders to the pastors to keep the church texts more adequately or conscientiously. Some congregations kept the most important documents about their past in their church archives. In Aradáč, Petrovec, Kulpín, Kysáč, Laliť and Stará Pazova pastors kept chronicles, which are still an important source for historiography today.

The returns provide basic information on cemeteries. Most of the time, the cemeteries were adequately secured from the entry of cattle. If not, the commis-

sion ordered the church congregation to see to it as soon as possible. According to the pastors, sanitary and other regulations concerning funerals were respected in the communities. In cases where there was little space for burials, the commission ordered church congregations to request land for a new cemetery from the landowner.

Some church congregations had their own affiliate congregations. The congregation in Hložany had affiliate congregations in Čelarevo, Palanka and Begeč, but it also had congregants in other settlements on the other bank of the Danube, in Čerević, Banoštor, Grabar, Sviloš, Susek, Neštin, Ilok and other settlements. It was more common that congregations did not formally have affiliate congregations but had congregants in settlements in the near or far vicinity (Aradáč, Bajša, Kysáč, Nový Sad, Pivnica), which were spiritually cared for by the pastors from the mother church.

Each report also included an account by each pastor regarding their congregants' morality: whether particular bad habits or behaviors were common, whether there were any illegitimate children, whether there had been divorces, whether anyone from the congregation was in prison, if so, for what offense, etc. Generally, no one was openly engaging in sinful behavior or was an outright opponent of the faith. Supposed living separately were few, and pastors tried to reunite such marriages. The act drawn up at the end of the visit to the Bačka-Srem Seniorat emphasized that pastors should try to reconcile divorcees as soon as possible, because if they permitted the separation to last a year or more, reuniting the spouses would be much more difficult. Having children out of wedlock was considered a serious moral failing. In pure evangelical settlements such cases were rare (Kysáč, Petrovec), in mixed areas and Frontier settlements there were slightly more such cases (Stará Pazova), and most of them were in the city of Novi Sad: two or three illegitimate children a year per 513 congregation members. In the mentioned settlements, there were few serious criminal offenses for which people ended up in prison, such as infanticide during childbirth (Petrovec), theft (Nový Sad), and one person was on the run because of the act of fratricide. Drunkenness, quarrels, disputes and gossip are cited as the most common vices or negative phenomena among congregants. Several pastors express a rather negative opinion about the behavior and moral life of young people. A pastor in Petrovec states that the young men do not come for catechesis, and on Sundays after the service they go to taverns where they spend time singing, dancing, playing cards and getting drunk. A pastor in Stará Pazova states that people at the Frontier are arrogant and prone to drunkenness.

In almost all congregations there were widespread superstitions related to witchcraft, accidents, and household calamities caused by the evil eye, folk healing, etc., and the pastors' efforts to stamp out all these "weaknesses" were usually ineffective. It is possible that the pastors in their returns sometimes did not want to record all the negative phenomena that were happening in the congregation, because that would in some way reveal the weaknesses of their own actions. In his *History of Petrovec*, Ján Stehlo states that in 1839, as if the "devil descended" on his congregation, so many serious moral transgressions suddenly occurred: a father committed adultery with his own daughter for some time; a stepfather had an affair with the stepdaughter, and when she became pregnant, he wanted to quickly marry her off so that the truth would not be discovered; one member of the congregation was caught in the act of sodomy; one girl gave birth to an illegitimate child; the church steward was caught in adultery (Stehlo, 1818: 164–165). Additionally, Stehlo mentions in several places in the *History* cases of deliberate starting of fires, due to disagreements, envy, or hatred.

Returns provide a lot of information about the origin, education and service of the pastors who previously served there, and especially about those who wrote them. Most of the pastors came from the Upper Land, and they were mostly the sons of pastors and schoolteachers, less often of craftsmen or officials. Prospective pastors and schoolteachers were graduates of secondary schools and grammar schools in Modra, Mezőberény, Trenčín, and Banská Bystrica, and had studied philosophy and theology in Bratislava, Sopron, Banská Štiavnica, and Vienna. It is noteworthy that students often changed two or three educational centers during their secondary school studies, as well as during their higher studies. After completing their studies in philosophy and theology in the country, many continued such studies, for a year or two, at universities in Germany, in Wittenberg, Halle, Berlin and Jena. As a rule, pastors knew at least three languages: German, Latin and Slovak, most of them knew Hungarian and Serbian, and some of them also French or Romanian. There is only a small number of those pastors who did not complete the planned studies, i.e., did not obtain a diploma of completed studies of philosophy and theology, but who were devoted and performed the pastorly duty "out of necessity". Such usually performed teaching and a duty of the chaplain for a while (Ján Rohoň, Ján Kutlík, Andrej Vodár). A smaller number of pastors in the mentioned congregations came from these home areas. Some of them attended lower secondary schools in Southern Hungary: the Senior School in Novi Vrbas (Ján Rohoň, Juraj Rohoň, Samuel Michalovič), the Orthodox School in Novi Sad (Daniel Martinek) or Sremski Karlovci (Ján Rohoň). In the first half of the 19th century, Slovak evangelicals in the Lower Land attached more and more

importance to the education of their children, and thus the domestic intelligentsia was formed from their own ranks.

Pastors were generally positive about the arrival of the congregants at religious services, receiving communion and the like. Some pointed out the inappropriate behavior of the young in the church, as well as the irregular presence at catechesis, which was mostly neglected by young men. The pastors blamed and reprimanded the parents for that, emphasizing that they (the parents) care little about the spiritual life of their children.

In most congregations, catechumens were prepared for confirmation during Lent, and the Rite of Confirmation was performed in front of the congregation on Maundy Thursday or Good Friday. Only in Petrovec and Kulpín were these lessons held during Advent, and the rite performed on the Christmas Eve. In the returns, the pastors emphasized that the rites of baptisms, weddings, funerals, and the distribution of Eucharist were carried out according to generally accepted practice and in accordance with laws and regulations.

Evangelical congregations had autonomy in terms of calling and signing of the contract, and the dismissal of pastors and schoolteachers. The compensation for teachers and pastors consisted of a fixed amount in cash, goods, grain, (wheat, maslin, oats), wine in wine-producing regions, in firewood, and both usually received a rooster once a year from each household. In addition, communities received land for a pastor (whole or $\frac{3}{4}$ of a *sessio*) and teacher (half of a *sessio*) from landowners. In some communities, congregants cultivated the land without compensation, while in others it was cultivated by the pastors and teachers themselves. Since pastors and schoolteachers also had remuneration from performing some rites, like baptisms, weddings, funerals, etc., in larger congregations, where there were more congregants, this represented a considerable income.

The opinion and assessment of the pastor's moral character was recorded in the returns by the visitor. The following positive qualities are mentioned: well-educated, good pastor, preacher and catechist; conscientiously performs his duty; mild-mannered, lives in peace with his congregants. Sometimes the objective obstacles to the pastor in the performance of his duties are stated: the pastor is young and insufficiently educated; the pastor is unable to perform his duty due to old age or illness. What's more, the superintendent did not hesitate to write a negative assessment or a strict reprimand, and for some pastors we find such entries: poorly educated but haughty; lives in disagreement with his congregants; hypocritical, avaricious, and at odds with his congregation who "shears his sheep well." Some pastors and schoolteachers were criticized or seriously reprimanded in the final assessment of the commission of the ecclesiastical visitation.

In all Slovak evangelical congregations, there were confessional schools under the responsibility of the church. According to the 1777 school law *Ratio educationis*, attending school was mandatory for children 6 to 12 years old. However, the number of children who attended was much smaller. The school year was supposed to last from September 1 to the end of June, but the classes usually started later, in October or November, and after the annual exam, which usually took place right after Easter, a large number of students stopped going to school. The reasons for irregular attendance were various including parental neglect, lack of clothing (especially in the winter), household chores, service, and taking care of younger siblings. In Stará Pazova, more than half of school-aged children did not attend school regularly, and the main reason was the lack of care of parents and head of their household, who did not send their children to school, did not buy them books, and instead were sending them to look after livestock.

Based on the returns, it can be concluded that there were few textbooks intended for students, and the following are mentioned: Luther's *Small Catechism*, Herder's *Catechism* and Kollár's *Textbook*. The list of books and textbooks that schoolteachers may have used is more extensive, but the question of which of those books they really had and used remains unanswered.

Slovak Evangelical confessional schools in the Bačka-Srem and Banat seniorates did not have their own foundations. In bigger and wealthier congregations, school buildings and schoolteachers' apartments were in good condition. In smaller or younger communities, it is often noted that they have not yet built a parish home, a school and an apartment for a teacher, that these facilities are in a poor condition, or that they are preparing to build a new or repair existing building.

Although we have not been able to find returns from ecclesiastical visitations that preceded those of 1835 and 1836, nor that of 1847, which would be desirable for the comparison of statistical and other data, based on the available literature and relevant sources (church chronicles and registers) it can be concluded that in this period the number of congregants in the Slovak Evangelical congregations was constantly increasing due to the natural growth and the arrival of new colonists. Economic stabilization and the advancement of the population provided greater opportunities for the improvement of the situation in congregations: new churches were built, some were expanded, renovated and repaired, new school buildings and apartments for schoolteachers were built. The majority of the compulsory school children attended school and most of the Slovak population were literate. Many purchased church and religious books. Pastors usually came from the Upper Land, where they completed their secondary schools and philosophical

and theological studies. Schoolteachers also generally had the necessary qualifications, and most often completed their education in the Upper Land. The printed word, liturgical, religious and schoolbooks were also procured from the Upper Land. In this way, the evangelical confession, church connection / synergy with compatriots in the old homeland and books significantly contributed to maintaining and developing awareness of unity with Slovaks in the Upper Land and protected them from assimilation in a multinational and multi-confessional environment in Bačka, Srem and Banat. The church and the confessional school in the mother tongue took great care to preserve the morals of the faithful in the broadest sense of the word, to raise general health and civic culture, to support evangelical high schools and colleges, and to raise their own intelligentsia.

Z recenzií

„Slovenské vojvodinské evanjelické a. v. zbory majú bohaté dejiny, ktorých začiatky a prvé roky fungovania sporadicky alebo systematicky vo svojich kronikách zachytávali niektorí ich kňazi. Kanonické vizitácie prebiehali sústavne, v prvej polovici 19. stor. asi raz za desaťročie, takže zápisnice z nich kontinuálne zaznamenávali život určitého cirkevného spoločenstva. Všímal si pritom všetky aspekty jeho fungovania, takže sa právom pokladajú za primárne pramene prvotného významu. Žiaľ, v dôsledku rôznych okolností sa v archívoch slovenských vojvodinských evanjelických cirkevných zborov či v Ústrednom archíve SEAVC v Starej Pazove nachádza iba malý počet historických prameňov z konca 18. a z prvej polovice 19. stor.

Touto publikáciou sú sprístupnené mnohé závažné informácie zo zápisníc kanonických vizitácií slovenských evanjelických cirkevných zborov v Báčke, Banáte a v Srieme z rokov 1835 a 1836, ktoré zatiaľ neboli známe, alebo boli málo vedecky spracované. Ich preklad do slovenčiny a kritické poznámky nám umožňujú rekonštrukciu a zohľadnenie historických skutočností dôležitých pre naše cirkevné spoločenstvo a slovenskú vojvodinskú entitu vôbec. V historiografii slovenských vojvodinských cirkevných dejín ešte nebolo publikované dielo takéhoto typu a formátu, v ktorom by sa tak dôkladne zaznamenávali a vysvetľovali dobové cirkevné pomery a práve v tom spočíva nesporný prínos tejto práce.

Skutočnosť, že v bohatom poznámkovom aparáte sú zachytené a vysvetlené nielen dobové cirkevné súvislosti, ale aj iné vecné poznatky (lebo celkový život evanjelického náboženského spoločenstva v skúmanom období bol pod kompetenciou cirkvi) umožňuje priblíženie obsahu týchto prameňov nielen vedeckej, ale aj širšej neodbornej verejnosti.

V západnej a strednej Európe bola latinčina jazykom liturgie, literatúry, vedy a administratívno-právnych písomností. Najčastejším prostriedkom písomnej komunikácie slovenských evanjelických kňazov a učiteľov v Uhorsku bola latinčina, ktorá sa stala formálnym i jazykovým vzorom, podľa ktorého sa tvorili písomnosti v domácom jazyku; najčastejšie išlo o preklady kázni, modlitieb a pod. V povedomí Slovákov sa ako písaná podoba spisovného jazyka ujala čeština, do ktorej prenikali domáce slovenské prvky. Súčasťou tejto publikácie je prepis predložených rukopisných prameňov v latinčine i slovakizovanej češtine, ktorý môže mať nedocenenú hodnotu pri lingvistických výskumoch.

Sprístupňovanie takýchto prameňov je potrebné a nevyhnutné aj kvôli objektívnemu nazeraniu na minulosť a súčasnému zamedzovaniu romantizujúcich tendencií a trendom skresľovania a skrášľovania prešlých časov. Bez ohľadu na to,

že sa v časovom rozpätí bezmála dvesto rokov v spoločenských rámcoch postavenie cirkvi zmenilo, prítomná je konštantná snaha cirkvi v náprave pretrvávajúcich zlovykov veriacich. (Ne)prekvapuje skutočnosť, že niektoré pasáže zaznamenané v zápisniciach sú v takom istom znení aktuálne dodnes.

Táto publikácia, vydaná pri príležitosti 100. výročia osamostatnenia SEAVC v Srbsku, prejavuje zreteľnú tendenciu byť východiskom a pevným základom, bez ktorého sa nebude môcť vypracovať žiadna seriózna vedecká práca z oblasti cirkevných dejín vojvodinských Slovákov.“

Mgr. Jaroslav Javorník, PhD.
biskup SEAVC v Srbsku

„Kanonické vizitácie sú nielen svedectvom cirkevného, ale aj spoločenského života konkrétnej society. Konfesionálny život sa plne prelínal s kultúrno-spoločenským (zvlášť týkajúci sa školskej problematiky) i každodenným životom slovenských evanjelikov, nepochybne práve v sledovanom období. Išlo o tak vzájomne prepojené aspekty, že v prípade dolnozemských Slovákov hovoríme o etnokonfessionalite. Predložená publikácia predstavuje výnimočný počin v kontexte potreby sprístupňovania historických prameňov širšej odbornej (prípadne i neodbornej) verejnosti. Dejiny dolnozemských Slovákov, v prevažnej väčšine evanjelicko-luteránskej konfesijnej príslušnosti, nemožno bádať bez tohto typu prameňov.“

prof. PaedDr. Miroslav Kmeť, PhD.
vedúci Centra pre výskum dejín a kultúry dolnozemských Slovákov
Univerzita Mateja Bela v Banskej Bystrici

„V poslednom období sa v slovenskej historiografii pociťuje výrazný pokles záujmu o vydávanie a kritickú edíciu historických prameňov. Predložený rukopis je preto vítaným príspevkom k sprístupňovaniu relevantných prameňov k cirkevným, sociálnym a kultúrnym dejinám 19. storočia. Kanonická vizitácia slovenských evanjelických zborov bola vykonaná superintendentom Jánom Seberínim v polovici 30. rokov 19. storočia. Bolo to v období, kedy sa spolu so slovenskými luteránskymi zbormi v Békešskej a Peštianskej stolici z hľadiska veľkosti zborov a ich materiálneho zabezpečenia výrazne zväčšili a materiálne pozdvihli. To sa prejavilo i na rastúcej prestíži a postavení v štruktúre evanjelickej cirkvi v Uhorsku. Tieto, ako i ďalšie dobové tendencie a procesy (maďarizácia, sekularizácia) sú v prameni dobre doložené.

Zámerom autorov, ktorí do slovenčiny preložili vyše 150 strán latinského (a nemeckého) textu, bolo sprístupniť tento prameň na ďalšie vedecké skúmanie. Nielen historici a cirkevní historici, ale i historickí demografi, jazykovedci a etnológovia nájdu v tomto prameni množstvo cenných poznatkov o slovenských evanjelických zboroch. Odkrývajú sa v ňom rozvetvené sociálne siete existujúce medzi cirkevnými zbormi na Dolnej zemi a strediskami evanjelickej cirkevnej organizácie. Tento prameň poskytuje cenný materiál na komparáciu s hornouhorskými oblasťami ohľadne materiálneho zabezpečenia cirkevných zborov, vzdelanostnej úrovne kňazov, bohoslužobnej praxe a používaných agend. Zachytáva úsilie cirkevných elít smerom k disciplinizácii veriacich, eliminácie nežiaducich foriem zbožnosti a reliktov predkresťanskej kultúry.

Preklad rukopisu kanonickej vizitácie slovenských evanjelických zborov a. v. z rokov 1835 a 1836 obsahuje množstvo cenných informácií a aspoň sčasti tak vyplňa veľkú medzeru na poli kritického vydávania historických prameňov.“

doc. Peter Šoltés, PhD.
Oddelenie dejín 19. storočia
Historický ústav SAV

„Autorská dvojica prof. Dr. Janko Ramač a doc. Dr. Daniela Marčoková sa podujala spracovať vhodný historický materiál z prostredia Slovákov – evanjelikov vo Vojvodine a pripraviť na vydanie práve k 100. výročiu osamostatnenia Slovenskej evanjelickej a. v. cirkvi v Srbsku. Nielen za symbolický či náhodný, ale i vecne správny možno považovať aj výber troch vydavateľov podieľajúcich sa na tomto vydaní. Účasť Centra pre výskum dejín a kultúry dolnozemskej Slovákov z Filozofickej fakulty Univerzity Mateja Bela v Banskej Bystrici svedčí o serióznom záujme historických inštitúcií zo Slovenska, materskej krajiny prisťahovalcov na Dolnú zem. Archív Vojvodiny z Nového Sadu je garantom toho, že sa osudy života Slovákov evanjelikov stanú ešte pevnejšie zakotvenými v priestore multi-kultúrnej i – národnostnej a náboženskej komunity v tomto v mnohom ohľade jedinečnom prostredí. Je len samozrejmé, že Slovenská evanjelická a. v. cirkev v Srbsku účasťou na tomto vydaní potvrdzuje svoj kontinuálny záujem o vlastné dejiny a historické pramene, na ktorých vznikol a rozvíjal sa tento „živý organizmus“ jednotlivých cirkevných zborov, v ktorých sa prezentuje aj dnešná podoba tejto cirkvi.

Čitateľov iste zaujmú aj zverejnené osobné skúsenosti a ťažkosti (J. Ramača) s prekladom. Pretože nemal pred sebou jednoliaty klasický latinský text, ale jeho rozličné, neraz už i beztak kostrbaté formulácie, celkom bežne používané v tejto

špecifickej cirkevnej oblasti a pochádzajúce z pera niekoľkých desiatok pisateľov rozličných literárnych úrovní a rukopisných zručností. S rešpektom treba akceptovať zvolené metódy prekladu, pri ktorom sa ukázal aj korektný prístup k výrazovým a obsahovým zvláštnostiam cirkevného, v tomto prípade evanjelického a. v. prostredia. Pri identifikovaní literatúry, ktorá sa súčasníkmi v textoch zápisníc najčastejšie spomína skôr v skrátenej, než v plnom tvare, treba vyzdvihnúť dôslednosť, s akou autori prekladu uvádzajú a vysvetľujú v poznámkach pod čiarou, často i s doplňujúcimi komentármi.

Súčasťou tohto výberu sa stali dva mimoriadne cenné materiály: záznam (zápisnica) z konventu v Novom Vrbase, konanom 22. októbra 1835, na záver „úspešne ukončenej kanonickej vizitácie evanjelických cirkevných zborov a. v. v Báčsko-sriemskom senioráte“ a správa Karola Abaffyho, profesora Seniorálnej gramatickej školy v Novom Vrbase. V nej sa podrobne venoval založeniu tejto školy (nižšieho gymnázia), jej vývoju a súčasnému stavu. Opísal spôsob vyučovania, ako aj podmienky, v ktorých táto škola i jej profesori, od založenia v r. 1822, pôsobili.

Záverom sa pristavme pri jednej, autormi v úvodnom texte uvedenej, mnohovrstvnej poznámke: „Vzhlľadom na bohatstvo a rôznorodosť informácií v zachovaných zápisniciach môžeme konštatovať, že... boli veľmi dobre pripravené a úspešne vykonané“. Za touto „dobrou prípravou“ vizitácií treba hľadať v prvom rade Dr. Jána Seberíniho (1780 – 1857), superintendenta Banského dištriktu Evanjelickej cirkvi a. v. Tento vzdelaný, v duchu osvietenských myšlienok pôsobiaci farár nemeckých veriacich v Banskej Štiavnici, sa vedome hlási k svojmu slovenskému rodu. Už rok po nástupe do najvyššej cirkevnej hodnosti úradne navštívil Báčsko-sriemsky seniorát a potom v roku získania samostatnosti (1836) aj Banátsky seniorát. Okrem toho treba ešte oceniť aj prínos ďalších striedavo zúčastnených členov národnostne zmiešaných komisií z duchovného i svetského stavu. Nemalú zásluhu mali najmä miestni farári a učitelia, vrátane ďalších blízkych spolupracovníkov.

Tak ako na týchto priestoroch usadení slovenskí osadníci verili, že tvrdou prácou dosiahnu splnenie svojich očakávaní a nádejí po lepšom živote, prichádzali medzi nich i duchovní vodcovia, farári a učitelia, aby „vedome a programovo zdieľali neblahý osud svojich cirkevníkov“. Aby svojou vytrvalou službou, svedectvom viery, lásky a nádeje vytvorili pevný duchovný základ, so silným vplyvom i na ekonomickú oblasť a s postupným prienikom i do kultúrnej, sociálnej, spoločenskej oblasti, ako i do ďalších oblastí života. O tom nám svojím spôsobom vydáva svedectvo aj táto knižná publikácia.“

Mgr. Ondrej Petkovský

Zoznam skratiek

A, Ao – Anno
A. C. – Augustiana Confessio, Augustinae Confesionis
a. c. – anno curente
Add. – Additae
A. R. D., AA. RR. DD. – Admodum Reverendum Dominum
B. – Benignus
B. G., B. Gr. Resolut[ione]. Re[gi]ae – Benigna Gratiiosa Resolutio Regia
Cae – caetera
CaeReo, C. R., c. r. – Caesareo-regio, Caesareo-regius
Caali., Cralis – Cameralis
Cent. – centenaries
Con. m., c. m. – conventionalis moneta
Confess – Confessio
Conv. – Conventus
C., Cottus., Comit. – Comitatus
D. Dni, Dnum, DD. – Dominus, Domini
Dnica – Domenica
Eccla – Ecclesia
Dd, dto – de dato
e. g. – ex. gr. – exemplum gratiae
Ev., Eglican. – Evangelicus ...
Epus – eppiscopus
Ex. – Excelsus
Exc. Camera – Excelsa Camera
Exc. Consi. Regni L. H - Excelsi Cons. R. L. H. – Excelsi Consilii Reghni
Locumtenetiali
F. – Festum
F. fl. – florenus
G. R. N. U. – Graeci ritus non unitorum
h. t. – hic temporis
Ill. – Illustrissimus
Incl. – Inclitus
Insp. – Inspector
Jur., Jurat. – Juratus
Not. – Notarius

Lb. – libra
L. Rector – Ludi Rector
L. S. – locum sigilli
Metr. – metreta
m. p. – manu propria
Mattis – Majestatis
Nlum – Nobilis, Nobilius
Not. – Notarius
O Judlium – Ordinarius Judex Nobiliium
O Notaruis – Ordinarius Notarius
Ord. – Ordinarius
Org. – orgia
p. m. – piae memoriae
b. m – beatae memoriae
Perill. – Perillustris
Pl. Ven. D. – Plurimum Veenerabilis Dominus
Pos., Poson – Posoniensis
PV – Plurimum Venerabilis
Rdus , Rendum, Rev.,Rendi., Rendorum – Reverendus ...
Rh., Rhenensis – Rhenensis
S. Sae – Sanctus, Sancta
R. S. – Recuperata Salvatoris
R. Cam., RCaalis, Reocaalis – Regio Cameralis
RCath. – Romano Catholicus
R., Rio – Regius, Regio
R. S. – Resurrectio Salvatoris
S. D. – Sanctus Dominus
S. I. H. – Salvator Iesus Hristus
Secul. – Secularis
Sig. Sign. – Signatum
Spect. – Spectabilis
Spol. Kr. – Spoločenstvo Krista
Spect., D., Spectab. Dno. – Spectabilis Dominus
Supr. Vigil. Magistro – Suppremus Vigiliarum Magister
tn – tamen
Ursitas – Universitas
V. D. – Verbum Domini
V. D. M. – Verbi Domini Minister

V. – Venerandis

Ven., Vener – Venerabilis

vo – vero

Xr., xferos – crucifer

W., walut. – Waluta

Val. – Valuta

Xti – Xrisati

V. – Vice

W. w., v. v. – Wiener Warhung

Vien. Val. – Vienensis Valuta

Venernd. – Venerandus

Zoznam cirkevnej literatúry

- * *Biblia sacra, to gest Biblj Swatá, aneb wssecka Swatá Pjsma Starého y Nowého Zákona opěť přehlédnuta a w nowě wydaná L. P. 1808.* Péčí J. Palkoviče. Vysvetlenie slov najmä Slovákóm neznámych a nesrozumiteľných pridal k nej Štefan Leška, 1808.
- * *Nowý Zákon Wyswětlený Obssjrněgssjm Přeloženjm a Wzdělawatedlnými Krátkými Navčenjm: Takže Se Přjhadně Potřebowati Může K čtenj Na Modlitbách Cýrkewnjch, Těž Y K Weřegným a Saukromným Neb Prywátným Službám Božjm. Péčj a nákladem Insstytutu Literatúry Slowenské. (Giřj Milec, při cýrkwi Beckowské ... Kazatel, do Slowenčiny přeložil ... Předmluwa: Giřj Palkowič).* W Presspurku: Pjsmem Ssimona Petra Webera, 1805.
- Blaho, Matúš: *Nábožná Kázanj na wssecky Neděle a ewangelické Swátky celého cýrkewnjho roku, z částky z ewangelických, z částky z epistolických obyčejných Textů wypracowána, a na žádost mnohých ku wsseobecnému wzdelánj wydána. Dwa díly.* W Lewoči. Wytisštěná v Jana Werthmüllera, 1828.
- Bretschneider, Karl Gottlieb: *Henrik a Anton aneb Cirkwe Rimsko-Kafolickeg a Ewangelickeg Prekrstenci.* Wydal byl D. C. Neyhodnegssy — —, Consist. Radce a Gen. Super, w Gothe. Z německého Na Slowensky gazik přeložil Jeszenszky Filipp w Hornjm Jassene, 1829.
- Deutschmann, Johann: *Panoplia Confessionis Augustanae, Symboli, vel Pupillae Lutheranarum Ecclesiarum. Juxta Fundamentum Verbi Dei Canonicum.* Ludwig, Wittenberg, 1693
- Fock, Johann Georg: *Uvedení k gruntovnímu poznání Křestanského Náboženství, pro školy protestantské v cis. král. dědičných zemích,* W Praze, wytisštěné v Hrabowských Dědiců, 1789 (Přeložil Štefan Leška).
- Hamaliar, Martin: *Agenda, to gest Porzádek Prác Cýrkewnjch, Kazatelů Slowa Božjho w Cýrkwjch Ewangelických Augssp. Wyznánj se přidržegjých, s připogenými potřebnými Formuláři z částky z Liturgie Wjdenské na Rozkaz Cýsařsko-Králowský Roku Pane 1788 od taměgssj Ewangelické Konsystoře wydané, z částky z giných vůbec oblíbených Knih liturgických spolusebranými, z částky w nowě složenými.* W B. Sstiawnicy. Wytisštěný v Jana Fr. Sulcera, 1788.
- Jakobaei, Pavel: *We Gmeno Trogice Swaté! Duchownjch Modliteb Poklad, obsahujcý w sobě Modlitby Křestanské horliwé a nábožné gak Swátecnj, Nedělnj, Wssednj, tak tež y k wsselikému Času a k rozličným Potřebám obecným y obzwlásstnjm slaužjcý. K sláwě Božj a k wzdelánj Cyrkwe, z mnohých Mod-*

- litebných Knižek shromaždený a na světlo vydaný od – – . W Žitawě. Wytisštěn nákladem Wáclawa Kleycha u Michala Hartmanna, 1732.*
- Kollár, Ján: *Nábožné Kázanj při Slawnostech Welikonočnych roku 1826 s připogenau modlitbau, držané we chrámě ewang. Cjrkwe Pesstansko-Budjnské. Wydané od Poslucháčů. W Pessti. Pjsemem Matěge Trattnera z Petroce, 1826.*
- Kreutzberg, Amadeus: *Pobožná Přemysslowánj na každý den celého Roku, w njchž se wěrný Ewangelický Křestan skrze nábožné rozgjmánj wybraných Řeč Pj-sma Sw. a vraucý Modlitbu probuzuge a potěssuge. Z Nemeckého Gazyka w Slowenský preložena skrze Balthazare Pongrátz. V Presspurku. V Frant. Aug. Patzko, 1783.*
- Mošovský, Michal Institoris: *Pořádek Sw. Passige, gako w Neděli Kwětnau a na Weliký Pátek w cirkwi ew. w Presspurku čtená býwá. W Presspurku, 1787.*
- Müller, Eberhard: *Demonstratio invicta praeexistentiae Filii Dei ante-marianae et ante-mundanae, e Scripturae S. testimoniis ... ab exceptionibus photiniano-rum solide vindicatis ... instituta, quam in ... Universitate wittebergensi ... sub praesidio ... Abraham Calovii ... literariae velitationi exponit M. Eberhardus Müller. Wittenberg, Typis M. Wendt, 1654.*
- Palumbini, Ondrej: *Nowý Modlitebnj Poklad k službám Chrámowým Wssednjm, Nedělnjm a Swátečnjm, y ke wssem celého roku, a gakowéhokoli losu lidského, potřebám, co neypřjhodněgi, gakož gedenkaždý pastýř wěřjých, genž mocý pomázánj swého modlitebnjkem gestiť, pořádati může, přiměřený, skrze Dwogjctihodného . . . wětssjm djlem wypracowaný a na světlo wydaný. W Pessti. Pjsemem Jana Tomásse Trattnera z Petroce, 1823.*
- Plachý, Ondrej: *Postyla Domownj aneb Křestanská Přemysslowánj na Nedělnj a Swátečnj Ewangelia k Sláwe Božj a wsseobecnému Wzdělánj zpořádaná. S přiwoleňjm Slawné a Welebné Superintendency Okolj Mezyhornjho, Censury. Dwa djly. W Banské Bystřicy. Wytisštěna u Jana Stephani, Král. Pri-vil. Knihtlačitele, 1805.*
- Sartorius, Daniel: *Diarium Biblicum aneb Hystorye Biblické Starého y Nowého Zákona, wedle Počtu Dnů celého roku wybrané a napořád trogjm sumownjm Včenjm a rytmownim Přemysslowánjm wyswětlené, gak k rozsřrenj Sláwy Boha Neywyssjho tak Mládeži Křestanské a Lidu sprostěgssjmu k vžitečnému wzdlánj, s wěrnau bedliwostj sepsané a s Přjdawkem Hystorye o konečné Zkáze Města Geruzalema na světlo wydané. B. m. Wytisštěn L. P. 1744.*
- Sartorius, Daniel: *Summownj Postylka na wssecky Dny Nedělnj y Swátečnj w Roce, dwogjm Kázanjm Ewangelickým y Episstolickým k Rannj y Nesspornj Nábožnosti Domownj zaopatřená: w njžto Každý zpořádaný Text po dwogj kratické Předmluwě na tři Czastky rozdělený, we wssj vřimně Sprostnosti se*

- wyswětługe a k tomu Spasytedlné Naučenj, Horliwé Naprawenj a Pronikawé Potěssenj, wssudy napořad se připoguge: K Sláwě Neyswětěgssjho Gmena Božjho a Dussj po Slowu geho srdečně taužících prospessnému Wzdělánj na swětlo wydaná od — —. B. m. 1746. Dwa Djly. Druhé vydanie: W Presspurku 1779 u Fr. Aug. Patzko. Tretie vydanie: W Presspurku u Michala Landerera Urazeného z Fiiskutu, 1807.*
- Seiler, Georg Friedrich: *Náboženstw Malých djtek, z nemeckého gazyka na slowenský přeložené.* W Pressowe v Augustýna Henrycha Pape. Leta Pane 1782. (Preložil A. Pazúr).
- Sturm, Christoph Christian: *Kochánj s Bohem w Rannjch Hodinách, na každý den w Roku od - - sepsané. A skrze Ondřege Plachý z nemecké Ržeči k wsseobecnému vzdělánj, podlé nowé naprawené Edýcyi, přeložené. Dwa díly.* W B. Bystricy. Wytisštěné v J. Jozefa Tumlera, král. priv. Kněhotiskár, 1790 (preložil Ondrej Plachý).
- Tranovský, Juraj: *Cithara sanctorum. Pjsně Duchownj Staré y Nowé, kferýchž Cýrkew Křestianská při Wýročnjch Slawnostech a Památkách, Gakož y we Wselikých Potřebách swých obecných y obzwlásstnjch s mnohým prospěchem vžjwá: K njmž přidany gsau Pjsně Dra Martina Luthera wssecky z Německé Řečj do nassj Slowenské přeložené. Od Kněze Giřjka Tranowského, Služebnjka Páně, při Cýrkwi Swato-Mikulassské w Liptowě.* Wytisštěné w Lewoči, 1638 (Prvé vydanie).

Zoznam školskej literatúry

- Adelung, Johann Christoph: *Grammatisch-kritischen Wörterbuch der hochdeutschen Mundart*. Wien, 1811.
- Bartholomaeides, Ladislav: *Geograffia aneb Wypsanj Okrsslku Zemského s sesti Mappami vlastnj Rukau geho wrytými*. W Baňské Bistřicy. Wytisštěné v Jána Sstefániho, 1798.
- Broeder, Christian Gottlieb: *Lectiones Latinae, delectandis excolendisque puorum ingeniis accommodatae*. Francofurti, Vogel, 1824.
- Doleschal, Pavel: *Donatvs latino-germanico-hvngarico-bohemicvs, quem, vt desiderata donaret facilitate: svmmam eorum, qae tironibus lingvae latinae, cognitu in primis necessaria veniunt, velvti in tabvlis qvibvsdam, ad tollendvm, qvantum fieri posset, omne discendi taedium, commode sistit; et serio rem argentium atqve praejudiciis carentium praeceptorum, cum patientiam sublevare; tum omnem in docendo amovere molestiam intendit...* Posonii, apud Franc. Ant. Royerum. B. r. 1746.
- Döring, Friedrich Wilhelm: *Anleitung zum Übersetzen aus dem Deutschen ins Lateinische*. Geistinger, Wien, 1821.
- Funke, Jan: *Allocutio Ad Neo-baptisatum in Ecclesia Sancti Nicolai Episcopi Dominica 4 post Pascha 1789. facta a - -, dictae Ecclesiae Oppidi S. Nicolai de Lypto Plebano et per Districtum medium Liptoviensem Surrogato Vice-Archi-Diacono Neosolii*, Typis Joanni Josephi Tumler Anno 1789.
- Herder, Johann Gottfried: *Katechismus doktora M. Luthera, s obssjrným Katechetyckým Výkladem Wysoce oswjceného Doktora Jana Gottrieda Herdera, ... k prospěchu sskol ewangelických z nemeckého od Jana Ğryssy, někdegssjho SI. B. K. Pezynského, přeloženým*. Wydál na swůg náklad, toto Slowenské přeloženj ponaprawiw, Giřj Palkowič. W Presspurku. Pjsmem Ssimona Petra Webera, 1809.
- Hübner, Johann: *Biblické Hystorye, w Počtu Sto a čtyry, po Padesáte a dwau, gednak ze Starého gednak z Nowého Zákona, wybrané od - -, Škol Hamburských Rektora, Nyni pak k dobrému Slowenské Mládeže, která se Augsspurského wyznánj přidržj, w domácý Gazyk přetlumočené*. W Presspurku a w Pessti. U Ludwjka Landerera, urozeného z Füsku, 1834.
- Kollár, Ján: *Čjtanka anebo kniha k Čjtánj pro mládež we sskolách slowenských w městecha w dědinách*. W Budíne, 1825.
- Losonczi, István: *Hármas kis tükör, melly I. a ' Szent Históriát, II. Magyar országot, III. Erdély országot, annak földével, polgári-állapatjával, és históriájával,*

- gyenge elmékhez alkalmaztatott módon, a' nemes tanulóknak, summásan, de világosan előadja.* Komárom, 1809.
- Michalko, Pavel: *Fizyka, aneb Včenj o Přirozenj (Nature) k prospěchu, gak celého Národu, a pěkného Vměnj žádostiwého sepsané.* W Budjne wytisštěné Literámi Anny Landererky, 1819.
- Nepos, Cornelius: *De viris illustribus.*
- Nicolai, Samuel: *Prwotiny Služéb, wdečnosti, djkůčiněnj, proseb a žádostj, kteréžto Bohu swému Cyrkew Ewangelická Pressowská Nácyi Slowenskéé, do Chrátu, z kterého před 74. lety zastehowána byla, zase radostně nawrácená, na Slávnost Letnic, Leta Paně 1785. skrze Kazatele Swého Nábožně obětowala.* W Pressowe, U Augusta Henrika Pape, 1785.
- Niemeyer, August Hermann: *Grundsätze der Erziehung und des Unterrichts für Eltern, Hauslehrer und Erzieher.* Halle, bey dem Verfasser und in Commission der Waisenhaus-Buchhandlung, 1796.
- Palkovič, Juraj: *Známost Wlasti. Neywjz pro sskoly Slowenskéé w Vhřjch sepsal a na swúg náklad wydal - -. Oddělení Prwnj. Známost geografická.* W Presspůrku v Symona Petra Webera, 1804.
- Rhenius, Johann: *Compendium Latinae Grammaticae pro Discentibus Scriptum: Et nunc post accuratas Censuras Academiarum & Scholarum Illustrium postremo recognitum, atq[ue] sublatis omnibus mendis typographicis editum.* Lipsiae: Sumtibus Haeredum Schürero-Götzianorum, 1670.
- Rotteck, Karl von: *Allgemeine Geschichte.* Freiburg, 1813 – 1827.
- Schmäling, L. Ch.: *Domownj Včitel aneb Povčenj pro Rodičů a Včifelů kterakby malé Dítky o Přirozenj a Náboženstwj wučowati měli; spolu s Wedenjm k srdečné a wraucý Modlitbě; wydaný od — —, přeložený pak skrze Jana Szepessy.* W Lewoči v Jana Werthmüllera, 1819.
- Semian, Michal: *Kratičké Hystorycké Wypsánj Knjžat a Králů Vherských od neydáwnněgssjch až do přjtomných časů, z hodnowěrných hystoryckých Pjsem včiněné, a w slowenském gazyku Prácy - - wydané.* W Presspurku. V Frantisska Augustýna Patzko, Král. Priw. Impressora, 1786.
- Strečko, Ján Juraj: *Theologia Dogmatica Tradente Dno Clarissimo Profes. Johanne Georgio Sztretsko connotata a Michaele Scultety.* Posonii, 1791.
- Šulek, Ján: *Prwnj Začátkowé Včenj Křestánského ewangelického.* W Olomauci wysisštěné v Ant. Alexia Skarnycla, 1810.
- Tekusch, János Mihály: *Prosodia et periodologia.* Pestini, 1830.

Archívne pramene

Archív Slovenskej evanjelickej cirkvi augsburského vierovyznania v Kysáči (ASECK)

Jesenský, František: *Pamätnica historických zápisov, starších a novších, o povstaní a ďalšom zvelaďovaní cirkvi, počnúc od r. 1773.*

Archív Slovenskej evanjelickej cirkvi augsburského vierovyznania v Báčskom Petrovci (ASEAVCBP)

Stehlo, Ján: *História Ecclesiae Aug.Conf. Petrovácz brevota expozita per Joannem Stehlo 1818 – 1862.* Dostupné na: <https://digital.seavc.rs/historia-petrovca/>

Belan, Ján: *Dejiny evanjelickej aušburského vyznania cirkvi v Petrovci I. – II. Spísal Ján Stehlo 1818 – 1862.* Bratislava, 1978 (preklad).

Evangélikus Országos Levéltár, Budapest (EOL)

* *Protocolla Visitationis Ecclesiarum Eglican A. C. Bacs-Sirmiesnium, institutae anno 1835., mensibus Septembri et Octobri.* Dostupné na: https://library.hungaricana.hu/en/view/Banyai_04_1835_Bacs_Szerem/?pg=0&layout=s

* *Protocolla Visitationis Canonica Ecclesiarum Eglican A. C. in Seniorata Banatico, institutae anno 1836., mense Junio.* Dostupné na: https://library.hungaricana.hu/en/view/Banyai_05_1836_Bansag/?pg=0&layout=s

Ústredný archív SEAVC v Srbsku so sídlom v Starej Pazove (UASEAVC)

* *Schema Visitationis Canonicae anno 1835 per Inclutum at Venerabilem Senioratum Bács-Sirmiensem instituendae.* In: *Protocollum Intimatorum et Currentalium Ecclesiae A. C. Addictorum Vetero-Pazoviensis in Sirmio ab anno 1826. Volumen VIII*

Filip, Michal: *Záznam Matej Ambrózy 1797 – 1869. Levíta – Nový Sad.* DMF 0000AMBR/7087, rkp.

* *Schematismus ecclesiarum et scholarum evangelicorum Augustanae Confessioni in inclyto regno Hungariae addictorum.* Pro anno 1820. Ed. a Joanne Csaplovics. Bécs 1820. Dostupné na: https://library.hungaricana.hu/en/view/EvangelikusGyulekezetiNevtarak_012/?pg=0&layout=s

Použitá literatúra

- Ambro, Ján: *Kniha o porodníctve pre baby*. Skalica: Tlačou Fr. X. Škarnicla Synov, 1873.
- Babiak, Ján: Ako to bolo potom. In: *Padina 1806 – 1996*. Padina: Miestny odbor Matice slovenskej v Padine, 1996, 37 – 54.
- Bierbrunner, Gusztáv: *A Bács-szerémi Ág. Hitv. Ev. Egyházmegye monográfiája*. Újvidék, 1902.
- Čaplovič, Ján: *Dejiny slovenského evanj. a. v. cirkevného sboru v Kovačici*. Kovačica: Slovenský evanjelický a. v. cirkevný zbor v Kovačici, 1928.
- Čelovský, Samuel: Slovenská ľudová škola v Kulpíne v období feudalizmu (1789 – 1848). In: *Pamätnica 1789 – 1989, 200 rokov Základnej školy Jána Amosa Komenského v Kulpíne*. Báčsky Petrovec: Kultúra, 1996, 56 – 124.
- Čelovský, Samuel: *Z kultúrnych dejín Slovákov vo Vojvodine*. Báčsky Petrovec: MOMS, 2010.
- Durovics, Alex – Kónya, Péter: *Az eperjesi kollégium felsőfokú hallgatói 1667 – 1850. Szűntényi felsőbb osztályú tanintézetének 1667 – 1850*. Budapest: Eötvös Loránd Tudományegyetemi Könyvtára és Levéltára, 2015.
- Hudec, Vladimír (ed.): Emil Koléni: Slováci v Hajdušici. Báčsky Petrovec: Slovenské vydavateľské centrum; Hajušica: Miestny odbor Matice slovenskej, 2015.
- Kokaisl, Petr a kol.: *Po stopách Slovákov ve východní Evropě: Polsko, Ukrajina, Maďarsko, Rumunsko, Srbsko, Chorvatsko a Černá Hora*. Praha: Nostalgie, 2014.
- Kollárová, Ivona: Ambroziho Schola Christi v kontexte vydania Imitatia v novoveku. In: *Studia Bibliographica Posoniensia*. Bratislava: Univerzitná knižnica v Bratislave, 2009/1, 85 – 110.
- Kurucz, György: Religion und ethnische Vielfalt: Das Evangelische Seniorat im Banat 1836. In: Rainer Bendel – Norbert Spannenberger (Ed.) *Kirchen als Integrationsfaktor für die Migranten im Südosten der Habsburgermonarchie im 18. Jahrhundert*. Ulm, 2010, 193 – 208.
- Leška, Štefan: Wypsanj kratičké cýsařsko-kráľovské Rakauské Hranice wogenské, s pripogenau zpráwau o Slowácých w nj bydljých. In: *Tatranka. Spis pokračující zvláste pro Slowáky, Čechy a Morawany. Djl tretj. Swazek prwnj. Péčj a nákladem Jiřího Palkoviče, profesora řeči a literatury Slowenské při ewang. Lyceum Presspurském*. W Presspurku: Pismem urozeného Antonj-na Šmida, 1843, 77 – 93.

- Maliak, Jozef: *Daniel Kolényi a jeho doba*. Druhé vydanie. Báčsky Petrovec: Kultúra; Kulpín: MOMS Kulpín, 2000.
- Petkovský, Ondrej: *200 rokov slovenského evanjelického a. v. cirkevného zboru v Aradáči*. Aradáč: Slovenský evanjelický a. v. cirkevný zbor, 1986.
- Sirácky, Ján: Stará Pazova – centrum slovenského osídlenia v Srieme. In: *Stará Pazova 1770 – 1970*. Nový Sad: Obzor, 1972, 91 – 106.
- Sirácky, Ján: *Slováci vo svete I*. Martin: Matica slovenská, 1980.
- Sklabinská, Milina – Mosnáková, Katarína: *Slováci v Srbsku z aspektu kultúry*. Nový Sad: Ústav pre kultúru vojvodinských Slovákov, 2012.
- Slávik, Ján: *Dejiny Zvolenského evanjelického a. v. bratstva a seniorátu*. Tlačou a nákladom vdovy a syna Augusta Joergesa v Banskej Štiavnici, 1921.
- Šoltés, Peter: *Premeny slovenskej / uhorskej spoločnosti od jozefinizmu po revolúciu 1848* [elektronický zdroj]. 1. vydanie. Ružomberok: Katolícka univerzita, 2014.
- Šršan, Stjepan: *Visitationes canonicae – Kanonske vizitacije. Knj. IV. Srijem. 1735 – 1767*. Osijekini, 2006.
- Šršan, Stjepan: *Visitationes canonicae – Kanonske vizitacije. Knj. V. Osijek i okolica. 1732 – 1833*. Osijekini, 2007.
- Vereš, Adam: *Slovenská evanjelická kresťanská cirkev a. v. v Kráľovstve Juhoslovenskom v slove a v obrazoch*. Petrovec: A. Vereš, Kníhtlačiareň **úč.** Spolku, 1930.
- Vojnićová-Feldyová, Svetlana: *Slovenská evanjelická augsburského vyznania cirkev v Srbsku*. Nový Sad: SEAVC v Srbsku, 2017.
- Марић, Љиљана – Ђуричић, Младен: *Летопис Гимназије „Жарко Зрењанин“ у Врбасу (2009–2019)*. Врбас: Гимназија “Жарко Зрењанин”, 2019.
- Нинковић, Ненад: Хесап егзарха Пахомија. Протокол визитације четри сремска протопрезвитерата 1758/1759. Ин: *Мешовија ирађа (Miscellanea)*, књ. ХL. Београд: Историјски институт Београд, 2019, 19 – 49.
- Нинковић, Ненад: Тефтер црквених рачуна Сремске епархије 1753–1754. године. Ин: *Мешовија ирађа (Miscellanea)*, књ. ХLl. Београд: Историјски институт Београд, 2020, 53 – 86.
- Рамач, Јанко: Канонічна візитація Керестурської парафії 1767 року. Ин: *Науковий збірник Музею української культури у Свиднику*, 25. Свидник, 2010, 95 – 128.
- Рамач, Јанко: Канонска визитација грекокатолицких парохијох Бачко-сримског деканату Крижевскеј епархији з 1838. року. *Русинистични*

- сїугуї / Ruthenian Studies*, 4. Нови Сад: Филозофски факултет Нови Сад – Одделене за русинистику, 2020, 115 – 147.
- Сегі, Ласло: *Сїууденїї са данашње тєрїїорїє АП Војводине на универзитїетїма и високим школама Краљевине Уїарске 1736–1850*. Нови Сад: Архив Војводине, Друштво архивских радника Војводине, 2020.

Slovníky, bibliografie, encyklopédie

- Bertal, Antonijus: *Glossarium mediae et infimae latinitatis Regni Hungariae*. Budapestini: Academiae litterarum Hungariae, 1901.
- Du Cange, et al.: *Glossarium mediae et infimae Latinitatis (I – X)*, Niort: L. Favre, 1883 – 1887.
- Kostrenčić, Marko et al. (Eds.): *Lexicon latinitatis medii aevi Iugoslaviae (I – VII)*. Zagabriae, 1969 – 1978.
- Majtán, Milan: *Názvy obcí Slovenskej republiky. Vývin v rokoch 1773 – 1997*. Bratislava: Veda, 1998.
- Majtán, Milan, a kol.: *Historický slovník slovenského jazyka I : A – J*. 1. vyd. Bratislava: Veda, 1991.
- Majtán, Milan, a kol.: *Historický slovník slovenského jazyka II : K – N*. 1. vyd. Bratislava: Veda, 1992.
- Majtán, Milan, a kol.: *Historický slovník slovenského jazyka III : O – P (pochytka)*. Bratislava: Veda, 1994.
- Majtán, Milan, a kol.: *Historický slovník slovenského jazyka IV : P (poihrat sa – pytlovať)*. Bratislava: Veda, 1995.
- Majtán, Milan, a kol.: *Historický slovník slovenského jazyka V : R (rab.) – Š (švrkotať)*. Bratislava: Veda, 2000.
- Majtán, Milan, a kol.: *Historický slovník slovenského jazyka VI : T – V*. Bratislava: Veda, 2005.
- Majtán, Milan, a kol.: *Historický slovník slovenského jazyka VII : Z – Ž : Dodatky*. Bratislava: Veda, 2008.
- Marković, Milica: *Geografsko-istorijski imenik naselja Vojvodine*. Novi Sad: Vojvođanski muzej, 1966.
- Petrík, Borislav – Rybár, Peter (Eds.): *Evanjelická encyklopédia Slovenska*. Bratislava: BoPo, 2001.
- Potkonjak, Nikola – Šimleša, Petar (Eds.): *Pedagoška enciklopedija 2*. Beograd: Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, 1989.

- Rizner, Ludovít Vladimír: *Bibliografia písomníctva slovenského: na spôsob slovníka od najstarsích čias do konca r. 1900. S pripojenou bibliografiou archeologicou, historickou, miestopisnou a prírodovedeckou. Diel prvý: A – F.* Turčiansky Sv. Martin: Matica slovenská, 1929.
- Rizner, Ludovít Vladimír: *Bibliografia písomníctva slovenského: na spôsob slovníka od najstarsích čias do konca r. 1900. S pripojenou bibliografiou archeologicou, historickou, miestopisnou a prírodovedeckou. Diel druhý: G – K.* Turčiansky Sv. Martin: Matica slovenská, 1931.
- Rizner, Ludovít Vladimír: *Bibliografia písomníctva slovenského: na spôsob slovníka od najstarsích čias do konca r. 1900. S pripojenou bibliografiou archeologicou, historickou, miestopisnou a prírodovedeckou. Diel tretí: L – O.* Turčiansky Sv. Martin: Matica slovenská, 1932a.
- Rizner, Ludovít Vladimír: *Bibliografia písomníctva slovenského: na spôsob slovníka od najstarsích čias do konca r. 1900. S pripojenou bibliografiou archeologicou, historickou, miestopisnou a prírodovedeckou. Diel štvrtý: P – R.* Turčiansky Sv. Martin: Matica slovenská, 1932b.
- Rizner, Ludovít Vladimír: *Bibliografia písomníctva slovenského: na spôsob slovníka od najstarsích čias do konca r. 1900. S pripojenou bibliografiou archeologicou, historickou, miestopisnou a prírodovedeckou. Diel piaty: S – Š.* Turčiansky Sv. Martin: Matica slovenská, 1933.
- Rizner, Ludovít Vladimír: *Bibliografia písomníctva slovenského: na spôsob slovníka od najstarsích čias do konca r. 1900. S pripojenou bibliografiou archeologicou, historickou, miestopisnou a prírodovedeckou. Diel šiesty: T – Ž a značky.* Turčiansky Sv. Martin: Matica slovenská, 1934.
- * *Encyclopaedia Beliana.* Encyklopedický ústav SAV, 1999 – 2021. Dostupné na: <https://beliana.sav.sk/>
- * *Krátky slovník slovenského jazyka.* Bratislava: Veda, 2003.
- * *Slovník súčasného slovenského jazyka.* Bratislava: Veda, 2011.
- * *Slovenský biografický slovník.* Zväzok I. A – D. Martin: Matica slovenská, 1986.
- * *Slovenský biografický slovník.* Zväzok II. E – J. Martin: Matica slovenská, 1987.
- * *Slovenský biografický slovník.* Zväzok III. K – L. Martin: Matica slovenská, 1989.
- * *Slovenský biografický slovník.* Zväzok IV. M – Q. Martin: Matica slovenská, 1990.
- * *Slovenský biografický slovník.* Zväzok V. R – Š. Martin: Matica slovenská, 1992.
- * *Slovenský biografický slovník.* Zväzok VI. T – Ž. Martin: Matica slovenská, 1994.

Janko Ramač

Daniela Marčoková

KANONICKÉ VIZITÁCIE SLOVENSKÝCH VOJVODINSKÝCH EVANJELICKÝCH
A. V. CIRKEVNÝCH ZBOROV V ROKOCH 1835 A 1836

Vydavatelja

Archív Vojvodiny, Nový Sad
SEAVC v Srbsku
Centrum pre výskum dejín a kultúry dolnozemsých Slovákov
na FF UMB v Banskej Bystrici

Za vydavateľa

Dr. Nebojša Kuzmanović

Jazyková úprava v slovenčine

PaedDr. Eleonóra Zvalená, PhD.

Jazyková úprava v srbčine

Mihal Ramač

Preklad z nemčiny

Danijela Branković, archívna poradkyňa

Preklad do angličtiny

Sofija Nikolajević

Tlač

Sajnos, Nový Sad

Náklad

300 výtlačkov

ISBN 978-86-81930-83-0

CIP - Каталогизacija y publikaciji
Библиотеке Матице српске, Нови Сад

279.123(=162.4)(497.11)"1835/1836"

RAMAČ, Janko, 1955–2022

Kanonické vizitácie slovenských vojvodinských evanjelických a. v. cirkevných zborov v rokoch 1835 a 1836 : pri príležitosti 100. výročia osamostatnenia SEAVC v Srbsku / Janko Ramač, Daniela Marčoková. - Nový Sad : Archív Vojvodiny : SEAVC [i. e. Slovenská evanjelická a. v. cirkev] v Srbsku ; Banská Bystrica : Centrum pre výskum dejín a kultúry dolnozemských Slovákov na FF UMB v Banskej Bystrici, 2022 (Nový Sad). - 461 str. : ilustr. ; 24 cm

Tiraž 300. - Napomene uz tekst. - Rezime ; Resume. - Bibliografija.

ISBN 978-86-81930-83-0 (AV)

1. Marčoková, Daniela, 1974– [аутор]

a) Словачка евангеличка аузбуршке вероисповести црква у Србији -- 1835-1836

COBISS.SR-ID 76096009

Protocolla
visitationis Ecclesiarum Regiarum H.C.
Bacs-Sirmiensium,
instituta anno 1835, mensibus
Septembri & Octobri.
